

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA

Literatūra iki XIX a.

*

Dailininkas

ARVYDAS KAŽDAILIS

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA

PIKARESKINIAI ROMANAI IR APYSAKOS

Iš ispanų kalbos vertė
VALDAS V. PETRAUSKAS

VILNIUS
1999

UDK 850-3
Gi-48

Anónimo LA VIDA DE LAZARILLO DE TORMES
Y DE SUS FORTUNAS Y ADVERSIDADES
Madrid, Espasa-Calpe, S.A., 1952
Miguel de Cervantes y Saavedra NOVELAS EJEMPLARES
Madrid, Real Academia Española, 1917
Francisco de Quevedo LA VIDA DEL BUSCÓN, LLAMADO DON PABLOS
Madrid, Salvat Editores, S.A. y Alianza Editorial, S.A., 1969
Luis Vélez de Guevara EL DIABLO COJUELO
Editorial Ramon Sopena, S.A. Barcelona, 1979
Alonso de Castillo Solórzano LA GORDUŃA DE SEVILLA
Y ANZUELO DE LAS BOLSAS
Madrid, Espasa-Calpe, S.A., 1942

ISBN 5-415-01371-7

LASARILJAS TORMESIETIS, JO GYVENIMO VARGŲ BEI NEGANDŲ ISTORIJA

PRAKALBA

Tokius nepaprastus dalykus, ko gero, nei regėtus, nei girdėtus, mano galva, dera kuo plačiau pagarsinti tarp žmonių, o ne palaidoti užmiršties kape, nes, galimas daiktas, perskaitęs apie juos, vienas kitas susiras ką nors malonaus, o ir tie, kurie ne per daugiausia gilinsis į esmę, turės šiokią tokią pramogą. Ir Plinijus ta dingstimi yra sakęs[1]: nėra tokios knygos, nors ir kokia prasta ji būtų, kad neaptiktum joje ko nors gera. Juoba kad ir skonis skoniui nelygu: kas vienam neapvažu, kitam esti mieliau už gyvastį. Juk, kaip neretai matome, kas vieniems tinka, kitiems nepatinka. Užtat nieko nevalia nei novyti, nei lauk mesti, nebent jau kokia bjaurastis būtų, o juo labiau slėpti nuo visų, ypač jeigu tas daiktas be kliauties ir žmogui praversti gali.

Jei būtų priešingai, maža rastųsi tokių, kurie rašo, juolab kokiam vienam skaitytojui, nes rašymas neina be darbo, ir tie, kas turi ką nuveikęs, prašosi atlyginimo – ir ne tiek pinigais, kiek sklaidymu ir skaitymu jų kūrinių, o jeigu yra už ką – ir liaupsėmis. Ir ta dingstimi Tulijus sako[2]: „Menus ugdo pašlovinimai“.

Gal manote, jog kareiviui, vienam iš pirmųjų lipančiam kopėčiomis šturmuoti tvirtovės, labiau nei kam kitam nebemiela gyventi? Ne, aišku savaime. Vien liaupsių trokšdamas, nepaiso jis pavojų, ir taip esti menų bei raštijos dalykuose. Gražiai pamokslauja Dievo tarnas, rūpindamasis sielų išganymu, bet paklauskite jo malonybę, ar skriaudu jam, kai žmogus sako: „Ak, koks nuostabus jūsų pamokslas, dvasiškas tėveli!“ Vienas riteris, netikusiai kovęsis turnyre, padovanojo grandijus juokdariui[3], nes tasai liaupsino miklumą, su kokiu jis

švaistėsi ietimi. Ką būtų daręs riteris, jei iš tiesų būtų nusipelnęs liaupsių?

Taip jau esti pasaulyje. Prisipažįstu, ir aš neką geresnis už kitus, nebus man skriaudu, jei šiuo menku nieku, grubiu stilium parašytu, domėsis ir mėgausis visi tie, kuriems jis bent mažumą patiks ir nupasakos, kokį gyvenimą nugyveno žmogus, tiek vargo, pavojų ir negandų patyręs.

Meldžiu jūsų malonybę priimti šią menką dovaną iš žmogaus, kuris padarytų ją kur kas vertesnę, jei būtų ne tik noris, bet ir galis. O kadangi jūsų malonybė įsako surašyti ir išdėstyti visą bylą kuo nuosekliausiai, pasirodė man pritikliau pasakoti ne nuo vidurio, bet nuo pat pradžios, idant sužinotute apie mane visą teisybę. Ir idant tie, kurie aukštą kilmę paveldėjo iš protėvių, susiprastų, kaip menkai jos nusipelnę, nes Laimė buvo jiems šališka, ir kiek vertesni už juos tie, kurie nepalyginamai daugiau nuveikė, nors ji ir buvo nuo jų nusigręžusi, ir, ilgai bei sunkiai irklavę, galų gale priplaukė tykią užuovėją.

PIRMAS PASAKOJIMAS

LASARAS PASAKOJA SAVO GYVENIMĄ IR APIE TAI, KIENO JIS SŪNUS

Taigi visų pirma teesie žinoma jūsų malonybei, jog šaukia mane Lasaru Tormesiečiu ir esu Tomo Gonsaleso ir Antonos Peres sūnus, kilimo iš Techareso kaimo nuo Salamankos. Gimiau aš Tormeso upėje[4], kurios vardu mane ir praminė, o atsitiko tai va kaip. Mano tėvas, atleisk jam, Viešpatie, dirbo malūne, kur paupy, daugiau nei penkiolika metų ten ūkininkavo. Vieną naktį, kai manim nėščia mama buvo malūne, surėmė ją skausmai, ten pat ji mane ir pagimdė. Tad galiu drąsiai sakytis gimęs upėje.

Tai va, kai ėjo man aštunti, įkliuvo tėvas, leisdamas į šalį miltus, už tai buvo suimtas ir prisipažino nesigindamas[5], ir nukentėjo, persekiojamas dėl teisybės[6]. Dieve duok jam dangaus karalystę, juk Evangelijoje tokie žmonės vadinami palaimintais[7]. Tuo metu buvo paskelbtas žygis prieš maurus, pateko į jį ir mano tėvas, tada ištremtas dėl minėtos nelaimės, ir pristojo už mulų varovą prie vieno bajoro. Ir tame žygyje kaip ištikimas tarnas sykiu su ponu palydėjo gyvybę.

Mama, pasijutusi be vyro ir pastogės, nusprendė glaustis prie gerų žmonių, nes, kaip sakoma, su kokiu sutapsi, tokiu ir pats patapsi[8], atsikėlė į miestą ir išsinuomojo trobelę, taisė valgį studentams ir skalbė Marijos Magdalietės parapijos komandoro[9] arklininkams. Taip ir pradėjo vaikščioti į arklides.

Bevaikščiodama susipažino su tokiu mauru – iš tų, kurie arklius gydo. Tasai, būdavo, ateina vakare, o išeina rytą. Kartais dieną sustoja prie durų, lyg kiaušinių pirkti užsukęs, ir žengia į vidų. Iš pradžių, kai mūsų namai jam tapo kelio galas, man jis nepatiko: baugu darės bežiūrint į juodą, pasibaisėtiną veidą, bet ilgainiui, pastebėjęs, kad jam pasirodžius gausėja valgymo, pagaliau jį pamėgau, nes visados atnešdavo duonos, mėsos, o žiemą – malkų trobai pakūrenti.

Taip mama viešino ir svetino tą maurą, kol vieną dieną padovanojo man gražutėlį negriuką, o aš jį čiūčiuodavau ir padėdavau perti.

Menu, kartą mano juodulis patėvis žaidė su mažiu, ir tas, pastebėjęs, kad mudu su mama balti, o tėvas – juodas, išsigandęs puolė prie mamos ir, pirštu rodydamas į jį, suriko: „Mamyt, baubas!"

Ir mauras juokdamasis atsiliepė: „Tai bjaurybė!"

Kad ir vaikas būdamas, įsidėmėjau tą broliuko žodį ir tariau sau vienas: „Kiek pasaulyje žmonių, kurie bėga nuo kitų tik todėl, kad savęs nemato!"

Taip jau lėmė mūsų laimė, jog apie Saidą – tuo vardu buvo mauras – pasklido kalbos, pasiekė komandoro ūkvedžio ausis, ir po kvotos paaiškėjo, kad jis nuvogdavo pusę arkliams šerti išduodamų avižų, pragaišindavo sėlenas, malkas, grandykles, prijuostes bei gūnias, o kai to pristigdavo, nukaustydavo arklius ir laimikį atiduodavo mamai, idant turėtų kuo maitinti mano broliuką. Tad nesistebėkime nei kunigais, nei vienuoliais, nes vieni apvagia vargšus, kiti – savo namus, šelpdami ištikimas Dievo aveles ir gindamiesi kitokių bėdų, o juk nelaimėlis vergas taip darė iš meilės.

Ir iškilo viešumon, kaip jau sakiau, ir tie dalykai, ir daug kitų. Mat kvotė mane, vis pabaugindami, aš, vaikas būdamas, atsakinėjau ir iš baimės išklojau ką žinodamas: papasakojau net apie pasagas, kurias, mamos siųstas, pardaviau kalviui.

Mano bėdiną patėvį nuplakė iki kraujų, o mamai, kaip teisingumo numatyta, įkrėtė įprastinę šimtinę rykščių ir uždraudė rodytis minėto komandoro namuose bei svetinti nelaimėlį Saidą.

Bijodama užsitraukti didesnę bėdą, vargšelė sopama širdimi pakluso nuosprendžiui. Idant būtų toliau nuo pagundų bei piktų liežuvių, parsisamdė į Solanos užeigą aptarnauti apsistojančių atvykėlių. Ir ten, tarp vargų ir nepriteklių, mudviem su broliuku pasibaigė nerūpestingas gyvenimas: jis išmoko vaikščioti, o aš suaugau į švankų bernėką, nešiojau apsistojusiems svečiams vyną, žvakes ir visa kita, ko tik jie prašė.

Tuo metu užeigoje apsistojo toks neregys, sumojo, kad tikčiau jam į vedlius, kreipėsi į mamą, ir toji atidavė mane jo žinion, be kita ko perspėjusi, jog mano tėvas buvęs doras žmogus, už tikėjimą galvą padėjęs žygyje į Džerbą, ir ji meldžianti Aukščiausiąjį, kad ir

aš išaugčiau ne blogesnis už tėvą, ir prašanti neskriausti manęs, našlaičio, ir rūpintis kaip savu.

Neregys pažadėjo taręs, jog mane ima ne kaip tarną, o kaip tikrą sūnų. Ir taip pristojau už vedlį prie savo naujo ir sykiu seno šeimininko.

Keletą dienų pabuvome Salamankoje, bet šeimininkui pasirodė, jo šičia ne kažin ką pešiąs, ir jis nusprendė traukti toliau. Prieš kelionę nuėjau aplankyti mamos, mudu apsiverkėme, ir ji, palaiminusi mane, tarė:

– Sūneli, sako man širdis, jog daugiau tavęs nebematysiu. Būk doras, ir tesaugo tave Dievas. Aš tave išauginau, radau gerą poną, o dabar jau pats žiūrėkis.

Ir aš grįžau pas šeimininką – jis manęs laukė.

Iškeliavome iš Salamankos ir priėjome tiltą, kurio viename gale pastatytas toks akmeninis gyvulys, pažiūrėti labai panašus į bulių. Neregys liepė man prieiti prie to gyvulio, o kai prisiartinau, tarė:

– Lasarai, prikišk ausį prie to buliaus ir išgirsi viduje baisiai ūžiant.

Prikišau nesitikėdamas nieko pikta. Vos tik jis pajuto, kad mano galva prisilietė prie akmens, taip stuktelėjo į tą prakeiktą bulių, jog tris dienas pagret nežinojau kur dėtis iš skausmo. O jis man pasakė:

– Mulki, užsirašyk ant kaktos, kad neregio tarnui privalu gudrumu nurungti patį velnią.

Ir ilgai kvatojo neatsidžiaugdamas savo pokštu.

Man rodos, kaip tik tada ir nusikračiau savo vaikiško patiklumo.

„Jo teisybė, – tariau sau, – metas akis prasikrapštyti ir nežiopsoti, juk aš našlaitis ir turiu pats savęs žiūrėti".

Mudu patraukėme toliau, ir keletą dienų jis mokė mane savo žargono. O pamatęs, jog esu buklaus proto, didžiai tuo džiaugėsi ir vis kalbėjo:

– Nei aukso, nei sidabro tau duoti negaliu[10], bet užtat nešykštėsiu gerų patarimų.

Ir iš tiesų po Dievo tas neregys antrąsyk davė man gyvenimą, pats būdamas aklas, apšvietė mane ir nurodė tikrąjį kelią.

Man smagu pasakoti jūsų malonybei visokiausius vaikystės dienų nutikimus, nes noriu jums parodyti, kokios dorybės padeda žmogui kilti iš apačių ir kokios ydos nubloškia nuo aukštybių.

Tad grįžkime prie mano gerulio neregio ir jo žygių, ir jūsų malonybei paaiškės, jog nuo tos dienos, kai Dievas sutvėrė pasaulį, Jis nesukūrė apsukresnio ir labiau versto žmogaus už mano poną. Savo amatą išmanė kaip niekas kitas. Atmintinai mokėjo šimtus poterių bei maldų. Balsas jo buvo žemas, taurus ir labai sodrus, visa bažnyčia skambėdavo, kai melsdavosi; veidą, romų ir dievobaimingą, melsdamasis nutaisydavo atitinkamai, tačiau nei čiaupydavosi, nei markstydavosi, kaip kiti paprastai kad daro.

Be to, žinojo devynias galybes būdų bei priemonių pinigams vilminti. Sakėsi mokąs maldų bet kokiam atvejui, kad patenkintų visas moteris: ir nevaisingas, ir pastojusias, ir nelaimingas moterystėje, idant vyrai jas mylėtų. Nėščioms nusakydavo, ko susilauksiančios – berniuko ar mergaitės.

Apie mediciną, pasak jo, nė pats Galenas[11] nė pusės to nenuraukė, ką žinojo jis apie dantų skausmą, alpulius, gimdos ligas. Striukai drūtai, vos tik kas nusiskundžia kokia negalia, jis tuojau paliepia: „Darykite tą ir tą, nusiskinkite tokią ir tokią žolytę, gaukite tokią ir tokią šaknelę“.

Užtat visi ir eidavo pas jį voromis, ypačiai moterys, nes tikėjo kiekvienu jo žodeliu. Gražiai pelnydavosi iš jų tais savo vyliais ir per mėnesį uždirbdavo daugiau nei šimtas neregių per metus.

Ir vis dėlto jūsų malonybei derėtų žinoti, jog šykštesnio ir gobšesnio žmogaus kaip gyvas nesu matęs, o betgi pinigai jam plaukte plaukė, ir kišenės nebuvo kiauros. Mane jis marino badu, neduodavo nė pusės to, kas priklauso. Tiesą pasakius, jei nebūčiau pasitelkęs viso savo buklumo ir apsukrumo, jau kadai būčiau nusigalavęs iš bado. Vis dėlto jam nepadėjo nei išmanymas, nei apdairumas: taip jį apsukdavau, jog man tekdavo daugiausia ir visa, kas geriausia. Griebdavausi velniškų gudrybių, apie kurias ir jums papasakosiu, nors, deja, ne visos man išėjo į sveikatą.

Duoną ir kitas gėrybes jis nešiojosi drobiniame maiše, kuriam atrišti reikėjo numauti žiedą su įkabinta spyna. Traukdavo ką nors iš

maišo ar kišdavo vidun taip apdairiai ir apskaičiuotai, jog niekas pasaulyje nebūtų sugebėjęs nugvelbti nė trupiniuko.

Iš ten ir gaudavau tą menką savo davinį, kurį sušveisdavau vienu akimoju.

Tik užsmaukęs žiedą, šeimininkas nusiramindavo manydamas, jog aš kuo nors užsiėmęs, o aš tuo tarpu išardydavau siūlę ir tempdavau lauk iš gobšaus maišo storesnes duonos riekes, lašinius, dešras, paskiau vėl užsiūdavau. Ir taip vis tykodavau progos, kada vėl pasiseks jei ne numarinti, tai bent laikinai nustumti alkį, kurį kentėjau be paliovos per nevidono neregio malonę.

Visus pinigus, kuriuos sugebėdavau nusukti ar nugvelbti, išsikeisdavau po pusę blankos[12], ir kai žmonės, paprašę jį pasimelsti, paduodavo blanką, griebdavau ją aš, nes jisai buvo aklas, ir įsimesdavau į burną, o jam atkišus ranką, įsprausdavau iš anksto paruoštą pusblankę – mano mainų dėka perpus sumažėjusią išmaldą. Pačiupinėjęs pinigą, nevidonas neregys pajusdavo, jog tai ne blanka, ir imdavo guostis:

– Kas per velniava! Nuo to laiko, kai tave pasisamdžiau, begaunu vis pusblankes, o juk anksčiau ne kartą mokėdavo blankomis bei maravedžiais, matyt, tu kaltas, kad man taip nesiseka.

Tuomet ir jis ėmė striukinti maldas, nutildavo, vidurio nepriėjęs, – mat buvo man įsakęs timptelėti už gobtuvo, kai tik nutolsiąs užsakovas. Aš taip ir dariau. Tada jis vėl pradėdavo rėkauti, kaip tokių elgetų kad įprasta:

– Kokius poterius paliepsite sukalbėti, pone?

Mudviem valgant, paprastai jis pasistatydavo šalimais ąsotį vyno, o aš paskubom prisikišdavau jį prie burnos, tylutėliai patraukdavau vieną kitą gurkšnį ir padėdavau atgal. Tačiau tai neilgai tetruko. Galų gale jis pasigedo tų kelių gurkšnių ir, saugodamas savo vyną, nebepaleisdavo ąsočio iš rankų, visada laikydavo jį, įsitvėręs į ąsą. Tačiau nė vienas magnetas taip netraukdavo geležies, kaip aš traukdavau vyną pro tam tyčia nusilaužtą rugio šiaudą, įkišdavau jį ąsotin ir išsiurbdavau viską iki dugno. Bet niekšas buvo gudrus, turbūt permanė mano vylių, nes veikiai pakeitė savo būdą: gurkšnodavo kuo ramiausiai, pasistatęs ąsotį tarp kojų ir uždengęs gurklį delnu.

Aš buvau tarytum gimęs gerti vyną, stačiai troškau, jo negaudamas, ir štai, pamatęs, jog šiaudas man nebepadeda, ąsočio dugne išurvinau mažytę skylutę ir užglaisčiau plonytėliu vaško sluoksniu. Bevalgant apsimesdavau, kad man šalta, įsispraudsdavau bėdinam neregiui tarp kojų neva pasišildyti prie mūsų menkos ugnelės, vaškas greit ištirpdavo, ir vyno srovelė almėdavo man tiesiai į burną, o aš jau žiūrėdavau, kad nė vienas lašelis nenutikštų žemėn. Kai vargeta užsimanydavo gerti, ąsotis būdavo tuštutėlis.

Neregys stebėdavosi, plūsdavosi, siųsdavo velniop ir ąsotį, ir vyną, nepermanydamas, kas čia darosi.

– Tik nesakyk, tėtuk, kad aš išgėriau, – sakydavau, – juk ąsočio iš rankų nepaleidi.

Neregys ilgai vartė ir čiupinėjo ąsotį, kol galiausiai aptiko skylutę ir perprato mano gudrybę, bet apsimetė nieko nepastebėjęs.

Ir štai kitą dieną, kai, nenujausdamas pakibusio pavojaus ir nenutuokdamas, jog nevidonas neregys mane perprato, gulėjau aukštielninkas ir kaip paprastai prisimerkęs mėgavausi saldžiu vynu, srovenančiu į burną, įsiutęs neregys suvokė, jog pagaliau atėjo keršto valanda, kiek galios turėdamas abiem rankom iškėlė tą saldų, ūmai apkartusį ąsotį ir smogė juo man į veidą, kaip sakiau, kiek galios turėdamas, tad vargšui Lasarui, nieko panašaus nesitikėjusiam, nes kaip visada buvo jis linksmas ir nerūpestingas, pasirodė, jog užgriuvo dangus su visais rykais ir dalykais.

Nuo to smūgio netekau sąmonės ir vos neišleidau paskutinio kvapo, o dideliausias ąsotis sudužo į druzgus, ir jo šukės susmigo man į veidą ir išmalė dantis, kurių ir po šiai dienai pasigendu. Nuo tos akimirkos ėmiau neapkęsti nevidono neregio, ir nors mane mylėjo, lepino ir gydė, puikiai mačiau, jog džiaugiasi taip žiauriai mane nubaudęs. Nuplovė vynu sužeistą šukėmis veidą ir šaipydamasis tarė:

– Ką pasakysi, Lasarai? Štai dabar atgauni sveikatą, gydydamasis tuo, dėl ko nukentėjai.

Ir laidė kitokius sąmojus, kurie man visiškai nepatiko.

Ilgainiui, rietėjant žaizdoms ir nykstant mėlynėms, sumečiau, jog dar keli tokie smūgiai – ir beširdis neregys nusikratys manimi, tad

nusprendžiau pats juo nusikratyti, bet neskubėjau pasiryžęs be reikalo nekišti galvos į kilpą ir padaryti savo darbą iki galo. Kad ir labiausiai norėdamas, nebūčiau galėjęs numaldyti pykčio ir dovanoti už aną smūgį ąsočiu, nes nuo tos dienos nevidonas ėmė bjauriai su manim elgtis, nei iš šio, nei iš to mušdavo mane per galvą ir tampydavo už plaukų. O jei kas pasiteiraudavo, kodėl taip bjauriai su manim elgiasi, tuojau papasakodavo, kas nutiko su ąsočiu.

– Gal manote, kad tas vaikiščias – tikras angelas? Tik paklausykite, ką jis iškrėtė, pats velnias to neprasimanys.

Žmonės žegnodamiesi sakydavo:

– Kas būtų pamanęs, jog šitoks vaikas – toks pasileidęs!

Ir, juokdamiesi iš mano išmonės, pridurdavo:

– Bauskite, bauskite jį, Dieve jums padėk!

O jis nieko kita ir nedarė.

Užtat visada tyčia vedžiodavau jį prasčiausiais keliais, vien bloga jam linkėdamas, pasirinkdamas tuos, kur daugiau akmenų ir purvo. Nors ir pačiam būdavo ne pyragai, vis dėlto mielai būčiau paaukojęs akį, kad tiktai nusprogtų tas, kuris nebeturėjo nė vienos. O jis be paliovos tvatydavo lazda man per pakaušį, net gumbai nenueidavo nuo galvos, ir kuokštais raudavo plaukus. Nors ir kaip dievažydavausi, kad ne iš piktos valios, o kelio geresnio neradęs, vedu jį kūlynais ir pelkėmis, niekas negelbėjo, ir jis manim nebetikėjo: toksai jau supratingas ir didžiai nuovokus buvo tas niekšas. O kad jūsų malonybė įsitikintų, kokia begalinė buvo to viliūgo nuojėga, papasakosiu vieną iš daugelio nutikimų, mano galva, aiškiai liudijantį, kas per klastūnas buvo tas neregys.

Iš Salamankos patraukė jis tiesiai į Toledą. Mat, sakė, žmonės ten pasiturintys, nors ir nelabai dosnūs. O juk ne veltui liaudies išmintis bylojanti: „Iš kietaširdžio vis ką nors išmelsi, o ką peši iš pliko?" Tad pasukome keliu, kuris vedė į lobingesnį kraštą. Ten, kur mus gražiai sutikdavo ir nešykštėdavo išmaldos, pabūdavome ilgiau, kitur, ne kažin ką pelnę, trečią dieną pakeldavome sparnus.

Taip jau atsitiko, jog užėjome į Almoroso kaimą per patį vynuogių skynimą ir vienas valstietis davė mano šeimininkui visą kekę.

Pintinėje kekė ganėtinai susikratė, be to, buvo jau pernokusi ir vos nesubyrėjo rankose, o dar pagulėjusi maiše, ėmė suvis tižti.

Neregys nusprendė surengti vaišes – mat ilgiau vynuogių laikyti nebegalėjo, kita vertus, norėjo atsilyginti už tuos spyrius ir niuksus, kurių nešykštėjo man tą dieną. Mudu atsisėdome ant ežios, ir jis tarė:

– Dabar būsiu tau dosnus: mudu abu suvalgysime šią kekę, ir tau teks lygiai tiek pat, kiek ir man. Dalysimės šitaip: iš pradžių nusirėkši tu, paskui aš, tik pažadėk kiekvieną sykį skinti po vieną uogą. Aš irgi valgysiu tik po vieną – šitaip sudorosime vynuoges ir vienas kito nenuskriausime.

Taip sutarę, kibome į kekę, bet netrukus niekšas sulaužė duotą žodį ir antrąsyk nusirėškė dvi uogas, manydamas, jog ir aš, ko gero, ne kitaip darau. Pamatęs, kad jis nesilaiko sutarties, jau nebesilygiavau į jį ir nuėjau dar toliau: skyniau po dvi, po tris, kiek sugriebdamas. Kai uogos pasibaigė, neregys pasukiojo apskabytą šakutę rankoje ir, linguodamas galvą, tarė:

– Lasarai, tu mane apgavai. Dievaži, tu valgei po tris uogas.

– Nieko panašaus, – atsiliepiau aš. – Kodėl tu taip manai?

Tuomet viliūgas neregys atsakė:

– Žinai, kodėl esu tikras, kad valgei po tris? Kai aš raškiau po dvi, tu man nieko nesakei.

Nusišaipiau sau vienas ir, nors dar vaikas būdamas, deramai įvertinau neregio sumanumą.

Kad per daug nenusibosčiau savo kalbomis, praleisiu visą krūvą smagių bei atmintinų nutikimų, įvykusių man tarnaujant pirmajam šeimininkui, verčiau papasakosiu paskutinį ir tuo baigsiu jo istoriją.

Buvome apsistoję Eskalonoje – mieste, priklausančiame to paties vardo kunigaikščiui, – vienoje užeigoje, ir neregys liepė man pakepti gabalą dešros. Kai pasmeigiau dešrą ant iešmo ir ėmė spragsėdami varvėti taukai, jis išsitraukė iš kapšio maravedį ir nusiuntė mane į smuklę vyno. Tada ir sugundė mane velnias – sakoma, visada jis taip daro vagims, – pakišo man po akimis pailgą apgedusią roputę, netinkamą dėti į puodą, užtat ir pamestą pas ugniakurą. O kadangi be mudviejų nieko daugiau nebuvo, pajutau, jog man traukia vidurius,

gardžiai pakvipus dešrai, kuri sužadino man neįveikiamą norą ją sušveisti, ir, negalvodamas, kas bus toliau, nuvijau šalin baimę, kad nekliudytų patenkinti geismo, ir kol neregys krapštė iš kapšio pinigus, nusmaukiau dešrą, o ant iešmo pasmeigiau aną ropę. Davęs pinigų vynui, šeimininkas ėmė sukioti iešmą virš ugnies, pasinešęs iščirškinti tai, kas kitiems pasirodė nebetinkama virti.

Aš nubėgau vyno ir paskubėjau kuo greičiau sudoroti dešrą, o grįžęs pamačiau, jog nenauda neregys tarp dviejų duonos riekių įspraudęs ropę, nes, ranka neapčiupinėjęs, neperprato mano vyliaus. Bet vos tik atsikando to sumuštinio su tariama dešra, ėmė brazduoti dantimis, ropės brazdo paragavęs. Persimainė visas ir tarė:

– Kas gi čia, Lasariljau?

– Tegu mane skradžiai! – atsiliepiau. – Gal ir vėl aš kaltas? Argi ne aš ėjau vyno? Kad kokios, čionai bus kas užsukęs ir iškrėtęs tą šunybę.

– Ne, ne, negalimas daiktas, – tarė jis, – iš rankų nebuvau paleidęs iešmo.

Veltui dievažijausi ir mušiausi į krūtinę, kad aš čia niekuo dėtas: nei aš tą likštį iškirtęs, nei ką mainęs; bet niekas negelbėjo, nes prakeiktas neregys tarytum kiaurai viską matė. Pasikėlė, nutvėrė man už galvos ir ėmė uosti. Matyt, turėjo šuns uoslę, iškart pajuto kvapą ir nusprendė iki galo išsiaiškinti teisybę, susiglemžė įsikarščiavęs mane į glėbį, pražiodė dešinės pirštais ir kyštelėjo burnon ilgą, smailią nosį, iš to pasiutimo ištįsusią per gerą plaštaką, pačiu galu įsibesdamas man į ryklę.

Neišpasakyta baimė, nelemta dešra, per tokį trumpą laiką dar nesusigulėjusi skrandyje, o svarbiausia – pasišlykštėjimas ta dideliausia nosimi, nuo kurios kone uždusau, – visa tai susidėjo krūvon ir taip susipjovė, jog iškilo aikštėn ir mano nusižengimas, ir rajumas, o šeimininkas atgavo savo labą. Nespėjo nevidonas neregys ištraukti man iš burnos savo straublio, kai skrandyje viskas susijaukė, ir neteisus turtas kliūstelėjo lauk, tad jo nosis išsprūdo iš burnos drauge su nelemta, stačiais kąsniais suryta dešra.

Viešpatie aukščiausias! Geriau būčiau gulėjęs kape, geriau būčiau buvęs nebegyvas! Bjaurybė neregys siustinai pasiuto ir jei nebūtų subėgę žmonės, išgirdę triukšmą, ko gero, būtų mane nugalabijęs. Kai atplėšė jį nuo manęs pilnomis saujomis ir šiaip jau išretėjusių mano plaukų, mano veidas buvo vienų žaizdų, o burna perdėm subraižyta. Ir ne už dyka, o juk visos bėdos apniko mane tik per to išgamos nedorą būdą.

Nevidonas neregys pasakojo susirinkusiems – ir ne vieną kartą – visas mano išdaigas: ką aš iškrėtęs su ąsočiu, su vynuogių keke ir štai dabar. Visi taip kvatojo, kad netgi iš gatvės žmonės plūdo pasižiūrėti, kas čia per smagybės, o tuos mano žygius neregys dėstė su tokiu sąmoju ir išraiškingumu, jog ir aš, žliumbdamas iš skausmo, negalėjau nepripažinti, kad būtų didžiausia neteisybė klausantis nesijuokti.

Taip jam besityčiojant, dingtelėjo į galvą, jog tiktai per savo bailę ir žioplumą nenukrimtau jam nosies, o juk turėjau tokią puikią progą, juoba kad jis pats padarė pradžią. Reikėjo tik sukąsti dantis – ir nosis būtų atitekusi man, o ir skrandyje glaudžiau prigulusi negu dešra; jei nei viena, nei kita nebūtų išsprūdę lauk, nė kvočiamas nebūčiau prisipažinęs. Nukrimtęs būčiau kaip Dieve padėk, ir lapė nebūtų sulojusi.

Užeigos šeimininkė ir susirinkusieji mudu sutaikino, ir nevidonas neregys nuplovė subraižytą veidą bei burną mano parneštu vynu, ta dingstimi laidydamas sąmojus:

– Dievaži, per dvejus metus išgeriu kur kas mažiau vyno, nei per vienerius išnaudoju tam vaikiščiui apiplauti. Šiaip sakysi ar taip, Lasarai, o vynui turi labiau dėkoti nei tėvui: anas paleido tave į pasaulį, ir baigta, o vynas ne kartą grąžino tau gyvybę.

Ir papasakojo, kiek sykių buvo nuengęs ir sužalojęs man veidą, o paskiau išgydęs vynu.

– Teisybę tau sakau, – pridūrė jis, – kas jau kas, o tu šioje žemėje be vyno neturėsi laimės.

Tie, kurie plovė man žaizdas, kvatojosi susiriesdami, o aš plūdausi paskutiniais žodžiais. Vis dėlto neregio pranašystė išsipildė, ir vėliau dažnai minėdavau tą žmogų, be jokios abejonės, apdovanotą pranašo talentu. Ir dabar man skaudu, jog šitiek šunybių jam iškrėčiau,

nors, tiesą pasakius, už kiekvieną deramai atsiteisiau savo kailiu, – juk šventą teisybę aną dieną man išpranašavo[13], ir tamsta turėsi progą tuo įsitikinti.

Kantriai išklausiau tas neregio patyčias ir nusprendžiau žūtbūtinai juo nusikratyti, o kadangi tą sumanymą jau seniai puoselėjau ir brandinau galvoje, pastaroji nuoskauda galutinai lėmė mano mintį. Taip jau atsitiko, jog kitą dieną išėjome į miestelį prašyti išmaldos, o naktį buvo smagiai nuliję. Dieną lietus nepaliovė, ir neregys poteriavo tarpuvartėje, kur mudu palindome nuo darganos; kai sutemo vakaras, o lietus pliaupė kaip pliaupęs, neregys man tarė:

– Lasarai, tas lietus nėmaž nelyžta, ir kuo naktis artyn, tuo jis smarkyn. Eikime namo, kol ne vėlu.

Grįžtant kelią užtvėrė upeliūkštis, gerokai patvinęs nuo lietaus vandens. Aš jam ir sakau:

– Tėtuk, čia labai jau platu, o tolėliau matau tokią vietą, kur pereisim į kitą pusę, kojų nesušlapę; ten daug siauriau, peršoksime – ir į vandenį neįsmuksime.

Mano žodžiai pasirodė jam protingi, ir jis tarė:

– Gerą turi galvą, užtai tave ir myliu. Vesk mane ten, kur siaura: juk dabar žiema, o sušlapti kojas žiemą netinka.

Sumojęs, jog tokios aplinkybės palankios mano sumanymui įgyvendinti, iš tarpuvartės nuvedžiau neregį tiesiai prie akmeninio stulpo – aikštėje visų namų prieangiai buvo su tokiais stulpais.

– Tėtuk, – pasakiau, – štai čia siauriausia upelio vieta.

Lijo kaip iš kibiro, vargeta buvo kiaurai peršlapęs, mudu skubėjome kuo greičiau pasislėpti nuo lietaus, srautais žliaugiančio mums ant galvų, o svarbiausia – tuo metu Dievas tikrai aptemdė neregiui protą (idant aš galėčiau atsikeršyti), tad jis patikėjo manim ir tarė:

– Pastatyk mane tiesiai prieš upelį ir šok pirmas.

Pastačiau jį tiesiai prieš stulpą, daviau šuolį ir užlindau už stulpo, lyg mane būtų vijęsis bulius.

– Na, šok kiek galėdamas toliau, o įsmuksi į vandenį! – sušukau.

Tik spėjau ištarti paskutinius žodžius, bėdinas neregys nunėrė galvą it ožys, pasitraukė atatupstas, įsibėgėjo ir kad šovė į priekį, tvojosi

kakta į stulpą, tasai net sugaudė lyg dideliausia puodyne daužtas, ir leisgyvis krito aukštielninkas praskeltu kiaušu.

– Kas gi čia dabar, dešrą užuodei, o stulpą – nė iš tolo? Nosį nusišnypšk! – pasakiau.

Pastebėjęs būrį žmonių atskubant jam į pagalbą, tekinas leidausi miesto vartų link ir dar nesutemus pasiekiau Torichą. Ką Dievas jam lėmė – nežinau, o ir žinoti nenoriu.

ANTRAS PASAKOJIMAS

KAIP LASARAS PRISTOJO PRIE KUNIGO IR KAS JAM VĖLIAU NUTIKO

Kitą dieną, pasijutęs ten ne visai saugus, patraukiau į miestelį, vadinamą Makeda, kame, nuodėmių slegiamas, pasidaviau prie kunigo, ir tas, man priėjus prašyti išmaldos, paklausė, ar nemoku patarnauti per mišias. Pasisakiau, jog moku, taip iš tiesų ir buvo. Mat nenauda neregys, kad ir kaip mane skriaudė, išmokė daugelio dalykų, taipgi patarnauti per Mišias. Galų gale kunigas sutiko mane paimti.

Nuo vilko bėgau – ant meškos užbėgau. Neregys palyginti su juo atrodė it Aleksandras Didysis, nors, kaip sakiau, buvo tikras šykštumo atgamas. Ko jau ko, o besaikio taupumo visame margame pasaulyje nebūtum tiek įžiūrėjęs, kiek jo pamačiau kunigo namuose. Nežinia, ar tokiu jau buvo atsigimęs, ar drauge su šventimais priėmė tą ydą.

Turėjo jisai seną skrynią, rakinamą raktu, kurį nešiojosi pasikabinęs ant pavilkinio juostos. Parsinešęs iš bažnyčios šventinto ragaišio bandelę, pats įdėdavo ją į skrynią ir tuojau pat užrakindavo. Visame name užsimušęs nebūtum radęs ko nors valgomo: nei palties lašinių palei kaminą, nei sūrio gabalėlio ant stalo ar indaujoje, nei kraitelės su duonos kriaukšlėmis, atlikusiomis nuo pietų. O juk, kaip man rodės, sotus būčiau buvęs ir jų neragavęs, vien akis pasiganęs.

Viso maisto tebuvo pynė svogūnų, ir tą laikė po užraktu palėpėje. Kas keturios dienos gaudavau po vieną, o kai eidamas to savo davinio paprašydavau rakto, jei būdavo svečių, įkišdavo ranką po drabužiu, su didžia atžvalga atrišdavo raktą ir paduodavo man tardamas:

– Še, imki ir tuojau parnešk. Tau kad tik pasmaguriavus!

Galėtum pamanyti, jog toje priplėkusioje palėpėje sukrautos visos Valensijos gėrybės, o juk ten, kaip minėjau, nė velnio nebuvo, tik ant vinies kabaliavo pynė svogūnų. Bet ir tuos skaičiuodavo kas mielą dieną, ir jei kada, neatsispyręs pagundai, būčiau nusiplėšęs vieną viršaus, brangiai man būtų atsiėję.

Laikui bėgant, ėmiau galus grobstyti iš bado.

Kad ir nelabai man dosnus, savęs kunigas neskriausdavo. Per pietus ir vakarienę sušveisdavo mėsos už penkias blankas. Tiesa, sriubos įpildavo, bet užtat mėsos – gumbą, o duonos tiek, kad neduok Dieve.

Šeštadieniais tame krašte valgomos avių galvos[14], ir kunigas siųsdavo mane nupirkti galvą už tris maravedžius. Išvirdavo, suvalgydavo akis, liežuvį, pasprandę, smegenis ir pažandę, o man palikdavo apgraužtus kaulus. Atkišdavo lėkštę ir dar sakydavo:

– Imk, valgyk ir džiaukis. Visas pasaulis tavo, popiežius, ir tas geriau negyvena.

„Dieve duok tau tokį gyvenimą“, – tardavau sau vienas.

Į trečios savaitės pabaigą taip sulysau, jog iš bado vos besilaikiau ant kojų. Būčiau kaip niekur nieko nuėjęs į kapus, jei nebūtų pagelbėjęs Dievas ir mano protas. Griebtis įprastų gudrybių neleido aplinkybės, nes čia nebuvo ko nudžiauti. O jeigu ir būtų buvę, negalėjau apdumti akių kunigui, kaip apdumdavau anam šeimininkui, atleisk jam, Viešpatie, jeigu jis užsimušė. Šiaip ar taip, nors ir viliūgas, anas buvo praradęs tą neįkainojamą Dievo dovaną – regėjimą ir manęs nematė. Na, o šiam akylumu niekas pasaulyje negalėjo prilygti.

Per rinkliavą nuo jo žvilgsnio nenuslysdavo nė viena blanka, krintanti į padėklą. Viena akimi jis žiūrėdavo į žmones, kita – į mane. Vyzdžiai lakstydavo į visas puses, lyg būtų iš gyvsidabrio. Įsimindavo

kiekvieną paaukotą blanką. Po aukų rinkimo atimdavo iš manęs padėklą ir užkeldavo ant altoriaus. Per visą tą laiką, kai pas jį gyvenau ar, tiesą pasakius, merdėjau, neištaikiau progos nučiupti bent vieną blanką. Vyno iš smuklės nesu jam parnešęs nė už menką skatiką, o tas aukas, kurias laikydavo skrynioje, taip paskirstydavo, kad pakaktų visai savaitei.

– Matai, vaikeli, – sakydavo jis man, dangstydamas savo begalinį šykštumą, – dvasininkams privalu saikingai valgyti ir gerti, užtat aš ir nepasiduodu ištvirkimui kaip kiti.

Nagas melavo man į akis, nes vienuolynuose ir per šermenis už dyka ėsdavo kaip vilkas ir gerdavo daugiau už bet kokį žiniuonį, gydantį nuo pasiutimo.

Jeigu jau išėjo kalba apie šermenis, tai, atleisk man, Viešpatie, niekada nebuvau žmonių giminės priešas, tik tuo metu. Mat tada prisivalgydavome iki soties, ir aš stačiai apsirydavau. Trokšdavau ir net melsdavau Dievą, kad jisai kas dieną pasišauktų ką nors į dausas. O kai eidavome pas ligonius klausyti išpažinties arba suteikti paskutinio patepimo, ir kunigas kreipdavosi į visus, prašydamas kalbėti poterius, aš, aišku savaime, nesilikdavau ir gyva malda melsdavau Aukščiausiąjį nepaniekinti savo nuolankaus tarno ir, kaip sakoma, pasiimti jį į savo globą.

Jei kuris išsisukdavo, tai aš, atleisk man, Viešpatie, prakeiksmu jį prakeikdavau, bet užtat mirusiems lygiai taip pat karštai linkėdavau amžinosios palaimos. Ir vis dėlto per tą laiką, kai tarnavau pas kunigą, tai yra per kokį pusmetį, mirė tik dvidešimt žmonių, bet visi jie, regis, žuvo nuo mano rankos ar, tiesą pasakius, man prašant. Matydamas mane įnirtingai vaduojantis mirtimi, Viešpats tikriausiai teikėsi juos nugaluoti, malonėdamas man gyvybę.

Bet aš vis viena nežinojau, kaip gelbėtis nuo bado. Jei laidotuvių dieną ir tarpdavau, kitomis dienomis, kai nebūdavo numirėlio ir kai man, veikiai įpratusiam prisikimšti pilvą, tekdavo iš naujo badmiriauti, dar baisiau kamuodavo alkis. Tad, niekur nerasdamas paguodos, kartais melsdavau mirties ir sau, ir kitiems, bet ji nesirodė, nors nuo manęs ir nesitraukė.

Ne sykį ketinau bėgti nuo to gobšo, bet nedrįsau dėl dviejų priežasčių: pirma, nesiklioviau kojomis, nusilpusiomis nuo ilgo badavimo, antra, svarsčiau šitaip: „Turėjau du šeimininkus. Vienas marino badu, o jį palikęs, atsikliuvau pas kitą, ir tas mane varo į kapus; tai va, jeigu ir šį prarasiu ir pateksiu pas dar blogesnį, nieko kito nebeliks, kaip mirti".

Štai kodėl nesiryžau niekur eiti. Buvau įsitikinęs, jog kiekvienas mano žingsnis artins dar didesnes bėdas. Ir aš leisiuos vis žemyn, kol pagaliau vieną dieną niekas nebeminės Lasaro vardo šioje žemėje.

Ir štai, priėjęs prie paskutiniosios, neduok Dieve jos sulaukti doram krikščioniui, kartą, kai mano nelemto godišiaus šeimininko nebuvo namie, matydamas, jog mano reikalai anaiptol nesitaiso, ir nebežinodamas ko griebtis, staiga prie durų pastebėjau varkalį, tarytum angelu apsireiškusį iš dangaus. Jis paklausė, ar neturiu jam kokio darbo.

– Kurgi ne, turėtumei gražaus darbo, jei apsiimtumei mane patvarkyti, – tariau pusbalsiu, kad jis negirdėtų.

Tačiau nebuvau nusiteikęs pilstyti iš tuščio į kiaurą ir, Šventosios Dvasios apšviestas, kreipiausi į jį:

– Tėvuk, pamečiau skrynios raktą ir štai dabar bijau, kad ponas grįžęs mane nuplaks. Pažiūrėkite, dėl Dievo, gal rasite tinkamą, aš jums atsilyginsiu.

Tasai varkaliu apsireiškęs angelas ėmė tinkinti raktus, imdamas vieną po kito iš dideliausio pundo, kurį nešiojosi su savimi, o aš talkinau jam savo menkutėmis maldomis. Ir staiga skrynios dugne išvydau, kaip sakoma, Viešpaties atvaizdą duonos pavidalu.

– Aš neturiu pinigų atsimokėti už raktą, – pasakiau varkaliui, – imkite iš skrynios, kiek priklauso.

Jis pasiėmė bandelę, pasirinkęs kur geresnę, atidavė man raktą ir nuėjo sau didžiai laimingas, o aš palikau dar laimingesnis.

Tuo tarpu aš nieko neliečiau, kad kunigas nepastebėtų, be to, pasijutęs tokio lobio šeimininkas, įsikaliau į galvą, jog dabar badas lenksis manęs iš tolo. Parėjo netikša ponas ir, ačiū Dievui, nepasigedo angelo išsineštos bandelės.

Kitą dieną, kai tik šeimininkas išėjo iš namų, atsidariau savo duonos rojų, nagais ir dantimis nutvėriau bandelę ir su Dievo padėjimu beregint paverčiau nematoma, prieš tai apdairiai užrakinęs skrynią. Ir linksmas šokau šluoti kambarių, įsitikinęs, jog pagaliau man pavyks nuginti šalin savo piktą nedalią. Ir taip džiūgavau tą ir kitą dieną. Bet laimė man lėmė labai trumpą atvangą: trečią dieną vėl nukrėtė įsisenėjęs beduonės drugys, kai nedalingą valandą pamačiau savo dvasininką palinkusį prie mūsų skrynios – imliojo ir skaičiavo, vis persitikrindamas, bandas.

Dėjausi, jog nieko nematau, ir širdies gilumoje gyva malda meldžiau savo patroną: „Šventasis Jonai, atimk jam akis!"

Gana ilgai skaičiavęs dienas ir lenkęs pirštus, kunigas pagaliau tarė:

– Jei skrynia nebūtų taip gerai rakinama, pamanyčiau, jog kas nors man vagia duoną. Užtat nuo šiolei, idant nekiltų jokių įtarimų, kasdien perskaičiuosiu bandas: dabar štai turime devynias bandas ir vieną kamputį.

„Dieve duok tau devyniskart nusprogti!" – tariau sau vienas.

Sulig tais jo žodžiais širdį man pervėrė tarytum medžioklio strėlė, o skrandį sutraukė iš alkio, nes beregint sumečiau, jog vėlei gausiu sausai pasninkauti kaip anksčiau. Kunigas išėjo. Atvožiau skrynią sielai suraminti, o kai pamačiau duoną, puoliau ją garbinti ir mylėti, bet vis dėlto nedrįsau priimti komunijos jos pavidalu. Suskaičiavau bandas, vildamasis, jog šykštūnas bus apsirikęs, bet jų nebuvo daugiau, kaip tikėjausi. Daugių daugiausia galėjau jas išbučiuoti ir atsargutėliai nusignybti trupinuką nuo kampo, – tiek ir teturėjau burnoje tą dieną, toli gražu ne tokią džiugią kaip praėjusioji. O alkis vis labiau mane graužė, juoba kad per pastarąsias dvi tris dienas skrandis priprato prie didesnio davinio, ir aš merdėte merdėjau; pasilikęs vienas, nieko kito nedariau, tik darinėjau skrynią ir stebeilijau į Dievulio duoną, kaip sako vaikai. Vis dėlto Dievas niekada nepalieka žmonių nelaimėje, ir štai, išvydęs mane tokioje keblioje padėtyje, įkvėpė išganingą mintį. Apsvarsčiau ją blaiva galva ir tariau sau: „Ta skrynia sena, sutrūnijusi, vienur kitur įskilusi, yra net ir plyšių. Kunigas pamanys,

jog vidun prilindo pelių ir apgraužė duoną. Visos bandos imti nedera, nes mano galuotojas beregint jos pasiges. O šitaip bus geriausia".

Iš pradžių pritrupinau duonos ant ne per brangiausių drobelių, patiestų skrynios dugne, ir, imdamas čia vieną, čia kitą bandą, trijose ar keturiose išrakiau urvus. Paskui nurijau trupinius, kaip ligoniai nuryja vaistus, ir apsiraminau. Parėjęs pietų, kunigas atvožė skrynią, pamatė, kiek skriaudos jam padaryta, ir, aišku savaime, pirmiausia metė akmenį į peles, nes tik jos šitaip išgraužiančios duoną. Apžiūrėjo skrynią iš visų pusių ir, pastebėjęs keletą plyšių, nusprendė, jog pro juos ir įlindusios vidun pelės. Jis pasišaukė mane ir tarė:

– Žiūrėk, Lasarai, kas šiąnakt sudorojo mūsų duoną!

Aš apsimečiau nustebęs ir paklausiau, kas čia būtų galėjęs prikišti nagus.

– O kas gi kitas, jei ne pelės! – atsakė jis. – Nuo jų neatsiginsi.

Mudu susėdome valgyti, o Dievo malonė ir dabar manęs neaplenkė. Šįsyk šeimininkas pasirodė dosnesnis nei paprastai: peiliu apipjaustė visas, jo galva, pelių apgraužtas vietas ir tarė:

– Valgyk, pelė – švarus gyvulėlis.

Taip, kasdienį davinį pagausinęs savo rankomis ar, tiesą pasakius, nagais, baigiau pietauti, nors iš tikrųjų nė nebuvau pradėjęs.

Netrukus mane ištiko naujas smūgis, kai pamačiau, jog šeimininkas vaikščioja po kambarius, dailiai trauko vinis iš sienų ir rankioja lentgalius, o paskui žengia prie senos skrynios ir užkala visus plyšiukus.

„Dievulėliau! – tariau sau vienas. – Kiek vargų, negandų ir likimo išdaigų tyko mūsų, mirtingųjų, ir kaip veikiai užgęsta džiaugsmai mūsų nelengvame gyvenime! Tikėjausi kukliai ir saikingai tenkinti savo norus ir gelbėtis iš bėdos ir jau džiaugiausi savo gražia laime. Bet stojo prieš mane nedalia, atvėrė akis šykštūnui šeimininkui, paskatino pasitelkti dar daugiau apdairumo, nei jis turėjo iš prigimimo (nors paprastai tokiems nenaudėliams veik niekada jo netrūksta), ir štai dabar, užkalusi plyšius skrynioje, atėmė paskutinę paguodą ir pastūmėjo mane į vargų bei nepriteklių kelią".

Taip rypavau patyliukais, o mano stropusis dailidė tuo tarpu užbaigė savo darbą, gausybe vinių prikalęs lentgalius.

– O dabar, ponios pelės klastūnės, nešdinkitės, – tarė, – šiuose namuose jums bus riesta.

Vos kunigas išėjo, prišokau apžiūrėti jo darbo ir pamačiau, jog toje sudūlėjusioje senoje skrynioje nepaliko plyšelio nė uodui snapo įkišti. Pasukau nereikalingą savo raktą spynoje, nesivildamas ko nors laimėti, pamačiau dvi tris bandas, šeimininko galva, pelių apgraužtas, ir nusignybiau po menką trupinėlį, vos užkabindamas nagu nelyginant miklus fechtuotojas špaga.

Vargas – didžiausias mokytojas, tai aš jau ne kartą patyriau, užtat dieną ir naktį kvaršinau sau galvą, kaip manytis toliau. Ir, man regis, beieškant išeities, kelią man švietė badas, nes ne veltui sakoma, kad alkis didina protą, o sotis migina, bent jau man taip buvo.

Ir štai kartą naktį, kai minčių prižadintas svarsčiau, kaip čia įsismelkus į tą skrynią ir pasiplėšus naudos, pajutau, jog šeimininkas saldžiai miega – mat įmigęs visada knarkdavo ir pūsdavo į nosį. Jau dieną apgalvojęs, ką darysiu, ir pasidėjęs pašalin ištrupėjusį peilį, tyliai atsikėliau, nusėlinau prie nelemtos skrynios, smeigiau peilį į šoną, mano akimis, mažiausiai apsaugotą nuo užpuolikų, ir įnikau urvinti medį it grąžtu. O kadangi senovinė skrynia, beveik saulės amžių nugyvenusi, ne tik neturėjo spėkų nei tvermės jam atsispirti, dargi priešingai – buvo trapi ir trandėta, neilgai trukus ją įveikiau ir šone išgurinau didoką skylę. Paskui be galo apžvalgiai atidariau suluošintą skrynią, apčiuopom sugraibiau praimtą bandą ir nuraminau kirminą aukščiau aprašytu būdų. Pasitenkinęs mažu, užrakinau, grįžau atgal ir, išsitiesęs ant šiaudų, nusnaudžiau vieną būrį. Vis dėlto sudėti bluostą tuščiu pilvu ne taip jau lengva, o juk jeigu būčiau pavalgęs, tais laikais miegų man nebūtų nuvaikę nė rūpesčiai, kurie neduoda ramybės Prancūzijos karaliui.

Rytojaus dieną mano ponas ir šeimininkas, pastebėjęs, jog duonos sumažėjo, o skrynios šone atsivėrė skylė, palinkėjo pelėms, kad jas kipšai kur nujotų.

– Ką tu pasakysi? – sušuko. – Anksčiau mano namuose pelių su žiburiu nebūtum radęs!

Ir sakė šventą teisybę. Jei visoje karalystėje ir buvo namai, kuriuos pelės pagarbiai lenkdavo iš tolo, tai jie priklausė mano šeimininkui, nes pelės paprastai nesilaiko ten, kur nėra ko ėsti. Ir vėl šeimininkas ėmė vaikščioti po namus, traukioti iš sienų vinis ir rankioti lentgalius, ir kalti skyles. Mat, vos atėjus nakčiai ir jam įmigus, aš keldavausi, imdavau savo įnagį ir nakčia atkaldavau tai, ką jis užkaldavo dieną.

Taip mudu ir gyvenome, taip ir rungėmės, lyg stengdamiesi pateisinti seną žmonių išmintį: „Tu važiuotas, ir aš ne pėsčias“. Mudu, rodos, sudarėme rangos sutartį Penelopės drobei austi, nes kiek jis nuausdavo dieną, tiek aš išardydavau naktį. Per kelias dienas ir naktis mudu taip nuanavome tą varganą podėlį, jog kiekvienas būtų jį pavadinęs nebe skrynia, o veikiau senųjų laikų šarvais – tiek joje strygsojo vinių ir tokia ji buvo sulopyta.

Pamatęs, jog ši priemonė negelbsti, šeimininkas tarė:

– Skrynia tokia jau sugriuvusi, o ir sukalta iš tokių sutrūnijusių lentų, jog pelėms vieni niekai įsigraužti. Jeigu taip bus ir toliau, nebeturėsime nė kur duonelės pasidėti. Šiaip sakysi ar taip, o vis geriau tokia skrynia nei jokios, juoba kad nauja man atsieis trejetą ar ketvertą realų. Tai va, jeigu jau iš lauko nepavyko atsiginti pelių, griebsime jas iš vidaus.

Neilgai trukus pasiskolino jisai spąstus, išprašė iš kaimynų sūrio luobelių, užtaisė juos ir įdėjo į skrynią. Man tai buvo pats kirtis. Tiesa, kokių nors pagardų apetitui sužadinti man nereikėjo, bet vis dėlto skanu buvo ir sūrio luobelės: traukdavau jas iš spąstų, nepamiršdamas krimstelėti duonos.

Matydamas, jog banda išgraužta, sūris suėstas, o pelės – nė padujų, šeimininkas kraustėsi iš proto, klausinėjo kaimynus, kas čia gali būti, jei spąstuose nėra nei sūrio, nei pelės, nors tie ir užsitrenkę.

Kaimynai priėjo nuomonę, kad anaiptol ne pelė čia kalta, nes pelė vis būtų kada įkliuvusi. Vienas kaimynas pasakė:

– Pamenu, jūsų namuose kadais laikėsi žaltys[15], ko gero, jis ir graužiasi į skrynią. Kas be ko, juk žaltys ilgas. ne visas įsirango į spąstus – nukanda masalą ir išlenda kuo gražiausiai, nors tie ir užsitrenkę.

Visi jam pritarė, o šeimininkas baisiausiai sunerimo ir nuo tos dienos nebemiegojo taip ramiai kaip anksčiau. Naktį išgirdęs kinivarpą krebždant, šokdavo iš lovos manydamas, jog tai žaltys graužiasi į skrynią. Griebdavo vėzdą, kurį visada laikydavo galvūgalyje, ir pulda-vo daužyti nelemtą skrynią, baidydamas žaltį. Taip ir kaimynus prikeldavo, ir man neleisdavo miegoti. Priėjęs prie mano guolio, draskydavo ir čiužinį, ir mane, nes jam dingodavosi, jog žaltys bus įsirangęs į šiaudus arba į mano drabužius. Buvo girdėjęs, jog naktimis tie ropliai, šilumos ieškodami, kartais įšliaužią į lopšius, net vaikus sukandžioją, o tai esą labai pavojinga.

Paprastai aš dėdavausi miegąs, o rytą jis mane klausinėdavo:

– Ar šiąnakt nieko negirdėjai, vaikeli? Aš tykojau žalčio ir net pamaniau, kad į tavo guolį bus įlindęs: juk jie šalti ir ieško šilumos.

– Neduok Dieve, kad įkąstų, – pasakiau, – aš baisiai bijau.

Kadangi šeimininkas tolydžio budo ir kėlėsi, naktimis žaltys, aišku, tariamas, nedrįso lįsti prie skrynios ir graužtis į vidų, užtat dieną, kai kunigas būdavo išėjęs į bažnyčią ar miestelį, aš kaip ir anksčiau nesilioviau daryti įpuolių. Matydamas, jog eibių nemažėja ir apsiginti nuo žalčio neįmanoma, šeimininkas vis dėlto slankiodavo naktimis po namus nelyginant kaukas.

Būgštavau, kad šeimininkas, budrumui pašokus, kartais neaptiktų rakto, kurį pasikišdavau po čiužiniu, tad saugiausia man pasirodė nakčiai įsikišti jį burnon. Jau gyvenant su neregiu, ji atstojo man kapšį, dažnai turėdavau įsimetęs po dvylika penkiolika maravedžių, visus smulkiais, ir prireikus valgydavau be niekur nieko. Kitaip prakeiktas neregys visus pinigus būtų iš manęs išgliaudęs, nes kuo kruopščiausiai kratydavo, apčiupinėdavo kiekvieną siūlę, kiekvieną lopelį.

Užtat kas naktį, kaip sakiau, įsikišdavau raktą į burną ir miegodavau nesibaimindamas, kad manasis raganius šeimininkas jį aptiks. Bet nuo bėdos po puodu nepasivoši. Matyt, taip jau buvo Apvaizdos

lemta, o gal po teisybei tokia buvo skirta bausmė už mano nuodėmes, jog vieną naktį, kai miegojau išsižiojęs, raktas, ko gero, kyšojo iš burnos ir oras, kaip lėmė mano nedalia, pro jo tuščiavidurį galą ėjo lauk su šaižiu švilpesiu. Įsibaiminęs šeimininkas jį išgirdo, be abejo, pamanė, kad čia šnypščia žaltys, nes iš tiesų į tai buvo panašu.

Atsikėlė patyliukais ir, be galo tykiai, kad nepajustų žaltys, su vėzdu rankoje apgraibom sėlindamas į tą pusę, kur girdėjo šnypščiant, priėjo prie mano guolio. O kai susizgribo, kur atsidūręs, dingtelėjo į galvą, jog žaltys bus įsirangęs į čiužinį pasišildyti prie manęs. Užsimojo vėzdu, pasinešęs vienu smūgiu jį nudėti, ir atsivėdėjęs taip trenkė man per galvą, kad palikau be sąmonės su pralaužtu kiaušu. Sumetęs, jog smogė man, ko gero, baisiai susikrimto, paskui, kaip vėliau pasakojo, pasilenkė ir, šaukdamas didžiu balsu, mėgino mane atgaivinti. Tačiau palietęs užčiuopė gausiai plūstant kraują ir susiprato žiauriai mane sužalojęs. Nubėgo žiburio, o grįžęs pamatė mane dejuojant su raktu burnoje – jis tebekyšojo perpus išlindęs kaip ir tada, kai švilpiau miegodamas.

Žalčių medžiotojas nustėręs ištraukė man iš burnos raktą, apžiūrėjo – tas niekuo nesiskyrė nuo jo paties rakto. Nuėjo pasitikrinti, ar tinka rakinti skryniai, ir taip atskleidė mano piktadarybę.

Tą akimirką žiauruolis medžiotojas turbūt pasakė:

„Štai ir aptikau pelę ir žaltį, kurie prieš mane kariavo ir ėdė mano gerą“.

Kas dėjosi vėliau kokias tris dienas, nieko tikra negaliu pasakyti, nes praleidau jas lyg banginio pilve, o apie savo nuotykį sužinojau paskiau, atsipeikėjęs, iš šeimininko lūpų – pasakojo jį iš panagių visiems, kas tik užeidavo.

Po trijų dienų atsigavau, pamačiau, kad guliu ant čiužinio, kad galva aplipinta pleistrais, ištepta aliejum bei tepalais, ir išsigandęs paklausiau:

– Kas čia man atsitiko?

– Nieko tokio, tik išgaudžiau visus žalčius ir peles, kurie varė mane į prapultį, – atsakė žiauruolis kunigas.

Apsižiūrėjau, pamačiau, kaip liūdnai atrodau, ir tada supratau, kokia bėda mane ištiko.

Tuo metu įėjo keletas kaimynų ir senė žiniuonė. Ir ėmė vynioti vyturus man nuo galvos ir gydyti žaizdą. Pastebėję, kad aš atsipeikėjęs, didžiai nusidžiaugė ir pasakė:

– Na, jeigu atsigavai, pasveiksi su Dievo padėjimu.

Ir vėl pradėjo pasakoti mano vargus ir juoktis, o aš, nelaimingas nusidėjėlis, apsiverkiau. Paskui davė man valgyti, ir aš, perbadėjęs, nurijau vieną kitą kąsnį. Po dviejų savaičių pavojus gyvybei nebegrėsė (grėsė tik badas), aš pasitaisiau ir pamažėle atsistojau ant kojų.

Vos tik atsistojau ant kojų, kitą dieną šeimininkas paėmė mane už rankos, išvedė į gatvę ir tarė:

– Lasarai, nuo šios dienos tu priklausai nebe man, o sau. Eik su Dievu ir ieškokis kito šeimininko. Man tokio stropaus tarno nereikia. Geriausia tau būtų vedžioti kokį neregį.

Ir, atsižegnojęs nuo manęs, lyg būčiau velnio apsėstas, grįžo į vidų ir užsitrenkė duris.

TREČIAS PASAKOJIMAS

KAIP LASARAS PRISTOJO PRIE BAJORO IR KAS JAM VĖLIAU NUTIKO

Taip buvau priverstas semtis jėgų iš savo silpnybės ir pamažiukais, gerų žmonių šelpiamas, nusigavau iki garsaus Toledo miesto, kame su Dievo padėjimu per porą savaičių surietėjo žaizda. Kol dar buvau nesveikas, vis išprašydavau šiokią tokią išmaldą, bet vos tik išgijau, visi ėmė man sakyti:

– Ei tu, nenaudėli, dykaduoni! Eiki susiraski gerą poną ir jam tarnauki!

„O kur aš tokį rasiu? – kalbėjau sau vienas. – Nebent Dievas sutvertų, kaip kadaise pasaulį“.

Šitaip svarstydamas, veik be jokios naudos klajojau nuo vienų durų prie kitų, nes malonė buvo nukilusi į dangų, kol pagaliau Dievas

suvedė mane su bajoru – oriai ėjo gatve, dailiai apsirengęs ir gražiai susišukavęs. Pasižiūrėjo į mane, aš į jį, ir pasiteiravo:

– Gal šeimininko ieškai, vaike?

– Taip, pone, – atsakiau.

– Eik iš paskos, – tarė jis, – dėkok Dievui, kad buvo toks maloningas ir suvedė tave su manimi. Turbūt šiandien nuoširdžiai pasimeldei.

Nusekiau įdurmu, dėkodamas Dievui, kad mane išklausė, nes iš drabužių ir laikysenos sprendžiau, jog tokio pono man ir reikia.

Su šiuo trečiuoju šeimininku susitikau ryto metą. Jis vedžiojosi mane beveik po visą miestą. Mudu ėjome pro turgavietes, kur prekiauta duona ir tuo, kas valgoma. Svajojau, netgi troškau, kad jis malonėtų apkrauti mane tomis gėrybėmis, nes buvo jau tas metas, kai žmonės paprastai apsiperka, bet jis sparčiai žingsniavo pro šalį.

„Turbūt čia jam niekas nepatinka, – galvojau, – ir jis numatęs apsipirkti kitur“.

Taip mudu vaikščiojome, kol išmušė vienuolika. Tuomet jis pasuko į katedrą, o aš – iš paskos, ir ten turėjau progą stebėti, kaip susikaupęs jis klauso Mišių ir kitų pamaldų. Ir tik tada, kai viskas pasibaigė ir žmonės išsiskirstė, išėjome iš katedros.

Gana sparčiai mudu nužygiavome gatve. Jaučiausi laimingiausias žmogus pasaulyje: jeigu nereikėjo pirkti nieko valgomo, svarsčiau aš, vadinasi, mano šeimininkas apsirūpina viskuo iš anksto ir pietūs jau mūsų laukia, be to, tokie, kokių ilgėjausi ir kokių reikalavo sveikata.

Tuo metu laikrodis išmušė pirmą, šeimininkas sustojo prie vieno namo, nubloškė į šalį kairį apsiausto skverną, išsitraukė iš kapšo raktą, atidarė duris, ir mudu žengėme į vidų. Tarpuvartėje buvo taip nyku ir tamsu, jog baugu darės įėjus, bet užtat toliau švietė vidinis kiemelis, o ir kambariai atrodė gana padoriai.

Kai atsidūrėme viduje, šeimininkas nusimetė apsiaustą nuo pečių ir, pasiklausęs, ar švarios rankos, mano padedamas, išpurtė jį ir sulankstė, paskui kruopščiai nupūtė nuo suolo dulkes ir padėjo ant jo apsiaustą. Tada atsisėdo gale suolo ir pradėjo iš panagių klausinėti, iš kur ir kaip pakliuvau į šį miestą.

Mano ataskaita truko kur kas ilgiau, nei būčiau norėjęs, nes, man rodės, derėjo veikiau paliepti dengti stalą ir pilstyti sriubą, užuot dykąją vėčius. Šiaip ar taip, tenkinau jo smalsumą: melavau kaip pasamdytas, keldamas savo dorybes ir nutylėdamas visa kita, kas man atrodė nepritiklu pasakoti. Po to kurį laiką jis sėdėjo netardamas nė žodžio, ir čia įžiūrėjau negerą ženklą: buvo jau beveik antra, o jis galvojo apie valgį neką daugiau už numirėlį.

Ėmiau žvalgytis po kambarį: durys buvo užsuktos raktu, nei viršuje, nei apačioje negirdėjau vaikščiojant. Be nuogų sienų, nieko daugiau nemačiau: nei kėdės, nei trinkos, nei suoliuko, nei stalo, nei tokios skrynios, kokia buvo pas antrąjį šeimininką. Namai atrodė lyg užkerėti.

– Tu jau pavalgęs, vaike? – pagaliau paklausė bajoras.

– Ne, pone, – atsakiau, – juk nė aštuntos nebuvo, kai tamstą susitikau.

– O aš pusryčiavau gana anksti, ir žinai, sočiai papusryčiavęs, paprastai nevalgau iki pat vakaro. Tad iki vakarienės sukis kaip išmanai.

Tamsta nepatikėsi, bet sulig tais žodžiais vos nenualpau, ir ne tiek nuo bado, kiek nuo minties, koks vis dėlto nepermaldaujamai žiaurus man likimas. Vėl stojo prieš akis visi vargai, ir aš ėmiau verkti minėdamas savo negandus. Vėl prisiminiau, kaip pasiryžęs bėgti nuo kunigo, tokio šykštaus ir niekingo, būgštavau, jog, ko gero, nedalia nuves mane pas kitą, dar blogesnį. Pagaliau apverkiau negandingą ankstesnį gyvenimą ir neišvengiamai artimą mirtį.

Ir vis dėlto, susitvardęs iš paskutiniųjų, tariau:

– Pone, aš dar vaikas ir, ačiū Dievui, pilvu per daug nesirūpinu. Galiu pasigirti, jog nesu besotis kaip kiti mano amžiaus bernai, už tai iki šiol mane vertino visi šeimininkai, kuriems tarnavau.

– Čia jau dorybė, – tarė jis, – už tai tu man dar labiau patinki. Apsiryja tik kiaulės, o taurūs žmonės valgo su saiku.

„Puikiai tave suprantu! – pagalvojau. – Velniai rautų tuos vaistus ir tas dorybes, kurių mano šeimininkai randa badavime!"

Įlindau į kertę ir išsitraukiau iš užančio kelias riekes duonos, išmelstas dėl Dievo meilės. Jas pamatęs, bajoras tarė:

– Eik šen, vaike. Ką ten kramtai?

Priėjau ir parodžiau duoną. Jis paėmė vieną riekę iš trijų, pačią didžiausią ir gražiausią.

– Garbės žodis, šviežia duona, – tarė jis.

– Jaugi tokia ir šviežia, – atsiliepiau.

– Dievaži, – tarė jis. – Kur tu ją gavai? Ar švariomis rankomis minkyta?

– Nežinau, – atsakiau aš, – bet man dėl to nei šilta, nei šalta.

– Dievai nematę, – tarė vargeta šeimininkas ir, prisikišęs riekę prie burnos, įniko taip įnirtingai ją taršyti, kaip aš ją taršiau. – Dievaži, – pridūrė, – be galo skani.

Supratęs, katra koja jis raišta, pradėjau skubėti. Mat pastebėjau, kad jis nusiteikęs – jei nesuvalgysiu pirmas abiejų riekių – padėti man sudoroti, kas atliks. Užtat suvalgėme duoną beveik drauge. Šeimininkas nusirankiojo nuo krūtinės visus trupinius, netgi pačius mažiausius. Paskui žengė į gretimą kambarį, atsinešė ąsotį nuskeltu gurkliu, nugėrė ir atkišo man. Dėdamasis nuosaikiu žmogum, tariau:

– Pone, vyno negeriu.

– Čia vanduo, – atsakė jis. – Gerk į sveikatą.

Tuomet paėmiau ąsotį ir sriūbtelėjau. Ne per daugiausia, nes anaiptol ne troškulys mane kamavo.

Taip sėdėjome mudu iki pat vakaro, jis klausinėjo, aš atsakinėjau kaip galėdamas sklandžiau. Galų gale jis nuvedė mane į kambariuką, kur stovėjo anas ąsotis su vandeniu, ir tarė:

– Vaike, eik šen, pažiūrėk, kaip klojama lova, kad paskiau mokėtum pats vienas ją pataisyti.

Jis atsistojo viename gale, aš – kitame, ir mudu paklojome tą varganą lovą, kurios ir kloti veik nereikėjo: ant suolų gulėjo nendrinis demblys ir paklode užtiestas čiužinys, pažiūrėti ne per dažniausiai valomas ir toli gražu nepanašus į čiužinį, nors juo ir ėjo, be to, ir prikimštas buvo ne taip jau drūčiai, kaip priderėjo. Ištiesėme jį ir bandėme supurenti. Tai pasirodė neįmanoma, nes kieto daikto neišminkštinsi. Velniai jį nujotų, tą pusdykį čiužinį! Kai patiesėme jį ant demblio, visos nendrės išsišovė kaip nustipėlės kiaulės grobai. Ir tą

sukritusį demblį uždengėme to paties raugo antklode, kurios spalva man buvo suvis neaiški.

Kai pataisėme patalą, sutemo naktis, ir šeimininkas man tarė:

– Lasarai, metas vėlyvas, o iki turgavietės geras gabalas kelio. Juolab mieste pilna vagių ir plėšikų, jie tik ir laukia tamsos. Kaip nors išsiversime be vakarienės, o rytoj Dievas mums atlygins. Matai, aš gyvenu vienas ir atsargų nelaikau: visada valgau mieste. Na, o dabar žiūrėsime.

– Pone, tamstai nėra ko rūpintis, – atsakiau. – Prireikus aš galiu ir ne vieną naktį nustumti nevalgęs.

– Užtat būsi sveikas ir ilgai gyvensi, – atsiliepė jis. – Argi šiandie mudu nekalbėjome, kad juo mažiau valgysi, juo ilgiau gyvensi šiame pasaulyje?

„Na, ką gi, – pagalvojau, – jeigu ir toliau taip bus, niekada nemirsiu; visados norom nenorom laikiausi tos taisyklės ir, deja, manau, liksiu jai ištikimas visą gyvenimą“.

Jis atsigulė pasidėjęs po galva kelnes ir liemenę ir liepė man gultis kojūgalyje. Taip ir padariau. Bet neduok Dieve šitaip miegoti, kaip aš miegojau. Kiaurą naktį mano išsišovę šonkauliai nesiliovė pjautis ir ėstis su demblio nendrėmis. Tiek vargų ir negandų patyrus, tiek badavus, ant mano kaulų turbūt nebeliko nė svaro mėsos, be to, tą dieną nieko burnoj neturėjęs, galus grobsčiausi iš bado, o jis, kaip žinoma, miegui prielankumo nejaučia. Atleisk man, Viešpatie, bet didžiąją, pačią bjauriausią nakties dalį prakeiksmu keikiau ir save, ir savo nelemtą likimą ir, krustelėti nedrįsdamas, kad nepažadinčiau šeimininko, meldžiau Dievą mirties.

Rytą mudu atsikėlėme, ir šeimininkas pradėjo valytis bei purtytis kelnes ir liemenę, striukę ir apsiaustą. Aš jam padėjau kiek galėdamas. Paskui pradėjo rengtis – iš lėto, mėgaudamasis. Užpyliau jam vandens, jis nusimazgojo rankas, susišukavo ir, kabindamas špagą ant perpetės, tarė:

– Ak vaike, kad tu žinotumei, kokia čia špaga! Neišmainyčiau jos į visą pasaulio auksą. Iš visų špagų, kurias nukalė Antonijas[16], nė viena neturi tokio akuoto kaip ši. – Jis ištraukė ją iš makšties, pirštu

perbraukė per ašmenis ir pridūrė: – Matai? Dievaži, persmeigčiau ja pundą vilnų.

„O aš savo dantimis, nors jie ir ne plieniniai, persmeigčiau keturių svarų duonos bandą“, – pagalvojau.

Bajoras įsikišo špagą į makštį, prisisegė ją prie perpetės drauge su rožiniu dideliais karoliukais ir atsitiesęs, grakščiai linguodamas galva ir visu liemeniu, užsimesdamas apsiausto kraštą čia ant peties, čia ant rankos, įsisprendęs oriai žengė į duris.

– Lasarai, aš einu Mišių klausyti, – tarė, – o tu žiūrėk namų, paklok lovą, nubėk prie upės vandens, tik užsuk duris raktu, kad mums ko nors nepavogtų, o raktą pakišk štai čia, po prieangiu, nes kartais galiu grįžti anksčiau ir tavęs nerasti.

Ir nužingsniavo gatve toks išdidus ir stotingas, jog kiekvienas, kas jo nepažinojo, būtų palaikęs artimu grafo Alarkoso[17] giminaičiu ar bent jau kamerdineriu, padedančiu jam rengtis.

„Ačiū Dievui, – tariau palikęs vienas, – siųsdamas negalią, Jis nurodo ir vaistus! Kas, susitikęs mano šeimininką ir pamatęs jo patenkintą veidą, nepamanys, jog vakar jis sočiai pavakarieniavo, išmiegojo minkštame patale ir, nors metas ankstyvas, gerai nepapusryčiavo? Nežinomi, Viešpatie, Tavo darbai, ir žmonėms nelemta jų suprasti. Kas neapsigautų matydamas tą puikią išvaizdą, tą dailų apsiaustą ir striukę? Kam ateitų į galvą, jog tas bajoras vakar nieko nevalgė, pasitenkinęs rieke duonos, kurią jo tarnas Lasaras ištisą parą nešiojosi nelabai švariame užantyje, o šiandien, nusimazgojęs veidą ir rankas, nusišluostė į striukės skverną, nes neturi rankšluosčio? Niekam, aišku, nekils tokia mintis. Dievuliau mano, kiek va tokių klaidžioja po Tavo pasaulį ir dėl menkos niekybės, vadinamos garbe, patiria tiek kančių, kiek niekada neįstengtų iškęsti vardan Tavęs!“

Šitaip mąstydamas, stovėjau tarpdury ir lydėjau žvilgsniu šeimininką, žengiantį mūsų ilga ir ankšta gatve. Kai jis dingo iš akių, grįžau į vidų ir beregint apibėgau visus namus nuo viršaus iki apačios, neišmanydamas, ką daryti. Paklojau varganą kietą lovą, pasiėmiau ąsotį ir, eidamas prie upės, viename sode pastebėjau savo poną galantiškai sukantis apie dvi damas iki pat akių uždangstytais veidais –

iš tų pačių, kurių netrūksta šiame mieste. Diduma jų mėgsta vasaros rytmečiais eiti pakvėpuoti grynu oru, vildamosi, jog kas nors susiprotės pavaišinti jas pusryčiais, kaip paprastai kad daro šio miesto bajorai.

Taigi, kaip sakiau, šeimininkas kerėjo abi damas nelyginant Masijas[18], papildamas daugiau saldžių žodelių, nei jų prirašė Ovidijus. Pajutusios, kad jisai įsijausmino kaip reikiant, per daug nesidrovėdamos pasisiūlė drauge papusryčiauti už įprastą atlyginimą. Staiga šeimininkas susivokė, kad jo kapšas toks pat tuščias kaip ir pilvas, jam įsimetė karštis, perbalo veidas, pradėjo pintis liežuvis, ir jis ėmė veblenti tuščius atsiprašymo žodžius. Matyt, gerokai išmokytos proto, jiedvi iškart perprato jo negalią ir paliko bendrauti su pačiu savimi.

Aš apgavau pilvą kopūstų kotais ir be galo mikliai, kaip ir tinka naujam tarnui, šeimininko nepastebėtas, parbėgau namo. Ketinau kiek apsišvarinti, nes verkiant reikėjo pašluoti aslą, bet neradau kuo. Galvojau galvojau, ką čia padarius, ir pagaliau sugalvojau palaukti šeimininko: galgi parsiras apie vidurdienį ir parneš ko nors užkrimsti. Bet, pasirodo, laukiau veltui.

Pamatęs, kad jau antra, o jo vis nėra, nesikęsdamas alkiu, užrakinau duris, pakišau raktą kur lieptas ir vėl ėmiausi seno amato. Tyliu silpnučiu balsu, susinėręs rankas ant krūtinės, su Dievo atvaizdu akyse ir Jo vardu lūpose ėjau prie didesnių namų ir prie durų meldžiau kąsnelio duonos. Šio meno įgėriau drauge su motinos pienu ar po teisybei išmokau iš didžiojo meistro neregio ir pasirodžiau besąs ganėtinai gabus mokinys, užtat ir čia, šiame mieste, kame žmonių širdys buvo kietos, o ir metai pasitaikė nelabai derlingi, taip gražiai apsisukau, jog, laikrodžiui neišmušus keturių, tiek pat svarų duonos turėjau pilve ir dar porą kišenėse ir užantyje. Grįždamas namo pro mėsinę, iš vienos moteriškės dar išprašiau gabalą veršio kojos ir truputį virtų žarnokų.

Savo gerulį šeimininką jau radau namie – apsiaustas gulėjo sulankstytas ant suolo, o jis vaikščiojo po kiemelį. Kai įėjau, žengė man priešais. Pamaniau, kad ims barti, jog taip vėlai grįžau, bet Dievo valia viskas išėjo į gera.

Jis paklausė, kur buvau.

– Pone, iki antros buvau namie, – atsakiau, – o tamstos nesulaukęs, išėjau į miestą melsti gerų žmonių malonės ir štai ko parsinešiau.

Sukroviau žarnokus bei duoną ant palaidinio krašto, o jis maloningai nužvelgė mano labą ir pasakė:

- Aš laukiau tavęs pietų, bet nesulaukęs pavalgiau vienas. Bet tu pasielgei kaip doras žmogus. Nes geriau prašyti išmaldos negu vogti. Dievas niekada neapleidžia nelaimėje. Tik žiūrėk, niekam neprasitark, kad gyveni mano namuose, nes gali nukentėti mano garbė. Beje, man regis, viskas liks paslaptyje, nes šiame mieste maža kas mane pažįsta. Ir kas mane sugundė čionai atsigauti!

– Kuo jau kuo, o tuo tamstai nėra ko rūpintis, – tariau aš. – Tegu mane skradžiai, jei kam leptelėsiu nereikalingą žodį, be to, niekas man jo iš burnos ir netrauks.

– Na, ką gi, valgyk, nenaudėli. Duos Dievas, veikiai išbrisime iš vargo. Nors, tiesą pasakius, kai įsikėliau į šiuos namus, nusigręžė nuo manęs laimė. Turbūt žemė čia netikusi. Būna tokių nelaimingų namų, kur blogi pamatai padėti, gyveni juose žmogus ir negali bėdų atsiginti. Šie, be abejo, yra iš tokių, bet duodu tau žodį, jog nė mėnuo nepraeis, ir aš su jais atsisveikinsiu, nors ir gaučiau juos savo žinion.

Atsisėdau gale suolo ir, nė žodeliu neužsiminęs apie savo priešpiečius, kad nepalaikytų manęs apsirijėliu, ėmiau vakarieniauti: taršiau žarnokus su duona ir slapčiomis dirsčiojau į nedalingąjį poną, nenuleidžiantį akių nuo palaidinio skverno, atstojančio man staltiesę. Dieve duok, kad mane šitaip kas atjaustų, kaip tada jį atjaučiau, nes žinojau, kas jam darosi, ne kartą pats tą jausmą patyręs ir ligi šiol kas mielą dienelę su juo gulęs ir kėlęs. Svarsčiau, ar būtų patogu jam pasiūlyti drauge pasivaišinti, bet nuogąstavau, jog ponas gali paniekinti mano vaišes – juk sakėsi jau pietavęs. Ir vis dėlto baisiai norėjau, kad bėdulis bent iš dalies mane užvaduotų ir pasistiprintų kaip vakardien, juoba kad buvau drūčiai apsirūpinęs ne bet kokiu valgymu ir ne per daugiausia išalkęs.

Viešpaties valia išsipildė ir mano, ir, ko gero, jo noras. Mat, vos pradėjau valgyti, jis priėjo artyn ir tarė:

– Klausyk, Lasarai, kaip gyvas nesu nieko matęs taip gardžiai valgant. Į tave bežiūrint, ir sočiam pašoktų apetitas.

„O tau apetito ir žadinti nebereikia, – tariau sau vienas, – užtat ir žaviesi manimi“.

Vis dėlto nusprendžiau jam pagelbėti, jeigu jis pasigelbėjo ir žengė pirmą žingsnį.

– Pone, darbas meistrą moko ir giria, – pasakiau aš. – Duona tokia gardi, o veršio kojelė taip gerai išvirusi, tokia minkštutė, jog bet kas susigundytų jos paragauti.

– Ar čia veršio kojelė?

– Taip, pone.

– Klausyk, tai čia didžiausias skanumynas pasaulyje, nė į fazaną jos nemainyčiau.

– Tamstai būtų ne pro šalį paragauti ir pačiam tuo įsitikinti.

Įbrukau jam į rankas veršio kojelę ir ketvertą riekių baltutėlaitės duonos. Jis atsisėdo šalimais ir, lyg iš badų parėjęs, įniko valgyti, apgraužadamas kiekvieną kauliuką neką blogiau už šunį.

– Pridėk dar padažo, – tarė jis, – ir pirštus apsilaižytumei.

„Už tą padažą, su kuriuo dabar valgai, geresnio niekur negausi“, – atsakiau jam sau vienas.

– Taip skaniai pavalgiau, lyg visą dieną būčiau nieko burnoje neturėjęs, dievaži.

„Kad visi metai man būtų tokie derlingi kaip ši diena“, – pagalvojau.

Šeimininkas paprašė vandens, ir aš pamačiau, kad ąsotis pilnas. Vadinasi, ne taip jau sočiai jis pietavo, jei nereikėjo užsigerti. Mudu atsigėrėme ir labai patenkinti nuėjome gulti.

Kad nenusibosčiau tamstai tuščiomis kalbomis, pasakysiu nebent, jog šitaip mudu gyvenome kokias aštuonias ar dešimt dienų: nedalingas šeimininkas kas rytas oriai matuodavo gatves lėtais žingsniais, o vargšą Lasarą tuo tarpu penėdavo kojos.

Ne kartą susimąstydavau apie savo nedalią: gelbėdamasis nuo netikusių šeimininkų ir ieškodamas geresnio gyvenimo, susitikau tokį, kuris ne tik nesugeba manęs išlaikyti, bet dar reikalingas mano

globos. Ir vis dėlto jis man patiko. Mačiau, kad nieko iš jo nepeši, ir buvo man jo gaila ir nė kiek nepikta. Dažnai pats nutraukdavau nuo savęs kąsnį, kad tik jį pamaitinčiau.

Vieną rytą, kai bėdulis vienmarškinis išėjo į lauką, aš tuo tarpu, norėdamas išvaikyti abejones, išskleidžiau galvūgalyje paliktas kelnes bei liemenę ir aptikau aksominį kapšelį, perdėm sulamdytą, be vieno skatiko ir be žymės, jog jame kada nors būta pinigų.

„Jis vargšas, – tariau, – o ką gali duoti tasai, kas pats nieko neturi? Šykštuolis neregys ir nenauda gobšas kunigas, nors ir Dievo apdovanoti (vienam gerai sukosi liežuvis, kitam visi bučiavo rankas), badu marindami, žadino man neapykantą, o šis kelia užuojautą".

Dievaži, dabar, kai susitinku štai tokį kaip mano ponas, orų ir išdidų, gaila jo darosi pagalvojus, kad ir jis turbūt nepriteklių spaudžiamas kaip mano šeimininkas. O jam, kad ir didžiausiam skurdžiui, tarnavau daug mieliau nei kam kitam. Vis dėlto nepatiko man vienas jo bruožas: man rodos, bėdos tektam derėjo mažiau pūstis, būti truputį kuklesniam. Tačiau, matyt, bajorų taip jau įprasta – kuo aukščiau kelia nosį, kai kišenėse tuščia. Atleisk jiems, Viešpatie, nes kuprotą tik grabas išlygins.

Tai va, kai, atsidūręs tokioje padėtyje, kaip sakiau, bridau juodą vargą, pikta nedalia, lyg per mažai mane persekiojusi, panoro padaryti galą ir šiam sunkiam gėdingam gyvaliojimui. Kadangi metai pasitaikė neduoningi, miesto valdžia nusprendė atsikratyti visų priklydusių skurdžių, o tuos, kurie nesiliaus duoneliavę, – nuplakti rykštėmis. Pagarsinus įsaką, po keturių dienų pamačiau gatvėje rykštėmis varomą minią elgetų. Mane perėmė tokia baimė, jog niekad jau nebedrįsau prašyti išmaldos.

Galite įsivaizduoti, kokie nepritekliai mus užgriuvo, kaip gūdu ir tylu pasidarė namuose: po dvi, po tris dienas aguonos grūdo burnoje neturėdavome, žodžiu nepersitardavome. Būčiau visai nusigalavęs, jei ne kaimynės, kykų siuvėjos, kurios gyvaliojo neką geriau už mus. Pažinojausi su jomis, ir jos man nugnybdavo nuo savo menkos pakandos vieną kitą kąsnelį, kuriuo vis numarindavau kirminą.

Gaila man buvo ne tiek savęs, kiek pagailos verto šeimininko, per visą savaitę neturėjusio burnoje nė trupinio. Bent jau namuose nebuvo nieko valgomo. Nežinia, kaip ir kur jis vaikščiodavo ir kuo misdavo. Būtumėte matę, kaip vidurdienį pareina jis gatve, ilgas ir liesas, panašus į grynaveislį skaliką. O kad nenukentėtų toji, kaip minėjau, prakeikta garbė, imdavo šiaudelį – to gero mūsų namuose tikrai nestigo – ir, išėjęs už durų, krapštydavosi dantis, nors tarp jų nieko negalėjo įstrigti.

– Žiūrėti negaliu į tą nelemtą būstą, – skųsdavosi jis atgrasiais namais. – Matai, koks jis niaurus, gūdus ir tamsus. Bet ką beveiksi, kol kas teks pakentėti. Tikiuosi, į mėnesio pabaigą iš čia ištrūksime.

Taip mudu stūmėme nykias alkanas dienas, bet štai kartą laimė netyčia padovanojo nedalingam šeimininkui vieną realą. Jis parėjo namo toks nušvitęs, lyg jam būtų atitekę visi Venecijos turtai, džiugus ir laimingas padavė man pinigą ir tarė:

– Še, Lazarai, imki, mus jau aplankė Dievo malonė. Eik į turgų, nupirk duonos, vyno ir mėsos – tai bent paūšime! Ir dar pasakysiu tau žinią: išsinuomojau kitus namus, o čia, šioje vargo buveinėje, pagyvensime iki mėnesio pabaigos. Velniai rautų ir šiuos namus, ir tą, kas padėjo pirmąjį akmenį ir apleido vargais šią vietą! Dievaži, čionai įsikėlęs, neturėjau burnoj nė lašo vyno, nė kąsnelio mėsos, o širdyje – ramybės. Tokie jie nykūs ir tamsūs! Na, eik, bėk greičiau, šiandien pavalgysime kaip karaliai.

Griebiau realą, nutvėriau ąsotį ir džiugus ir patenkintas pakniopstomis leidausi į turgų. Tačiau ko gero tikėtis žmogui, kuriam pikta nedalia aptemdo kiekvieną džiaugsmą? Taip ir atsitiko. Kai, dumdamas gatve, svarsčiau, kaip čia geriau ir naudingiau išleidus tą realą, ir iš visos širdies dėkojau Dievui, nepašykštėjusiam pinigų mano šeimininkui, nelemtą valandą pasitaikė man priešais žmonių ir kunigų būrys, lydintis į kapus pašarvotą numirėlį.

Prisišliejau prie sienos, duodamas kelią. Pro šalį nešė grabą, o iš paskos moterų pulke ėjo moteriškė juodu apdaru, veikiausiai našlė, raudodama ir rypaudama didžiu balsu:

– Vyre ir viešpatie mano, kurgi tave neša? Į gūdžius sielvarto namus, į tamsius ir niaurius namus, kame niekas nei valgo, nei geria!

Kai išgirdau šiuos žodžius, rodos, dangus užgriuvo ant mano galvos, ir aš tariau: „Vargeli mano! Juk tą numirėlį neša į mūsų namus!“

Puoliau atgal, prasismelkiau pro minią ir kiek kojos neša nukūriau namo. Įlėkęs į vidų, užsitrenkiau duris ir šokau maldauti šeimininko, kad mane užstotų ir apgintų, apkabinau jį, prašydamas man padėti ir nieko neįsileisti į namus. Jisai sunerimo manydamas, jog iš tikrųjų kas nors atsitiko, ir paklausė:

– Kas darosi, vaike? Ko šauki? Kas tau? Ko toks išsigandęs užtrenkei duris?

– Ak pone, gelbėkite! – pasakiau. – Čionai neša numirėlį!

– Negalimas daiktas! – atsiliepė jis.

– Čia pat netoliese juos sutikau, o našlė rypavo: „Vyre ir viešpatie mano, kurgi tave neša? Į gūdžius sielvarto namus, į tamsius ir niaurius namus, kame niekas nei valgo, nei geria!“ Čionai, pone, čionai jį neša!

Aišku savaime, sulig tais žodžiais šeimininkas, nors ir ne per daugiausia nusiteikęs juoktis, pratrūko taip griausmingai kvatoti, jog kurį laiką negalėjo atgauti žado. Tuo tarpu aš užšoviau duris ir dėl viso pikto dar įsirėmiau petimi. Žmonės nuėjo pro šalį su savo numirėliu, o aš vis būgštavau, kad jie įsibraus į namus. Iki soties prisijuokęs, tiek, kiek niekados neteko prisivalgyti, mano šaunuolis šeimininkas pagaliau tarė:

– Iš tiesų, Lasarai, našlės žodžiai galėjo tau pakišti tokią mintį, bet Dievo valia jie praėjo pro šalį, tad dabar daryk duris ir bėk greičiau į turgų.

– Tegu jie nueina iki gatvės galo, – pasakiau.

Netrukus šeimininkas vis dėlto nuėjo prie laukujų durų ir atidaręs išstūmė mane gatvėn, nes pats nebūčiau kojos iškėlęs – toks buvau įsibaiminęs ir apdujęs. Nors tą dieną ir prisivalgėme kiek gana, skanu nebuvo. Ir dar tris dienas vis negalėjau atsipeikėti. O šeimininkas tolydžio kvatojo, prisimindamas mano išgąstį.

Taip gyvenau su savo trečiuoju šeimininku, nuskurusiu bajoru, dar kelias dienas ir vis geidžiau sužinoti, ko jis atkilo į šį kraštą, mat iš pat pirmos dienos, kai pristojau prie jo už tarną, supratau, kad jis nečionykštis – tiek nedaug pažįstamų turėjo šiame mieste ir mažai su kuo bendravo.

Pagaliau mano noras išsipildė, ir aš sužinojau, ko geidęs. Kartą, kai mudu drūčiai papietavome ir šeimininkas buvo geros nuotaikos, papasakojo man savo bylą ir pasisakė esąs iš Senosios Kastilijos, o savo gimtinę palikęs todėl, kad nenukėlęs skrybėlės prieš vieną kaimyną, senos kilmės bajorą.

– Pone, jeigu jis, tamstos žodžiais tariant, kilmingas ir turi daugiau turto, – pasakiau aš, – argi čia kokia skriauda pirmam nukelti prieš jį skrybėlę, juoba kad ir jis nukeldavo skrybėlę prieš tamstą?

– Kas be ko, jis ir turtingesnis, ir skrybėlę prieš mane nukeldavo, bet aš tiek sykių jam nusilenkdavau pirmas, jog ir jam nebūtų buvę skriaudos pirmam pasisveikinti su manimi.

– Man regis, pone, – pasakiau jam, – aš to neimčiau į širdį, juoba kai žmogus tave lenkia ir amžiumi, ir turtu.

– Tu dar vaikas, – atsakė jis, – ir nieko neišmanai apie garbę, o garbė nūnai – didžiausias kilmingo žmogaus turtas. Įsidėmėki, jog aš, kaip matai, esu bajoras, bet, dievaži, jei susitiksiu gatvėje grafą ir jis mandagiai nenukels prieš mane skrybėlės, kitąsyk, jį pamatęs, būtinai užsuksiu į kokį namą, prasimetęs kokiu reikalu, ar nueisiu kita gatve, kad tik nereiktų susidūrus nukelti prieš jį skrybėlės. Bajoras lenkiasi tik prieš Dievą ir karalių, o kadangi jis kilmingas, kaip akies vyzdį privalo saugoti savo orumą. Pamenu, kartą gimtinėje išplūdau ir net ketinau apkulti vieną amatininką, nes susitikęs visad sakydavo: „Tegu bus pagarbintas!“ – „Tamsta esi akiplėša ir storžievis, – pasakiau jam, – sarmata būti tokiam netašytam. Kaip drįsti tamsta man sakyti: „Tegu bus pagarbintas“, juk žinai, kas aš esu“. Nuo tos dienos visados nukeldavo prieš mane skrybėlę ir pasisveikindavo kaip pridera.

– Ar negražu sveikinantis sakyti: „Tegu bus pagarbintas“? – paklausiau.

– Va, dailiausia! – tarė jis. – Taip pritiklu sakyti menkiems žmoneliams, o tokius didžiūnus kaip aš privalu pasitikti žodžiais: „Bučiuoju tamstai rankas“ ar bent jau: „Bučiuoju rankas jūsų malonybei“, jei kreipiasi į mane bajoras. Savame krašte nepakenčiau, kad su manimi nepagarbiai sveikintųsi, ir niekada nepakęsiu tokio pasisveikinimo kaip „Tegu bus pagarbintas“, nebent karalius kreiptųsi į mane šiais žodžiais.

„Turbūt nuodėmė taip manyti, – tariau sau vienas, – bet, reikalaudamas sau pagarbos, vis tiek neprilygsi Dievo, kuriam nėmaž nerūpi, ar tu gyveni pasaulyje, ar ne“.

- Juoba kad aš ne toks jau vargšas, – kalbėjo jis, – ir jeigu suirusius dvaro trobesius atstatyčiau už šešiolikos lygų nuo gimtinės, Valjadolide, Kranto gatvėje, ir dar didesnius, prašmatnesnius, jie būtų verti ne mažiau kaip du šimtus tūkstančių maravedžių. Turiu ir karvelidę[19] ir jei nebūtų sugriuvusi, kasmet laimėčiau per du šimtus jauniklių. Jau nekalbu apie visa kita, ką palikau likimo valiai garbės sumetimais. Atkilau į šį miestą, tikėdamasis geros vietos, bet mano viltys neišsipildė. Sutinku čia nemaža kanauninkų ir šiaip Bažnyčios dignitorių, tik, deja, tie žmonės tokie šykštūs, riboti, jog niekas neįmanytų jiems įsiūlyti kitokį gyvenimo būdą. Kviečiasi mane ir bajorai, bet jie nelabai prakilnūs, ir tarnauti jiems grynas vargas: tenka pasiversti menkyste, antraip pasakys tau: „Keliauk su Dievu“. Ir algos ten mokėti neskuba, dažniausiai tarnauji tik už pilvą. O sąžinei užmaldyti ir už tavo paslaugas atsiteisti atkiša kokią nudėvėtą liemenę ar striukę, ar išdilusį apsiaustą. Iš vargo išbristi galima tik pristojus prie aukštakilmio didžiūno. Argi aš negebėčiau tokiam tarnauti ir įtikti? Dievaži, jei laimė suvestų mane su tokiu, manding veikiai pelnyčiau jo malonę, kas žingsnis jam pasitarnaučiau, nes mokėčiau meluoti nieką blogiau už kurį kitą ir visame kame įtaikaučiau. Kvatočiau iš jo pokštų bei išmonių, kad ir nelabai sąmojingų. Niekada nesakyčiau, kas jam nepatinka, nors ir derėtų. Po jo akių būčiau veiklus ir darbais, ir žodžiais. Nesikrimsčiau, jog blogai padarau tai, ko jis nemato. Ir vainočiau tarnus, jam girdint, kad matytų, kaip juo rūpinuosi. Jei vainotų

kokį tarną, lyg gindamas prasižengėlį, mokėčiau įterpti vieną kitą dygų žodelį, idant dar labiau įsidegtų jo rūstybė. Liaupsinčiau tai, ką jis giria, ir, priešingai, peikčiau, šiepčiau ir šmeižčiau savus ir svetimus, šniukštinėčiau kitų paslaptis ir, ką patyręs, jam persakyčiau, išmokčiau begalės vingrybių, kurios nūnai vertinamos rūmuose ir didžiūnų itin mėgstamos. Mat jie bodisi dorų žmonių savo aplinkumoje, netgi neapkenčia, laiko juos per nieką ir vadina mulkiais, nes iš tokių nieko gero nepeši: nei jie tave palinksmins, nei ką doro pasakys. Apie didžiūnus sukasi versti žmonės, užtat ir aš mielai prie jų prisisukčiau, tik, matyt, man nelemta.

Taip guodėsi mano šeimininkas pikta dalia, keldamas aikštėn savo dorybes.

Tuo metu tarpdury pasirodė vyriškis ir senė. Vyriškis ėmė reikalauti nuomos už namus, o senė – už lovą. Pradėjo skaičiuoti, kiek jis kaltas, ir išėjo, kad už du mėnesius prisirinko tiek pinigų, kiek jis per metus nebūtų surinkęs. Regis, viso labo dvylika ar trylika realų. Šeimininkas, nėmaž nesutrikęs, atsakė eisiąs į turgų išsimainyti pinigų, tegu užeiną vėliau. Dingo ir nebepasirodė.

Tad, kai tiedu atėjo vėliau, buvo jau per vėlu. Pasakiau, kad jis dar negrįžęs. Ir naktis jo neužėjo namuose. Vienam pasidarė baugu, ir aš nuslinkau pas kaimynes, papasakojau joms, kas nutiko, ir ten apsilikau.

Rytą vyriškis su sene pasirodė vėl ir ėmė teirautis šeimininko, bet nieko nepešė. Moterėlės atsakė:

– Antai jo tarnas, jis turi raktą.

Tiedu apipuolė mane klausinėti apie šeimininką, ir aš atsakiau, jog nieko nežinau, kur jis pradingęs, jog išėjęs mainyti pinigų ir nebegrįžęs ir kad, man regis, bus vylingai pabėgęs ir nuo manęs, ir nuo jųdviejų.

Gavę tokį žodį, tiedu nuėjo algvasilo[20] ir raštininko. Ir štai užgriūva visa kupeta, ima raktą, šaukiasi mane, šaukiasi kviestinių, rakina duris ir eina aprašyti šeimininko turto skolai išlyginti. Apžvelgė visus namus, pamatė, kad tie, kaip jau minėjau, tuštutėliai, ir šoko manęs kamantinėti:

– Kurgi tavo pono turtas? Kurgi jo skrynios, kilimai ir visos brangenybės?

– Nežinau, – atsakiau aš.

– Kas be ko, – tarė jie, – šiąnakt bus viską išsinešęs. Pone algvasile, čiupkite tą vaiką, jis žino, kur viskas suslėpta.

Algvasilas žengė artyn, nutvėrė mane už pakarpos ir pagrasino:

– Vaike, sėsi į šaltąją, jei nepasakysi, kur tavo ponas suslėpė savo labą.

Pirmą kartą įkliuvęs į tokią padėtį – tiesa, už pakarpos nutvėręs visados laikydavo mane neregys, tik ne pikto linkėdamas, o kad rodyčiau kelią, – baisiausiai persigandau ir ašarų sklidinomis akimis pažadėjau atsakyti į visus klausimus.

– Gerai, – tarė jie, – sakyk, ką žinai, ir nebijok.

Raštininkas atsisėdo ant suolo, pasirengęs surašyti turtą, ir pradėjo kamantinėti, ką turėjo šeimininkas.

– Ponai, – tariau, – ponas man sakė, jog turi labai gražų dvarą ir sugriuvusią karvelidę.

– Ką gi, – sutiko jie, – kad ir nežin koks turtas, o skolai išlyginti vis ganės. Kuriame miesto krašte tas jo dvaras?

- Gimtinėje, – atsakiau.

– Dievaži, visai neblogai, – tarė jie. – O kame ta jo gimtinė?

– Senojoje Kastilijoje, kaip sakė mano ponas.

Algvasilas ir raštininkas nusikvatojo:

– Tų žinių tikrai per akis skolai išreikalauti, kad ir kokia didelė ji būtų!

Tuomet įsiterpė kaimynės:

– Ponai, šis vaikas niekuo dėtas, tik kelios dienos, kai tarnauja pas tą bajorą, ir žino nieką daugiau už tamstas. Vargšiukas dažnai pas mus atbėgdavo, pavalgydindavome jį kiek Dievas duoda, o vakare jis grįždavo nakvoti pas savo poną.

Įsitikinę, jog aš čia niekuo dėtas, algvasilas ir raštininkas mane paleido ir ėmė reikalauti iš vyriškio ir senės atlyginti kvotos nuostolius. Kilo baisus triukšmas. Vieni tvirtino, kad neprivalo nieko mokėti, nes neatgavo skolos, kiti šaukė dėl jų praradę kitą bylą, kur kas svarbesnę.

Galiausiai po ilgų rietenų algvasilo parankinis užsivertė ant pečių sukritusį senės čiužinį, nors našta ir nebuvo per sunki. Ir nuėjo sau plūsdamiesi visi penki. Nežinau, kuo viskas pasibaigė. Manding bėdinas čiužinys visiems išlygino nuostolius. Ir gerai pasitarnavo, nes jau seniai turėjo išeiti pelnyto poilsio, užuot sunkiu triūsu davęs naudą savo šeimininkei.

Taip paliko mane vargeta trečiasis šeimininkas, ir vėlei patyriau skaudų nedalios smūgį. Amžinai nusistačiusi prieš mane, ir dabar ji viską apvertė antraip: jei paprastai tarnai bėga nuo blogų šeimininkų, šį sykį šeimininkas pabėgo nuo savo tarno ir paliko mane likimo valiai.

KETVIRTAS PASAKOJIMAS

KAIP LASARAS PRISTOJO PRIE MALONĖS ORDINO VIENUOLIO IR KAS JAM VĖLIAU NUTIKO

Teko vėl ieškotis vietos, ir šįsyk pakliuvau pas Malonės ordino vienuolį, kurį man nurodė kaimynės. Jis atsiėjo jiedviem giminė. Nesutaikomas pamaldų bei vienuolyno valgių priešas, nuotykių ieškotojas, mėgėjas veltis į pasaulietinius reikalus ir vaikščioti po svečius, manding jis vienas nutrempdavo daugiau kurpių nei visas vienuolynas. Jis pirmas ir padovanojo man kurpes, bet jos išlaikė vos savaitę. O ir aš neišlaikiau, nespėdamas bėgioti paskui jį. Dėl to ir dėl kitų priežasčių, apie kurias nenoriu kalbėti, teko su juo atsisveikinti.

PENKTAS PASAKOJIMAS

KAIP LASARAS PRISTOJO PRIE POPIEŽIAUS BULIŲ PARDAVĖJO IR KAS JAM VĖLIAU NUTIKO

Penktu šeimininku likimas man skyrė popiežiaus bulių pardavėją[21], didžiausią akiplėšą, begėdį ir sukčių, kokio dar nebuvau matęs, nes kaip niekas kitas mokėjo išmoningai, mikliai ir apgauliai iškišti savo prekę. Atėjęs į kokį miestelį pardavinėti bulių, pirmiausia apdalydavo klierikus bei kunigus menkutėmis, veik bevertėmis dovanėlėmis, kaip antai: Mursijos salotomis, porele citrinų ar apelsinų, persiku ar abrikosu, nelygu metų laikas, arba įteikdavo po ankstyvąją kriaušę. Šitaip stengdavosi visus palenkti, idant malonia akimi pažiūrėtų į jo verslą ir paragintų parapijiečius pirktis bules.

Apdalydamas kunigus dovanomis, išsiklausinėdavo, kokius mokslus tie baigę. Jei tie sakydavosi moką lotyniškai, nė žodžio lotyniškai netardavo, kad neapsijuoktų, ir, paleidęs į darbą savo miklų liežuvį, kalbėdavo sklandžia ritminga ispanų kalba. O jei sužinodavo, jog Dievo tarnai yra iš tų mokslinčių, kuriems vietos skiriamos anaiptol ne už mokytumą ir pasišventimą, o už pinigus, pasiversdavo kažin kuriuo šventuoju Tomu ir porą valandų maldavo lotyniškai ar bent jau dėdavosi lotyniškai kalbąs, nes iš tikrųjų toji jo keverzonė neturėjo nieko bendra su lotynų kalba. Jei niekas nepirkdavo bulių geruoju, stengdavosi žūtbūtinai iškišti jas per prievartą. Prailgtų dėstyti visas matytas vingrybes, tad šičia papasakosiu tik vieną, be galo smagią ir suktą išmonę, kuria jis įrodė turįs buklų protą.

Sagros miestelyje netoli Toledo su įprastiniu užsidegimu jis sakė pamokslus dvi ar tris dienas, tačiau niekas nepirko bulių ir, man regis, nė tokios minties neturėjo. Jis niršo, laužė galvą, ką daryti, ir nusprendė kitą dieną iš pat ryto sušaukti žmones ir dar kartą pabandyti įpiršti jiems bulių.

Tą vakarą, sočiai pavalgę drauge su algvasilu, jiedu susėdo lošti kortomis ir susiriejo. Jis apšaukė algvasilą vagimi, o tas jį – apgaviku.

Tuomet mano šeimininkas griebė ietį, atremtą čia pat į sieną, o algvasilas traukė iš makšties špagą, prisegtą prie šalies.

Išgirdę sambrūzdį ir šauksmus, subėgo užeigos svečiai bei kaimynai ir šoko jųdviejų skirti. O jie įniršę stumdė visus į šalis, pasiryžę persmeigti vienas kitą. Triukšmui didėjant, namai priplūdo žmonių, ir kadangi jiedu nebegalėjo susiremti ginklais, pasiuto plūsti kits kitą paskutiniais žodžiais ir užgaulioti. Be kita ko, algvasilas išvadino mano šeimininką klastotoju ir pasakė, kad jo bulės netikros.

Galiausiai žmonės, matydami, jog sutaikinti jųdviejų nepasiseks, išsivedė algvasilą iš užeigos, o mano šeimininkas pasiliko baisingai įtūžęs. Ir svečiai, ir kaimynai meldė jį nusiraminti ir eiti gulti. Jis taip ir padarė, ir visi išsiskirstė.

Rytą mano šeimininkas nuėjo į bažnyčią ir liepė skambinti Mišioms, po pamaldų ketindamas pasakyti pamokslą apie popiežiaus bules. Susirinko žmonės ir ėmė niurnėti, girdi, bulės netikros, pats algvasilas atskleidęs apgaulę, kai jiedu susirieję. Tad ir tie, kurie ir šiaip jau nebuvo linkę pirktis bulių, dabar suvis nebenorėjo į jas žiūrėti.

Šeimininkas užlipo į sakyklą ir pradėjo pamokslą, ragindamas žmones nepaniekinti dangaus malonės – nuodėmių atleidimo, kurį teikiančios bulės.

Pamokslui įpusėjus, pro bažnyčios duris įžengė algvasilas, pasimeldė atsiklaupęs, paskui atsistojo ir skambiu, raiškiu balsu pradėjo tokią protingą kalbą:

– Išklausykite mane, gerieji žmonės, o paskiau klausykitės, ko tik norite. Atėjau čionai persergėti jūsų, kad saugotutės štai šito netikro pamokslininko. Jis gundė mane, prašė, kad padėčiau parduoti bules, ir siūlė pasidalyti laimikį. Ir štai šiandien, supratęs, kokią skriaudą būčiau padaręs savo sielai ir jūsų kapšams, atgailodamas skelbiu jums visu balsu: netikėkite juo, bulės jo netikros, nepirkite jų, o aš neturiu su juo nieko bendra ir nuo šios dienos atsisakau nešioti šią buožę, savo valdžios ženklą. Jei kada nors ištiks jį bausmė už apgavystę, būsite liudytojai, kad nėjau išvien su juo ir jam nepagelbėjau, o priešingai – perspėjau jus ir pagarsinau jo piktą valią.

Ir taip baigė savo kalbą. Kai kurie dori žmonės, buvę bažnyčioje, ketino pasikelti ir išvyti algvasilą, kad nekiltų triukšmas. Tačiau mano šeimininkas sustabdė juos rankos mostu ir, pagrasinęs neklusniuosius atskirti nuo Bažnyčios, paliepė nesikišti ir leisti jam išsisakyti iki galo. Ir pats tylėdamas klausėsi algvasilo žodžių. Šiam baigus, šeimininkas paklausė, ar jis nepageidautų dar ko nors pridurti. Algvasilas atsakė:

– Apie jus ir jūsų klastas galima būtų kalbėti be galo, bet šiai dienai pakaks.

Tada pamokslininkas atsiklaupė sakykloje, pakėlė akis į dangų ir, susinėręs rankas, tarė:

– Viešpatie, nieko nenuslėpsi nuo Tavo akių, Tu viską regi, ir nėra to, ko Tu negalėtumei padaryti. Tu žinai teisybę ir matai, kaip nekaltai esu apšmeižtas. Ir vis dėlto aš jam atleidžiu, nes Tu, Viešpatie, atleidi man. Būki jam gailestingas, nes jis nežino, ką daro ir ką sako. Tik meldžiu Tavo teisingumo, idant neliktų be atbalsio Tau mesta užgaulė, nes šičia yra žmonių, kurie ketino įsigyti šventąją bulę, bet, patikėję vylingais šio nedorėlio žodžiais, galbūt atsižadės savo gero noro. O kadangi mano artimas patirs skriaudą, meldžiu Tave, Viešpatie, nepaliki be atbalsio šio nedoro darbo, padaryki stebuklą, ir tebūnie šitaip: jeigu iš tikrųjų, kaip skelbia šis žmogus, esu klastotojas ir apgavikas, drauge su sakykla prasmegsiu skradžiai žemes per septynias uolektis ir niekada neberegėsiu saulės šviesos, o jeigu mano teisybė ir šis žmogus, susimokęs su šėtonu, geidžia, idant čia susirinkusius aplenktų Tavo didi malonė, nubauski jį ta pačia bausme ir apreikški visiems jo piktą valią.

Vos baigė maldą mano dievobaimingasis šeimininkas, nedoram algvasilui pakirto kojas, ir jis griuvo žemėn su tokiu trenksmu, kad gausmas nusirito per visą bažnyčią. Jis aimanavo apsiputojęs, raitėsi, bjauriausiai vaipėsi, rankomis ir kojomis daužė į aslą ir blaškėsi.

Bažnyčioje kilo toks triukšmas ir klegesys, jog negirdėjai, kas ką šaukia. Vieni drebėjo išsigandę, kiti šūkavo: „Atleisk jam, Viešpatie!“, dar kiti: „Ir gerai, daugiau nebemeluos!“

Pagaliau keletas žmonių – pažiūrėti su didžia baime – priėjo artyn ir nutvėrė už rankų, nes algvasilas daužė aplinkinius be jokio pasigailėjimo. Kiti užgriuvo ant kojų ir laikė stipriai užgulę, nes pasiutęs mulas taip nesispardo, kaip spardėsi algvasilas. Šitaip jį ramdė kurį laiką. Daugiau nei penkiolika vyrų grumdė jį primygę, ir visiems kliuvo atsakančiai, o užsižiopsoję gavo ir į dantis.

Tuo metu mano šeimininkas klūpojo sakykloje, sunėręs rankas ir pakėlęs akis į dangų, visa siela atsidavęs Dievui, tad nei riksmai, nei klegesys, nei klyksmas negalėjo nukreipti jo žvilgsnio nuo aukštybių.

Geri žmonės priėjo prie jo, šaukdami didžiu balsu, grąžino žemėn ir ėmė prašyti, kad pasigailėtų vargšo merdėjančio algvasilo ir teiktųsi pamiršti visa, kas buvo, taip pat ir nelaimingojo piktžodžiavimą, nes tas jau atsiteisęs su kaupu už savo nuodėmę, ir dėl Dievo meilės išvaduotų jį iš kančių ir mirties pavojaus, esą jiems akys atsivėrusios, ir jie pamatę, kaip nusižengęs algvasilas ir koks teisingas ir sąžiningas mano šeimininkas, kurio maldas Dievas veikiai išklausęs ir beregint nubaudęs nusidėjėlį.

Pamokslininkas, lyg pabudęs iš saldaus miego, pažvelgė į juos, pasižiūrėjo į nusižengėlį, perleido akimis aplink stovinčius ir pasakė įtaigiu balsu:

– Gerieji žmonės, nedera melsti malonės žmogui, kurį taip akivaizdžiai ištiko Dievo rūstybė, bet kadangi Viešpats draudžia man atsiteisti blogu už bloga ir liepia atleisti skriaudas, pasikliaudami Jo begaliniu gailestingumu, pasimelskime visi Aukščiausiajam, idant atleistų nuodėmes tam, kuris kėsinosi į mūsų švenčiausiąjį tikėjimą. Tad nukreipkime širdis į Viešpatį.

Jis nulipo nuo sakyklos ir dievobaimingu veidu paragino visus melstis, kad Viešpats teiktųsi atleisti tam nusidėjėliui, grąžintų jam kūno stiprybę ir sveiką protą ir išvytų šėtoną, kuriuo apleido algvasilą, bausdamas už didžią nuodėmę.

Visi suklaupė priešais altorių ir drauge su klierikais pradėjo romiai giedoti litaniją. O mano šeimininkas, kryžiumi bei šventu vandeniu nešinas, užlaužęs rankas ir taip pakėlęs dangun akis, kad bolavo vien baltymai, pasilipo į sakyklą ir pasakė tokį ilgą ir graudų žodį, jog

pravirko visi parapijiečiai, kaip tai atsitinka dievobaimingiems žmonėms iškalbingam kunigui sakant pamokslą apie Viešpaties kančias. Ne mirties nusidėjėliui meldė jis Viešpatį[22], priešingai – prašė prailginti jam gyvenimą ir nurodyti kelią į atgailą, idant šis velnio apsėstasis pasibaisėtų, suvokęs, kokia artima mirtis ir kokia didelė jo nuodėmė, ir išpažintų kaltes, ir imtų atgailauti, o Viešpats malonėtų jam atleisti, prailginti gyvenimą ir suteikti stiprybės.

Po to jis liepė paduoti jam bulę ir uždėjo ją algvasilui ant galvos. Ir tada nusidėjėlis pamažėl apsiramino ir atsipeikėjo. Ir, vos atgavęs sąmonę, puolė Dievo pasiuntiniui po kojų ir, prašydamas atleidimo, prisipažino kalbėjęs šėtono suvedžiotas ir pamokytas, geisdamas jam skriaudos ir keršto už įžeidimą, o svarbiausia – taip sakęs todėl, kad šėtonas kenčiąs baisias kančias, kai žmonės perką popiežiaus bules.

Šeimininkas jam atleido, ir jiedu vėl susidraugavo. O bulių prekyba taip pagyvėjo, kad miestelyje nebeliko nė vieno žmogaus be Dievo žodžio: pirkosi visi – vyrai ir žmonos, sūnūs ir dukros, jaunikaičiai ir mergelės.

Žinia pasklido po visus aplinkinius kaimus bei miestelius, nebereikėjo nei eiti bažnyčion, nei sakyti pamokslų, atkakus į kitą vietą, – žmonės plaukte plaukė užeigon, grobė bules lyg dykai dalijamas kriaušes. Taip dešimtyje ar dvylikoje aplinkinių miestelių bei sodžių šeimininkas pardavė antra tiek tūkstančių bulių, nepasakęs nė vieno pamokslo.

Kai šeimininkas surengė tą vaidinimą, prisipažįstu, ir aš, nusidėjėlis, kaip ir daugelis kitų, buvau apstulbęs ir priėmiau jį už gryną pinigą, bet vėliau, išvydęs juodu su algvasilu šaipantis ir juokiantis iš tos išdaigos, supratau, jog ir čia mano verstam ir išmoningam ponui pravertė jo buklus protas.

Nors buvau dar vaikas, vis dėlto įsiminiau tą nutikimą ir nejučia pagalvojau: „Kokių tik vylių griebiasi tie klasčiai, mulkindami paprastus žmonelius!“

Tarnavau pas tą penktąjį šeimininką beveik keturis mėnesius ir nemaža prakaito išliejau, bet užtat neblogai mane maitino iš kunigų kišenės, su pamokslais keliaudamas po parapijas.

ŠEŠTAS PASAKOJIMAS

KAIP LASARAS PRISTOJO PRIE KAPELIONO IR KAS JAM VĖLIAU NUTIKO

Po to apsiėmiau trinti dažus vienam meistrui, būgnų tapytojui, ir taipgi prisikentėjau kiek gana.

Tuo metu buvau aš augęs bernas, ir vieną dieną, kai užėjau į katedrą, paėmė mane už tarną kapelionas. Davė man asilą, keturis ąsočius bei šmaikštį, ir pradėjau mieste pardavinėti vandenį. Taip pasilipau ant pirmos pakopos, kildamas sėkmės laiptais gero gyvenimo link, nes visa ko geras matas buvo man pilvas. Kas dieną parnešdavau ponui po trisdešimt maravedžių, o šeštadieniais dirbdavau sau, taip jau ir kitomis savaitės dienomis įsidėdavau kišenėn kokį pinigėlį, surinkęs daugiau nei tridešimt maravedžių.

Prekyba sekėsi, ir po ketverių metų sugebėjau už santaupas nusipirkti padėvėtų, bet dar įmanomų drabužėlių. Įsitaisiau sudilusią multino liemenę, nubrizgusią striukę pūstomis rankovėmis su prakarpomis, lopais nusėtą apsiaustą ir puikią senovinę špagą, nukaltą Kueljare[23]. Ir štai, išvydęs save su kilmingo žmogaus apdaru, pareiškiau šeimininkui, kad atsiimtų savo asilą, nes nebegeidauju verstis šiuo amatu.

SEPTINTAS PASAKOJIMAS

KAIP LASARAS PRISTOJO PRIE ALGVASILO IR KAS JAM VĖLIAU NUTIKO

Atsisveikinęs su kapelionu, stojau teisingumo tarnybon pas algvasilą. Pagyvenau su juo ne per ilgiausiai, nes tarnyba pasirodė itin pavojinga. Ypač kai vieną naktį mudu su šeimininku vaikėsi piktadariai, laidydami pavymui strypus ir akmenis. Šeimininkui, regis, kliuvo, o aš išnešiau kailį sveiką. To pakako, ir aš atsisakiau šio amato.

Besvarstant, kaip gyventi toliau, kad turėčiau ramybę ir šiokių tokių taupmenų senatvei, Viešpats apšvietė man protą ir nurodė tiesų kelią. Po tiekos patirtų vargų ir negandų savo draugų ir ponų dėka pagaliau laimėjau tai, ko lig šiolei siekiau, o būtent – valdišką tarnybą, nes įsitikinau, jog niekam taip nesiseka gyvenime kaip tiems, kas ją turi.

Ir po šiai dienai ją einu, tarnaudamas Dievui ir tamstai. Mano priedermė skelbti, kokie vynai parduodami šiame mieste, kas paleidžiama iš varžytinių, kas rasta ar pamesta, taipgi lydžiu paskutinėn kelionėn tuos, kuriuos baudžia teisingumo ranka, visu balsu garsindamas jų nusikaltimus. Trumpai drūtai kalbant, esu miesto šauklys[24].

Savo amatą veikiai permaniau, ir klojasi man kuo puikiausiai, užtat be mano pagalbos neapsieina nė vienas prekijas. Jeigu mieste kas geidauja parduoti vyną ir kreipiasi ne į Lasarą Tormesietį, tam nėra ko laukti naudos.

Per ilga mane pažinęs ir įsitikinęs, koks aš buklus ir doro būdo žmogus, Išganytojo katedros arkivyskupas, mano parama ir tamstos tarnas bei draugas, atsidėkodamas už tai, kad garsinu jo vynus, supiršo mane su savo tarnaite. Sumečiau, jog toksai žmogus, be malonės ir naudos, nieko daugiau negali man linkėti, sutikau vesti ir ligi šiolei nesigailiu.

Moteriškė ji gera, stropi ir paslaugi, be to, ir klebonas nešykšti malonių ir visados sušelpia. Kasmet mums duoda po kūlį kviečių, per Velykas – mėsos, retkarčiais – vieną kitą kepalaitį duonos arba padovanoja savo nudėvėtas kelnes. Pasiūlė jis mudviem išsinuomoti trobelę šalia savo namų. Sekmadieniais ir beveik per visas šventes kviečia mudu pietų.

Ir vis dėlto pikti liežuviai – o jų niekada netrūko ir netrūks – neduoda mums ramybės ir pliauškia nei šį, nei tą: esą mano pačiutė klojanti jam patalą ir taisanti valgį. Vėjo ir kalbų nesugaudysi. Mano pati ne iš tų, kurios liežuviu papjaunamos, o arkivyskupas man šį bei tą pažadėjęs ir, manau, savo žodį tesės. Kartą jis gana ilgai šnekėjosi su manimi, jai girdint, o paskiau tarė:

– Lasarai, kas paiso piktų liežuvių, tasai neką laimės gyvenime. Tegu sau pliauškia, kas nori, matęs tavo pačią vaikščiojant į mano

namus, man tos kalbos nė motais... Tegu sau vaikščioja, dievaži, dėl to nei tavo, nei jos geram vardui nebus skriaudos. Užtat neimki į galvą tų paistalų, o verčiau žiūrėki savęs, ir tau išeis į naudą, pamatysi.

– Didžiai gerbiamas pone, man parankiau glaustis prie gerų žmonių, – atsiliepiau, – mat, kaip sakoma, su kokiu sutapsi, tokiu ir pats patapsi. Tiesa, draugai kartais man šį tą prikiša ir netgi tikina, jog prieš tekėdama pati gimdžiusi trejetą kartų ir, prašom neužsigauti, su tamstos padėjimu.

Sulig tais žodžiais pati pratrūko taip plūstis ir piktžodžiauti, net persigandau, kad troba drauge su mumis neprasmegtų skradžiai žemes. Paskui pravirko ir ėmė vainoti tą, kuris ją ištekino už manęs. Tad verčiau būčiau pasimiręs, prieš ištardamas šiuos žodžius. Mudu su klebonu šokome jos raminti ir guosti, ir pagaliau ji atlyžo, pirma paėmusi iš manęs žodį, jog amžindien apie tai neužsiminsiu, tik džiaugsiuos ir Dievui dėkosiu, kad vaikščioja į jo namus dieną ir naktį, nes man nesą ko abejoti jos dora. Ir taip mes visi trys vėlei gyvenome sandoroje ir ramybėje.

Po šiai dienai nė vienas iš mūsų netgi užuominų apie tai nėra išgirdęs, o kai nujaučiu, jog pažįstamų kuris ketina prabilti apie mano pačią, pertraukiu tą ir sakau:

– Klausyk, meldžiamasis, jei tamsta man draugas, nesakyk nieko nemalonaus, nes nelaikau per draugą žmogaus, kuris užgauna man širdį. Juo labiau jeigu jis baudžiasi sukiršinti mane su pačia. Aš ją myliu ir godoju užvis labiau pasaulyje, karščiau nei save patį. Tik jos dėka Dievas apipila mane gausybe malonių, nors jų ir nesu nusipelnęs. Prisiekiu Švenčiausiuoju Sakramentu, jog Tolede nerasi doresnės moters. O kas sakys priešingai, paragaus mano kumščio.

Niekas nesako man nė žodžio, užtat mano namuose santaika ir ramybė.

Visa tai nutiko tais metais, kai mūsų imperatorius, pergalių laurais vainikuotas, įžengė į šlovingąjį Toledo miestą ir sušaukė kortesus. Tada, kaip tamstai turbūt teko girdėti, čia buvo didelės iškilmės.

Tuo metu gyvenau aukso dienas pačioje palaimos viršūnėje.

Miguel de Cervantes Saavedra

RINKONETĖ IR KORTADILJAS

Garsiųjų Alkudijos laukų pakrašty, palei vieškelį iš Kastilijos į Andalūziją, Moliniljo užeigoje kaitrią vasarvidžio dieną suėjo du berniokai, kokių keturiolikos penkiolikos metų amžiaus, bet ne vyresni kaip septyniolikos, abudu palaikiais drabužiais, nuskurę ir apsiskarmaliavę, nors iš pažiūros atrodė lemti vyrukai. Buvo be apsiaustų, pašukinėmis kelnėmis, nuosavos odos blauzdinėmis. Tiesa, apdaras dailumu neprilygo apavui: vienas avėjo išmintas ir nudrengtas nagines, o kitas – kurpes, raštuotas, bet užtat be padų, veikiau šiekštus kojoms rakinti nekaip kurpes. Vienas berniokas mūvėjo žalią medžioklio beretę, kitas – plačiakraštę skrybėlę žemu viršum ir be kaspino. Vienas buvo apsisiautęs pečius kupranugario vilnų spalvos vaškytiniais marškiniais, kurių rankovės kabaliavo sumegztos ant krūtinės, kitas ničnieko neturėjo, nors pakaklėje pūpsojo didelis gumulas, kaip vėliau paaiškėjo, nėrinių klostyta apykaklė, tokia įčiurusi ir nubrizgusi, jog veikiau panėšėjo į spurenas. Apykaklėje jis nešiojosi taukuotas apvalainas kortas: nučiupinėti kampai per ilga sudilo, teko juos apkarpyti, užtat kortos ir pasidarė tokios neregėtos formos. Berniokų veidai buvo saulės nusvilinti, panagės įjuodusios, rankos be galo purvinos. Vienas juosėjo trumpą dviašmenį kardą, kitas turėjo užsikišęs už diržo peilį geltonomis kriaunomis, vadinamąjį skerdiklį. Abudu nuėjo pokaičio į stoginę, kokios paprastai surenčiamos priešais užeigas, susėdo vienas prieš kitą, ir tasai, kuris atrodė vyresnis, paklausė jaunėlį:

– Iš kurio krašto tamsta kilęs, garbusis pone, ir kurlink teikiesi keliauti?

– Nežinau, kuriame krašte mano gimtinė, prakilnusis bajoraiti, – atsakė anas, – ir nežinau, kur nuves mane šis kelias.

– Tiesą pasakius, nepanašu, kad tamsta būtumei iš dangaus nukritęs, – atrėmė vyresnysis, – o ir ši užeiga ne iš tų, kame tinka ilgam apsistoti; tad norom nenorom teks traukti toliau.

– Aišku savaime, – tarė jaunėlis, – ir vis dėlto sakau tamstai gryną teisybę. Gimtinė man – nebe gimtinė, nes namie palikau nebent tėvą, nepripažįstantį manęs per sūnų, ir pamotę, ujančią mane kaip posūnį; dabar einu akių plotu ir sustosiu tik susiradęs žmogų, kuris pagelbėtų mane su pinigais juodą vargą bristi.

– O tamsta moki kokio amato? – pasiteiravo vyresnysis.

Jaunėlis atsakė:

– Amato jokio nemoku, nebent gebu bėgioti kaip zuikis, šokinėti kaip stirna ir švankiai darbuotis žirklėmis.

– Visa tai labai gražu ir net pravartu, – tarė vyresnysis, – nes margame pasaulyje niekados nepristigs zakristijonų, kurie dosniai atsilygins per Visus Šventus, kad tik prikarpytumei popierinių gėlių altoriui padabinti Didįjį Ketvirtadienį.

– Ne jau, aš karpau ką kita, – atsakė jaunėlis. – Mano tėvas, siuvėjas ir šiaučius iš Dievo malonės, išmokė mane sukirpti blauzdines, tokias, kaip tamsta tikriausiai žinai, kojines, tik odines. Taip puikiai gebu jas sukirpti, jog, dievaži, galėčiau išeiti į meistrus, tik štai pikta dalia neleidžia man ištrūkti iš nežinios.

– Ir ne tokių negandų nutinka doriems žmonėms, – atsakė vyresnysis. – Ne kartą esu girdėjęs, jog reti gabumai dažniausiai nueina vėjais. Betgi tamsta dar tokio amžiaus, kad spėsi pakreipti savo likimą kaip tinkamas. Beje, jei neklystu ir jei akys manęs neapgauna, tamsta turi ir kitokių, užslėptų gabumų, kurių, matyt, negeidauji atskleisti.

– Taip, turiu, – tarė jaunėlis, – bet jų nedera kelti į viešumą, kaip tamsta ir pastebėjai.

Į tai vyresnysis tarė:

– Tuomet pasakysiu tamstai, jog vargu bau rasi kur kitur tokį žmogų, kuriam galėtumei patikėti savo paslaptį, o kad nebijotumei atverti širdies ir kalbėti pilna burna, imsiu ir pirmas atversiu savąją.

Man rodos, likimas tyčia mudu suvedė, ir, visai galimas daiktas, mudu būsime geri draugai iki grabo lentos. Aš, pone bajoraiti, esu kilęs iš Fuenfridos, lemto miesto, plačiai apgarsinto žymių keliauninkų, kurie niekados jo nelenkia. Vadinuos Pedru Rinkonu, mano tėvas – didis žmogus, nes darbuojasi kryžiaus žygių labui, kitaip sakant, jis – popiežiaus bulių pardavėjas, arba bulinčius, anot paprastų žmonių. Vienu tarpu aš jam gelbėjau ir taip praėdžiau dantis, jog netgi labiausiai patyręs bulių pardavėjas nebūtų manęs čia pranokęs. Bet sykį, susižavėjęs pinigais labiau nei bulėmis, susiglėbiau maišą ir drauge su juo atsidūriau Madride, o ten, mėgaudamasis pramogomis ir malonumais, kurių sostinėje netrūksta, per kelias dienas jį taip gražiai aptuštinau, kad jis visas susiklostė kaip jaunikio skepetaitė. Pinigų savininkas atskubėjo iš paskos, mane suėmė; niekas manęs neužtarė, tačiau teisėjai, atsižvelgdami į mano amžių, pasitenkino sprendimu – pririšti prie stulpo ir šitaip... rykštėmis nubaidyti keletą musių nuo pečių, o paskiau ketveriems metams ištremti iš sostinės. Pasisėmęs kantrybės ir išrietęs nugarą, nusilenkiau būtinybei, iškenčiau bausmę, o paskiau taip veikiai išvykau į tremtį, jog nespėjau prasimanyti nei arklio, nei asilo. Iš savo mantos pasiėmiau tik tai, kas man pasirodė itin reikalinga, be kita ko, pasiėmiau ir štai šitas kortas (ir ištraukė iš apykaklės jau minėtas kortas): jomis manydavausi lošdamas „akį“ visuose viešbučiuose ir užeigose, kiek tik jų pasitaikė kelyje iš Madrido. Ir nors, kaip tamsta matai, šios kortos įčiurusios ir nudilusios, jos daro stebuklus, pakliuvusios bukliam žmogui į nagus: tik nukeli – ir apačioje visados randi tūzą, kuris beregint tampa švietalu ir pelno tau vienuolika akių; kas nors pasiūlo tau palošti „dvidešimt vieną“ – ir tu, rankose turėdamas tūzą, balon neišmeti nė sudilusio varioko. Jeigu tamsta bent truputį loši „akį“, nėra ko nė aiškinti, kaip pravartu žinoti, jog pirmoji korta bus tūzas. Be to, vieno pasiuntinio virėjas išmokė mane kurių ne kurių gudrybių lošiant banką ir kirstinį, kitaip dar vadinamą muštuku, vadinasi, iš manęs gali išeiti toks pat lošimo meistras kaip iš tamstos – blauzdinių sukirpimo meistras. Tad badu neteks mirti, nes kiekvienoje sodyboje visados rasis žmogus, kuriam magės sėsti prie kortų. Imame ir patikriname, ar pasitvirtins mano

žodžiai. Pastatykime raizgus ir pasižiūrėkime, gal įklius kokie paukšteliai, kad ir šičia apsistoję mulų varovai. Apsimesime, kad lošiame „akį“ iš tikrųjų, o jei kas panorės būti trečias, tas pirmas atsisveikins su savo pinigėliais.

– Puiku! – atsiliepė jaunėlis. – Tamsta didžiai pagerbei mane, papasakodamas savo gyvenimą, tad ir aš neslėpsiu savo praeities, o ji daugmaž tokia. Gimiau Dievo numylėtame sodžiuje vidurkely tarp Salamankos ir Medinos del Kampo. Tėvas, siuvėjas, išmokė mane savo amato, bet aš, nors ir turėdamas jam įgimtų gabumų, veikiai pasibodėjau tuo darbu ir įsimiklinau karpyti kapšelius. Man įgriso skurdus sodžiaus gyvenimas ir pamotės burnojimas; palikęs gimtinę, iškeliavau į Toledą verstis tuo amatu, kuriam turėjau pašaukimą, nes niekas nesugebėjo taip pakabinti škaplieriaus ar užslėpti kapšelio, kad jų neužčiuoptų mano pirštai ir nenukirptų mano žirklės, netgi tų, kuriuos sergėjo Argaus akys. Per keturis mėnesius tame mieste manęs nė karto neprirėmė sienos, nė karto neužklupo ir nenutvėrė policija, nė vienas žmogus neįskundė; tiesa, prieš kokią savaitę toksai velnio neštas ir pamestas šnipas davė žinią korechidorui, tas susidomėjo mano gabumais ir panoro mane pamatyti, bet aš kuklus iš prigimties, nemėgstu bendrauti su tokiais svarbiais pareigūnais, todėl pasistengiau išvengti susitikimo su korechidoru ir taip skubiai dingau iš miesto, jog nespėjau pasirūpinti nei arklio, nei pinigų, nei karietos ar bent jau vežimo.

– Baikime tuos juokus, – tarė Rinkonas, – juk mudu jau susipažinome: kam riesti nosį ir puikautis? Atvirai prisipažinkime, jog šiuo metu neturime nei pinigų, nei kurpių.

– Puiku! – sutiko Djegas Kortadas (nes tuo vardu pasivadino jaunėlis). – Ir jeigu tamsta pasiūlei man draugystę iki grabo lentos, sutvirtinkime ją gražiomis šventomis apeigomis.

Djegas Kortadas pasikėlė, tvirtai ir lipšniai apkabino Rinkoną, ir jiedu susėdo lošti „akį“ apkalbėtomis kortomis, kurios buvo gana lemtai sukirptos, tik gerokai nešvarios ir vylingos, ir po kelių partijų Kortadas įsimiklino traukti tūzą neką blogiau nei mokytojas.

Tuo metu vienas mulų varovas išėjo į verandą pakvėpuoti grynu oru ir panoro prisidėti prie abiejų bičiulių. Jiedu mielai jį priėmė ir

greičiau nei per pusvalandį išmelžė dvylika realų ir dvidešimt du maravedžius, ir bėdulis nustėro, lyg dvylikos iečių ir dvidešimt dviejų tūkstančių sopulių pervertas. Mulų varovas ketino atsiimti pinigus iš berniokų, manydamas, jog tie per jauni apsiginti. Tačiau berniokai taip surėmė varovą, vienas nusitvėręs trumpą kardą, kitas – peilį geltonomis kriaunomis, jog tam būtų buvę striuka, jei nebūtų subėgę jo draugai.

Tuo metu kaip tyčia keliu jojo keletas raitelių, kurie ketino apsistoti pokaičio tolėliau, už pusės lygos, Alkaldės užeigoje; pastebėję berniokus riejantis su varovais, juos sutaikino ir pasiūlė vyrukams joti drauge, jeigu tie traukią į Seviliją.

– Mudu ten ir keliaujame, – tarė Rinkonas, – ir pasistengsime tamstoms pasitarnauti kuo galėdami.

Ilgai nesvarstę, vienu šuoliu berniokai atsidūrė būrelio priešaky ir leidosi drauge su raiteliais, palikę varovus nuskaustus ir įtūžusius, o užeigos šeimininkę apstulbintą šelmių buklumo – mat ji slapčiomis klausėsi jų pokalbio. Kai šeimininkė pranešė varovui, jog, kaip girdėjusi, berniokai lošę žymėtomis kortomis, tas griebėsi už barzdos ir buvo bešokąs joti iš paskos į aną užeigą atsiimti savo labo, nes pasijuto didžiai įžeistas ir pažemintas: kur tai matyta, kad du vaikėzai apmulkintų tokį augusį vyrą kaip jis! Draugai jį numaldė ir patarė niekur nevažiuoti, idant neapsigarsintų esąs žioplys ir mulkis, be to, parėmė savo žodžius visokiais gyvenimiškais pavyzdžiais, kurie, deja, nėmaž jo nepaguodė, bet vis dėlto sulaikė užeigoje.

Tuo tarpu Kortadas ir Rinkonas įniko taip uoliai tarnauti keliauninkams, jog didumą kelio tie vežė juodu, pasisodinę ant mulų sturplių; ir nors berniokai turėjo ne vieną dingstį panaršyti po savo ponų mantą, vis dėlto ja nepasinaudojo, baimindamiesi prarasti malonią progą nukeliauti Sevilijon, kur šitaip geidė nusigauti. Šiaip ar taip, kai, skambinant vakarinėms pamaldoms, prie miesto Muitinės vartų pareigūnai tikrino mantą ir rinko mokesčius, Kortadas neatsispyrė pagundai ir perrėžė lagaminą ar veikiau kelionkrepšį, kurį vienas keliauninkas, prancūzas, vežėsi ant mulo sturplio; geltonkriauniu peiliu jis atvėrė tokią gilią ir plačią žaizdą krepšio šone, jog bemat išsivertė

visi viduriai, paskui mikliai ištraukė dvejus puikius marškinius, saulės laikrodį ir užrašų knygutę. Niekas berniokams netiko, ir, pasitarę, kad prancūzas turbūt ne veltui visą kelią nesiskyręs su krepšiu ir turįs prisikimšęs daug geresnių daiktų negu tie niekai, kurie jiems atiteko, jiedu nusprendė dar kartą panaršyti po krepšį, bet vis dėlto nedrįso pagalvoję, jog keliauninkai veikiausiai bus pasigedę savo labo ir saugiai pasidėję visą mantą.

Berniokai atsisveikino su savo ponais ir maitintojais, dar prieš juos apvogdami. Rytojaus dieną pardavė marškinius turgavietėje už Smiltynės vartų ir pelnė dvylika realų. Tada patraukė pasižvalgyti po miestą ir nusistebėjo katedros didybe ir puikumu, taipgi gausybe uosto darbininkų, suėjusių krauti laivų. Upėje stovėjo šešios galeros[1], ir, bežiūrint į jas, berniokams pasidarė nejauku, netgi šiurpuliai nubėgo per kūną pagalvojus, jog kurią dieną bus nubausti už nusikaltimus ir turės šičia baigti savo dienas. Išsyk jiedviem krito į akį, kad aplink zuja daugybė nešikų paauglių. Vieną jų pasiteiravo apie jų amatą: ar ne per sunkus ir kiek duoda naudos. Paklaustas vaikėzas iš Asturijos atsakė, jog verslas neblogas ir mokesčiais neapdedamas; jog kartais pelno penketą šešetą realų per dieną, gali valgyti, gerti ir linksmintis kaip karalius, tad nereikią ieškoti patikimo šeimininko, ir visada žinąs, kad papietausiąs kada tinkamas, nes bet kuriuo metu gaunąs pavalgyti netgi prasčiausioje miesto smuklėje, o jų čia esama nemaža, ir visos jos ganėtinai geros.

Draugai nušvitę išklausė asturo pasakojimą, ir jo verslas pasirodė jiedviem ne toks jau prastas, lyg tam tyčia jiems pramanytas, nes galėjai kaip niekur nieko vaikščioti po visus namus ir be jokios baimės slapčia manytis savo amatu, benešiodamas įduotus rykus ir dalykus. Tą pačią akimirką jiedu nusprendė susipirkti visa, kas reikalinga nešikui, juoba kad šiame darbe nebuvo kas mėgina naujoko įgūdžius. Jie pasiteiravo asturą, ką derėtų įsigyti, ir tas atsakė, jog kiekvienam privalu nusipirkti po naują, švarų maišiuką ir po tris pintines – dvi didesnes ir vieną mažesnę: į pintines dėsią mėsą, žuvį ir vaisius, o į maišiuką – duoną. Asturas nusivedė juos ten, kur prekiaujama tais daiktais, ir jie apsipirko už prancūzo dėka laimėtus pinigus. Porai

valandų praslinkus, jiedu atrodė lyg išėję į savo naujo amato meistrus: taip švankiai laikė rankose pintines ir dailiai prigulę kabojo prie šalies maišeliai. Jų vadovas nurodė, kame dera stovėti: rytais – prie mėsinių Išganytojo aikštėje, pasninko dienomis – prie žuvies krautuvių ir Kalno aikštėje, po pietų – upės pakrantėje, ketvirtadieniais – mugėje.

Berniokai gerai įsidėjo į galvą šią pamoką ir kitą dieną iš pat ankstaus ryto atsidūrė Išganytojo aikštėje. Vos tik jiedu pasirodė, beregint juos apstojo kiti nešikai, iš valyvų maišelių bei pintinių pažinę naujokus. Juodu apipylė klausimais, ir jie atsakinėjo mandagiai ir su išmanymu. Tuo metu priėjo žmogus, iš pažiūros studentas[2], ir kareivis: abu, matyt, priviliojo švarutėlės naujokų pintinės. Vyriškis, panašus į studentą, pasišaukė Kortadą, o kareivis – Rinkoną.

– Na, padėk, Dieve! – palinkėjo berniukai.

– Duokdie, kad tamstos būtų lengva ranka, – tarė Rinkonas. – Mat aš tik pradedu šį darbą.

Kareivis į tai atsakė:

– Pradžia nebloga, nes susitikai laimingą žmogų: aš įsimylėjęs ir ketinu surengti vaišes savo mylimosios draugėms.

– Tuomet kraukite kiek tinkamas, man ganės ištvermės ir spėkų susikelti ant kupros visą šitą aikštę. O jei prireiks talkos prie vaišių ruošimo, mielai pagelbėsiu.

Kareiviui pritiko prie širdies bernioko paslaugumas, ir jis pasisiūlė padėti – jei tik šis panorėsiąs susirasti tarnybą ir mesti ne per garbingiausią verslą, kuriuo dabar manosi. Rinkonas atsakė, jog tik šiandien ėmęsis naujo amato, užtat ir neketinąs iškart jo palikti, kaip reikiant nepermanęs gerųjų ir blogųjų jo pusių; jeigu šis darbas nusibosiąs, duodąs žodį pristoti už tarną veikiau prie kareivio negu prie kokio bažnytininko.

Kareivis nusijuokė, drūčiai apkrovė nešiką ir nurodė kelią į savo damos namus, idant šis įsidėmėtų jį visam laikui ir kitąsyk pats vienas eitų tiesiai kur siųstas, išvaduodamas kareivį nuo būtinybės vedžioti jį už rankos. Rinkonas pasižadėjo būti doras ir sąžiningas, gavo iš kareivio tris kvartus[3] ir neilgai trukus grįžo atgal į aikštę,

bijodamas pražiopsoti kitą progą: tokio uolumo išmokė jį anas asturas, neužmiršęs priminti, jog, nešant smulkesnę žuvį, kaip antai sardines, nedraudžiama pasiimti keletą žuvelių paragauti, kokio jos skonio, bent jau tiek, kiek gana alkiui numarinti. Tik čia jau privalu apsisukti mikliai ir su atžvalga, kad neprarastumei pasitikėjimo, kuris nešikui brangesnis už viską pasaulyje.

Kad ir kaip greitai parsirado Rinkonas, Kortadą aptiko jau bestovintį ankstesnėje vietoje. Kortadas žengė prie Rinkono ir paklausė, kaip jam sekasi. Rinkonas atgniaužė saują ir parodė tris kvartus, Kortadas įsikišo ranką į užantį, išsitraukė kimštinai prikimštą kapšelį, tokį seną, jog tas suvis nebekvepėjo ambra, ir tarė:

– Štai šiuo kapšeliu ir dar dviem kvartais atsiteisė man jo malonybė ponas studentas; dėl viso pikto, Rinkonai, pasilaikyk šį kapšelį.

Vos Rinkonas nemačiom perėmė kapšelį, staiga atidūmė studentas, visas suplukęs ir mirtinai persigandęs. Pamatęs Kortadą, studentas pasiteiravo, ar šis kartais nepastebėjęs tokio ir tokio kapšelio, kuriame buvę penkiolika aukso eskudų, trys realai po du maravedžius ir keletas maravedžių smulkiais, melsdamas jį prisipažinti nugvelbus tą kapšelį, kai jiedu ėję apsipirkti. Su neregėta savitvarda, nėmaž nepersimainęs, Kortadas atsakė:

– Apie tamstos kapšelį galiu pasakyti nebent tiek: jeigu tamsta būtumei jį saugiai pasidėjęs, nieku gyvu jis nebūtų prapuolęs.

– Užtat jį man ir pavogė, velniai parautų, kad pasidėjau, ko gero, ne per saugiausiai! – sušuko studentas.

– O ką aš sakiau? – atitarė Kortadas. – Šiaip ar taip, viskas pasaulyje atitaisoma, tik ne mirtis, o dabar pasiūlysiu tamstai patį geriausią ir veiksmingiausią vaistą – kantrybę, nes „nėra to blogo, kad neišeitų į gera“, „nesidžiauk radęs, neverk pametęs“, o „diena dieną moko“. Praeis kuris laikas, ir žmogus, nudžiovęs tamstos kapšelį, ims atgailoti ir tamstai jį sugrąžins, kad kokios, dar iškvėpintą.

– Dėl kvepalų man galvos neskauda, – atsiliepė studentas.

O Kortadas varė toliau:

– Be kita ko, juk ir vyskupas, ir popiežius atskiria nuo Bažnyčios už vagystę, o ir mes patys, sutelkę valią, visados pasiekiame

užsibrėžtą tikslą; tiesą pasakius, nė iš tolo nenorėčiau prikišti nagų prie tamstos kapšelio: juk tamsta manding esi dvasiuonų luomo, vadinasi, būčiau baisiausiai susitepęs kraujomaiša ar po teisybei šventvagyste.

– Ir dar kokia šventvagyste! – sušuko susigraužęs studentas. – Nors aš ir ne dvasininkas, o tik moterų vienuolyno zakristijonas, vis dėlto pinigai, buvę kapšelyje, – trečdalis krikščionių aukų, kuriuos savo bičiulio kunigo pavedimu surinkau labiems darbams, o tai šventi ir palaiminti pinigai.

– Na, vadinasi, vagiui jie neskels, – atvertė Rinkonas, – aš jam nepavydžiu; ateis Paskutiniojo teismo diena – ir išlįs yla iš maišo, paaiškės, kas gi buvo tasai nevidonas, tasai suįžūlėjęs niekšas, išdrįsęs pasisavinti, pasiglemžti ir sutrempti į purvą trečdalį aukų, skirtų labiems darbams! O sakykite, meldžiamasis, kiek iš viso per metus surenkate tų aukų?

– Šūdą ten surinksi! Imsiu mat dabar su tamsta varinėti kalbas, kiek aukų surenku! – atkirto zakristijonas, netverdamas įtūžiu. – Jeigu sveikas ką nors žinai, sakyk, o jei nežinai, keliauk su Dievo padėjimu, o aš eisiu ir pagarsinsiu vagystę per šauklį.

– Manding nebloga mintis, – pritarė Kortadas, – tik pasistenkite, meldžiamasis, jam priminti ypatingas kapšelio žymes bei tikslią pavogtų pinigų sumą, kitaip, jei apsiriksite bent pusskatikiu, kol gyvas jo nematysite, sakau jums tikrą teisybę.

– Dėl to man nėra ko baimintis, – atsakė zakristijonas, – aš neapsiriksiu nė per nago juodymą, nes galiu neatsiminti, kiek kartų muša katedros vartai prieš pamaldas, o kiek pinigų buvo kapšelyje – žinau kuo puikiausiai.

Ir zakristijonas, išsitraukęs iš kišenės mezginiuotą nosinaitę, ėmė šluostytis prakaitą, žliaugiantį nuo kaktos nelyginant vanduo iš distiliatoriaus gyvatuko. Vos išvydęs nosinaitę, Kortadas įsigeidė žūtbūtinai ją nuglemžti. Kai zakristijonas nuėjo sau, Kortadas patraukė iš paskos, pasivijo Katedros aikštėje ir pasišaukė į šalį. Ten įsileido paistyti visokiausius niekus ir nudardėjo su burokais į malūną, visaip guosdamas pašnekovą ir apiberdamas jį patarimais, kaip

atgauti prarastą kapšelį, tolydžio nutraukdamas pradėtą mintį, jog bėdinas zakristijonas suvis apdujo beklausydamas, o kadangi toli gražu ne viską suprato, tai prašė po du, po tris kartus persakyti tą patį. Kortadas įdėmiai žvelgė jam į veidą, nenukreipdamas akių į šalį, o zakristijonas lygiai taip pat žiūrėjo į Kortadą, stengdamasis pagauti kiekvieną žodį. Šitaip meistriškai pūsdamas miglas, Kortadas galiausiai įsimiklinęs ištraukė nosinaitę jam iš kišenės, o atsisveikindamas paprašė būtinai ateiti po pietų į tą pačią vietą – girdi, numanąs, jog kapšelį bus nudžiovęs vienas vaikėzas, to pat amžiaus kaip ir jis, taipgi nešikas, tik ilgapirštis, – ir pažadėjo anksčiau ar vėliau sužinoti, kaip atgauti pinigus.

Zakristijonas lyg ir nusiramino ir atsisveikino su Kortadu, o tas sugrįžo pas Rinkoną, kuris stovėjo netoliese ir stebėjo visą sceną; tolėliau buvo dar vienas vaikėzas su krepšeliais, matęs, kaip Kortadas nučiupo nosinaitę, o paskui atidavė ją Rinkonui; jis priėjo artyn ir tarė:

– Sakykite, meldžiamieji, ar nebūsite kartais iš graibingųjų luomo?

– Mes nesuprantame, ko tamsta klausi, meldžiamasis, – atsakė Rinkonas.

– Ko gi ponai graibštukai nesugraibo? – tarė anas.

– Nei ką mes išbarstėm, nei ką norim sugraibyti, – atsakė Kortadas. – Jei tamstai ko nors reikia, prašom sakyti, o jei ne – keliauk su Dievo padėjimu.

– Tai judu nesuprantate? – tarė vaikėzas. – Ką gi, sukramtysiu ir įdėsiu į burną: aš klausiu, meldžiamieji, ar tamstos nebūsite iš vagių luomo? Beje, ko čia klausinėti, ir šiaip matau, kad judu vagys. Tik sakykite, ko neapsilankėte jo malonybės Gaujolos muitinėje?

– O ką, jūsų krašte ir vagys apdedami mokesčiais? – paklausė Rinkonas.

– Mokesčiais neapdedami, – atsakė nešikas, – bet, šiaip ar taip, užsirašo pas jo malonybę Gaujolą, o jis – jų tėvas, mokytojas ir užtarėjas. Todėl patariu eiti su manimi nusilenkti jo malonybei Gaujolai, o be jo žinios nė nebandykite vagiliauti, kitaip atsirūgsite abiem galais.

– Manding vogimas – tai laisvas verslas, neapdedamas nei mokesčiais, nei duoklėmis, – atsakė jam Kortadas, – o jei kada ir reikalaujama atsiteisti, tai žmonės atsimoka už viską iš karto – arba kaklu,

arba nugara. Bet jeigu jau kiekviename sodžiuje sava mada, laikysimės jūsų papročio, reikia manyti, paties išmintingiausio. Sevilija – puikiausias miestas pasaulyje. Tad veski tamsta tenai, kame būva kalbamas bajoras. Jau iš tamstos žodžių spėju jį esant garbingą, taurų žmogų, be kita ko, gerai išmanantį savo amatą.

– Kurgi ne, vargu bau rasi garbingesnį žmogų, geriau išmanantį savo amatą! – atsakė nešikas. – Koks jis meistras, galima spręsti bent iš to, jog per ketverius metus, kai atsieina mums tėvas ir galva, bene keturi kojomis peržegnojo žemę, trisdešimt gavo naujus marškinius ir kokie šešiasdešimt du atsidūrė ant plūdurių[4].

– Po teisybei tamstos žodžiai mudviem tiek pat sugaudomi kiek skraidymo menas, – tarė Rinkonas.

– Ką gi, eime, – paragino nešikas, – pakeliui išaiškinsiu tamstoms šiuos žodžius, o ir daugelį kitų, kuriuos privalu mokėti kaip poterius.

Ir jisai įsileido dėstyti ir aiškinti visokiausius žodžius, kurie, anot vagių, sudarą jų žargoną, ir pokalbis išėjo gana ilgas, nes ir kelias pasirodė ne per trumpiausias.

– O gal ir tamsta būsi vagių luomo? – beeidamas paklausė Rinkonas.

– Žinia, – atvertė tas, – aš vagis ir savo triūsu tarnauju Dievui bei doriems žmonėms, tik esu dar nelabai patyręs ir šiuo tarpu turiu prabūti metus naujokystės mūsų brolijoje.

– Pirmą kartą girdžiu, jog esama vagių, tarnaujančių Dievui ir doriems žmonėms! – įsiterpė Kortadas.

– Meldžiamasis, – atsiliepė naujasis bendras, – ne mano galvai gilintis į Dievo mokslą, nors vis dėlto žinau, jog kiekvienam mūsų savo triūsu leista šlovinti Viešpatį, juoba kad to reikalauja nuostatai, kuriuos Gaujola įvedė savo brolijoje.

– Vadinasi, negali būti jokios abejonės, ar tie nuostatai geri ir šventi, – tarė Rinkonas, – jeigu skatina vagis tarnauti Dievui!

– Jie tokie šventi ir geri, jog mūsų verslui geresnių nė nereikia, – kalbėjo toliau nešikas. – Gaujolos sprendimu, dalį savo pajamų skiriame aliejui pirkti, idant katedroje prie vieno didžiai garbinamo šventojo paveikslo degtų amžinoji ugnis. Ir iš tiesų tamstoms sakau,

jog šis darbas mums labai pravertė. Ne per seniausiai vienas *raguotis* turėjo nueiti tris *kalvarijas* už dviejų *bliovų* nujojimą ir nors buvo nugeibęs ir kas keturios dienos jį krėtė drugys, viską ištvėrė, suturėjo braukl į, lyg nieko jam nebūtų darę. Visi mūsų meistrai tvirtina, kad jam padėjo neregėtas pamaldumas, nes jo paties spėkų vargu ar būtų ganėję pirmam krikštui priimti. Žinau, tamstos paklausite, ką reiškia kurie ne kurie mano žodžiai, todėl noriu iš anksto jums paaiškinti, nelaukdamas, kol imsite mane kamantinėti. Taigi raguočiais vadinami tie, kurie vagia gyvulius, kalvarijomis – kankinimai, bliovomis, tamstoms leidžiant, – asilai, o pirmas krikštas – tai pirmas budelio kirtis rykšte. Ir štai dar kas: mes kalbame rožinį, kuris suskirstytas pagal savaitės dienas, ir diduma mūsų nevagia penktadieniais, o šeštadieniais nesišneka su moterimis, vardu Marija.

– Gražumėlis, – tarė Kortadas, – bet sakykite, jūsų malonybe, gal, be kita ko, dar išlyginate nuostolius ar mokate pašalpas?

– Apie nuostolių išlyginimą nėra ko nė kalbėti, – atrėmė nešikas, – tai neįmanoma, nes kiekvienas vogtas daiktas skirstomas į daug dalių ir kiekvienas brolijos narys, arba brolis, gauna savo dalį, tad vagis nieko negali sugrąžinti apvogtam žmogui, be to, niekas mūsų neverčia atgailoti, nes niekados neiname išpažinties, o jei mus atskiria nuo Bažnyčios, niekada to nesužinome, mat vaikštome į bažnyčią ne tada, kai skaitomos ekskomunikos, o dažniausiai visuotinio nuodėmių atleidimo dienomis, kai suplaukia marios žmonių ir galima tikėtis didesnio laimikio.

– Ir, nieko kito nedarydami, manote, jog gerai ir šventai gyvenate? – pasiteiravo Kortadas.

– O kas gi čia bloga? – nustebo nešikas. – Gal geriau būti išgama eretiku, užmušti tėvą motiną ar galų gale patapti *sodų mitu*?

– Gal tamsta norėjai pasakyti *sodomitu?* – įterpė Rinkonas.

– Būtent sodomitu, – pritarė nešikas.

– Aišku, ne geriau, – atsakė Kortadas. – Bet kadangi mūsų likimas panoro, kad įstotume į jūsų broliją, paspartinkime žingsnius, nes jau nebetveriu, kaip noriu pamatyti jo malonybę Gaujolą, apie kurį pasakojami stebuklai.

– Tamstos noras veikiai išsipildys, – atsakė nešikas, – antai jau matyti namai. Judu palūkėkite prie durų, o aš pasižiūrėsiu, ar Gaujola neužsiėmęs, nes šiuo metu paprastai jis priima prašytojus.

– Padėk Dieve! – palinkėjo Rinkonas.

Pabėgėjęs keletą žingsnių, nešikas smuko į namus, ne tik ne prašmatnius, bet stačiai apgriuvusius; berniokai paliko prie durų. Neilgai trukus pasirodė jų vadovas ir pakvietė į vidų, o kai jiedu įėjo, liepė luktelėti mažyčiame plytomis grįstame kiemelyje taip švariai išplautu ir nušveistu grindiniu, jog šis atrodė nudažytas pačiu geriausiu karminu. Viename krašte stovėjo trikojis suoliukas, kitame – ąsotis nuskeltu snapu, uždengtas tokiu pat kaip ir ąsotis šukėtu dugneliu; tolėliau mėtėsi nendrinis demblys, o vidury kiemelio stovėjo puodas (ar, kaip sakoma Sevilijoje, vazonas) su baziliku.

Belaukdami pasirodant jo malonybės Gaujolos, berniokai atidžiai žvalgėsi aplink. Šeimininkas vis nėjo, ir Rinkonas įsidrąsinęs žengė į vieną iš dviejų kambarių kiemo pusėje, pamatė viduje kabant ant vinukų dvi rapyras ir du kamštinius skydus, didelę skrynią be antvožo ir asloj patiestus tris nendrinius demblius. Priešais ant sienos kabojo prilipinta labai prasta Dievo Motinos graviūra, žemėliau – pinta kraitelė, o apačioje – baltutėlis dubuo, tad Rinkonas sumetė, jog kraitelėn dedamos aukos, o dubenėlyje švęstas vanduo; taip ir buvo iš tikrųjų.

Tuo tarpu į namus įėjo du jaunuoliai kokių dvidešimties metų amžiaus, apsidarę kaip studentai, o kiek vėliau – du nešikai ir neregys; netardami nė žodžio, jie leidosi vaikščioti po kiemelį. Neilgai trukus pasirodė du seniai bajiniais chalatais, akiniuoti, užtat orios ir garbingos išvaizdos; kiekvienas jų rankose laikė po rožinį barškančiais karoliukais. Iš paskos, padurkais šluodama žemę, atpėdino senė, tylomis šmurkštelėjo į kambarį, pasivilgiusi pirštus į švęstą vandenį, dideliai dievobaimingai atsiklaupė prieš Dievo Motinos paveikslą ir ilgai meldėsi, paskui, trissyk pabučiavusi žemę ir tiek pat kartų pakėlusi dangun akis bei rankas, atsistojo, aukų kraitelėn įmetė monetą ir vėl pasirodė kiemelyje, kame laukė visi kiti. Žodžiu tariant, gana greitai čia susirinko apie keturiolika įvairaus luomo ir skirtingo apdaro žmonių. Paskutiniai atėjo du šaunūs ilgaūsiai dabitos plačiakraštėmis

skrybėlėmis, su klostytomis valoniškomis apykaklėmis, margomis kojinėmis, parištomis prašmatniais keliaraiščiais, ilgesnėmis nei leistina špagomis, be to, kiekvienas vietoj durklo turėjo po pistoletą ir skydą, prisegtą prie diržo didele spite. Vos pasirodę, su nuostaba susmeigė akis į Rinkoną ir Kortadą, kaip žiūrima į nepažįstamus prašalaičius, ir, žengę artyn, pasiteiravo, ar jiedu priklausą brolijai. Rinkonas atsakė, jog taip ir jog jiedu pasiruošę nuolankiai tarnauti jų malonybėms.

Tuo metu atėjo laikas apsireikšti ir jo malonybei Gaujolai, tiek ilgai lauktam ir šitaip džiugiai sutiktam visos tos dorybingos draugijos. Buvo jis kokių keturiasdešimt penkerių ar šešerių metų amžiaus, aukšto stoto, tamsaus gymio, suaugusiais antakiais, juoda vešlia barzda ir giliai įsodintomis akimis. Pasirodė atlapa, derliai sužėlusia krūtine. Vilkėjo bajiniu apsiaustu sulig kulkštymais ilgumo, avėjo išklypusias kurpes nuengtais kulnais, mūvėjo plačias drobines kelnes iki pusiau blauzdų, ant galvos kūpsojo plačiakraštė skrybėlė aukštu dugnu, kokias nešioja plėšikai, ant perpetinio diržo, einančio skersai krūtinės ir nugaros, kabojo trumpa plačiaašmenė špaga – iš tų, kurios paženklintos „šuniuko" įspaudu[5]; rankos buvo trumpos ir plaukuotos, pirštai stori, nagai ilgutėliai, užlinkę, kojas dengė drabužiai, bet užtat buvo matyti pėdos, neregėtai plačios ir gumbuotos. Žodžiu tariant, pažiūrėti atrodė tikras kelmas, šleivas kreivas gremėzdas. Drauge atėjo ir abiejų berniokų palydovas, paėmė juodu už rankų ir, pavedėjęs prie Gaujolos, tarė:

– Štai tiedu šaunuoliai, apie kuriuos kalbėjau jūsų malonybei; teikitės juos išmėginti ir pamatysite, kad jie verti mūsų brolių vardo.

– Mielai, – atsakė Gaujola.

Tiesa, aš nepasakiau, jog, Gaujolai pasirodžius, visi susirinkusieji žemai jam nusilenkė, tik tiedu dabitos, atsainiai kilstelėję skrybėles, vaikštinėjo sau viename kiemelio krašte, o kitame krašte ėmė vaikščioti Gaujola, pasiteiravęs naujokus, kuo jie manosi, iš kur kilę ir kas jų tėvai.

Rinkonas jam atsakė:

– Kuo manomės, aišku jau iš to, jog atėjome pas jūsų malonybę; o gimtinės ir juo labiau tėvų nelaikau būtina minėti: juk ne kokių titulų mudviem reikia, kad imtute gilintis į mūsų genealogiją.

Gaujola atsakė šiais žodžiais:

– Tavo teisybė, sūnau, ne pro šalį nuslėpt tokius dalykus, nes, laimei susiklosčius ne taip, kaip buvai norėjęs, nevalia, kad teismo knygose raštininko būtų pažymėta: „Toks ir toks, tokio ir tokio sūnus, kilęs iš tokio ir tokio krašto, tokią ir tokią dieną pakartas arba nuplaktas rykštėmis" ar kas nors panašaus, kas netyčia užgauna jautrią klausą; todėl, kartoju, labai sveika ir pravartu neminėti gimtinės, nuslėpti tėvus, pasikeisti vardą, bet šičia, mūsų draugėje, nedera turėti paslapčių, užtatai pirmą ir paskutinį kartą noriu išgirsti, kuo judu vardu.

Rinkonas pasisakė, kuo esąs vardu, Kortadas irgi.

– Taigi nuo šiol aš noriu, – prašneko Gaujola, – ir tokia mano valia, kad tu, Rinkonai, vadintumeis Rinkonete, o tu, Kortadai, – Kortadilju[6], nes šios pravardės kaip reta atitinka judviejų amžių ir mūsų papročius, kurie reikalauja žinoti, kuo vardu mūsų brolių tėvai, – mat mūsų įprasta kasmet užpirkti Mišias už amžinatilsį mūsiškių ir mūsų geradarių vėles, o kunigui išmokėti *honorėją* iš bendro katilo; pasirodo, tos Mišios, užpirktos ir atlaikytos, ypač praverčia vėlėms, kai tos *atgailoja eidamos per stiklą*; ir iš tų geradarių labiausiai nusipelnę mūsų bylų gynėjai teismuose, mūsų patarėjai algvasilai, padedą išvengti policijos raizgų, geraširdžiai budeliai ir pagaliau tie, kurie, kai minia vejasi kokį mūsiškį, šaukdama: „Vagis, vagis! Laikyk jį, laikyk!", atsistoja vidury gatvės vieni prieš visus ir sako: „Duokite ramybę vargšeliui, jam ir savų bėdų per akis! Dievai jo nematę, verčiau tegu maldomis išperka nuodėmę!" Mūsų apgintis ir parama – tai dorosios rūpintojėlės, kurios veido prakaitu pelno mums duoną, kai pakliūvame į valdiškus namus[7] arba ant plūdurių, taipgi mūsų tėvai, paleidę mus pasaulin, ir teismo raštininkai, nes iš jų geros valios kaltas nepripažįstamas nusikaltusiu, o nusikaltęs nebaudžiamas griežta bausme: už visus mano apkalbėtus geradarius mūsų brolija kasmet laiko *akmenus su visomis apaugomis ir pabaldomis*, kokias tik galime sau leisti.

– Iš tiesų, – tarė Rinkonetė, nuo šiol pakrikštytas tuo vardu, – ši nuostata liudija jūsų malonybę esant be galo aiškaus ir gilaus proto, kuriuo, kaip girdėjome, plačiai garsėjate. Vis dėlto mudviejų tėvai dar

sveiki ir gyvi: jeigu juos pergyvensime, nedelsdami duosime žinią Dievo globojamai ir laiminamai jūsų brolijai, idant jų vėlės, *eidamos per stiklą,* pasak jūsų malonybės, gautų tuos *akmenus* ar uolas, kaip įprasta, su visomis apeigomis ir pamaldomis arba dar geriau – *su visomis apaugomis ir pabaldomis*, jūsų malonybės žodžiais tariant.

– Taip ir bus, tegu mane skradžiai, – atsiliepė Gaujola.

Ir, pasišaukęs berniokų palydovą, tarė:

– Eik šen, Vąšeli. Ar sargybos išstatytos?

– Taip, – atsakė palydovas, vardu Vąšelis, – trys vyrai žiūri išpūtę akis, tad nėra ko baimintis: iš netyčių niekas mūsų neužklups.

– Ką gi, pasikalbėkime, – vėl kreipėsi Gaujola į berniokus, – norėčiau, vaikeliai, sužinoti, ką judu mokate, ir skirti darbą bei vietą, atsižvelgdamas į jūsų polinkius ir gabumus.

– Aš šį tą nutuokiu apie Vilano[8] meną, – atsiliepė Rinkonetė, – moku primesti kortą, įsimenu kiekvieną iš nugarėlės, palaikau papirštę, sugebu taip gražiai sužymėti kortas, kad nė velnias nesučiupinės. Pakviesk mane lošti trečiuoju, apvyniosiu aplink pirštą visą trečiųjų teismą, o patį didžiausią sukčių taip mikliai apsuksiu, jog nė nespės paprašyti skolon dviejų realų.

– Niekai, – atsiliepė Gaujola, – senos pasakos, tokios jau nuvalkiotos, kad jomis nenustebinsi nė naujoko, nebent apmulkinsi kokį žioplį, kuris vidurnaktį pats lenda ant peilio. Tiek jau to, pagyvensim – pamatysim: kai esi tiek prasilamdęs, dar mažumą pasimokysi, ir, Dieve duok, bus iš tavęs vyras kaip reikiant, o gal ir meistras.

– Pasitarnausiu kuo galėdamas jūsų malonybei ir ponams broliukams, – atsakė Rinkonetė.

– O ką sveikas moki, Kortadiljau? – paklausė Gaujola.

– Aš turiu įprotį, kaip sakoma, du įkišti, o penkis ištraukti, – atsiliepė Kortadiljas, – be to, gebu mikliai ir gražiai nurėžti kapšelį.

– Na, o dar? – paklausė Gaujola.

– Deja, daugiau nieko, – atsakė Kortadiljas.

– Nesikrimsk, vaikeli, – tarė Gaujola, – atsikliuvai į tokį užuovėją, kame nenuskęsi, ir į tokią mokyklą, iš kurios neišeisi neįsidėjęs galvon to, ką privalu žinoti. Na, o drąsos netrūksta, vaikeliai?

– Ne tik netrūksta, bet ir kitiems galime paskolinti, – atsakė Rinkonetė. – Drąsos ganės bet kokiam žygiui, kad nepadarytume gėdos savo amatui ir vardui.

– Puiku, – tarė Gaujola. – Vis dėlto pageidaučiau, kad prireikus ištvertute bent šešetą „kalvarijų“, sukandę dantis ir netardami nė žodžio.

– Mudu jau žinome, ką reiškia „kalvarijos“, jūsų malonybe, – tarė Kortadiljas, – ir nieko nepabūgsime: ne tokie mes kvaili, kad nesuprastume, jog už liežuvį atsako kaklas; nepašykštėjo dangus malonės narsuoliui (mūsiškių kitaip nepavadinsi), gyvybę ir mirtį patikėjęs jo liežuviui, užtai turime įsidėmėti, jog žodis „ne“ trumpesnis už žodį „taip“!

– Gana, viskas aišku! – sulig šiais žodžiais tarė Gaujola. – Jau vien šis atsakymas įtikina, įpareigoja, ragina ir liepia nedelsiant priimti juodu brolijon kaip pilnateisius narius be privalomų metų naujokystės.

– Ir aš tos nuomonės, – įterpė vienas dabita.

Vienu balsu jam pritarė visi susirinkusieji, kurie klausėsi pokalbio, ir tuojau paprašė Gaujolą tą pačią dieną leisti berniokams naudotis brolijos lengvatomis, nes jiedu to nusipelnę savo malonia išvaizda ir protingomis kalbomis. Gaujola atsakė, jog patenkina brolijos pageidavimą ir tą pačią akimirką suteikia jiedviem visas tas lengvatas, tik paragino didžiai jas branginti, nes gauną teisę: nemokėti dešimtinės nuo pirmo laimikio; visus tuos metus neiti naujoko pareigų, kitaip sakant, vyresniųjų brolių pavedimu nenešioti siuntinių į kalėjimą ar blogos šlovės namus; užsimesti už lūpos „gryną turką“[9]; be vyriausiojo žinios kada tinkamiems rengti išgertuves; iš pat pirmos dienos lygiai su visais dalytis vyresniųjų brolių parneštą grobį ir visas kitas gėrybes, taipgi gauna daugel kitokių malonių, ir abudu naujokai širdingos godos žodžiais kuo mandagiausiai išreiškė begalinį dėkingumą už nepelnytą garbę.

Tuo metu įbėgo uždusęs vaikėzas ir tarė:

– Čionai eina žvalgos algvasilas, vienas, be palydos.

– Nusiraminkite, – pasakė Gaujola, – tai mūsų draugas, jis niekada negeidžia mums bloga. Nesirūpinkite, einu su juo pasikalbėti.

Sulig šiais žodžiais visi nusiramino, nes iš tikrųjų buvo kiek sunerimę, o Gaujola žengė į duris, susitiko algvasilą, pasišnekučiavo valandėlę, paskui grįžęs paklausė:

– Kas šiandien dirbo Išganytojo aikštėje?

– Aš, – atsiliepė Vąšelis.

– Tai kodėl dar negavau ambra kvepiančio kapšo, pradilusio šįryt sykiu su penkiolika aukso eskudų, dviem realais po du maravedžius ir balažin kiek kvartų? – paklausė Gaujola.

– Tamstos teisybė, – atsiliepė Vąšelis, – kapšo šiandien pasigesta, bet aš jo neėmiau ir neišmanau, kas būtų galėjęs jį nudžiauti.

– Aš nesileisiu mulkinamas! – sušuko Gaujola. – Duokite šen kapšą, nes jo reikalauja algvasilas, o jis mūsų draugas ir kasmet mums pasitarnauja velniaižin kiek kartų!

Bernėkas ėmė dievagotis nieko nežinąs. Gaujola užsiplieskė pykčiu ir, tvilkydamas visus degančiu žvilgsniu, prašneko:

– Tegu tiktai kas pabando per nieką laikyti menkiausią mūsų brolijos nuostatą – atsakys galva! Duokite šen kapšą! Ir jei kas jį slepia, nenorėdamas mokėti duoklės, tegu nesibaimina – aš tam atiduosiu jo dalį, o skirtumą padengsiu iš savo kišenės, nes algvasilas žūtbūtinai turi gauti tai, kas priklauso.

Ir vėl Vąšelis, kraudamas visus velnius, šoko dievagotis ir gintis neėmęs kapšo, nė akyse jo nematęs ir tik dar labiau sukurstė įsiplieskusį Gaujolos pyktį, o sykiu sukiršino visą broliją, sunerimusią, jog šitaip įžūliai laužomos geriausios jos nuostatos ir taisyklės.

Pakilus tokiam šurmuliui ir rietenoms, Rinkonetė tarė sau, jog būsią ne pro šalį pagerbti apmaudu netveriantį vyriausiąjį ir jį nuraminti, ir, atsiklausęs savo bendro Kortado, išsitraukė zakristijono kapšą iš kišenės.

– Liaukitės, meldžiamieji, – pasakė. – Štai tas kapšas su visu labu, kurio reikalauja algvasilas. Šiandien mano bičiulis Kortadiljas nudžiovė jį sykiu su nosinaite iš vieno žmogyno.

Kortadiljas tuojau pat išsitraukė nosinaitę ir parodė visai brolijai. Pamatęs ir viena, ir kita, Gaujola tarė:

– Kortadiljau Gerasis (nuo šiol turėsi neginčijamą teisę į šį vardą ir titulą), palieku tau nosinaitę ir pasižadu su kaupu atsilyginti už

šią paslaugą, o kapšą įduosime algvasilui, kad šis grąžintų jį savininkui, savo giminaičiui zakristijonui, tegu būna taip, kaip sako toji patarlė: „Nenuskriausi savęs, už visą vištą atsidėkojęs vištos kojyte". Tas gerulis algvasilas per vieną dieną užglosto tiek mūsų nuodėmių, jog nė per šimtą dienų tiek gero jam nepadarome.

Visi vienu balsu pagerbė naujokų taurumą ir pritarė vyriausiojo nuomonei bei sprendimui, ir šis nuėjo grąžinti kapšo algvasilui, o Kortadiljas tapo pakrikštytas Geruoju, prilygdamas donui Alonsui Peresui de Gusmanui Gerajam, nuo Tarifos sienų numetusiam peilį savo vieninteliam sūnui nužudyti[10].

Gaujola grįžo lydimas dviejų merginų trumpais saržiniais apsiaustais, kurių paskaistinti skruostai, dažytos lūpos, baltylais nuteptos krūtinės ir nevaržomos, stačiai begėdiškos manieros Rinkonetei ir Kortadiljui iškalbingai bylojo, kad jiedvi iš blogos šlovės namų, – taip iš tiesų ir buvo: vos įėjusios, puolė rankas išskėtusios prie abiejų dabitų – viena prie Maskato, kita prie Geležrankio (pastarasis todėl ir nešiojo tokią pravardę, nes vietoj tikros, teismo sprendimu nukirstos rankos, turėjo geležinę). Jiedu džiugiai apkabino damas ir pasiteiravo, ar tos neatvilkusios ko nors gerklei praskalauti.

– Ar kada nors esu nepasirūpinusi savo mieluoju užtarėju? – atsakė viena, vardu Krutulė. – Tuojau pat atlėks tavo bernėkas su pilnutėle pintine Dievo gėrybių.

Ir iš tikrųjų tą pačią akimirką pasirodė berniukas, nešinas dideliausia, antklode uždangstyta pintine. Visi nudžiugo pamatę Švilpį, o Gaujola parikiavo nedelsiant išnešti iš kambario nendrinį demblį ir patiesti vidury kiemo. Paskui liepė susėsti visiems rateliu, idant būtų patogiau prie vaišių aptarti rūpimus dalykus. Tuo metu įsiterpė senė, ką tiktai poteriavusi prieš Dievo Motinos atvaizdą.

– Sūneli Gaujola, vaišės man dabar nė motais, nes štai jau dvi dienos stačiai iš proto kraustausi, kaip svaigsta galva, be to, kad ir akmenimis lytų, dar priešpiet turiu nueiti į Šventojo Augustino bažnyčią pasimelsti Vandenų Dievo Motinai ir Švenčiausiajam Kryžiui ir uždegti žvakutes prieš Josios atvaizdą. O čionai atėjau pasakyti, jog aną vakarą Ištaras ir Šimtakojis atnešė pas mane pintinę, truputį didesnę už jūsiškę, pilnutėlę skalbinių, dar šarmu varvančių, kaip Dievą myliu,

turbūt vargšiukai iš netyčių juos nugriebė ir atbėgo suplukę, tiesiog gailu buvo į juos žiūrėti – tokie angelėliai, o jau uždusę, o veidai pažliugę prakaitu, nors gręžk. Pasakė man lekią tykoti tokio sodiečio, ką tiktai svėrusio avinus mėsinėje, – norį nukniaukti išpampusią jo mašną, kimštinai prikimštą realų. Tų skalbinių jie nekilnojo ir neskaičiavo, pasikliovė kaip paprastai mano sąžine, o aš jų neliečiau, sakau jums šventą teisybę, pintinė stovi nepraimta, kaip ką tiktai gimusi mergelė, ir tegu Dievas išklauso mano maldas ir apsaugo mus visus nuo teisingumo rankos, jei nemeluoju.

– Tikiu, močiute, – atsakė Gaujola. – Tegu pintinė pabūna pas tave, o apytamsiais užsuksiu pasižiūrėti, kiek ten ko esama, ir kaip įprasta dorai ir valyvai skirsiu kiekvienam po dalį.

– Tebūnie taip, kaip sakai, sūneli, – atsiliepė senė. – Jeigu jau užsibuvau šičionai, tai duokite bent šlakelį vyno, jei turite, sveikatai atgauti, o žarnos į garankštines supuolė.

– Ir dar kokiu pasivaišinsi, motušėle! – sušuko Krutulės draugė, vardu Verstūnė.

Ir, nuklojusi pintinę, ištraukė odmaišį kokių dviejų kibirų talpos ir kamštmedžio kaušą, į kurį drąsiai galėjai supilti ketvertą butelių vyno, prikliukino sklidiną ir įdavė senei, o toji, paėmusi kaušą abiem rankomis, nupūtė putas ir tarė:

– Padauginai pripilti, dukrele, bet jeigu Dievas padės, kiaulės nesuės.

Ir, prisikišusi lūpas, neatsikvėpdama vienu matu susipylė vyną iš kaušo į pilvą, o tada pasakė:

– Na ir gardumėlis to gvadalkanalio, ir ta kruopelė gipso į pat kirtį. Dieve duok tau šitiek sveikatos, dukrele, kiek man davei, tik bijau, kad nepakenktų, nes dar esu be pusryčių.

– Nepakenks, močiute, – nuramino Gaujola, – vynas išlaikytas, trejų metų.

– Melsiu Mergelę Švenčiausiąją, kad nepakenktų, – tarė senė ir pridūrė: – Klausykite, mergelės, gal turite kartais atliekamą kvartą, o išbėgau iš namų su žinia apie pintinę ir per skubą nepasiėmiau kapšelio.

– Turime, ponia Šulike (nes tuo vardu buvo toji doroji senutė), kur neturėsime, – atsiliepė Krutulė. – Štai tamstai du kvartai: už vieną nupirki tamsta nuo manęs ir uždeki žvakelę šventajam Mykolui, o jeigu ištektų dviem, uždeki ir šventajam Blažiejui – jiedu abu mano globėjai ir užtarėjai. Mielai paaukočiau žvakelę ir šventajai Liucijai, nes dievinu jos akis, tik neturiu smulkių, bet tiek to, kitąsyk su kaupu visiems atsidėkosiu.

– Ir gerai padarysi, dukrele, – pasakė Šulikė. – Žiūrėk, nebūk šykšti: kol gyveni žmogus, aukoki žvakeles savo išganymui ir nedėki vilčių į turto paveldėtojus bei įsakytinius, kad jie rūpinsis tavo siela.

– Tamstos teisybė, motuše Šulike, – pritarė Verstūnė.

Ir, kyštelėjusi ranką į kapšelį, davė senei kvartą ir paprašė uždegti dvi žvakeles savo nuožiūra tiems šventiesiems, kurie nešykšti malonių ir gali geriausiai užtarti. Po to Šulikė susiruošė eiti ir tarė:

– Linksminkitės, vaikeliai, kol ne vėlu; ateis senatvė, ir verksite tuščiai išbergždę jaunatvės dieneles, kaip aš kad verkiu; ir neužmirškite paminėti mano vardo, kreipdamiesi į Viešpatį, o ir aš pasimelsiu už save ir už jus, idant saugotų mus Dievas nuo staigios ir netikėtos teisingumo aplaidžios mūsų pavojingame versle.

Ir sulig tais žodžiais žengė į duris.

Senei išėjus, visi susėdo rateliu aplink demblį, vietoj staltiesės Krutulė patiesė paklodę ir ištraukė pirmiausia ryšelį ridikėlių ir dvi dešimtis apelsinų bei citrinų, paskui didelį prikaistuvį keptos menkės gabaliukų, daugiau pasirodė pusė galvos flamandiško sūrio, puodas gardutėlių alyvų, dubuo krevečių, krūva vėžių, kūpsanti aštriame kapario ir pipirų ankščių pagarde, ir galiausiai trys kepalai baltutėlaičio Gandulio pyrago[11]. Valgytojų susirinko apie keturiolika, ir visi išsiėmė geltonkriaunius peilius, tik Rinkonetė išsitraukė savo stulgį. Abiem seniams su bajiniais chalatais ir Vąšeliui teko seikėti vyną anuo jau minėtu kaušu sulig aviliu didumo. Tačiau, tik ištiesę rankas prie apelsinų, visi pašiurpo išgirdę smarkiai beldžiant į duris. Gaujola nuramino broliją, žengė į kambarį, nukabino nuo sienos skydą, pasiėmė špagą ir, priėjęs prie durų, dusliu baisingu balsu paklausė:

– Kas ten beldžia?

Iš gatvės atsiliepė balsas:

– Čia aš, o ne šiaip kas, jūsų malonybe Gaujola, aš, Kripėnjas, tasai, kuris nuo pat ryto stovi sargyboje; atbėgau pranešti, jog čionai eina Chuliana Valyvė, išsileidusi plaukus ir apsiverkusi, – matyt, kokia bėda bus nutikusi.

Tuo metu atėjo raudodama ir minėtoji moteriškė, ir Gaujola, ją išgirdęs, atsklendė duris ir įsakė Kripėnjui grįžti atgal į savo vietą, o ką nors pastebėjus, tuojau pat pranešti jam, tik šitaip nesibaladoti ir nesidaužyti. Kripėnjas atsakė, jog taip ir darysiąs. Vidun įėjo Valyvė, to pat rango ir luomo merguželė kaip ir abi jos draugės. Plaukai jos buvo susitaršę, veidas patinęs; vos atsidūrusi kieme, ji sukniubo be sąmonės. Pripuolė Krutulė ir Verstūnė, atsegė krūtinę, pamatė, kad ji perdėm sumušta ir pamėlusi. Kliūstelėjus vandens į veidą, Valyvė atsipeikėjo ir ėmė balsu rypuoti:

– Kada gi pagaliau Dievo ir karaliaus ranka nubaus tą vagį ir galvažudį, bailį ir menkystę, tą utėlėm aptekusį valkatą, kurį tiek kartų išgelbėjau nuo kartuvių, kad jo barzdoje nė šitiek plaukų nesuskaičiuotum! Vargšė aš, nelaiminga! Pažiūrėkite, dėl ko pražudžiau ir išbergždžiau savo jaunystę ir gražiausius gyvenimo metus – dėl beširdžio nevidono, užkietėjusio nenaudėlio!

– Nusiramink, Valyve, – įsiterpė tuo tarpu Gaujola, – kreipkis į mane, ir aš išspręsiu tavo bylą. Papasakoki mums savo bėdą, ir mano kerštas įvyks greičiau, nei truks tavo kalba. Sakyki, gal nuskriaudė tave gerbėjas, o jei nuskriaudė, tarki man bent vieną žodelį, ir aš bemat jį sudrausiu.

– Gerbėjas? – atsiliepė Chuliana. – Labiau mane gerbia visi pragaro velniai negu tas šaunuolis, narsus kaip avis, kol vilko nemato. Kad aš su juo kada nors iš vieno dubenio srėbčiau ir vienoje lovoje gulėčiau! Verčiau tegu šakalai sudrasko šį kūną, kurį jis taip išdabino, kad gėda žmonėms rodytis. Štai, žiūrėkite!

Ir, kilstelėjusi padurkus iki pat kelių, o gal ir truputį aukščiau, parodė, jog visas kūnas vienų mėlynių.

– Šit kaip išdabino mane tas nevidonas Grabštas, – guodėsi toliau Valyvė, – o juk labiau už motiną turėtų mane branginti. Kaip jūs

manote, už ką jis mane taip išdirbo? Kad būčiau bent kuo prasikaltusi! Betgi ne, anaiptol! Sumušė todėl, kad, prasilošęs kortomis, atsiuntė pas mane savo bernėką Kūlverstą trisdešimties realų, o aš perdaviau jam tik dvidešimt keturis, ir, be to, pelnytus tokiu sunkiu triūsu, jog, dievaži, savo kančiomis išpirkau visas nuodėmes. O kaip jis atsidėkojo man už meilę ir gerą širdį? Sumetęs mintyse, kiek, jo paskaičiavimais, tądien užkrutėjau pinigo, pamanė, kad būsiu nuslėpusi dalį, šįryt nusivedė mane į laukus už Karališkojo sodo ir ten, alyvmedžių giraitėje, nuplėšė nuo manęs drabužėlius ir, nė geležinės sagties nenumovęs (kad jį patį, galviją, geležiniais pančiais apmautų!), taip nuplakė diržu, kad vos galo negavau. Sakau jums šventą teisybę, štai šitos mėlynės neleis man meluoti.

Ir vėl pratrūko balsu raudoti, šauktis dangaus keršto, ir Gaujola vėl pažadėjo neapleisti jos bėdoje, o visa brolija karštai jam pritarė.

Krutulė šoko jos guosti ir apsikabinusi sakė, jog nepagailėtų brangiausio daiktelio, kad tiktai jos mielasis šitaip ją pamylėtų.

– Įsidėki galvon, jei dar nežinai, sesele Valyve, tie nenaudėliai tik tuomet ir kraustosi dėl mūsų iš proto, kai mus plaka, muša, spardo. Juk ne veltui sakoma: mylėk kaip dūšią, krėsk kaip grūšią. Teisybė, ar ne? Gal dar imsi gintis, pridėjusi ranką prie širdies, jog Grabštas tau nepasakė nė vieno meilaus žodelio, prikūlęs kaip Dieve padėk?

– To dar betrūko! – pro ašaras sušuko Valyvė. – Tiek ir tiek žodelių prikalbėjo, viską būtų atidavęs, kad tik eičiau su juo namo; dargi, regis, ašaromis apsipylė, mane prilupęs.

– Ir abejoti nėra ko, – atvertė Krutulė, – aišku, apsižliumbė iš širdgėlos, pamatęs, kaip tave suplūkė; kai tokie dalykai, vyrai iškart puola atgailauti, vos tik pasijunta nusižengę. Paminėsi mano žodį, sesele: nespėsim mes nė susirengti namo, o jis jau atbidzens čionai kaip šunelis, paspraudęs uodegą, ir puls prašyti atleidimo.

– Dievaži, – tarė Gaujola, – tas bailus triušis kojos neįkels į kiemą, kol štai čia nepuls prieš visus ant kelių ir nepradės muštis į krūtinę, atgailaudamas už savo piktadarybę. Kaip jis drįso paliesti Valyvės veidą bei kūną, jeigu ji dailumu ir uždarbiu prilygsta pačiai Krutulei, o tokio palyginimo nenusipelnė nė viena mūsų sesė?

– Ak jūsų malonybe! – atsiliepė Chuliana. – Nevainokite to nevidono: nors ir koks jis blogas, vis dėlto myliu jį labiau nei save pačią; širdis atsigavo, kai mano draugė Krutulė taip gražiai jį išteisino; dievaž, tuoj bėgu žiūrėti, kame jis galėtų būti.

– To daryti aš nepatarčiau, – pasakė Krutulė. – Jis taip pasipūs, taip pasišiauš, jog iškarš tave kaip šiltą vilną. Nusiraminki, sese, palūkėki truputį ir veikiai jį pamatysi, kaip sakiau, uodegą pabrukusį, o jei neateis – kad surašysime jam kupletus, tai kelis mėnesius čiaudės.

– Gražumėlis! – sušuko Valyvė. – Kas jau kas, o aš turėsiu ką jam parašyti!

– Jei prireiks raštininko, mielai pasitarnausiu, – įsiterpė Gaujola, – nežiūrėkit, kad aš ne poetas, bet va pasiraitosiu rankoves ir kad plieksiu – gyvą galą kupletų prirašysiu, o jei išeis nekokie, turiu aš čia vieną pažįstamą barzdaskutį, atsakantį poetą, jis užvers jus eilėmis, tik paprašykite. Na, baikime taip gražiai pradėtus pusryčius, o gale galą rasime.

Chuliana mielai paklausė vyriausiojo, visi vėl įniko valgyti ir gerti ir neilgai trukus įsitikino, jog ir gilus su dugnu, ir platus su kraštu, pastebėję, kad pintinė tuščia, o odmaišyje – vienos drumzlės. Seniai maukė *sine fine**, o jaunimas – kiek telpa, damos, priėmusios komuniją, be paliovos plovė savo kielikus, kad juose nepaliktų Kristaus kraujo lašelių. Pagaliau seniai atsiprašė, ir Gaujola juos palaimino, įsakęs su didžiausia atidžia sekti, kas galėtų būti pravartu ir naudinga brolijai, o aptikus ką nors lemta – nedelsiant duoti jam žinią. Seniai atsakė, jog tai esąs vienintelis jų rūpestis, ir išėjo.

Rinkonetė, žingeidus iš prigimimo, atsiprašė Gaujolą ir paklausė, ką gera brolijai daro tiedu seniai, tokie žili, rimti ir orūs. Į tai Gaujola atsakė, jog tokie žmonės vagių kalba vadinami *šniukiais*: jie kiauras dienas bastosi po miestą, šniukinėja, kokius namus galima nakčia apkraustyti, tykoja, kas gauna pinigų biržoje ar kalykloje, kur juos neša ir netgi kur slepia; surinkę žinias, išmėgina tokių namų sienų storumą ir numato vietą, kame patogiausia išurvinti plyšį ir

* Be galo *(lot.)*.

įsliuogti į vidų. Pasak Gaujolos, tie žmonės brolijai duodą naudos ne mažiau, o gal netgi daugiau negu visi kiti, ir kiekvieno laimikio, brolijos pelnyto jų dėka, jiems priklausąs penktadalis – kaip ir jo didenybei karaliui penktadalis visų valstybės pajamų; ir apskritai esą tai žmonės be galo teisingi ir dori, visų gerbiami ir godojami, dievobaimingi ir sąžiningi, kas mielą dieną nuoširdžiai klausą Mišių.

– Esama tarp jų tokių nuosaikių ir kuklių, kaip štai tiedu ką tik išėję seniai, jog tenkinasi mažu ir ima vos menką dalelę iš to, kas pagal mūsų apskaičiavimus jiems priklauso. Yra mūsų brolijoje ir du krovikai – kraustydami žmones, jie išnaršė visus namus ir pažįsta miestą kaip savo kišenę, užtat puikiai išmano, kame galima pasiplėšti, o kame ne.

– Čia tai bent! – tarė Rinkonetė. – Ir aš norėčiau kuo nors pasitarnauti tokiai lemtai brolijai.

– Gerus norus Dievas visad išklauso, – atsakė Gaujola.

Jiedviem besišnekant, pasigirdo beldimas į duris. Gaujola nuėjo pasižiūrėti, kas ten baladoja, ir į jo klausimą atsiliepė balsas:

– Atverk tamstele, pone Gaujola, čia aš, Grabštas.

Sulig tais žodžiais Valyvė sukliko nesavu balsu:

– Neleiskite jo, jūsų malonybe, neleiskite to nutrupėjusio neramos ir Kanų tigro[12]!

Vis dėlto Gaujola įleido Grabštą, o Valyvė, pamačiusi jį atšaunant skląstį, tekina puolė į kambarį, kame kabojo skydai, ir, užsitrenkusi duris, prapliupo dar garsiau šaukti:

– Vykite lauk tą kaliausę, tą nekaltų kūdikių žudiką, tą nevaleiką, kurio baidosi romūs balandžiai!

Geležrankis ir Maskatas laikė nutvėrę Grabštą, o tas veržėsi ten, kame buvo Valyvė, ir, nepajėgdamas ištrūkti, šaukė:

– Na, liaukis, pikčiurna tu! Nusiramink, dėl Dievo, geriau eik už manęs!

– Už tavęs, tokio pašlemėko? – atvertė Valyvė. – Matai, kaip jis pragydo? Norėtum, kad už tavęs eičiau! Bet aš greičiau už numirėlio *skilėto* išeisiu negu už tavęs!

– Gana, kvėša, – atsakė Grabštas, – jau vėlu. Žiūrėk, per daug nesišakok, jei šitaip nusižeminau ir atėjau čionai gražiuoju, o Dieve

neduok supyksiu ir taip išvelėsiu kailį, kad šįkart neišsilaižysi! Būk gera, susitaikom ir nekurstykim pragaro, nes jisai ir nekurstomas kūrenas.

– Ir dar kaip jį pakurstyčiau, kad tik tave velniai nujotų, – atkirto Valyvė, – ir akyse tavęs daugiau nebematyčiau.

– Ką, argi aš nesakiau? – sušuko Grabštas. – Dievaž, ponia Riestanose, gausiu, matyt, užgriebti tamstelei per smurglę, nors proto įkrėsti ir nesitikiu!

– Po mano akių prašom žinot saiką, – įsiterpė Gaujola. – Valyvė išeis – tik ne iš baimės, o iš meilės man, ir viskas bus gerai. Juk įsimylėjėliams taip jau įprasta: čia peiliai, čia meiliai. Ei Chuliana! Ei vaikeli! Ei širdele Valyve! Eikš čionai, jei mane myli, ir pamatysi – Grabštas puls prieš tave ant kelių.

– Jeigu jis prašys atleidimo, – tarė Verstūnė, – visi jį palaikysime ir melsime Chulianą išeiti.

– Visas pulkas šveicarų[13] nepriverstų manęs pasiduoti ir nusižeminti, – tarė Grabštas, – o jei Valyvė to nori, ne tik pulsiu ant kelių, bet ir įsikalsiu vinį kakton, kad jai įtikčiau.

Sulig tais žodžiais Maskatas ir Geležrankis susijuokė; Grabštas baisiausiai įširdo, manydamas, jog tiedu iš jo šaiposi, ir tūžmingu balsu tarė:

– Kas ims ar tik ketins šaipytis iš to, ką mudu su Valyve vienas kitam sakėme ar sakysime, tas šunsnukis, ir, kaip jau sakiau, bus šunsnukis, jeigu ims ar ketins šaipytis.

Maskatas ir Geležrankis susižvelgė su tokia pagieža ir apmaudu akyse, jog Gaujola suprato: jeigu jis neįsikiš, bus bėdos, todėl tuojau juos perskyrė ir tarė:

– Liaukitės, bajorai, prašom nepiktžodžiauti. Prikąskite liežuvius, o kadangi ne į jus kreiptasi, nieko neimkite į galvą.

– Ir šiaip jau aišku, jog tokius pamokslus mums niekas nei yra sakęs, nei sakys, – tarė Maskatas, – o jei kam pasidingos, kad sakė, mes turime gana gerą būgną ir mokame gražiai jį mušti.

– Ir mes turime neką blogesnį, ponuli Maskate, – atsiliepė Grabštas, – o prireikus sugebėtume ir žvangučiais paskambinti, užtat ir

sakau: kas traukia mane per dantis – šunsnukis, o kas nesutinka su manim, tegul išeina drauge ir įsitikina, jog tikras vyras moka apginti savo žodį, nors jo špaga ir trumpesnė per visą plaštaką.

Taip taręs, Grabštas žengė į duris.

Valyvė girdėjo, kas darosi kieme, ir, supratusi, kad Grabštas įtūžo ir išeina, išpuolė į kiemą šaukdama:

– Neleiskite jo, laikykite, o parodys, ką gali! Jaugi nematote, kad jis supyko, o supykęs jis šaunesnis net už Judą, kuris kabėjo[14]. Grįžk, šaunuoli neregėtas, džiaugsmeli tu mano!

Ir, prišokusi prie Grabšto, stipriai įsikibo į apsiaustą, pribėgo taipgi Gaujola, ir juodu sutaikė. Maskatas ir Geležrankis nebežinojo, ar jiems pykti, ar ne, tad stovėjo ir laukė, ką darys Grabštas, o šis, Valyvės ir Gaujolos perkalbėtas, grįžo atgal ir tarė:

– Draugams nevalia siutinti draugų ir iš jų šaipytis, juoba kai mato, kad jų draugai pyksta.

– Čia nėra tokio draugo, kuris ketintų siutinti savo draugą ar iš jo tyčiotis, – atsiliepė Geležrankis, – o kadangi visi mes draugai, pasispauskime draugiškai rankas, ir baigtas kriukis.

– Ponai, visi jūs kalbėjotės labai draugiškai ir jeigu jūs tikri draugai, draugiškai spūstelėkite kits kitam ranką.

Visi taip ir padarė, o Verstūnė nusiavė batelį ir ėmė mušti į jį kaip į būgną; Krutulė nutvėrė po ranka pasitaikiusią naują palminę šluotą ir, braukydama per šakas, dusliais, šiugždančiais garsais gražiai pritarė tuksėjimui į batelį. Gaujola sukūlė dubenį, nusigriebė dvi šukes ir padūko smagiai tarškinti bateliui ir šluotai į taktą.

Rinkonetė ir Kortadiljas didžiai nustebo, pirmąsyk išvydę taip neįprastai naudojant šluotą. Geležrankis pastebėjo jųdviejų išraišką ir tarė:

– Stebitės? Ką gi, yra kuo stebėtis – tokios švankios, linksmos ir pigios muzikos dar niekas pasaulyje neišgalvojo. Dievaž, andai girdėjau vieną studentą kalbant, jog nei Arfėjas, iš pragaro išvedęs Ridikę, nei Atrajūnas[15], raitas sėdęs ant delfino ir lyg nuomojamu mulu išsigavęs į krantą, nei anas didysis muzikantas, sutvėręs šimtavartį miestą[16] su tieka pat vartelių, neišgalėjo prasimanyti tokios lemtos

muzikos, o griežti ją jokių mokslų nereikia – nei tau strykų, nei strypų, nei stygų, nei stygavimo, ir kaip teko girdėti, išrado ją toks gražuolis iš mūsų miesto, menąs save Hektoru muzikos srityje.

– Tikiu, – atsakė Rinkonetė, – bet pasiklausykime, ką padainuos mūsų muzikantai. Krutulė manding atsikrenkštė, vadinasi, tuoj dainuos.

Ir iš tikrųjų Gaujola paprašė Krutulę padainuoti keletą tuomet labai madingų segidiljų, bet pradėjo Verstūnė, skambiu virpulingu balsu užtraukdama:

Kresnas sevilietis, jo plaukai rudi
Kaitrią meilės liepsną uždegė širdy.

Krutulė jai pritarė:

Kai žaliaplaukis dar pasitaiko,
Tai nė gražuolė neatsilaiko.

Tada jau Gaujola, mikliai tarškindamas šukėmis, uždainavo:

Mylimieji pjaunas, taikos nejučia,
Kuo didesnis pyktis, tuo saldžiau nakčia.

Ir Valyvė panoro išlieti savo džiaugsmą, irgi nusiavė batelį ir leidosi šokti dainuodama:

Diržą mesk, pikčiurna, gan jau, liaukis gi,
Juk, teisybę sakant, pats save plaki.

– Dainuokite be jokių užuominų, – įsiterpė Grabštas, – nėra ko minėti praeitį: kas nubūta – kaip nebūta, sukim į šoną, ir baigta!

Dar neveikiai būtų nutilusios dainos, jeigu staiga nebūtų nuaidėję dūžiai į duris. Gaujola nuėjo pažiūrėti, kas ten baladojas, ir susidūrė su sargybiniu, kuris pranešė, jog gatvės gale pasirodęs alkaldas,

lydimas Kručo ir Peslio – policininkų, nekišančių nosies kur nereikia. Kai brolija sužinojo, kas atsitiko, visi taip subruzdo, jog Verstūnė ir Valyvė sumaišė batelius, Krutulė metė šluotą, Gaujola – šukes, ir vietoj muzikos stojo nerimastinga tyla; nuščiuvo Maskatas, lyg suakmenėjo Grabštas, įsitempė Geležrankis, ir ūmai visi – kas į vieną pusę, kas į kitą – išsilakstė, užsikorė ant stogų, risdamiesi į gretimą gatvę. Netikėtas arkebuzos šūvis ar perkūnas iš giedro dangaus nebūtų taip pabaidęs būrio romių balandžių, kaip šią mielą gerų žmonių draugiją suneramino ir išgąsdino žinia, jog pasirodęs alkaldas. Abu naujokai, Rinkonetė ir Kortadiljas, nežinodami, ką daryti, stovėjo vietoje ir laukė, kuo baigsis šis staigus audros šuoras, o baigėsi jis tuo, jog sugrįžo sargybinis ir pranešė, kad alkaldas nuėjęs toliau, vadinasi, neturįs jokių kėslų nei įtarimų.

Sargybiniui besišnekant su Gaujola, tarpdury išdygo jaunuolis, iš drabužių sprendžiant, vienas iš tų vadinamųjų plevėsų; Gaujola paprašė jį vidun ir liepė pašaukti Maskatą, Geležrankį bei Grabštą, o kitiems nesirodyti. Rinkonetė ir Kortadiljas vis dar stovėjo kieme, todėl girdėjo Gaujolos pokalbį su svečiu, kuris skundėsi, jog blogai atliktas jo užsakymas. Gaujola pasiteisino nieko nežinąs apie tą dalyką – čia pat esąs meistras, kuriam buvęs pavestas užsakymas, ir jis atsiskaitysiąs kuo smulkiausiai. Tuo tarpu nuo stogo nušoko Maskatas, ir Gaujola paklausė, ar padaręs keturiolikos dygsnių žaizdą, kaip buvę parikiuota.

– Kokią žaizdą? – atsiliepė Maskatas. – Ar anam pirkliui, kur gyvena prie kryžgatvio?

– Taigi, tam pačiam, – tarė jaunuolis.

– Tai va, kokie dalykai, – atsakė Maskatas. – Vakar vakare nutykojau tą pirklį prie jo namų, begrįžtantį dar prieš poterius; apmečiau akimis jo veidą, iš arčiau priėjęs, ir pasirodė jis man per mažas keturiolikos dygsnių žaizdai, todėl, negalėdamas tesėti duoto žodžio ir atlikti tai, ką mano destrukcija...

– Gal tamsta turi galvoje instrukciją? – pataisė jaunuolis.

– Savaime aišku, – atsakė Maskatas. – Taigi, pamatęs tokį smulkų ir netalpų veidą, sumojau, jog šitiek dygsnių jame nė geriausias

siuvėjas nenudiegs, o kad nebūtų veltui žygis, to pirklio tarnui taip šniojau peiliu, jog žaizda išėjo, pasakysiu nesigirdamas, kaip Dieve padėk!

– Jau geriau septynių dygsnių žaizda šeimininkui negu keturiolikos tarnui, – atitarė jaunuolis. – Trumpai drūtai, pažado netesėjote, bet tiek jau to: ne kažin koks pinigas tie trisdešimt dukatų, kuriuos daviau rankon. Linkiu jums viso geriausio, ponai!

Taip taręs, jaunuolis nukėlė skrybėlę, pasisuko ir buvo beeinąs į duris, bet Gaujola nutvėrė jį už marginio apsiausto.

– Gal jūsų malonybė teiktųsi palūkėti, – tarė, – ir tesėti žodį, kaip mes kad garbingai tesėjome jūsų labui. Malonėkite dar dvidešimt dukatų, kaip buvo mūsų sutarta, o jei negrąžinsite skolos ar nepaliksite atitinkamo užstato, iš čia neišeisite.

– Jūsų malonybės nuomone, tesėti žodį – vadinasi, sužeisti tarną, užuot sužeidus šeimininką? – atsiliepė jaunuolis.

– Labai jau gražiai šnekate, ponuli! – įsiterpė Maskatas. – Turbūt užmiršote, ką sako patarlė: „Kas myli Beltraną, jo šuns nestekena“.

– Kuo čia dėta patarlė? – atvertė jaunuolis.

– O juk galima pasakyti ir atvirkščiai, – toliau kalbėjo Maskatas, – ir viskas bus aišku: „Kas nemyli Beltrano, jo šunį stekena“. Tarkime, kad Beltranas – pirklys, jūsų malonybė jo nemyli, tarnas – pirklio šuo, o kai kliūva šuniui, nukenčia ir Beltranas; vadinasi, pažadą tesėjome, ir jūsų malonybei nelieka nieko kita kaip tuojau ir be kalbų kloti pinigus.

– Ir aš taip manau, – pritarė Gaujola. – Maskate, bičiuli, pagavai man žodį iš burnos, o jūs, mielas pone, liaukitės ginčijęsis su savo draugais ir nuolankiais tarnais, paklausykite mano patarimo ir tuojau pat atsilyginkite už darbą; o jeigu pageidaujate, kad ir šeimininko veide rastųsi atitinkamo ilgio žaizda, ką gi, tarkite, jog siuvėjas jau diegia dygsnius, siūdamas žaizdą.

– Jeigu taip, – atsakė jaunuolis, – mielai atsilyginsiu už abi iš karto.

– Čia jau tikras dalykas, lygiai toks pat neabejotinas, kaip jūs kad esate krikščionis, – tarė Gaujola. – Maskatas išvarys tokią žaizdukę, jog pirklys atrodys kaip su ja gimęs.

– Turėdamas tamstos garantiją ir žodį, – atsiliepė jaunuolis, – už anuos dvidešimt dukatų ir už tuos keturiasdešimt, kurie priklauso už būsimą žaizdą, užstato duodu štai šitą grandinę. Ji verta tūkstančio realų ir, galimas daiktas, visai atiteks jums, nes, ko gero, neilgai trukus man prireiks dar vienos keturiolikos dygsnių žaizdos.

Sulig tais žodžiais jaunuolis nusikabino nuo kaklo grandinę, sunarstytą iš smulkučių grandelių, ir padavė Gaujolai, o šis sumetė iš spalvos ir svorio, kad ji gryno aukso. Gaujola paėmė grandinę nutaisęs didžiai lipšnų ir mandagų veidą, nes buvo be galo išauklėtas gražių manierų žmogus, ir pavedė darbą Maskatui, o tas pasižadėjo atlikti užsakymą tą patį vakarą. Jaunuolis išėjo labai patenkintas, ir Gaujola sušaukė iš baimės išsilaksčiusią broliją.

Kai bėgliai vėl susirinko kieme, Gaujola subūrė visus aplink save ir, iš apsiausto gobtuvo išsitraukęs knygelytę, padavė Rinkonetei, nes pats nemokėjo rašto. Rinkonetė atskleidė pirmą puslapį ir šit ką ten perskaitė:

– *Šią savaitę padarytinų žaizdų sąrašas:*

Pirmiausia pirkliui, gyvenančiam prie kryžgatvio; atlyginimas – penkiasdešimt eskudų. Gauta rankon – trisdešimt. Vykdo Maskatas.

– Manding, vaike, daugiau žaizdų nebėra, – tarė Gaujola. – Skaityki toliau ir žiūrėki, kame parašyta: *Duotinų lazdų sąrašas.*

Rinkonetė perskleidė lapą ir kitame puslapyje pamatė *Duotinų lazdų sąrašą.* Apačioje buvo parašyta:

Smuklininkui iš Dobilų aikštės – dvylika atsakančių kirčių po eskudą už kiekvieną. Gauta rankon – aštuoni. Terminas – šešios dienos. Vykdo Geležrankis.

– Šitą straipsnį galima drąsiai braukti lauk, – tarė Geležrankis, – šįvakar jam atskaičiuosiu visas kaip vieną.

– Dar yra kas, vaike? – paklausė Gaujola.

– Yra dar vienas, – atsakė Rinkonetė. – Čia rašoma: *Kuprotam siuvėjui, pravarde Dagilis, šeši atsakantys kirčiai damos prašymu. Užstatas – karoliai. Vykdo Striukinjas.*

– Keista, kodėl iki šiol neatliktas užsakymas, – tarė Gaujola. – Gal Striukinjas negaluoja, juk jau dvi dienos, kai praėjo terminas, o jis dar piršto nepakrutino.

– Vakar buvau jį susitikęs, – tarė Geležrankis. – Sakė, negalėjęs atlikti uždavinio, nes kuprys nesveikuojąs ir nosies nekišąs iš namų.

– Visai galimas daiktas, – tarė Gaujola, – Striukinjas, kaip žinau, puikus darbininkas ir jei neiškiltų savaime suprantamų kliūčių, gražiausiai susidorotų su pačiu sudėtingiausiu uždaviniu. Dar yra kas, vaike?

– Ne, pone, – atsakė Rinkonetė.

– Skaityk toliau, – tarė Gaujola, – ir pažiūrėk, kame yra *Įprastinių kerštų sąrašas.*

Rinkonetė perskleidė puslapį ir surado vietą, kur buvo parašyta:

Įprastiniai kerštai, kaip antai: apipylimas iš puodo, ištepimas derva, ragų bei sambenitų[17] *prisegimas, išjuokimas, bauginimas, skandalų rengimas, tariami pasikėsinimai, paskvilių platinimas ir t.t.*

– O kas rašoma apačioj? – paklausė Gaujola.

– Rašoma, – atsakė Rinkonetė, – *derva ištepti namus...*

– Aš pats žinau kokius, skaityti nereikia, – įsiterpė Gaujola. – Juoba kad pačiam teks atlikti tą paiką darbą, už kurį gauta rankon keturi eskudai, o iš viso priklauso aštuoni.

– Jūsų teisybė, – pritarė Rinkonetė, – čia taip ir parašyta, o žemiau sakoma: *prisegti ragus...*

– Adreso irgi nedera skaityti, – tarė Gaujola. – Jau gana to, kad žmogui daroma skriauda, o viešai skelbti jo gėdos nevalia, nes prisiimsime didelę nuodėmę. Šiaip ar taip, aš mieliau prisegsiu šimtą ragų ir tiek pat sambenitų, aišku, jei gausiu atlyginimą už darbą, nei bent kartelį apie tai prasižiosiu, kad ir tikrai motinai.

– Vykdo Narigeta, – perskaitė Rinkonetė.

– Jau padaryta ir apmokėta, – tarė Gaujola. – Pažiūrėki, gal yra dar kas: jei neklystu, kažkam reikėjo įvaryti baimės už dvidešimt eskudų; rankon gauta pusė sumos, vykdo visa brolija, o laiko turime mėnesį; užsakymą reikia atlikti kruopščiai, kaip iš natų, ir tai bus gražiausias pokštas, kokių nuo senų senovės iki šių dienų neregėta mūsų mieste. Duokš knygelę, vaike, žinau, kad nieko daugiau ten nėra, žinau taipgi, jog mūsų reikalai nekokie, bet veikiai sulauksime geresnių laikų ir darbo turėsime per akis; tačiau be Dievo valios ir medžio

lapelis nevirptelėja, todėl mums nevalia kurstyti žmones kerštauti, juo labiau kad kiekvienas būna drąsus savo kieme ir nepageidauja mokėti už darbą, kurį pats savo jėgomis gali padaryti.

– Žinia, – atsiliepė į tai Grabštas. – Bet sakykite, jūsų malonybe, pone Gaujola, ką teiksitės mums paliepti, nes ir saulė vis kaitriau šutina, ir karštis, kaip sakoma, ne vėžlio žingsniais kėblina.

– Ką gi, – atsakė Gaujola, – belieka paliepti visiems išsiskirstyti į savo vietas ir niekur nelandžioti, o sekmadienį vėl susirinksime šičia ir, nieko neskriausdami, pasidalysime ką pelnę. Rinkonetei Gerajam ir Kortadiljui skiriame iki sekmadienio visą paribį nuo Auksinio Bokšto iki Alkasaro vartų – ten jiedu galės darbuotis su savo karaliais ir tūzais; esu matęs ir mažiau apsukrių vaikinų, kurie su viena malka, be to, dar nuslėpę keturias kortas, kas dieną vien variokais užsikaldavo po dvidešimt realų, o ką jau kalbėti apie sidabrą. Tą kraštą aprodys jums Vąšelis, o jei nuklysite iki Šventojo Sebastijono vienuolyno ir Šventojo Telmo bažnyčios, irgi nieko baisaus, nors apskritai nedera līsti į svetimas valdas.

Abu berniokai pabučiavo vyriausiajam ranką, dėkodami už suteiktą malonę, ir pasižadėjo darbuotis dorai ir sąžiningai, stropiai ir su atžvalga.

Tuo tarpu Gaujola išsiėmė iš apsiausto gobtuvo dvilinką lakštą – brolijos narių sąrašą ir liepė Rinkonetei įrašyti savo ir Kortadiljo vardą, o kadangi nebuvo rašalinės, atidavė popierių ir įsakė pirmoje vaistinėje įrašyti šitaip: „Rinkonetė ir Kortadiljas, brolijos nariai; be naujokystės; Rinkonetė – kortininkas; Kortadiljas – kišenvagis“; paskiau nurodyti metus, mėnesį ir dieną, tik neužsiminti apie tėvus ir kraštą, iš kur kilę.

Tuo metu įėjo vienas anų senių „šniukių“ ir tarė:

– Atėjau jums pranešti, mieli ponai, jog ką tiktai katedros šventoriuje sutikau Vilkinį Malagiškį, ir jis pasisakė taip įsimiklinęs kortuoti, jog nežymėtomis kortomis galįs aplošti patį šėtoną; be to, prisipažino kažkur įkliuvęs į peštynes, užtat nespėjęs ateiti į patikrinimą ir nusižengęs brolijos nuostatoms, bet sekmadienį žūtbūtinai pasirodysiąs.

– Jau seniai buvau įsitikinęs, jog tasai Vilkinis visus pranoks savo menu, – tarė Gaujola, – mat turi tokius nagus, kad geresnių kaip gyvas niekur nerasi, o meistrui geras įnagis tiek pat pravartus kaip ir buklus protas, kurio stokodamas amato neišmoksi.

– Be to, Dažytojų gatvėje, viešbutyje, sutikau Žydą, persirengusį kunigu, – pridūrė senis. – Apsistojo ten sužinojęs, jog tame viešbutyje gyvena du perujiečiai[18], – gal pavyksią sugundyti juos palošti, iš pradžių bent po truputį, o paskui jau, jei išdegsią, ir iš stambių. Pasižadėjo sekmadienį tikrai nepraleisti sueigos ir atsiskaityti iš panagių.

– Tas Žydas irgi mitęs vyras, – tarė Gaujola, – Dieve duok kiekvienam turėti tokią galvą. Jau senokai jo nemačiau, o tai jau negerai. Jei ir toliau taip bus, garbės žodis, ištrinksiu jam tonzūrą, nes tasai niekšas gavęs tokius pat šventinimus kaip ir turkų sultonas, o lotynų kalbą išmano neką geriau už mano motinėlę. Kas dar nauja?

– Daugiau nieko, – atsakė senis, – bent jau aš nieko nežinau.

– Tuomet laimingos kelionės, – tarė Gaujola. – Malonėkite priimti šiuos kelis variokus, – ir išdalijo apie keturiasdešimt realų, – sekmadienį šiukštu kad nieko netrūktų: nei žmonių, nei laimikio.

Visi padėkojo. Grabštas su Valyve, Verstūnė su Geležrankiu, Krutulė su Maskatu dar sykį apsikabino ir susitarė vakarop po darbo susitikti Šulikės namuose, kur pasisakė užsuksiąs ir Gaujola patikrinti pintinės skalbinių, o paskui visi drauge atliksią užsakymą – išdervuosią duris. Gaujola apkabino ir palaimino Rinkonetę ir Kortadilją, o atsisveikindamas griežtų griežčiausiai prigrėsė, kad ginkdie ilgam neapsistotų vienoje vietoje – pridarysią bėdos visai brolijai. Vąšelis nuėjo drauge aprodyti jiedviem skirto ploto ir patarė nieku gyvu nepraleisti sekmadienio, nes, kaip spėjąs ir manąs, tą dieną Gaujola žadąs iš pagrindų pamokyti kai kurių amato dalykų. Taip taręs, atsisveikino, ir abu bičiuliai paliko vieni, apstulbinti viso to, ką matė ir girdėjo.

Rinkonetė, nors ir vaikas būdamas, turėjo gerą galvą ir įgimtų gabumų, be to, padėdamas tėvui prekiauti bulėmis, apsikūlė ir pramoko kultūringos kalbos, užtat dabar netvėrė juoku prisimindamas, ką girdėjo Gaujolos ir kitų Dievo palaimintos brolijos narių draugijoje, ir ypač kvatojo iš to, jog brolija laikanti ne *atmenus*, o *akmenus*, ir

kunigui išmokanti ne *honorarą*, o *honorėją*; kvatojo iš Valyvės, apšaukusios Grabštą *nutrupėjusiu nerama ir Kanų* (o ne *hirkanų) tigru*, ir iš begalės kitų, nekąmažiau juokingesnių riktų. Be galo jam patiko Valyvė, nusiskųsdama, kad pelniusi dvidešimt keturis realus tokiu sunkiu triūsu, jog savo kančiomis išpirkusi visas nuodėmes. Nuostabiausia, jog tie žmonės, užkietėję vagys, galvažudžiai ir piktžodžiautojai, buvo tvirtai įsitikinę, kad atsipirksią dievobaimingumu ir pateksią į dangų. Kvatojo jis ir iš geruolės senės Šulikės, kuri slėpė namuose vogtą pintinę skalbinių ir, aukodama šventiesiems žvakeles, tikėjosi, taip sakant, su visais rykais ir dalykais įžengti į dangų. Keista jam buvo, kad visi klauso ir gerbia Gaujolą, beširdį ir grubų nemokšą. Nėjo iš galvos ir tai, apie ką buvo skaitęs knygelėje, ir visi brolijos darbai. Galiausiai jam pasidarė apmaudu, kad tokiame puikiame mieste kaip Sevilija teisingumas atvirai nuolaidžiauja piktadariams, tokiems pavojingiems ir pražūtingiems žmogaus prigimčiai, ir nusprendė patarti savo draugui kuo greičiau mesti tą bjaurų, nedorą, pavojų kupiną, palaidą ir ydingą gyvenimą. Vis dėlto, per savo trumpą amželį ne kažin ką patyręs, Rinkonetė praleido Sevilijoje dar keletą mėnesių; ir jam nutiko nemaža visokių nuotykių, kuriems aprašyti reikėtų daugiau laiko turėti, todėl kitą kartą papasakosime ir jo, ir jo mokytojo Gaujolos gyvenimą bei stebėtinus žygius, taipgi kitus jų negarbingos brolijos darbus, nes visi tie daiktai verti rimto dėmesio ir gali pasitarnauti pavyzdžiu bei perspėjimu tiems, kurie juos skaitys.

APGAULINGOS VEDYBOS IR ŠUNŲ POKALBIS

Iš Prisikėlimo ligoninės, kur Valjadolido mieste už Dvikovos vartų, išėjo kariškis; jo linkstančios kojos ir išgeltęs veidas, kaip ir špaga, kuria ramstėsi nelyginant lazda, aiškiai sakė, jog šitokiu palyginti vėsiu oru, matyt, jam teko trejetą savaičių prakaitavimu gydytis nuo negalės, ko gero, pasigautos per kokią valandą: kėblino smulkiais žingsniukais it žmogus, ką tik atsikėlęs iš ligos patalo; žengdamas pro miesto vartus, jis pastebėjo priešais ateinant draugą, su kuriuo buvo nesimatęs mažų mažiausia pusę metų, o tas persižegnojo, lyg šmėklą išvydęs, ir prisiartinęs tarė:

– Kas gi čia dabar, pone leitenante Kampusanai? Nejaugi jūs dar čia, šiuose kraštuose? O aš, dievaži, maniau, kad jūs Flandrijoje ir, aišku savaime, darbuojatės ietimi, o ne valkiojate špagą po gimtinės žemę! Ką reiškia tas pageltęs veidas, tos linkstančios kojos?

Į tai Kampusanas jam atsakė:

– Ar aš šiuose kraštuose, pone licenciate Peralta, jau pasakė jūsų akys, reginčios mane šičia, o į kitus klausimus galiu atsakyti nebent, kad einu tiesiai iš ligoninės, kame devyniais prakaitais atsipirkau nuo bubonų, kuriais mane apleido moteris, pasiimta per žmoną, nors vesti jos nederėjo.

– Vadinasi, jūs vedėte? – susidomėjo Peralta.

– Taip, pone, – atsakė Kampusanas.

– Turbūt norėjote paragauti meilės, – tarė Peralta, – nors paprastai tokios vedybos baigiasi atgailavimu.

– Jei ko ir paragavau, – atsakė leitenantas, – tai tik vargo, nes tos jungtuvės, ar po teisybei jungas, nedavė nieko kito, kaip kūno ir

dvasios kančių, ir jei kūno kančių atsikračiau keturiasdešimčia prakaitų, tai dvasios kančioms nuraminti neradau jokio vaisto; bet atleiskite, pone licenciate, dar esu per silpnas ilgai kalbėtis gatvėje ir manau, kad jūs neužsigausite, jei kurią kitą dieną daug išsamiau išdėstysiu savo nuotykius, tokius keistus ir neįprastus, kokių jūs vargu ar esate girdėjęs.

– Nieko panašaus, – tarė licenciatas, – aš kviečiu jus į svečius, ir mano namuose mudu pasivaišinsime Dievo dovanomis, juo labiau kad ligoniui ne pro šalį pasistiprinti olja[19]; nors jos išvirta tik dviem, tarnui ganės ir pyrago, o jei jūsų sveikata leidžia, akims atsišviesti bus keli luisteliai Rutės kumpio ir svarbiausia – nuoširdumas, su kuriuo prašau jus pas mane pasivaišinti, ir ne vien šiandien, bet ir kiekvieną sykį, kada tik jūs pageidausite.

Kampusanas padėkojo ir priėmė kvietimą. Jiedu nuėjo į San Lorentę, išklausė Mišių, o paskui Peralta parsivedė svečią namo, pavaišino, kaip buvo žadėjęs, dar kartą priminė, kad neužmirštų atlankyti, ir į pietų pabaigą paprašė papasakoti tuos negirdėtus nuotykius. Kampusano nereikėjo ilgai prašyti, ir jis pradėjo savo pasakojimą šiais žodžiais:

– Jūs, aišku, prisimenate, pone licenciate Peralta, jog šiame mieste aš nuomojausi kambarį drauge su kapitonu Pedru de Erera, nūnai esančiu Flandrijoje?

– Aišku, prisimenu, – atsakė Peralta.

– Tai va, vieną dieną, kai mudu buvome bebaigią pietus viešbutyje Solanos gatvėje, kur ir gyvenome, – kalbėjo toliau Kampusanas, – į vidų įėjo dvi pažiūrėti kilmingos damos su dviem tarnaitėmis: viena jų, pasivadinusi kapitoną prie lango, ėmė su juo šnekėtis, kita atsisėdo į krėslą priešais mane su nuleistu iki pat smakro šydu, pro kurį veidas matėsi tik tiek, kiek leido audinio tankumas; ir aš pradėjau galantiškai melsti ją malonės kilstelėti kraštelį, bet ji nesidavė įkalbama, ir tai dar didžiau kurstė man norą ją išvysti; pagaliau, lyg gundydama mane, tyčiomis ar iš netyčių dama iškišo baltutėlę ranką, apmaustytą puikiais žiedais.

Atrodžiau tuomet be galo prašmatnus: su ana stora grandine, kurią turbūt esate matęs, plunksnomis apkaišyta skrybėle dailiu apvadu,

ryškių spalvų drabužiais – kaip ir dera kariui, ir tariausi esąs toks šaunuolis, jog mano kvailoje galvoje be paliovos dingsėjo mintis, kad tokiam vyrui kaip aš vieni niekai pasiekti tikslą; šitaip nusiteikęs, prašiau ją kilstelėti šydą. Ir štai ką ji man atsakė:

– Liaukitės, aš turiu namus, ir, jei nusiųsite iš paskos tarną, sužinosite, kur gyvenu; nors esu daug rimtesnė, nei galėtumėte pamanyti iš tokio atsako, vis dėlto norėčiau įsitikinti, ar jūs toks pat protingas, koks rodotės šaunus, todėl būtų labai malonu, jei kurią dieną mane aplankytumėte.

Kuo galantiškiausiai padėkojau už didžią malonę ir, kad nelikčiau skolingas, pažadėjau aukso kalnus. Kapitonas baigė kalbėtis. Abi damos išėjo, o iš paskos – mano tarnas. Kapitonas pasakė man, esą dama prašiusi nuvežti Flandrijon keletą laiškų kitam kapitonui, jos pusbroliui, damos žodžiais tariant, nors mano draugas gerai žinojo, kad tai jos mylimasis.

Mane degino ugnis, paregėtų sniego skaistumo rankų sukurstyta, o noras išvysti nepažįstamosios veidą stačiai varė į kapus. Ir štai kitą dieną tarnas nuvedė mane į tuos namus, kur įžengiau be jokių kliūčių.

Išvydau kuo puikiausiai apstatytus kambarius ir kokių trisdešimties metų moterį, kurią pažinau iš rankų; nebuvo ji neapsakoma gražuolė, bet ganėtinai daili, kad galėtum pamilti artimiau pabendravęs, nes kalbėjo tokiu švelniu balsu, jog jis ėjo pro ausis tiesiai į širdį. Pradėjau su ja ilgus meilės pašnekesius: gyriausi, kėliau save į padanges, pūčiau miglą, siūliau, žadėjau ir dariau viską, ką, mano manymu, reikėjo daryti, kad tik jai patikčiau, o kadangi ji buvo iš tų, kurioms tokie ir, ko gero, daug gražesni pasiūlymai bei įtaikavimai ne pirmiena, tai, rodės, klausėsi jų vien iš mandagumo, bet nėmaž jais netikėjo. Žodžiu sakant, per keturias uolaus lankymosi dienas mūsų pokalbiai buvo vien „žiedeliai“, ir man niekaip nepavyko nusiskinti geidžiamo vaisiaus. Per tą laiką, kada lankiausi pas ją, namuose nė sykio nepastebėjau pašalinių: nesirodė nei tariami giminės, nei tikri draugai; patarnavo jai mergaitė, pažiūrėti labiau sukta negu naivi. Galiausiai ėmiau meilintis kaip karys, kuriam rytojaus dieną reikia išžygiuoti, ir taip prirėmiau prie sienos savąją donją Estefaniją de Kaisedo (nes

tokiu vardu buvo toji, kuri mane šitaip nugalavo), jog ji man štai ką pasakė:

– Pone leitenante Kampusanai, būt naivu man dėtis šventuole: aš buvau ir tebesu nusidėjėlė, bet ne tokia, kad plaktų liežuviais kaimynai ar badytų pirštais žmonės. Nei iš tėvų, nei iš giminių nesu paveldėjusi jokio turto, ir vis dėlto mano namų apstatymas vertas mažų mažiausia pustrečio tūkstančio dukatų, ir visa tai įdėta į daiktus, kuriuos paleidus iš varžytinių taip pat lengva paversti pinigais kaip pasakyti, kad jie parduodami. Su šitokiu turtu aš ieškau vyro, kad turėčiau kam save pavesti ir kam paklusti; aš pakeisiu savo gyvenimo būdą, tarnausiu jam ir lepinsiu kaip įmanydama, na, o taip ištaisyti kepsnius, kaip aš ištaisau, kai užsimanau pasirodyti šeimininkė ir imuosi darbo, vargu ar sugebėtų pats geriausias karaliaus virėjas. Namuose aš – ūkvedys, virtuvėje – virėja, o svetainėje – ponia, moku įsakinėti ir moku padaryti taip, kad manęs klausytų; pinigais nesišvaistau be reikalo, užtat sutaupau nemažai: kai paliepiu išleisti realą, įsigiju ne mažiau, o daugiau, negu jis vertas; skalbinius, kuriuos turiu – o turiu daug ir gerų, – nepirkau krautuvėse ar iš pirklių, bet suverpiau pati su tarnaitėmis, o jei būtų galima namuose austi, tai būčiau ir nuaudusi. Pati save liaupsinu, nes, reikalui esant, tai nėra nieko gėdinga; žodžiu tariant, ieškau sau vyro, kad mane valdytų, globotų ir godotų, o ne meilužio, kuris man tik patarnautų ir darytų sarmatą. Jeigu jūs sutinkate priimti mano pasiūlymą, aš nulenkiu prieš jus galvą ir paklūstu jūsų valiai, nes nepageidauju pardavinėti savęs per varžytines, o juk šitaip ir bus, jei kreipsimės į svotus, be to, nėra geresnio svoto kaip abi suinteresuotos pusės, kad viskas būtų galutinai sutarta.

Nežinau, kur tuomet buvo mano protas, tik, aišku, ne galvoje, nes būsimoji palaima atrodė man daug didesnė, nei galėjo nupiešti vaizduotė, o turtas toks apčiuopiamas, jog jau mačiau jį, paverstą pinigais; aš pasidaviau mintims, kurios sukosi malonumų geismo apkvaišintoje galvoje, ir pareiškiau, kad jeigu dangus man siunčia kaip stebuklą tokią gyvenimo draugę, tai aš laikau didžiausia laime bei sėkme pavesti jai savo širdį ir turtą, kuris nėra toks jau mažas ir sykiu su kaklo grandine, brangenybėmis, turimomis namuose, ir tuo, ką

galima gauti, pardavus kariškus drabužius, sudarytų daugiau nei du tūkstančius dukatų, o sudėjus į krūvą su josios pustrečio tūkstančio, išeitų padori suma, pakankama gyventi mano gimtinėje, kame turėjau šiokį tokį dvarelį, tad su šitokiais pinigais, be to, laiku parduodami nuimtą derlių, neturėtume rūpesčių iki amžiaus galo. Žodžiu, tą dieną mudu nusprendėme susituokti ir aptarėme, kaip abudu įteisinsime savo viengungystę: per tris šventas dienas, išėjusias pagret, bažnyčioje buvo paskelbti užsakai, o ketvirtą mudu susituokėme, pasikvietę į liudininkus du mano draugus ir vieną jaunuolį, pasak donjos Estefanijos, jos pusbrolį, su kuriuo elgiausi kaip giminė ir kalbėjau pačiais mandagiausiais žodžiais, beje, lygiai tokiais pat, kokiais tada kreipdavausi į savo jauną žmoną, puoselėdamas vieną užmačią, tokią vylingą ir bjaurią, kad nenorėčiau jos atskleisti – mat, nors sakau jums gryną teisybę, vis dėlto ne kaip per išpažintį, kada nieko nevalia nuslėpti.

Tarnas pernešė mano skrynią iš viešbučio į žmonos namus. Prie jos akių įdėjau vidun savo įstabiąją grandinę, parodžiau jai dar kitas tris ar keturias grandines, ne tokias stambias, bet užtat dailesnio darbo, taipgi tris ar keturis įvairaus fasono skrybėlės papuošalus. Išklojau prieš ją visus pašvitus ir plunksnas ir įteikiau kokius keturis šimtus realų ūkio išlaidoms.

Šešias dienas mėgavausi medaus mėnesio malonumais, klestėjau kaip netikęs užkurys turtingo uošvio namuose: vaikščiojau prabangiais kilimais, gulinėjau ant olandiškos drobės paklodžių, žibinau žvakes sidabriniais kandeliabrais, pusryčiavau lovoje, kėliausi vienuoliktą, priešpiečiavau dvyliktą, antrą ėjau pogulio į svetainę, o donja Estefanija su tarnaite vėją ant manęs gėrė. Mano tarnas, iki tol buvęs nerangus ir tinginys, staiga pasidarė eiklus kaip elnias. Kai donjos Estefanijos nebūdavo šalimais, vadinasi, ji sukdavosi virtuvėje, kuo rūpestingiausiai taisydama kepsnius mano skoniui atgaivinti ir apetitui sužadinti. Mano marškiniai, apykaklės ir nosinės pavirto Aranchueso gėlynais, kvepėte kvepėjo apšlakstyti angelų ir flerdoranžų kvepalais, kurie liejosi upeliais.

Tos dienos ne praėjo, bet pralėkė, kaip lekia metai, paklusdami nepalenkiamam laiko dėsniui. Tomis dienomis, matydamas, kaip ji

mane lepina ir paikina, jau buvau beketinąs atsisakyti anos savo užmačios, kurią brandinau galvoje, imdamasis viso to reikalo, bet štai vieną rytmetį (kai mudu su donja Estefanija tebegulėjome lovoje) pasigirdo stiprus beldimas į lauko duris. Tarnaitė prisikišo prie lango, tuojau pat atšlijo ir tarė:

– O, teikėsi pasirodyti pačiu laiku! Bet sakykite, ko gi ji parvažiavo anksčiau, nei andai rašė mums laiške?

– Kas čia parvažiavo, mergele? – pasiteiravau aš.

– Kas? – atsiliepė ji. – Nagi ponia donja Klementa Bueso, o su ja – ponas donas Lopė Melendesas de Almendaresas su dviem tarnais ir Ortigosa, duenja, kurią buvo išsivežusi...

– Bėk, mergele, – tarė tuo tarpu donja Estefanija, – ir atidaryk duris... O jūs, pone, jei mylite mane, nieko nesidėkite į širdį ir neginkite manęs, kad ir ką apie mane sakytų.

– Kas gi išdrįs blogai apie jus atsiliepti mano akyse? Sakykite, kas tie žmonės, kad jūs, man regis, šitaip susijaudinote?

– Neturiu laiko aiškinti, – tarė donja Estefanija. – Įsidėmėkite viena: viskas, ką čia matysite, bus daroma tyčia su tam tikru sumanymu ir tikslu, kurį vėliau sužinosite.

Aš buvau beprieštaraująs, bet man sutrukdė ponia donja Klementa Bueso, kuri įžengė svetainėn su retu šydu ant akių, žalio atlaso suknia, papuošta gausybe auksinių pozumentų, to paties audinio apsiaustu su žaliais pagražinimais, skrybėlaite, apkaišyta žaliomis, baltomis ir raudonomis plunksnomis ir padabinta prašmatniu aukso apvadu. Drauge įėjo ponas donas Lopė Melendesas de Almendaresas, tokiu pat kaip ir donja Klementa Bueso prabangiu kelionės apdaru. Pirmoji prabilo duenja Ortigosa:

– Viešpatie Jėzau Kristau! Kas čia dabar? Mano ponios donjos Klementos lovoje kažkas guli, ir dar vyras! Stebuklai darosi šiuose namuose! Dievaži, ponia donja Estefanija peržengė visas ribas ir pamynė po kojų mano ponios draugystę!

– Argi aš nesakiau, Ortigosa? – prašneko donja Klementa. – Bet aš pati kalta, ne kas kitas. Ar tik nereikės gailėtis pasirinkus tokią draugę, įsipiršusią savanaudiškais sumetimais!

Donja Estefanija jai atsakė:

– Nerūstaukite, ponia donja Klementa Bueso, ir įsidėmėkite, kad visa, ką matote savo namuose, – paslaptis, o kai ją sužinosite, esu tikra, atleisite man ir nebepyksite.

Tuo tarpu aš apsimoviau kelnes ir apsivilkau liemenę. Donja Estefanija paėmė mane už rankos, nusivedė į gretimą kambarį ir ten paaiškino, kad jos draugė ketinanti apmulkinti doną Lopę, atvykusį kartu su ja, ir paimti sau į vyrus: įtikinsianti jį, jog namas su visu apstatymu priklausąs jai kaip kraitis, o kad po vestuvių atsiskleis apgavystė, ji nesirūpinanti, pasikliaudama begaline dono Lopės meile.

– Tada aš atgausiu visą savo labą, ir niekas neprikiš nei jai, nei kokiai kitai moteriai, kad rezga visokias pinkles geram vyrui pasigauti, – baigė donja Estefanija.

Aš atrėmiau, jog ji per toli nueina su savo draugyste ir verčiau tegu iš pradžių viską gerai apsvarsto, kad paskiau netektų bylinėtis turtui atgauti. Tačiau ji užvertė mane tokia gausybe argumentų bei visokiausių įrodymų, kad jos pirmoji priedermė padėti donjai Klementai pačiuose svarbiausiuose reikaluose, jog aš, nepaisydamas proto balso, norom nenorom nusileidau donjos Estefanijos užgaidui, o ji vis tikino mane, esą toji komedija užtruksianti daugių daugiausia kokią savaitę, kurią mudu praleisime jos geros pažįstamos namuose.

Kai mudu apsirengėme, donja Estefanija nuėjo atsisveikinti su ponia donja Klementa Bueso ir ponu donu Lope Melendesu de Almendaresu, o aš liepiau tarnui paimti mano skrynią ir žygiuoti paskui žmoną, bet, aišku savaime, su niekuo neatsisveikinau.

Donja Estefanija įėjo į savo pažįstamos namus, palikusi mane už durų, ir ilgokai su ja šnekėjo; tik po to pasirodė tarnaitė ir pakvietė mudu su tarnu į vidų. Ji nuvedė mus į ankštą kambariuką, kur buvo dvi lovos, sustatytos taip arti viena kitos, jog atrodė kaip viena: tarpo nebuvo jokio, ir paklodės lietėsi. Iš tiesų išgyvenome ten šešias dienas, ir nebuvo valandėlės, kad mudu nesirietume, be kita ko, aš įrodinėjau žmonai, kad palikti savo namus ir turtą – didžiausia kvailystė, kvailystė netgi tada, kai tat daroma motinos labui. Traukiau tą giesmę be perstojo ir taip išūžiau ausis, jog vieną dieną, kai donja Estefanija

išėjo, pasak jos, pasižiūrėti, kaip klostosi reikalai namie, mūsų šeimininkė panoro iškvosti iš manęs, ko aš nesutariu su savo žmona ir ką tokio ji padarė, kad vis priekaištauju jai ir kartoju, esą „čia aiškių aiškiausia kvailystė, o ne nuoširdi draugystė".

Išdėsčiau jai viską iš eilės, o kai papasakojau, kaip vedžiau donją Estefaniją, kokį kraitį ji turėjo ir kaip naiviai paliko namus bei turtą donjai Klementai, norėdama padėti jai gauti tokį puikų vyrą kaip donas Lopė, šeimininkė pradėjo taip skubotai žegnotis ir murmėti, jog aš baisiausiai suglumau.

– Pone leitenante! – pagaliau tarė ji. – Nežinau, ar nusižengsiu sąžinei, jei atskleisiu jums visą teisybę, bet, man rodos, nutylėti ją – didelė nuodėmė. Verčiau atsiduosiu Dievo malonei, kas bus, tas: tegyvuoja teisybė ir tepražūva melas! Matote, iš tikrųjų tas namas ir turtas, jums atiduotas kaip kraitis, teisėtai priklauso donjai Klementai Bueso, o visa, ką jums prišnekėjo donja Estefanija, – melas, nes ji neturi nei namų, nei turto, nei apdarų, be tos suknios, kurią dabar vilki; gera proga jus apgauti pasitaikė kaip tik tada, kai donja Klementa išvažiavo aplankyti giminių į Plasensijos miestą ir tuo pačiu žygiu devynias dienas pasimelsti į Gvadelupės Dievo Motiną, o namus prižiūrėti pavedė donjai Estefanijai, nes jiedvi iš tikrųjų didelės draugės; vis dėlto, gerai pasvarsčius, neverta per daug kaltinti vargšės moteriškės, sugebėjusios pasigauti tokį vyrą kaip jūs, pone leitenante.

Ji baigė savo kalbą, o aš ko nepuoliau į neviltį ir, be abejo, taip ir būčiau padaręs, jei mano angelas sargas būtų bent truputį aplaidžiau ėjęs savo pareigas ir nepašnibždėjęs man į širdį, kad aš – geras krikščionis ir kad didžiausia žmogaus nelaimė – neviltis, nes ji eina iš velnio. Ši mintis, arba po teisybei apreiškimas, mane truputį nuramino, bet vis dėlto nesukliudė sugriebti špagos bei apsiausto ir išbėgti ieškoti donjos Estefanijos, nusipelniusios pamokomos bausmės; tačiau likimo valia – nežinia, ar mano laimei, ar nelaimei – ten, kur tikėjausi surasti donją Estefaniją, jos neaptikau.

Aš patraukiau į San Lorentę, pasimeldžiau į Dievo Motiną, atsisėdau klauptan ir iš nevilties nugrimzdau į tokį gilų miegą, jog nebūčiau greit atsibudęs, jei manęs nebūtų pažadinę. Liūdnas ir susimąstęs

nukėblinau donjos Klementos namų link ir pamačiau ją ramiausiai valdant savo labą; neišdrįsau ištarti jai nė pusės žodžio, nes drauge su ja buvo donas Lopė. Parėjau namo, ir šeimininkė prisipažino papasakojusi donjai Estefanijai, jog man žinomos visos jos pinklės ir suktybės; tada donja Estefanija pasiteiravusi, kaip mane nuteikė ši naujiena, ir, aišku, sužinojusi, kad labai prastai, kad aš, regis, išbėgęs jos ieškoti su blogomis mintimis ir užmačiomis; galiausiai šeimininkė man pasakė, esą donja Estefanija išsinešusi viską, ką turėjau skrynioje, ir palikusi man tiktai kelionės drabužius.

Aš nustėrau, ir čia vėl sulaikė mane Dievo ranka; nuėjau pasižiūrėti savo skrynios ir išvydau, kad ji atvira kaip kapo duobė, paruošta priimti kūną, ir, be abejo, būčiau gavęs galą, jei tą akimirką protas būtų suvokęs ir perpratęs, kokia didi mano nelaimė...

– Kurgi ne, – įsiterpė tuomet licenciatas Peralta, – juk donja Estefanija išsivežė šitiek grandinių ir skrybėlės papuošalų; kaip sakoma, be aukso ir šviesybė temsta...

– Dėl to nė kiek nesigraužiau, – atsiliepė leitenantas, – nes aš taip pat galiu pasakyti: „Džiaugėsi donas Simuekė, įkišęs man į pačias vienakę dukrą, ogi aš, dievaži, pats esu šleivas“.

– Nesuprantu, kuria prasme jūs pasakėte šią patarlę, – tarė Peralta.

– Ogi ta prasme, – atsakė leitenantas, – kad visa krūva mano grandinių, papuošalų ir barškučių kainavo daugių daugiausia dešimt dvylika eskudų.

– Negalimas daiktas, – paprieštaravo licenciatas, – juk vien tik toje grandinėje, kurią jūs, pone leitenante, nešiojotės ant kaklo, buvo aukso ne mažiau kaip už du šimtus dukatų.

– Kas be ko, – atsakė leitenantas, – jei iš tikrųjų būtų verta tiek, kiek atrodė iš pažiūros, tačiau ne viskas auksas, kas auksu žiba: grandinės, papuošalai, brangenybės ir visi barškučiai buvo žalvariniai, bet pagaminti tokio nagingo meistro, jog vien bandomasis akmuo ar ugnis būtų atskleidę, kad jie netikri.

– Vadinasi, – tarė licenciatas, – judu su ponia donja Estefanija – abu vieno galo.

– Aišku, vieno, – atsakė leitenantas, – todėl būtų ne pro šalį pradėti viską iš pradžių, bet visa bėda, pone licenciate, kad ji be niekur

nieko atsikratys mano grandinių, o mane slegia jos būdo vylingumas: juk, šiaip ar taip, ji – mano išrinktoji.

– Dėkokite Dievui, pone Kampusanai, kad jūsų išrinktoji turėjo kojas ir pabėgo, – tarė Peralta, – ir kad jums anaiptol neprivalu jos ieškoti.

– Jūsų teisybė, – atsakė leitenantas, – o vis dėlto, nors jos ir neieškau, ji neina man iš galvos: kad ir kur būčiau, vis matau ją prieš akis.

– Nežinau, ką jums patarti, – atsiliepė Peralta, – galiu nebent priminti Petrarkos dvieilį, kur sakoma:

Che chi prende diletto di far frode,
Non s'ha di lamentar s'altro l'inganna, –

o tai mūsų kalba reiškia: „Jog tam, kam malonu apgaudinėti kitus, nevalia skųstis, kai kas kitas jį apmulkina".

– Aš ir nesiskundžiu, – atsakė leitenantas, – tik man gaila savęs: juk kaltininkas, suvokdamas savo kaltę, vis viena jaučia, kaip skaudžiai jis nubaustas. Puikiai suprantu, jog ketinau apgauti ir pats buvau apgautas, nes įkritau į duobę, kurią kasiau kitam, betgi aš negaliu taip sutramdyti savo jausmų, kad nebūtų gaila savęs. Tai va, artėdamas prie svarbiausio savo istorijos taško (man rodos, tuos įvykius, kuriuos jums išdėsčiau, galima vadinti istorija), noriu pridurti štai ką: aš sužinojau, kad donją Estefaniją išsivežė jos pusbrolis, kuris, kaip sakiau, dalyvavo mūsų jungtuvėse ir jau nuo senų laikų buvo jos draugas bet kokiomis aplinkybėmis. Aš neketinu jos ieškoti, kad neužsitraukčiau naujų bėdų. Pakeičiau gyvenamąją vietą, o po kelių dienų pakeičiau ir plauką: mat pradėjo slinkti antakiai ir blakstienos, o neilgai trukus pamažu iškrito visi plaukai, ir aš prieš laiką nuplikau, nes susirgau liga, vadinama *lupisija,* arba, kad būtų aiškiau – plikimu. Pasidariau išties plikas, nes neturėjau nei ko šukuotis, nei ko eikvoti. Mano liga žengė lygia greta su nepritekliais, ir, kadangi vargas paprastai pražudo gerą vardą ir vienus nuveda į kartuves, kitus – ligoninėn, o dar kitus, nusižeminusius, su prašymais lūpose, prie savo priešo durų (ir tai

vienas iš baisiausių negandų nelaimės ištiktam žmogui), nenorėdamas mainyti į vaistus drabužių, kuriais turėjau dengtis sveikas ir saugoti savo garbę, aš sulaukiau to laiko, kada prasideda „prakaitavimas“ Prisikėlimo ligoninėje, gavau ten lovą ir išliejau keturiasdešimt prakaitų. Sako, jei saugosiuos, tai pasveiksiu. Ko gi daugiau bereikia: špagą turiu, o visa kita duos Dievas.

Licenciatas vėl pasiūlė jam savo paslaugas ir nusistebėjo negirdėtais dalykais.

– Ką gi, labai greit imate stebėtis, pone Peralta, – pasakė leitenantas, – o aš dar nepapasakojau kitų įvykių, prašokančių pačią lakiausią vaizduotę ir peržengiančių visus gamtos dėsnius. Apskritai pakaks ir to, jei pasakysiu jums, kad visos negandos, laimei, išėjo man į naudą, nes tik per jas patekau į ligoninę ir pamačiau tai, ką netrukus papasakosiu ir kuo nei dabar, nei vėliau jūs nepatikėsite, be to, ir niekas pasaulyje nepatikės.

Visos tos įžangos ir pagyros, kurių leitenantas nešykštėjo prieš pradėdamas pasakoti, ką buvo matęs, taip sukurstė Peraltos norą išgirsti nepaprastą dalyką, jog ir jis savo ruožtu ėmė berti pagyras ir prašyti išdėstyti visus tuos dalykus, kuriuos tas turėjo galvoje.

– Turbūt esate matęs, – tarė leitenantas, – du šunis, kurie vaikščioja nakčia su žibintais dantyse drauge su vienuoliais, kai tie renka išmaldą?

– Taip, esu matęs, – atsakė Peralta.

– Turbūt taipgi žinote ar esate girdėjęs, – toliau kalbėjo leitenantas, – kas apie juos pasakojama: kai pro langą žmonės išmeta išmaldą ir ji nukrinta ant žemės, šunys tuoj pat bėga pašviesti ir suranda, kas numesta; jie sustoja prieš tuos langus, iš kurių paprastai gauna išmaldos, ir, nors atrodo tokie romūs, jog labiau panėši į aveles negu į vilkus, ligoninėje jie būna tikri liūtai ir sergsti ją labai stropiai ir budriai.

– Esu apie tai girdėjęs, – tarė Peralta, – betgi čia nematau ir negaliu įžiūrėti nieko nuostabaus.

– Tai va, – tarė leitenantas, – dabar papasakosiu jums tokių dalykų, kurie nustebins jus kaip reikiant, ir tada patikėsite mano pasakojimu be jokių dievagojimosi ir be jokių prielaidų, esą tai vargu ar

įtikima arba neįmanoma: mat priešpaskutiniąją mano „prakaitavimo“ naktį, tuoj po vidurnakčio, kai dar nemiegojau ir tamsoje mąsčiau apie savo praeitį ir liūdną dabartį, pats girdėjau ir bemaž mačiau savo akimis, kaip tiedu šunys – vienas vardu Sipionas, o kitas Bergansa[20] – prašneko sugulę už mano lovos ant senų demblių. Aš išgirdau kalbant, ištempiau ausis, kad suvokčiau, kas čia šneka ir apie ką, ir neilgai trukus iš pašnekesio temos supratau, jog kalba tiedu šunys – Sipionas ir Bergansa.

Sulig tais Kampusano žodžiais licenciatas pasikėlė ir tarė:

– Ar ne metas būtų liautis, pone Kampusanai? Jei iki šiol dar tikrai nežinojau, ar verta tikėti jūsų pasakojimu apie vedybas, ar ne, tai dabar, kai ėmėte mane tikinti girdėjęs kalbant šunis, tiesiai jums pareiškiu: aš netikiu nė vienu jūsų žodžiu. Dievaži, pone leitenante, nepasakokite niekam šių paikysčių arba pasakokite tik tiems, kurie jums tokie pat prielankūs kaip ir aš.

– Nemanykite, kad aš toks kvailas, – atrėmė Kampusanas, – ir nežinau, kad gyvuliai gali prabilti vien tik per stebuklą. Žinau puikiausiai, kad jei strazdai, šarkos ir papūgos kalba, tai tik taria išmoktus ir įsimintus žodžius, nes jų liežuvis tam pritaikytas, ir vis dėlto taip tik todėl jie negali kalbėti taip rišliai ir prasmingai, kaip kalbėjosi tiedu šunys. Štai kodėl, išgirdęs juos šnekučiuojant, vėliau ne kartą abejojau savimi ir buvau netgi linkęs manyti, jog sapnavau tai, ką iš tikrųjų blaivia galva ir visais penkiais pojūčiais, kuriuos Viešpats teikėsi man padovanoti, išgirdau, suvokiau, įsiminiau ir galiausiai užsirašiau viską žodis žodin, tai jau pakankamas įrodymas, kad žmonės suprastų ir įsitikintų, jog sakau teisybę. Dalykai, kuriuos jie minėjo tame pokalbyje, ganėtinai rimti ir skirtingi ir labiau būtų pritikę mokytiems vyrams negu šunims, tad kadangi pats negalėjau jų prasimanyti, norom nenorom turiu prisipažinti, nors ir prieš savo valią, kad aš nesapnavau ir kad iš tikrųjų kalbėjo šunys.

– Po šimts! – sušuko licenciatas. – Matyt, grįžo Marikastanjos laikai, kada kalbėdavo ropės, arba Ezopo gadynė, kada gaidys šnekėjosi su lape ir visi gyvuliai galėjo persitarti žodį vienas su kitu!

– Tuomet drąsiai pavadinčiau save asilu, ir net paskutiniu, jei sutikčiau su ta mintimi, jog grįžo anie laikai, nors laikyčiau save ne mažesniu asilu, jei nebetikėčiau tuo, ką pats mačiau ir girdėjau, ir netgi esu pasirengęs duoti baisiausią priesaiką, kad imtų tikėti ir didžiausias netikėlis; bet jeigu net tarsime, kad aš klystu ir kad mano įrodinėjama tiesa – paprasčiausias sapnas ir ginti ją stačiai neprotinga, tai negi jums, pone Peralta, būtų neįdomu pasižiūrėti į mano surašytą pokalbį ir sužinoti, ką tie šunys – ar kas kitas – kalbėjo?

– Jeigu jūs liausitės įrodinėję, jog girdėjote kalbant šunis, – atsakė licenciatas, – su mielu noru išklausysiu tą pokalbį, kuris, mano nuomone, yra nepaprastas vien tik tuo, kad jį padiktavo šviesus pono leitenanto protas.

– Noriu pridurti, – tarė leitenantas, – kad klausiausi jo labai atidžiai, protas mano buvo blaivus blaivutėlis, atmintis jautri, gryna ir aiški (ačiū Dievui, tuomet maitinausi perdėm razinomis ir migdolais), todėl viską įsiminiau žodis žodin ir rytojaus dieną surašiau taip, kaip buvau girdėjęs, negražindamas nė kiek iškalbos perlais, netrumpindamas nei pridėdamas ko įdomumo dėlei. Pokalbių buvo du, nes kalbėjo dvi naktis pagret, bet aš užsirašiau tik vieną, tai yra Bergansos gyvenimo istoriją; na, o jo draugo Sipiono gyvenimą (papasakotą kitą naktį) surašysiu tik tada, kai pamątysiu, jog vienu jau patikėta ar bent nepasibodėta. Rankraštį turiu užantyje, parašytas jis dialogo forma, kad nesikartotų „tarė Sipionas“, „atsakė Bergansa“ ir be reikalo nesitrukdytų laikas.

Taip taręs, jis išsitraukė iš užančio storą sąsiuvinį ir atidavė licenciatui. Tasai pasiėmė su šypsena, tarsi laikydamas juokais visa, ką girdėjo ir ką žadėjo perskaityti.

– Aš nusnūsiu šiame krėsle, – tarė leitenantas, – o jūs tuo tarpu, jei pageidaujate, perskaitykite tuos sapnus ar svaičiojimus, kurie yra tuo geri, kad nusibodus galima atidėti į šalį.

– Jauskitės kaip namie, – tarė Peralta, – aš veikiai perskaitysiu jūsų rankraštį.

Leitenantas išsipleikė krėsle, licenciatas atskleidė sąsiuvinį ir pamatė pačioje pradžioje tokią antraštę:

POKALBIS, KURĮ TURĖJO SIPIONAS IR BERGANSA,

Prisikėlimo ligoninės, esančios Valjadolide, už Dvikovos vartų, šunys, paprastai vadinami Maudeso šunimis

SIPIONAS. Bičiuli Bergansa, palikim šiąnakt ligoninę Dievo Apvaizdai ir prisiglauskime štai čia kertelėje už demblių, kur be jokios baimės galėsime mėgautis neregėta malone, Dievo dovanota mudviem vienu metu.

BERGANSA. Brolau Sipionai, girdžiu tave kalbant ir žinau, jog kalbu pats, bet niekaip negaliu patikėti ir sau vienas galvoju: juk kalbėdami mudu nusižengiame gamtos dėsniams.

SIPIONAS. Tavo teisybė, Bergansa, ir stebuklas juo didesnis, jog mudu kalbame ne šiaip sau, o kalbame prasmingai, lyg būtume apdovanoti protu, nors ir neturime jo, – juk žmogus tik tuo ir skiriasi nuo gyvulio, kad žmogus – protinga būtybė, o gyvulys – neprotingas.

BERGANSA. Viską suprantu, Sipionai, ką man sakai, ir vis labiau žaviuos ir stebiuosi, kad tu kalbi, o aš suprantu; tiesa, gyvenime esu prisiklausęs nemaža kalbų apie nepaprastus mūsų gabumus, ir netgi, man rodos, esama žmonių, linkusių manyti, esą mes apdovanoti ypatinga prigimtimi, tokia gyva ir pagaulia daugeliu atvejų, jog nedaug betrūksta, kad įrodytume turį šiokią tokią sąmonę ir sugebą mąstyti.

SIPIONAS. Esu girdėjęs, kaip mus garbsto ir liaupsina už puikią atmintį, dėkingumą ir didžią ištikimybę, todėl mus ir piešia paprastai kaip draugystės simbolį; turbūt esi matęs (jei esi žiūrėjęs), kad ant alebastro antkapių, kur paprastai guli mirusiųjų statulos, jei palaidotas vyras su žmona, kojūgaly tarp jų pastatoma šuns figūrėlė, bylojanti, jog gyvendami jiedu nesulaužė ištikimybės ir draugystės.

BERGANSA. Puikiai žinau, jog būta dėkingų šunų, kurie puldavę į duobę paskui šeimininko kūną; kiti atsiguldavę prie savo pono kapo ir nesitraukdavę iš vietos nei ėsdavę, iki atsisveikindavę su gyvenimu; taipgi žinau, jog šuo nusileidžia tiktai drambliui, o paskui jau eina dramblys ir galiausiai beždžionė.

SIPIONAS. Tas teisybė, tačiau prisipažink, jog nesi nei matęs, nei girdėjęs kalbant dramblį, šunį, arklį arba beždžionę; todėl man atrodo, jog ši kalbos dovana, taip netikėtai tekusi mums, priskirtina prie vadinamųjų pranašingų reiškinių, o kai jie pasireiškia ar pasirodo, kaip žinoma iš patyrimo, žmonėms paprastai gresia kokia didelė nelaimė.

BERGANSA. Taigi aš nė kiek neperdėsiu, jei palaikysiu pranašingu ženklu tuos žodžius, kuriuos esu girdėjęs sakant vieną studentą, keliaudamas per Alkalą prie Enareso[21].

SIPIONAS. O ką gi jis sakė?

BERGANSA. Kad iš penkių tūkstančių studentų, tais metais įstojusių į universitetą, du tūkstančiai studijuoja mediciną.

SIPIONAS. Ir ką gi nori tuo pasakyti?

BERGANSA. Ogi štai ką: arba tiems dviem tūkstančiams gydytojų reikės atitinkamo skaičiaus ligonių (o tai reikštų baisią epidemiją ir didelę nelaimę), arba jiems reikės mirti badu.

SIPIONAS. Kas bus, tas, mudu kalbame, o ar tai pranašinga, ar ne – nesvarbu: stenkis nesistengęs, svarstyk nesvarstęs, vis tiek nenuspėsi, kas dangaus skirta; todėl mudviem neverta nė sukti sau galvos, kodėl ir kaip mudu kalbame; verčiau nepaleiskime laimės iš nagų – dar nežinia, kiek laiko ji truks, o šičia, tarp demblių, mudviem labai patogu, – ir naudokimės proga: kalbėkimės visą naktį ir vykime šalin miegą, kad netrukdytų mėgautis tąja palaima, apie kurią jau seniai svajoju.

BERGANSA. Panašiai kaip ir aš: mat, kai tik turėjau jėgų pergraužti kaulą, iškart užsidegiau noru kalbėti, kad išsakyčiau visa, ką laikiau atmintyje, nesgi įspūdžių tiek daug, jog per ilga jie ima traukits pelėsiais arba stačiai iškrinta iš galvos; na, o dabar, kada nei iš šio, nei iš to gavau dievišką kalbos dovaną, ketinu kaip galima geriau ja pasimėgauti ir pasinaudoti ir išsakysiu visa, ką prisimenu, nors ir painiai, miglotai, nes nežinau, kada iš manęs atsiims Aukščiausiasis tam tarpui paskolintą brangenybę.

SIPIONAS. Tebūnie taip, bičiuli Bergansa: šiąnakt papasakosi man savo gyvenimą ir nutikimus, dėl kurių pasidarei toks, koks dabar

esi, o jei rytojaus naktį dar nebūsime praradę kalbos, aš tau papasakosiu savo gyvenimą, nes daug pravarčiau nustumti laiką pasakojimu apie save nei domėtis, kaip gyvena kiti.

BERGANSA. Tave, Sipionai, visuomet laikiau protingu ir draugišku, o šiandien – labiau nei kada nors, nes tu kaip draugas nori papasakoti savo gyvenimą ir sužinoti manąjį, o kaip protingas – taip paskirstei laiką, kad mudu abu galėtume išsipasakoti iki galo; vis dėlto iš pradžių pasitikrink, ar niekas mudviejų nesiklauso.

SIPIONAS. Man regis, niekas, nors šalimais „prakaituoja" kažkoks kariškis, tačiau šitokiu metu, reikia manyti, jam labiau pritinka miegoti nei klausytis, ką šneka kiti.

BERGANSA. Vadinas, jei galiu būti ramus ir kalbėti, tai klausyk, o jei tau pabos mano pasakojimas, arba pabark mane, arba paliepk nutilti.

SIPIONAS. Kalbėk, iki išauš arba iki mus kas pastebės, o aš mielai klausysiuos ir pertrauksiu tave tik prireikus.

BERGANSA. Man rodos, pirmąsyk išvydau pasaulį Sevilijoje, skerdykloje, kur už Mėsos vartų; iš to būtų galima padaryti išvadą (jei nepaneigs jos paskesni mano žodžiai), kad mano tėvai, matyt, buvo alanų veislės šunys, iš tų, kuriuos augina to pragaro tarnautojai, vadinami skerdikais. Vienas pirmųjų mano šeimininkų buvo toksai Nikolas Bukanosis, kresnas pakumpęs žaliūkas, ūmus kaip ir visi tie, kur pjauna gyvulius; tasai Nikolas mokė mane ir kitus šunyčius drauge su senais alanų veislės šunimis puldinėti jaučius ir kibti jiems į ausis. Be niekur nieko praėdžiau dantis, tą darbą bedirbdamas.

SIPIONAS. Nė kiek nesistebiu, Bergansa; juk daryti bloga – mums įgimta, tad išmokti to darbo gali be niekur nieko.

BERGANSA. Ką gi tau pasakyti, brolau Sipionai, ką mačiau toje skerdykloje ir kokie negirdėti dalykai ten dedasi? Pirmiausia turi įsidėti į galvą, jog visi, kas tenai dirba, galas nuo galo – žmonės be gėdos ir sąžinės, nesibijo nei karaliaus, nei jo teisingumo, visi jie paleistuviai ir gyvena kaip plėšrūs mėsėdžiai paukščiai: tiek jie patys, tiek jų merguželės manosi tuo, ką pavagia. Kas rytas paprastomis dienomis apyaušriu prie skerdyklos susirenka pulkas moteriškių ir

vaikų, – atsineša tuščius maišus, o nueina prisikimšę mėsgalių, kogalvių, žarnokų ir netgi ištisų gabalų nugarinės: nėra tokio papjauto gyvulio, nuo kurio tie žmonės nenugvelbtų savo dalies, be kita ko, pačios geriausios ir skaniausios, – mat Sevilijoje nėra tiekėjų, ir kiekvienas pristato tokią mėsą, kokią nori, todėl po peiliu kartais eina prasčiausia, o kartais geriausia rūšis. Kai tokia tiekimo tvarka, gėrybių niekados netrūksta. Gyvulių augintojai sudaro sutartis su tais sukčiais, apie kuriuos pasakoju, bet tuo jie stengiasi ne tiek apsiginti nuo vagysčių (tai neįmanoma), kiek sumažinti neteisėtas rinkliavas ir kyšius nuo skerdienų, kurias tie apipjausto ir iškarpo, lyg tai būtų gluosniai ar vynuogienojai. Tačiau niekas manęs taip nestebino ir nebaugino kaip tų skerdikų sugebėjimas užmušti žmogų tokia pat lengva ranka kaip ir karvę: vienu akies mirksniu, nespėjus ištarti nė dukart trys, įsmeigia peilį geltonomis kriaunomis žmogui į pilvą ir papjauna nelyginant jautį; jei per dieną niekas nesusirauna, ko nesužaloja ar nenužudo – stačiai stebuklas, ir visi dedasi esą narsuoliai ir galvažudžiai. Nėra tarp jų nė vieno, kuris neturėtų Šventojo Pranciškaus aikštėje savo angelo sargo[22], „patepto“ nugarine ar jaučių liežuviais. Žodžiu tariant, pasak vieno protingo žmogaus, Sevilijoje karaliui derėtų paimti savo žinion tris vietas: Medžioklės gatvę, Kostanilją ir skerdyklą.

SIPIONAS. Drauguži Bergansa, jei apsakyti savo ponus, kuriems tarnavai, ir jų amato trūkumus, tau reikės tiek laiko kaip dabar, teks prašyti dangaus malonės, kad duotų mums kalbos dovaną mažų mažiausia metams, bet ir tada, ko gero, štai šitokiu žingsniu neprieisi nė pasakojimo vidurio. Ir įsidėmėk vieną dalyką, paskiau įsitikinsi, jog sakau teisybę, kai pasakosiu savo gyvenimą: vienos istorijos žavios pačios savaime, kitos – savo pasakojimo maniera, atseit vienos malonios ir be įžangų bei gražbyliavimo, kitas reikia dabinti žodžiais, – gestai, mimika, balso moduliacijos nieką paverčia šiuo tuo, silpnos ir blankios pasidaro šmaikščios ir sąmojingos. Įsidėk į galvą mano patarimą ir neužmiršk juo pasinaudoti, kai pasakosi toliau.

BERGANSA. Taip darysiu, jei tik sugebėsiu ir jei nepasiduosiu didžiausiai savo pagundai – paplepėti, o betgi man atrodo, kad labai pasistengęs nebeiškrypsiu iš vėžių.

SIPIONAS. Verčiau žiūrėk savo liežuvio; juk jame slypi didžiausios žmogaus gyvenimo negerovės.

BERGANSA. Taigi, sakau, šeimininkas mane išmokė nešioti dantyse kraitelę ir ginti ją nuo visokių gribišių. Parodė taipgi savo draugužės namus ir tuo žygiu išvadavo tarnaitę nuo vaikščiojimo į skerdyklą, nes ryto metą nunešdavau jai visa, ką jis pavogdavo per naktį. Ir štai vieną rytą, kai apyaušriu rūpestingai nešiau jai kasdienį davinį, išgirdau lyg ką šaukiant mane vardu pro vieną langą; kilstelėjau akis ir išvydau dailių dailiausią mergelę; aš stabtelėjau, ji išbėgo pro vartus į gatvę ir vėl pašaukė mane; žengiau artyn, lyg norėdamas sužinoti, ko jai reikia, o reikėjo jai tik ištraukti iš kraitelės laimikį ir įkišti seną kurpę. „Aha, – pagalvojau tada, – mėsytę traukia prie mėsytės“. Atėmusi iš manęs mėsą, mergina tarė:

– Bėk, Graibštuk, ar kuo tu vardu, pasakyk savo ponui Nikolui Bukanosiui, kad nesikliautų gyvuliais ir kad, šunį ginus, laba ir... mėsa iš kraitelės.

Galėjau kuo gražiausiai atsiimti tai, ką iš manęs pagrobė, bet nenorėjau sutepti savo nešvariais mėsininko nasrais švarių baltutėlių jos rankų.

SIPIONAS. Ir gerai padarei, nes teisė į pagarbą – pirmoji grožio privilegija.

BERGANSA. Šitaip pasielgęs, grįžau pas savo poną be mėsos, bet užtat su kurpe kraitelėje. Jam pasirodė, kad sugrįžau per greitai, pamatė kurpę ir, sumetęs, jog čia patyčios, išsitraukė geltonkriaunį ir smogė tokį smūgį, jog, neatšokęs į šalį, nebūčiau pasakojęs tau niekad šios istorijos nei daugelio kitų, kurias dar ketinu tau paporinti. Aš pasipusčiau padus ir nudūmiau akiplotu kaip viesulo kojomis tuo keliu, kur eina už Šventojo Bernardo kvartalo per Dievo palaimintus laukus. Tą naktį praleidau po atviru dangum, o kitą dieną likimas man atsiuntė bandą avių. Vos tik ją išvydau, tuoj pamaniau susiradęs ramybės prieglobstį – mat man atrodė, jog sergėti bandą – tiesioginis ir įgimtas šuns darbas, turintis didelę dorybę: globoti ir ginti nuo galingųjų bei išdidžiųjų nužemintuosius ir bejėgius. Vos tik mane pastebėjo vienas iš trijų piemenų, ganančių bandą, tuoj pašaukė: sa sa sa, o

man nieko daugiau ir nereikėjo – pribėgau artyn, nuleidau galvą ir suvizginau uodegą. Jis paglostė man nugarą, pražiodė, įspjovė į nasrus, apžiūrėjo dantis, nustatė amžių ir pareiškė kitiems piemenims, jog aš grynaveislis šuo. Tuo tarpu atjojo bandos savininkas, raitas ant širmos kumelės, su ietimi ir skydu, todėl labiau panašus į pakrantės sargybinį nekaip į bandos savininką.

– Kas čia per šuo? – paklausė jis piemenį. – Iš pažiūros atrodo visai neblogas.

– Būkite tuo tikras, jūsų malonybe, – atsakė piemuo, – aš gerai jį apžiūrėjau: iš visa ko matyti, kad čia puikus šuo; ką tik čionai atbėgo, bet kieno jis – nežinau, nors žinau, jog ne iš mūsų apylinkės bandų.

– Jeigu taip, – tarė šeimininkas, – užmauk jam nudvėsusio Liūtuko antkaklį ir šerk kaip kitus, ir glostyk kuo dažniau, kad pamėgtų bandą ir apsiliktų visam laikui.

Taip taręs, jis nujojo, o piemuo užmovė man antkaklį, prismaigstytą plieninių dyglių, bet pirma atnešė dubenėlį pieniškos sriubos ir parinko vardą: ėmė šaukti Margiu.

Naujoje tarnyboje pas kitą šeimininką gyvenau sotus ir laimingas, stengiausi stropiai ir atidžiai sergėti bandą, o pasitraukdavau nuo jos tik popiečiu, eidamas pogulio kur nors paunksnėn po medžiu, akmeniu ar krūmokšniu arba prie upelio – tose vietose jų tekėjo devynios galybės. Poilsio valandėles leisdavau ne dykai – visą laiką skirdavau prisiminimams apie daugelį dalykų, ypačiai apie savo gyvenimą skerdykloje, apie buvusio šeimininko likimą, apie visus tuos, kurie kaip ir jis nėrėsi iš kailio įtaikaudami savo merguželių begėdiškoms užgaidoms. Ak, kad galėčiau tau papasakoti, ko išmokau pas savo šeimininko širdies damą, tos skerdikės poniutės mokykloje! Bet verčiau nieko nesakysiu, nes palaikysi mane tauškalium ir liežuvautoju.

SIPIONAS. Esu girdėjęs, kad vienas didis senovės poetas yra pasakęs, esą rašyti satyras – sunkus dalykas, todėl leidžiu tau paliežuvauti, bet tik truputį ir nelabai piktai, atseit gali pašiepti, bet neužgauliok ir nekask kitam duobės, – mat juokai juokais, o liežuvauti, šiaip ar taip, bjauru, ypač jei kasi duobę savo artimui; todėl, mano galva, būsi protingas, jei palinksminsi mane per daug neliežuvaudamas.

BERGANSA. Paseksiu tavo patarimu ir lauksiu nekantraudamas, kada ateis tau eilė pasakoti savo nuotykius; mat reikia manyti, jog tas, kas sugeba taip gražiai pastebėti ir pataisyti pasakojimo trūkumus, patsai taip papasakos savo gyvenimo istoriją, kad bus pamokoma ir malonu klausytis. O dabar, sumegzdamas nutrauktą pasakojimo giją, pasakysiu, kad popiečių tyloje ir vienatvėje tarp kita ko mąsčiau, jog visa, ką esu girdėjęs apie piemenų gyvenimą, – matyt, neteisybė, bent jau imant piemenis, apie kuriuos skaitydavo mano šeimininko dama kažkokiose knygose, kai ateidavau pas ją į namus: girdi, piemenys ir piemenaitės visą gyvenimą nieko daugiau neveikia, tik dainuoja ir griežia dūdmaišiais, lumzdeliais, rageliais, obojais ir kitokiais negirdėtais instrumentais. Aš ilgai klausydavau, o ji skaitydavo, kaip įstabiai ir dieviškai dainavo piemenaitis Anfrisas, liaupsindamas nepalyginamąją Belisardą[23], ir visuose Arkadijos kalnuose nebuvo tokio medžio, kurio pavėsyje jis nebūtų atsisėdęs dainuoti nuo tos akimirkos, kai saulė nubunda Auroros glėbyje, iki tol, kada ji priglunda prie Tetidės krūtinės; ir netgi tada, kai tamsi naktis apgobia žemės veidą savo juodais niauriais sparnais, jis nenutraukdavo savo saldžių ašaringų giesmių. Neaplenkė ji nė piemens Elisijo[24], veikiau švelnaus negu narsaus, apie kurį sakė, kad jis rūpinosi ne tiek savo meile ir banda, kiek kitų sielvartu. Sakė ji, be to, kad įžymusis „Filidės“ piemuo, nepamėgdžiojamas vienintelio portreto autorius, buvo daugiau lengvatikis negu laimės kūdikis. Apie Sileno alpulius ir Dianos graužatį ji sakė, jog reikią dėkoti Dievui ir išmintingajai Felisijai[25], kad savo stebuklingu vandeniu sunaikino visas pinkles ir nurodė kelią iš painiavos labirinto. Prisimindavau aš ir daugel kitų panašaus turinio knygų, kurias girdėjau ją skaitant, nors ir nebuvo verta kimštis jų į galvą.

SIPIONAS. Naudokis mano patarimu, Bergansa: paliežuvauk, patrauk per dantį ir važiuok toliau; tegu tavo ketinimai būna kuo tyriausi, nors liežuvis ir palaidas.

BERGANSA. Kalbant šia tema, liežuvis niekad nesuklysta, jei būna geri ketinimai, na, o jei iš netyčių ar pasidavęs piktai pagundai truputį ir paliežuvausiu, tai savo graudentojui atsakysiu tais pačiais

žodžiais, kokiais atsakė Mauleonas[26], poetas nemokša ir Pamėgdžiotojų akademijos atpirkimo ožys, – paklaustas, ką reiškia *Deum de Deo*, atsakė: „Jei duodi – duok".

SIPIONAS. Toks atsakymas dera kvailiui, o jeigu tu protingas ir nori toks būti, tai niekad nesakyk tokių dalykų, dėl kurių paskiau reikia gailėtis. Pasakok toliau.

BERGANSA. Taigi visi šie ir kiti apmąstymai pakišo man mintį, jog mano ir kiti apylinkės piemenys skiriasi savo būdu ir papročiais nuo anų knyginių piemenų, – mat, jei manieji ir dainuodavo, tai anaiptol ne skambias ir gražiai sudėtas dainas, o tokias kaip: „Kur eini, Chuanika, žiūrėk vilko!" ir panašiai, pritardami ne obojais, rageliais ar dūdmaišiais, o tauškindami vėzdais arba tarp pirštų įspraustais akmenukais; ir ne švelniais ir kerinčiais, o užkimusiais balsais, kurių pasiklausius rodydavos, jog tie balsai ir drauge, ir skyrium ne tiek dainuoja, kiek riaumoja ar kriuksi. Didžiąją dienos dalį jie, būdavo, arba blusinėjasi, arba taisosi sandalus ir vadina kits kitą ne Amarile, Filide, Galatėja ir Diana, nė to tiek Lisardu, Lausu, Chasintu ar Riselu, o vien tiktai Antonu, Domingu, Pablu ar Ljorente, todėl aš padariau išvadą, kuriai, manau, pritars visi: visos tos knygos – gražiai surašyti prasimanymai dykūnų pramogai, o teisybės jose nėra nė lašo. Jei būtų buvę kitaip, mano piemenų gyvenime būtų išlikusi bent dalelė anų dienų palaimos, širdžiai mielų lankų, neįžengiamų girių, šventųjų kalvelių, įstabių sodų, vaiskių upelių ir krištolinių versmių, visų tų gražių meniškai pavaizduotų burkavimų ir tų alpulių, kada čia virsta piemuo, ten piemenaitė, ir tų melodijų, kada vienas lumzdžiuoja, kitas pučia fleitą.

SIPIONAS. Gana, Bergansa, suk atgal į kelią ir trauk toliau.

BERGANSA. Ačiū tau, bičiuli Sipionai, aš taip įsivariau, jog, jei nebūtum sudraudęs, nebūčiau sustojęs, kol neperpasakočiau tau vienos iš tų knygų, kurios susuko man galvą. Bet ateis laikas, ir aš išdėstysiu tau viską nuosekliau ir iškalbingiau negu dabar.

SIPIONAS. „Žvilgtelėk į savo kojas, pove, ir susiskleisk uodegą", mat noriu tau priminti, Bergansa, kad esi gyvulys, nuskriaustas protu, ir jei šiuo metu manaisi turįs šiokių tokių minčių, tai tik per negirdėtą antgamtišką stebuklą, kaip mudu neseniai nustatėme.

BERGANSA. Mielai su tavimi sutikčiau, jei būčiau toks nemokša kaip anksčiau, bet dabar štai prisiminiau vieną dalyką, kuriuo ir reikėjo pradėti savo kalbą, ir ne tiek nusistebėjau, jog kalbu, kiek pasibaisėjau, kad apeinu tylomis tai, apie ką dera kalbėti.

SIPIONAS. Na, argi negali dabar pasakyti, ką prisiminei?

BERGANSA. Tokią istoriją, kuri nutiko man su garsiąja burtininke, Kamačos Montiljietės mokine.

SIPIONAS. Tai pasek ją dabar, o paskui galėsi toliau pasakoti savo gyvenimą.

BERGANSA. Paseksiu, kas be ko, tik, aišku, kai ateis laikas; o dabar apsišarvuok kantrybe ir klausykis iš eilės mano nutikimų, nes šitaip turėsi daugiau malonumo, suprantama, jei neįsigeisi išgirsti vidurį anksčiau negu pradžią.

SIPIONAS. Kalbėk trumpiau ir pasakok, ką nori ir kaip nori.

BERGANSA. Taigi, kaip sakiau, toji pareiga sergėti bandą man labai tiko: mačiau, jog veido prakaite užsidirbu kasdienę duoną ir kad dykas buvimas – visų ydų tėvas ir pamatas – man svetimas vien dėl to, jog jei vieną dieną niekas manęs nepasigesdavo, tai nakčia nesudėdavau akių nė bluosto, – mat nedavė ramybės vilkai, dažnai puldinėją bandą. Būdavo, piemenys tik surinka: „Margi, uži vilką!" – ir aš dumiu į nurodytą vietą: anksčiau už kitus šunis išlandau slėnius, apšniukštinėju kalvas, išnaršau miškus, šuoliuoju per griovas, perlekiu visais keliais ir paryčiais dyglių subraižytomis letenomis grįžtu į bandą, neaptikęs nei vilko, nei jo pėdų, uždusęs, pervargęs, kaip sudaužytas, o ten ar avis papjauta, ar avinas sudraskytas. Aš puolu į neviltį matydamas, kaip maža naudos iš mano rūpestingumo ir nuoširdumo; atjoja bandos savininkas, piemenys išeina jo pasitikti su avies kailiu rankose; jis apibara juos už aplaidumą ir liepia nubausti šunis už tingumą: ant mūsų pilasi lazdų smūgiai, ant jų – graudenimai. Ir štai kartą, kai mane nubaudė nekaltą – mat nei mano rūpestingumas, nei greitos kojos, nei drąsa nepadėjo pagauti vilko, – ryžausi daryti kitaip: nebeieškoti vilkų toli nuo bandos, o pasilikti vietoje, nes daug paprasčiau pagauti grobuonį, kai jis pats lenda į nagus. Mus keldavo ant kojų kiekvieną savaitę, ir štai vieną juodai juodą naktį aš galų gale

nutykojau vilkus, nuo kurių neįmanoma apsaugoti bandos. Kai kiti šunys, mano likimo draugai, praskuodė pro šalį, aš palindau po krūmu ir iš ten nužiūrėjau ir pamačiau, kaip du piemenys sučiupo geriausią aviną ir užmušė taip, kad rytą galėjai pamanyti, jog jį papjovęs vilkas. Aš apstulbau ir nustėrau pamatęs, kad vilkai pasirodo besą piemenys, kad jie patys niokoja bandą, pavestą jiems ganyti. Jie tučtuojau davė žinią šeimininkui apie vilkų užpuolimą, įteikė jam kailį ir dalį mėsos, o pačią geriausią patys suvalgė. Vėl barė juos šeimininkas, vėl baudė šunis. Vilkų nebuvo, o banda tirpte tirpo; man knietėjo atskleisti teisybę, bet aš nebylys! Ir mane graužė nerimas ir nuostaba. „Dieve mano! – kalbėjau sau vienas. – Kas išraus blogį iš šaknų? Kas sugebės įrodyti, jog apsauga netikra, jog sargyba miega, jog pasitikėjimas veda į nusikaltimą, jog tas, kas mus sergsti, iš tikrųjų mus žudo?"

SIPIONAS. Tu labai gerai pasakei, Bergansa, nesgi nėra pavojingesnio ir klastingesnio vagies kaip namų vagis, todėl dažniau žūva ne tiek atsargūs, kiek patiklūs žmonės; bet visa bėda, kad žmogui bus neįmanoma gyventi pasaulyje, jeigu jis niekuo nepasitikės ir nepasikliaus. Beje, čia ir sustosime: man regis, ne mūsų darbas pamokslus sakyti. Pasakok toliau.

BERGANSA. Pasakoju toliau. Taigi nusprendžiau palikti šią tarnybą, nors ir atrodė tokia gera, ir pasiieškoti kitos, kur už stropų darbą jei ir nedėkojama, tai bent jau nebaudžiama. Aš sugrįžau į Seviliją ir stojau tarnauti be galo turtingam pirkliui.

SIPIONAS. Kaipgi tu sugebėdavai taip greitai susirasti šeimininką? Juk šiais laikais doram žmogui gana sunku stoti tarnybon pas kokį poną; šios žemės viešpačiai labai skiriasi nuo dangaus Viešpaties. Anie, priimdami tarną, iš pradžių atidžiai išstudijuoja jo kilmę, ištiria sugebėjimus, apžiūri, kaip atrodo iš stoto, ir netgi stengiasi sužinoti, kiek jis turi drabužių, tačiau, eidamas tarnauti Viešpačiui, didžiausias vargšas esti didžiausias turtuolis, labiausiai nužemintas – geriausios kilmės, ir jeigu jis geidžia tarnauti iš grynos širdies, tučtuojau įsakoma jį įrašyti į algų knygą, be kita ko, ir alga jam paskiriama tokia atsakanti, jog didesnės ir geresnės vargu ar galima pageidauti.

BERGANSA. Čiagi jau tikri pamokslai, bičiuli Sipionai!

SIPIONAS. Ir man taip atrodo, todėl baigiu malti liežuviu.

BERGANSA. Tu klausei mane, kaip aš susirasdavau šeimininką, tai va, manau, tau žinoma, jog nuolankumas – visų dorybių pradžia ir pagrindas ir jog be to neapsieina jokia dorybė. Jis pašalina sunkumus, įveikia kliūtis ir yra tas kelias, kuris veda mus į šlovingą tikslą; priešus jis paverčia draugais, numalšina pasiutėlių įniršį ir sutramdo išdidėlių puikybę; nuolankumas – tai kuklumo tėvas ir santūrumo brolis, – žodžiu tariant, jokia yda neįstengs priešintis nuolankumui, nes į jo švelnumą ir atlaidumą atbunka ir sulūžta nuodėmės strėlės. Aš apsišarvuodavau nuolankumu, ketindamas stoti tarnybon į kokius namus, tačiau iš pradžių gerai apžiūrėdavau ir apsvarstydavau, ar čia tie namai, kur gali įžengti ir išsimaitinti didelis šuo, o paskui atsistodavau pas duris ir, kai eidavo vidun, mano nuomone, svetimas žmogus, lodavau, o kai pasirodydavo šeimininkas, nuleisdavau galvą, vizgindamas uodegą slinkdavau prie jo ir imdavau laižyti jam batus. Jei duodavo man pagaliu, romiai iškęsdavau smūgius ir su tuo pat nuolankumu vėl glaustydavausi prie to, kuris mane lupo, bet antrąsyk tas jau nebekeldavo prieš mane rankos, matydamas mano atkaklumą ir taurų būdą. Šitaip iš antro karto paprastai įeidavau į namus: gerai tarnauju, mane myli ir niekas nevaro lauk, nebent jei pats išeinu, kitaip sakant, pabėgu; gal būčiau susiradęs pastovų šeimininką ir po šiai dienai gyvenęs jo namuose, jei nebūtų manęs persekiojęs prakeiktas likimas.

SIPIONAS. Šitaip, kaip tu pasakoji, ir aš susirasdavau ankstesnius šeimininkus; galima pamanyti, jog mudu skaitome kits kito mintis.

BERGANSA. Šitie reikalai išties mudu jungia, jei neklystu, ir aš pakalbėsiu apie juos paskiau, kaip esu žadėjęs, o dabar pasiklausyk, kas man nutiko vėliau, kai palikau bandą nevidonų piemenų malonei. Kaip sakiau, grįžau į Seviliją, varguolių pastogę ir atstumtųjų priebėgą, nes jos didybė tokia, jog ten ne vien sutelpa mažieji žmonės, bet vos pastebimi ir didieji: prisliūkinau prie prabangių pirklio namų durų, pasistengiau kaip paprastai ir neilgai trukus jau turėjau vietą. Mane paėmė, kad dieną tupėčiau pririštas pas vartus, o nakčia lakstyčiau palaidas. Tarnavau labai rūpestingai ir stropiai: svetimus lojau, ant

nelabai pažįstamų urzgiau, naktimis stengiausi nemiegoti, sergėjau diendaržius, daviausi po terasas kaip tikras savo šeimininko ir kaimynų sargas. Mano tarnyba šeimininkui taip patiko, kad jis liepė gerai su manimi elgtis, maitinti kaulais ir duona nuo jo stalo bei virtuvės atliekomis, o aš atsidėkodamas imdavau šokinėti vos jį pamatęs – ypač kai jis pareidavo namo, taip pradėdavau džiaugtis ir šokinėti, jog jis įsakė mane paleisti ir dieną, ir naktį laikyti palaidą. Pasijutęs laisvas, puoliau prie šeimininko, leidausi suktis palei kojas, nedrįsdamas įsiremti į jį letenomis – mat turėjau galvoje Ezopo pasakėčią, kurioje kalbama apie asilą, kuris pasirodė esąs toks asilas, jog įsigeidė pasilabinti savo ponui lygiai kaip lepūnėlė kalytė ir už tai beregint gavo lazdų. Ši pasakėčia, man regis, sako, kad pokštai ir išdaigos, tinkami vieniems, nedera kitiems: tegu sau maivosi juokdarys, tegu žongliruoja ir rodo rankų miklumą žonglierius, tegu bliauna asilo balsu valkata, tegu mėgdžioja paukščių giesmes, žmonių bei gyvulių judesius prasčiokas, to amato meistras, bet tegu nesiima tokių dalykų kilmingas žmogus, kuris nė viena iš tų gudrybių nepelnys nei pagarbos, nei gero vardo.

SIPIONAS. Gana, Bergansa, pasakok toliau, aš suprantu, ką nori pasakyti.

BERGANSA. Dieve duok, kad taip greitai mane suprastų žmonės, apie kuriuos aš kalbu! Turiu įgimto taurumo ir todėl be galo kenčiu matydamas, kaip koks bajoras pasiverčia kaimo stuobriu ir ima girtis sugebąs mikliai gaudyti stiklinaite juoduosius riešutus ir kaip niekas kitas šokti čakoną. Pažinojau vieną tokį bajorą, kuris garsinosi, esą zakristijono įprašytas, iškirpęs iš popieriaus trisdešimt du ornamentus altoriui papuošti Didįjį Ketvirtadienį, be to, padarė iš to dievaižin kokį įvykį ir vedžiojo draugus pažiūrėti ornamentų, tarsi tai būtų buvę priešų vėliavos ir trofėjai, sudėti ant tėvų ir protėvių kapo.

Taigi tasai mano pirklys turėjo du sūnus: vieną dvylikos, kitą beveik keturiolikos metų, – kurie mokėsi lotynų kalbos jėzuitų mokykloje. Eidavo jiedu mokytis labai prašmatniai – lydimi auklėtojo ir dviejų tarnų, kurie nešdavo jųdviejų knygas ir vadinamąjį *vade mecum*. Matydamas tokią ištaigą – giedrą dieną jie keliaudavo palankinu,

lietingą karieta, – aš nejučiomis prisimindavau jų tėvo kuklumą: juk jis važiuodavo į biržą tvarkyti savo reikalų pasiėmęs tik vieną tarną negrą, o dažnokai nesigėdydavo joti raitas ant mulo, be kita ko, su prastoku balnu ir palaikėmis kamanomis.

SIPIONAS. Turėtum žinoti, Bergansa, jog Sevilijoje ir kituose miestuose pirklių taip jau įbūta ir įprasta rodyti savo galią ir turtą ne patiems, o per savo vaikus: juk svarbu ne tiek pats pirklys, kiek jo tamsūs darbai, o kadangi jis daugiau nieko kita nemato, tik sutartis ir sandėrius, tai ir laikosi labai santūriai; tačiau turtas ir garbės troškimas siekia žūtbūtinai pasireikšti ir užgriūva vaikus, kuriuos pirkliai augina ir lepina kaip kokius kunigaikštukus. Esama ir tokių, kurie parūpina savo vaikams titulus ir užkabina ant krūtinės ženklą, kuris išsyk atskiria kilmingą žmogų nuo prasčioko.

BERGANSA. Garbėtroška taurus, kai siekia geresnio gyvenimo, nepakenkdamas kitam.

SIPIONAS. Betgi labai retai ar po teisybei – niekad nebūna taip, kad garbėtroškų darbai išeitų kam į gera.

BERGANSA. Argi mes nepasižadėjome neliežuvauti?

SIPIONAS. Pasižadėjome, bet aš apie nieką neliežuvauju.

BERGANSA. Štai pagaliau tavo lūpomis pasitvirtino daugel kartų girdėta tiesa. Pagraudenk kokį nelabą liežuvautoją, kuris po tavo akių apdergė dešimt šeimų ir apšmeižė dvidešimt dorų žmonių, jis beregint atsikirs nieko bloga nesakęs, o jei pasakęs ką, tai visiškai ne ta prasme, na, o jei būtų žinojęs, kad ims kas ir užsigaus, tai suvis nebūtų prataręs nė žodžio. Iš tiesų, Sipionai, reikia valdyti liežuvį ir turėti galvą pakaušyje, kad dvi valandas šnekėtum be perstojo ir neįsileistum į apkalbas; aš sprendžiu pagal save (o juk esu gyvulys): vos tik imu kalbėti, žodžiai bemat apninka liežuvį lyg uodai vyną, ir visi kaip vienas pikti, šmeižikiški. Kaip tik todėl pakartosiu tai, ką jau esu sakęs: blogus darbus ir žodžius mes paveldime iš savo protėvių ir šį įprotį gauname su motinos pienu. Įsižiūrėk į vaiką, kaip jis, vos pajėgęs ištraukti rankytę iš vystyklų, tuoj užsimoja, lyg ketindamas atsikeršyti savo tariamam skriaudikui, o pirmas aiškus žodis, kuriuo jis kreipiasi į motiną ar auklę, yra „kaka“.

SIPIONAS. Tavo teisybė, prisipažįstu klydęs ir prašau atleisti, nesgi ir aš sveikam esu tiek kartų atleidęs; „kas buvo – pražuvo“, – kaip sako vaikinai, ir daugiau nebeliežuvaukime. Pasakok toliau, kaip prašmatniai tavo šeimininko pirklio vaikai lankydavo „Jėzaus draugijos“ mokyklą.

BERGANSA. Telaimina Jėzus visus mano žygius; kadangi atprasti nuo liežuvavimo, man regis, pernelyg sunku, ketinu pasinaudoti tuo būdu, kurį, kaip esu girdėjęs, taikė sau vienas nepataisomas keikūnas: atgailos pagautas, jis davė sau žodį mesti blogą įprotį ir kiekvieną sykį susikeikęs įsižnybdavo į ranką arba pabučiuodavo žemę, šitaip bausdamas save už nusižengimą, ir vis dėlto nesiliovė keikęsis. Ir aš taipgi kiekvienąsyk, kai nusižengsiu tavo pamokymui, prisikąsiu liežuvio galiuką, kad pajusčiau skausmą, prisiminčiau savo nuodėmę ir daugiau nenusidėčiau.

SIPIONAS. Jei naudosies tuo būdu, tai, man regis, turėsi taip dažnai save kandžioti, kad galų gale paliksi visai be liežuvio ir išties nebegalėsi liežuvauti.

BERGANSA. Šiaip ar taip, aš bent jau stengsiuos, o apskritai pasikliausiu dangaus malone. Taigi kartą mano šeimininko vaikai pamiršo sąsiuvinį kieme, kur tuo metu buvau aš; ankstesniojo šeimininko skerdiko išmokytas nešioti kraitelę, įsikandau *vade mecum* ir nubėgau iš paskos, pasiryžęs jo neišleisti iš nasrų iki pat mokyklos. Atsitiko taip, kaip ir tikėjausi: šeimininkai pamatė mane atbėgant su *vade mecum* dantyse, atsargiai laikomu už dirželių, ir paliepė tarnui ištraukti iš nasrų, bet aš pasipriešinau ir atidaviau tik įžengęs į klasę, sukeldamas visų mokinių juoką. Priėjęs prie vyresniojo šeimininko sūnaus, mano manymu, labai mandagiai įdaviau sąsiuvinį jam į rankas ir atsitūpiau prie klasės durų, įdėmiai žiūrėdamas į mokytoją, kažką skaitantį iš katedros. Nežinau, kuo ypatinga dorybė, ir vis dėlto, nors apie ją beveik ar visiškai nenutuokiau, nuo tol man patiko matyti meilę, gerą valią, rūpestį ir išmonę, kuriuos pasitelkę šventieji tėvai ir auklėtojai mokė vaikus, ugdė tas švelnias jaunystės atžalas, idant neaugtų kreivos ir nenukryptų nuo doros kelio, kuriuo vedė juos per mokslus. Mačiau, kaip švelniai juos graudeno, kaip atlaidžiai baudė, kaip drąsino

pavyzdžiais, kaip skatino dovanomis ir išmintingai rėmė ir galiausiai kaip piešė nuodėmių bjaurumą ir siaubą, kaip vaizdavo dorybių grožį, kad, pasidygėję vienomis ir pamėgę kitas, tie pasiektų auklėjimo tikslą.

SIPIONAS. Teisybę sakai, Bergansa, ir man yra tekę girdėti, jog nerasi pasaulyje tokių išmaningų patarėjų žemiškais reikalais kaip tie šventi žmonės, ir maža kas jiems prilygsta, kai jie veda mus dangiškuoju keliu. Jie – veidrodžiai, atspindintys dorumą, katalikų tikėjimą, ypatingą proto blaivumą ir, be kita ko, didį nuolankumą, tą pamatą, kuris laiko visos dangiškosios palaimos pastatą.

BERGANSA. Taip ir yra, kaip tu sakai. Na, bet pasakosiu toliau savo istoriją: taigi mano šeimininkai panoro, kad visada nešiočiau jų *vade mecum*, ir aš nešiojau su mielu noru ir gyvenau kaip karalius, dargi kur kas geriau, nes rūpesčių jokių neturėjau. Mat mokiniai pamėgo su manimi siausti ir taip prisijaukino, jog pradėjo kaišioti pirštus man į nasrus, o mažiukai netgi užsiropšdavo man ant kupros. Jie mėtė į tolį beretes ir skrybėles, o aš gražiausiai nešiojau, be to, su didžiu džiaugsmu. Jie šėrė mane kaip įmanydami ir su pasimėgimu žiūrėjo, kaip aš kremtu riešutus nelyginant beždžionė, išspjaudamas kevalą ir suėsdamas branduolį; vienas berniukas, užsimanęs išbandyti mano sugebėjimus, kartą atsinešė susirišęs į nosinę saują salotų, ir aš sušveičiau jas visai kaip žmogus. Buvo žiemos metas, kada Sevilijoje ypačiai mėgstami sviestainiai, kuriais mane taip apsčiai vaišino, jog ne viena Antonijų pora[27] buvo įkeista ir parduota dėl mano pusryčių. Žodžiu tariant, gyvenau kaip moksleivis ir vis dėlto nežinojau, kas yra badas ir niežai, o tai jau didžiausias gėris, nes jei niežai ir badas nebūtų kasdienis moksleivių palydovas, tai nebūtų buvę kito tokio malonaus ir linksmo gyvenimo, nes dorybė ir malonumai žengia jame koja kojon ir jaunos dienos prabėga prie mokslų ir pramogų. Šitos palaimos ir ramybės netekau per vadinamuosius „valstybės interesus“, – mat, kai imama su jais skaitytis, nebesiskaitoma su gausybe kitų interesų. Taigi tiems ponams auklėtojams kartą dingtelėjo mintis, jog pusvalandžio pertrauką tarp pamokų moksleiviai praleidžia ne pamokas kartodami, o žaisdami su manimi, todėl liepė mano

šeimininkams nebesivedžioti manęs į mokyklą. Tie pakluso ir nusiuntė mane namo kaip ir anksčiau saugoti durų; senasis ponas pamiršo man suteiktą malonę per dienas ir naktis lakstyti palaidam, ir vėl pakliuvau prie grandinės ir ant demblio, kurį paklojo man už durų. Ak bičiuli Sipionai, kad tu žinotum, kaip sunku ir skausminga pereiti iš laimingo gyvenimo į nelaimingą! Matai, kai bėdos ir negandos nesiliauja, veja viena kitą arba ūmai pasibaigia mirtimi, arba kai joms neatstojant įpranti, stačiai įjunksti jas kęsti, sunkią valandą tai lyg ir paguodžia, bet kai po vargų ir nepriteklių nei iš šio, nei iš to nutinka kitokia dalia, linksma, laiminga, smagi, o paskui ir vėl turi atsisveikinti su palaima ir kęsti ankstesnes bėdas ir negandas, apninka toks baisus skausmas, jog nors iš karto ir nenugaluoja, tai kamuoja leisdamas tau gyvalioti. Taigi ir vėl gavau tenkintis šuns daviniu ir kaulais, kuriuos pamesdavo man negrė tarnaitė, bet ir tuos nugvelbdavo du raini katinai, – mat laisvi ir vikrūs jie be niekur nieko grobstė laimikį, nukritusį ten, kur nesiekia mano grandinė. Brolau Sipionai, tegu dangus tau siunčia malonių, kokių tik nori, bet nepyk ir leisk man trupučiuką pafilosofuoti, nes jei neleisi man išsakyti visa, kas dabar man atėjo į galvą ir turi daug ką bendra su andainykščiu gyvenimu, tai mano istorija, regis, bus ne visa ir bevaisė.

SIPIONAS. Pagalvok, Bergansa, ar ne velnias tave sugundė, kad užsidegi tokiu noru filosofuoti, kaip sakaisi? Juk kuo kitu geriau uždangstys ir nuslėps savo bjaurią prigimtį liežuvautojas, jei ne mintimi, esą jo žodžiai – tai filosofiniai posakiai, esą apkalbėti artimą – vadinas, jį pagraudenti, o kelti aikštėn kitų trūkumus – pagirtina dorybė, nors po teisybei nėra tokių liežuvautojų, kurių gyvenimas – jei nuodugniai jį peržiūrėtum ir išnagrinėtum – nebūtų pilnas ydų ir blogų darbų. Na, o dabar, kai visa tai įsidėjai į galvą, filosofuok sveikas kiek nori.

BERGANSA. Gali būti ramus, Sipionai, jeigu jau ryžaus nebeliežuvauti, tai ir nebeliežuvausiu. Tai va, noriu tau pasakyti, jog kartais, būdavo, ištisas dienas sėdžiu dykas, o kadangi dykas buvimas – visų minčių tėvas, imu narplioti kuriuos ne kuriuos lotyniškus posakius, išlikusius atmintyje iš tos gausybės šnekų, kurių prisiklausiau

vaikščiodamas drauge su šeimininkais į mokyklą, ir staiga man dingtelėja, kad esu šiek tiek prasilavinęs protą ir progai pasitaikius galiu drąsiai įterpti juos į kalbą – lyg būčiau mokėjęs kalbėti, – tačiau anaiptol ne taip, kaip įterpia nemokšos. Juk esama tokių mulkių, kurie kalbėdami tolydžio išpoškina kokį trumpą ir glaustą posakį, dėdamiesi esą dideli lotynistai prieš žmones, neišmanančius lotynų kalbos, nors iš tiesų vargu ar sugebėtų išlinksniuoti kokį daiktavardį ar išasmenuoti veiksmažodį.

SIPIONAS. Man regis, čia dar ne tokia didelė bėda, bet esama ir tikrų lotynistų, kurie elgiasi taip neprotingai, jog, šnekėdami su kurpium ar siuvėju, pila savo lotynizmus kaip vandenį.

BERGANSA. Iš to galėtume padaryti išvadą, jog vienodai nusideda ir tas, kas žarsto lotyniškus posakius jų nesuprasdamas, ir tas, kas sako juos nesuprantantiems.

SIPIONAS. Galima tarti ir kitaip: esama žmonių, kurie puikiausiai kalba lotyniškai, bet yra asilai.

BERGANSA. O kas gi tuo abejoja? Aiškus daiktas, juk romėnų laikais visi šnekėjo lotyniškai, kitaip tariant, gimtąja kalba, o tada irgi būta avigalvių, kurių nė lotynų kalba negalėjo išgydyti nuo kvailumo.

SIPIONAS. Reikia proto, kad mokėtum patylėti ispaniškai ir pakalbėti lotyniškai, brolau Bergansa.

BERGANSA. Tavo teisybė, nes kalbėti kvailystes galima tiek lotyniškai, tiek ispaniškai; esu matęs nemaža išsimokslinusių mulkių ir kietagalvių mokslinčių, ir šiaip mokslo ragavusių žmonių, kurie taip puikavosi savo lotyniškų žodžių nuograibomis, jog koktu būdavo klausytis – ir, deja, ne vieną kartą.

SIPIONAS. Gana kalbų, pradėk dėstyti savo filosofiją.

BERGANSA. Kad aš ką tik ją išdėsčiau paskutiniais savo žodžiais.

SIPIONAS. Kokiais?

BERGANSA. Taigi apie lotyniškus posakius ir ispanų kalbą: aš pradėjau, o tu pabaigei.

SIPIONAS. Vadinas, liežuvauti – tai, tavo manymu, filosofuoti? Čia tai bent! Ką gi, Bergansa, puoselėk, puoselėk savo šlykščią liežuvavimo piktžaizdę, vadink ją kaip tinkamas, ir ji pagarsins mus kaip

kinikus, atseit šunis liežuvautojus; būk geras, užsičiaupk ir toliau pasakok savo nuotykius.

BERGANSA. Kaipgi aš pasakosiu užsičiaupęs?

SIPIONAS. Na, dėstyk iš eilės, kitaip tavo pasakojimas atrodo kaip aštuonkojis: kur buvęs nebuvęs, vis priduri uodegą.

BERGANSA. Galvok, ką sakai: ta aštuonkojo galūnė vadinama anaiptol ne uodega.

SIPIONAS. Tu klysti lygiai kaip ir tas žmogus, kuris pasakė, jog vadinti daiktus tikraisiais vardais esą nei bjauru, nei gėda, o vis dėlto ar ne geriau būtų prireikus pasakyti juos netiesiogiai, kitais žodžiais, kad būtų ne taip koktu klausytis tokių šnekų. Juk padorų žmogų pažinsi iš padorių kalbų ir raštų.

BERGANSA. Mielai tau pritariu ir pasakoju toliau: taigi negana to, jog likimas atėmė iš manęs mokslą ir smagų doringą gyvenimą ir patupdė už durų su grandine ant kaklo, negana to, jog vietoj moksleivių vaišingumo patyriau negrės šykštumą, – jis parikiavo sukelti sąmyšį netgi ten, kur tikėjausi turėti ramybę ir poilsį. Klausyk, Sipionai, ir įsidėk į galvą tikrą ir neabejotiną taisyklę, kaip ir aš įsidėjau: gyvas įlįsk į žemę, bet, jeigu esi nelaimingas, nelaimė vysis iš paskos ir visur tave suras. Todėl taip sakau, kad tarnaitė negrė buvo įsimylėjusi negrą, mano pono vergą, o negras miegojo prieangyje, atseit tarp laukujų ir vidinių durų, už kurių budėjau aš; susitikti jiedu galėjo tiktai naktį, tam tyčia buvo pasivogę ar pasigaminę raktus: bemaž kas naktį negrė, būdavo, nulipa žemyn ir, užkimšusi man nasrus geru gabalu mėsos ar sūrio, įsileidžia negrą į vidų, ir mano tylėjimo bei gausybės pavogtų kąsnių kaina smaginosi su juo kiek gana. Kurį laiką negrės kyšiai ramdė sąžinės balsą – mat, rodės man, kad be jų pilvas visai prie nugaros prikeps ir iš margio pavirsiu skaliku, bet po teisybei kilni prigimtis ragino mane atlikti savo priedermę šeimininkui, kuris mokėjo man atlyginimą ir davė duoną, kaip ir dera ne tik mums, garbingiems šunims, pelnytai vadinamiems tauriausiais, bet apskritai visiems, kas eina tarnybą.

SIPIONAS. Štai dabar, Bergansa, tavo kalbas sutinku pripažinti filosofija, nes tavo samprotavimuose esama tikros tiesos ir blaivaus

proto; ką gi, toliau pasakok savo istoriją ir netampyk nervų – vos nepasakiau „uodegos“.

BERGANSA. Bet visų pirma būk geras ir paaiškink man, suprantama, jei pats žinai, ką reiškia žodis „filosofija“; nors aš jį ir vartoju, bet neišmanau, kas čia per daiktas, nebent nujaučiu, kad geras.

SIPIONAS. Pasakysiu tau trumpai drūtai. Šis žodis sudarytas iš dviejų graikiškų žodžių, tai yra: „filos“ ir „sofija“; „filos“ reiškia „meilė“, „sofija“ – „žinios“, vadinas, filosofija – tai žinių meilė, o filosofas – žinių mylėtojas.

BERGANSA. Baisiai jau tu mokytas, Sipionai. Kuris velnias tave išmokė graikiškų žodžių?

SIPIONAS. Išties, Bergansa, tu esi didelis neišmanėlis, jei rimtai žiūri į tokius niekus; juk tuos dalykus išmano netgi mokinukai, o, be to, argi neįmanoma nemokėti graikų kalbos ir apsiskelbti jos žinovu, lygiai kaip lotynistu, nemokant lotynų kalbos?

BERGANSA. Ir aš taip manau. Būtų ne pro šalį sukišti visus tuos žinovus į presą ir išspausti tikrųjų žinių syvus, kad nemulkintų žmonių savo kiaurų kelnių prašmatnumu[28] ir tariama lotynų kalba, kaip, sakysim, daro portugalai su Gvinėjos negrais.

SIPIONAS. Dabar, Bergansa, mudviem reikia kažką daryti su liežuviais – tau prikąsti, man prisignybti, nes mudviejų kalbos – tai ne kas kita kaip liežuvavimas.

BERGANSA. Kodėl aš turiu daryti taip, kaip, anot padavimo, padarė vienas tirietis, vardu Chorondas[29]: išleido įstatymą, pagal kurį kiekvienas, atėjęs į miesto susirinkimą ginkluotas, turi būti baudžiamas mirtimi, o kartą pats jį užmiršo ir pasirodė posėdyje su kardu prie šalies; susigriebęs po laiko ir prisiminęs, koka bausmė numatyta prasižengėliui, tą pačią akimirką išsitraukė iš makšties kardą ir persismeigė krūtinę, – šitaip jis pirmas išleido įstatymą, pirmas jį pažeidė ir pirmas nukentėjo. Na, o aš neišleidau jokio įstatymo, tik pasižadėjau prisikąsti liežuvį, kai imsiu liežuvauti, tačiau nūnai mūsų papročiai nebe tokie griežti ir rūstūs kaip senais laikais: šiandien įstatymas įvedamas, rytoj peržengiamas, ir, ko gero, taip ir turi būti. Žmogus duoda žodį pasitaisyti ir tuojau pat nuklysta dar blogesniais keliais;

mat viena – liaupsinti ištvermę ir drausmę, o visai kas kita – pačiam sau ją taikyti; juk bepigu pasakyti, sunku padaryti. Tegu velnias prisikanda liežuvį, jei nori, o aš neprisikąsiu: nesu nusiteikęs dėtis tauruoliu, pasislėpęs už šitų demblių, kur niekas manęs nemato ir, aišku, negali pagirti už kilnų ryžtą.

SIPIONAS. Vadinas, Bergansa, jei tu būtum žmogus, tikriausiai taptum veidmainiu ir visus savo darbus, pažiūrėti dorus, bet iš tikrųjų apgaulingus, kaip ir visi veidmainiai dangstytum dorybės skraiste, kad tave liaupsintų žmonės.

BERGANSA. Nežinau, ką aš tuomet daryčiau, bet užtat man aišku, ko dabar nedarysiu: neprisikąsiu liežuvio, nes dar turiu tiek pasakoti, jog galva neišneša, kaip ir kada baigsiu, o be to, mane ima baimė, kad sulig saulės patekėjimu mudu atsidursime tamsoje, kitaip sakant, prarasime kalbos dovaną.

SIPIONAS. Pasikliauk dangaus malone ir pasakok toliau savo istoriją, tik nebandyk vėl sukti iš kelio ir leistis netikusiais šunkeliais, ir tada, kad ir kaip ilgai pasakosi, vis viena greitai prieisi galą.

BERGANSA. Taigi, matydamas negrų įžūlumą, vagišiavimą ir begėdiškumą, aš kaip geras tarnas nusprendžiau kovoti su jais kaip įmanydamas ir griebiausi tokių priemonių, jog pasiekiau, ko norėjau. Negrė nulipdavo apačion, kaip sakiau, pasismaginti su negru, tvirtai įsitikinusi, jog užkemša man nasrus kokiu mėsgaliu, sūrio gabalu ar duonos kriaukšlu. Kyšiai daug gali, Sipionai.

SIPIONAS. Kas be ko, bet pasakok toliau, nesuk į šalį.

BERGANSA. Pamenu, kai lankiau mokyklą, girdėjau iš vieno mokytojo tokį lotynišką priežodį, vadinamą sentencija, skelbiantį: *habet bovem in lingua.*

SIPIONAS. Na ir radai laiką įterpti savo lotynišką posakį! Negi taip greit pamiršai, ką mudu šnekėjome apie žmones, kaišiojančius į kalbą lotyniškus žodelyčius?

BERGANSA. Šis posakis čia labai pritinka: tau būtų pravartu žinoti, kad atėniečiai, be kita ko, turėjo apyvartoje tokį pinigą su jaučio atvaizdu ir, kai koks teisėjas būdavo papirktas ir imdavo kalbėti ar daryti ne taip, kaip liepia protas ir teisybė, sakydavo: „Jautis jam primynė liežuvį“.

SIPIONAS. Vis dėlto neaišku, kam pavartojai šį priežodį.

BERGANSA. Kas gi čia neaiškaus, jei negrės kyšiai užčiaupė man nasrus ne vienai dienai, ir aš nė karto nedrįsau suloti, kai ji eidavo pasimatyti su įsimylėjusiu negru? Kaip tik todėl aš tau pakartosiu dar sykį: kyšiai daug gali.

SIPIONAS. Juk aš tau atsakiau, kad daug; nenoriu labai nukrypti nuo temos, bet prireikus tūkstančiu pavyzdžių tau įrodyčiau, kaip daug gali kyšiai; beje, ko gero, kai ką ir pasakysiu, jei dangus suteiks man laiką, vietą ir kalbos dovaną papasakoti savo gyvenimą.

BERGANSA. Paprašyk ir viską gausi iš Dievo, o dabar klausyk. Galų gale mano geri norai perveikė negrės bjaurius kyšius, ir štai vieną tamsią naktį, kai ji nulipo apačion pasismaginti kaip paprastai, nė nesulojęs, kad nesukelčiau visų ant kojų, užpuoliau ją, vienu akimoju sudraskiau į skutus jos marškinius ir išplėšiau gabalą mėsos iš šlaunies; šis pokštas pasirodė gana rimtas, negrė išgulėjo lovoje daugiau nei savaitę, prasimetusi balažin kokia liga. Pasveikusi negrė kartą naktį pasirodė vėl, ir aš vėl stojau į grumtynes, bet neįkandau nė sykio, o subraižiau taip, lyg būčiau perleidęs per karštuvus kaip antklodę. Mudu imdavomės tylomis, ir aš visad nugalėdavau, o vergė pasitraukdavo iš mūšio lauko sumaitota ir įsiutusi; jos apmaudas netrukus atsiliepė mano sveikatai ir kailiui: lioviausi begavęs savo davinį ir kaulų, užtat pamažu išsišovė visi nugarkaulio slanksteliai. Ir vis dėlto, nors man nebedavė ėsti, loti negalėjo uždrausti. Tačiau negrė, pasiryžusi galutinai mane sudoroti, pavaišino lajuje pakepinta kempine; aš susyk pajutau vylių ir supratau, jog šios vaišės baisesnės už žiurkių nuodus: jei tik suėsi, pilvas išpamps, ir kempinė išeis iš kūno drauge su gyvybe. Tariau sau, kad neapsisaugosiu nuo tokių niekšiškų priešo užmačių, ir ryžausi bėgti kaip galima toliau, kad akys jų nebematytų. Kartą, kai mane paleido nuo grandinės, niekam netaręs nei dėkui, nei sudiev, išpuoliau į gatvę, ir, vos tik nubėgau kokį šimtą žingsnių, likimas atsiuntė man algvasilą, kaip minėjau pasakojimo pradžioje, didelį mano buvusio šeimininko Nikolos Bukanosio draugą; jis pažino mane iš pirmo žvilgsnio ir pašaukė vardu; aš irgi pažinau jį ir pašauktas priėjau, kaip paprastai labindamasis ir vizgindamas

uodegą. Algvasilas nutvėrė man už pakarpos ir tarė jį lydintiems policininkams:

– Čiagi puikus išmankštintas šuo, anksčiau priklausęs dideliam mano draugui; veskimės jį su savimi.

Policininkai nudžiugo ir pareiškė, kad jei čia išmankštintas šuo, tai labai visiems praversiąs. Jau buvo begriebią mane ir bevelką, bet šeimininkas tarė, jog manęs griebti nereikia – eisiu pats, nes gerai jį pažįstu. Tiesa, užmiršau tau pasakyti: antkaklį su geležiniais dygliais, kurį nusinešiau pabėgdamas nuo avių bandos, vienoje užeigoje nuėmė toksai čigonas, ir Sevilijoje jau vaikščiojau be jo; dabar algvasilas užsegė man ant kaklo dirželį, apkaltą maurų žalvariu. Tik pamanyk, Sipionai, koks nepastovus mano likimas: vakar buvau moksleivis, o šiandien – policininkas.

SIPIONAS. Tokia pasaulyje tvarka, ir tau nėra ko per daug stebėtis likimo permainomis, lyg būtų koks skirtumas, ar tarnauji skerdikui, ar policininkui. Negaliu tverti, stačiai kantrybės pritrūkstu, kai koks žmogus, kuriam didžiausia laimė būtų iškilti į pažus, ima skųstis likimu. Kaip jis prakeiksmu keikia savo gyvenimą! Kaip drabsto jį purvais! Ir vien tik todėl, kad kitas iš šalies pamanytų, jog į tą juodą negandos prarają, kur dabar aimanuoja, jis nusmukęs iš pertekliaus ir palaimos aukštybių!

BERGANSA. Tavo teisybė, be kita ko, tau derėtų žinoti, jog algvasilas draugavo su raštininku, tarnavusiu kartu su juo. Jiedu abu gyveno susimetę su dviem moterikėm, kurios elgėsi anaiptol ne kažin kaip, o ir visiškai nekaip. Tiesą pasakius, iš veido jiedvi atrodė gan patrauklios, bet širdies gilumoje buvo besarmatės kekšės ir sukčiuvienės. Jiedvi ėjo jiems tinklu ir meškere žuvauti drumstame vandenyje, ir štai kokiu būdu: apsirengia taip, kad iš tolo kristų į akis, kas jos per paukštytės, ir per arbaleto šūvį atsiduoda laisvo elgesio damomis. Eidavo jos medžioti svetimšalių, ir, kai Sevilijon ar Kadin atplaukdavo laivai, atveždami joms viltį pasiplėšti, retas svečias išvengdavo jų nagų; kai tik „liesučių“ katra pasigauna „riebųjį“, beregint duoda žinią algvasilui ir raštininkui, kur ir į kokį viešbutį eina, tiedu užgriūva ir suima visus už paleistuvystę, bet niekad neveda į

kalėjimą – mat svetimšalis išsiperka nuo bausmės pinigais. Ir štai kartą Kolindresa – tuo vardu buvo algvasilo draugužė – sumeškeriojo „riebiai riebų" svetimšalį, sutarė su juo pavakarieniauti ir praleisti naktį, paskui perdavė meškerykotį ir vos spėjo nusirengti, užgriuvo algvasilas ir raštininkas, vedinas dviem policininkais ir manimi. Sanguliautojai sumišo, algvasilas baisiomis spalvomis nupiešė jų nusikaltimą, paliepė tučtuojau apsirengti ir eiti į kalėjimą; svetimšalis nusiminė, įsikišo gailesčio pagautas raštininkas ir po ilgų prašymų sumažino pabaudą iki šimto realų. Svetimšalis paprašė paduoti odines kelnes, kuriose turėjo pinigus laisvei išsipirkti, tačiau kelnės, jo padėtos ant kėdės lovos kojūgaly, neatsirado ir negalėjo atsirasti; mat, kai įėjau į kambarį, man į nosį dūrė lašinių kvapas, kuris susyk mane pakerėjo; uoslė nuvedė mane prie kelnių, ir aš pamačiau, jog mėsa guli kelnių kišenėje; taigi pamačiau gabalą dieviško kumpio, o kad galėčiau niekieno nepastebėtas ištraukti jį iš kišenės ir pasmaguriauti, išvilkau kelnes gatvėn ir į valias pasmaližiavau kumpiu. Kai grįžau į kambarį, svetimšalis šūkalojo visa gerkle ir bjauriai darkyta kalba (nors suprantama) reikalavo grąžinti kelnes, kuriose esą penkiasdešimt auksinių eskudų auksu. Raštininkas įtarė vagyste Kolindresą ir policininkus, algvasilui kilo ta pati mintis: jis pasivedėjo juos į šalį, bet niekas neprisipažino, ir tada prasidėjo velniava. Matydamas, kas čia darosi, išbėgau įnešti kelnių, nes tų pinigų man nereikėjo, bet neradau, – turbūt jas aptiko koks laimingas praeivis. Algvasilas, sumetęs, jog svetimšalis neturi pinigų kyšiui duoti, kone pasiuto ir nusprendė išmelžti iš namų šeimininkės sumą, išsiderėtą iš atvykėlio. Pašaukta ji atėjo pusnuogė, bet, kai išgirdo svetimšalį rėkiant ir skundžiantis ir pamatė nuogą Kolindresą verkiant, algvasilą siuntant, raštininką nertėjant ir policininkus kemšant sau į kišenes kas pakliūva, nebesitvėrė apmaudu. Algvasilas paliepė jai apsirengti ir eiti drauge į kalėjimą už sąvadavimą, suvedant vyrus su paleistuvėmis savo namuose. Ir tada užvirė košė, taigi kaip tik tada pakilo šurmulys, vaidai ir baisiausias sąmyšis, nes šeimininkė kreipėsi į juos tokiais žodžiais:

– Pone algvasile ir pone raštininke, nekvaršinkite man galvos savo suktybėmis, nes kiaurai jus permatau! Atstokite nuo manęs su

savo tauškalais ir vyliais, verčiau užsidarykite dantis ir keliaukite sveiki, o dievaži, išrėšiu viską į akis, iš panagių išdėsiu visą teisybę apie tą istoriją! Aš puikiai pažįstu ponią Kolindresą ir žinau, kad jūs, pone algvasile, ją globojate! Ir nenorėkite, kad dar aiškiau imčiau dėstyti, grąžinkite pinigus tam ponui ir išsiskirkime geruoju. Įsidėkite į galvą, kad aš – dora moteris, o mano vyras, ačiū Dievui, turi bajorystės raštą su *a perpenan rei de memoria*[30] ir švino atspaudais. Savo reikalus tvarkau švaria sąžine ir kaip gyva nesu turėjusi nemalonumų. Kainoraštis antai prikaltas prie lovos, kiekvienam prieinamas. Ir nedumkite man akių, nes, dievaži, jos dūmų nebijo. Kurgi būtų mano galva, jei imčiau ir suleisčiau savo įnamius drauge su moterimis į vieną kambarį! Jie turi raktus nuo savo kambarių, o be to, aš jums ne lūšis, kad matyčiau kiaurai per devynias sienas!

Algvasilas su raštininku apstulbo išgirdę šeimininkės prakalbą, o drauge – ir savo gyvenimo istoriją, bet sumetė, kad, be jos, niekas kitas nepaklos pinigų, ir užsispyrę toliau tempė ją į kalėjimą. Ji pradėjo aimanuoti ir skųstis dangui baisia neteisybe, ištikusia ją tokią valandą, kai namie nėra vyro, kilmingo bajoro. Svetimšalis nesiliovė riaumojęs apie savo penkiasdešimt eskudų. Policininkai gynėsi ir dievažijosi nematę kelnių. Raštininkas, vis dar įtardamas vagyste Kolindresą, tylomis spyrė algvasilą apieškoti jos drabužius, girdi, paprastai ji išnaršanti savo klientams visas klostes bei kišenes. O Kolindresa kartojo, kad svetimšalis girtas ir, ko gero, meluojąs apie pinigus.

Ir iš tiesų kambaryje buvo didžiausias šurmulys, pylėsi užgaulės ir keiksmai, niekas negalėjo nusiraminti ir nebūtų nusiraminęs, jei tuo metu į vidų nebūtų įžengęs vietininko pavaduotojas, kuris atėjo apžiūrėti viešbučio ir išgirdo barnius. Šeimininkė išdėstė jam viską kuo nuodugniausiai: nusakė, kas tokia esanti nimfa Kolindresa, tuo tarpu jau spėjusi apsirengti, apskelbė visu balsu jos draugystę su algvasilu, išrėkė ant visos gatvės apie jos suktybes ir vagystes, ėmė teisintis, kad su jos žinia nė viena įtartina moteris nėra kojos įkėlusi į viešbutį, galiausiai pakėlė save į nesuteptąsias, o vyrą – į šventuosius, riktelėjo tarnaitei, kad nubėgtų atnešti iš skrynios vyro bajorystės rašto ponui pavaduotojui parodyti, tardama, jog tada jis pats pamatysiąs, ar

tokio garbingo vyro žmona galinti nedorai elgtis: juk jeigu ji ir nuomojanti kambarius, tai tik bėdos spiriama, ir vienas Dievas žinąs, koks sunkus esąs jai tas darbas ir kaip ji svajojanti apie kokią rentą ir kasdienę duoną, o ne apie tokį amatą, kurio griebiasi, kad sudurtų galą su galu.

Pavaduotojas, jos daugžodžiavimo ir gyrimosi bajorystės raštu išvestas iš kantrybės, tarė:

– Mieloji šeimininke, aš tikiu, kad jūsų vyras turi bajorystės raštą, bet jūs drauge man prisipažįstate, jog jis – smuklinis bajoras.

– Ir labai tuo didžiuojasi, – atsakė šeimininkė. – O argi esama pasaulyje tokios giminės, kad ir pačios kilmingiausios, kuriai nieko neprikiši?

– O aš jums, mieloji, atsakysiu šitaip: apsirenkite ir eikite drauge su mumis į kalėjimą.

Sulig tais žodžiais šeimininkė parpuolė ant grindų, ėmė klykti ir nagais draskytis veidą, bet vis dėlto pavaduotojas buvo labai griežtas ir nusiuntė į kalėjimą juos visus: tai yra svetimšalį, Kolindresą ir šeimininkę. Paskum sužinojau, kad svetimšalis, be anų prarastų penkiasdešimties eskudų, dar apmokėjo teismo išlaidas, šeimininkė sukišo lygiai tiek pat, o Kolindresa išėjo į laisvę be niekur nieko. Pačią pirmąją laisvės dieną ji sumeškeriojo jūreivį, kuris pakliuvo į tą patį tinklą ir atlygino už svetimšalį. Taigi matai, Sipionai, kiek bėdų ir rūpesčių pridarė mano smaližiavimas!

SIPIONAS. Verčiau sakytum: tavo šeimininko klastos.

BERGANSA. Tai va, paklausyk, kokių dar šaunesnių pokštų jiedu prikrėtė, nors, beje, man nesmagu smerkti algvasilus bei raštininkus.

SIPIONAS. Juk, smerkdamas vieną, nesmerki visų: pasaulyje esama begalė dorų, garbingų ir teisingų raštininkų, kurie elgiasi draugiškai ir neskriaudžia prašytojų; juk ne visi vilkina bylas ir sudarinėja sandėrius su abiem pusėmis, ne visi didina rinkliavas savo naudai, ne visi kišasi į svetimą gyvenimą ir ieško kliaučių norėdami sukurpti kokią bylą, ne visi veikia išvien su teisėju, girdi, tu man veidą nuskusk, o aš tau kuodą padailinsiu, ne visi algvasilai sukerta rankas su valkatomis ir sukčiais, ne visi turi tokias draugužes kaip tavasis klasčius

šeimininkas. Begalė jų – bajorai iš prigimties ir elgiasi kaip bajorai; begalė jų ne beširdžiai, ne akiplėšos, ne stuobriai netašyti, ne vagišiai ir neturi nieko bendra su tais algvasilais, kurie lando po viešbučius matuodami atvykėlių špagas: jei kurio bent per plauką ilgesnė negu nustatyta, tą nualina baudomis. Juk ne visi tokie greiti suimti žmogų ir paleisti ir tokie apsukrūs prireikus vaidinti teisėją ir gynėją.

BERGANSA. Mano šeimininkas taikė į aukštybes ir ėjo kitu keliu: norėjo pagarsėti narsumu ir sučiupti pavojingus nusikaltėlius; narsuolio šlovę jis pelnė anaiptol ne rizikuodamas gyvybe, tik paaukodamas piniginę. Kartą prie Chereso vartų vienui vienas užpuolė šešis pagarsėjusius galvažudžius, o aš netgi padėti jam negalėjau – buvau su virviniu antsnukiu (šitaip mane vedžiodavosi dieną, o naktį antsnukį nuimdavo). Aš stebėjausi jo narsa, drąsa ir šaunumu: tarp šešių galvažudžių špagų jis jautėsi toks ramus, lyg tai būtų buvusios karklo vytelės; nuostabu buvo žiūrėti, kaip veržliai jis puola, kaip smagiai kerta ir atmuša smūgius, kaip budriai stebi, kad priešininkas neatsidurtų už nugaros. Žodžiu tariant, ne tik aš vienas, bet ir visi, kas matė susirėmimą ar girdėjo apie jį kalbant, pripažino, kad mano šeimininkas – naujasis Rodomontė[31], nes jis nuvijo priešus nuo Chereso vartų iki pat Maestro Rodrigo kolegijos marmurinių kolonų, kitaip sakant, daugiau nei šimtą žingsnių. Įvaręs juos tenai, sugrįžo atgal, surinko trofėjus, tai yra tris makštis, ir nunešė juos vietininkui, kuriuo, jei neklystu, tuo metu buvo licenciatas Sarmientas de Valjadaresas[32], pagarsėjęs vėliau savo žygiu į Sausedą.

Visi rijo akimis mano šeimininką, einantį gatve, rodė pirštais, lyg norėdami pasakyti:

– Štai tas narsuolis, nepabūgęs vienas stoti prieš pasiučiausius Andalūzijos galvažudžius.

Tą dieną iki pat vakaro algvasilas vaikščiojo po miestą, kad visi jį matytų: naktis mus užklupo Trianoje, gatvėje, netoli Parako malūno. Apsigraibęs aplink akimis (kaip sako vagys), ar niekas neseka, jis įnėrė į vieną namą, o aš – iš paskos. Mudu atsidūrėme vidiniame kieme, kur ūžavo visi dienos didvyriai, atlapomis krūtinėmis, be špagų ir apsiaustų; vienas jų, matyt, vadeiva, rankoje laikė pilvotą ąsotį vyno, o

kitoje – didelį smuklės kaušą, pylė į jį taurų putojantį vyną ir vaišino visą draugiją. Vos išvydę mano šeimininką, visi puolė jo pasitikti išskėstomis rankomis ir ėmė gerti į jo sveikatą, o jis irgi išgėrė su visais ir mielai būtų dar išgėręs, nes buvo malonaus būdo ir nemėgo pyktis su žmonėmis dėl niekų.

Imti pasakoti dabar, kas ten dėjosi, kokią vakarienę jie ištaisė, apie kokias grumtynes kalbėjo, kokiomis vagystėmis didžiavosi, kokias damas liaupsino ir kokias smerkė, kaip gyrė kits kitą, kokius dingusius draugus minėjo, su kokiu išmanymu šnekėjo apie ginklo valdymą (be kita ko, čia pat stojosi nuo stalo ir, fechtuodami plikomis rankomis, rodė, kokius apgaulingus išpuolius jie darę), kokius įmantrius žodelius laidė, ir apskritai dar pasakoti, kas per paukštis buvo jų vadeiva, visų gerbiamas kaip tėvas ir Dievas, – vadinasi, nuklysti į labirintą, iš kur ir norėdamas turbūt negalėsiu išsigauti. Galiausiai supratau, aiškių aiškiausiai, kad namų šeimininkas, vadinamas Gaujola, – vagių globėjas ir galvažudžių šulas ir kad didysis mano šeimininko susirėmimas buvo iš anksto aptartas drauge su jais kuo smulkiausiai, netgi kaip jie trauksis ir pames makštis, už kurias algvasilas čia pat užmokėjo grynais kaip ir už vakarienę (pagal Gaujolos pateiktą sąskaitą), pasibaigusią mažne apyryčiu didžiam visos draugijos džiaugsmui; deserto mano šeimininkas gavo skundą apie kažkokį niekam nepažįstamą galvažudį, neseniai pasirodžiusį mieste. Matyt, jis pranoko juos savo narsumu, todėl iš pavydo ir įdavė jį. Mano šeimininkas suėmė jį kitą naktį, miegantį nuogą lovoje, bet jeigu jis būtų apsirengęs, kaip nusprendžiau iš jo stoto, tai nebūtų pasidavęs be niekur nieko. Šis žygis, įvykęs tuojau pat po susirėmimo, dar labiau išgarsino maniškį bailį, – mat mano šeimininkas buvo zuikio bailumo ir narsuolio šlovę stengėsi sutvirtinti vaišėmis bei išgertuvėmis, be kita ko, tam tikslui naudodamasis tarnybine padėtimi ir visokiausiais sandėriais. O dabar turėk kantrybės ir paklausyk istorijos, kuri jam nutiko, juoba kad pasakosiu viską, kaip buvo, nei pridėdamas, nei atimdamas nė žodžio.

Du vagys Antekeroje pavogė puikų žirgą, atsivedė Sevilijon ir, norėdami parduoti be jokios rizikos, griebėsi tokios klastos, mano

galva, labai protingos ir gudrios: apsistojo skirtinguose viešbučiuose, ir vienas jų nuėjo į teismą ir padavė skundą, jog Pedras Losada jam skolingas keturis šimtus realų, kaip matyti iš skolininko parašu sutvirtinto raštelio, kurį jis ir pateikiąs. Vietininkas parikiavo, kad Losada pripažintų savo raštelį, o pripažinęs arba atsilygintų iš turimo turto, arba sėstų į kalėjimą. Įvykdyti sprendimą buvo pavesta mano šeimininkui ir jo draugui raštininkui. Vagis nusivedė juodu į kitą viešbutį pas savo bendrą, ir tas tučtuojau pripažino savo parašą, o skolai apmokėti pasiūlė žirgą. Mano šeimininkui akį sugėlė išvydus tokį žirgą, ir pagavo baisus noras jį turėti, jei tik bus parduodamas. Pirmas vagis pareiškė, jog skolos mokėjimo terminas jau praėjęs, tad žirgas buvo parduotas iš varžytinių ir už penkis šimtus realų atiteko mano šeimininko atsiųstam tarpininkui. Žirgas buvo vertas antra tiek, bet savininkas neturėjo laiko ilgai derėtis, tad atsikratė savo prekės po pirmo pasiūlymo. Vienas vagis pasiėmė pinigus, kurių niekam nebuvo skolinęs, kitas vagis gavo pakvitavimą, kurio jam visiškai nereikėjo, o mano šeimininkas – žirgą, ne mažiau lemtingą savininkui negu Sejano žirgas[33]. Vagys pasiskubino išnešti kudašių, o po dviejų dienų mano šeimininkas, pasirūpinęs kamanas, balną ir šiaip visokiausių smulkmenų, pasirodė raitas Šventojo Pranciškaus aikštėje labiau pasipūtęs ir orus negu koks kaimietis, išsipustęs šventadieniais rūbais. Pasipylė tūkstančiai sveikinimų tokio gero pirkinio proga; visi tvirtino, kad arklys vertas mažų mažiausia pusantro šimto dukatų: juk tiek sumokėti už tokį žirgą – tai nelyginant nusipirkti kiaušinį už maravedį, – o mano šeimininkas, mūdraudamas ir šiaip, ir taip, vaidino savo tragediją minėtos aikštės scenoje. Ir štai, kai jis šitaip jodinėjo ratu ir šankino žirgą, priėjo du išvaizdūs vyrai dailiais drabužiais, ir vienas jų tarė:

– Dieve mano, čiagi Eiklusis, žirgas, kurį man pavogė prieš keletą dienų Antekeroje!

Keturi tarnai, lydintys savo poną, patvirtino, jog tai gryniausia teisybė, jog tai esąs Eiklusis, pavogtas Antekeroje. Mano šeimininkas sutriko, ėmė ginčytis su žirgo savininku, ir vienas, ir kitas griebėsi įrodymų, bet nepažįstamasis taip įtikinamai įrodė savo teises, kad

sprendimas išėjo į jo naudą, ir mano šeimininkas neteko žirgo. Visi sužinojo, kokią šaunią suktybę iškrėtė vagys, teisingumo rankomis sugebėję parduoti laimikį, ir daugelis džiaugėsi, jog mano šeimininkas per savo godumą gavo pakratyti kišenę.

Jo nelaimės tuo nepasibaigė: tą pačią naktį tikrinti tvarkos mieste išėjo pats vietininkas, sužinojęs, kad Šventojo Julijono kvartale bastosi plėšikai; vienoje sankryžoje mes pastebėjome, kaip gatve nubėgo tekinas kažin koks žmogus, ir vietininkas tučtuojau nutvėrė mane už antkaklio ir ėmė siundyti:

– Griebk vagį, Graibštuk! Sa, Graibštuk, griebk vagį!

Man jau seniai buvo nusibodusios algvasilo piktadarybės, tad paklausiau pono vietininko ir su mielu noru puoliau paskui savo šeimininką. Nespėjo jis nė piršto pakrutinti, o aš jau parverčiau jį ant žemės ir, jei nebūtų manęs atplėšę, tikrai būčiau atkeršijęs už daugelį nuskriaustųjų; mudu išskyrė didžiam mudviejų nepasitenkinimui. Policininkai ketino netgi mane nubausti, negyvai užbakinti pagaliais, ir tikrai būčiau neišvengęs mirties, jei vietininkas nebūtų jiems pasakęs:

– Nelieskite jo: šuo padarė tai, ką aš paliepiau!

Užuomina buvo pakankamai aiški, ir aš neatsisveikinęs iššoviau pro plyšį mūre į dykvietę ir paryčiais atsidūriau Mairenoje, per keturias lygas nuo Sevilijos. Taip lėmė mano laimė, jog aptikau ten kareivių pulką, žygiuojantį, pasak kalbų, į Kartachenos uostą laipintis į laivus. Buvo ir ketvertas galvažudžių, mano buvusio šeimininko bendrų, o pulko būgnininkas anksčiau tarnavo policijoje ir buvo baisus plepys, beje, kaip ir visi būgnininkai. Jie visi mane pažino, ėmė šnekėti su manimi ir klausinėti, kaip laikosi mano šeimininkas, lyg būčiau galėjęs jiems atsakyti; prielankiausiai man nusistatęs buvo būgnininkas, todėl aš nusprendžiau prie jo prisigretinti ir, jeigu jis pageidaus, keliauti su juo drauge nors ir Italijon ar Flandrijon, nes, man rodos, be to, turbūt ir tu taip manai, kad nors patarlė ir sako: „Kas kvailas kaime, kvailas ir Kastilijoje“, vis tiek keliaudamas po svečias šalis ir bendraudamas su visokiausiais žmonėmis, daraisi protingesnis.

SIPIONAS. Čia tu sakai gryniausią teisybę; pamenu, esu girdėjęs sakant vieną savo šeimininką, didelio proto žmogų, jog įžymusis

graikas, vardu Odisėjas, gavęs gudruolio pravardę tik todėl, kad važinėjęs po daugelį kraštų ir bendravęs su visokiausiais žmonėmis ir įvairiomis tautomis, todėl visa širdimi pritariu tavo ketinimui keliauti ten, kur veža.

BERGANSA. Taigi va, tas būgnininkas, pasinešęs dar labiau pagarsėti savo šelmiškomis išmonėmis, pradėjo mokyti mane šokti dundant būgnui ir krėsti visokius pokštus, vargu ar įmanomus kitokios prigimties šuniui negu aš, kaip netrukus pats įsitikinsi, kai tau viską papasakosiu. Tuo tarpu mūsų pulkas jau buvo peržengęs apygardos ribas ir iš lėto žygiavo tolyn; policija nesikišo į mūsų reikalus; vadas buvo jaunas vaikinas, bet šaunus vyras ir doras krikščionis; leitenantas tik prieš kelis mėnesius buvo atsisveikinęs su sostine ir ponišku maistu, o seržantas, verstas šelmis, nenuleido nuo kareivių akies nuo pat sutelkimo iki įlaipinimo į laivus. Mūsų pulke buvo nemaža užkietėjusių plėšikų, kurie siautėjo po kaimus, pasitaikančius kelyje, ir žmonės prakeiksmu keikė valdžią, nors ji čia buvo niekuo dėta. Tokia jau valdovų laimė: vieni valdiniai verčia ant jų kitų valdinių kaltes, nors valdovas nekaltas, kad jie galuoja vieni kitus, – kad ir kaip jis norėtų ar stengtųsi kovoti prieš tas negandas, ničnieko negalėtų padaryti, nes visa ar beveik visa, kas susiję su karu, neišvengiamai gimdo žiaurumą, smurtą ir priespaudą. Žodžiu tariant, greičiau nei per dvi savaites savo gabumais ir to, kurį pasirinkau savo mokytoju, pastangomis išmokau šokinėti pro lanką už Prancūzijos karalių ir nešokinėti už prastą smuklininkę. Išmokė jis mane daryti kurbetus ne blogiau už neapolietišką žirgą ir vaikščioti ratu kaip mulą, įkinkytą į malūną, ir daug kitokių dalykų: jeigu iš netyčių būčiau kada nors nesusitvardęs ir parodęs daugiau, negu esu išmokytas, tai tikrai būčiau sukėlęs įtarimą, jog visus tuos pokštus išdarinėja koks demonas šuns pavidalu. Jis pavadino mane „mokytu šunim", ir, būdavo, vos tik atvykstame į kokią postovio vietą, tuoj traukia per kaimą, mušdamas būgną ir skelbdamas, girdi, visi, kas pageidauja, prašom ateiti pasižiūrėti mokyto šuns stebėtinų išmonių ir gabumų, rodomų tokioje ir tokioje troboje ar prieglaudoje už keturis ar aštuonis maravedžius, nelygu koks kaimas. Po šitokio apskelbimo retas žmogus nepasiduodavo

pagundai pamatyti mano meno, ir nė vienas neišeidavo iš spektaklio nepatenkintas ar nesužavėtas. Mano šeimininkas džiaugėsi geru pelnu ir gyveno su šešiais savo bendrais kaip karaliai. Godumas ir pavydas sukurstė plėšikams geismą mane pavogti, ir jie tik laukė tinkamos progos, – mat pelnytis duoną pramogomis masina daugelį lengvo gyvenimo mėgėjų bei smagurių, štai kodėl po Ispaniją klajoja tiek marionečių ir lėlių teatrų, tiek gudreivų, prekiaujančių smeigtukais ir eilėgaliais: jeigu jie išparduotų visą turtą, vargu ar išsiverstų už tuos pinigus kokią dieną, o tuo tarpu ir vieni, ir kiti ištisus metus ir gula, ir kelia smuklėse bei tavernose; tad argi neaišku, jog anaiptol ne iš to šaltinio, o iš kito jiems plaukia vyno upės. Visi jie – bastūnai, atliekami, niekam tikę žmonės, kempinės, sugeriančios vyną, skėriai, suėdantys duoną.

SIPIONAS. Gana, Bergansa, nekartokim senų klaidų: naktis eina į pabaigą, ir man nesinorėtų, kad su saulės patekėjimu mudu nugrimztume į bežadę tamsą.

BERGANSA. Turėk kantrybės ir klausykis toliau. Kai kas nors jau išrasta, pridurti kokį nieką – juokai vieni, tad ir mano šeimininkas, pastebėjęs, kad aš moku labai gražiai pamėgdžioti neapolietišką ristūną, padarė man tymo gūnią, ant nugaros uždėjo tymo balniuką, įsodino į jį iškamšą – žmogiuką su ietimi lanko žaisti, išmokė mane bėgti tiesiai prie lanko, pakabinto tarp dviejų pagalių; kai atėjo spektaklio diena, jis ėmė skelbti, jog mokytas šuo gaudysiąs lankus ir išdarinėsiąs naujus, dar neregėtus triukus, kuriuos turėjau, kaip sakoma, išlaužti iš piršto, kad mano šeimininko niekas nepalaikytų melagiu.

Taigi nedideliais požygiais artėjome prie Montiljos, kurią valdė įžymusis ir dorybingasis markizas de Priegas, Agilaro ir Montiljos majorato senjoras. Mano šeimininkas įsiprašė į prieglaudą ir kaip paprastai tučtuojau apsiskelbė atvykęs, o kadangi šlovė jau buvo mus gerokai pralenkusi ir visur pagarsinusi mokyto šuns meną bei naujas jo išmones, nepraslinkus nė valandai kiemas prisigrūdo žmonių. Iš anksto džiaugdamasis geru derlium, tą dieną mano šeimininkas buvo šnekus kaip niekad. Vaidinimą pradėjo šuoliais pro sieto lanką, lygiai tokį kaip lankas nuo statinės; įsakinėjo man įprastiniais žodžiais, čia

nuleisdamas gluosnio vytelę, kurią laikė rankoje, kad šokčiau, čia kilstelėdamas, kad stovėčiau vietoje. Pirmas įsakymas tą dieną (atmintiną mano gyvenime) buvo toks:

– Na, mielas Graibštuk, pašokinėk už aną senuką, kurį gerai pažįsti, na, už tą, kuris dažosi barzdą, o jei nenori, tai už prašmatniąją donją Pimpinelą Plafagonietę, kuri draugavo su galise, tarnavusia Valdeastiljuje. Nepatinka toks įsakymas, drauguži Graibštuk? Tuomet pašokinėk už bakalaurą Pasiljasą, kuris rašosi esąs licenciatas, nors neturi jokio laipsnio. Et, koks tu tinginys! Ko gi nešoki? Ką gi, suprantu tave, numanau, ką turi galvoje: na, pašokinėk už gėrimą, gaminamą Eskiviase, tokį pat garsų kaip siudadrealis, sanmartinas ir rivadavija.

Jis nuleido vytelę, ir aš šokau, tuo pavirtindamas šelmiškas jo užuominas. Tuomet jis pasigręžė į žmones ir tarė:

– Tegu prakilnusis susirinkimas nemano, kad šitas šuo išdarinėja menkus niekus, – esu išmokęs jį mažų mažiausia dvidešimt keturių triukų ir dėl paties menkiausio verta sukarti trisdešimt lygų: jis šoka čakoną ir sarabandą nepalyginti geriau negu tų šokių kūrėja, išmaukia iki dugno kaušą vyno ir nepalieka nė lašelio, gieda *sol, fa, mi, re* ne blogiau už bet kokį zakristijoną; visus tuos triukus, o ir daugelį kitų jūs galėsite pamatyti visas tas dienas, kol mūsų pulkas stovės mieste. Dabar tegu mūsų mokslinčius pašokinėja, o paskiau imsimės rimtesnių dalykų.

Tais žodžiais mano šeimininkas pakerėjo žiūrovus, jo pavadintus prakilniuoju susirinkimu, ir sukurstė jiems norą pamatyti visa, ką aš moku. Jis vėl pasigręžė į mane ir tarė:

– Nagi, drauguži Graibštuk, pasistenk miklumu ir apsukrumu pranokti ankstesnius savo šuolius; pagerbk įžymiąją burtininkę, pasak žmonių, gyvenusią šiose vietose.

Sulig tais žodžiais staiga pasigirdo riksmas – tai prabilo senė, prieglaudos prižiūrėtoja, pažiūrėti kokių šešių dešimčių metų moteriškė:

– Ak tu, sukčiau, apgavike, žmonių mulkintojau, kekšvaiki, čia nėra buvę jokių burtininkių, o jeigu turi omeny Kamačą, tai ji jau seniai išpirko savo nuodėmę ir iškeliavo pas Dievą; o jeigu tu turi

omeny mane, palaidliežuvi, tai aš kaip gyva nesu buvusi burtininkė, tiesa, būta tokių gandų, paskleistų melagingų liudytojų, nusižengusių įstatymui, ir aplaidaus neišmanėlio teisėjo, bet dabar visi žino, kad aš visą laiką atgailoju, tačiau anaiptol ne dėl raganavimo, kurio niekas negali man prikišti, o dėl daugybės kitokių nuodėmių, kurių aš, didelė nusidėjėlė, esu padariusi, ir todėl tu, šelmi būgnini, nešdinkis iš prieglaudos, o dievaži, kai paimsiu pagaikštį, išlėksi kaip viesulas.

Ir pradėjo taip rėkaloti, apipylė mano šeimininką tokia užgaulių ir keiksmų kruša, jog tas sutriko ir nebežinojo, ką daryti; žodžiu tariant, ji neleido toliau rodyti spektaklio. Jis, aišku, nesidėjo galvon to šurmulio, nes pinigus jau buvo surinkęs, todėl neįvykusį spektaklį nukėlė į kitą dieną ir kitą prieglaudą. Žmonės išsiskirstė keikdami paskutiniais žodžiais senę ir vadindami ją ne burtininke, bet sena ragana, be kita ko, dar barzdota. Vis dėlto mes apsinakvojome toje prieglaudoje, ir senė, susitikusi mane vieną kieme, tarė:

– Ar čia tu, sūneli Montjeli? Ar laimė pagaliau man lėmė surasti tave, sūneli?

Aš kilstelėjau galvą ir įdėmiai pasižiūrėjau į ją; pastebėjusi mano žvilgsnį, ji priėjo su ašaromis akyse, apsivijo rankomis apie kaklą ir, jei nebūčiau nusisukęs, būtų pabučiavusi man į burną, bet man pasidarė koktu, ir aš nesutikau.

SIPIONAS. Ir gerai padarei, nes glėbesčiuotis ar bučiuotis su sene – ne malonumas, o kančia.

BERGANSA. Tai, ką dabar tau išdėstysiu, derėjo pasakyti iš pat pradžių, – tuomet nebūtų reikėję stebėtis, jog mudu netikėtai gavome kalbos dovaną, nes, žinai, štai ką tarė man senė:

– Sūneli Montjeli, eikš drauge, pažiūrėk, kur aš gyvenu, ir pasistenk, kad šiąnakt mudu galėtume pasikalbėti akis į akį, – aš paliksiu duris atviras; žinok, kad turiu tau papasakoti daug pravarčių dalykų apie tavo gyvenimą.

Aš nuleidau galvą leisdamas suprasti, jog sutinku, ir tai galutinai ją įtikino, kad aš esu tas pats šuo Montjelis, kurio ji, kaip paskiau man sakėsi, taip ilgai ieškojo. Palikau sukrėstas ir sutrikęs ir ėmiau laukti nakties, norėdamas sužinoti, kas paaiškės iš to keisto ir stebuklingo

pokalbio su sene; girdėjau žmones vadinant ją burtininke, todėl daug ko tikėjausi iš to pasimatymo. Pagaliau atėjo ta valanda, kada aš susitikau su ja akis į akį tamsiame, ankštame ir žemame kambariuke, apšviestame silpnučio molinės lempos žiburėlio; senė nugnybo dagtį, atsisėdo ant skrynutės, priglaudė mane prie savęs ir, netardama nė žodžio, ėmė vėl glėbesčiuoti, o aš vėl saugojausi, kad manęs nepabučiuotų. Pagaliau ji prabilo ir štai ką man tarė:

– Visas viltis dėjau į dangų, kad neužmerks man akių amžinas miegas, kol neišvysiu tavęs, sūneli, ir štai dabar, kai pamačiau tave, tegu ateina mirtis ir išsineša mane iš šio apkartusio pasaulio; žinok, sūneli, šiame mieste gyveno garsiausia visoje žemėje burtininkė, vardu Kamača Montiljietė. Ji vienintelė taip puikiai išmanė savo amatą, jog niekas, nei Eridė, nei Kirkė, nei Medėja, kurių vardus, kaip esu girdėjusi, mini visi padavimai, negalėjo jai prilygti. Įsigeidusi ji traukė daiktan debesis ir dangstė jais saulę; užsimaniusi apsiniaukusį dangų darė giedrą; kilnojo žmones kur tinkama iš pačių tolimiausių kraštų; stebuklingai gydė mergeles, per neatsargumą neišsergėjusias skaistybės; dangstė našles taip, kad jos galėjo dorai gyventi nedorybėje; skyrė vedusiųjų poras ir vesdino tuos, ką norėjo; gruodžio mėnesį skynė sode kvapias rožes, o sausį kirto javus; išauginti pipirnę duonkubilyje jai buvo toks pat menkas niekas kaip prašomai parodyti gyvus ir mirusius veidrodyje ar vaiko nage; sklido gandai, kad ji sugebanti paversti žmones gyvuliais, o vienas zakristijonas esą kaip reikiant jai tarnavęs šešerius metus asilo pavidalu. Aš niekaip negalėjau permanyti, kaip tai daroma, nes ir labai protingi žmonės sako, jog visas šnekas apie senovės burtininkes, kurios paversdavusios vyrus gyvuliais, reikią suprasti ta prasme, jog savo grožiu ir glamonėmis jos pakerėdavusios vyrus, o tie, beprotiškai jas pamilę, paklusdavę jų valiai ir, tenkindami jų užgaidus, imdavę panėšėti į gyvulius. Betgi tu, kaip matau iš patirties, priešingai, esi protu apdovanota būtybė, o štai stovi prieš mane šuns pavidalu, nors, beje, galimas daiktas, čia kaltas toksai mokslas, vadinamas magija, kuris sugeba permainyti išvaizdą. Šiaip ar taip, skaudžiausia, kad nei aš, nei tavo motina (o mudvi – dorosios Kamačos mokinės) nieku gyvu nesugebėjome įsigyti tokių

žinių, kokių ji turėjo, ir ne dėl to, kad mums trūko gabumų, apsukrumo ar drąsos, anaiptol, visko buvo daugiau, negu reikia, – veikiau dėl perdėto senės vylingumo, nes ji niekada neketino išmokyti mus svarbiausių paslapčių ir norėjo viską pasilaikyti sau. Tavo motina, sūneli, vardu Montiela, buvo antroji burtininkė po Kamačos, o mane vadina Kanjisarese, ir nors aš ne tokia išmoninga kaip jiedvi, vis dėlto gerų norų turiu ne mažiau negu kiekviena jų. Tiesa, vargu ar Kamača prilygo drąsa tavo motinai, kuri narsiai nubrėždavo žemėje ratą, įžengdavo į vidų ir stodavo akis į akį prieš ištisą legioną demonų. Man, pavyzdžiui, visada trupučiuką virpėdavo kinkos: būdavo gana užkeikti kad ir pusę legiono; bet užtat gaminti tepalus, kuriais mes, raganos, tepamės, geriau už mane nebūtų sugebėjusios nė jos (amžiną joms atilsį), kaip nesugeba nė tos, kur nūnai ištikimai laikosi mūsų taisyklių. Bet žinai, sūneli, kai pamačiau (kaip ir dabar kad matau), jog gyvenimas, lekiantis ant greitų laiko sparnų, artėja prie galo, ryžausi nusikratyti visų būrimo ydų, kurioms buvau atsidavusi ilgus metus, ir įdomumo dėlei pasilikau vien tiktai ragana, o šia yda nusikratyti vargu ar įmanoma. Ir tavo motina pasekė mano pavyzdžiu: išsivadavo iš daugelio ligų, daug gera padarė šiame pasaulyje, ir vis dėlto pasimirė ragana, pasimirė ne nuo kokios negalios, o tik todėl, kad ją skaudžiai nuskriaudė Kamača, jos mokytoja, jausdama pagiežą mokinei, kuri buvo bepranokstanti ją savo žiniomis, bet, galimas daiktas, čia būta ir kokio nesutarimo iš pavydo, nors aš nieko tikra negaliu pasakyti. Matai, sūneli, kai tavo motina pastojo ir kai pagaliau atėjo metas gimdyti, Kamača įsipiršo į pribuvėjas ir, savo rankomis priėmusi vaisių, pareiškė, jog gimė du šunyčiai; parodė juos tavo motinai ir tarė: „Čia, matyt, nelabojo darbas, čia, matyt, velnio žabangos, bet aš, sese Montiela, – tavo draugė, aš nuslėpsiu, kad tu gimdei; greičiau sveik ir žiūrėk, kad tavo bėda neiškiltų viešumon. Nesidėk per daug į širdį savo nelaimės: juk tu puikiai žinai, beje, kaip ir aš, jog, be savo draugužio kroviko Rodrigeso, tu jau seniai nieko daugiau nebeturėjai, tad šitie du šunyčiai bus gimę nuo ko kito, čia bus kokia paslaptis“. Mudvi su tavo motina (mat ten pasitaikė būti ir man) stačiai apstulbino tas keistas nutikimas. Kamača nuėjo sau ir nusinešė abu šunyčius,

o aš pasilikau slaugyti tavo motinos, kuri niekaip negalėjo patikėti tuo, kas įvyko. Bet štai išmušė Kamačai mirties valanda, ir ji, būdama viena koja grabe, pasikvietė tavo motiną ir prisipažino iš pagiežos pavertusi jos vaikus šunimis, bet tegu ji nesigraužianti: vaikai atgausią savo pavidalą, kada patys mažiausiai to tikėsis, tačiau tai atsitiksią ne anksčiau, kai pamatysią savo akimis štai ką:

Jie tikrąjį pavidalą atgaus,
Išvydę, kaip galvotrūkčiais didžiūnus,
Iškeltus į aukštybes, verčia žemėn
Ir kelia vieton jų į purvą sutryptus
Ranka, kuriai tas darbas patikėtas.

Štai ką pasakė Kamača tavo motinai, būdama viena koja grabe, kaip tau sakiau. Tavo motina užsirašė ir įsiminė tuos žodžius, o ir aš įsidėjau juos į galvą vildamasi, jog kada nors galėsiu perduoti jūsų katram; bijodama jus pražiopsoti, visus tavo plauko šunis vadinau tavo motinos vardu, – tiesiog norėjau pažiūrėti, ar atsilieps šaukiami tokiu šunims neįprastu vardu. Ir štai šį vakarą, kai pamačiau tave išdarinėjant tokius triukus, kai išgirdau tave vadinant „mokytu šunim“, kai vėliau pastebėjau tave kilstelėjant galvą ir žvelgiant į mane, kai kreipiausi į tave kieme, tariau sau, jog tu – Montielos sūnus, ir todėl dabar pranešu tau su didžiausiu džiaugsmu, koks likimas tave ištiko ir kokiu būdu gali atgauti ankstesnį savo pavidalą. Kaip aš norėčiau, kad tas būdas būtų toks paprastas kaip Apulėjaus aprašytas „Aukso asile“: ten reikėjo tiktai suėsti rožę, – bet tavo išsigelbėjimas priklauso ne nuo tavo paties apsukrumo, o nuo svetimos valios. Sūneli, tau belieka visa širdimi atsidėti Dievo malonei ir tikėtis, kad šios ne tiek pranašystės, kiek spėlionės išsipildys greitai ir sėkmingai; juk jeigu doroji Kamača pažadėjo, vadinas, viskas taip ir bus be jokios abejonės: ir tu, ir tavo brolis, jeigu jis gyvas, vėlei pasimatysite, kaip abudu to trokštate. Skaudžiausia, kad man jau nebedaug beliko gyventi ir kad neturėsiu laimės išvysti jūsų susitikimo. Kiek kartų ketinau pasiteirauti savo ožio, kaip pasibaigs jūsų nuotykiai, bet vis nedrįsau, nes

jis niekada neatsako į mūsų klausimus tiesiogiai, o kalba apylankomis, išsisukinėdamas, tad jo žodžius gali visaip suprasti, trumpai drūtai, mūsų pono ir viešpaties neverta klausinėti: teisybę jis mėgsta apsčiai įdaryti melu. Iš jo atsakymų susidariau nuomonę, kad apie ateitį jis nežino nieko tikra, vien spėja, kas gali įvykti, ir vis dėlto mums, raganoms, jis taip susuko galvas, jog mes, kad ir kaip jis tyčiojasi ir šaiposi, nieku gyvu neįstengiame jo palikti. Mes keliaujame pas jį toli toli į didelį lauką, kur susirenka galybė raganų ir raganių; ten jis vaišina mus visokiausiomis šlykštynėmis, ir ten dedasi tokie dalykai, jog iš tiesų, dievaži, kaip mane gyvą matai, nedrįstu pasakoti, kad neužgaučiau tavo tyros klausos, – tokie jie koktūs ir bjaurūs. Pasak vienų, mes keliaujame į tas puotas vien vaizduotėje, ir šėtonas įteigia mums visus tuos dalykus, kuriuos vėliau mes pasakojame kaip išties patirtus; pasak kitų, priešingai, mes būname ten dvasia ir kūnu, o man atrodo, jog ir vieni, ir kiti sako teisybę, nesgi niekas iš mūsų nežino, kada keliauja ten vienokiu, o kada kitokiu būdu: juk mūsų vaizduotė tokia laki ir gyva, jog neįmanoma besuvokti, kas tikra ir neabejotina, o kas menama, pramanyta. Ponai inkvizitoriai, sučiupę keletą mūsiškių, tyrė šį reiškinį, ir, man rodos, jų išvados patvirtina mano žodžius. Be galo norėčiau, sūneli, išsivaduoti iš tos nuodėmės ir netgi jau esu dariusi kai kurių žygių: dėl akių apsiėmiau rūpintis prieglauda ir vargšais, o tie mirdami palieka man šį tą pragyvenimui – arba testamentu, arba skarmaluose, kuriuos kruopščiai išnaršau ir randu įsiūtą vieną kitą pinigėlį; meldžiuosi mažai ir daugiausia tarp žmonių, bet užtat piktžodžiauju daug ir slapčiomis: verčiau veidmainiauti negu skelbtis nusidėjėle; pažiūrėti geri darbai, kuriuos dabar aš darau, pamažu išdildo iš žmonių atminties visas ankstesnes mano piktadarystes. Juk po teisybei tariamas šventumas jei kam ir kenksmingas, tai nebent pačiam apsimetėliui. Mielas Montieli, įsidėk į galvą mano patarimą: geras gali būti bet kada, bet jeigu prireiks būti blogam, tai stenkis neišsiduoti niekada. Neslėpsiu – esu ragana, bet neslėpsiu ir to, kad tavo motina taipgi buvo ragana ir burtininkė, ir vis dėlto visų žmonių akyse mudvi turėsime gerą šlovę. Trys dienos prieš mirtį mudvi dalyvavome didelėje puotoje viename Pirėnų slėnyje, bet vis

dėlto mirė ji, kupina tokios ramybės ir palaimos, jog, jei ne kelios grimasos, kurias padarė ketvirtis valandos prieš atiduodama Dievui dvasią, galėtum pamanyti, kad mirties patale ji jaučiasi nelyginant žiedais nubertame jungtuvių guolyje. Sopulių pervertoje širdyje ji nešiojosi abu savo sūnus ir nenorėjo dargi mirties valandą dovanoti Kamačai: tokia buvo tvirta ir nepalaužiama savo ketinimais. Aš užspaudžiau jai akis ir palydėjau į paskutinę kelionę, paskui atsisveikinau su ja amžinai, nors vis dar puoselėjau viltį susitikti prieš mirtį, nes šičia sklinda gandai, jog kai kas matęs ją klajojant po kapus bei kryžkeles įvairiais pavidalais; galimas daiktas, kada nors ir aš su ja pasimatysiu ir paklausiu, ar negaliu kuo padėti, kad jos taip nebeslėgtų nuodėminga sąžinė.

Kiekviena senės liaupsė tariamai mano motinai lyg peiliais raižė man širdį; man knieste knietė šokti ant jos ir sudraskyti į skutelius, ir jeigu to nepadariau, tai tik iš gailesčio, kad mirtis neištiktų jos neapsivaliusios nuo nedorybių. Galiausiai ji pasakė man ketinanti dabar pat naktį išsitepti tais savo tepalais ir kaip paprastai nulėkti į puotą – ten būdama, pasiteirausianti savo pono, koks manęs laukiąs likimas. Aš panorau sužinoti, apie kokius čia tepalus ji kalba, bet ji, rodės, įminė mano norą ir atsakė į mano mintį, lyg būčiau balsu ją paklausęs:

– Tie tepalai, kuriais mes, raganos, tepamės, pagaminti iš geriausių gyduolių syvų, o ne iš pasmaugtų vaikų kraujo, kaip šneka žmonės. Galėtum paklausti mane, kokia nauda ir koks malonumas šėtonui, kad jis liepia mums žudyti mažus vaikučius: juk jis žino, kad jie pakrikštyti, skaistūs ir nesutepti nuodėmės, todėl skrenda tiesiai į dangų, o šėtonui prarasti vieną krikščionio sielą – didžiausia kančia; į tavo klausimą paprasčiausia būtų atsakyti priežodžiu: kitas įmanytų – sau abi akis išsibadytų, kad jo priešas viena akimi apaktų; be to, žudydamas vaikus, jis užduoda tėvams tokį sielvartą, kokį vargu ar įmanoma įsivaizduoti, o svarbiausia jam – viską rikiuoti tokiu būdu, kad mes kas žingsnis darytume kokią baisią nuodėmę, ir Dievas jo nedraudžia dėl mūsų nuodėmių, nes, kaip žinau iš patyrimo, be Dievo valios šėtonas neužgaus nė skruzdėlės; čia tokia gryna teisybė, jog kartą, kai paprašiau jį sunaikinti savo priešo vynuogyną, jis atsakė

negalįs paliesti nė lapelio, nes tokia esanti Dievo valia; vėliau, kai tapsi žmogum, iš to galėsi padaryti išvadą, jog visos bėdos užgriūvančios žmones, karalystes, miestus ir sodžius, kaip antai: staigi netikėta mirtis žemėje ir vandenyje, pražūtis, žodžiu tariant, visos nelaimės, vadinamos pragaištingomis, yra Dievo duotos ir Jo valia paleistos, o bėdos ir nelaimės, vadinamos prasižengimais, atsiranda ir ima pradžią mūsų pačių širdyje. Dievas yra teisus, todėl mes patys esame kalti dėl nuodėmių, nes nusidedame mintimis, žodžiais ir darbais. Bausdamas mus už nuodėmes, kaip sakiau, Dievas leidžia šėtonui įvilioti mus į jo žabangas. Ko gero, dabar tu mane paklausi (jei apskritai supranti, ką aš kalbu), kas išmokė mane teologijos, ir, galimas daiktas, netgi galvoji sau vienas: „Kad tu nusprogtum, sena šliundra! Kodėl nemeti raganavimo, jei šitaip puikiai viską išmanai? Kodėl nesikreipi į Dievą, jei žinai, kad Jis mieliau atleidžia nuodėmes, negu leidžia nusidėti?" Atsakysiu taip, lyg iš tiesų būtum mane klausęs: pripratimas tampa antru prigimimu, o polinkis į raganavimą įeina į kūną ir kraują; vidinis karštis, deginantis mus, turi ir vėsos, kuri taip perima dvasią, jog atvėsina ir apsunkina tikėjimą, dėl to dvasia užsimiršta ir nebemena baimės, kuria baugina Dievas, kaip ir palaimos, kuria ją akstina; ir iš tiesų nuodėmė – tai kūno malonumai ir pramogos, tad neišvengiamai atbukina visus pojūčius, apsvaigina juos ir galutinai užgniaužia neleisdama jiems deramai reikštis; ir šitaip dvasia tampa bergždžia, apsnūdusi ir tingi, ji nebesugeba netgi suvokti, kaip svarbu puoselėti doras mintis, ir, nugrimzdusi į bedugnę savo menkystės prarają, nebenori tiestis prie Dievo, kuris duoda gailestingą ranką, idant dvasia galėtų pakilti. Ir mano dvasia lygiai tokia kaip tos, kurias štai dabar tau nupiešiau: aš viską matau ir viską suprantu, bet kūno pagundos laiko surakinusios pančiais mano valią, ir aš būsiu kaip buvusi nedora. Bet gana apie tai, dabar vėl pakalbėkime apie mūsų tepalus, kuriuos, kaip sakiau, gaminamės iš tokių stiprių gyduolių, jog išsitepusios netenkame nuovokos ir nuogos griūvame paslikos ant žemės, o tuomet, pasak žmonių, vaizduotėje patiriame visa tai, ką, mūsų manymu, patiriame iš tikrųjų. Dažną kartą išsitepusios mes dingojamės, kad, persimainiusios pavidalą ir pavirtusios

gaidžiais, pelėdomis ar varnais, lekiame ten, kur laukia mūsų ponas, o ten atgauname ankstesnį savo pavidalą ir mėgaujamės tokiais malonumais, kad nesmagu netgi tau pasakoti: atmintis gėdisi juos minėti, liežuvis neapsiverčia kalbėti. Taigi, kaip matai, esu ragana ir veidmainystės skraiste dangstau visas savo nuodėmes. Po teisybei nemaža esama tokių, kurie laiko mane dora krikščione ir gerbia, bet dauguma žmonių išūžia man ausis krikšto vardu, tuo pačiu, kuriuo mus paženklino pasiutęs teisėjas, kadaise teisęs mane ir tavo motiną ir atidavęs į budelio rankas, nes negavo kyšio ir išliejo visą savo galią bei rūstybę ant mūsų pečių; na, bet viskas jau praėjo, kaip viskas praeina pasaulyje, išdyla prisiminimai, gyvenimas nebegrįžta atgalios, liežuviai nuvargsta, nauji įvykiai nustumia užmirštin senus. Dabar štai rūpinuos prieglauda, sugebu pasirodyti tarp žmonių kaip pridera, savo tepalais prasimanau malonių valandėlių ir nesu tokia sena, kad dar nepagyvenčiau kokius metelius, nors man jau septyniasdešimt penkeri; tiesa, aš nebegaliu pasninkauti, nes amžius nebe tas, nebegaliu melstis, nes svaigsta galva, nebegaliu lankyti šventų vietų, nes kojos per silpnos, nebegaliu dalyti aukų, nes esu vargšė, nebegaliu galvoti apie gera, nes mėgstu piktžodžiauti, o juk norėdamas daryti gera, iš pradžių turi pagalvoti apie tai, žodžiu tariant, visos mano mintys nukreiptos į bloga, ir vis dėlto aš žinau, kad Dievas geras ir gailestingas ir puikiai žino, kas man bus. Bet gana, baikime tą kalbą, nes po teisybei man darosi liūdna. Eikš, sūneli, pažiūrėk, kaip aš tepuosi, nesgi ne bėda, kad duonos yra, laimę pasigavęs, užsiremk duris, kad nepabėgtų, iš džiaugsmo niekas neverkia, – atseit turiu galvoje, kad, nors šėtono teikiami malonumai – apgaulė ir regimybė, vis dėlto tai malonumai, o betgi pačiais didžiausiais mes mėgaujamės ne gyvenime, o vaizduotėje, nors iš tikrųjų turėtų būti priešingai.

Pabaigusi savo ilgą kalbą, senė pasikėlė, paėmė žibę ir nuėjo į kitą kambarį, daug ankštesnį, o aš nusekiau įpėdin, speičiamas tūkstančio visokiausių minčių ir stebėdamasis tuo, ką buvau girdėjęs ir ką dar turėjau pamatyti. Kanjisaresa pakabino žibę ant sienos ir paskubomis nusirengė iki marškinių, paskui išsitraukė iš kertelės glazūruotą puodą, įkišo ranką į vidų ir, murmėdama kažką panosėje, išsitepė

visa nuo kojų iki galvos, ant kurios nebuvo kyko. Prieš baigdama teptis, ji pasakė man, jog dabar kūnas jos arba gulėsiąs kambarėlyje be gyvybės ženklo, arba suvis pradingsiąs, bet man nesą ko bijoti, o reikią laukti ryto – tuomet aš sužinosiąs, koks būsiąs mano likimas, iki atgausiu žmogaus pavidalą. Aš nulenkiau galvą, girdi, taip ir bus padaryta, o ji baigė teptis ir kaip negyva griuvo ant aslos; prisikišau prie jos burnos ir pajutau, kad ji visai nekvėpuoja...

Pasakysiu tau teisybę, bičiuli Sipionai, man pasidarė baisiai baugu, kai pasijutau vienui vienas tarp ankšto kambarėlio sienų drauge su ta baidykle, kurią pasistengsiu tau aprašyti kaip galima geriau. Ūgio ji buvo aukštesnė nei septynių pėdų, atrodė lyg skeletas, aptemptas juoda plaukuota, sakytum išdirbta oda; pilvas, lyg padarytas iš prasto avikailio, buvo nukaręs mažne iki pat kelių ir dengė jos gėdingąją kūno dalį; krūtys suvytusios ir susiraukšlėjusios kaip karvės pūslė; lūpos pajuodusios, dantys ištrupėję, nosis paplokščia ir nuknabusi, akys išsprogusios, skruostai įkritę, krūtinė įdubusi, pečiai sulinkę, žodžiu tariant, ji visa buvo sudžiūvusi ir labiau panėšėjo į šėtoną. Ėmiau atidžiai ją apžiūrinėti, bet mane pagavo baimė pagalvojus, kaip bjauriai atrodo šis kūnas ir kokias šlykštybes išdarinėja jo dvasia; buvau bekrimstelėjąs senę – pažiūrėsiu, ar neatsigaus, tačiau peržvelgiau visą kūną ir neradau tokios vietos, kur nebūtų koktu įkąsti; vis dėlto įsikibau dantimis jai į kulną ir išvilkau kieman, bet ir ten ji neatgavo nuovokos. Pasižvalgęs į dangų ir pamatęs, kad aplink gana erdvu, išsivadavau iš baimės ar bent jau šiek tiek atsitokėjau ir ryžausi palaukti ir sužinoti, kuo baigsis tos nevidonės kelionė ir ką ji papasakos apie tolesnį mano gyvenimą. Tupėdamas kieme, ėmiau klausinėti pats save: kas tą senę padarė tokią protingą ir drauge tokią nedorą? Iš kur ji žino, koks blogis pragaištingas, o koks – vien prasižengimas? Kodėl ji taip gerai išmano ir kalba apie Dievą, o tarnauja velniui? Kaipgi ji šitaip šėtoniškai brenda į nuodėmes, negalėdama pasiteisinti nežinojimu? Šitaip man bemąstant, praslinko naktis, ir išaušusi diena užklupo mudu vidury kiemo: ji vis dar gulėjo be nuovokos, o aš tupėjau šalimais, įdėmiai žvelgdamas į siaubingą ir šlykštų jos apnašą. Iš prieglaudos išbėgo žmonės, ir vieni, išvydę šitokį vaizdą, tarė:

– Štai ir šventuolė Kanjisaresa pasimirė, žiū, kaip nukamavo ir pribaigė ją atgaila!

Kiti, apdairesni, pačiupinėjo riešą ir, įsitikinę, jog pulsas tvinksi ir jog ji nenumirusi, pamanė, kad ji ekstazėje ir „reginti Dievą". Tačiau būta ir tokių, kurie sakė:

– Ta sena šliundra turbūt ragana ir dabar, matyt, išsitepusi savo tepalais; kur tai matyta, kad šventieji „regėtų Dievą" tokia nepadoria poza, juo labiau kad tie, kas ją pažįsta, iki šiol laikė ją ne tiek šventąja, kiek ragana.

Radosi smalsuolių, kurie ėmė badyti ją smeigtukais, susmeigdami juos į kūną iki pat galvutės; bet senė gulėjo kaip gulėjusi ir atgavo nuovoką tik kokią septintą valandą ryto, o kai pajuto, kad visa sudurstyta smeigtukais, kad kulnai sukandžioti, kad visas kūnas vienų mėlynių, kad tyso išvilkta iš kambario po visų akių, pamanė, ir labai teisingai, kad aš – jos nešlovės kaltininkas, tad puolė mane ir, abiem rankom sugriebusi man už kaklo, ėmė smaugti narnėdama:

– Ak tu, nedėkingas nevidone, ak tu, nemokša, klastūne! Tai šit kaip atsimoki už tą gerą, kurį dariau tavo motinai ir ketinau padaryti tau?

Sumetęs, jog man gresia pavojus gauti galą nuo tos grasios harpijos nagų, pasipurčiau ir, suleidęs dantis į nukarusią papilvę, ėmiau taršyti ir tampyti ją po visą kiemą. Senė pratrūko rėkti, kad ją ištrauktų iš nelabojo dantų. Nevidonės žodžiai daugeliui pakišo mintį, jog aš, ko gero, šėtonas, niekad nesutariąs su dorais krikščionimis; vieni puolė mane šlakstyti šventintu vandeniu, kiti nesiryžo manęs ramdyti, dar kiti šaukė, kad mane reikia užkeikti, senė žviegė, aš draskiau ją kaip draskęs, sąmyšis vis didėjo, o mano šeimininkas, atbėgęs kilus triukšmui, įsiuto baisiausiai išgirdęs mane vadinant šėtonu. Keli vyrai, nieko neišmaną apie egzorcizmus, šoko pagaliais šventinti man šonus; nuo šios išmonės man pasidarė riesta, aš paleidau senę ir trimis šuoliais išrūkau į gatvę, dar galiukas kelio – ir jau kūriau iš miestuko, vejamas viso pulko vaikiščių, spiegiančių nesavais balsais:

– Traukitės iš kelio, *mokytas šuo* pasiuto!

Kiti jų šaukė:

– Nepasiuto, anaiptol, čiagi šėtonas šuns pavidalu!

Gavęs į kailį, kaip viesulas lėkiau iš miestelio, o įkandin dūmė būrys žmonių, nė neabejojančių, kad aš šėtonas – dėl tų triukų, kuriuos išdarinėjau jų akyse, ir dėl žodžių, kuriuos pasakė senė, atsibudusi iš savo prakeikto miego. Aš taip skubėjau nešti kudašių ir dingti jiems iš akių, jog visi pamanė, kad išgaravau kaip nelabasis; per šešias valandas sukoriau dvylika lygų ir atsigavau į čigonų taborą, stovyklaujantį netoli Granados. Ten atsikvėpiau truputį: kai kurie čigonai pažinojo mane kaip mokytą šunį, tad sutiko džiaugsmingai ir paslėpė urve, kad niekas nerastų, jei būčiau ieškomas, ketindami, kaip supratau vėliau, pelnytis duoną lygiai taip kaip ankstesnis mano šeimininkas būgnininkas. Tris savaites išbuvau pas juos ir per tą laiką puikiausiai susipažinau su jų gyvenimu bei papročiais, kurie yra tokie ypatingi, jog negaliu tau nepapasakoti.

SIPIONAS. Palauk, Bergansa, kol dar neįsivarei pasakoti toliau, būtų ne pro šalį aptarti raganos kalbas ir pasitikrinti, ar galima pripažinti teisybe tą begėdišką melą, kuriuo tu linkęs tikėti. Klausyk, Bergansa, būtų didžiausia nesąmonė tikėti, jog Kamača vertusi žmones gyvuliais ir jog zakristijonas tarnavęs jai gyvulio pavidalu tiek metų, kaip pasakojama; visos tos šnekos – tai ne kas kita kaip prasimanymai, melas arba regėjimo apgaulė. Jeigu mums dabar atrodo, jog mudu turime kažkiek proto ir nuovokos, nes kalbame (nors iš tikrųjų esame šunys ar bent šunų pavidalo), taigi mes jau esame aptarę šį reiškinį kaip neregėtą stebuklą ar pranašingą ženklą ir, nors viskas aišku lyg dieną, niekuo negalime būti tikri tol, kol tolesni įvykiai neparodys, kuo mudviem dera tikėti. Gal išdėstyti viską aiškiau? Pagalvok, nuo kokių niekų, kokių kvailų dalykų, pasak Kamačos, priklauso mūsų išganymas; tai, kas tau atrodo pranašystė, – vien paistalai ir pasakos (kažkas panašaus į arklį be galvos ir stebuklingą lazdelę), kurias ilgais žiemos vakarais prie židinio seka senės; jeigu jos žodžiai būtų buvę tiesa, jau seniai būtų išsipildę, nors galima juos suprasti ir kitaip, kaip sakoma, alegoriškai, kada turima omenyje ne tiesioginė prasmė, o kažkas kita, skirtinga ir drauge panašu; tuomet žodžiai

Jie tikrąjį pavidalą atgaus,
Išvydę, kaip galvotrūkčiais didžiūnus,
Iškeltus į aukštybes, verčia žemėn
Ir kelia vieton jų į purvą sutryptus
Ranka, kuriai tas darbas patikėtas,

suprantami mano minėta prasme, turbūt reiškia, jog mudu atgausime ankstesnį pavidalą tik pamatę, kaip tie, kurie vakar puikavosi laimės viršūnėje, šiandien gyvalioja pažeminti, nublokšti į vargą ir niekinami kadaise juos gerbusių žmonių; be kita ko, turime pamatyti, kaip žmonės, prieš porą valandų pasmerkti vien dauginti gyventojų skaičių pasaulyje, staiga pasikels į gerovės aukštybes ir dings mums iš akių; ir jeigu iš pradžių nematėme jų dėl menkumo ir kuklumo, tai dabar negalime pasiekti jų, didžių ir aukštybėn iškeltų. Ir jeigu tik dėl to mes atgausime, kaip sakai, ankstesnį pavidalą, tai tokių dalykų esame regėję ir regime kiekviename žingsnyje, todėl, man rodos, Kamačos eiles reikia aiškinti ne alegorine, o tiesiogine prasme, bet ir ji mūsų neišgelbės, nes daugel kartų esame regėję tai, kas čia sakoma, ir vis dėlto, kaip matai, tebesame šunys. Vadinasi, Kamača – paprasčiausia sukčiuvienė ir apgavikė, Kanjisaresa – melagė, o Montiela – mulkė, klastūnė ir viliūgė, teatleidžia man Dievas, jeigu ji atsiėjo mudviem ar tik tau vienam motina, nes aš, pavyzdžiui, tokios motinos nepageidauju. Taigi vienintelė tikroji pranašystės prasmė – žaidimas kėgliais, kada galvotrūkčiais verčiami žemėn tie, kurie stovi stati, ir jų vieton keliami parblokšti, o visa tai daro ranka, kuriai tas darbas patikėtas. Na, prisimink, kiek kartų savo gyvenime esame matę, kaip žaidžiama kėgliais, ir argi nuo to atvirtome į žmones, jei apskritai mes – žmonės.

BERGANSA. Reikia pripažinti, brolau Sipionai, kad sakai teisybę ir kad esi protingesnis, negu aš maniau; tavo žodžiai nejučiomis perša man mintį, kad visa, ką mes esame patyrę ir patiriame dabar, ne kas kita kaip sapnas, o mudu abu – paprasčiausi šunys; vis dėlto nepraleiskime progos pasinaudoti į valias kalbos dovana ir mėgaukimės tuo žmonijos gėriu kiek įmanydami; tad nepasibodėk mano pasakojimu ir klausykis, kas man nutiko vėliau, kai čigonai paslėpė mane urve.

SIPIONAS. Su mielu noru; tikiuosi, kad ir tu, atsidėkodamas man tuo pačiu, jei tokia bus dangaus valia, išklausysi mano gyvenimo istoriją.

BERGANSA. Gyvendamas pas čigonus, aš labiausiai domėjausi jų suktybėmis, apgavystėmis, klastomis ir vagystėmis, kuriomis manosi visi, tiek vyrai, tiek moterys, vos nuspyrę į šalį vystyklus ir išmokę vaikščioti. Turbūt žinai, kokia galybė čigonų bastosi išsisklaidę po Ispaniją? Tai va, jie pasižįsta ir susižino, verčia vagystes vieni ant kitų ir kaltina vagystėmis kiti kitus. Klauso jie ne tiek savo karaliaus, kiek vadeivos, praminto Grafu, kuris kaip visi jo įpėdiniai vadinamas Maldonadu, ir anaiptol ne todėl, kad kilęs iš tos kilmingos giminės, – tiesiog kartą vienas to vardo bajoro tarnas įsimylėjo gražuolę čigonę, kuri sutiko atsakyti į jo meilę tik su ta sąlyga, jeigu jis pasidarys čigonas ir paims ją į pačias. Tarnas patenkino jos valią ir taip patiko čigonams, jog tie išrinko jį savo valdovu ir prisiekė ištikimybę, o reikšdami vasališką priklausomybę, atiduodavo dalį laimikio, kai pasitaikydavo stambesnė vagystė.

Dangstydami savo dyką buvimą, jie gaminasi iš geležies visokiausių įnagių, savaip praverčiančių pelnant duoną vagystėmis; tad visada gali juos pamatyti gatvėse prekiaujant žnyplėmis, grąžtais, plaktukais, o čigones – trikojais bei semtuvėliais. Visos čigonės – puikios pribuvėjos, savo išmanymu pranoksta netgi mūsiškes moteris, nes nedaro jokių išlaidų ir neprašo pagalbininkių: pačios priima savo vaikus ir iškart maudo šaltame vandenyje, štai kodėl nuo gimimo iki mirties čigonai užsigrūdinę, puikiai ištveria šalčius ir darganas, būna narsuoliai, geri raiteliai, bėgikai ir šokėjai. Tuokiasi jie kaip paprastai tarp savęs, kad neišeitų viešumon nedoras jų būdas; moterys saugo vyro garbę ir tik labai retai išdrįsta sulaužyti ištikimybę su kokiu kitos genties žmogumi; rinkdamos išmaldą, ją išvilioja daugiau išmonėmis ir gražbyliavimu negu poteriais; ta dingsčia, kad niekas jomis nepasitiki, jos niekada neina tarnauti ir mieliau dykaduoniauja; kiek pamenu, beveik nesu matęs čigonės prie altoriaus ar prie Dievo stalo, nors ir gana dažnai užsuku į bažnyčią. Vienintelis jų rūpestis – sugalvoti, kaip ką apmulkinti, kur ką pasivogti. Jie pasakojasi vieni

kitiems savo vagystes ir gudrybes, pritaikytas darbe. Šitaip vienas čigonas, man girdint, pasipasakojo draugams, kaip apsukriai apmulkino ir apvogė vieną kaimietį. Čigonas turėjo striukuodegį asilą, ir štai kartą prie tos bigės jis pritaisė kitą uodegą, kuri atrodė kaip ten buvusi. Nuvedė jis tą asilą prekyvietėn ir pardavė kaimiečiui; susiderėjęs ir pasiėmęs pinigus, čigonas pasiūlė anam nusipirkti kitą asilą, ką tik parduotojo brolį, tokį pat gerą, tik truputį pigiau. Kaimietis sutiko, liepė čigonui parodyti tą asilą, o jis, girdi, tuo tarpu nuvesiąs savąjį į užvažiuojamąjį kiemą. Kaimietis nuėjo sau, o čigonas – iš paskos; kaip ten buvo, kaip nebuvo, bet čigonas įsimiklinęs pavogė iš kaimiečio parduotą asilą, tą pat akimirką nutraukė dirbtinę uodegą ir vėl turėjo striukuodegį; pakeitė jis balną bei kamanas ir išdrįso susirasti kaimietį ir pasiūlyti jam sandėrį; susitiko jį dar nepastebėjusį vagystės ir tuojau pat pardavė antrą asilą. Užsimokėti kaimietis nuėjo į užvažiuojamąjį kiemą, kame vienas asilas susigriebė praradęs kitą ir, nors buvo nepranokstamas tarp asilų, vis dėlto suprato, kad čia bus čigono pasidarbuota, ir mokėti atsisakė. Tada čigonas pasikvietė liudytojų, atsivedė žmones, paėmusius rinkliavą už pirmąjį sandėrį, ir tie prisiekė, jog čigonas pardavęs kaimiečiui ilgauodegį asilą, nė kiek nepanašų į tą, kurį dabar parduoda. Be to, į ginčą įsiterpė algvasilas, taip ryžtingai rėmęs čigoną, jog kaimiečiui nieko kita nebeliko, kaip antrąsyk užsimokėti už asilą. Pasakodavo jie ir apie galybę kitokių vagysčių, bet daugiausia apie gyvulių vogimą, o tą amatą išmano kaip reta ir tik juo verčiasi. Žodžiu tariant, nedori tai žmonės, ir nors nemaža išmoningų teisėjų stengėsi juos prigriebti, vis dėlto nesugebėjo jų perauklėti.

Po kokių trijų savaičių jie susimanė vestis mane Mursijon; nusigavome į Granadą, kame tuo metu jau stovyklavo pulkas, kur mano šeimininkas tarnavo būgnininku; tai patyrę, čigonai apsistojo užvažiuojamajame kieme, o mane uždarė viename kambaryje. Kodėl taip padarė, sužinojau iš jų kalbų, bet man nepatiko ta kelionė, ir aš nusprendžiau pabėgti, o nusprendęs ilgai negaišavau. Granados pakrašty įšokau į sodą pas kažkokį maurą, kuris sutiko mane išskėstomis rankomis, ir aš su mielu noru apsilikau tenai: mat pamaniau, kad esu

jam reikalingas tik sodui saugoti, o tai, mano akimis, daug lengvesnis darbas negu bandą ganyti; kadangi dėl algos mudviem derėtis nereikėjo, be niekur nieko jis gavo tarną po ranka, o aš – šeimininką ant savo galvos. Tarnavau jam ilgiau nei mėnesį, aišku savaime, anaiptol ne todėl, kad patiko, – stačiai norėjau sužinoti, kaip gyvena mano šeimininkas, taipgi ir kiti maurai, įsikūrę Ispanijoje. Ak, kiek dalykų, ir dar kokių galėčiau papasakoti tau, drauguži Sipionai, apie tuos nevidonus maurus, tik va, manding, nepakaks nė dviejų savaičių! O jei leisiuos dėstyti iš pagrindų, vargu ar baigsiu per du mėnesius; šiaip ar taip, ši tą paporinsiu bent jau bendrais bruožais, tad pasiklausyk, kas man ypač krito į akį ir įsmigo atmintin iš tų lemtų žmonių gyvenimo. Su žiburiu nesurastum tarp jų nė vieno, kas nuoširdžiai tikėtų šventuoju krikščionybės įstatymu: vienintelis jų rūpestis – krauti ir saugoti sukrautus pinigus. Tam tikslui jie ir dirba, kąsnio duonos sau gailėdami, o kai pakliūva jiems į rankas realas, ypač ne paprastas, nuteisia jį kalėti iki gyvos galvos amžinoje tamsybėje; šitaip, nuolat pelnydami ir nieko neišleisdami, jie susirenka ir susikrauna didumą pinigų, leidžiamų apyvarton Ispanijoje. Jie visi – jos taupyklė, jos kandys, jos šarkos ir jos žebenkštys: viską susiglemžia, viską susislapsto, viską suryja. Atsimink, jog jų daug ir jog kas mielą dienelę jie po truputį uždirba ir atideda (o lėtoji karštligė pakerta gyvybę ne blogiau negu greitoji); kadangi maurai be perstojo dauginasi, drauge daugėja ir kaupėjų, be to, kaip sako patirtis, jie dauginasi ir dauginsis be galo; mat dorovingumu jie negarsėja ir į vienuolynus neina, nei vyrai, nei moterys; visi tuokiasi, visi veisiasi, nes, gyvenant saikingai, didėja vislumas; karai juos lenkia, karo dalykai per daug negadina sveikatos. Jie ramių ramiausiai mus plėšia ir, perparduodami mums mūsų krašto vaisius, turtėja. Tarnų jie nelaiko, nes patys apsitarnauja, vaikų mokymui pinigų nešvaisto, nes mokytis jiems reikia nebent, kaip mus plėšti. Esu girdėjęs, jog iš dvylikos Jokūbo sūnų, atėjusių į Egiptą, tuo metu, kai Mozė išvadavo žydus iš namų nelaisvės, jau buvo atsiradę šeši šimtai tūkstančių vyrų, neskaitant vaikų ir moterų; o dabar paskaičiuok, kiek privis maurų, kurių yra nepalyginti daugiau.

SIPIONAS. Jau daug kas ieškojo, kaip išsigelbėti iš visų tų bėdų, kurias tu pastebėjai ir nupasakojai bendrais bruožais, bet, kiek man

žinoma, nutylėjai daug didesnes ir baisesnes opas, kurių dar niekam nepavyko išgydyti; tačiau mūsų valstybė turi nemaža protingų sergėtojų, kurie vieną gražią dieną pamatys, kokią galybę gyvačių maurų augina ir šildo anty Ispanija, ir Dieve duok ras gerą ir veiksmingą vaistą. Na, pasakok toliau.

BERGANSA. Mano šeimininkas buvo toks šykštus, kaip ir visi jo giminės žmonės, ir maitino mane tuo, kuo ir pats maitinosi: kriaukšliu sorų duonos ir lašeliu sorgų sriubos, tačiau dangus padėjo man bristi tą vargą labai keistu būdu, kurį tuojau pat išdėstysiu. Kas rytą, įdienojus, po granatmedžiu – o sode jų buvo nemaža – pasirodydavo jaunuolis, pažiūrėti mokytas vyras, ne tiek juodos ir pūkuotos, kiek parudusios ir nutrintos flanelės drabužiais: atsisėda paunksnėje ir rašo nežinia ką į storą sąsiuvinį, retkarčiais nei iš šio, nei iš to pliaukštelėja sau per kaktą, pakelia akis į dangų ir ima graužtis nagus, o tarpais taip susimąsto, jog nekrustelėja nei ranka, nei koja, nei blakstienos – stačiai kaip apkerėtas! Kartą prisėlinau prie jo nemačiom ir girdžiu – kažin ką murma panosėje, o po kokios valandos kad suriks:

– Šlovė Viešpačiui! Kaip gyvas nesu parašęs geresnės oktavos!

Ir ėmė paskubomis rašyti sąsiuvinyje, spinduliuodamas didžiu džiaugsmu: iš visų tų požymių netrukus supratau, jog vargšelis – poetas. Pradėjau kaip paprastai labintis, kad nebijotų manęs, paskiau atsiguliau prie jo kojų, o jis, pamatęs, jog bijoti nėra ko, vėl įsigilino į savo godas: pasikaso pakaušį, susimąsto, užsirašo ką sugalvojęs. Tuo tarpu sode pasirodė dar vienas jaunuolis, elegantiškas dabita, su kažkokiais popieriaus lakšteliais, į kuriuos tolydžio žvilgčiojo; priėjęs artyn prie pirmojo, jis paklausė:

– Na, ar jau baigėte pirmąjį aktą?

– Ką tik baigiau, – atsakė poetas, – ir taip šauniai, kad sunku net įsivaizduoti.

– O kaip vis dėlto? – pasiteiravo antrasis jaunuolis.

– Ogi štai kaip, – atsiliepė poetas. – Išeina šventasis tėvas popiežiaus apdaru, o iš paskos – dvylika kardinolų, ir visi kaip vienas violetinėmis mantijomis, nes tuo metu, kai vyksta mano komedijos veiksmas, ateina laikas *mutatio capparum*[34], kada kardinolai rengiasi nebe raudonais, bet violetiniais rūbais, ir tai be galo svarbu scenoje,

kur ir šiaip jau daroma tūkstančiai riktų ir kvailysčių, na, o aš suklysti negalėjau: tam tyčia perskaičiau visą Romos Bažnyčios apeigyną, kad susigaudyčiau, kada ir kokiais drabužiais reikia rengtis.

– Kaip jūs manote, – įterpė pašnekovas, – iš kur trupės vadovas gaus violetines mantijas dvylikai kardinolų?

– Jeigu jis išmes bent vieną, – atkirto poetas, – pamatys mano komediją tik tada, kai aš išmoksiu skraidyti! Po šimts! Negi turės pražūti toks didingas pasirodymas? Tik pagalvokit, kaip viskas atrodys scenoje: Bažnyčios galva, dvylika orių kardinolų ir dvasininkų palyda, kuri, be abejo, žygiuos iš paskos. Dangau, čiagi bus vienas didžiausių ir puikiausių reginių, kokių tikriausiai nebuvo matyta net tokiose gerose komedijose kaip „Darachos puokštė“[35]!

Tik tada aš galutinai supratau, kad vienas iš pašnekovų – poetas, o kitas – aktorius. Aktorius ėmė įkalbinėti poetą šiek tiek sumažinti kardinolų skaičių, kitaip trupės vadovui būsią neįmanoma pastatyti komedijos. Poetas griežtai atsikirto, girdi, tegu jam dar dėkoja, kad neparodo visos konklavos, susirinkusios pagerbti to neužmirštamo įvykio, kurį jis užsimojęs priminti žmonėms savo nepalyginamojoje komedijoje. Aktorius nusijuokė ir, palikęs poetą ramiai darbuotis toliau, nuėjo mokytis vaidmens, kurį turėjo atlikti kažkokioje naujoje komedijoje. Poetas parašė dar kelias savo įstabios komedijos eilutes, pakui ramių ramiausiai išsitraukė iš kišenės kriaukšlį duonos ir kokia dvidešimt džiovintų vynuogių šakelių: pamenu, net suskaičiavau visas, nors nesu tikras, ar išties jų tiek buvo, nes sulipusios atrodė kaip koks gniutulas, išvoliotas trupiniuose. Jis nupūtė trupinius ir ėmė vieną po kitos valgyti uogas drauge su šakelėmis (nepastebėjau, kad būtų kurią numetęs į šalį), užsikąsdamas duona, apsivėlusia flanelinio švarkelio kišenėje, sakytum supelijusia, ir tokia kieta, jog netgi jis nevaliojo įveikti jos, sugurinti dantimis, nors ir šiaip, ir taip kišo į burną; galiausiai viskas baigėsi mano naudai: poetas numetė kriaukšlį man, sakydamas:

– Še, ėsk į sveikatą!

„Žiū, – tariau sau vienas, – tasai poetas vaišina mane tuo pačiu nektaru ir ambrozija, kuriais, anot padavimų, maitinasi danguje dievai

ir netgi Apolonas". Apskritai poetai vargsta siaubingai, bet mano padėtis buvo dar siaubingesnė, nes maitino jis mane tuo, ką pats išmesdavo. Kurdamas savo komediją, jis kasdien ateidavo į sodą, ir man netrūko kriaukšlių, kuriais dosniai mane vaišindavo; pavalgę mudu traukdavome prie šulinio ir ten – aš nuo žemės, jis iš kaušo – numalšindavome troškulį kaip karaliai.

Bet štai vieną dieną poetas dingo, ir mane surietė toks badas, jog ryžausi pabėgti nuo savo šeimininko mauro ir ieškoti laimės mieste, nes, kaip sakoma, vilką kojos peni. Vos įžengiau į miestą, išsyk pamačiau iš garsaus Šventojo Jeronimo vienuolyno išeinant poetą; jis pažino mane, pripuolė išskėstomis rankomis, aš irgi prišokau artyn visokeriopai reikšdamas džiaugsmą, ir tą pačią akimirką jis ėmė traukti iš kišenės kriaukšlius duonos, kur kas minkštesnės negu sode, kišti nebe sau į dantis, o iškart man, tad gardžiuodamasis pasisotinau iš jo malonės. Šviežia duona ir minėtas vienuolynas, iš kur pamačiau išeinant poetą, pakišo man mintį, kad jo mūza – kaip ir daugelio kitų poetų – gyvena išmalda. Jis nuėjo į miestą, o aš nusekiau įdurmu, turėdamas mintį jam tarnauti, aišku, jeigu jis panorės, ir tenkintis trupiniais nuo prašmatnaus jo pilies stalo, nes niekas taip gausiai neapipila dovanomis kaip gailestinga ranka, kuri niekad nebūna tuščia, nors ir sakoma, jog „iš šykštuolio vis ką nors laimėsi, o iš pliko – nieko", bet aš su tuo nesutinku: nei šykštuolis, nei godišius amžindie neduos to, kuo apdovanos plikšis, kuris, kad ir nieko neturėdamas, nudžiugins vien savo gerais norais.

Žingsnis po žingsnio pagaliau atsidūrėme pas trupės vadovą, jei neklystu, vardu Angulą, vadinamą Bjauriuoju, skiriant nuo kito Angulo, aktoriaus, vieno didžiausių talentų, kada nors vaidinusių ar nūnai vaidinančių komedijose. Visa trupė susirinko klausyti mano šeimininko komedijos (mat aš jau laikiau jį savo), tačiau, įpusėjus pirmajam veiksmui, iš pradžių po vieną, paskiau po du išgaravo visi klausytojai, tik mudu su trupės vadovu dar bandėme kantrybę. Komedija pasirodė besanti tokia, jog netgi man, asilui poezijos klausimais, dingtelėjo, kad ją sukūrė pats šėtonas, ketindamas pražudyti poetą, kuris kone paspringo seilėmis, pamatęs, kokiais tyrais pavirto jo auditorija. Turbūt

pranašinga poeto dvasia jau tada pajuto gresiant pavojų, ir iš tikrųjų neilgai trukus sugrįžo visi aktoriai, o jų būta dvylikos, netardami nė žodžio apspito mano šeimininką, ir, jei trupės vadovas nebūtų pasinaudojęs savo valdžia, sutvirtinta riksmais bei maldavimais, tikriausiai būtų pasūpavę autorių paklodėje. Kai reikalai pakrypo tokia nepageidaujama linkme, mane nukrėtė šiurpas, trupės vadovas paniuro, aktoriai pralinksmėjo, o poetui pašoko apmaudas, tačiau jis greit susitvardė, nors ir raukydamasis sugraibė savo komediją, įsikišo į užantį ir prašvokštė: „Išmano kiaulė debesį". Ir, netaręs daugiau nė žodžio, oriai žengė pro duris. Aš neturėjau nei jėgų, nei noro bėgti iš paskos, ir nieko nepralaimėjau: trupės vadovas mane taip maloniai priglobė, jog norom nenorom gavau pas jį apsilikti.

Nepraėjo nė mėnuo, ir aš pagarsėjau kaip nepakartojamas intermedijų ir nebylių vaidmenų atlikėjas. Man užmovė antsnukį, išmokė vaikytis po sceną, ką nurodys, žodžiu tariant, jei kitur intermedijos paprastai baigdavosi lazdomis, tai pas mano šeimininką – siundymu: aš versdavau ant žemės ir taršydavau kas pakliūva, linksmindamas mulkius ir pelnydamas savo šeimininkui gražaus pinigo. Ak Sipionai, jei galėčiau tau papasakoti, ką mačiau toje trupėje ir kitose dviejose, kur tarnavau! Bet glaustai ir trumpai nenupasakosi visko, turėsiu atidėti kitam kartui, jei kitą kartą mudviem pavyks susišnekėti. Matai, koks ilgas mano pasakojimas? Matai, kiek nuotykių teko man patirti? Tik pagalvok, kiek esu keliavęs ir kiek šeimininkų turėjęs! Bet visa tai, ką esi girdėjęs, – vieni niekai palyginti su tuo, ką galėčiau papasakoti ilgai ir atidžiai stebėjęs aktorių gyvenimą, apie jų papročius, darbą, būdą, apie jų nemokšiškumą, dykystę, sąmojingumą ir begalę kitokių dalykų: kai ką būtų galima pašnibždėti į ausį, kai ką apskelbti žmonėms, o viską perdėm išsaugoti kaip atminimą, kad atsivertų akys tiems, kurie dievina tariamus jų veidus, dirbtinį, nepastovų jų grožį.

SIPIONAS. Puikiausiai regiu, Bergansa, tuos bekraščius horizontus, kurie atsiveria prieš tave ir gundo tęsti be galo pasakojimą, tačiau, man regis, šią temą dera palikti kitam kartui, kada niekas netrikdys mūsų ramybės.

BERGANSA. Teesie tavo valia, tad klausyk toliau. Su viena aktorių trupe atvykau čionai, į Valjadolido miestą, ir šičia per vieną intermediją gavau tokią žaizdą, jog vos neatsisveikinau su šiuo pasauliu; atsikeršyti negalėjau, nes buvau su antsnukiu, o paskiau, kai pyktis atlėgo, tariau sau, kad apgalvotas kerštas byloja vien apie žiaurumą ir silpnadvasiškumą. Naujas amatas galutinai man pabodo, anaiptol ne todėl, kad jo būta sunkaus, – paprastų papraščiausiai aplink mačiau tokius dalykus, jog nagai knietėjo imtis auklėjimo ir bausmių, bet kadangi aš galėjau nebent graužtis ir sielvartauti, o ne daryti tvarką, tai nusprendžiau suvis jų nematyti ir atsidėti šventiems dalykams kaip ir tie žmonės, kurie ryžtasi nusikratyti ydų, kai nebesugeba jomis mėgautis: juk vis geriau vėliau negu niekad. Tai va, kai kartą pamačiau, kaip tu, įsikandęs žibintą, nakčia vaikščioji drauge su doru krikščioniu Maudesu, pamaniau, kad gerai, teisingai ir šventai gyveni; gerų norų skatinamas, ryžausi ir aš eiti tavuoju keliu ir, to pagirtino ketinimo vedamas, stojau prieš Maudesą, kuris padarė mane tavo draugu ir įkurdino šioje ligoninėje. Nemaža aš šičia patyriau ir vargu ar spėsiu šiąnakt viską papasakoti, bet labiausiai norėčiau iškloti, ką girdėjau iš keturių ligonių, kuriuos likimas ir bėda atvarė pas mus ligoninėn ir visus keturis suguldė į poromis sustatytas lovas. Atleisk man, pasakojimas mano gana trumpas ir labai pritinka šia proga, tad niekaip negaliu atidėti kitam kartui.

SIPIONAS. Ką gi, atleidžiu, bet paskubėk, nes, man regis, netrukus pradės švisti.

BERGANSA. Tai va, palatos gale, keturiose lovose, gulėjo visi keturi: vienoje – alchemikas, kitoje – poetas, trečioje – matematikas ir ketvirtoje – vienas tų, kurie vadinami projektų kūrėjais.

SIPIONAS. Regis, ir aš pamenu tą dorą draugiją.

BERGANSA. Tai va, praeitą vasarą, vieną popietę, kai langai buvo uždangstyti ir aš, nulindęs pavėsin, tysojau po viena tų lovų, poetas pradėjo gailiai skųstis likimu ir, matematiko paklaustas, kas atsitiko, ėmė keikti savo liūdną dalią.

– Kaipgi aš nesiskųsiu? – atsiduso jis. – Ištikimai laikiausi Horacijaus „Poetikos“ taisyklių, reikalaujančių dešimt metų brandinti

parašytą veikalą, o betgi aš kūriau ne mažiau kaip dvidešimt, be to, dar dvylika metų mokiausi jį atmintinai; mano kūrinys apdainuoja didį dalyką, jis nuostabus ir savitas savo sumanymu, parašytas iškilmingomis eilėmis, pilnas įdomių įvykių, nepaprastas savo kompozicija, nes pradžia tobulai suderinta su viduriu ir pabaiga, ir, apskritai tariant, tai didinga, skambi, herojiška, maloni ir turininga poema, ir vis dėlto negaliu surasti didiko, kuris sutiktų priimti dedikaciją. Turiu galvoje apsišvietusį, dosnų ir kilniaširdį didiką! Niekingi laikai, menkas, sugedęs amžius!

– Apie ką pasakoja jūsų knyga? – pasiteiravo alchemikas.

– Ji pasakoja apie tuos anglų karaliaus Artūro gyvenimo įvykius, kuriuos praleido arkivyskupas Turpenas, ir, be to, turi priedą – „Šventojo Graalio beieškant“; viskas išdėstyta herojine eilėdara, dalis oktavomis, dalis baltosiomis eilėmis, tačiau perdėm vienais daktiliais, tai yra daktiliniais daiktavardžiais, visiškai išvengiant veiksmažodžių.

– Aš menkai išmanau poeziją, – atsiliepė alchemikas, – ir negaliu įvertinti tos bėdos, kuria jūs skundžiatės, bet, kad ir kokia ji būtų, vis dėlto neprilygs manajai, nes aš, neturėdamas nei instrumentų, nei didiko, kuris paremtų ir parūpintų įrengimų alchemijos bandymams, prarandu progą maudytis aukse ir valdyti tokius turtus, kokių nesapnavo Midai, Krasai ir Krezai.

– Vadinasi, jums, pone alchemike, pavyko bandymas gauti sidabrą iš kitų metalų? – įsiterpė tuo metu matematikas.

– Tuo tarpu dar jo negavau, – atsakė alchemikas, – bet esu tikras, kad gauti įmanoma; man reikia kokių dviejų mėnesių, ir aš atrasiu filosofinį akmenį, kuris grindinio akmenį paverčia auksu ir sidabru.

– Išties jūs perdedate savo nelaimę, – tarė matematikas, – šiaip ar taip, vienas jūsų turi knygą, kurią bet kam gali paskirti, o kitas lengvai gali atrasti filosofinį akmenį, kuris apipils jį turtais, kaip apipylė jo pirmtakus, bet ką gi man sakyti apie savo nedalią, jei neturiu kuo netgi jos paremti? Štai jau dvidešimt metų stengiuos surasti pastovų tašką[36]: čia jį pametu, čia aptinku, bet vos tik imu tikėti, kad jis yra ir nieku gyvu nebepradings, staiga vėl atsiduriu nuo jo taip toli, jog negaliu atsistebėti! Ne geriau sekasi ir skritulio kvadratūra; vienu

tarpu buvau taip arti tikslo, jog ligi šiol rodosi, kad sprendimą turiu švarko kišenėje. Taigi aš kankinuosi kaip tas Tantalas, kuris stovi prie vaisių ir miršta iš bado, mato šalimais vandenį ir galuojasi troškuliu; kartais dingojuos, kad štai įminsiu mįslę, bet po valandėlės vėl esu toli nuo sprendimo ir turiu iš naujo kopti į kalną, nuo kurio ką tik nusileidau nelyginant Sisifas, vilkdamas ant pečių sunkų savo triūso akmenį.

Iki tol projektų kūrėjas visą laiką tylėjo, bet pagaliau ir jis prabilo:

– Vargas suvarė į šią ligoninę tokius keturis dejuoklius, jog, rodos, imk visus ir siųsk dovanų pačiam turkų sultonui! Aš nepripažįstu tokių amatų ir darbų, kurie neduoda nei džiaugsmo, nei duonos kąsnio. Aš, ponai, projektų kūrėjas ir esu sugalvojęs įvairiu laiku jo didenybei aibę visokiausių planų, naudingų tiek jam, tiek visai karalystei, o štai dabar turiu pasirašęs laišką, kuriuo meldžiu karalių nurodyti, su kuo derėtų aptarti naują mano planą, kaip vienu metu panaikinti visas iždo skolas, nors, sprendžiant iš ankstesnių mano laiškų, ir šis pasiūlymas veikiausiai bus palaidotas. O kad jūs, ponai, nepalaikytumėte manęs pakvaišėliu, atskleisiu jums savo sumanymą, kad jis bent šičia išeitų viešumon: kortesai turi patvarkyti, kad visi jo didenybės vasalai nuo keturiolikos iki šešiasdešimties metų amžiaus pasižadėtų kartą per mėnesį iš anksto numatytą dieną maitintis duona ir vandeniu, visą maistą – vaisius, žuvį, mėsą, vyną, kiaušinius ir daržoves, – skirtą tai dienai, įvertintų pinigais, juos prisiekdami atiduotų jo didenybei, nenuslėpdami nė menkiausio skatiko. Šitaip per dvidešimt metų valdovas nusikratytų visų palūkanų ir skolų, mat esu paskaičiavęs, jog Ispanijoje, be ligonių, senių ir vaikų, esama daugiau kaip trys milijonai žmonių, ir kiekvienas jų per dieną išleidžia apie pusantro realo, mažų mažiausia po realą, pigiau nepragyvens, nors ir sėlenas valgytų. Kaip jūs manote, ponai, argi čia menkas niekas gauti kas mėnesį tris milijonus realų grynais? Be to, šitokia tvarka anaiptol nepakenks niekam, priešingai – išeis į naudą, nes pasninkaudami žmonės pelnys dangaus malonę ir drauge pasitarnaus karaliui, galimas daiktas, atsiras ir tokių, kuriems pasninkas pataisys sveikatą. Štai jums mano planas, grynas kaip išlukštentas grūdas! Galima gražiausiai apsieiti be mokesčių rinkėjų, tikrų iždo plėšikų, ir pinigus rinkti parapijomis.

Visi prapliupo juoktis iš projektų kūrėjo ir jo plano, o jis dar smagiau kvatojo iš savo kvailumo. Aš didžiai stebėjausi jų kalbomis ir tomis aplinkybėmis, jog diduma šitokių sąmojingų žmonių paprastai baigia gyvenimą ligoninėje.

SIPIONAS. Teisybę sakai, Bergansa. Na, ką gi dar galėtum man papasakoti?

BERGANSA. Dar šį tą papasakosiu ir baigsiu, nes, regis, jau švinta. Vieną vakarą mudu drauge su šeimininku nuėjome prašyti išmaldos pas miesto korechidorą, tikrą bajorą ir dorą krikščionį; radome jį vieną, ir staiga man dingtelėjo galvon pasinaudoti proga ir pasidalyti kai kuriomis mintimis, ligoninėje nusiklausytomis iš vieno senuko, kaip atgrasinti nuo paleistuvystės valkataujančias mergas, kurios nenori tarnauti ir nueina blogais keliais, tokiais blogais, jog užverčia mūsų ligonines savo aukomis. Argi čia ne visuomenės yda, reikalinga ryžtingų ir neatidėliotinų priemonių? Taigi aš pasišoviau viską išsakyti pagalvojęs, kad moku kalbėti, ir pakėliau balsą, bet iš gerklės man ištrūko ne protingi žodžiai, o toks šaižus lojimas, jog korechidoras įsiutęs paliepė tarnams griebti lazdas ir vyti mane lauk iš kambario, o vienas tarnų, atbėgęs į savo pono riksmą (verčiau jis būtų apkurtęs tą valandėlę), čiupo po ranka pasitaikiusį varinį ąsotį ir taip tvojo man per šoną, jog iki šiol tebėra žymė.

SIPIONAS. Ar tau ne gėda skųstis, Bergansa?

BERGANSA. Kaipgi aš nesiskųsiu, jei iki šiol, kaip sakiau, man diegia šoną, o be to, esu tikras, jog nebuvau nusipelnęs tokios bausmės už gerus norus!

SIPIONAS. Klausyk, Bergansa, niekad nelįsk, kur tavęs neprašo, ir nekišk nagų, kur nereikia. Įsidėmėk, dar niekas neklausė vargšą patarimo, kad ir paties protingiausio: nuolankiam vargšui nedera lįsti su savo patarimais į akis didžiūnams ir išpuikėliams, kurie tariasi patys viską išmaną. Vargšo išmintis visad slypi šešėlyje, nes ją užstoja vargas ir skurdas, o jei kartais staiga ima ir iškyla aikštėn, žmonės palaiko ją kvailyste ir nusisuka su panieka.

BERGANSA. Tavo teisybė, pasistengsiu tai įsidėti į galvą ir visam kame klausyti tavo patarimų. Antai ateinu vieną vakarą pas tokią

kilmingą damą, o ji sėdi su kalyte ant rankų. Taigi toji kalytė, kambarine vadinama, tokia mažiukė, kad be niekur nieko tilptų užantyje, vos pamačiusi mane, beregint nušoko nuo ponios rankų ir lodama puolė, ir dar taip drąsiai, jog nenurimo tol, kol neįkando man į leteną. Dirstelėjau aš į ją su apmaudžia pagarba ir tariau sau vienas: „Jei susitikčiau jus gatvėje, bjaurioji bestija, nė akies į jus nepakreipčiau arba sudraskyčiau į skutelius". Žiūrėdamas į ją, supratau, kad netgi didžiausi bailiai ir silpnadvasiai globojami suįžūlėja ir išdrįsta užgaulioti vertesnius už save.

SIPIONAS. Kad sakai teisybę, geriausiai įrodo tie žmogeliai, kurie suįžūlėja, savo šeimininkų dangstomi, o kai mirtis ar kokia likimo permaina nuverčia medį – vienintelę jų atramą, išsyk pasirodo ir išeina viešumon jų menkystė, nes iš tikrųjų jie buvo vertinami pagal šeimininkų ar globėjų uždėtą prabą. Dorybė ir protas visada išlieka, – tiek prabangoje, tiek varge, tiek vienatvėje, tiek svitos aplinkoje jiems nereikia jokios paramos ar globos: jie turi savo vertę, neveikia jų nei pasisekimai, nei kliūtys. Tiesa, kartais juos gali klaidingai sumenkinti visuomenės nuomonė, bet tai neatsiliepia jų tikrajai esmei, kuri vienintelė turi vertę ir reikšmę. Tuo ir baigsime savo pokalbį, nes štai šviesa, smelkdamasi pro plyšius, aiškiai byloja, kad jau ryto metas. Ateinanti naktis, jei mudu neprarasime šios didžios ir palaimingos kalbos dovanos, priklausys man ir mano gyvenimo istorijai.

BERGANSA. Tebūnie, kaip tu nori, tik neužmiršk ateiti į tą pačią vietą; dedu viltis į dangų, kad jis neatims iš mūsų kalbos ir suteiks laimę išsakyti gausybę tiesų, kurioms šiąnakt pritrūko laiko.

* * *

Licenciatas, baigęs skaityti „Pokalbį" kaip tik tuo metu, kai atsibudo leitenantas, tarė:

– Nors šis pokalbis pramanytas ir nebūtas, vis dėlto, man rodos, jis taip gerai parašytas, jog jūs, pone leitenante, galite drąsiai imtis antrojo.

– Toks atsiliepimas mane paskatina rašyti toliau, neinant į ginčus, ar tie šunys kalbėjo, ar ne, – atsakė leitenantas.

– Ko gi mums ginčytis, pone leitenante? – atitarė jam licenciatas. – Aš įvertinau šio pokalbio meistriškumą ir sumanymą, ir baigta. Eikime į Espoloną pradžiuginti kūno akių, kai jau ganėtinai pradžiuginome proto akis.

– Su mielu noru, – tarė leitenantas.

Ir jiedu išėjo.

Francisco de Quevedo y Villegas

PERĖJŪNO DONO PABLO GYVENIMO ISTORIJA

PASKYRIMAS

Patyręs Jūsų Malonybės norą pažinti klaidžius mano margo gyvenimo kelius, idant kas kitas neužbėgtų už akių ir neteisingai jų nenušviestų (kaip dažnam atsitinka), radau reikalinga nusiųsti Jums šį raštą, kuris galbūt pagelbės nuskaidrinti juodas valandas. O kadangi manau nešykštėti žodžių, pasakodamas apie tai, kaip man šykštėjo malonių likimas, šiuokart į kalbas nesileisiu.

pirma knyga

PIRMAS PERSKYRIMAS

KAME PASAKOJAMA, KAS TOKSAI TAS PERĖJŪNAS IR IŠ KUR JIS KILĘS

Aš, pone, kilęs iš Segovijos. Tėvas, vardu Klementė (Dieve, duok jam dangaus karalystę!), gimęs irgi tame mieste. Buvo jis, kaip žmonės sako, barzdaskutys, bet kadangi aukštai mintis jo skraidė, varžėsi šito vardo ir minė save žandų dailintoju ir barzdų sukirpėju. Anot kalbų, buvęs atsakančio kelmo, ir ne bet kur kerojusio, sprendžiant iš to, kaip atsakančiai gėrė.

Per pačią turėjo Aldonsą de San Pedro, Djego de San Chuano dukterį ir Andreso de San Kristobalio anūkę. Mieste sklido gandai, jog mano motinėlė ne iš senųjų krikščionių[1], nors ji pati, minėdama protėvių vardus bei prievardžius, dievažijosi, kad jos giminės šaknys siekiančios neatmenamus laikus. Kitados buvo išvaizdi pažiūrėti ir turėjo tokią šlovę, jog prie gyvos galvos garsėjo mažne visoje Ispanijoje ir niekados nestokojo gerbėjų eilių[2].

Ištekėjusi netrukus, o ir vėliau, patyrė daug vargo, nes pikti žmonės liežuviais plakė tėvą, girdi, įkišąs malkon būgnų dviakę ir ištraukiąs gilių tūzą[3]. Paaiškėjo taipgi, jog tuo metu, kai tėvas vandeniu šlaksto žandus, atlošęs galvą tiems, kas patiki barzdą jo skustuvui, mano septyniametis broliukas kuo ramiausiai krausto jiems kišenes. Pasimirė angelėlis kalėjime, rykštėmis nuplaktas. Didžiai sielvartavo tėvas (tebūnie jam lengva žemelė!), nes vaikas buvo toks glaudus, jog kol gyvas ginkdieu nieko nebuvo užgavęs.

Už šias bei kitas išdaigas tėvą suėmė, bet, kaip vėliau man teko girdėti, iš kalėjimo išėjo su didžia garbe ir tokiu apdaru ant pečių, kad jam turėjo pavydėti net kardinolai, nors eminencija niekas nebūtų jo pavadinęs[4]. Sako, damos aplipusios langus, kad tiktai jį pamatytų, nes

tėvas visados šauniai atrodė – tiek pėsčias, tiek raitas[5]. Ne iš tuščios puikybės taip sakau, nes visiems žinoma, kokia ji man svetima.

Ir vis dėlto motinėlė išsisuko iš bėdos. Mano senutė auklė kartą gražiai apie ją atsiliepė sakydama, jog niekas neatsispiriąs jos kerams, sykį su ja pabendravęs. Tiesa, senė pridūrė, jog žmonės pliauškią nei šį, nei tą apie kažin kokį ožį bei skraidymą, girdi, nedaug betrūkstą, kad ją apkaišytų plunksnomis ir priverstų viešai parodyti savo meną[6]. Sklido gandai, kad ji grąžinanti prarastus vainikėlius, atželdinanti nuslinkusius plaukus ir nuimanti žilę. Vieni ją vadino abipusių polinkių siuvėja, kiti – iširusių santykių adytoja, dar kiti – negražiu sąvadautojos vardu. Vieniems ji tarpininkaudavo, kitus aptarnaudavo pati ir iš visų melždavo pinigus. O pažvelgi, būdavo, į spindulingą jos veidą, kai ji šypso klausydama visų tų kalbų, ir, rodos, matai atsiveriant rojaus vartus.

Noriu bent keliais žodžiais apsakyti, kokią atgailą ji atlikdavo. Miegamajame, kur įeidavo tik ji viena (o kartais ir aš, kai dar buvau mažas), visur kūpsojo kaukolės, kurios, tariant jos žodžiais, turėjo priminti jai mirtį, o, pasak kitų, jos šmeižikų, – žadinti gyvenimo geismą. Ji klodavosi patalą regztyje, nunertame iš pakaruoklių virvių, ir sakydavo man:

– O kas čia tokio? Tai mano relikvijos, juk diduma pakaruoklių eina tiesiai į dangų.

Tėvai niekada nesutardavo, katro amatą perimsiu užaugęs, tačiau aš nuo mažumės puoselėjau taurius polėkius, nelinko širdis nei į vieną pusę, nei į kitą. Tėvas sakydavo:

– Vagies amatas, sūnau, – tai ne šiaip koks darbas, o tikras menas. – Ir atsidusdavo, o po valandėlės, sunėręs rankas, pridurdavo: – Kas nevagia šiame pasaulyje, pakrato kojas. Kaip manai, kodėl mūsų neapkenčia teisingumo tarnai ir jų parankiniai? Kodėl mus tremia ir čaižo rykštėmis, ir apdovanoja kanapinėmis apykaklėmis, nė gimimo dienos nelaukdami? Ašaros byra, kai tik pradedu apie tai kalbėti! – Ir doras senukas pravirkdavo kaip mažas vaikas, prisiminęs, kiek kartų jam velėjo kailį. – Nori, kad tenai, kame vagia jie, nieko daugiau nebūtų, tik jie vieni su savo pakalikais. Bet reikia turėti

galvą pakaušyje! Jaunystėje dažnai maišydavausi bažnyčiose, ir ne todėl, kad buvau labai jau pamaldus[7]. Kiek kartų būčiau liejęs ašaras raitas ant asilo, jei nebūčiau laikęs liežuvio už dantų, jodinamas ant kumelės[8]. Išpažinties eidavau tik švenčiausiosios motinos Bažnyčios liepiamas. Tai šit kodėl savo amatu gebėjau gražiai ir padoriai maitinti tavo motinėlę.

– Tu mane maitinai? – tūžmingai atsiliepė ji, nuogąstaudama, jog galiu atsimesti nuo jos peršamo gyvenimo kelio. – Ir maitinau tave, ir vadavau iš kalėjimų savo išmonėmis, ir šelpiau pinigais, kad belangėje nesupūtum. Jeigu jau išėjo kalba apie išpažintį, tai sakyki, kas padėjo laikyti liežuvį už dantų? Vyriškumas ar mano vaistai, kuriais tave girdydavau? Tik vaistai, ir niekas daugiau! Jei nebijočiau, kad nusiklausys kas gatvėje, papasakočiau, kaip dūmtraukiu nusileidau pas tave į kamerą ir išlakinau per stogą.

Ilgai dar ji būtų kalbėjusi, nes tolyn labyn siuto, jei, besišvaistant rankomis, nebūtų sutrūkęs rožinis, suvertas iš numirėlio dantų. Numaldžiau jų įkarštį pasakęs, jog esu tvirtai pasiryžęs mokytis dorybės ir eiti jos keliu, gerų ketinimų vedamas. Todėl prašąs juos leisti mane į mokyklą, nes be rašto žmogus – kaip be rankų. Regis, patiko jiedviem mano žodžiai, nors abu ir niurnėjo valandėlę. Motinėlė šoko varstyti rožinio, o tėvas išėjo kažkam nukirpti – jau nebepamenu ko – barzdos ar kapšelio. Aš palikau vienas ir karštai padėkojau Aukščiausiajam, jog davė man tėvus, kurie su tokiu išmanymu ir pasiaukojimu rūpinasi mano labu.

ANTRAS PERSKYRIMAS

KAIP ĮSTOJAU Į MOKYKLĄ IR KAS MAN TENAI NUTIKO

Kitą dieną tėvai nupirko man elementorių ir susitarė su mokytoju. Nuėjau, pone, į mokyklą; mokytojas pasitiko mane džiugiu veidu ir pasakė, jog pažiūrėti atrodau gana nekvailas ir buklaus proto. Užtat

tą dieną, kad neapvilčiau jo lūkesčių, labai gerai atsakinėjau. Jis sodindavosi mane šalimais ir beveik kas dieną įduodavo rykštę prasižengusiems plakti, nes dažniausiai atbėgdavau pirmas, o išeidavau paskutinis, idant galėčiau visa kuo pasitarnauti „poniai", kaip vadinome mokytojo pačią. Visiems stengdavausi vienaip ar kitaip įsiteikti. Užtat pelnydavau nemaža malonių, kurstydamas kitų vaikų pavydą. Mokykloje laikydavausi bajoraičių ir šiaip jau prakilnesnių, o ypač – dono Alonso Koronelio de Sunjigos sūnaus: jis vaišindavo mane priešpiečiais, per šventes vesdavosi namo žaisti, ir aš nesitraukdavau nuo jo nė per žingsnį. Kiti vaikai – gal todėl, kad su jais nesusidėdavau, gal todėl, kad laikė mane pasipūtėliu, – amžinai mane pravardžiuodavo, tolydžio primindami tėvo amatą. Kas šaukė mane Skustuvu, kas – donu Kraujalaidžiu, kas dangstėsi savo pavydą, sakydamas nekenčiąs manęs nuo tos nakties, kai mano motina iščiulpusi kraują dviem jo sesutėms; kas tikino, jog mano tėvas jų namuose peles gaudęs, nes esąs katinas[9]. Man einant pro šalį, vieni šaukdavo „škac!", kiti – „kac kac". O vienas pasigarsino:

– Aš paleidau į tavo motiną porelę baklažanų, kai ėjo pasidabinusi vyskupo kepure[10].

Trumpai drūtai, nors ir kaip jie dergė mano gerą vardą, vis dėlto, dėkui Dievui, netrūko man kantrybė. Širdyje slėpiau pagiežą ir dėjausi kaip niekur nieko. Kenčiau nuoskaudas iki tos dienos, kai vienas berniūkštis išdrįso visa gerkle mane apšaukti kekšvaikiu ir raganos išpera. Kadangi išrėžė man teisybę į akis (ko gero, būčiau nutylėjęs, jei nebūtų šitaip stačiai išdrožęs), griebiau akmenį ir perskėliau jam makaulę. Tada sprukau slėptis po motinėlės sparneliu, papasakojau jai, kas nutiko, o ji man tarė:

– Ir gerai padarei: parodei, kas esi per vienas. Tik gaila, kad nepasiklausei, kas jam sakė.

Sulig šiais žodžiais, kaip visada taurių ketinimų vedamas, tariau:

– Ak motinėle, man tik skaudu, kad čia veikiau kvepia Mišiomis negu peštynėmis.

Ji paklausė, ką turiu galvoje, ir aš atsakiau, jog, kaip spėju, būsiu išklausęs dvi Evangelijas[11]. Paprašiau nieko neslėpti ir atvirai

pasakyti, ar nesusitepsiu sąžinės, išvadinęs berniūkštį melagiu, melsdamas išpažinti, ar iš tikrųjų esu vieno tėvo vaikas, ar buvau bendrai kelių pradėtas. Motinėlė susijuokė ir pasakė:

– Ak tu, paršeli! Šit kas tau galvoj! Matau, proteliu Dievulis nenuskriaudė, niekas tavęs neapmulkins. Gerai padarei, kad perskėlei jam kiaušą, apie tokius dalykus, nors ir gryniausia teisybė tai būtų, nevalia kalbėti.

Tai girdėdamas, netekau žado ir nusprendžiau kuo greičiausiai susikrauti mantą ir sprukti iš namų kur kojos neša – tokia sarmata mane apėmė. Vis dėlto neišsidaviau. Tėvas nuėjo apžiūrėti berniūkščio, aptvarstė jį, paguodė, o man liepė grįžti mokyklon, kame susitikau su įtūžusiu mokytoju, bet, patyręs, dėl ko mudu susipešėme, jis veikiai atlyžo ir pripažino mane teisingai pasielgus.

Visą tą laiką neapleido manęs dono Alonso de Sunjigos sūnus, vardu Djegas. Smagu jam buvo su manim, aišku savaime, nes keisdavausi sukučiais, jei manieji būdavo geresni, vaišindavau priešpiečiais ir neprašydavau skanėstų, kurių jam įdėdavo neštis mokyklon, pirkdavau jam paveiksliukų, mokydavau grumtis, žaisdavau su juo bulių kovas ir prasimanydavau visokių pramogų. Užtat ir bajoraičio tėvai, matydami, kaip jam tinka mano draugija, dažnai prašydavo manĩškius leisti pas juos pietauti, vakarieniauti ir netgi nakvoti.

Taip jau atsitiko, jog vieną dieną tuojau pat po Kalėdų, eidami mokyklon, gatvėje susitikome tokį žmogų, vadinamą Ponsiju de Agire, perkrikštą, anot kalbų, ir ponaitis Djegas man pasakė:

– Klausyk, šūktelėk jam „Poncijus Pilotas“ ir bėk.

Įsiteikdamas draugui, sušukau: „Poncijus Pilotas!“ Žmogėnas taip įtūžo, jog leidosi iš paskos su peiliu rankoje, pasinešęs mane papjauti, tad šaukdamas norom nenorom puoliau į mokytojo namus. Perkrikštas įbėgo įdurmu, bet mokytojas užtvėrė jam taką, prašydamas manęs nežudyti, ir pažadėjo deramai mane nubausti. Nors ir kaip ponia meldė pasigailėti, atsidėkodama už mano paslaugas, nieko nepešė: jis paliepė man nusismaukti kelnaites ir sulig kiekvienu kirčiu klausė:

– Ar sakysi dar „Poncijus Pilotas“?

– Ne, pone! – šaukiau aš.

Taip atsakiau dvidešimt kartų ir gavau lygiai tiek pat rykščių. Labai gerai įsiminiau tą pamoką, ir Poncijaus Piloto vardas man įvarė tokią baimę, jog kitą dieną, kai mokytojas liepė kaip paprastai sykiu su visais kalbėti poterius ir aš priėjau „Tikiu“ – įsidėmėkite, jūsų malonybe, kaip aš nejučia palenkiau jo širdį, – staiga toptelėjo galvon, kad nevalia minėti Poncijaus Piloto vardo, ir, užuot sakęs „kentėjo prie Poncijaus Piloto“, pasakiau „kentėjo prie Ponsijo de Agirės“. Mokytojas prapliupo gardžiai juoktis iš mano naivumo ir baimės, paskui apkabino mane ir davė žodį dusyk dovanoti bausmę, kai artimiausiu laiku užsitarnausiu rykščių. Buvau didžiai patenkintas tuo pažadu.

Trumpai drūtai (kad per daug neįkyrėčiau), atėjo Užgavėnės, ir mokytojas, norėdamas vaikams prasimanyti šiokių tokių pramogų, liepė išsirinkti Gaidžių karalių[12]. Dvylika metė burtus mokytojo nurodymu, ir laimė teko man. Paprašiau tėvą ir motiną, kad parūpintų man šventinius drabužius.

Atėjo iškilmių diena, ir pasirodžiau gatvėje raitas ant dusulingo melancholiško kuino, klupčiojančio prieš visus – ne iš mandagumo, o veikiau dėl silpnų kojų. Sturplys buvo nusišėręs kaip beždžionės, uodega išslinkusi, kaklas už kupranugario ilgesnis, akis viena, ir ta apvilkta. Jeigu jam ir liko dar ką nuveikti gyvenime, tai nebent užversti kanopas. Jis panėšėjo daugiau į stogo žirgelį negu į žirgą, o jei turėčiau įsitvėręs dalgį, būtų išėjęs gyvas arklių giltinės paveikslas. Krito į akį, jog buvo ilgus metus atgailojęs, marinęs kūną ir laikęs pasninką ir, be abejo, nėmaž neišmanė nei avižų, nei kapojų skonio. Ypač juokingai atrodė lopais nusišėręs kailis – pridėjęs apkaustus ir spyną, turėtumei gyvą kelionės skrynią.

Ir štai, siūbuodamas į šonus it fariziejaus iškamša per procesijas, didingai apsižergęs tą savaime krutantį šiekštą, įjojau į prekyvietės aikštę (šiurpu net prisiminti!), išsipusčiusių mokinių lydimas, o kai priartėjau prie daržovių prekystalių (tegu juos skradžiai!), mano žirgas grybštelėjo kopūsto galvą ir akių gale įsimetė į gerklę, iš kur ji, risdamasi ilgėliausia rykle, gana neveikiai pakliuvo į skrandį.

Pardavėja – o jos visos be gėdos ir sąžinės – paleido kakarinę; subėgo jos draugės, o sykiu devynios galybės visokio plauko valkatų, ir kad ims svaidyti į vargšą karalių morkas, sėtinius, baklažanus ir kitokias daržoves. Pasijutęs tikrame mūšio darže, sumečiau, jog raitam grumtis bus neparanku, tad nusprendžiau stoti kovon pėsčias, bet mano kuinas taip gavo per snukį, jog, šokdamas piestu, drauge su manimi tvojosi į – dovanokite – mėšlyną. Galite įsivaizduoti, kaip atrodžiau! Mano bendražygiai, jau apsiginklavę akmenimis, tuo tarpu puolė pardavėjas ir dviem perskėlė kiaušą, o aš, iš mėšlyno kėlęs, beregint nutvoskiau visus, kas aplink grūmėsi.

Pasirodė teisingumo tarnai, pradėjo gaudynes, sustvarstė pardavėjas ir vaikigalius, atėmė gražumo dėlei prisijuostus ginklus, nes kai kurie paleido į darbą savo stulgius bei trumputes špagas. Kai priėjo mano eilė, pamatė, kad esu plikomis rankomis, nes špagą buvau nunešęs pasidėti į vieną trobą sykiu su varvančiu apsiaustu bei skrybėle, ir pareikalavo, kaip minėjau, ginklų, o aš atsakiau visas susmirdęs, jog turiu nebent tokį ginklą, kuris duria nosį. Beje, noriu prisipažinti jūsų malonybei, jog tuo metu, kai į mane pasipylė sėtiniai, morkos ir t.t., dingtelėjo galvon, kad moteriškės, ko gero, plunksnomis padabintos skrybėlės suklaidintos, mane palaikė motinėle ir nejučia ėmė laidyti kas pakliūva, kaip tai jau ne kartą buvo atsitikę, ir užtat iš vaikiško paikumo pratrūkau šaukti:

– Tetulytės, aš ne Aldonsa de San Pedro, mano motinėlė, nors ir plunksnuotas!

Lyg jos pačios nebūtų to mačiusios, prieš akis turėdamos mano stotą ir veidą! Kas be ko, kurgi nesuglumsi, kai šitaip netikėtai užgriūva visos bėdos ir nelaimės.

Na o algvasilas baisiai norėjo nuvesti mane į kalėjimą, tik neišmanė, už ko nutverti – toks buvau mėšlinas. Pagaliau vieni patraukė į vieną pusę, kiti – į kitą, o aš nukėblinau namo, visiems ant nosies užkliūdamas. Parėjęs pasipasakojau tėvams, kas nutiko, ir jie šitaip įtūžo pasipiktinę mano išvaizda, jog ketino prikulti. Visą bėdą suverčiau ant gaišenos kuino, kurį jie patys man ir įpiršo. Ir šiaip, ir taip bandžiau prisigerinti, bet, matydamas, jog bergždžios visos pastangos,

sprukau iš namų ir patraukiau pas savo draugą doną Djegą. Radau jį su praskelta galva, o jo tėvus – pasiryžusius nebeleisti savo atžalos į mokyklą. Ten sužinojau, kad mano žirgas, atsidūręs keblioje padėtyje, mėgino kartą kitą timptelėti kojas, tačiau nusisuko sprandą ir liko tysoti leisgyvis mėšlyne.

Apsvarsčiau viską ir, matydamas, jog šventė sugadinta, miestas sukeltas ant kojų, tėvai įtūžę, draugas sužeistas, o arklys padvėsęs, nusprendžiau nebegrįžti namo, nebeiti į mokyklą ir pristoti prie dono Djego už tarną ar, tiesą pasakius, draugą, ir tam pritarė jo tėvai, didžiai patenkinti mudviejų draugyste. Parašiau tėvams, kad nors ir neišmokau rašto, esu nusistatęs nebelankyti mokyklos, nes prakilnaus luomo žmogui, kokiu ketinu būti, netinka gražiai rašyti[13], užtat aš metu mokslą, idant be reikalo nekleistų pinigų, ir palieku namus, nenorėdamas daugiau jų skaudinti. Pranešiau jiems, kame esu ir ką veikiu, taipgi pareiškiau, jog nebekelsiu kojos į namus, kol jie nesutiks man duoti valią.

TREČIAS PERSKYRIMAS

KAIP AŠ GYVENAU INTERNATE, BŪDAMAS DONO DJEGO KORONELIO TARNAS

Tad nusprendė donas Alonsas atiduoti sūnų į internatą, visų pirma, idant šis nuprastų nuo nerūpestingo gyvenimo, o antra – nebekvaršintų jam galvos. Susižinojo jisai, jog Segovijoje toksai licenciatas Kabra verčiasi bajorų vaikų auklėjimu, ir nusiuntė pas jį sūnų, o sykiu ir mane, kad sudaryčiau jam draugiją ir tarnaučiau.

Vos pasibaigus Gavėniai, patį pirmąjį sekmadienį pakliuvome tiesiai į nagus badų tėvui, nes kitaip vargu bau pavadintumei tą gyvą skeletą. Buvo tai siūlo tįsos mokslo vyras, nešykštįs sau nebent ūgio, mažutėle galva, raudonplaukis (kas žino priežodį, daugiau nėra ko besakyti). Akys jo, į pakaušį sulindusios, spingsėjo tamsiose duobėse, tokiose giliose, jog gražiausiai būtų tikusios kokiam apsukriam

prekijui krautuvėlei įsirengti; nosis, paveldėta lyg iš romėnų, lyg iš prancūzų[14], buvo perdėm išopėjusi – veikiau nuo slogos nekaip nuo palaido gyvenimo, nes tasai brangiai kainuoja; ant žandų šykščiai žėlė barzdelė, perbalusi iš baimės, kad jos nesukrimstų grėsmingai išsižiojusi alkana burna; nežinia, kiek turėjo jisai dantų, bet manau, jog diduma jų iš dyko buvimo išklydo į pasaulį ieškoti geresnio prieglobsčio; kaklas buvo ilgutėlis it stručio su dideliausiu krengliu, tarytum pasišovusiu, badui prispyrus, kur kitur manytis maisto; rankos atrodė nelyginant sudžiūvę vynuogienojai su gniūžte ūselių gale. Iš apačios žiūrint, jis panėšėjo į dviražes šakes ar skriestuvą plonytėmis kojelėmis. Vaikščiojo be galo tykiai, o kai paspartindavo žingsnį, kaulai imdavo barškėti lyg raupsuotojo tarškynė. Kalbėjo dusulingu džiovininko balsu, barzdos niekada nesiskuto taupumo sumetimais, nors pats skelbėsi, kad jam bloga darosi, barzdaskučio rankai prisilietus prie veido, ir kad mieliau leisis papjaunamas nekaip skutamas, tad ir plaukus jam kirpdavo mokinių kuris. Saulėtomis dienomis dėvėdavo kepuraitę, kitados gal ir iš milo siūtą, o nūn įtaukusią, sukapotą pelių ir storai pamuštą pleiskanomis. Jo abitas, anot kalbų, turėjo stebuklingą galią, nes negalėjai įminti, kokios jis spalvos. Vieni, neįžiūrėję nė menkiausio pūkelio, tvirtino, jog tai varlės oda, kiti – jog akių monai; iš arti atrodė juodas, iš tolo – į mėlynumą. Virve jis nesijuosdavo, nei apykaklės, nei rankogalių nepripažindavo. Sutįsusiais plaukais, varganu striuku abitu jis panėšėjo veikiau į giltinės parankinį. Kiekviena jo kurpė galėjo eiti grabu kokiam filistinui[15]. Jo būstas buvo toks, kad jame nė vorai nesilaikė. Jis skaitydavo egzortus nuo pelių, būgštaudamas, kad tos ims ir sugrauš tas kelias sužiedėjusias žiauberes, kurias jis lykino juodai dienai. Patalą klodavosi ant aslos ir gulėdavo iš pat krašto, idant neišdiltų paklodė. Žodžiu tariant, buvo tai šykštumo paveikslas ir skurdo atgamas.

Taigi mudu su donu Djegu pakliuvome tam Kabrai į nagus ir likome jo naguose. Tą dieną, kai atvykome, jis parodė mudviem, kur turėsime gyventi, ir, taupydamas brangų laiką, tarė trumputį žodį: paaiškino, ką privalu daryti. Taip sulaukėme ir pietų meto. Tada nuėjome valgyklon. Pirmi valgė ponai, o mes patarnavome.

Valgykloje buvo erdvu kaip kišenėje. Prie kiekvieno stalo sėdosi po penkis bajoraičius. Iškart pasižvalgiau kačių, o nė vienos nepastebėjęs, kreipiausi į savo kaimyną, jau kadai čia apsitrynusį, sprendžiant iš barkšančių kaulų, internato skiriamojo požymio. Jis susigraudino ir tarė:

– Kačių? Kas tamstai sakė, jog katėms miela pasninkai ir kūno marinimas? Iš tamstos žandų matyti, kad esi naujokas.

Sulig tais žodžiais man pasidarė liūdna, netrukus pašoko ir baimė, kai pastebėjau, kad visi senbuviai sudžiūvę kaip šiekštai, o jų veidai tokie, lyg būtų kasdien aplipinami trauklapiais. Licenciatas Kabra atsisėdo ir palaimino valgį. Prasidėjo amžinybės paženklinti pietūs be pradžios ir pabaigos. Pasirodė mediniai dubenėliai sriubos, tokios vaiskios, jog, bevalgant ją, Narcizui būtų grėsęs neką mažesnis pavojus nekaip palinkus prie šaltinio. Sunerimęs stebėjau, kaip kaulėti pirštai neria į sultinio vandenis ir leidžiasi plaukte prie našlaičio žirnelio, vienišai vienišo dubenėlio dugne. Sulig kiekvienu sriūbsniu Kabra kartojo:

– Tegu sau kalba žmonės ką nori, o už paprastą ir sveiką maistą nieko geresnio nerasi, nes visa kita – tik pilvo nuodėmė ir apsirijimas. – Galiausiai susipylė paskutinius lašus į burną ir tarė: – Kas laba kūnui, laba ir dvasiai!

„Kad tave kur nelabasis pagautų!“ – pagalvojau, staiga išvydęs pusiau vaiduoklį bernėką, tokį liesą, jog, rodės, padėkle jis neša ne šiaip kokią mėsą, o gabalą savo kūno. Ten pat gulėjo, matyt, netyčia užklydęs sėtinys, ir jį pastebėjęs mūsų mokslavyris sušuko:

– Ką aš matau! Sėtinukas! Jokia kurapka jam nė iš tolo neprilygs. Valgykit į sveikatą, man taip smagu žiūrėti, kaip jūs valgote!

Jis padalijo kiekvienam po tokį menkutį kąsnelį avienos, jog visas davinys liko įstrigęs panagėse ir tarp dantų, o nuo maisto atskirtų skrandžių daliai, manding, nieko nebeteko. Kabra žiūrėjo į savo mokytinius ir kalbėjo:

– Valgykite, juk dar jauni esate! Vienas malonumas žiūrėti, kaip jūs gardžiai valgote.

Išties, jūsų malonybe, koks puikus pagardas pilvus subloškusiems!

Pietums pasibaigus, ant stalo liko kelios plutelės, o dubenyje – truputis gyslų bei kaulų.

– Tegul dabar papietauja tarnai, – tarė auklėtojas. – Juk ir jiems reikia valgyti. Nedera patiems vieniems apsiryti.

„Kad tu prasmegtumei su visu tuo, ką suėdei, nevidone, tokią negandą užtraukęs mano pilvui!“ – tariau sau vienas.

– Ką gi, užleiskime vietą tarnams ir eikime iki antros padirbėti, idant maistas nepakenktų sveikatai, – pasakė Kabra, sukalbėjęs padėkos maldą.

Aš jau nebeištvėriau ir nusikvatojau iš visos gerklės. Didžiai susirūstino licenciatas, patarė man mokytis kuklumo ir, pridūręs vieną kitą senovinį moralą, išėjo pro duris.

Dabar mes susėdome apie stalą, ir aš, matydamas, jog reikalai nekokie ir jog mano pilvas šaukiasi teisybės, drauge su visais puoliau prie dubens, o kadangi niekas man neprilygo nei sveikata, nei spėkomis, susikimšau burnon dvi plutas iš trijų ir dar vieną gyslą. Kiti suurzgė kaip žvėrys. Išgirdęs triukšmą, įėjo Kabra ir tarė:

– Dalykitės kaip broliai, nes Dievo valia turite ko valgyti. Nesiriekite, visiems pakaks.

Taip taręs, vėl išėjo kaitintis saulutėje ir paliko mus vienus.

Dievaži, jūsų malonybe, mačiau ten, kaip vienas tarnas, labiausiai sudžiūvęs, toksai biskajietis, vardu Churė, nebežinodamas, nei kaip valgyti, nei su kuo, porąsyk prisikišo prie akių plutgalį, netyčiomis jam atitekusį, ir tik iš trečio karto susivokė įsidėt jį į burną. Paprašiau gerti, ko kitiems, taip ilgai pasninkavus nebereikėjo, ir man davė kaušą vandens, bet vos prikėliau prie lūpų, išplėšė jį iš rankų anas pusiau vaiduoklis nelyginant taurę iš kunigo po komunijos. Atsistojau su didžia širdgėla, išvydęs, jog atsidūriau tokiuose namuose, kame siūlomi tostai į pilvo sveikatą, o jis negali atgerti. Tuo tarpu prispyrė bėda, nors ir buvau bemaž nevalgęs, kitaip sakant, panorau nusilengvinti ir vieną čiabuvį paklausiau, kame čia būtų galima atlikti tą reikalą.

– Šiuose namuose tokie reikalai nedaromi, – atsakė tasai, – tad nėra nė atitinkamos vietos. Jeigu jau kartą prispyrė bėda, atliki reikalą

kur tinkamas. Aš gyvenu šičia jau du mėnesiai ir tik pačią pirmąją dieną dariau tą patį, kas dabar tamstai rūpi, nes buvau sočiai pavakarieniavęs namie.

Kaip nusakyti savo skausmą ir liūdesį? Toks sielvartas suspaudė širdį, jog apsvarsčiau, kokiais trupiniais turėsiu tenkinti savo kūno poreikius, ir nesiryžau bent kruopele palengvinti vidurius, nors ir kaip norėjau.

Kalbėjomės iki pat vakaro. Donas Djegas klausė mane, kaip apgauti pilvą, kad jis pilnas, jeigu šis nė iš tolo tuo netiki. Šiuose namuose visi taip dažnai skųsdavosi galvos svaiguliu, kaip kitur – vidurių sutrikimais. Pagaliau atėjo metas vakarieniauti (apie pavakarius niekas nė neužsiminė), ir gavome dar mažiau nekaip per pietus, ir ne avienos, o to, kas buvo vienu vardu su mūsų mokytoju[16] – keptos ožienos. Nė pats nelabasis nebūtų prasimanęs tokio patiekalo!

– Laba ir sveika nakčiai neperkrauti skrandžio, – sakė mums mokytojas.

Ir įsivaręs dėstė, ką šiuo klausimu sakęs toks ir toks daktaras, suprantama, velnio neštas ir pamestas. Liaupsino susilaikymą nuo maisto, gelbstintį žmogų nuo slogių sapnų, puikiai žinodamas, kad jo namuose nieko kito kaip valgį neįmanoma susapnuoti. Vakarieniavo ponai, vakarieniavome mes, tarnai, nors iš tikrųjų niekas nepavakarieniavo.

Nuėjome gulti, ir visą naktį nei aš, nei donas Djegas nesudėjome bluosto: jisai svarstė, kaip pasiguosti tėvui ir paprašyti, kad išvaduotų nuo badų sieto, o aš įkalbinėjau nieko nedaryti.

– Ar tamsta esi tikras, – tariau galų gale, – kad mudu dar tebegyvi? Man regis, mudu žuvome per anas grumtynes turguje ir štai dabar esame vėlės, kenčiančios skaistykloje. Argi verta prašyti tėvą, kad mudu išvaduotų, kol niekas neišmeldė mudviem pasigailėjimo ir neužpirko Mišių kokioje malonių dosnioje bažnyčioje?

Taip mudviem bešnekučiuojant ir kartkartėm sumerkiant akis, atėjo metas kelti. Išmušė šešias, ir Kabra sušaukė visus į pamoką. Suėjome ir pradėjome mokslus. Palaidinis kabojo lyg ant mieto, sukritus mano pečiams ir šonams, kojoms kurpėse pasidarė taip erdvu, jog

būčiau galėjęs apsiauti dar šešias poras kojinių, dantys apėjo apnašu ir pagelto iš nevilties. Kabra liepė man balsu skaityti pamokos pradžią, bet aš taip norėjau valgyti, kad nukandau ir nurijau didumą žodžių. Tuo būtų patikėjęs kiekvienas, kas būtų girdėjęs, ką man pasakojo Kabros tarnas. Sakėsi matęs, kaip atvedę į kiemą du dramblotus ašvienius, ir po dviejų dienų tie pasidarę tokios lengvos bėgsenos, jog skraidę oru; ir matęs, kaip atvedę du įmitusius aviganius, kurie po trijų valandų lakstę skalikais. O kartą Gavėnioje prie Kabros namų susibūrusi minia žmonių: vieni kaišioję vidun rankas, kiti kojas, dar kiti lindę patys; ilgai jie trynęsi tarpuvartėje, ir vienas jų, tarno paklaustas, ko čia atėję, – mat Kabra pykęs to klausiamas, – atsakęs, jog subėgę jie gelbėtis nuo niežų ir dedervinių, idant čionai, kame viešpataująs badas, pragaištų visos ligos ir nebeėstų jų kūnų. Tarnas dievagojos man, jog kiekvienas jo žodis – teisybė, ir aš, permanęs šių namų tvarką, juo patikėjau ir štai dabar persakau jums, ką girdėjęs, idant mano pasakojimas nepasirodytų gryna išmonė.

Bet grįžkime prie pamokos: Kabra ją skaitė, o mes kartojome choru. Gyvenimas bėgo toliau ta pačia vaga. Tik sriubon Kabra ėmė dėti lašinių, vieną gražią dieną sužinojęs, jog šitaip įrodysiąs savo bajorišką kilmę[17]. Turėjo jisai skardinę, perdėm skylėtą it pipirinė, kišo vidun bryzelį lašinių, paskui užvožęs ir parišęs ant virvelės, leido ją į sriubą, idant išvarvėtų truputis taukų, o lašiniai liktų kitai dienai. Vis dėlto ir tai galų gale pasirodė jam išlaidu, tad vos padažydavo lašinius sriuboje ir tuojau pat ištraukdavo.

Nesunku įsivaizduoti, kaip mes gyvenome tokiomis aplinkybėmis. Pagaliau mudu su donu Djegu priėjome iki paskutiniųjų ir po mėnesio, nebeišmanydami, kaip apgauti pilvą, nusprendėme apgauti Kabrą ir nebesikelti iš lovos, prasimetę kokia liga. Tik, aišku, ne karštlige, nes apgaulė galėjo veikiai iškilti aikštėn. Galvos ar dantų skausmas irgi atrodė pernelyg menka negalia. Tad pagaliau pradėjome skųstis viduriais, girdi, jau trys dienos, kai nebesugebame jų palengvinti, – mat buvome įsitikinę, jog Kabra nenorės išleisti trijų kvartų vaistams ir nesiims mudviejų gydyti. Vis dėlto ir čia nelabasis pakišo koją: pasirodo, Kabra turėjo klizmą, paveldėtą iš tėvo, vaistininko.

Patyręs, kuo negaluojame, sutaisė skystį ir pasišaukė septynių dešimčių metų senę, savo tetą, kurią laikė už slaugę, ir paliepė mudviem pastatyti klizmą.

Pradėjo nuo dono Djego; vargšelis taip susirietė, jog senė, užuot įšvirkštusi skystį vidun, paleido jį tarp marškinių ir nugaros ir apliejo vaikiną iki pat sprando, tad įdaras nejučia tapo padažu. Donas Djegas rėkti. Atbėgo Kabra, pamatė, kas atsitiko, ir liepė imtis manęs, o jau paskiau grįžti prie mano pono. Aš nesidaviau, bet veltui darbas: užgriuvo Kabra ir kiti, senė suleido man skystimą, kurį, beje, tuojau pat išškvirkščiau jai tiesiai į veidą. Kabra įtūžo ir pagrasino išvysiąs mane iš namų, nes jam esą aišku kaip diena, jog visa tai – vien klastos ir vyliai. Meldžiau Dievą, kad užsirūstinęs tesėtų žodį, bet laimė nuo manęs nusigręžė.

Mudu pasiguodėme donui Alonsui, tačiau Kabra jį įtikino, jog mudviem rūpi žūtbūtinai išsisukti nuo mokslo. Tad mūsų maldos nuėjo perniek. Senę jis pasiėmė į namus, kad gamintų valgį ir prižiūrėtų mokytinius, o tarną atleido, vieną penktadienio rytą jam ant krūtinės aptikęs kelis trupinius[18]. Vienas Dievas težino, kiek mes prisikentėjome per tą senę. Ji buvo kurčia, nieko negirdėjo, o ženklais irgi nieko negalėjai paaiškinti, nes ir akys jai baigė žabalti. Bet užtat buvo tokia pamaldi, jog rožinio iš nagų neišleisdavo, o kartą sutraukė jį viršum puodo ir patiekė į stalą pačią dievočiausią sriubą, kokios kaip gyvas nebuvau valgęs. Vieni sakė:

– Kas gi čia dabar? Juodi žirniai! Turbūt iš Abisinijos.

Kiti šaipėsi:

– Žirniai su gedulo apdaru! Kas gi jiems būtų miręs?

Vienas poterėlis pakliuvo mano ponui į burną, ir jis, bandydamas perkąsti tą tariamą žirnį, nusilaužė dantį. Penktadieniais senė vaišindavo mus kiaušiniene, taip išdabinta žilais šeriais, jog toji galėjo drąsiai eiti į teismą už korechidorą ar advokatą[19]. Jai buvo įprasta vietoj kaušo įkišti į puodą anglių kastuvėlį ir patiekti dubenį angliuotos sriubos. Retkarčiais aptikdavau sriuboje kirmėlių, skiedrų ir pakulų, kurias verpdavo. Visa tai eidavo į puodą, o iš ten – tiesiai į skrandį, idant nesiskųstume neprivalgymu.

Taip kamavomės iki Pelenės. Prasidėjo Gavėnia, ir netrukus sunegalavo vienas mūsų draugas. Bijodamas išlaidų, Kabra tol vilkino ir nekvietė gydytojo, kol ligonis pradėjo šauktis kunigo. Tuomet pakvietė felčerį, ir tas, pačiupinėjęs pulsą, pareiškė, jog badas užbėgęs jam už akių ir atėmęs progą numarinti dar vieną žmogų. Kai atėjo kunigas su Švenčiausiais Sakramentais, vargšelis, juos išvydęs, tarė, nors jau visą parą gulėjo be žado:

– Viešpatie mano Jėzau Kristau, tik dabar, pamatęs Tave įžengiant į šiuos namus, galiu patikėti, jog esu ne pragare.

Tie žodžiai įstrigo man į širdį. Vargšelis pasimirė, palaidojome jį be jokių iškilmių, nes buvo nevietinis, ir ilgai negalėjome atsipeikėti iš siaubo. Ta baisi žinia pasklido po miestą, pasiekė dono Alonso Koronelio klausą, ir jis, tik vieną sūnų teturėdamas, galų gale permanė Kabros apgaulius žodžius ir patikėjo dviem šešėliais, kuriais mudu virtome brisdami juodą vargą. Jis atvyko mūsų atsiimti iš internato, o kai mudu stojome prieš jo akis, vis nesiliovė klausinėjęs, kurgi mes pasidėjome. Pagaliau mudu pažinęs, nieko daugiau nežiūrėdamas, paskutiniais žodžiais išdėjo licenciatą Pasninką ir liepė mudu neštuvais pargabenti namo. Atsisveikinome su draugais, ir tie, lydėdami mus mintimis ir žvilgsniais, didžiai sielvartavo, kaip sielvartauja turbūt vergai Alžyro nelaisvėje, matydami išplaukiant tėvynėn trinitorių[20] išpirktus likimo bendrus.

KETVIRTAS PERSKYRIMAS

KAIP MUDU ATGAVOME SVEIKATĄ IR IŠKELIAVOME MOKYTIS Į ALKALĄ PRIE ENARESO

Dono Alonso namuose mudu suguldė į lovas kuo atsargiausiai, kad nesubyrėtų bado sugraužti kaulai. Atėjo sekliai mūsų veiduose atsekti akių, kurių mano veide – kadangi ir vargo daugiau patyriau, ir su badais įnirtingiau galynėjaus, tarnas būdamas, – gan ilgai neaptiko.

Atėjo daktarai ir liepė pirmiausia lapių uodegomis išdaužyti dulkes mudviem iš burnų, kaip tai daroma altorių statuloms, nes iš tikrųjų labai panėšėjome į alegorinius skausmo atvaizdus. Prirašė mudviem maistingų nuovirų ir mėsos sultinių. Kas galėtų apsakyti tą džiaugsmo fejerverką, nutvieskusį mūsų apsalusius vidurius sulig pirmuoju gurkšniu migdolų pieno, sulig pirmuoju kąsneliu paukštienos! Viskas mums buvo pirmiena. Daktarai įsakė devynias dienas nekalbėti balsu mūsų kambaryje, nes kiekvienas žodis aidu atsiliepiąs mūsų tuščiuose viduriuose. Šios ir kitos atsargos priemonės padėjo mums pamažiukais, po truputį atgauti žadą, tačiau išsekę, ilgai darbo negavę žandikauliai buvo it užrūdiję, skruostai suvytę, susiraukšlėję, tad daktarų potvarkiu jie kasdien masažuota grūstuko kotu.

Praslinko keturiasdešimt dienų, kol pradėjome šiaip ne taip vaikščioti[21], nors vis dar atrodėme lyg kitų žmonių šešėliai, o kaulėtais kūnais ir geltonu apnašu veikiau priminėme šventuosius atsiskyrėlius. Kiauras dienas dėkojome Dievui, kad išvadavo mus iš nevidono Kabros namų nelaisvės, ir meldėme Viešpatį apsaugoti krikščionis nuo žvėriškų jo nagų. Jei kartais bevalgant atsitikdavo mudviem prisiminti, kokiais patiekalais vaišindavo tas nenauda mokytojas, mums pašokdavo toks apetitas, jog drauge padidėdavo ir tos dienos namų išlaidos. Dažnai pasakodavome donui Alonsui, kaip mūsų mokytojas, atsisėdęs prie stalo, smerkdavo apsirijimą, kuriuo niekada neturėjo laimės pats nusidėti. Donas Alonsas juokdavosi pasikratydamas, išgirdęs, jog Dievo įsakymą „Nežudyk!“ tasai taikydavo kurapkoms bei gaidžiams, vištoms bei kitiems gyviams, nenorėdamas jais mūsų maitinti, o taipgi alkiui, nes – sprendžiant iš maisto taupymo – didele nuodėme laikė jį numarinti ar netgi apgauti.

Taip prabėgo trys mėnesiai, ir pagaliau donas Alonsas nusprendė siųsti sūnų į Alkalą užpildyti spragų gramatikos mokslų srityje. Jis paklausė mane, ar pageidaučiau vykti drauge, ir aš, tik svajojęs atsidurti kuo toliau nuo to krašto, kame gali išgirsti prakeiktojo pilvų engėjo vardą, pasižadėjau ištikimai tarnauti jo sūnui. Priskyrė mudviem dar vieną tarną, kaip ir ūkvaizdį, idant žiūrėtų ūkio ir laikytų savo žinioje pinigus, kuriuos turėjome gauti pagal įsakytinį raštą iš tokio

žmogaus, vardu Chulianas Merlūsa. Paskiau susikrovėme mantą į tokio Djego Monchės vežimą: buvo ten siaura lovelė ponui ir dvi sulankstomos ant ratukų (man ir ūkvaizdžiui, kuris vadinosi Tomas Baranda), penki čiužiniai ir aštuonios paklodės, aštuoni priegalviai, keturi kilimai, skrynia su baltiniais ir kiti namų rykai bei dalykai. Susėdome į karietą ir iškeliavome pavakariais, kokią valandą prieš leidžiantis sutemoms, o nakčiai įpusėjus atsigavome į Vivero užeigą, kad ji prasmegtų skradžiai žemes.

Užeigos šeimininkas buvo mauras ir vagis, tad pirmąsyk gyvenime pamačiau tą naktį taikiai sutariant šunį ir katę[22]. Sutiko jisai mus su didžia iškilme ir žengė prie karietos kartu su mūsų mantos vežėjais – tie jau buvo sutarę dėl nakvynės, nes atvyko anksčiau, o mes pamažiukais važiavome iš paskos, – padavė man ranką, padėdamas nulipti nuo paminos, ir pasiteiravo, ar tik nevažiuoju kartais mokytis. Atsakiau, jog važiuoju. Jis nusivedė mane į vidų, kame jau buvo du nenaudėliai ir kelios abejotinos doros merguželės, poteriaujantis kunigas, uodžiantis virtuvės kvapus, senas ir šykštus pirklys, svarstąs, kaip čia užmiršus pavakarieniauti, ir du nuskarę studentai iš tų akiplėšų, kuriems tik ir rūpi pasiganyti iš svetimos kišenės. Mano ponas, būdamas jaunas ir nepatyręs, tarė vos žengęs į vidų:

– Pone šeimininke, neški čionai, ką turi, man ir mano tarnams!

– Visi mes nuolankūs jūsų malonybės tarnai, – nedelsdami atsiliepė abu nenaudėliai. – Ei šeimininke, duokš čionai viską, kraustyk savo podėlį, šis bajoras dosniai tamstai atsilygins.

Sulig šiais žodžiais vienas jų priėjo prie dono Djego, nusiautė apsiaustą ir, tiesdamas jį ant suolo, tarė:

– Atsipūskite, jūsų malonybe, mielas pone.

Tai beregint, man apsvaigo galva, ir aš pasijutau užeigos šeimininkas. Tuo tarpu viena nimfa tarė:

– Kokio dailaus stoto jaunuolis! Iš karto matyti, jog bajoras. Ir važiuoja mokytis? O tamsta jam tarnauji?

Aš atsakiau, jog taip ir yra iš tikrųjų, jog mudu su Baranda – šio bajoro tarnai. Jie pasiteiravo, kuo jis vardu, ir, vos spėjau atsakyti, vienas studentas prišoko prie dono Djego ir su ašaromis akyse puolė jam ant kaklo.

– Ak mielas pone done Djegai, kas būtų pasakęs, jog po dešimties metų šičionai jus paregėsiu? Koks aš nelaimingas, kaip, matyt, nuskriaudė mane likimas, kad jūsų malonybė dabar manęs nebepažįsta!

Donas Djegas nustėro, o ir aš neką mažiau, nes abudu galėjome lažintis kaip gyvi jo nematę. Jo bendras, ilgai žiūrėjęs donui Djegui į veidą, kreipėsi į savo bičiulį:

– Ar čia tas ponas, apie kurio tėvą man šitiek esate pasakojęs? Iš tiesų jums baisiai nusisekė, kad susitikote jį ir pažinote, o betgi štai koks didelis jis išaugo, Dieve duok jam sveikatos!

Ir ėmė žegnotis. Kas būtų nepatikėjęs, kad jiedu nepažinojo mūsų nuo mažumės? Donas Djegas nuoširdžiai susijaudino ir paklausė, kuo jis vardu, bet tuo metu įėjo šeimininkas, užtiesė stalus ir, užuodęs klastą, tarė:

– Gana jau, ponai, gana. Pasikalbėsite pavalgę, o vakarienė aušta.

Vienas nenaudėlis sustatė visiems suolus apie stalą, o donui Djegui pristūmė krėslą, kitas atvilko dubenį. Studentai tarė:

– Valgykite, pone, o mes tuo tarpu, kol mums pataisys ko nors perkąsti, patarnausime jūsų malonybei prie stalo.

– Dievuliau! – sušuko donas Djegas. – Sėskitės ir jūs, ponai, ir vaišinkitės!

Į tuos žodžius iškart atsiliepė abu nenaudėliai, nors niekas į juos nesikreipė:

– Tučtuojau, pone, kai tik paduos į stalą!

Matydamas, jog vieni sėdasi prašomi, kiti patys prašosi prie stalo, aš sutrikau ir ėmiau būgštauti to, kas galų gale ir įvyko, nes studentai puolė prie salotų, kurių buvo didokas dubuo, ir, žvilgčiodami į mano poną, tarė:

– Nedera nepavaišinti damų, kai prie stalo sėdi toks kilmingas bajoras. Teikitės paliepti, jūsų malonybe, kad ir jos pritaptų prie mūsų draugijos.

Donas Djegas galantiškai pakvietė damas prie stalo. Šios atsisėdo ir drauge su studentais akies moju ištuštino visą dubenį, palikdamos tiktai kotą, kuris ir atiteko donui Djegui. Paduodamas jam tą nuograužą, prakeiktas studentas tarė:

– Jūsų malonybės seneliui, mano tėvo tetėnui, širdis pykdavo, vien pažiūrėjus į salotas. Šaunus buvo vyras!

Taip taręs, palaidojo nasruose visą bandelę, o jo bičiulis – kitą. Na, o nimfos? Tos sudorojo duoną, bet visų daugiausia rijo kunigas, tiesa, tik akimis. Abu nenaudėliai irgi atsisėdo, pasidėję ant stalo pusę kepto ožiuko, du bryzus lašinių ir porą virtų balandžių.

– O tamsta, kunige klebone, ko sėdi nuošaly? Slinkis artyn, mūsų geradarys donas Djegas mus visus vaišina, – tarė jiedu.

Vos spėjo tai pasakyti, o kunigas jau sėdėjo prie stalo.

Mano ponas sunerimo pamatęs, kad visi vaišinasi jo sąskaita. Jie pasidalijo viską tarpusavyje, o jam paliko apgraužti kaulelius ir sparnelius. Viską sušveitė kunigas ir lemta draugija. Tuo tarpu nenaudėliai dar kalbėjo:

– Žiūrėkite, pone, prieš naktį per daug valgyti nesveika.

O nelabas studentas jam pritarė:

– Juoba kad privalu iš anksto pratintis prie gyvenimo sausais dantimis Alkaloje.

Mudu su Baranda meldėme Dievą sugraudinti jų širdis, idant ir mums šį tą paliktų. Kai dubenys ištuštėjo ir kunigas apgraužė išblaškytus kaulus, vienas nenaudėlis susizgribęs šūktelėjo:

– Ak, atleiski, Viešpatie, mūsų nusidėjimą: juk nė trupinio nepalikome tarnams! Eikite čionai, ponai! O tamsta, pone šeimininke, duoki jiems, ko dar surasi. Šeki tamsta dubloną!

Tada prišoko prie jo šunsnukis mano pono giminaitis – turiu omeny studentą – ir tarė:

– Dovanokite, jūsų malonybe, pone bajore, bet galantiško elgesio jus dar reikia mokyti ir mokyti. Matyt, suvis nepažįstate pono mano pusbrolio? Jis atsakančiai pavaišins savo tarnus, kaip mus kad vaišino, o jei turėtume tarnų, ir tie neliktų nevalgę. – Ir, kreipdamasis į apdujusį doną Djegą, pridūrė: – Nerūstaukite, jūsų malonybe, kad jie taip menkai jus pažįsta.

Keiksmu prakeikiau jį, matydamas tokį baisų vylių, jog nė galva nenešė, ką daryti.

Stalai buvo nukraustyti, ir visi apspito doną Djegą, ragindami jį eiti gulti. Jis ketino apsimokėti už vakarienę, bet jie atkalbėjo – girdi,

ir rytoj nebūsią vėlu atsiskaityti. Valandėlę dar visi šnekučiavo, ir mano ponas paklausė, kuo vardu studentas, o šis atsakė, kad jį šaukią Pedru Koroneliu. (Lai pragaro ugnyje sudega tas klasčius, kad ir kur šiuo metu jis būtų!) Dirstelėjo jis į užsnūdusį šykštuolį pirklį ir tarė:

– Ar nepageidaujate, jūsų malonybe, truputį pasijuokti? Kodėl gi neiškirtus kokios likšties tam bjaurybei seniui? Tik pamanykite, per visą kelionę suvalgė vienut vienutėlę kriaušę, o juk pinigo turi kaip amaro!

Nenaudėliai pritarė:

– Šauniai sugalvota, pone licenciate, taip jam ir reikia!

Tuomet studentas prisėlino prie bėdino senio, kuris nieko nenumanydamas saldžiai miegojo, ištraukė iš po kojų kelionmaišį, atrišo ir aptiko skrynelę, paskui barškindamas į antvožą, lyg tai būtų buvęs karo būgnas, sušaukė visus kuopon. Visi subėgo ir atvožę skrynelę pamatė, kad ji pilna cukrinukų. Studentas išbėrė visus ant stalo, pridėjo akmenukų, pagalių, visko, kas tik pakliuvo, paskui nusilengvino ant viršaus ir apkrovė gabalais tinko. Užvožė skrynelę ir tarė:

– Pala, senis dar turi odmaišį.

Jis išpylė vyną, palikęs truputį ant dugno, iš mūsų karietos atsinešė priegalvį, išardė, paskum pribruko odmaišį vilnų bei pakulų ir vėl užkišo. Po to visi nuėjo numigti menką valandėlę, nes buvo jau parytys, o studentas sukrovė viską į kelionmaišį, įgrūdo seniui į apsiausto gobtuvą dideliausią akmenį ir taipgi nutykino gulti.

Atėjo metas keliauti, visi sukilo, o senis vis dar miegojo. Pribakintas bandė stotis, bet nevaliojo atplėšti gobtuvo nuo aslos. Ėmė žiūrėti, kas atsitiko, o šeimininkas, dėdamasis supykęs, užriko:

– Bijok Dievo, tėvai! Jau nebežinojai, ką nutverti, tai akmenį man nugvelbei? Balažin kas nutiktų, ponai, jei būčiau pražiūrėjęs! Šimtą dukatų duotute, ir tai jo neperleisčiau, nes pilvo sopę kaip ranka nuima!

Senis dievažijosi ir gynėsi amžindie nekišęs jo į gobtuvą.

Tuo tarpu nenaudėliai paskaičiavo, kiek kainuoja vakarienė, ir išėjo jiems šešiasdešimt realų, nors pats Chuanas de Leganesas[23] nebūtų permanęs, kaip jie gavo tokią sumą. O studentai tarė:

– Mudu atsiteisime Alkaloje, ištikimai tarnaudami jūsų malonybei.

Mes perkandome prieš kelionę, o senis pasiėmė kelionkrepšį, pasikišo po apsiaustu, kad nematytume, ką jisai ten turi, ir kad nereiktų nieko vaišinti, paskum atrišo apčiuopomis, išsitraukė luitą pagardinto tinko, slapčia įmaklino jį burnon ir, užkabinęs dančiu, ir tuo klibančiu, per plauką jo neišsilaužė. Ir kad ims spjaudytis, kad ims vaipytis iš skausmo ir pasidygėjimo! Visi šokome prie jo, pirmas pripuolė kunigas ir paklausė, kas jam nutikę. Senis prakiuro laidytis kipšais bei šėtonais, metė šalin savo maišą. Priėjo prie jo studentas ir tarė:

– Traukis šalin, šėtone, štai kryžius!

Kitas studentas atskleidė brevijorių. Visi ėmė tikinti senį, jog velnias jį apsėdęs, kol galiausiai tuo įtikėjo ir paprašė duoti jam maišą – turįs truputį vyno gerklei prasiplauti. Jam padavė, išsitraukė jis odmaišį, atkimšo ir įsipylė kaušan vyno, tik tokio plaukuoto, su vilnom ir pakulom, jog neapvažu buvo gerti nei košti. Tuomet seniui galutinai trūko kantrybė, tačiau, pamatęs aplink visus besiraitant iš juoko, tarė sau, kad protingiausia būsią nutylėti, ir be žodžių įlipo vežiman drauge su nenaudėliais ir moteriškėmis. Studentai ir kunigas užsirabždino ant asilų, o mes susėdome į karietą. Nespėjome nė pavažiuoti iš vietos, o vieni ir kiti pradėjo mus traukti per dantis ir atvirai tyčiotis. Užeigos šeimininkas tarė:

– Pone naujoke, dar kelios tokios pamokos – ir tamsta įgausi proto.

Kunigas pridūrė:

– Aš – kunigas, atsiteisiu tamstai Mišiomis.

O šunsnukis studentas užbliovė iš visos gerklės:

– Pone pusbroli, kitąsyk kasykis, kai niežti, o ne po laiko!

Kitas pridūrė:

– Linkiu tamstai niežų, ponuli done Djegai!

Mes dėjomės, jog nieko negirdime, bet vienas Dievas težino, kaip virėme apmaudu.

Patyrę tokių ir kitokių nuotykių, pagaliau atsigavome į Alkalą, apsistojome užeigoje ir kiaurą dieną – atvykome devintą valandą ryto – skaičiavome, kiek atsiėjo mums vakarienė, bet niekaip nesugebėjome atsekti, kodėl šeimininkas išveržė tiek pinigų.

PENKTAS PERSKYRIMAS

APIE STOJIMĄ UNIVERSITETAN, APIE DUOKLES IR PATYČIAS, KAIP NAUJOKUI TEKUSIAS MANO DALIAI

Vakarop persikraustėme iš užeigos į mums išnuomotus namus už Santjago vartų, vieną iš tų būstų, paprastai kimštinai prikimštą studentų, tačiau drauge su mumis gyveno tik trys jaunuoliai.

Šeimininkas buvo iš tų, kurie tiki Dievą, mandagiai taikydamiesi prie aplinkinių arba stengdamiesi apdumti akis; vadinami jie maurais, ir jų laikosi čia devynios galybės kaip ir tų, kurie turi per ilgą nosį, bet suka ją nuo kiaulienos. Taip sakau tik todėl, kad šiame mieste, be abejo, nemaža ir tikrai aukštos kilmės žmonių. Tad šeimininkas sutiko mane nutaisęs tokį rūgštų veidą, lyg būčiau Švenčiausiasis Sakramentas. Nežinia dėl ko, gal iš pat pradžių norėjo įteigti mums pagarbą, o gal jiems taip jau įprasta, nes, išpažindamas blogą tikėjimą, vargu bau turėsi gerą būdą. Iškrovėme mantą, pasiklojome lovas, įsikūrėme ir permiegojome tą naktį.

Vos prašvitus, iš viso namo suėjo studentai vienais marškiniais reikalauti duoklės iš mano pono. Nesuprasdamas, kas čia dedasi, jis paklausė mane, ko jiems reikia, o aš dėl viso pikto įsigūžiau tarp dviejų čiužinių, tik per sprindį iškišau galvą nelyginant vėžlys iš savo kiauto. Studentai paprašė dviejų tuzinų realų, o gavę juos, pratrūko rėkauti it velniai:

– Valio mūsų bendrui! Lai įeina jis į mūsų draugiją ir naudojasi visomis seno studento privilegijomis! Lai aptenka niežais, apskrenta nešvarumais ir dvesia badu kaip ir mes visi!

Taip šūkaudami – tik pamanykite, jūsų malonybe, kokios tai privilegijos! – galvotrūkčiais nusirito laiptais, o mes beregint apsirengėme ir nužygiavome į universitetą.

Mano poną paėmė globon keli studentai, jo tėvo pažįstami, ir nusivedė į auditoriją, o aš likau vienas, nes turėjau eiti į kitą, ir pradėjau drebėti iš baimės. Žengiau į kiemą ir tuojau pat susidūriau su

studentais, o šie, pamatę mane, prapliupo šaukti: „Naujokas!" Susijuokiau norėdamas nuslėpti sutrikimą ir parodyti, kad jie man nė motais, bet tas negelbėjo, nes mane apspito kokie devyni jaunuoliai ir taipgi ėmė juoktis. Ir tada – Dieve duok, kad tai būtų paskutinis kartas! – paraudau, nes vienas jų, stovintis arčiausiai, staiga griebėsi už nosies ir atšoko šaukdamas:

– Matyt, jau veikiai kelsis iš numirusių tasai Lozorius[24], jeigu taip bjauriai smirda!

Ir visi atšoko užsiėmę nosis. Pagalvojau, kaip čia išsisukus iš keblios padėties, irgi užsikimšau nosį ir pasakiau:

– Tamstų teisybė, šičia baisiai dvokia.

Jie prapliupo dar smagiau juoktis ir pasitraukė toliau, o buvo jų susirinkę jau koks šimtas. Atvirai, nebesislėpdami jie pradėjo ruoštis puolimui, aiškiai mačiau, kaip atsikrenkšdami, čiaupydamiesi kaupia seiles, ketindami mane apspjaudyti. Pagaliau toks persišaldęs dilba lamančietis pavaišino mane atsakančiu spjūviu, tardamas:

– Še tau!

Tuomet, matydamas, jog man jau amen, sušukau:

– Dievaži, nudė...

Nespėjau pasakyti: „...siu!", o į mane pliūptelėjo tokia sūdri liūtis, jog nebegalėjau užbaigti savo žodžių. Užsidengiau veidą apsiaustu, ir jis pasidarė baltutėlis it taikinys, visi ir stengėsi jį kliudyti, ir, reikia pasakyti, taiklumu nenusileido vienas kitam. Buvau lyg sniegu apdrabstytas nuo kojų iki galvos, bet ūmai vienas nenaudėlis, matydamas, jog stoviu užsidengęs veidą ir ant jo nė neužtiškę seilių, prišoko artyn ir pykčio kupinu balsu užriko:

– Liaukitės, juk galą žmogui padarysite!

Aš ir pats jau būgštavau, kad, šitaip užspeistas, neišnešiu kailio sveiko. Nusidengiau veidą, norėdamas apsižvalgyti, ir tuo pat metu tasai rėksnys kliurktelėjo man stačiai į akis. Galite įsivaizduoti, koks siaubas mane pagavo! Tie nevidonai taip bliovė, jog man ausys užkrito. Ir man dingtelėjo mintis, jog, sprendžiant iš to, kuo jie mane apdergė išsituštindami skrandžius, veikiausiai jie tam tyčia laukia naujokų, idant nereiktų leisti pinigų gydytojams ir vimdomiesiems. Ir

to jiems pasirodė negana: kėsinosi dar aplamdyti man šonus, tik neišmanė kur smogti, kad nenugriebtų pusės glitėsių nuo mano juodo apsiausto, perdėm pabalusio už mano nuodėmes. Tad atstojo nuo manęs, ir palikau vienas, panašus veikiau į senio spjaudyklę negu į Dievo sutvėrimą. Vargais negalais parsivilkau namo. Laimė, buvo ryto metas, ir susitikau tik vieną kitą berniūkštį, matyt, taurios prigimties, nes apdovanojo mane keliais spyriais ir paliko ramybėje.

Įžengiau į vidų, ir mauras, pamatęs mane, sujuko ir nutaisė miną, lyg būtų ketinęs apspjauti. Išsigandęs pasakiau jam:

– Klausykite, šeimininke, aš tamstai ne *Ecce-Homo**!

Verčiau nebūčiau sakęs, nes mauras laikė rankose svarsčius ir užmetė man ant pečių dar porą svarų skausmo. Gavęs šitokią svarią paspirtį, leisgyvis užkopiau į viršų, ir praslinko nemaža laiko, iki nusirengiau, nes niekaip neišmaniau, už kurio krašto nusitvėrus apsiaustą ir abitą. Pagaliau išsinėriau iš drabužių, padžioviau juos ant plokščio stogo ir nuvirtau į lovą.

Parėjo namo ponas. Nieko nežinodamas apie mano šleikštų nuotykį, įsiuto pamatęs mane miegantį ir šoko taip įnirtingai tampyti už plaukų, jog dar kiek – ir būčiau pasibudęs plika galva. Šaukdamas ir aimanuodamas pakilau nuo lovos, ir jis, dar labiau įširdęs, tarė:

– Gražiai tu man tarnauji, Pablai! Čia tau ne rojus.

Išgirdęs apie rojų, pamaniau, jog jau būsiu miręs, ir tariau:

– Gera paguoda jūsų malonybės žodžiai po tų vargų, kuriuos man teko patirti! Pažiūrėkite, kuo pavirto mano abitas ir apsiaustas, pasitarnavę nosine nosims, kur kas didesnėms, nekaip esate kada nors matęs, ir užmeskite akį į mano šonus!

Sulig tais žodžiais aš pravirkau. Išvydęs ašaras, donas Djegas patikėjo manimi, o suradęs ir apžiūrėjęs abitą, pasigailėjo manęs ir tarė:

– Pablai, nežiopsok, kitaip liksi be kailio. Žiūrėk savęs, nes šičia nėra nei tėčio, nei mamos.

Pasipasakojau jam, kas man nutiko, jis liepė nusirengti ir kraustytis į savo kambarį, kame gyveno keturi šeimininko tarnai.

---

* Štai žmogus (*lot.*). Poncijaus Piloto žodžiai, kuriais jis pavadino Kristų.

Atsiguliau ir užmigau, o vakare, sočiai papietavęs ir pavakarieniavęs, pasijutau toks stiprus, lyg nieko ir nebūtų atsitikę. Vis dėlto, kai žmogų užgriūva nelaimės, atrodo, kad joms niekada nebus galo, nes bėda bėdą veja ir visos jos lyg viena grandine sukaustytos. Atėjo gulti tarnai, pasisveikino ir pasiteiravo, ar kartais nesergu, kad guliu lovoje. Papasakojau jiems savo nuotykį, ir jie pradėjo žegnotis, lyg neturėdami širdyje nieko pikta.

– Liuteronai, ir tie nebūtų šitaip nuskaudę, – kalbėjo jie. – Kodėl žmonės tokie nedori?

Vienas pridūrė:

– Rektorius kaltas, kad nieko nesiima. Ar bent atpažintumei tamsta tuos nedorėlius?

Atsakiau, jog ne, ir padėkojau už nuoširdžią užuojautą. Tuo tarpu jie nusirengė, sugulė, užpūtė žiburį, ir aš užsnūdau. Lygu būčiau miegojęs sykiu su tėvais ir broliais.

Kokią dvyliktą nakties prikėlė mane vienas tarnas, visa gerkle rėkdamas:

– Žudo! Plėšikai!

Išgirdau tuo pat metu lyg bizūnu šmaukšint per jo guolį. Kilstelėjau galvą ir paklausiau:

– Kas ten?

Vos iškišau galvą, pečius nutvilkė lyg stora išsipynusi virvė, lyg bizūnas palaidais galais. Suvaitojau, buvau bešokąs iš lovos; anas irgi vaitojo, nors plakė mane vieną.

– Dėl Dievo! – surikau.

Tačiau smūgiai pylėsi be perstojo, ir man nieko kita nebeliko, kaip lįsti palovėn, juoba kad ir antklodę kažkas nutraukė. Taip ir padariau, tada ėmė plyšoti ir kiti trys iki šiol miegoję tarnai. Girdėdamas švilpiant bizūną, sumečiau, jog kas svetimas bus įsibrovęs į vidų ir štai dabar visus čaižo.

Tuo tarpu nenaudėlis mano kaimynas įsikraustė į mano lovą, pridėjo krūvą ir užmetė ant viršaus antklodę. Kai grįžo atgal į savo guolį, bizūnas liovėsi švilpęs, visi keturi pašoko ant kojų šaukdami:

– To jau per daug! Tie nevidonai atsiims savo!

Aš dar tysojau palovėje, inkšdamas it šuo, privertas tarp durų, susimetęs į kamuolį nelyginant traukulių suriestas skalikas. Tarnai dėjosi uždarą duris, aš išlindau iš palovės ir įsirangiau į guolį, pasiteiravęs, ar jiems irgi kliuvo. Visi aimanavo lyg galą daromi.

Atsiguliau, užsiklojau ir vėl užsnūdau, o kadangi varčiausi per miegus, pabudau apsidergęs iki ausų. Visi sukilo, o aš prasimečiau bizūnu, kad nereiktų rengtis. Pats velnias nebūtų manęs išvertęs iš lovos. Man buvo sarmata, kad apsisapnavęs nejučia apsidirbau iš baimės ir nerimo. Apskritai jaučiausi ir kaltas, ir sykiu niekuo dėtas ir nežinojau, kaip pasiteisinti prieš draugus. Tie priėjo artyn, tyčia dejuodami ir raukydamiesi iš skausmo, ir paklausė, kaip jaučiuos. Atsakiau, jog labai blogai, nes mane žiauriai nuplakę. Pasiteiravau, kas būtų galėjęs mus užpulti, ir jie atsakė:

– Dievaži, jie neišvengs mūsų nagų. Matematikas[25] nurodys, kas jis toks. Bet apie tai nėra ko kalbėti, verčiau pažiūrėkime, ar tamsta nesužeistas, nes kiaurą naktį labai jau dejavai.

Taip tardami, ėmė traukti nuo manęs antklodę, norėdami padaryti man sarmatą.

Tuo metu įėjo mano ponas.

– Kas čia darosi, Pablai? – sušuko jis. – Suvis pasileidai. Jau aštuonios valandos, o tu vis dar tysai lovoje. Kelkis pagaliau, galvijau neraliuotas!

Idant nieko bloga neįtarčiau, visi kiti papasakojo donui Djegui, kas atsitiko, ir paprašė, kad leistų man dar pamiegoti. Vienas tarė:

– Jei tavo ponas netiki, kelk ir pasirodyk, drauguži!

Ir timptelėjo antklodę. Aš laikiau ją sukandęs dantimis, kad jie nepamatytų, koks aš apsidergęs. Kai jie įsitikino, jog šitaip nieko nepeš, vienas tarė:

– Po šimts, kaip čia smirda!

Donas Djegas jam pritarė, ir tai buvo teisybė. Tuomet visi ėmė žvalgytis, ar nebus kas užmiršęs išnešti lauk naktipuodžio. Kiti tvirtino, jog tai neįmanomas daiktas. Pagaliau vienas tarė:

– Šiaip sakysi ar taip, o patikrinti reikia.

Apžiūrėjo visas lovas, išvartė patalynę tikrindami, ar nieko nėra po apačia, ir galiausiai tarė:

– Veikiausiai kas nors yra po Pablo lova, perkelkime jį į kitą patalą ir pažiūrėkime.

Matydamas, jog išsigelbėjimo nėra ir jau nebeištrūksiu iš jų nagų, apsimečiau, kad man silpna širdžiai, įsitvėriau į lovą ir ėmiau baisingai vaipytis... Jie puikiai žinojo mano paslaptį, užtat griebė ir nebepaleido kalbėdami:

– Aiman!

Donas Djegas paėmė man už didžiojo piršto, ir pagaliau penkiese sukibę mane pakėlė. Atsivertus antklodei, visi pamatė lovoje ne šiaip balandžiukus, o dideliausius balandžius, ir taip nusikvatojo, kad vos lubos neįgriuvo.

– Vargšelis! – sakė tie šelmiai (aš dėjausi nualpęs). – Timptelėkite, jūsų malonybe, už didžiojo piršto.

Ir donas Djegas, nuoširdžiai norėdamas man pagelbėti, taip patraukė už piršto, jog tas išsinarino. O tarnai jau ketino virve suveržti man šlaunis[26] kalbėdami:

– Vargšelis, matyt, ir susidirbo, kai pasidarė bloga širdžiai.

Kas apsakys, ką tada patyriau, kai, degdamas iš gėdos, gulėjau su išnarintu pirštu, o dar grėsė gydymas virve! Pagaliau, nuogąstaudamas, jog iš tikrųjų jie pradės mane gydyti, juoba kad jau buvo perrišę šlaunis virvagaliais, apsimečiau, jog atgaunu sąmonę. Ir vis dėlto nespėjau laiku atsigaivelėti, šelmiai suskubo atlikti savo klastą, ir ant šlaunų paliko po rumbą sulig dviem pirštais storumo. Galiausiai atstojo nuo manęs sakydami:

– Vajėzau, koks tamsta silpnutis!

Verkiau iš apmaudo, o jie vis erzino:

– Liaukis tamsta, mums rūpi tamstos sveikata, o kad apsidirbai – niekas to neima į galvą.

Sulig tais žodžiais paguldė mane lovon, gražiai numazgoję, ir išėjo.

Palikęs vienas, svarsčiau, jog Alkaloje per vieną dieną man nutiko kur kas daugiau bėdų, nekaip teko jų patirti pas Kabrą. Vidurdienį apsirengiau, kaip galėdamas geriau išsiskalbiau abitą, išgrumdęs jį nelyginant gūnią, ir ėmiau laukti savo pono. Parėjęs jis paklausė, kaip

jaučiuosi. Visi susėdo prie stalo, pietavau ir aš, bet valgiau nedaug ir be jokio apetito. Paskui, kai susirinkome galerijoje paplepėti, tarnai, pasityčioję iš manęs, prisipažino iškrėtę man pokštą. Visi ilgai šaipėsi, o aš dar labiau degiau iš gėdos ir tada tariau sau: „Žiūrėk, Pablai, nežiopsok!“ Nusprendžiau gyventi kitoniškai, ir nuo to laiko susidraugavę gyvenome namuose visi kaip broliai, o universitete ir kiemuose niekas daugiau prie manęs nebekibo.

ŠEŠTAS PERSKYRIMAS

APIE ŠEIMININKĖS ŽIAURUMĄ IR MANO KLASTAS

Tarp vilkų ir žmogus turi kaukti, sako patarlė, ir sako teisybę. Gerai pagalvojęs, nusprendžiau ir aš klastauti, tarp klasčių atsidūręs, o jei bus įmanoma – visus pranokti savo klastomis. Nežinau, kaip man pavyko, bet patikėkite, jūsų malonybe, dėjau visas pastangas, siekdamas savo tikslo.

Visų pirma skelbiau ir vykdžiau mirties nuosprendį kiaulėms, atklydusioms į mūsų namus, ir šeimininkės viščiukams, iš kiemo pakliuvusiems į mano kambarį. Kartą taip jau atsitiko, jog atkako pas mus du paršai, taip dailiai nuaugę, jog gyvenime tokių nebuvau regėjęs. Lošiau tądien kortomis su kitais tarnais ir, išgirdęs kriuksint, tariau vienam jų:

– Eik pažiūrėk, kas ten kriuksi namuose.

Jis nuėjo ir pasakė, jog atklydę du paršai. Tai sužinojęs, taip įsiutau, jog išpuoliau šaukdamas, kad nedora ir įžūlu eiti į svetimus namus kriuksėti. Taip taręs, uždariau duris ir špaga smeigiau kiekvienam į krūtinę. Beregint juos pribaigėme, kad nesigirdėtų žviegimo, paleidome gerkles, lyg dainuodami choru, ir taip jiedu prarado gyvybę mūsų akyse.

Išskrodėme juos, nuleidome kraują ir nusvilinome kieme, suguldę ant šiaudinių čiužinių, tad, šeimininkams pasirodžius, viskas buvo

padaryta, kad ir ne per geriausiai. Tik štai kraujinių dešrų nesuskubome prikimšti, nors taip skubėjome, jog, tiesą pasakius, palikome žarnose pusę seno įdaro. Sužinoję apie tą išdaigą, donas Djegas ir ūkvaizdis taip įtūžo, jog kiti įnamiai, netverdami juoku, turėjo už mane užsistoti. Donas Djegas paklausė, ką darysiu, jei mane patrauks atsakomybėn ir atiduos į teisingumo rankas. Atsakiau, jog, naudodamasis šventa studentų prieglobsčio teise, prasimesiu badu, o jeigu tai negelbės, pasakysiu, kad kiaulės įėjo kaip į savo namus, nepasibeldusios, todėl ir tokios minties neturėjau, jog jos svetimos. Visi nusijuokė išgirdę tokį pasiteisinimą, o donas Djegas tarė:

– Dievaži, Pablai, kokių mokslų tau dar bereikia?

Reikia pasakyti, jog mano ponas buvo romus ir dievobaimingas, o aš – buklus ir verstas, tad vieno dorybes atsvėrė kito ydos ir atvirkščiai.

Šeimininkė negalėjo manimi atsidžiaugti, nes mudu susiuostėme ir sudarėme sąmokslą prieš podėlį. Turėdamas savo žinioje kasą, pasidariau tikras Judas[27] – nežinia kodėl nuo anų laikų šiuo amatu paprastai verčiasi sukčiai, kurie mielai pelnosi šeimininkų sąskaita. Mėsa šeimininkės rankose nesilaikė retorikos taisyklių, nes jos nedaugėjo, o priešingai – mažėjo. Jei šeimininkė galėdavo įmesti puodan ožkienos ar avienos, ėrienos, aišku, nedėdavo, o jei po ranka pasipindavo kaulų, apie mėsą nebūdavo nė kalbos. Antri patiekalai išeidavo jai menkučiai, lyg džiovos išsekinti, o iš sultinių, jeigu jie sutenėtų, galėtum daryti krištolinius rožinius, bet užtat per Kalėdas ir Velykas įmesdavo į puodą lajinių žvakigalių, idant putra būtų tumesnė.

Man girdint, ji dažnai sakydavo šeimininkui:

– Geresnio tarno už Pablą pasaulyje nerastum, aišku, jei nebūtų toks suktas. Turėkite galvoje, jūsų malonybe, suktumas – ne yda, jei žmogus atsidavęs. O ir iš turgaus neša visa, kas geriausia.

Savaime suprantama, ir aš apie ją kalbėjau tą patį, ir šitaip mudu mulkinome visus namus. Pirkdami didelį kiekį aliejaus, anglių ar lašinių, pusę nuslėpdavome, o laikui atėjus, sakydavome:

– Būkite taupesni, ponai, o šitaip švaistant gėrybes, neganės nė karaliaus iždo. Aure jau išsibaigė aliejus (arba anglys). Kaip ugny

sudegė! Paliepkite, jūsų malonybe, nupirkti dar, ir, dievaži, metas daryti tvarką. Duokite pinigų Pablui.

Pinigų gaudavau, ir mudu parduodavome jiems nusuktą pusę, o iš naujo ko nupirkę, vėl nuslėpdavome pusę. Taip ir gyvenome. O jei kartais šeimininkė ko nors nupirkdavo turguje už tikrą kainą, mudu su šeimininke tyčia imdavome ginčytis ir rietis. Ji priekaištaudavo:

– Jau nesakyk, Pablai, kad šios salotos kainuoja du kvartus.

Aš tariamai apsižliumbdavau, pratrūkdavau rėkti ir bėgdavau skųstis pas savo poną, prašydamas siųsti turgun ūkvaizdį sužinoti kainos, kad neburbėtų šeimininkė, nes ji tyčia prie manęs kimbanti. Tas eidavo į turgų ir susižinodavo kainą, ir taip pelnydavome jųdviejų malonę bei dėkingumą: aš – už savo paslaugas, šeimininkė – už stropų turto sergėjimą.

– Kad Pablas būtų toks doras, koks yra ištikimas! – patenkintas manimi, sakydavo donas Djegas ūkvaizdžiui. – O ar iš tiesų jis toks jau atsidavęs, kaip tamsta sakai?

Šitaip laikėme juos naguose ir čiulpėme kaip siurbėlės. Kertu lažybų, kad jūsų malonybė nustebtų sužinojęs, kiek pinigų pavyko mudviem sukaupti į metų pabaigą. Suma buvo nemaža, bet ne tokia, kad imtų graužti sąžinė ar sukiltų noras grąžinti pinigus savininkui. Kas sekmadienį šeimininkė ėjo išpažinties ir komunijos, bet, man regis, niekada neketino nei ką nors atiduoti, nei krimstis, nes, kaip minėjau, buvo šventa moteris.

Ant kaklo ji nešiojosi tokį didelį rožinį, jog kur kas lengviau būtų buvę ant kupros tampyti ryšulį malkų. Prie jo buvo prikabinėta galybė medaliukų, kryželių ir stambesnių karolėlių melstis už vėles, skaistykloje kenčiančias. Pasak jos, kasnakt varstydavo jį, melsdamasi už savo geradarius. Per šimtą šventųjų buvo jos globėjai, ir, tiesą pasakius, visų jų paramos buvo ji reikalinga, idant nusivalytų savo nuodėmių. Miegojo ji kambarėlyje virš mano pono miegamojo ir kalbėjo daugiau poterių nei koks neregis elgeta. Pradėdavo paprastai „Teisinguoju teisėju“ ir baigdavo „Conquibult“ bei „Salve, Regina“[28]. Poterius tyčia kalbėdavo lotyniškai, dėdamasi žiopliuke, ir taip darkydavo žodžius, jog visi mes plyšdavome juokais. Turėjo ji ir kitokį

talentą: mokėjo patenkinti bet kokį norą ir palepinti bet kieno skonį, kitaip sakant, buvo sąvadautoja. Teisindamasi man kalbėdavo, jog paveldėjusi tą savybę panašiai kaip Prancūzijos karalius Dievo dovaną gydyti nuo skrofuliozės[29].

Jūsų malonybė, ko gero, pamanys, jog mudu visada gražiai sutardavome. Betgi ne paslaptis, jog du draugai, gobšūs iš prigimties, visada stengiasi apgauti vienas kitą! Kieme šeimininkė augino vištas, ir aš užsimaniau vištienos. Perekšlė vedžiojosi būrelį jau ūgtelėjusių viščiukų, ir štai vieną dieną šeimininkė, berdama grūdus, ėmė kaip paprastai juos šaukti: „Pijukai! Pijukai! Pijukai!“ išgirdęs ją šitaip šaukiant viščiukus, surikau nesavu balsu:

– Dievaž, šeimininke, jei užmuštumėte žmogų ar apvogtumėte karalių, gal ir nutylėčiau, bet nuslėpti tai, ką jūs čia darote, nevalia! Vargas jums ir man!

Išvydusi mane ne juokais susijaudinusį, ji sutriko ir paklausė:

– O ką gi aš padariau, Pablai? Liaukis šaipęsis ir neužduok man širdies.

– Imsiu aš mat šaipytis! Juk dabar negaliu duoti žinios Inkvizicijai, kitaip mane atskirs nuo Bažnyčios.

– Inkvizicijai? – paklausė ji krūptelėjusi. – Kuo gi aš nusidėjau tikėjimui?

– Ir dar kaip nusidėjote! – atsakiau. – Su Inkvizicija nėra ko juokauti. Verčiau prisipažinkite, jog apsitarėte netyčia, tik nieku gyvu nesiginkite, kad piktžodžiavote ir įžūliai nevaldėte liežuvio.

– O jeigu aš atgailosiu, Pablai, ar mane nubaus? – išsigandusi paklausė ji.

– Ne, – atsakiau. – Tuomet duos išrišimą.

– Tai aš gailiuosi, – tarė ji. – Tik pasakyk man, kuo nusidėjau, nes aš nieko nežinau, prisiekiu savo artimųjų vėlėmis.

– Nejaugi pati nesusiprotėjote? Nebežinau, kaip ir besakyti, bet mane siaubas ima nuo jūsų įžūlumo. Bene nepamenate, kaip šaukėte viščiukus: „Pijukai! Pijukai!“, o juk Pijus – tai vardas, kurį paprastai turi popiežiai, Dievo vietininkai ir Bažnyčios galvos! Sunki jūsų nuodėmė!

Ji mirštamai perblyško ir tarė:

– Pablai, aš tikrai taip sakiau, bet lai nubaudžia mane Dievas, jei turėjau kokią piktą mintį. Aš labai gailiuosi, o tu pagalvok, ar negaliu kuo išpirkti savo nuodėmės, nes mirsiu atsidūrusi prieš Inkviziciją.

– Jei prisieksite prieš šventąjį altorių, jog neturėjote jokios piktos minties, aiškus daiktas, jūsų neįskųsiu, bet užtat privalote duoti man štai šiuos du viščiukus, kuriuos lesinote šaukdama švenčiausiuoju popiežių vardu, o aš nunešiu juos inkvizitoriui sudeginti, nes jie sutepti. Be to, turite prisiekti, jog daugiau tai nebepasikartos.

Šeimininkė nudžiugusi tarė:

– Neškis juos, Pablai, o rytoj aš duosiu priesaiką.

Kad jai nekiltų jokių įtarimų, pridūriau:

– Visa bėda, Sipriana (nes tuo vardu buvo šeimininkė), kad ir aš galiu kailį prikišti. O jeigu inkvizitorius staiga tars, jog nusižengiau aš, ir ims mane kvosti. Neškitės juos pati, nes man, dievaži, baisu.

– Pablai, pasigailėk manęs, dėl Dievo meilės, ir nunešk jam tuos viščiukus, – sulig šiais žodžiais tarė ji. – Nieko bloga tau neatsitiks.

Ilgai aš prašydinausi ir pagaliau – nes kaip tik to ir norėjau – sutikau, paėmiau viščiukus, paslėpiau juos savo kambaryje, apsimečiau, kad išeinu, o grįžęs pasakiau:

– Nusisekė geriau, nei tikėjausi. Inkvizitorius norėjo eiti drauge kaltininkės pažiūrėti, bet aš gražiai jį apmoviau ir viską sutvarkiau.

Ji puolė mane glėbesčiuoti, padovanojo viščiuką, ir aš nusinešiau jį ten, kur buvau palikęs jo draugus, paprašiau vieną kepėją juos sutroškinti ir surengiau pokylį su kitais tarnais. Šeimininkė ir donas Djegas permanė mano išdaigą, ir visiems namams buvo džiaugsmo iki valiai. Šeimininkė taip susikrimto, jog vos nepasimirė iš sielvarto. Ir iš apmaudo per plauką neišdavė visų mano suktybių, bet norom nenorom turėjo prikąsti liežuvį.

Pamatęs, jog santykiai su šeimininke pašlijo ir jog nebegalėsiu jos maustyti, ėmiau ieškoti naujų pramogų ir griebiausi to, ką studentai vadina „graibštavimu“. Ir čia man nutiko gražiausių dalykų. Kartą eidamas pagrindine gatve kokią devintą vakaro, kai būna maža žmonių, pastebėjau cukrainę, o joje ant prekystalio – pintinę razinų.

Įšokau į vidų, nutvėriau pintinę ir Dieve duok kojas. Šeimininkas puolė vytis, o jam iš paskos – būrys tarnų bei kaimynų. Nors ir bėgau toli priešaky, vis dėlto sumečiau, jog, vilkdamas sunkų laimikį, nepaspruksiu nuo persekiotojų, tad, pasukęs už kampo, atsisėdau ant pintinės, skubiai apsivyniojau koją apsiausto skvernu, susiėmiau ją rankomis ir, dėdamasis elgeta, pratrūkau aimanuoti:

– Ak, atleisk jam, Viešpatie! Kaip numynė man koją!

Išgirdę vaitojant, persekiotojai pribėgo, ir aš pradėjau šauktis Švenčiausiosios Mergelės Marijos ir kalbėti įprastines elgetų litanijas. Jie pakliuvo ant kabliuko ir paklausė:

– Ar nebėgo čia pro šalį žmogus, broliuk?

– Štai ten nubėgo, koją man numynė. Garbė Jėzui Kristui!

Jie leidosi toliau ir dingo, o aš, palikęs vienas, parvilkau pintinę namo, papasakojau savo išdaigą, bet niekas manimi nepatikėjo, nors smagu buvo visiems kaip niekad. Todėl pakviečiau juos kitą vakarą pasigėrėti mano graibštavimu.

Nuėjome, bet jie, pastebėję, kad pintinės stovi cukrainės gale ir iš gatvės ranka jų nepasieksi, tarė, jog man neišdegs, juoba kad ir šeimininkas, gavęs pamoką, žiūrėjo akis išpūtęs. Per kokį dvidešimtį žingsnių nuo cukrainės išsitraukiau ilgoką špagą ir puoliau į vidų šaukdamas: „Mirk!" Ir smeigiau taikydamas į šeimininką. Jis susmuko melsdamas nežudyti be nuodėmių atleidimo, o aš pasmeigiau vieną pintinę, užsimoviau ant špagos ir nėriau pro duris. Draugai nustėro išvydę mano pokštą ir sprogo juokais, kai cukrainės šeimininkas ėmė prašyti jį apžiūrėti, nes, be abejo, esąs sužeistas to žmogaus, su kuriuo ką tik kalbėjęs. Tačiau apsižvalgęs pastebėjo, kad viena pintinė dingusi, o kitos išvartytos, susivokė tapęs suktybės auka ir įniko žegnotis. Prisipažįstu, tai buvo gražiausia išdaiga mano gyvenime.

Buvau jaunas ir, klausydamasis, kaip draugai liaupsina mano išmonę ir sugebėjimą išsipinklioti iš visų bėdų, įsidrąsinęs leisdavausi į dar šaunesnius žygius. Kas dieną pareidavau namo, susivėręs ant juostos virtinę ąsočių, kurių galybes išprašydavau iš vienuolių vandens atsigerti ir negrąžindavau; nuo to laiko jos nieko neskolindavo be užstato.

Tuo metu ir pažadėjau donui Djegui bei kitiems draugams pavogti špagas iš naktinės sargybos. Susitarėme ir išėjome visi drauge su manimi priešaky. Kai pastebėjome sargybos būrį, žengiau artyn su kitu tarnu ir didžiai susijaudinęs paklausiau:

– Teisingumas?

– Taip, – atsakyta man.

– Ar yra korechidoras?

Jie atsakė, jog yra. Puoliau ant kelių ir sušukau:

– Pone, jūsų malonybės rankose mano išgelbėjimas ir mano kerštas, ir didi nauda valstybei. Teikitės išklausyti keletą žodžių akis į akį, jei pageidaujate sučiupti stambų žvėrį.

Jis paėjėjo į šalį, sargybiniai stvėrėsi už špagų, o algvasilai už lazdų.

– Pone, aš atvykau iš Sevilijos, sekdamas šešis labiausiai užkietėjusius nevidonus, plėšikus ir galvažudžius, – tariau. – Vienas nužudė mano motiną ir brolį, o paskui apiplėšė, ir tai galiu įrodyti. Drauge su jais, kaip girdėjau juos kalbant, atvyko prancūzų šnipas, ir, kiek galiu spręsti iš jų kalbų, įtariu, jog atsiuntė jį... – ir dar tyliau pridūriau: – Antonijas Peresas[30].

Sulig tais žodžiais korechidoras pašoko ir suriko:

– Kurgi jie?

– Viešnamyje, pone! Paskubėkite, jūsų malonybe, mano motinos ir brolio vėlės atsiteis jums maldomis, o karalius savo ruožtu...

– Viešpatie! – sušuko. – Paskubėkime. Ei, paskui mane! Duokite šen skydą!

– Pone, – sulaikiau jį, vėl pasivedėjęs į šalį, – šitaip elgdamiesi padėsite galvas. Tegul iš pradžių visi po vieną sueina į vidų be špagų, nes jie sėdi kambariuose, apsiginklavę pistoletais, ir, pastebėję, kad turite špagas, kokias paprastai nešioja teisingumo sergėtojai, ims šaudyti. Geriau pulti iš pasalų su durklais ir juos sučiupti, o tam žmonių mums ganės.

Patiko tas pasiūlymas korechidorui, pasinešusiam nutverti gerą grobį. Prisėlinome artyn, ir korechidoras įsakė sukišti špagas į žolę vejoje priešais namą. Visi taip ir padarė ir nuėjo toliau. Aš žengiau iš

paskos, pamokęs draugą griebti špagas, kai tik sargyba jas paliks, ir dumti namo. Kai visi suėjo į vidų, įsimaišęs tarp kitų žmonių, aš atsilikau, pasukau už kampo į gatvikę ir nukūriau Vitorijos aikštės pusėn tokiu greičiu, jog nė skalikas nebūtų manęs pasivijęs.

Sugriuvę į vidų ir nieko neradę, nebent studentus ir visokio plauko perėjūnus (o jie atsveria vieni kitus), sargybiniai šoko manęs ieškoti, tačiau neaptiko ir, įtarę kažką negera, puolė atgal prie savo špagų ir gavo šnipštą!

Kas apsakys, kiek rūpesčių tąnakt turėjo korechidoras ir rektorius? Jie apvaikščiojo visus kiemus, apžiūrėjo visus veidus, patikrino visus ginklus. Užėjo ir į mūsų namus, o aš, idant manęs nepažintų, atsiguliau į lovą, užsimaukšlinęs naktinę kepuraitę, su žvake vienoje rankoje ir su Nukryžiuotuoju kitoje, šalia atsistojo kunigu apsitaisęs draugas, kad padėtų man persikraustyti į kitą pasaulį, o visi kiti ėmė giedoti litanijas. Pasirodė rektorius su algvasilais, išvydo tą vaizdą ir išėjo nė neįtardamas, jog čia jiems paruoštas vylius. Jie nieko nežiūrėjo, o rektorius net sukalbėjo maldelę ir paklausė, ar aš jau praradęs žadą. Jam atsakyta, jog praradęs. Po to jie pasitraukė, netekę vilties aptikti kokį vagystės pėdsaką. Rektorius dievažijosi atiduosiąs kaltininką į teisingumo rankas, o korechidoras žadėjo pakarti, kad ir kokio didiko sūnus jis būtų. Aš prisikėliau iš numirusių, o Alkaloje iki šiol vis dar kalbama apie mano išdaigą.

Kad per daug nenusibosčiau jūsų malonybei, nepasakosiu, kaip medžiodavau grobį miesto prekyvietėje ir kaip ištisus metus kursčiau namų židinį, apdėdamas mokesčiais gelumbių prekijus, auksakalius ir daržovių pardavėjas, nes man nėjo iš galvos tas įžeidimas, kurį gavau būdamas gaidžių karalius. Nekalbėsiu ir apie duokles, kurias imdavau iš aplinkinių vynuogynų bei daržų. Tie ir kiti žygiai pelnė man bukliausio sukčiaus ir perėjūno šlovę. Maloningi man buvo visi bajorai, ir kiekvienas jų geidė paveržti mane iš dono Djego, bet aš ištikimai tarnavau savo ponui, kurį gerbiau ir godojau už didį prielankumą ir meilę.

SEPTINTAS PERSKYRIMAS

APIE DONO DJEGO IŠVYKIMĄ IR ŽINIĄ APIE TĖVŲ MIRTĮ, IR APIE TAI, KĄ NUSPRENDŽIAU DARYTI TOLIAU

Tuo metu donas Djegas gavo nuo savo tėvo laišką, o drauge su juo dar vieną, kurį prašė man perduoti dėdė, vardu Alonsas Ramplonas, žmogus, pilnutėlis visokių dorybių, pagarsėjęs Segovijoje savo artimais ryšiais su teisingumu, nes pastaruosius keturiasdešimt metų savo rankomis vykdė visus teisingumo nuosprendžius. Trumpai drūtai, buvo jis budelis, bet toks meistras, kokių reta, ir bežiūrint, kaip jis dirba, nejučia ėmė noras kad ir tave jis pakartų. Taigi tas dėdė ir parašė iš Segovijos į Alkalą man šitokį laišką:

„Sūnau mano Pablai (mat didžiai mane mylėjo ir vadino sūnumi)! Dėl svarbių pareigų, jo didenybės karaliaus man patikėtų šiame mieste, vis neturėjau laiko anksčiau parašyti tau laiško, nes visa bėda, jog, karaliui tarnaujant, niekada nestinga darbo, atlyginimo, deja, vien liūdna šlovė, kuri pelnoma šia tarnyba. Sunku man pranešti nemalonią žinią. Tavo tėvelis pasimirė prieš savaitę, parodydamas tokią drąsą, kokią sugeba parodyti vyras mirties valandą. Sakau kaip žmogus, padėjęs jam žengti į kapą. Ant asilo jis užšoko net neįsispyręs į balnakilpes. Liemenė buvo lyg tam tyčia jam pasiūta. Taip šauniai jis atrodė, jog niekas nebūtų jo palaikęs nuteistuoju pakarti, jei priešaky nebūtų matęs Nukryžiuotojo. Jojo jis laisvai ir nevaržomai, žiūrėdamas pro langus ir pagarbiai sveikindamasis su tais, kurie metė savo darbus, norėdami į jį pažiopsoti. Porą kartų netgi pasiraitė ūsus. Savo nuodėmklausius prašė per daug nesivarginti ir liaupsino jų doras, dievobaimingas kalbas. Priėjęs prie kartuvių, užkėlė koją ant pakopos ir ramiai užlipo aukštyn, užuot ropojęs keturpėsčias, kaip tai daro kiti, o pastebėjęs, kad viena pakopa sulūžusi, kreipėsi į teisingumo sergėtojus prašydamas ją sutaisyti, nes ne visi esą tokie drąsūs kaip jisai. Neperdėsiu sakydamas, jog visiems jis labai patiko.

Viršuje jis atsisėdo, susiglostė drabužių klostes, paėmė kilpą ir užsinėrė ant kaklo. O matydamas, jog vienas teatinas[31] *ketina klausyti jo išpažinties, pasigręžė į jį ir tarė: „Tėve, išpažintį aš jau atlikau, todėl sukalbėkite „Tikiu" ir kuo greičiau baikime šį reikalą, nenoriu tuščiai malti liežuviu". Tasai taip ir padarė. Vėliau paprašė mane pakreipti ant šono gobtuvą ir nušluostyti seiles nuo smakro. Taip ir padariau. Nušoko jis nepariesdamas kojų ir nesivaipydamas ir kabojo toks orus, jog daugiau nėra ko nė norėti. Aš jį ketvirčiavau, o palaikus palaidojau vieškelių dulkėse. Tik vienas Dievas težino, kaip skaudu man buvo matyti jo kūną, tapusį dovanu varnų grobiu, bet manau, jog bent jau pyragiai suteiks mums šiokią tokią paguodą, įdarydami jo palaikais pyragėlius po keturis maravedžius.*

Apie tavo motulę, nors ji dar tebėra gyva, galiu pasakyti veik tą patį, nes ją suėmė Toledo inkvizicija už lavonų atkasinėjimą bedieviškais sumetimais. Sakoma, jog kas naktį ji bučiuodavusi akį be vyzdžio ožiu pasivertusiam šėtonui. Jos namuose aptikta kojų, rankų kaulų bei kaukolių kur kas daugiau nekaip kokioje stebuklais garsėjančioje koplyčioje. Visų mažiausias nusižengimas, kuriuo ji kaltinama, – tai vylingas skaistybės grąžinimas ją praradusioms. Sakoma, Švenčiausiosios Trejybės dieną sykiu su keturiais šimtais likimo bendrų prieš visą Toledą ji pasirodysianti ant pakylos ir būsianti sudeginta ant laužo. Skaudu, kad ji užtraukia tokią nešlovę visiems mums, o ypačiai man, nes, šiaip ar taip, tarnauju karaliui ir man nedera turėti tokios giminės.

Sūnau, paliko čia tau šioks toks turtas, tavo tėvų nuslėptas, viso labo kokie keturi šimtai dukatų. Aš – tavo dėdė, ir visa, ką turiu, priklauso tau. Turėdamas tai galvoje, gali atvažiuoti čionai, o mokėdamas lotynų kalbą ir išmanydamas retoriką, būsi nepranokstamas budelis. Atrašyk man nedelsdamas, o tuo tarpu tesaugo tave Dievas".

Nesiginu, skaudžiai užgavo man širdį ši nauja nešlovė, bet iš dalies ir paguodė: mat kuo didesnės tėvų nuodėmės, tuo lengviau vaikams ištverti sielvartą, palikus našlaičiams.

Nubėgau pas doną Djegą, beskaitantį tėvo laišką, kuriuo tasai liepė sūnui nedelsiant grįžti namo, tik vienam, be manęs, nes jo klausą

pasiekę gandai apie mano išdaigas. Donas Djegas pasakė man, jog ketina keliauti namo ir paklusti tėvo valiai, kad ir kaip skaudu su manimi išsiskirti. O man buvo juo skaudžiau. Pasisiūlė parūpinti man tarnybą pas vieną bajoraitį, savo bičiulį. Aš tik nusijuokiau išgirdęs jo žodžius ir atsakiau:

– Pone, aš jau nebe tas, ir mano mintys nebe tos. Man to negana, esu vertas šio to didesnio. Jeigu jau mano tėvui teko laimė iš aukšto pažvelgti į susirinkusius bajorus, man juo labiau dera aukšta vieta.

Papasakojau jam, kaip garbingai mirė tėvas, iki paskutinės valandėlės išsaugojęs orumą, kaip jį ketvirčiavo ir sukapojo į gabalus, papasakojau viską, ką parašė man dėdė budelis, ir apie motulę, atsidūrusią Inkvizicijos kalėjime, nes jisai žinojo, kas aš toks, ir galėjau jam išpažinti viską, nėmaž nesigėdydamas. Donas Djegas nuoširdžiai mane užjautė ir pasiteiravo, ką ketinu daryti. Išdėsčiau jam savo planus, ir kitą dieną, didžiai nuliūdęs, jis iškeliavo Segovijon, o aš palikau vienas, nuo visų slėpdamas savo sielvartą.

Laišką sudeginau, idant, netyčia pasimetęs, nepakliūtų kam į rankas, ir ėmiau ruoštis kelionėn į Segoviją, pasiryžęs susipažinti su giminėmis ir, atsiėmęs palikimą, bėgti nuo jų kur akys veda.

antra knyga

PIRMAS PERSKYRIMAS

APIE KELIONĘ IŠ ALKALOS Į SEGOVIJĄ IR APIE TAI, KAS NUTIKO BEKELIAUJANT IKI RECHO, KAME AŠ APSINAKVOJAU

Atėjo diena atsisveikinti au pačiu geriausiu gyvenimu, kokį kada nors turėjau. Vienas Dievas težino, kokių jausmų vedamas palikau draugus ir bičiulius, kurių buvo be skaičiaus. Slapta išsipardaviau menką savo labą, kad susidaryčiau kiek pinigų kelionei, ir įvairiausiomis suktybėmis surinkau apie šešis šimtus realų. Išsinuomojau mulą ir išjojau iš namų, iš kur beliko pasiimti nebent savo šešėlį. Kas apsakys man, kaip graužėsi kurpius, neatgavęs skolos, kaip rypavo apmulkinta šeimininkė, kaip plyšojo namų savininkas, nė iš tolo nematęs buto nuomos? Vienas sakė: „Nujautė mano širdis, kad taip ir bus!“, kitas: „Teisybę kalbėjo man žmonės, kad saugočiausi to apgaviko!“ Žodžiu, išjojau, taip gražiai atsiskaitęs su visu miestu, jog pusė jo verkė, mane išlydėję, o kita pusė juokėsi iš kaimynų ašarų.

Svarsčiau apie visa tai, kad neprailgtų kelias, ir štai už Torutės pasivijau žmogų, raitą ant mulo. Tasai žmogus taip įsijautęs kalbėjo sau vienas ir taip įsigilinęs buvo į savo mintis, jog nepastebėjo manęs netgi tada, kai su juo susigretinau. Pasisveikinau su juo, ir jis pasisveikino, pasiteiravau, kurlink keliauja, jis irgi mane to paklausė, ir, atsakę vienas kitam, įšnekome, ar pradės turkai karą ir kokiomis pajėgomis stos prieš juos karalius. Mano keliabendris įsileido dėstyti, kaip būtų galima užkariauti Šventąją žemę ir užimti Alžyrą, ir iš tų kalbų supratau, jog tai vienas tų keistuolių, pakvaišusių dėl valstybės ir valdymo reikalų. Šnekučiavome apie šį bei tą, kaip ir dera klajūnams, ir staiga kalba išėjo apie Flandriją. Mano keliabendris pradėjo dūsauti.

– Šis kraštas man atsieina kur kas brangiau negu karaliui, – prabilo jis, – juk štai jau keturiolika metų, kai vargstu dėl vieno projekto,

kuris, kad ir koks neįvykdomas, suteiktų galimybę padaryti šalyje tvarką ir atgauti ramybę, jei tik būtų įmanu jį įgyvendinti.

– Koks gi tai projektas? – pasidomėjau aš. – Ir kodėl jo neįmanu įgyvendinti, jeigu jis toks geras?

– O kas jums sako, jūsų malonybe, kad jo neįmanu įgyvendinti? – atsiliepė keliabendris. – Įmanu, tik jis neįvykdomas, o tai jau visai kas kita. Jei nebijočiau nusibosti jūsų malonybei, mielai išdėstyčiau jo esmę. Beje, ateis laikas, ir visi su juo susipažins, nes kaip tik dabar ketinu jį išspausdinti drauge su kitais smulkesniais veikalais, kuriuose, be kita ko, nurodau karaliui du būdus Ostendei[1] paimti.

Paprašiau išdėstyti man savo mintį, ir jis, ilgai nelaukęs, išsitraukė iš kišenės lakštą popieriaus, parodė jame nupieštus mūsų bei priešo įtvirtinimus ir tarė:

– Štai matote, jūsų malonybe, didžiausia kliūtis – šis jūros lopelis. Taigi aš įsakyčiau kempinėmis sugerti vandenį ir pašalinti jūrą iš kelio.

Neištvėriau nenusikvatojęs iš visų plaučių, išgirdęs tokią paikystę, o jis pasižiūrėjo man į akis ir tarė:

– Visi, kuriems dėsčiau šį projektą, pritarė man su tokiu pat džiaugsmu kaip ir jūsų malonybė.

– Neabejoju, kad jūsų projektas tiek naujas ir tiek puikiai pagrįstas, – atsakiau, – tik turėkite omeny, jūsų malonybe, jog, išsiurbus vandenį, tuo metu buvusį jūroje, jo pritvins iš naujo.

– Nepritvins, – atsiliepė keliabendris, – viskas mano apgalvota iš pagrindų, ir apie tai nėra ko kalbėti, juoba kad turiu sumanęs, kaip toje vietoje pažeminti jūros lygį per dvylika žmogaus ūgių.

Nedrįsau jam prieštarauti nuogąstaudamas, kad jis pateiks man naują projektą, kaip pritraukti dangų prie žemės. Kol gyvas nemačiau tokio pusgalvio. Chuanelas[2], jo žodžiais tariant, nieko doro nenuveikęs, ir dabar jis pats sugalvojęs kur kas lengvesnį būdą pakelti Tacho vandenis iki Toledo lygio. Paklaustas, kokiu būdu jis manąs tai padaryti, atsakė, jog užkeikimu. Ar esate kada girdėjęs didesnę nesąmonę, jūsų malonybe? Galų gale jis tarė:

– Tik aš nemanau įgyvendinti savo projekto, kol karalius man nesuteiks komandoro titulo, kuris man labai pritiks, nes esu kilęs iš gana prakilnios giminės.

Šitaip pilstydami iš tuščio į kiaurą, prijojome Torechoną, ir jis atsisveikino su manim, nes turėjo aplankyti vieną giminaitę.

Kvatodamas iš projektų, kuriais pasigelbėdamas mano keliabendris stūmė laiką, jojau toliau ir staiga iš tolo pastebėjau Dievo ir laimės man siųstą mulą, o šalia jo – žmogų, kuris, įsistebeilijęs į knygą, žemėje braižė linijas ir matavo jas skriestuvu. Jis sukiojosi, šokinėjo iš vienos vietos į kitą ir kartkartėm, sukryžiavęs du pirštus, strykčiodamas dievaižin ką su jais išdarinėjo. Prisipažįstu, iš pradžių baimingai jį stebėjau gerą valandėlę per didoką atstumą ir nedrįsau joti artyn, palaikęs jį burtininku. Pagaliau ryžausi, o kai atsidūriau visai šalia, jis mane pastebėjo, užskleidė knygą ir bandė sėstis ant mulo, bet pasprūdo koja, kai kišo ją į balnakilpę, ir jis išsitiesė žemėje. Aš padėjau jam pasikelti, ir jis tarė:

– Klaidingai apskaičiavau apskritimo spindulį, todėl, keldamas save aukštesniu laipsniu, nesugebėjau nubrėžti atitinkamo lanko.

Nepermanęs jo žodžių, persigandau ir pagalvojau, kas jis per žmogus, nes vargu ar kokia moteris kada nors buvo pagimdžiusi didesnį išaušėlį.

Jis pasiteiravo, ar vykstu Madridan tiese ar aplinkine kreive, ir nors nieko nesupratau, atsakiau, jog aplinkine kreive. Tuomet jis pasidomėjo, kieno špaga kabanti man prie šono. Atsakiau, jog manoji, ir jis, pasižiūrėjęs į ją, tarė:

– Rankenos efesas turėtų būti ilgesnis, kad smeigimo centre nesusidarytų kirstinių kreivių.

Ir įsivarė į tokią ilgą ir įmantrią kalbą, jog pagaliau neištvėręs paklausiau, kokiu jis amatu verčiasi. Atsakė, jog esąs neprilygstamas fechtavimo mokytojas ir bet kada galįs tai įrodyti.

– O aš, tiesą pasakius, – tariau vos tvardydamas juoką, – iš tolo pastebėjęs jūsų malonybę braižant apskritimus, palaikiau tamstą burtininku.

– Tuo metu aš svarsčiau vieną mintį, dingtelėjusią į galvą, – paaiškino jis, – ir tikrinau, ar įmanoma nukreipti špagą į skriestuvu atmatuotą skritulio ketvirtį ir nudėti priešininką, kad jis nespėtų atlikti išpažinties ir išduoti, kas jį nužudė. Tuo metu kaip tik bandžiau matematiškai pagrįsti tą dūrį.

– Nejaugi ir tam reikalinga matematika? – susidomėjau.

– Ne tik matematika, – atvertė jis, – bet ir teologija, filosofija, muzika ir medicina.

– Dėl medicinos viskas aišku, nes tas mokslas tik žmonėms galabyti ir pramanytas.

– Nėra ko krėsti juokų, – tarė jis, – štai dabar kaip tik studijuoju įtūpstą, smeigiant plačia kirstine ir panaudojant spiralinį *moulinet*.

– Kalbėkite, ką tik norite, vis viena aš nesuprantu nė žodžio.

– Viskas išdėstyta kuo aiškiausiai štai šioje knygoje, – tarė jis, – o vadinasi ji „Špagos meno didybė“. Tai puiki knyga, pilna stebuklingų pamokymų. Štai apsistosime Reche nakvynės ir su dviem iešmais parodysiu jums tokį stebuklą, jog norom nenorom tuo patikėsite. Kas perskaitys tą veikalą, nudės ką tinkamas, čia jau tikras dalykas.

– Arba ta knyga moko žmones nedorybių, arba ją parašė koks daktaras.

– Daktaras? Kurgi ne, – atsiliepė jis, – tai didžio mokslo vyras, jeigu ne daugiau.

Taip besišnekėdami, prijojome Rechą. Sustojome prie užeigos, o kai lipome nuo mulų, jis suriko man visu balsu, kad sudaryčiau kojomis buką kampą, paskui nuleisčiau jas lygiagrečiai vieną su kita ir užimčiau kūno padėtį, statmeną į žemę. Pamatęs mane juokiantis, užeigos šeimininkas paklausė, ar šis bajoras kartais ne indėnas, kad taip keistai nusišneka. Maniau, kad pakvaišiu iš juoko. Tuo tarpu mano keliabendris žengė artyn prie šeimininko ir tarė:

– Pone, duokite man porą iešmų kelioms liestinėms, tuoj pat juos grąžinsiu.

– Viešpatie! – sušuko šeimininkas. – Duokite šen tas savo liestines, jūsų malonybe, mano pati beregint jas iščirškins, nors gyvenime nesu girdėjęs, kad būta tokių paukščių!

– Ką? Kokių paukščių? – Ir kreipėsi į mane: – Matote, jūsų malonybe, ką reiškia nemokšiškumas! Duokite man iešmus, jų man reikia fechtavimui. Galimas daiktas, šiandien, pamatęs, ką darau, laimėsite kur kas daugiau, nei pelnėte per visą gyvenimą.

Vis dėlto laisvų iešmų neatsirado, ir mums teko pasitenkinti dviem samčiais. Juokingesnio reginio pasaulyje niekas nebuvo matęs. Špagos meistras strykčiojo ir kalbėjo:

– Kelių laipsnių posūkis – ir persvara mano pusėje, nes šiuo kampu puolu priešininką iš profilio. O dabar man pakanka ir lėto judesio nudėti jį kaip niekur nieko. Štai šitaip smeigiu, o taip kertu.

Jis strapaliojo aplink su savo samčiu per mylią atstu nuo manęs, o kadangi stovėjau nejudėdamas, visi jo apgaulingi įtūpstai panėšėjo veikiau į virėjos tūpčiojimą apie bėgantį puodą.

– Šit kaip dera kautis, – pagaliau tarė jis, – ne darkytis it girtam, kaip moko visi tie sukčiai, tariami špagos meistrai, kuriems tik lakti terūpi.

Sulig tais paskutiniais žodžiais iš gretimo kambario, šiepdamas dantis, išėjo galiūnas mulatas su plačiakrašte, lyg skėtin įsikiepyta skrybėle, po dukslia, kaspinais padabinta striuke pasivilkęs buivolo odos koletą[3], kreivomis kojomis nelyginant erelis imperatoriaus herbe, *per signum crucis de inimicis suis*[4] paženklintu veidu, smailia barzdele, su ūsais, styrančiais į šalis it kalavijo garda, apgniaužęs stulgį, pagražintą pinučiais, kur kas tankesniais nei pertvara moterų vienuolyno parlatorijuje.

– Aš diplomuotas špagos meistras, – prabilo jis, akis nudelbęs į žemę, – ir prisiekiu saule, savo spinduliais brandinančia javus, jog sukaposiu į gabaliukus kiekvieną, kas blogai atsiliepia apie lemtus vyrus, fechtavimo meno mokytojus.

Pamatęs, kurlink krypsta reikalai, įsiterpiau tarp jųdviejų ir pasakiau mulatui, kad mano keliabendris ne jį turėjęs galvoje ir kad jam nesą ko įsižeisti.

– Tegul ima ginklą, jei turi, ir meta šalin samčius, pažiūrėsime, katras tikrai išmano fechtavimo meną.

Staiga mano bėdinas keliabendris atskleidė knygą ir visu balsu prabilo:

– Apie tai rašoma štai šioje knygoje, o ji atspausdinta karaliaus leidimu, ir aš įrodysiu, kad joje sakoma teisybė, su samčiu ar be samčio, šičia ar kur kitur, o jei kas netiki, imkime ir išmatuokime. – Ir, išsitraukęs skriestuvą, pridūrė: – Šis kampas bukas.

Tuomet mulatas, išsitraukęs stulgį, tarė:

– Nepažįstu aš nei Kampo, nei Buko ir tokių pravardžių kaip gyvas nesu girdėjęs, bet užtat štai šiuo stulgiu sukaposiu jus į gabaliukus.

Ir puolė vargetą, o tas leidosi bėgti ir, šokinėdamas po namus, užsispyręs kartojo:

– Jis negali manęs sužeisti, nes turiu persvarą keliais profilio laipsniais.

Sutaikinome juodu su šeimininku ir kitais žmonėmis, nors vos galėjau žingsnį žengti iš juoko.

Nuvedėme vargšelį į jo kambarį, drauge apsistojau ir aš. Visi pavakarieniavo ir sugulė, o jis atsikėlė antrą valandą nakties ir vienmarškinis ėmė klaidžioti tamsoje po kambarį, tolydžio pasišokėdamas ir savo matematiška šneka paistydamas visokias nesąmones. Negana to, kad mane pažadino, dar nulipo pas šeimininką prašyti žiburio, nes, jo žodžiais tariant, radęs tinkamą tašką dūriui, nukreiptam statmenai į stygą. Iš miego prikeltas šeimininkas pasiuntė jį po velnių ir įniršęs išvadino puspročiu. Tuomet jis užkopė aukštyn ir pasiūlė man, jei pageidauju išlipti iš lovos, parodyti atsakantį smūgį, jo paties išgalvotą prieš turkus ir jų jataganus. Ir pridūrė, jog artimiausiu metu ketina vykti pas karalių ir išmokyti jį to meno katalikų tikėjimo labui.

Neilgai trukus išaušo, mes apsirengėme, apsimokėjome už nakvynę, galutinai sutaikinome špagos meistrą su mulatu, ir tas atsisveikindamas pareiškė, jog mano keliabendrio knyga gera, tik fechtavimo iš jos neišmoksi, o veikiau išprotėsi, nes diduma joje nesupras nė žodžio.

ANTRAS PERSKYRIMAS

APIE TAI, KAS MAN NUTIKO KELYJE Į MADRIDĄ, SUSITIKUS SU POETU

Aš pasukau į Madridą, ir špagos meistras atsisveikino su manimi, nes jojo į kitą pusę. Jau nutolęs gerokai, staiga sparčiai grįžo atgal, visu balsu mane šaukdamas, ir nors buvome atvirame lauke ir niekas mūsų negirdėjo, pakuždėjo man į ausį:

– Meldžiu, jūsų malonybe, niekam neatskleiskite tų didžių fechtavimo meno paslapčių, kurias jums patikėjau, saugokite jas, nes, kaip man regis, jūs žmogus su galva.

Daviau jam žodį, jog taip ir padarysiu, jis pasuko atgal ir nujojo sau, o aš tik nusijuokiau iš jo įstabių paslapčių.

Taip aš nujojau kokią mylią ir nieko nesutikau kelyje. Jojau mąstydamas, kiek daug sunkumų laukia manęs doros ir šlovės kelyje, nes visų pirma reikėjo nuslėpti, kiek menkai dorybių turėjo mano tėvai, o paskiau pelnyti tokią šlovę, kad ji užtemdytų mano praeitį. Tos mintys man atrodė tokios taurios, jog didžiavausi jomis ir sau vienas kalbėjau: „Labiausiai turiu didžiuotis savimi, nes nebuvo kas rodo pavyzdį nei kas moko doros, o juk paprastai ji paveldima iš protėvių“.

Taip mąstydamas ir kalbėdamas sau vienas, pasivijau senyvą dvasininką, ant mulo jojantį Madrido link. Mudu įšnekome, ir jis paklausė, iš kur keliauju. Atsakiau, jog iš Alkalos.

– Tebūnie Viešpaties prakeikti visi žmonės tame mieste, – tarė jis, – nes ten nesutikau nė vieno šviesaus proto vyro.

Paklausiau, kaip jis gali šitaip atsiliepti apie miestą, kame gyvena tiek mokslingų vyrų.

– Mokslingų? – sušuko jis įtūžęs. – Tokių mokslingų, pasakysiu jūsų malonybei, jog štai jau keturiolika metų, kai Machalaondoje[5], kame tarnavau zakristijonu, kuriu giesmes Dievo Kūno šventės bei Kalėdų garbei, o jie nesiteikė premijuoti nė vieno mano eilėraštuko. O kad jūsų malonybė įsitikintute, kokie jie man neteisingi, paskaitysiu vieną kitą. Esu tikras, jog jums patiks mano eilės.

Pasakyta – padaryta. Išsitraukė ritinį popieriaus ir užpylė mane srautu vimdomųjų eilių, ir iš pirmųjų, kurias šičia pateikiu, galima susidaryti nuomonę, ko vertos buvo visos kitos.

Argi ne linksma, piemenėliai,
kad šiandie mus aplanko vėlei
globėjas mūsų Korpus Kristi?
Prieš jį ant kelių dera kristi,
kaip Dievo avinėlis tyras
nuo nuodėmių jisai apvalo
visus, kas dedasi ant stalo
jo kūną, vaikas tai ar vyras,
kas šiandie alkį juo malšina,
paskum jau artimą šokina.
Lai čiulba ulba paukštužėliai!
Argi ne linksma, piemenėliai?.. ir t.t.

– Ką gražesnio galėtų suposmuoti netgi laurais vainikuotas poetas? – tarė jis. – Tik pažiūrėkite, kokia paslaptis glūdi vien žodyje „piemenėliai“! Daugiau nei mėnesį sukau galvą, kol jį atradau.

Jau nebetvėriau juoku, ir jis šnypšdamas trykštelėjo man iš akių ir iš šnervių.

– Nuostabios eilės! – sušukau kvatodamas iš visų plaučių. – Tik man keistoka girdėti tokį pasakymą: „Globėjas mūsų Korpus Kristi“. Juk *Corpus Christi* – joks globėjas, tai tiesiog Švenčiausiojo Sakramento įsteigimo diena.

– Va, dailiausia! – pašaipiai atsiliepė jis. – Štai parodysiu jums kalendorių ir pamatysite, jog tai kanonizuotas šventasis, kaip Dievą myliu!

Nebepajėgiau ginčytis, nes ko nesprogau iš juoko, matydamas tokį neregėtą nemokšiškumą, bet vis dėlto prisipažinau, kad eilės vertos kuo didžiausio pagyrimo ir kad gyvenime nesu girdėjęs tokio nuostabaus kūrinio.

– Nesate girdėjęs? – nusigriebė jis mano žodžių. – Tai va, pasiklausykite, jūsų malonybe, trumputę ištrauką iš knygelės, kurią

paskyriau vienuolikai tūkstančių kankinių mergelių, kiekvienos jų garbei sukurdamas po penkiasdešimt oktavų. Tai dieviškas dalykas!

Pasibaisėjęs, kad teks išklausyti šitiek milijonų oktavų, puoliau jį melsti gink Dieve neskaityti dvasinių eilių, ir tuomet jis pradėjo deklamuoti komediją, kurioje buvo daugiau dienų[6], nei jų reikia kelionei į Jeruzalę.

– Parašiau ją per dvi dienas, – tarė jis. – Čia tiktai juodraštis.

Popieriaus komedijai išėjo apie tris šimtus lakštų. Vadinosi ji „Nojaus arka". Veikėjai buvo gaidžiai ir pelės, arkliai, lapės, vilkai ir šernai nelyginant Ezopo pasakėčiose. Išliaupsinau jos mintį bei kompoziciją, ir jis man atsakė:

– Tai mano paties sugalvota, kitos tokios komedijos visame pasaulyje nerasi. Svarbiausia, tai naujovė, ir jeigu man pasisektų ją pastatyti kokiame teatre, ji turėtų nežmonišką pasisekimą.

– Argi įmanu ją pastatyti, jeigu veikėjai – žvėrys, o žvėrys juk nekalba? – tariau.

– Štai čia visa bėda, kitaip ar galėtų jai prilygti koks kūrinys? Beje, aš jau galvojau panaudoti kalbančias papūgas, šarkas ir strazdus, o per intermedijas išleisti scenon beždžiones.

– Išties nuostabus dalykas.

– Turiu dar nuostabesnių, – atsiliepė jis, – esu sudėjęs eilių mylimai moteriai. Štai čia matote devynis šimtus ir vieną sonetą ir dvylika ketureilių, – skaičiavo jis, lyg smulkindamas eskudus[7], – kuriuose apdainavau savo damos kojas.

Paklausiau, ar matęs jas savo akimis, ir jis atsakė, jog dvasinio luomo žmogui draudžiama į jas žiūrėti, tačiau jo kūriniai esą veikiau pranašiško pobūdžio. Tiesą pasakius, nors ir smagu buvo jo klausytis, vis dėlto pabūgau tokios aibės prastų eilių, tad nukreipiau kalbą kita linkme. Pasakiau jam, kad matau zuikių, ir jis kaipmat pašoko:

– Tai aš pradėsiu tuo sonetu, kur lyginu ją su tais žvėreliais.

Ir pradėjo, o aš, norėdamas išmušti jį iš vėžių, paklausiau:

– Ar pastebite, jūsų malonybe, tą žvaigždę, matomą ir dieną?

Ir jis atsakė:

– Kai baigsiu šį sonetą, paskaitysiu trisdešimtą, kur vadinu ją žvaigžde. Dievaž, jūs tarytum įmenate mano mintis.

Didžiai nuliūdau supratęs, jog nieko nevalia minėti, nes beregint išgirsiu dar vieną jo sueiliuotą nesąmonę, užtat netvėriau džiaugsmu, tolumoje išvydęs Madridą, – vyliausi, kad užsičiaups iš gėdos. Tačiau atsitiko priešingai: trokšdamas pasirodyti, kas esąs, miestan įjojęs dar labiau pakėlė balsą. Meldžiau liautis deklamavus, aiškindamas, jog berniūkščiai, užuodę poetą, nepaliks mėtytis gatvėje nė vieno kopūsto koto, kad nesviestų jo mums iš paskos, nes poetai esą pusgalviai, kaip skelbia tokia pragmatika[8], išleista vieno žmogaus, kuris anksčiau irgi rašė eiles, o paskiau atėjo į protą ir grįžo į doros kelią. Be galo susirūpinęs, jis paprašė paskaityti tą pragmatiką, jei tik ją turiu. Pažadėjau patenkinti jo norą užeigoje. Pasukome į vieną tų, kur jis paprastai apsistodavo, ir prie durų pamatėme kokią dešimtį ar daugiau neregių. Vieni pažino jį iš balso, kiti – iš kvapo ir šurmuliuodami puolė sveikintis. Jis apkabino kiekvieną, ir tada vieni pradėjo prašyti skambiomis ir pamokomomis eilėmis suposmuoti maldą į Teisingąjį Teisėją, idant ji sugraudintų kietas širdis ir sužadintų dosnumą, kiti – maldas už sielas, skaistykloje kenčiančias. Jis tuojau pat ėmė derėtis, gavo iš kiekvieno po aštuonis realus rankpinigių, atsisveikino su jais ir tarė:

– Iš tų neregių turiu trejetą šimtų realų pajamų. Jums leidžiant, jūsų malonybe, valandėlę pabūsiu vienas ir pasistengsiu jiems parašyti vieną kitą maldelę, o po pietų pasiklausysime pragmatikos.

Ak varganas gyvenime! Juk nėra pasaulyje didesnių vargetų už mulkius, kurie pelnosi duonos kąsnį, išverždami jį iš tokių pat mulkių!

TREČIAS PERSKYRIMAS

APIE TAI, KĄ DARIAU MADRIDE IR KAS MAN NUTIKO, IKI ATVYKAU Į SERSEDILJĄ, KAME APSISTOJAU NAKVYNĖS

Eiliakalys nuėjo valandėlei į savo kambarį kurpti eretiškų ir paikų posmų neregiams. Tuo tarpu išmušė pietų valanda, mes pavalgėme, ir jis beregint paprašė mane paskaityti pragmatiką. Neturėdamas

ko veikti, išsitraukiau ją ir ėmiau skaityti. Pateikiu ją šičia, nes, man regis, joje labai taikliai ir kandžiai pašiepta tai, ką autorius norėjo papeikti. Štai kas joje sakoma:

PRAGMATIKA, TEISYBĖS DĖLEI SURAŠYTA PRIEŠ POETUS DYKATAUŠKIUS, BUKAPROČIUS BEI LĖKŠTAGALVIUS

Nusikvatojo zakristijonas tokiu juoku, kokio dar niekas turbūt nebuvo girdėjęs žemėje, ir tarė:

– Taip ir reikėjo pasakyti iš karto! Aš, dievaži, pamaniau, jog kalba bus apie mane, o čia turima omenyje tik lėkštagalviai poetai.

Be galo man patiko jo žodžiai, kuriuos jis ištarė tokiu tonu, lyg būtų galvoje turėjęs giliausių minčių atsargą. Praleidau pratarmę ir pradėjau nuo pirmo perskyrimo, kuris skelbė:

– „Turėdami omeny, jog poetais vadinamų roplių giminėn įeina mūsų artimi ir krikščionys, nors ir neverti to vardo, ir regėdami, kaip ištisus metus jie garbina antakius, dantis, kaspinus bei kurpaites, be kita ko, darydami dar didesnes nuodėmes, paliepiame Didžiąją savaitę suburti daiktan visus šituos dykabūvius gatvinius poetus nelyginant blogos šlovės moteris ir pagraudenimais bei šventais pamokslais grąžinti į doros kelią. Tam tyčia skiriame jiems atgailos namus.

*Item**, atsižvelgdami į pragaištinga vidurdienio kaitra alsuojančias ir niekada vakaro gaiva nedvelkiančias eiles, kurias poetai, sudžiūvę it razinos, kala, tolydžio pagruzdindami saulių bei kitokių šviesulių žaizdre, užginame jiems amžindie kalbėti apie dangaus reiškinius ir įvedame Mūzų apsaugos mėnesius, kaip kad įstatymas numato medžioklės ir žvejybos draudimo laikotarpius, idant neišnyktų minėtų gyvūnų veislė, be atodairos naudojant gamtos išteklius.

Item, turėdami omeny, jog toji pragaro padermė, pasmerkta amžinam konseptizmui[9], žodžių ketvirčiavimui bei minčių darkymui, užmetė minėtą poezijos užkratą netgi moterims, skelbiame, jog šioji Dievo rykštė teisėtai plaka jas už aną blogį, kurį padarė mūsų pramotė

* Taip pat (*lot.*).

Ieva, duodama Adomui atsikąsti obuolio. O kadangi mūsų amžius kenčia vargą ir aukso, sidabro bei perlų stygių, paliepiame poetams sudeginti savo posmus, kaip deginami nubrizgę auksu ataustі kutai šiam metalui atgauti, nes didumoje tų eilių jų damos žėri brangakmeniais nelyginant kokios Nabuchodonosoro statulos, iš visų tauriųjų metalų nulietos".

Čia zakristijonas nebeištvėrė ir pašokęs sušuko:

– To dar betrūko, kad ir mūsų lobius atimtų! Toliau galite nebeskaityti, jūsų malonybe, jeigu jau iki to prieita, kad ir paskutines santaupas išleisiu kelionei, bet vyksiu pas popiežių ir išsakysiu viską, ką apie tai galvoju. Kur tai girdėta, kad aš, dvasinio luomo žmogus, turėčiau pakęsti tokią užgaulę! Aš įrodysiu, jog ši pragmatika nekompetentinga spręsti apie dvasinio luomo poetų eiles, ir beregint eisiu ieškoti teisybės.

Netvėriau juoku, aišku savaime, bet, būgštaudamas, kad skaitymas pernelyg užtruks, o naktinėti nebuvo jokio noro, tariau jam:

– Mielas pone, ši pragmatika surašyta juoko dėlei ir neturi teisinės galios, nes jokios valdžios nepatvirtinta.

– Vargas man, nusidėjėliui! – sušuko jis, didžiai sutrikęs. – Reikėjo iš anksto perspėti, tuomet būtumėte apsaugojęs nuo didžiausios širdgėlos, kokią tik gali patirti žmogus pasaulyje. Ar įsivaizduojate, jūsų malonybe, šitokį smūgį: parašai aštuonis šimtus tūkstančių eilučių ir išgirsti tokį dalyką! Skaitykite toliau, jūsų malonybe, ir teatleidžia jums Dievas, kad įvarėte man tokią baimę.

Tad skaičiau toliau:

– „*Item*, turėdami omeny, kad Mūzų numylėtiniai nusikratė maurų tikėjimo – nors ir išsaugojo šį bei tą iš praeities – ir išėjo į piemenis[10], o dėlei to nyksta galvijai, girdomi jų ašaromis ir kepinami jų širdies liepsnos, ir su tokiu pasimėgimu klausosi jų muzikos, jog užmiršta skabyti žolę, įsakome jiems duoti Mūzoms ramybę, siūlydami vienatvės mylėtojams keliauti į tyrus, o kitiems imtis smagaus mulų varovo amato, kuris nedraudžia miklinti liežuvio, netgi kalbėti neplauta burna".

– Tokį įsaką galėjo paskelbti nebent koks mergos vaikas, sodomitas, žydas ar vyras pačios prisegtais ragais! – visu balsu sušuko

zakristijonas. – Kad žinočiau, kas jis toks, tokią satyrą sudėčiau, tokius posmus – dantimis griežtų ir jis pats, ir visi tie, kurie skaito jo rašliavą. Kur tai girdėta, kad aš, gyvenime nesiželdinęs barzdos, eičiau į tyrus[11]! Kad aš, zakristijonas, bažnyčioje pilstąs vyną, imčiausi mulų varovo amato! Ak pone, be galo skaudu klausytis tokių dalykų.

– Argi nesakiau jūsų malonybei, jog čia juokai ir klausytis jų dera su šypsena? – atverčiau jam.

Tad skaičiau toliau:

– „*Item,* geidaudami užkirsti kelią akiplėšiškoms vagystėms ir atviram plėšikavimui, draudžiame įvežti eiles iš Aragono į Kastiliją ir iš Italijos į Ispaniją ir paliepiame kiekvieną poetą, šiam įsakui nusižengusį, aprengti padoriu apdaru, o nusižengusį pakartotinai, ištisą valandą laikyti švariai numazgotą".

Šis straipsnis zakristijonui didžiai patiko, nes jo sutana buvo senučiukė, perdėm sužilusi, o skvernai taip apskretę purvais, jog palaidoti jį nesudarė jokių sunkumų – reikėjo tik nupurtyti ją virš palaikų. Na o apsiausto būtų ganėję įmėžti porai ūkių.

Šypsodamas pusiau lūpų, pridūriau, jog pragmatika įsako visas moteris, vien poetus įsimylinčias, laidoti už kapinių tvoros drauge su savižudžiais, kurie kariasi ar šoka į bedugnę, kaip papildžiusias tokią pat mirtiną nuodėmę. Taipgi, turint galvoje, jog pastaraisiais itin vaisingais metais surinktas gausus derlius baladžių, sonetų bei giesmių, įsakoma glėbius rankraščių, dėl prastos popieriaus kokybės nepriimtų į bakalėjos krautuves, be jokių išlygų sukrauti išeinamose vietose.

Pagaliau priėjau paskutinį straipsnį, skelbiantį:

– „Tačiau, maloningai atsižvelgdami į tai, jog mūsų valstybėje laikosi trys padermės žmonių, tokių nelaimingų, kad jie negali gyventi be poetų, o būtent – komediantai, neregiai ir zakristijonai, leidžiame kai kuriems Mūzų numylėtiniams viešai verstis šiuo amatu su ta sąlyga, jeigu jie pateiks vietinių poetų kasikų patvirtintą išbandymo liudijimą, taipgi draudžiame poetams, kuriantiems eiles komediantams, užbaigti intermedijas apsilupimu pagaliais ar velnių pasirodymu, o komedijas – vedybomis, kaip ir vilioti žiūrovus rašytiniais ar sakytiniais skelbimais bei pagarsinimais. Neregių poetams draudžiame veiksmo vietą nukelti į Tetuaną[12] ir vartoti tokius žodžius, kaip „krikščionis",

„mylimoji", „žmogiškas" ir „garbės dalykas", taipgi siūlome, kalbant eilėmis apie „savo didį veikalą", amžindie neminėti „draikalo". O zakristijonų poetams draudžiame rašyti kalėdines ir velykines giesmes, idant kiekviena proga nekaišiotų tų pačių eilių, kaitaliodami tik vieną eilutę: „Štai ir gimė Jėzusėlis", „Mirtis krito, Kristus kėlės".

Ir pagaliau įsakome visiems poetams duoti ramybę Jupiteriui, Venerai, Apolonui bei kitiems dievams, idant netektų patirti jų rūstybės, mirties valandą stojus prieš Paskutinį teismą".

Visi klausytojai vienu balsu pradėjo girti pragmatiką, jų nuomone, vertą didžiausių liaupsių, ir paprašė jos nuorašo. Tik zakristijonas, prisiekęs iškilmingais mišparais, *Introito* ir *Kyrie**, pareiškė, jog satyra nukreipta prieš jį, ypač toji dalis, kame kalbama apie neregius, ir pridūrė, kad poezijos meną išmano kaip niekas kitas.

– Aš esu žmogus, nakvojęs vienoje užeigoje su Linjanu ir ne kartą pietavęs su Espineliu[13], – galiausiai pasakė jis.

Be to, tvirtino jis, Madride sėdėjęs šalia Lopės de Vegos, kaip štai dabar kad sėdįs šalia manęs, tūkstantį kartų matęs doną Alonsą de Ersilją, namie turįs pasikabinęs dieviškojo Figeroa portretą ir nusipirkęs Padiljos kelnes[14], kai tas įsišventęs į vienuolius, iki šiol jas nešiojąs, nors dugnas ir gerokai išdilęs. Jis parodė tas kelnes ir taip visus prajuokino, jog niekas nenorėjo eiti iš užeigos.

Tuo tarpu išmušė antrą, o kadangi vis viena reikėjo keliauti toliau, išjojome iš Madrido. Atsisveikinau su zakristijonu, kad ir kaip gaila buvo su juo skirtis, ir pasukau kalnų perėjos link. Sergėdamas nuo piktos pagundos, Dievas suvedė mane su kareiviu. Mudu veikiai įšnekome, ir jis pasiteiravo, ar tik ne iš Madrido keliaująs. Atsakiau, jog buvau apsilikęs vienai nakčiai.

– Ilgiau ir neverta, – tarė jis. – Doriems žmonėms tame mieste ne vieta. Dievaži, geriau sutikčiau priešų apgultas tūnoti lig juosmens sniege, apsiginklavęs iki dantų, nekaip kęsti visokias apgavystes bei niekšybes, kurių kiekviename žingsnyje tenka patirti taurios dvasios žmogui.

---

* Mišių dalys.

Atsakiau jam, kad sostinėje, aišku, visko pasitaiko, bet, kiek pastebėjau, ten gerbiami geros valios žmonės.

– Gerbiami, kurgi ne! – atrėmė jis su įtūžiu. – Pusę metų ten smirdau stengdamasis išsirūpinti vėliavininko laipsnį už dvidešimties metų karo tarnybą ir tą kraują, kurį praliejau už karalių, kaip byloja štai šios žaizdos!

Ir parodė kirkšnyje randą sulig plaštaka didumo, aišku kaip diena, kokios surietėjusios voties pėdsaką, paskiau dar dvi žymes pėdose, pasak jo, kulkų paliktas, bet kadangi ir aš turėjau tokias pat, supratau, jog stačiai buvo nušalęs kojas. Tada nusivožė skrybėlę ir atidengė veidą, padabintą šešiolikos dygsnių rando, pusiau kertančio nosį. Kadangi buvo dar trejetas mažesnių randų, veidas panėšėjo į gražiai nubraižytą žemėlapį.

– Šias žaizdas gavau Paryžiuje, tarnaudamas Dievui ir karaliui, – tarė jis. – Ir kuo, jūsų nuomone, man atsiteisė už sudarkytą veidą? Darkymusi ir gražiais žodžiais, kuriais nūnai dangstomi visi blogi darbai. Štai paskaitykite šiuos popierius ir, dievaži, pamatysite, tegu mane skradžiai, kaip grūmėsi žmogus, šitaip pasižymėjęs karo žygiuose!

Jis sakė teisybę – žymių jo kūne buvo nemaža.

Staiga jis ėmė traukti skardines tūteles ir kaišioti man visokius popierius, ko gero, pasisavintus iš kokio žmogaus, kurio vardu jis šaukėsi. Perskaičiau juos ir pradėjau jį liaupsinti sakydamas, jog tiktai Sidas ar Bernardas del Karpijas[15] prilygtų jam savo žygdarbiais. Sulig tais žodžiais jis pašoko.

– Prilygtų? – sušuko. – Kaip Dievą myliu, man neprilygtų nei Garsija de Peredesas, nei Chulianas Romeras[16], nei kiti prakilnūs karžygiai! Po perkūnais, juk tuomet nebuvo nė artilerijos, dievaži! Mūsų laikais Bernardas netesėtų nė valandos mūšyje, kaip Dievą myliu! Galite bet ką paklausti Flandrijoje apie Švarplio žygdarbius, pamatysite, ką jums papasakos žmonės.

– Gal jūsų malonybė ir būsite tasai Švarplys?

Ir jis atsakė:

– O kas gi kitas? Argi nematote, kokie švarplėti mano dantys? Bet nekalbėkime apie tai, nes vyrui nedera girtis savo nuopelnais.

Šitaip bepostringaudami pasivijome ant asiliuko risnojantį džiūsną atsiskyrėlį rudu gelumbiniu apsiaustu ir ilgėliausia barzda, besivelkančia kelio purvu. Pasveikinome jį įprastiniu *Deo gratias**, ir jis ėmė girti sodrius vasarojus, didžios Dievo malonės ženklą. Kareivis pašoko neištvėręs ir sušuko:

– Ak tėve! Tegu mane skradžiai, kur kas tankesnį mišką iečių mačiau prieš save, kai siaubėme Antverpeną, ir vis dėlto nepabūgau, kaip Dievą myliu!

Atsiskyrėlis pagraudeno jį, kad per daug nesiplūstų ir neminėtų Dievo vardo be reikalo, o jis atvertė:

– Iš karto matyti, tėve, kad niekada nesate buvęs kareiviu, užtat ir graudenate mane, prikaišiodami mano amatą.

Prajuokino mane toks kareivio amato supratimas, ir aš sumečiau, jog tai koks perėjūnas ir bailys, nes pasižymėję kariai, o ir šiaip kareiviai neturi to bjauraus įpročio ir bodisi pagyrūnais.

Prijojome kalnų perėją. Atsiskyrėlis kalbėjo rožinį, suvarstytą iš didokų nugludintų trinkelių, tad sulig kiekviena „sveikamarija" jos trinksėjo susidauždamos it kėgliai. Kareivis lygino uolas su kadaise matytomis pilimis ir svarstė, kur derėtų statyti įtvirtinimus ir kur išdėstyti artileriją. Aš žvilgčiojau į abu, vienodai baisėdamasis tiek trinksinčiu atsiskyrėlio rožiniu, tiek kareivio prasimanymais.

– Ek! – kalbėjo tas. – Štai imčiau ir susprogdinčiau paraku didžiąją perėjos dalį, padaryčiau gerą darbą keliauninkams!

Šitaip ir dar kitaip bešnekėdami, atkakome į Sersediliją. Jau temstant, visi trys užsukome į užeigą, užsisakėme vakarienę, o buvo penktadienis, ir atsiskyrėlis pasiūlė tuo tarpu palošti.

– Prasimanykime kokią pramogą laikui nustumti, – tarė jis, – nes dykystė – visų ydų motina. Paloškime iš sveikamarijų.

Ir išsitraukė iš rankovės kortų malką. Kone sprogau juokais, matydamas kortas šalia rožinio.

– Ne, – atsiliepė kareivis, – verčiau loškime iš pinigų, tik po truputį, nes turiu šimtą realų.

---

* Ačiū Dievui *(lot.)*.

Pasigodėjęs pinigų, sutikau lošti iš tokios pat sumos, o atsiskyrėlis, nenorėdamas pasirodyti prastesnis, pasisakė gabenąs dviejų šimtų realų vertės lempelių aliejaus. Prisipažįstu, tariau sau, kad būsiu pelėda, kuri išgers tą aliejų[17], bet mano viltims buvo lemta išsipildyti lygiai taip pat kaip turkų sultono kėslams.

Sutarėme lošti faraoną, ir keisčiausia, jog atsiskyrėlis prisipažino negirdėjęs tokio lošimo ir paprašė jį pamokyti. Geraširdiškai leido mudviem išlošti porą partijų, bet užtat paskui taip mus pakaustė, jog ant stalo nebeliko nė monetos. Prie gyvos mūsų galvos paveldėjo mudviejų palikimą, širdis plyšo bežiūrint, kaip braukia delnu mūsų pinigus. Prakiša kokią partiją, kai banke tik keli skatikai, bet užtat susišluoja tuziną stambių statymų. Pralošęs kareivis kiekvienąsyk išspjaudavo tuziną kipšų, perkūnais sukaustytų su Dievu. Aš graužiausi nagus, o atsiskyrėlis tuo tarpu kaišiojo savuosius prie mano pinigų. Nebeliko nė vieno šventojo, kurio apgynimo nebūčiau šaukęsis. Mudu laukėme laimingos kortos, kaip laukiama savo Mesijo, ir lygiai taip pat bergždžiai. Galiausiai grynai mus apšvarino, o kai pasisiūlėme įkeisti daiktus, jisai, išveržęs iš manęs šešis šimtus realų, visą mano turtą, iš kareivio – šimtą, pasakė, jog lošęs pramogos dėlei, jog mudu jo artimi ir jis nenorįs mūsų apiplėšti iki siūlo galo.

– Nevalia dievažytis, – tarė jis. – Štai aš tik todėl išlošiau, jog atsidaviau Dievo valiai.

Mudu nežinojome, kokios miklios jo rankos nuo pirštų galų iki riešo, ir patikėjome jo žodžiais. Kareivis pasidievažijo nebesidievažysiąs, aš pasekiau jo pavyzdžiu.

– Tegu mane skradžiai! – krimtosi vargšas vėliavininkas, galų gale prisiskyręs sau šį laipsnį. – Esu buvęs ir tarp liuteronų, ir tarp maurų, bet šitaip dar niekas manęs neapkraustė.

Atsiskyrėlis tik nusišypsojo ir vėl įniko varstyti savo rožinį. Palikęs plikas kaip tilvikas, paprašiau jį pavaišinti vakariene ir apmokėti mudviem nakvynę, iki nukaksime į Segoviją, nes turėjome keliauti beveik *in puribus**. Jis pažadėjo. Mums patiekė omletą iš kapos

* Nuogi *(lot.).*

kiaušinių (kaip gyvas tokio nebuvau regėjęs!), ir atsiskyrėlis pareiškė einąs gulti.

Miegojome troboje drauge su kitais keliauninkais, nes atskiri kambariai jau buvo užimti. Atsiguliau be galo nusiminęs, o kareivis pasišaukė šeimininką ir įdavė saugoti skardines tūtas su popieriais ir ryšulėlį savo amžių nugyvenusių marškinių. Suguleme, atsiskyrėlis persižegnojo, o mudu jo atsižegnojome. Jis užmigo, o aš nesudėjau akių sukdamas galvą, kaip atsiimti iš jo pinigus. Kareivis minėjo per miegus savo šimtą realų, lyg nebūtų jų negrąžinamai praradęs.

Atėjo metas keltis. Paprašiau kuo greičiau atnešti žiburį. Troboje sužibo žvakė, ir šeimininkas grąžino kareiviui ryšulėlį, o popierius atnešti užmiršo. Ko lubos neįgriuvo, kai nelaimėlis vėliavininkas pratrūko plyšoti, jog šeimininkas tyčia neduodąs būtiniausių daiktų, kad jis neatliktų savo reikalo. Šeimininkas sumišo, o kadangi mes visi irgi pradėjome šaukti, kad duotų ko prašomas, puolė pro duris ir beregint parlėkė, nešinas trimis naktiniais puodais.

– Štai jums visiems po vieną. Kas dar nori atlikti savo reikalą? – paklausė, matyt, pamanęs, jog mums susuko vidurius.

Kareivis šoko iš lovos vienais marškiniais ir su špaga rankoje metėsi ant šeimininko, dievažydamasis, jog nusmeigs pašaipūną, kuris drįsta tyčiotis iš jo, kario, dalyvavusio Lepanto jūrų mūšyje, kautynėse prie Sen Kanteno[18] ir kitur, ir, užuot grąžinęs įduotus popierius, neša jam naktipuodžius. Visi mes puolėme jo tramdyti, bet nevaliojome.

– Pone, – teisinosi šeimininkas, – jūs sakėte, jog norite atlikti savo reikalą, o kokį – nepaaiškinote. Iš kur aš galiu žinoti, kad atlikti savo reikalą kariškiui reikalingi kažin kokie popieriai?

Nuraminome juodu ir grįžome atgal į trobą.

Nepatiklusis atsiskyrėlis tebegulėjo lovoje, teisindamasis, kad iš baimės jam pasidarę silpna. Jis apmokėjo už nakvynę, ir mudu su kareiviu nujojome toliau kalnų perėja, įtūžę, kad atsiskyrėlis nepanoro keliauti drauge ir kad mums nepavyko atgauti pinigų.

Neilgai trukus pasivijome tokį genujietį, vieną iš tų antikristų, kurie ryja ispanų auksą[19]. Jojo per kalnus, lydimas pažo, su skėčiu, kaip ir dera piniguočiui. Įšnekome su juo, bet kalbėjo jis vien apie

finansus, nes jo padermės žmonės ir gimsta pinigams skaičiuoti. Bezansonas jam nuo liežuvio nenuėjo, vis svarstė, ar pelninga skolinti pinigus, ar ne, galiausiai mudu su kareiviu neištvėrę pasiteiravome, kas per bajoras tasai Bezansonas. Jis atsakė juokdamasis:

– Tai toks Italijos miestas[20], kame renkasi verslo žmonės (mes vadiname juos plunksnos plėšikais) kainoms nustatyti ir pinigų apyvartai reguliuoti.

Iš to padarėme išvadą, jog Bezansono ranka rikiuoja visą vagių ir plėšikų pasaulį.

Jis smagino mus visą kelią, pasakodamas, kaip įkišo kailį, žlugus vienam bankui, kame turėjo daugiau nei šešiasdešimt tūkstančių eskudų. Tolydžio švaistėsi savo garbės žodžiu, nors, man regis, garbė ir sąžinė turi tiek bendra su pirkliu, kiek skaistybė su gatvės merga, prekiaujančia tuo, ko seniai neteko. Šio verslo žmonės beveik visi be garbės ir sąžinės, nes, prisiklausę kalbų, jog sąžinė graužianti dėl menkiausio nieko, vos gimę nusikrato jos sykiu su bambavirkšte.

Šitaip bepostringaudami, iš tolo išvydome Segovijos mūrus, ir man akys nušvito, nors džiaugsmą ir temdė prisiminimai apie Kabrą. Prijojau miestą ir prie vartų pamačiau ketvirčiuotą tėvą, belaukiantį, kada pagaliau maldininkų krepšiuose iškeliaus į Juozapato slėnį[21]. Graudu buvo žengti į miestą niekieno neatpažintam, nes grįžau truputį kitoks, nei buvau tada, kai jį palikau, – su dailiu apdaru, gražiai sužėlusia barzdele. Atsisveikinau su pakeleiviais ir ėmiau svarstyti, kas, be kartuvių, galėtų pažinoti dėdę, bet nė vienas vardas neatėjo į galvą. Kreipiausi į daugel žmonių, teiraudamasis Alonso Ramplono, ir negavau atsakymo, visi teisinosi jo nepažįstą. Labai nusidžiaugiau, kad gimtajame mieste dar šitiek dorų žmonių, bet staiga išgirdau plyšojant šauklį, skelbiantį viešą nuplakimą, ir švilpiant dėdės botagą. Jis žingsniavo paskui penketo pusnuogių, vienplaukių žmonių eiseną, tingiai grodamas maršą, tik vietoj liutnių buvo jų nugaros, o vietoj stygų – virvės. Stebėjau tą reginį, stovėdamas greta žmogaus, kuriam prisistačiau prakilniu bajoru, pasiteiravęs, ar nepažįsta dėdės, ir štai mano garbusis dėdulė, eidamas pro šalį, meta į mane žvilgsnį, puola artyn, išskėtęs rankas ir vadina sūnėnu! Būčiau įmanęs kiaurai žemės

prasmegti iš gėdos, tad nė neatsisveikinau su savo pašnekovu ir žengiau paskui dėdę. Jis tarė:

– Gali eiti su mumis, štai tuojau apdorosiu tuos žmogėnus, paskui grįšime namo ir kartu papietausime.

Įsivaizdavau save raitą šioje žmonių virtinėje, tik neplakamą, ir pasakiau, jog palauksiu jo šičia. Pasitraukiau į šalį toks susigėdęs, kad jei ne palikimas, kurį turėjau atsiimti iš dėdės, kol gyvas jo neužkalbinčiau prie žmonių ir nesirodyčiau sykiu viešoje vietoje. Išlyginęs nuteistiesiems nugaras, dėdė grįžo atgal, parsivedė mane namo, apsistojau tenai, ir mudu papietavome.

KETVIRTAS PERSKYRIMAS

APIE VIEŠNAGĘ PAS DĖDĘ, APIE JO SVEČIUS, APIE TAI, KAIP ATGAVAU PALIKIMĄ IR GRĮŽAU Į SOSTINĘ

Mano garbusis dėdulė gyveno netoli skerdyklos, vandenvežio namuose.

– Žinia, mano būstas – ne karaliaus rūmai, – pasakė jis, kai įėjome į vidų, – bet patikėk, sūneli, niekur kitur negalėčiau taip sėkmingai tvarkyti reikalų kaip šičia.

Mudu kopėme laiptais, ir aš svarsčiau, kas laukia manęs viršuje, nes jie maža kuo skyrėsi nuo laiptų į ešafotą. Įėjome į kambarėlį, tokį žemą, jog ten galėjai vaikščioti nebent galvą nulenkęs, it laiminamas. Dėdė pakabino botagą ant sienos, prikalinėtos vinių ir apkarstytos virvėmis, kilpomis, peiliais, kabliais bei kitokiais dėdės darbo įnagiais. Paklausė, kodėl nesivelku apsiausto ir nesisėdu. Atsakiau, jog taip jau esu įpratęs. Vienas Dievas težino, ką patyriau matydamas prieš akis visą tą šlykštybę. Dėdė pasakė, jog man labai nusisekė: girdi, aš ištaikęs gerą progą, nes šiandien turėsiąs svečių ir atsakančiai mane pavaišinsiąs.

Sulig tais žodžiais tarpdury pasirodė žmogelis, iki kulnų įsisiautęs į violetinį apdarą, – vienas tų, kurie renka aukas skaistykloje kenčiančioms sieloms išpirkti, – ir, žvangindamas skardinėje monetas, tarė:

– Neką mažiau pelniau su savo sielomis nekaip tu su botagu. Še, imki!

Jiedu linksmai pasisveikino plekšnodami vienas kitam per žandus. Sielų išpirkėjas (savąją tikriausiai pardavęs velniui) pasikėlė ilgėliausio apdaro skvernus – pasirodo, jo kojos buvo kreivos, aptemptos striukomis senovinio kirpimo drobinėmis kelnėmis, – ir leidosi strapalioti klausinėdamas, ar neatėjo Klementė. Dėdė atsakė, jog ne, ir tą pačią akimirką Dievo ir Apvaizdos valia, kaukšėdamas medpadžiais, įžengė skurliu apsimuturiavęs gilių švilpos pūtikas, kitaip sakant, kiauliaganys. Pažinau jį – atleiskite už posakį – iš rago, kurį nešėsi rankoje, ko gero, per klaidą, nes derėjo prisisegti jį prie kaktos, kad atrodytų kaip visi žmonės. Saviškai pasisveikino su mumis, ir tuojau pat iš paskos įėjo mulatas, žvairas ir vienarankis, buivolo odos koletu, sulig kalnu aukštumo skrybėle bekraščiais kraštais, pasikabinęs špagą su tankiai išpinta garda, daugiau panašia į tikrą gardą. Veidas atrodė lyg kokie mezginėliai, išmoningai nunerti iš begalės randų randelių. Įėjęs atsisėdo, nusilenkė visiems ir tarė dėdei:

– Dievaži, Alonsai, brangiai užsimokėjo Kumpanosis ir Nagas.

Sulig tais žodžiais sielų išpirkėjas pašokęs tarė:

– Keturis dukatus išmečiau Smaigui, Okanjos budeliui, kad gintų asilą ir neimtų botago trim galais, kai man prirašė vaistų nuo nugaros niežėjimo.

– Kad jį kur galas, tą Murksą iš Mursijos, – įsiterpė teisingumo tarnas, – suplojau jam kaip reikiant, o asilas vėžlino sau koja už kojos, ir tas galvijas taip mane nučaižė, jog visa nugara nuėjo pūslėmis.

Kiauliaganys pasimuistė, lyg pečiai jam būtų panižę, ir pasakė:

– O mano nugara kol kas dar kaip nekalta mergelė.

– Nė viena kiaulė dar botago neišvengė, – pareiškė aukų rinkėjas.

– Galiu pasigirti, – įsikišo mano garbusis dėdulė, – ir nė vienas kolega to nenuginčys, jog visada sąžiningai atlieku savo priedermę,

jei žmogus su manimi sutaria iš anksto. Štai kad ir šiandie: gavau šešiasdešimt į saują ir papliaukšnojau per nugaras draugiškai, paprastu botagu.

Matydamas, kokia garbinga draugija šnekučiuoja su dėde, prisipažįstu, išraudau kaip vėžys ir nesugebėjau nuslėpti gėdos. Teisingumo tarnas tai pastebėjo ir paklausė:

– Ar čia ne tas bandžius, kuriam anądien nuobliavo stimburį?

Atrėmiau, kad aš ne iš tų, kurie gauna botagų kaip jie. Tuomet dėdė pasikėlęs paaiškino:

– Čia mano sūnėnas, Alkaloje mokslus išėjęs, didelis žmogus.

Jie atsiprašė ir pagerbė kaip išmanydami.

Sėdėjau kaip ant žarijų, norėjau kuo greičiau pavalgyti, atsiimti savo labą ir nešti kulnis. Tuo tarpu jie padengė stalą ir, virve parišę kažkieno skrybėlę – kaip kaliniai iš gatvės kad įsikelia išmaldą, – iš smuklės kiemo įsitraukė valgymų prikrautas šukes ir vyno sklidinus ąsočius nudaužtais gurkliais. Trūksta žodžių nusakyti, kiek apmaudo ir sarmatos susikaupė man širdyje. Susėdo pietauti, aukų rinkėjas – galustalėje, kiti – kur pakliuvo. Sunku nusakyti, ką valgėme, tik žinau, kad baisiai troškino. Teisingumo tarnas išpampė tris ąsočius gryno raudonojo. Kiauliaganys gėrė į mano sveikatą, keldamas tostus kur kas greičiau, nei spėdavome atgerti, tad sunku buvo su juo rungtis. Apie vandenį niekas nė neužsiminė ir juo labiau neketino jo prašyti.

Ant stalo pasirodė penki paštetu įdaryti pyragai po keturis maravedžius. Visi pašlakstė juos švęstu vandeniu, nuo viršaus nurėžę plutą, sukalbėjo poterius ir palinkėjo *requiem aeternam** velioniui, kurio kūnas tapo įdaru.

– Pameni, sūneli, ką rašiau apie tavo tėvą? – paklausė dėdė.

Iš karto prisiminiau. Visi valgė, o aš pasitenkinau apačiomis; nuo ano laiko ir tebeturiu tą įprotį ir visada, valgydamas pyragą, kalbu „Sveika, Marija“ už įdaru tapusio velionio sielą.

Ištuštėjus dviem ąsočiams kokio kibiro talpos kiekvienas, teisingumo tarnas ir sielų išpirkėjas visiškai nusitašė, ir vienas jų, pamatęs

* Amžino atilsio (*lot.*).

dubenį dešrelių, labai panašių į negro pirštus, paklausė, kuriems galams cigarai užpilti padažu. Dėdė irgi jau buvo taip nukaušęs, jog siektelėjęs stvėrė dešrelę ir, plėsdamas vynu užlietą akį, nes kita miegojo kaip užmušta, dusliu, prikimusiu balsu tarė:

– Sūneli, prisiekiu štai šia duona, kurią Dievas sutvėrė pagal savo paveikslą ir panašumą, kad gyvenime nesu ragavęs gardesnės raudonosios mėsos.

Nežinojau, ar man juoktis, ar pykti, žiūrėdamas, kaip teisingumo tarnas siektelėjo druskinės ir sušuko: „Na ir sultingas tas sultinys!", o kiauliaganys pasisėmė saują druskos ir, taręs: „Kuo aštresnis patiekalas, tuo geresnė pakalnė!", susižėrė ją į burną.

Įnešė sultinį, ir sielų išpirkėjas, abiem rankom griebęs dubenį, sušuko:

– Laimink, Dieve, dorybę!

Buvo begeriąs, bet, užuot kėlęs prie burnos, prisikišo prie žando, apvertė dubenį ir nusiplikino, taip apsipylęs nuo galvos iki kojų, kad žiūrėti buvo koktu. Pasijuto apsidergęs ir bandė stotis, o kadangi galva sviro žemyn, įsirėmė į stalą, pasirodo, nelabai patikimą, apvertė jį ir apžagė visus kitus, be to, dar užsipuolė kiauliaganį, kad tas jį pastūmėjęs. Kiauliaganys, pamatęs, jog anas šoka prieš jį, pasikėlė ir vožė atsivėdėjęs per galvą savo raginiu muzikos instrumentu. Jiedu sukibo, paleido į darbą kumščius, aukų rinkėjas įkando kiauliaganiui į žandą, o kiauliaganys, tąsomas ir grumdomas, išvėmė, ką buvo suvalgęs, tiesiai sielų išpirkėjui ant barzdos. Dėdė, kiek blaivėlesnis už kitus, didžiu balsu šaukė, kas gi privedęs į jo namus šitiek kunigų.

Matydamas, kad jiems jau dvejinasi akyse, numaldžiau ir išskyriau peštukus, pakėliau nuo aslos gailiai raudantį teisingumo tarną, paguldžiau dėdę į lovą, ir jis mandagiai nusilenkė šalia stovinčiam apvaliam staliukui, palaikęs jį vienu iš svečių, atėmiau ragą iš kiauliaganio, kuris, nors kiti jau parpė, nesiliovė trimitavęs ir nieku gyvu nenorėjo atiduoti savo muzikos instrumento, šaukdamas, jog niekas nemokėjęs ir nemokąs išgroti šitiek įvairių melodijų kaip jis ir jog esąs pasiryžęs varžytis net su vargonininku. Žodžiu tariant, nesitraukiau nuo jų nė per žingsnį, kol nesumigo.

Išėjau iš namų ir iki pat vėlaus vakaro su pasimėgimu vaikščiojau gimtojo miesto gatvėmis, užsukau ir pas Kabrą, sužinojau, kad jau seniai nebėra gyvo, bet nė nepasiklausiau, nuo ko mirė, nes ir šiaip buvo aišku, jog badas dar nepasišalino iš šio pasaulio.

Taip nustūmiau keturias valandas ir temstant parėjau namo. Vienas svečias pasibudęs šliaužiojo keturpėsčias po kambarį, ieškodamas durų, ir guodėsi pasiklydęs šiuose namuose. Pakėliau jį nuo aslos ir išgrūdau lauk, kitų nežadinau, ir išmiegojo iki vienuoliktos. Rąžydamasis dėdė paklausė, kelinta valanda. Kiauliaganys, dar neprasiblaivęs, atsakė, jog tikriausiai pats pokaitis, nes baisiai karšta. Aukų rinkėjas, vos išdauždamas žodį, paprašė savo skardinės.

– Gana prisidykinėjo sielos skaistykloje, metas imtis darbo ir parūpinti man duonos kąsnį.

Ir, užuot ėjęs į duris, pasuko prie lango, o išvydęs žvaigždes, ėmė šaukti kitus, nesavu balsu plyšodamas, jog vidury dienos dangus žvaigždėtas ir jog prasidėjęs visiškas saulės užtemimas. Visi įniko žegnotis ir bučiuoti aslą.

Didžiai pasipiktinau matydamas šlykštų aukų rinkėjo elgesį ir pasižadėjau šalintis tokių žmonių. Visos tos niekšybės ir nešvankybės, kurių liudytoju netyčia tapau, tolyn labyn žadino man norą atsidurti padorių ir aukštos kilmės žmonių draugijoje. Išprašiau svečius vieną po kito kaip įmanydamas, paguldžiau dėdę, kad ir ne visai girtą, bet toli gražu ne blaivą, ir išsitiesiau ant savo drabužių ir krūvos drapanų, kurių savininkai persikraustė į kitą pasaulį – Dieve, duok jiems dangaus karalystę!

Taip mudu praleidome naktį, o rytą pabandžiau iškvosti dėdę, kiek man priklauso, ir atsiimti savo labą. Pasibudo guosdamasis, jog nežinia kodėl jaučiasi kaip sudaužytas. Kambarys atrodė kaip dvokianti girtuoklių lindynė, prižagtas, privemtas, prispjaudytas.

Jis atsikėlė, ir mudu ilgai kalbėjomės apie mano reikalus, nes buvo nelengva susišnekėti su tokiu neišprususiu ir dar neišsiblaiviusiu žmogum. Pagaliau išpešiau šiokių tokių žinių jei ir ne apie visą palikimą, tai bent jau apie dalį, trumpai drūtai, apie tris šimtus dukatų, gerojo tėtuko uždirbtus savo rankomis ir paliktus saugoti tokiai dorai

moterėlei, po kurios sparneliu drąsiai darbavosi vagys per dešimtį lygų aplink.

Nevarginsiu jūsų malonybės ilgais aprašymais ir tiek tepasakysiu, jog atsiėmiau ir įsidėjau kišenėn tuos pinigus, kurių dėdė nespėjo pragerti nei iššvaistyti – ir tai jau buvo šis tas, turint omeny jo būdą ir nuovoką. Mat jis tikėjosi, kad, gavęs tokius pinigus, įsigysiu kokį mokslinį laipsnį, o vėliau pasikaustęs galbūt iškopsiu į kardinolus – jam tai atrodė nelabai sudėtinga, nes pats savo rankomis užmesdavo žmonėms ant pečių purpurines mantijas. Pamatęs, kad jau atsiėmiau palikimą, tarė:

– Pablai, sūneli, pats būsi kaltas, jei neprasikursi ir neišeisi į dorus žmones, juoba kad žinai, kieno pėdomis dera sekti. Pinigų tau pakanka ir niekada nepristigs – kiek jų uždirbu ir kiek turiu sutaupęs, visus noriu tau palikti.

Karštai padėkojau jam už gerą širdį.

Nustūmėme dieną pilstydami iš tuščio į kiaurą ir lankydami jau gerai man pažįstamus bičiulius. Visą popietę dėdė lošė kauliukais su kiauliaganiu ir aukų rinkėju. Pastarasis lyg niekur nieko lošė iš Mišių. Vertėjo pažiūrėti, kaip jis maišo kauliukus, kaip svaido, gaudo belekiančius, dedasi ant riešo ir vėl meta atgal. Kauliukai, kaip ir kortos, buvo jiems tik dingstis išgerti, todėl stalo vidury visą laiką matei ąsotį.

Sutemo naktis, svečiai išsiskirstė, mudu su dėde sugulėme į lovas, nes ir man parūpino čiužinį. Auštant, dėdei nepabudus, atsikėliau ir palengvėle ištykinau, kad nė nepajuto, kaip išėjau. Duris užsukau iš lauko, o raktą įkišau vidun pro kačių landą. Paskui nudrožiau tiesiai į užeigą, kame ketinau pasislėpti ir palaukti, kol pasitaikys proga iškeliauti į Madridą. Kambaryje palikau užantspauduotą laišką, kuriame išdėsčiau, kodėl išeinu, ir patariau manęs neieškoti, nes kol gyvas nebenoriu jo matyti.

PENKTAS PERSKYRIMAS

APIE TAI, KAIP AŠ PABĖGAU IR KAS MAN NUTIKO BEKELIAUJANT Į SOSTINĘ

Tą patį rytą iš užeigos sostinėn vyko mulų varovas su kroviniu. Turėjo laisvą asilą, tad išsinuomojau jį ir susitariau, kad lauksiu už miesto vartų. Kai pasirodė varovas, apsižergiau asilą, ir prasidėjo mano kelionė. Jojau ir pats sau vienas kalbėjau: „Na ir smirsk čia, nevidone, dorų žmonių gėda, mėgėjau svetimu sprandu jodinėti!“

Guodžiausi mintimi, jog keliauju sostinėn, kame niekas manęs nepažįsta – tai labiausiai glostė man širdį. Vyliausi, kad sugebėsiu ten prasikurti, pasitelkęs savo apsukrumą ir nuovoką. Pasižadėjau nuvykęs iškart mesti šalin savo studentiškas drapanas ir prasimanyti naujų drabužių, trumpų ir madingų. Bet grįžkime pas dėdę, įžeistą mano laiško, kuriame buvo sakoma:

„Pone Alonsai Ramplonai! Po tų didžių malonių, kurių nepašykštėjo man Dievas, pašalindamas iš kelio mieląjį tėtuką, o motulę nukreipdamas į Toledą, kame, esu tikras, veikiai pakvips dūmais, nieko daugiau netroškau, tik pamatyti, kaip jūsų malonybei daroma tai, ką darote kitiems. Ketinu būti vienintelis ir paskutinis mūsų giminėje, nes išsidvejinti negaliu, nebent jei pakliūčiau į jūsų rankas ir jūs ketvirčiuotute mane, kaip ketvirčiavote kitus. Niekur nesiteiraukite manęs, neminėkite mano vardo, nes man žūtbūtinai reikia išsižadėti kraujo, tekančio mano gyslomis. Tarnaukite karaliui ir sudievu“.

Argi verta kalbėti, kiek prakeiksmų ir užgaulių, ko gero, krovė jis tuo metu ant mano galvos? Grįžkime prie mano kelionės. Jojau ant širmo lamančiško asiliuko, nuoširdžiai trokšdamas nieko nesusitikti, bet staiga tolumoje pastebėjau sparčiai žingsniuojant bajorą su apsiaustu ant pečių, špaga prie šono, pūstomis kelnėmis ir ilgaauliais batais. Pažiūrėti atrodė dailiai apsirengęs: ir plati nėrinių apykaklė, ir

skrybėlė, šauniai pakreipta ant šalies. Pamaniau, jog čia bus koks didikas, palikęs užpakaly savo karietą, ir, susigretinęs su juo, mandagiai pasisveikinau. Jis pažvelgė į mane ir tarė:

– Ko gero, pone licenciate, jūsų malonybei kur kas patogiau joti raitam ant asiliuko nekaip man keliauti su visa savo išranga.

Pamaniau, jog turi omeny karietą ir tarnus, paliktus užpakaly, ir atverčiau:

– Tiesą pasakius, pone, man rodos, daug ramiau keliauti pėsčiam nei važiuotam, nes, kad ir kokia didelė ištaiga tos jūsų karietos, kur važiuoja iš paskos, vis dėlto nelabai malonu kratytis visą kelią.

– Apie kokią karietą jūs kalbate? – paklausė jis, didžiai sutrikęs.

Ir taip staigiai grįžtelėjo atgal, jog nusmuko kelnės, matyt, nutrūkus vieninteliam raišteliui, kuriuo jos buvo prikabintos prie liemenės. Matydamas mane raitantis iš juoko, paprašė paskolinti savo raištelį, o aš, pastebėjęs, kad iš jo marškinių belikęs siaurutis ruoželis ir beveik visa sėdynė plika, tariau:

– Dievaži, jūsų malonybe, palaukite tarnų, o aš niekuo negaliu jums padėti, nes ir pats turiu tik vieną.

– Jeigu jūs šaipotės iš manęs, – atrėmė jis, suėmęs į saują kelnes, – tai malonėkite liautis, nes aš nesuprantu, apie kokius tarnus jūs kalbate.

Ir tuomet man pasidarė aišku, kad jis visiškas vargšas, nes nukeliavome vos pusę lygos, ir jis prisipažino, kad netesės eiti toliau su kelnėmis saujoje ir suvis nusigaluos, jei neleisiu dėl Dievo meilės bent truputį pajojėti ant asilo. Užuojautos vedamas, nušokau žemėn, o kadangi jis negalėjo atgniaužti pirštų, nuogąstaudamas, jog vėlei nusmuks kelnės, padėjau užsisėsti ant viršaus ir, palietęs jį, pasibaisėjau, nes apsiausto dengiama drabužio dalis iš užpakalio buvo perdėm iškarpyta gabalais, o tose vietose pamušalu ėjo nuoga sėdynė. Pajutęs, jog aš atskleidžiau jo paslaptį, kukliai paaiškino:

– Ne visa auksas, kas žiba, pone licenciate. Ko gero, jūsų malonybe, iš prašmatnios apykaklės ir visos mano išvaizdos sprendėte, jog prieš jus mažų mažiausiai grafas de Irlas[22]. Kokiais pašvitais nedangstoma pasaulyje tai, ką jūsų malonybei teko paliesti!

Patikinau jį, kad iš tiesų savo akimis mačiau, kaip skiriasi regimybė nuo tikrovės.

– Vadinasi, dar nieko jūs nematėte, – atrėmė jis, – nes aš nieko nedangstau ir, pažvelgęs į mane, matote viską, ką įmanoma pamatyti. Prieš jus tikrų tikriausias senos riterių giminės bajoras, ir jei bajorystė taip mane laikytų, kaip aš kad jos laikausi, daugiau nieko sau nelinkėčiau. Tačiau, pone licenciate, be duonos ir mėsos neužsilaiko gyslose taurus kraujas, o juk jis Dievo malone visų mūsų raudonas, ir jei kišenėse vėjai švilpauja, nevalia garsintis vardu, apie kurį neina garsas. Nusivyliau aš bajorystės raštais, kai vieną gražią dieną, neturėdamas ko valgyti, smuklėje negavau už juos nė kąsnelio mėsos. Tad ko vertos aukso raidės mano bajorystės raštuose! Kur kas daugiau naudos iš aukso rankų nekaip iš aukso raidžių, nes tomis vis ką nors nugriebsi. O ir aukso raidžių nūnai maža beliko, užtat ir aukso žodžių nebėra. Viską išpardaviau, kaprūsį, ir tą praradau, tad ir miręs neturėsiu kur priglausti galvos, nes mano tėvo Toribijo Rodrigeso Valjecho Gomeso de Ampuero – šit kiek vardų jis turėjo! – dvaras buvo įkeistas ir laiku neišpirktas. Galiu parduoti nebent dono titulą, tik, deja, tokia jau mano laimė, kad nerandu pirkėjo, nes tie, kurie nerašo jo prieš vardą, už dyka prisiduria jį gale, kaip antai: Abdonas, Makedonas, Lakedonas ir kiti.

Prisipažįstu, sugraudino mane bajoro negandos, kad ir su sąmoju papasakotos. Paklausiau, kuo jis vardu, kur ir ko keliauja. Atsakė, jog vadinasi kaip ir tėvas: donas Toribijas Rodrigesas Valjechas Gomesas de Ampueras i Chordanas. Niekada negirdėjau skambesnės pavardės, nes prasidėjo ji „donu“, o baigėsi „danu“ nelyginant varpų gausmas per atlaidus. Po to pasisakė einąs į sostinę, nes mažame miestelyje nusigyvenęs bajoras trečią dieną dvokia ir laikytis tenai neįmanoma, todėl ir einąs į bendrą visų mūsų gimtinę, o ten vietos visiems pakanka ir su alkanu pilvu visada prasimanysi valgio.

– Kai atsiduriu sostinėje, kapšelyje visada žvanga šimtukas realų, gaunu ir lovą, ir valgį, ir užginto vaisiaus paragauju, nes apsukrumas Madride – nelyginant filosofinis akmuo, viską paverčia auksu, ką tik paliečia.

Pasijutau lyg į dangų įžengęs, ir kad kelias neprailgtų, įprašiau papasakoti, kaip, su kuo ir iš ko gyvena sostinėje tie, kuriems, kaip ir jam, vėjai švilpauja kišenėse. Nelengva atrodė man gyventi mieste šiais laikais, kai žmonės ne tik tausoja savo gerą, bet ir gviešiasi į svetimą.

– Visokių ten žmonių esama, – tarė jis, – ir vienokių, ir kitokių. Įtaikavimas – štai tas raktas, kuris tokiuose miestuose atidaro visas duris. O kad nuoširdžiai patikėtumėte mano žodžiais, pasiklausykite pasakojimo apie mano darbus ir veikalus, ir jūsų abejonės kaipmat išsisklaidys.

ŠEŠTAS PERSKYRIMAS

APIE TAI, KĄ SUŽINOJAU KELIONĖJE APIE BAJORO GYVENIMĄ BEI PAPROČIUS

– Visų pirma įsidėmėkite, kad sostinėje esama didžiausių kvailių ir didžiausių gudruolių, didžiausių turtuolių ir didžiausių vargšų, visame kame vien „didžiausių“; blogis ten dangstomas, o gėris slepiamas, ir esama ten tokios padermės žmonių kaip aš, kilusių nežinia iš kur, be šaknų ir be kelmo. Vieni kitus mes šaukiame pramanytais vardais; vieni vadinami vėjo riteriais, kiti – pliuškiais, netikromis monetomis, piktais pinigais, badmiriais ir kiaurais maišais. Mūsų patronas ir užtarėjas – apsukrumas. Vaikščiojame dažniausiai tuščiais pilvais, nes prasimanyti maisto svetimomis rankomis nelengva. Mes – neprašyti svečiai, pobūvių siaubas, smuklių kandys. Mintame vien oru ir esame patenkinti. Mes iš tų, kurie pietų suvalgo petražolę, o dedasi sušveitę visą nupenėtą gaidį. Jei kas ateina pas mus į svečius, kambariuose randa primėtyta paukščių bei avių kaulų, vaisių žievių, prie slenksčio – krūva vištų bei gaidžių plunksnų, triušių kailiukų. Visa tai naktimis rankiojame gatvėse, kad dieną turėtume kuo pasipuikuoti. Parėję namo, apšaukiame šeimininką: „Nejaugi aš čia visai neturiu balso, kad tarnaitė, ir ta neklauso manęs ir nepašluoja! Atleiskite, jūsų

malonybe, keletą bičiulių buvau pasikvietęs pietų, o tie tarnai..." ir taip toliau. Kas mūsų nepažįsta, priima viską už gryną pinigą ir mano, kad iš tikrųjų čia buvo kviestiniai pietūs.

Gal pageidaujate išgirsti, kaip mes pietaujame svetimuose namuose? Tai va, persitarę su kuo nors vienu kitu žodžiu, sužinome, kur jis gyvena, ir einame aplankyti, ir būtinai pietų metu, kai, savaime aišku, sėdi prie stalo. Sakome, jog atėjome, vedami pačių draugiškiausių jausmų, nes tokio šviesaus proto ir t. t. Jei mus klausia, ar pietavę, ir jei šeimininkai dar nesėdi prie stalo, atsakome, kad ne, ir per daug nesiprašydiname, nes delsimas ne kartą mums išvirto didžiuoju pasninku. Jeigu ten jau pietaujama, sakome, kad pavalgę, ir nors šeimininkas dailiai raiko duoną ir meistriškai pjausto paukštieną, mėsą ar ką kita, taikydamiesi pagauti bent kąsnelį, sakome: „Teikitės, jūsų malonybe, leisti jums pasitarnauti, nes, pamenu, jo šviesybei amžinatilsį (ir paminime kokio mirusio didiko, grafo ar kunigaikščio, vardą) labiau patikdavo žiūrėti, kaip aš pjaustau mėsą, nekaip valgyti". Sulig tais žodžiais imame peilį, smulkiai supjaustome kokį kepsnį ir galiausiai sušunkame: „Ak, koks aromatas! Mirtinai įžeisčiau virėją, neparagavęs tokio patiekalo! Tikrai aukso rankas turi moteris!" Pasakyta – padaryta, beragaudamas sušveiti pusę patiekalo: roputę – todėl, kad tai roputė, kiaulieną – todėl, kad tai kiauliena, ir visa kita – todėl, kad tai irgi kažkoks valgis. Kai nepasitaiko tokios progos, einame į kokį vienuolyną ir šliurpiame vargšams dalijamą sriubą, bet valgome ne visų akivaizdoje, o slapčiomis, stengdamiesi vienuoliams įteigti mintį, jog ne tiek iš bado pas juos lankomės, kiek iš dievobaimingumo.

Pamatytute kokį mūsiškį lošimų namuose – kaip mikliai sukasi jis apie žaliąjį stalą, karpo žvakes, nešioja puodus nedideliam reikalui atlikti, kaip dėlioja kortas ir džiūgauja drauge su lošėjais, kai tie laimi, – ir visa tai dėl menko realo, kurį gauna atlyginimo, partijai pasibaigus!

O dėl drabužių, tai atmintinai žinome visus savo skarmalų trūkumus. Ir kaip kiti laikosi maldos valandų, taip mes laikomės adymo bei lopymo valandų. Verta pažiūrėti, kaip ryto metą rūpinamės drapanų sveikata: kadangi saulė, mūsų kruvinas priešas, išryškina menkiausią

lopelį, kiekvieną atskarusią skiautę, kiekvieną suadytą vietą, plačiai išsižergę atsistojame prieš šviesą ir iš šešėlių žemėje matome, kokie siūlgaliai ir brizgalai kabaliuoja mums tarp kojų, ir žirklėmis apkarpome barzdas savo kelnėms. O kadangi kelnės greičiausiai dyla per šakumą, karpome skiautes iš užpakalio ir lopome skyles iš priekio, kol nebelieka ko kirpti ir vien apatiniais pridengtai sėdynei tenka duoti ramybę. Žinoma tai tik apsiaustui, todėl vengiame vaikščioti vėjuotą dieną, kopinėti laiptais ir sėstis ant arklio. Ilgainiui mes išmokstame stovėti ir sėdėti prieš šviesą, tad saulėtą dieną einame suglaudę kojas, sveikinamės vien kaukštelėdami kulnais, nes jei praskėstume kelius, iš karto kristų į akis atviri langai mūsų drapanose.

Iš visų drabužių, dengiančių kūną, nėra nė vieno, kuris nebūtų anksčiau turėjęs kitokios paskirties, o dabar – savo istorijos. *Verbi gratia**, štai matote, jūsų malonybe, šią striukę, mantijos anūkę ir giminės protėvio plataus apsiausto proanūkę, vienu tarpu ėjusią man pūstomis kelnėmis, o ateityje praversiančią kojinių galvoms apsiūti ar kam kitam. Batų įklotais tampa nosinės, buvusios rankšluosčiais, dar anksčiau – marškiniais, tikrais paklodžių vaikais, o galiausiai paverčiame juos laiškiniu popierium, panaudojame pagal paskirtį ir sutriname į miltelius kurpėms iš numirusiųjų prikelti, nes pats mačiau savo akimis, kaip tokie gydomieji milteliai pagydė beviltiškai sunegalavusius batus.

O ką jau kalbėti apie tas gudrybes, kurių griebiamės vakarais, kad žibintų šviesa nesiektų mūsų nusišėrusių apsiaustų ir nuplikusių palaidinių! Jie tokie pat pasipūkavę kaip pakelės akmenys, nes tokia jau Dievo valia, kad šeriai dygsta ant smakro ir slenka iš apsiaustų. Idant nereiktų švaistyti pinigų barzdaskučiams, laukiame, kol kuriam kitam apžels smakras, ir tada skutame vienas kitą, nes ir Evangelijoje pasakyta: „Padėkite vienas kitam kaip geri broliai“.

Stengiamės nieku gyvu nesusitikti tuose pat namuose, jei turime ten bendrų pažįstamų. Baisios esti pavydžių pilvų kančios!

Mums privalu kartą per mėnesį pasirodyti raitiems judriose gatvėse, kad ir ant kuino, ir kartą per metus pasivažinėti karieta, kad ir

* Pavyzdžiui (*lot.*).

ant pasostės ar ant galinės paminos. O jei kada nors pasiseka įlipti į vidų, būtinai sėdamės prie durelių, iškišame galvą, linkčiojame, kad visi mus matytų, ir kalbiname draugus bei pažįstamus, nors tie ir nusigręžę nuo mūsų.

Panižus kurią vietą damų akivaizdoje, mokame viešai kasytis, niekam nepastebint. Jei knieti šlaunį, pasekame pasaką apie kareivį, perkirstą nuo tos vietos iki tos, ir, rodydami ranka, nemačiom pasikrapštome. Jei per pamaldas bažnyčioje panyžta krūtinę, mušamės į tą vietą kaip per *Sanctus*, nors ir būtų *Introito**. Jei niežti nugarą, atsiremiame į namo kampą ir stojamės ant pirštų galų, lyg norėdami kažką pamatyti, taip ir pasikasome.

Ką pasakyti jums apie melą? Nė vienas tiesos žodis neišsprūsta iš mūsų lūpų. Kalbėdami tolydžio minime kunigaikščius ir grafus, vienus vadiname draugais, kitus – giminėmis, tik žiūrime, kad tie žmonės būtų arba mirę, arba iškeliavę į tolimus kraštus.

Ypač norėčiau pabrėžti, kad mes įsimylime tik *de pane lucrando***, nes mūsų nuostatos draudžia suktis apie koketes, nors ir kokios gražuolės jos būtų, todėl rėžiame sparną apie smuklininkę dėl kepsnio, apie namų šeimininkę – dėl pastogės, apie nėrėją – dėl apykaklės. O kad maistas toks menkas ir gėrimo tik gaidžio ašaros, nelengva atlikti savo priedermę, bet vis dėlto kiekviena susilaukia savo eilės.

Kam ateis į galvą, žvilgtelėjus į mano batus, kad aviu juos basas, be kojinių ar ko nors panašaus? Ir kas numanys, kad neturiu marškinių, pamatęs štai šią apykaklę? Bajoras gali nieko neturėti, tačiau privalo segėti prašmatnią krakmolytą apykaklę. Visų pirma, apykaklė labai puošia žmogų, o be to, turi maistingų medžiagų, nes krakmolas valgomas ir atstoja vakarienę, jei sugebi mikliai ją užversti ir nepastebimai pačiulpti.

Žodžiu tariant, pone licenciate, mūsų luomo bajorui pridera žinoti saiką labiau nekaip nėščiai moteriai devintą džiaugsmo mėnesį, tuomet jis išgyvena sostinėje. Tiesa, kartais klesti ir nestokoja pinigų,

---

* *Sanctus, Introito* – Mišių dalys.

** Dėl duonos kąsnio *(lot.)*.

kartais smirsta pavargėlių prieglaudoje, bet, šiaip ar taip, gyvena. O kas moka suktis, tasai pats sau ponas, nors ir ne kažin ką turi.

Taip man tiko nepaprastas bajoro gyvenimo būdas ir taip jis mane apžavėjo, kad apsvaigęs nepastebėjau, kaip nupėdinau iki pat Las Roso, kame ir apsistojome nakvynės. Tas bepinigis bajoras pavaišino mane vakariene, ir aš dar jaučiausi jam kaltas už mokslą, kuris atvėrė man akis į daugelį dalykų ir paskatino žengti jo pėdomis. Prieš gulant, išpažinau jam savo norą, ir jis puolė mane glėbesčiuoti sakydamas, jog nė valandėlės neabejojęs, kad tokio šviesaus proto žmogus kaip aš priimsiąs jo žodžius į širdį. Jis pasisiūlė supažindinti mane su visa sukčių brolija ir patarė apsigyventi jos namuose. Aš sutikau pasinaudoti jo paslaugomis, bet neužsiminiau apie savo dukatus, tik pasisakiau turįs apie šimtą realų. Pakako ir to, juoba kad tiek gero jam dariau ir buvau padaręs, kad su didžiu dėkingumu jis priimtų mano draugystę.

Nupirkau jam tris raištelius iš užeigos šeimininko, jis susitvarkė kelnes, ramiai išmiegojome visą naktį, atsikėlėme anksti rytą ir neilgai trukus pasiekėme Madridą.

trečia knyga

PIRMAS PERSKYRIMAS

APIE TAI, KAS MAN NUTIKO SOSTINĖJE TĄ DIENĄ IR PIRMĄJĄ NAKTĮ

Dešimtą valandą ryto įžengėme į sostinę ir, kaip buvo sutarta, nuėjome tiesiai į dono Toribijo draugų namus. Jis pasibeldė į duris, atidarė nukaršusi senučiukė labai jau varganu apdaru. Donas Toribijas pasiteiravo apie savo draugus, ir ji atsakė, jog visi išėję bandyti laimės. Iki išmušė dvylika, sėdėjome vieni du, saviškai stumdami laiką: jis mokė mane lengvo gyvenimo meno, aš gaudžiau kiekvieną jo žodį.

Pusę pirmos tarpdury išdygo šmėkla, ligi pat kulnų įsisiautusi į purviną palaidinį, švaresnį nebent už šeimininko sąžinę. Jiedu persitarė vagių šneka, paskui šmėkla mane apkabino ir pasiūlė savo paslaugas. Pasikalbėjome valandėlę, ir mano naujasis draugas išsitraukė pirštinę ir iškratė šešiolika realų ir kažin kokį raštą, pasak jo, leidimą prašyti išmaldos, išduotą tokios pavargėlės vardu, ir šiandien pravertusį, kaip matyti iš laimikio. Iškratęs pirštinę, išsiėmė kitą ir sudėjo jas, kaip tai daro daktarai. Pasiteiravau, kodėl jų neužsimauna, ir jis paaiškino, jog abi jos nuo vienos rankos ir jog šia gudrybe prireikus galįs prasimanyti pirštinių. Taipgi pastebėjau, kad jis nenusivelka palaidinio, ir, kaip naujokas, pasidomėjau, kokia dingstimi vaikščioja šitaip apsimuturiavęs.

– Vaikeli, – atsakė jis, – nugaroje skylė, o šalia jos – vilnono lopas ir aliejaus dėmė, užtatai tik prisidengęs šiuo apsiausto sklypu galiu rodytis gatvėje.

Jis nusisiautė skiautę, ir tada pastebėjau, kad labai jau išsipūtęs jo abitas žemiau juosmens. Maniau, jog apačioje turi pasivilkęs pūstas kelnes, nes buvo į tai panašu, tačiau kai pasikaišė skvernus ir ėmė utinėtis, pasirodė du kartono skrituliai, nuo strėnų iki kelių dengią jo

nuogumą, nes nevilkėjo nei marškiniais, nei kelnėmis, tad nebuvo ko nė utinėti. Jis žengė į utėlių mušyklą, prieš tai apvertęs lentelę, kokios paprastai kabo ant zakristijos durų, tik su užrašu „Utinėjama“, idant neįeitų kas nors kitas. Karštai dėkojau Dievui matydamas, kokia išmone apdovanojo jis žmones, pašykštėjęs jiems šios žemės turtų.

– Na, o aš grįžau iš kelionės nesveikomis kelnėmis, – tarė mano gerasis draugas, – reikia pažiūrėti, kuo čia man jas užtaisius.

Ir paklausė senę, ar neturinti kokių skivytų (mat, kaip ir visos skudurininkės, dukart per savaitę ji rankiodavo gatvėse skarmalus savo ponaičių apdarų chroniškiems negalavimams šalinti). Atsakė, jog neturi ir jog, pristigus lopų, štai jau dvi savaitės tyso lovoje donas Lorensas Injigesas del Pedrosas, nes ir jo kelnės nesveikuojančios.

Tuo tarpu pasirodė dar vienas bendras kelioniniais batais, rudu apsiaustu ir skrybėle riestais kraštais. Sužinojo iš kitų, kad įstojau į jų broliją, ir nuoširdžiai mane užkalbino. Kai nusivilko apsiaustą, paaiškėjo – kas būtų pagalvojęs, jūsų malonybe! – kad jo durtinio tik priekis iš rudos gelumbės, o nugara buvo iš baltos drobės, pajuodusios nuo prakaito. Neištvėriau nesusijuokęs, bet jis, nėmaž neįsižeidęs, tarė:

– Apsitrynęs nustosite juoktis. Kertu lažybų, kad nežinote, kodėl mano skrybėlė riestais kraštais.

Atsakiau, jog veikiausiai švankumo dėlei ir jog šitaip kraštai neužstoja šviesos.

– Bet užtat jie užstoja dugną, – atrėmė jis. – Mat skrybėlė be kaspino, o kai kraštai užriesti, niekas to nepastebi.

Taip taręs, išsitraukė kokia dvidešimt laiškų ir tiek pat realų ir nusiskundė, kad nespėjęs išnešioti visos korespondencijos. Ant kiekvieno buvo nurodyta vieno realo pašto rinkliava. Laiškus rašė jis pats, pasirašinėjo pramanytais vardais, kūrė visokiausius paistalus ir nešiojo garbingiems žmonėms, apsirengęs šiuo kelionės apdaru, rinkdamas tariamą pašto rinkliavą. Ir taip darė kas mėnesį. Didžiai nusistebėjau sužinojęs negirdėtą verslą.

Paskui įėjo dar du, vienas pusilgiu gelumbiniu durtiniu, siekiančiu kelius, ir tokiu pat apsiaustu su pakeltu kaklu, idant nesimatytų sudriskusi nėrinių apykaklė. Plačios valoniškos kelnės, tikriau sakant,

toji dalis, kurios nedengė durtinis, buvo iš kamloto su raudono bajaus prieduru nuo juostos iki šakumo. Jis įėjo ginčydamasis su bendru, kuris vietoj nėrinių apykaklės segėjo paprastą, vietoj apsiausto vilkėjo kažkuo panašiu į burnusą. Ėjo ramsčiuodamasis kukiu, o kadangi turėjo tik vieną kojinę, vieną koją buvo apvyturiavęs skudurais ir kailiais. Skelbėsi esąs kareivis ir iš tiesų kadaise tarnavo, tik be jokios šlovės ir ten, kur niekas nesikovė. Pasakodavo stebuklus apie savo žygdarbius ir, prasimetęs kareivio vardu, sugebėdavo visur įlįsti.

Tasai, kur vilkėjo durtiniu ir, galima sakyti, kelnėmis, šaukė:

– Man priklauso pusė, mažų mažiausia trečdalis, ir jei neduosite, dievaži...

– Neminėkite Dievo vardo be reikalo, – atrėmė kitas, – namie aš nebešlubuoju ir galiu jums išmankštinti kailį štai šiuo kukiu.

Šaukdami: „Atiduokite!“ – „Neduosiu!“ ir kaip paprastai kaltindami vienas kitą melu, jiedu sukibo, susiėmė į krūtis ir atšlijo pilnomis saujomis skutų. Nuramdėme juos ir paklausėme, dėl ko kilo ginčas.

– Tyčiojatės iš manęs, jūsų malonybe? – suriko kareivis. – Negausite nė pauostyti! Tai va, mieli ponai, stovime mudu Išganytojo aikštėje, prieina prie to bėdulio vaikėzas ir klausia, ar ne aš būsiu vėliavininkas Chuanas de Lorensana, o tas, pamatęs vaikėzo rankose ryšuliuką, patvirtina, priveda prie manęs ir sako: „Jūsų malonybe, pone vėliavininke, tas vaikas jūsų klausia“. Iškart sumečiau, koks čia reikalas, ir pasakiau, jog aš tas pats vėliavininkas. Imu ryšuliuką, o jame – dvylika nosinių, ir prašau padėkoti nuo manęs motinai, kuri siuntė jį pas kažkokį žmogų tuo vardu. Ir štai dabar jis reikalauja, kad pusę atiduočiau jam. Neduosiu kaip kažin ką, tegu mane sukapoja į gabalus! Visos jos sudils į mano nosį.

Buvo nuspręsta, jog teisybė jo, tačiau į nosines šnypštis nevalia, privalu atiduoti jas senei bendram naudojimui, idant pasiūtų apykaklių bei rankogalių nesamų marškinių regimybei sudaryti. Pagal brolijos nuostatas šnypštis apskritai buvo draudžiama, ir ne tik į nosinę, bet ir saujon, priešingai, taupumo sumetimais derėjo tolydžio šniurkšėti, kad veltui neitų vertingas produktas. Tuo ir pasibaigė visa byla.

Gražu buvo žiūrėti, kaip, nakčiai nusileidus, suguléme visi į dvi lovas, susispaudę it silkės statinėje. Vakarienė atliko pusryčiams. Didumai nereikėjo nė nusirengti, nes, guldami su tais pat drabužiais, kuriais vilkėjo dieną, nenusižengė nuostatai miegoti lyg motinos pagimdytiems.

ANTRAS PERSKYRIMAS

KURIAME PASAKOJAMA APIE KALBAMĄ DALYKĄ IR APIE KITUS ĮSTABIUS NUTIKIMUS

Viešpaties malone išaušo rytas, ir visi stojome prie ginklo. Atrodė jie man tokie artimi, nelyginant tikri broliai, nes blogi darbai, kaip paprastai būna, veikiai susaisto žmones. Gražu buvo žiūrėti, kaip vienas velkasi dvylikos dalių marškinius, skyrium derindamas prie kūno kiekvieną sklypą ir kalbėdamas po maldelę nelyginant kunigas zakristijoje prieš Mišias. Kitas ieškojo kelnių užuolankose pasiklydusios kojos ir stebėjosi aptikęs ją ten, kur nėmaž nesitikėjo rasti. Dar kitas šaukėsi vedlio, kad nurodytų tiesiausią kelią per liemenės išnarą, ir tik po pusvalandžio įsimiklinęs vėl įsinėrė į savo drabužį.

Pasibaigus tam anaiptol nekasdieniam reginiui, visi griebėsi adatų ir siūlų, norėdami keliais dygsniais sukabinti vieną kitą praplyšusią vietą. Tas ištiesė ranką ir, pažastyje daigstydamas skylę, išvirto raide L. Tas atsiklaupė ir, išsirietęs apverstu penketuku, adėsi kulną. Tas susivyniojo į kamuolį, įsikišęs galvą į tarpkojį. Nė Boschas nėra piešęs tokių neregėtų pozų, kokias mačiau aš, nes jie adė ir lopė, o senė vis nešė jiems įvairiaspalvius skivytus ir skarmalus, iš tų, kuriuos parvilko kareivis. Užbaigę darbą, kurį vadino sveikatos taisymu, ėmė apžiūrinėti vienas kitą, ar neliko kokios kliaudos, ir galiausiai nusprendė traukti medžioklėn. Tada paprašiau ir man parinkti kokį drabužį, nes turiu to dėlei šimtą realų ir noriu nusikratyti abito.

– Na jau, ne, – pareiškė jie. – Pinigai eis į mūsų kasą, o jums suieškosime ko nors iš atsargų. Paskui nurodysime jūsų parapiją mieste, kame galėsite tiktai jūs manytis ir verstis.

Pasiūlymas man patiko. Atidaviau pinigus į kasą, ir akimirksniu jie pavertė abitą juodos gelumbės durtiniu, o kai apkarpė apsiaustą, atrodžiau visai neblogai. Mano drabužių atkarpas išmainė į seną perdažytą skrybėlę ir iškaišė jos dugną rašale sumirkytais vatos gumuliukais. Apykaklę nusegė, o mainais į mano dukslias kelnes davė puskelnes, iškarpytas tik iš priekio, nes užpakalis ir šonai buvo zomšiniai. Šilkinių puskojinių nė pusės nebuvo likę, nes per sprindį nuo kelio ėjo gryna blauzda, glaudžiai apgulta bato aulo. Apykaklė iš tiesų atrodė ažūrinė – tokia ji buvo sudriskusi. Aprengė jie mane ir tarė:

– Apykaklė gerokai išskydusi ir iš nugaros, ir iš šonų. Jei žiūrės į jus vienas žmogus, jūsų malonybe, gręžkitės į jį kaip saulėgrąža į saulę, jei prieis du iš šonų, traukitės atgal, o jei kas pasitaikys už pečių, atsismaukite skrybėlę ant pakaušio, prisidenkite kraštais apykaklę ir atsidenkite kaktą. Jeigu kas paklaus, kodėl šitaip vaikščiojate, sakykite, kad nebijote žiūrėti žmonėms į akis.

Davė jie man skrynelę su juodais ir baltais siūlais, adata, antpirščiu, raišteliais, šilko, gelumbės, drobės, atlaso ir kitokių audinių skiautėmis. Davė peilį, odinį kapšą su pintimi, skiltuvu ir titnagu, prie juostos pririšo aukų dėžutę ir tarė:

– Su šia skrynele galite pereiti visą pasaulį ir nepasigesite nei draugų, nei giminių, joje yra viskas, kas reikalinga gyvenime. Imkite ją ir sergėkite.

Duonos kąsniui manytis skyrė man Šventojo Liudviko kvartalą, ir taip, drauge su kitais išėjęs iš namų, pradėjau savo darbo dieną, o kadangi dar nieko nenutuokiau apie savo naują amatą, nelyginant jaunam kunigėliui, pirmą sykį einančiam laikyti Mišių, man parinko dvasios ir suktybių vadovu tą patį, kuris mane parsivedė ir atvertė į savo tikėjimą.

Išėjome iš namų neskubėdami, su rožiniais rankose ir nužingsniavome nurodyto kvartalo link. Su visais mandagiai sveikinomės: prieš vyrus traukėme nuo galvos skrybėlę, gailestaudami, kad nevalia nuo jų nutraukti apsiaustų, moterims lankstėmės su šventa pagarba, nes joms į širdį ir pagarba, ir šventi žmonės. Vienam sakė mano lipšnusis mokytojas: „Rytoj jau turėsiu pinigų“, kitam: „Luktelėkite dar

kokią dienelę, jūsų malonybe, bankas vis pažadais mane peni". Tas prašė grąžinti apsiaustą, anas reikalavo juostos, ir iš to padariau išvadą, jog mano bendras toks didelis savo draugų draugas, kad nieko neturi savo. Ėjome vingiuodami nuo vieno gatvės krašto prie kito, lenkdami kreditorių namus. Vienas reikalavo nuomos už namą, kitas – atlyginimo už išnuomotą špagą, trečias – už paklodes ir marškinius, žodžiu tariant, pamačiau, kad jis – nuomos riteris, sakytum išnuomojamas mulas.

Staiga iš tolo pastebėjo žmogų, kuris, pasak jo, akis išdraskysiąs, jei negrąžinsiąs jam skolos, o kišenėse vėjai švilpauja. Idant anas jo nepažintų, susibraukė ant kaktos plaukus, sušukuotus už ausų, ir pavirto atgailotoju iš Didžiojo Penktadienio procesijos, panašiu lyg į šventąją Veroniką, lyg į klajojantį riterį, be to, apsitvėrė raiščiu akį ir ėmė kalbėti su manimi itališkai. Apsisuko jis gana mikliai, ir anas žmogus, įšnekęs su kažkokia senučiuke, iškart jo nepastebėjo. Turbūt nepatikėsite, jūsų malonybe, bet jis davėsi aplink mus kaip užsiundytas šuo, žegnojosi dažniau nei piktųjų dvasių užkeikėjas ir pagaliau nuėjo sau burbėdamas:

– Vajėzau! Maniau, kad tai jis... Jaučius praganęs, vis girdi varpelius žvangant...

Raičiausi iš juoko žiūrėdamas į savo bendrą. Pavojui praslinkus, jis užsuko į tarpuvartę, susišukavo plaukus, nusirišo raištį ir tarė:

– Šit kokių gudrybių tenka griebtis, kad nereiktų mokėti skolų. Mokykitės, brolau, dar ne tokių dalykų pamatysite šiame mieste.

Patraukėme toliau ir kadangi buvo dar ankstus metas, gatvės kampe, užsigerdami degtine, sušveitėme po kelis griežinius džiovinto aguročio, kuriuo pavaišino sukta prekeivė, vos pasisveikinusi su mano mokytoju.

– Štai ir nebereikės šiandie rūpintis pilvu, – tarė jis, – būsime bent jau numarinę kirminą.

Didžiai nuliūdau pagalvojęs, kad pietų gali ir nebūti, ir šokausi ginti savo pilvo. Į tai jis atsakė:

– Menkas jūsų tikėjimas į badmirių Dievą ir ordiną. Viešpats neapleidžia nei varnų, nei kuosų, netgi teismo raštininkų, tai kodėl jis

turėtų apleisti alkstančius ir trokštančius? Skystos blauzdos jūsų malonybės!

– Tas teisybė, – pritariau, – tik man baugu, kad jos gali pasidaryti dar skystesnės, kai susibloks pilvas.

Taip mudviem bekalbant, išmušė dvylika, o kadangi kirtau tik amato pradmenis, pilvas maištavo gavęs vien džiovinto aguročio griežinėlių ir taip urzgė, lyg suvis nieko nebūčiau valgęs. Laiko dūžiai praskaidrino atmintį, ir aš vėl kreipiausi į savo bendrą:

– Nelengva kirsti bado pradmenis, brolau. Žmogus toks jau Dievo padaras: bet ką gali apgauti, tik ne pilvą. O jūs norite, kad aš pasninkaučiau! Jeigu jums malonu pasninkauti, ką gi, nieko nuostabaus, nes nuo pat mažumės pratinotės prie bado kaip anas karalius prie nuodų[1]. Ko gero, netgi marinote juo alkį. Lyg ir nematau, kad labai jau rūpintumėtės prasimanyti kokio darbelio dantims, tad, man regis, verčiau pats vienas manysiuos kaip tinkamas.

– Tegu jus skradžiai! – atrėmė jis. – Dar tik dvylika, o jūs jau nestygstate? Labai laiku jums sukyla apetitas ir kiti poreikiai, bet visa bėda, jog čia reikia turėti kantrybės, nes bankas ne visada atidaromas tuo pačiu metu. Ne, kur tai girdėta: ėsti kiaurą dieną! Galvijai, tiesa, tą ir daro, bet niekur neteko skaityti, kad mūsų luomo bajorui būtų kada nors paleidę vidurius, nes, tik lengvą duoną turėdamas, gali laiku nusilengvinti. Be to, kaip jums sakiau, Dievas nieko neapleidžia, ir jeigu jūs taip nestygstate, eisiu pasrėbti putros į Šventojo Jeronimo vienuolyną, kame penisi riebūs it nupenėti gaidžiai vienuoliai, ir prisikimšiu pilvą. Jei pageidaujate, eikime drauge, jeigu ne – lai kiekvienas manosi kaip tinkamas.

– Sudiev, – pasakiau, – per garsiai pilvas maršus groja, kad tenkinčiausi išėdomis. Kiekvienas tegul eina savo keliu.

Mano bendras patraukė šalin tvirtu žingsniu, žiūrėdamas sau po kojų. Iš skrynutės, kurią nešiojosi tam tyčia, sugraibė žiupsnelį trupinių ir pasibarstė barzdą bei krūtinę, idant atrodytų kaip sočiai papietavęs žmogus. Aš irgi stengiausi kaip įmanydamas nuslėpti, kad kojos man linksta per kelius: riaugėjau ir krapščiausi dantis, purenau ūsus ir, persimetęs apsiaustą per kairį petį, varsčiau savo dešimtainį

rožinį, nes buvo tik dešimties poterėlių. Kiekvienas, mane pamatęs, neabejojo, kad aš ką tik pavalgęs, nors iš tikrųjų, nebent apie mano utėles taip pagalvojęs, nebūtų klydęs.

Žingsniavau dėdamas viltis į savo dukatus, nors sąžinė neleido nusižengti brolijos nuostatoms, draudžiančioms gyventi iš savo kišenės žmogui, laisvam nuo laisvų vidurių. Vis dėlto pasiryžau nutraukti pasninką ir, tos minties vedamas, priėjau Šventojo Liudviko gatvės kampą, kame gyveno pyragius. Į akis šoko dideliausias pyragas už aštuonis maravedžius, o į nosį taip dūrė kepyklos kvapas, jog stabtelėjau it medžioklinis šuo, užuodęs grobį, ir įbedžiau į jį žvilgsnį. Stebeilijau su tokiu užsidegimu, kad pyragas, ko gero, sudžiūvo, it bloga akimi nužiūrėtas. Čia kūriau visokiausius planus, kaip jį nugvelbus, čia vėl norėjau įeiti vidun ir nusipirkti.

Tuo tarpu išmušė pirmą. Tokia neviltis mane pagavo, jog nusprendžiau ieškoti prieglobsčio kur nors netoliese smuklėje. Jau buvau nusitaikęs žengti į duris, bet Dievo valia susitikau vieną pažįstamą iš Alkalos laikų, licenciatą Flečilją, kuris sparčiai žingsniavo gatve su savo spuoguotu, kraujo pritvinkusiu veidu, plevėsuodamas skvernais, toks apsidrabstęs purvais, jog panėšėjo veikiau į abitu apdarytą vežimaitį. Nors ir kitoniškai atrodžiau, naujai apsirengęs, vis dėlto pažino ir puolė prie manęs išskėtęs rankas. Apsikabinome, jis paklausė, kaip gyvuoju, ir aš atsakiau:

– Ak pone licenciate, kiek turiu naujienų! Tik gaila, striuka su laiku, nes šį vakarą iškeliauju.

– Iš tikrųjų gaila, – atsiliepė jis. – Jei nevėluočiau pietų pas seserį, ilgiau pasikalbėčiau su jumis, bet ji laukia manęs su vyru.

– Vadinasi, ponia Ana šičia? Tegu viskas eina skradžiai, keliaujam, nes aš laikau savo pareiga jai nusilenkti.

Kone pašokau iš džiaugsmo, išgirdęs, kad jis dar nepietavęs. Nuėjau drauge ir užmezgiau kalbą apie tokią moteriškutę, į kurią buvo įsižiūrėjęs Alkaloje, pasakiau, kad žinau, kur ji gyvena, ir pasisiūliau įvesti į jos namus. Mano žodžiai prilipo jam prie širdies, o juk tyčia prašnekau apie jam patinkamus dalykus.

Taip kalbėdami, priėjome jo namus. Įžengėme į vidų, aš prišnekėjau begalę malonių žodelių jo svainiui ir seseriai, ir tie, įsitikinę,

jog pietų mane pakvietė licenciatas, puolė atsiprašinėti, kad, iš anksto neperspėti, neturį kuo dorai pavaišinti tokio garbingo svečio. Pasinaudojęs proga, pats save pasikviečiau, tvirtindamas, jog ir šiaip jaučiuosi savas jų namuose ir jog būtų negražu per daug su manimi ceremonytis.

Visi susėdo prie stalo, atsisėdau ir aš, o kad licenciatas neimtų šiauštis, nes jisai nė tokios minties neturėjo kviesti mane pietų, tolydžio erzinau jį ta moteriškute, girdi, klausinėjusi apie jį, iš galvos jai neinąs, ir taip skiedžiau be galo, be krašto, idant nesibaisėtų mano vilkišku apetitu, nes ir pabūklo sviedinys mūšio lauke nepalieka tiek aukų, kiek jų paliko prie stalo, kai nusiaubiau padėklą su šaltais patiekalais. Troškinį beveik visą sudorojau dviem kąsniais – be jokio vyliaus, bet užtat be galo greitai. Galėjai pamanyti, jog, turėdamas grobį burnoje, vis dar nuogąstauju, kad jo kas neatimtų. Teatleidžia man Dievas, bet ir Antigvos kapinės Valjadolide taip greitai neryja lavonų[2] – kaip sako legenda, per parą iš jų nieko nebelieka, – kaip aš rijau valgius, galbūt netgi greičiau, nei kurjeris pristato skubų paštą. Ko gero, jie pastebėjo, kaip godžiai susiurbiau sultinį ir iki paskutinio lašo išdažiau dubenį, kaip gainiojausi kaulus ir kaip naikinau mėsą. Tiesą pasakius, pridėjęs ranką prie širdies galiu prisipažinti, jog nedovanojau neprisikimšęs kišenių duonos.

Kai nuvokė stalą, mudu su licenciatu pasikėlėme ir nuėjome prie lango pasitarti dėl apsilankymo pas minėtą moteriškutę. Aš apsiėmiau viską sutvarkyti. Kalbėdamasis su juo, apsimečiau, kad mane kažkas šaukia iš gatvės, ir atsiliepiau:

– Jūs į mane kreipiatės, pone? Einu.

Atsiprašiau valandėlei, pažadėjęs tuojau pat sugrįžti. Galėjo akis pražiūrėti, iki šiol manęs belaukdamas, nes, matyt, pamiršo patarlę, skelbiančią, jog, nukrausčius stalą, svečiai išsiskirsto. Po to ne kartą buvau su juo susitikęs ir teisindamasis pasekiau jam begalę pasakų, bet jos neturi nieko bendra su mano pasakojimu.

Nudrožiau kur akys veda, nusigavau prie Gvadalacharos vartų ir atsisėdau prie vieno iš daugelio suoliukų, kurių pilna pristatyta krautuvėlių prieduriuose. Tokia jau buvo Dievo valia, kad tuo pat metu prie krautuvėlės, lydimos senės ir pažo, prieitų dvi damos su šydais, –

iš tų, kurios leidžia apyvarton savo gražias akis, tikėdamosi pelno. Jos paklausė mane, ar neturiu kokio ypatingo audimo aksomo. Norėdamas užmegzti pokalbį, pradėjau žaisti žodžiu „aksomas" ir paistyti visokiausias nesąmones. Iš mano nevaržomo elgesio jos suprato, jog šioje krautuvėlėje galėsiančios šį tą laimėti, o aš pasiūliau joms rinktis, kas tik patinka, nes man negrėsė jokio pavojaus. Valandėlę maivėsi tikindamos, jog iš nepažįstamų žmonių niekada neimančios dovanų. Ta dingstimi pasakiau, kad būtų negražu nieko joms nesiūlyti ir kad man būtų labai malonu, jeigu jos priimtų dovanų ką tiktai iš Milano gautų audinių, kuriuos šį vakarą joms į namus nunešiąs mano tarnas (ir parodžiau į liokajų, kuris laukė vienplaukis kitoje gatvės pusėje, kol apsipirks šeimininkas). O kad palaikytų mane kilmingu ir žinomu žmogum, tolydžio kilnojau skrybėlę prieš kiekvieną tarėją ir ordino kavalierių, einantį gatve, ir mandagiai sveikinausi, lyg būčiau su jais artimai pažįstamas. Taip apdūmiau joms akis, o dar labiau apdūmiau ištraukęs iš kišenės saują auksinių eskudų, pavargėliui paprašius išmaldos.

Staiga jos susigriebė, jog jau vėlu, ir atsisveikindamos perspėjo, kad liokajų dera siųsti slapčia. Kaip didžios malonės paprašiau užstatu palikti auksu aptaisytą rožinį, kurį laikė rankoje pati gražiausia, idant būčiau tikras, jog rytojaus dieną ateisiančios į pasimatymą. Damos truputį pasimaivė, tuomet aš, savo ruožtu, pasiūliau užstato šimtą eskudų ir pasiteiravau, kur jos gyvena. Vildamosi išpešti daugiau negu tuos šimtą eskudų, jos atsisakė užstato, pasidomėjo, kame gyvenu, ir dar sykį perspėjo, kad liokajui nevalia ateiti bet kuriuo metu, nes jos – aukštuomenės damos.

Nulydėjau jas Didžiąja gatve, o Karietų gatvės pradžioje pasirinkau, mano akimis, prašmatniausią rūmą, prie kurio stovėjo iškinkyta karieta, ir pasisakiau, jog čia mano būstas ir jog namai, karieta ir šeimininkas prireikus visada jų paslaugoms. Pasivadinau donu Alvaru de Kordoba ir, joms bežiūrint, žengiau į duris. Menu, be to, mums išėjus iš krautuvėlės, valdingai pamojau ranka vienam liokajui ir nutaisiau miną, kad jam bei kitiems liokajams įsakau likti vietoje ir laukti manęs, – bent jau damoms pasisakiau taip sakęs, o iš tikrųjų paklausiau vaikiną, ar jis kartais netarnauja pas mano dėdę komandorą. Jis

atsakė, kad ne, ir šitaip, kaip tikram bajorui kad dera, pasisavinau svetimus turtus.

Sutemus visi susirinkome namie. Parėjęs radau kareivį skudurininką su grobiu – vaškine žvake, kurią gavo panešėti per laidotuves ir nudžiovė. Vardu jis buvo Magasas, kilimo iš Olijo, ir su kariuomene turėjo tiek bendra, jog vienoje komedijoje vaidino karvedį, o balete kovėsi su maurais. Buvusiems Flandrijoje pasakodavo apie savo žygius Kinijoje, o buvusiems Kinijoje girdavosi kariavęs Flandrijoje. Kalbėdavo apie mūšius, bet didžiausi jo mūšiai būdavo su utėlėmis. Minėdavo pilis, matytas nebent monetose. Šlovindavo šviesios atminties doną Chuaną[3], ir ne kartą girdėjau jį kalbant, jog turėjęs garbės būti dono Luiso Kichados[4] draugas. Apie turkus, galijonus ir karvedžius dėstydavo visa tai, ką buvo sužinojęs iš dainų. Niekada nematęs jūros, vaizdavosi ją kaip jūruojančių javų lauką, tad, kalbėdamas apie Lepanto mūšį, kuriame donas Chuanas laimėjo pergalę, sakė, jog tasai Lepantas buvęs lemtas mauras, nė neįtardamas, vargšelis, kad tai jūros įlanka. Ne kartą turėjome smagaus juoko, klausydami jo paistalų.

Neilgai trukus parėjo ir mano bendras – sumušta nosimi, aptvarstyta galva, visas kruvinas ir nešvarus. Paklaustas, kas atsitiko, atsakė, jog ėjęs putros į Šventojo Jeronimo vienuolyną ir paprašęs dvigubo davinio tariamai nusigyvenusiems doriems žmonėms. Putros jam įpylę, bet likę nuskriausti kiti pavargėliai, o tie įtūžę, pasekę jį ir aptikę užvartyje šauniai besidarbuojantį šaukštu. Pradėję šaukti, ar gražu esą apgaudinėti ir skriausti kitus, kad tik pačiam prisikimšus pilvą, nuo šauksmų perėję prie pagalių, o nuo pagalių visa jo nelaiminga galva nuėjusi gumbais. Mušę jį taipgi moliniais ąsočiais, o nosį sugrūdę mediniu dubenėliu, kurį kažkas pernelyg įsiaistrinęs prikišęs pauostyti. Špagą atėmę. Vartininkas, išgirdęs rėkiant, išpuolęs lauk, bet ir jis nevaliojęs nuramdyti įsisiautėjusių pavargėlių. Pagaliau mūsų vargšas broliukas suvokęs, koks baisus pavojus jam gresiąs, ir sušukęs:

– Atiduosiu viską, ką suvalgiau!

Bet ir to jiems buvę negana, nes negalėję dovanoti, kad sriubos prašęs kitiems, ne sau, dėdamasis pranašesnis už tokius pat varguolius kaip jis.

– Jūs tik pažiūrėkite į tą driskių, į tą skudurinę lėlę! Nykesnis nekaip pyragiaus krautuvėlė per Gavėnią! Skylių daugiau negu fleitoje, lopų daugiau negu obuolmušio kailyje dėmių, o dėmių daugiau negu jaspyje! – šūkavęs kažkoks skurdžius studentas su kraitele išmaldai. – Nemokamos sriubos čia stovi žmonės, kurie gal bus vyskupai ar dar aukštesnio rango dignitoriai, o kažkoks donas Skarmalijas gėdisi ją valgyti prie visų akių! O juk aš Siguensos universiteto filosofijos bakalauras[5]!

O kai vienas seneliukas pareiškęs, jog jisai, nors ir atėjęs prašyti sriubos, esąs Didžiojo Karvedžio[6] palikuonis ir kilęs iš kilmingos giminės, vartininkas šokęs jų skirti.

Toliau nežinia, kas dėjosi, nes mano bendras žengė pro duris, trindamasis sudaužytus kaulus.

TREČIAS PERSKYRIMAS

KURIAME TOLIAU PASAKOJAMA APIE TĄ PATĮ, KOL VISI PAGALIAU PAKLIŪVA Į KALĖJIMĄ

Parėjo Merlas Dijasas su vėriniu ąsotėlių, kuriuos, nebijodamas Dievo, pasisavino moterų vienuolynų pavartėse prašinėdamas gerti. Jo šlovę užtemdė donas Lorensas del Pedrosas, parsinešęs prašmatnų apsiaustą, kurį vienoje biliardinėje išmainė į savąjį, tokį nusišėrusį, jog tasai, kam jis atiteko, vargu ar išdrįs su juo pasirodyti gatvėje. Paprastai jis nusivilkdavo apsiaustą, lyg ketindamas sužaisti partiją, padėdavo jį prie kitų, o paskui, tarsi neradęs tinkamo partnerio, išeidavo pasiėmęs labiausiai patinkamą. Taip darydavo ir kamuolių, ir rutulių žaidimo salėse.

Tačiau visus pranoko donas Kosmė, parėjęs su visu būriu raupsuotų, žaizdotų, votimis, dedervinėmis bei piktšašiais aptekusių berniūkščių. Apsiskelbęs didžiu žiniuoniu, jis gydė visas tas ligas žegnojimais bei maldomis, kurių išmoko iš vienos senės. Pelnydavo jis

daugiau už visą broliją, nes gydyti apsiimdavo tik išgirdęs kišenėje žvangant pinigus, kvakant penėtus gaidžius ar po apsiaustu pamatęs kokį ryšulį. Pusę karalystės paleido elgetomis. Galėjo ir sveikam ligą įkalbėti, nes tokio išmoningo apgaviko ir melagio žemė nebuvo regėjusi; net išsiblaškęs niekada nesakė teisybės. Amžinai minėdavo kūdikėlį Jėzų, į namus eidavo su žodžiais: „*Deo gratias*" arba „Tesaugo jus Šventoji Dvasia!", nešiojosi visus šventeivos padargus: rožinį dideliausiais karoliukais ir botagą, kurio galas, keliais kraujo lašais iš nosies suteptas, lyg netyčia kyšodavo iš po apsiausto. Visi tikėjo, kad jis kasosi ne utėlių graužiamas, o ašutinės, ir kad badauja iš geros valios, pasninką laikydamas, o ne badmiriaudamas. Išskaičiuodavo, su kokiomis pagundomis turįs kovoti; minėdamas šėtono vardą, sakydavo: „Tegul Viešpats mus gina ir sergėja"; eidamas į bažnyčią, bučiuodavo šventoriuje žemę; vadindavo save Dievo malonės nevertu nusidėjėliu; nedrįsdavo pakelti į moteris akių, bet užtat drąsiai užversdavo joms sijonus. Šiais savo triukais jis taip mulkino žmones, jog tie atsiduodavo jo malonei, nes buvo jis lošėjas, ir ne bet koks, o stačiai meistras, jei ne sukčius, kaip kartais tokie meistrai negražiai vadinami. Dievo vardą minėdavo be reikalo, bet ne veltui. Jei kalbėsime apie moteris, tai jis turėjo šešetą vaikų, o dvi davatkos dar laukėsi. Žodžiu tariant, jei kuriam Dievo įsakymui nenusižengdavo, tai jį peržengdavo.

Parėjo Polankas, šūkaudamas visu balsu, kad jam duotų atgailotojo maišą, didelį kryžių, ilgą dėtinę barzdą ir varpelį. Vakarais jis vaikščiodavo gatvėmis šitaip apsitaisęs ir gailiai traukdavo: „Prisiminkite mirties valandą ir aukokite sieloms, skaistykloje kenčiančioms..." ir panašiai. Taip išmelsdavo gausiai išmaldos. Užeidavo ir į namus, radęs duris atviras, ir jei nepasitaikydavo kokių kliūčių ar liudytojų, griebdavo kas pakliūva, o jei su kuo susidurdavo, skambindavo varpeliu ir gūdžiu atgailotojo balsu giedodavo: „Prisiminkite, broliai..." ir taip toliau.

Visų tų negirdėtų neregėtų plėšikavimo gudrybių bei išmonių išmokau per kokį mėnesį. O dabar grįžkime vėl į tą vakarą, kai parodžiau savo bendrams laimėtą rožinį ir papasakojau, kas tądien man

nutiko. Visi gyrė mano išmonę, o rožinį atidavė senei, kad parduotų savo nuožiūra. Toji vaikščiojo po namus, sekdama pasaką apie vargšę, badu mirštančią mergelę, įprašiusią ją parduoti rožinį. Kiekvienam atvejui senė turėjo paruošusi kokią klastą ar apgaulę. Tolydžio rypuodavo, grąžydavo rankas, graudžiai dūsaudavo ir vadindavo visus vaikeliais. Vilkėjo ji dailia palaidinuke, korsetu, viršutiniais ir apatiniais sijonais, o dangstėsi kiauru pašukiniu abitu, kurį gavusi, kaip skelbėsi, iš pažįstamo atsiskyrėlio, gyvenančio kalnuose netoli Alkalos[7]. Ji žiūrėjo tvarkos, viską rikiavo, niekam nešykštėjo patarimų ir slėpė vogtus daiktus.

Taip jau panoro šėtonas – jis niekad nesnaudžia ir sergsti kiekvieną savo tarnų žingsnį, – kad vieną gražią dieną, kai senė vaikščiojo po namus prekiaudama vogtais drabužiais bei kitokiu labu, kažin kas pažino savo gerą ir pašaukė algvasilą, o šis ją sučiupo. Senė, pasivadinusi močiute Labruskas, išpažino visas nuodėmes, išklojo, kaip mes gyvename ir kuo verčiamės. Algvasilas patupdė ją į kalėjimą, paskui atėjo į namus ir užklupo visus vietoje ir mane drauge su visais. Atsivedė jisai sykiu būrelį parankinių su vėzdais, tų netituluotų budelių, ir tie nuvilko visą laimės ieškotojų kolegiją į kalėjimą, kame baisi grėsmė pakibo virš mūsų lemtos brolijos.

KETVIRTAS PERSKYRIMAS

KURIAME PASAKOJAMA, KAS NUTIKO KALĖJIME IKI TO LAIKO, KAI SENĖ BUVO NUPLAKTA, MANO BENDRAI PASTATYTI PRIE GĖDOS STULPO, O AŠ LYGTINAI ATLEISTAS NUO BAUSMĖS

Kalėjime mums sukaustė rankas ir kojas ir nuvarė į požemį. Pamatęs, kur mus veda, nusprendžiau pasinaudoti savo pinigais ir, išsitraukęs dubloną, tariau sargui:

– Pone, noriu jums šį tą pasakyti akis į akį.

O kad pelnyčiau jo malonę, rankpinigių parodžiau monetą, ir jis, išvydęs auksą, pasivedėjo mane į šalį.

– Meldžiu jūsų malonybę užjausti dorą žmogų, – kreipiausi į jį.

Įspraudžiau pinigą jam į saują, o kadangi jo gniaužtai, rodos, niekam daugiau netiko, tik dovanoms imti, beregint griebė mano dvidešimt šešis realus ir tarė:

– Pažiūrėsiu, kuo jūs negaluojate, ir jei pasirodys, jog nieko rimta, požemio neišvengsite.

Supratau jo suktą atsakymą ir kažką nuolankiai sumurmėjau. Jis paliko mane viršuje, o mano bendrus nuvarė apačion.

Nepasakosiu, koks juokas ir kvatojimas lydėjo mus gatvėmis iki pat kalėjimo. Ėjome visi surišti, stumdomi ir daužomi, vieni be apsiaustų, kiti – vilkdami juos žeme. Gražu buvo žiūrėti į mūsų margus, perdėm sulopytus apdarus. Neišmanydami, už ko mus čiupti, kad saujoje neliktų vien skudurų skiautės, sargybiniai stvarstė už nuogų kūnų, tačiau kai kurių ir už kūno sugriebę negebėjo išlaikyti – tokie buvo jie sumenkę nuo bado. Kiti ėjo patys vieni, apdovanoję sargybą durtinių bei kelnių skivytais, o kai nurišo virvę, ant kurios buvome beveik suverti, drauge nukrito ir prikibę prie jos skarmalai.

Vakare mane nuvedė į privilegijuotų globotinių kamerą ir paskyrė gultą. Gražu buvo žiūrėti, kaip vieni griūva miegoti nesirengdami, kiti vienu matu nusimeta menką apdarą, treti lošia. Pagaliau sargas užrakino duris ir užgesino šviesą. Veikiai užmiršome, kad esame sukaustyti pančiais.

Galvūgaly stovėjo rėčka, ir pusiau nakties prasidėjo iškylos. Iš pradžių, girdėdamas keistus garsus, maniau, kad griaudėja, tad žegnojausi ir šaukiausi šventosios kankinės Barboros. Vėliau, kai bjauriai pasmirdo, suvokiau, jog griausmas eina anaiptol ne iš dangaus. Dvokė taip, jog turėjau gulėti užsiėmęs nosį. Vieniems buvo palaidi viduriai, kitiems – užkietėję. Pagaliau buvau priverstas reikalauti, kad nukeltų ją kur kitur. Dėl to buvo pasikeista nuomonėmis, deja, paleidžiant apyvarton ne per švankiausius žodžius. Tada nusprendžiau pirmas imtis ryžtingų priemonių, nes geriau vožti per snukį negu derėtis, ir, vos tik kažkas atsitūpė, liejau diržu per žiobtus. Tas pašoko,

apvertė rėčką ir prikėlė visus iš miego. Tamsoje prasidėjo pliekimasis diržais, tvokstelėjo tokia smarvė, jog niekas nebetvėrė guolyje.

Riksmai nuskardėjo per visą kalėjimą. Viršininkas pamanė, kad sprunka jo vasalai, atkūrė tekinas, apsiginklavęs iki dantų, su visa savo kariauna. Atrakino duris, uždegė šviesą ir pradėjo kvotą. Visi vertė bėdą ant manęs. Aš gyniausi sakydamas, jog kiaurą naktį man neleidę suverti akių, atverdami savo vožtuvus. Sargas pasinaudojo proga ir, vildamasis, jog vėl norėsiu išsipirkti nuo požemio, įsakė man kopti apačion. Nusprendžiau nebesileisti grobstomas ir leistis į požemį, ir netrukus džiugiais šauksmais mane jau sveikino bendrai.

Tą naktį miegojau ne per saldžiausiai. Pagaliau Dievas davė rytą, ir mes išsigavome iš belangės. Visų pirma, kai pagaliau išvydome vienas kitą, kaimynai, apkaltinę mus praradus veidų skaistumą, su Nekalčiausiosios Mergelės Marijos skaistumu neturintį nieko bendra, pareikalavo kloti pinigus švaros palaikymui, grasindami kitaip išvelėti kailius. Beregint išdėjau šešis realus, o mano bendrai neturėjo ko duoti ir vakare privalėjo atsiteisti savo kailiu.

Sėdėjo su mumis toksai ūsuotas vienakis dilba niauriu veidu, sulinkęs per rykščių paženklintus pečius. Geležies turėjo daugiau nekaip Biskaja – dvejus pančius ir grandinę per juosmenį. Šaukė jį Milžinu. Paklaustas, už ką sėdi, atsakė, jog buliai kalti. Pamaniau, kad veikiausiai vogė bulius arba pardavinėjo vogtus, ir pasidomėjau, kuo būtent kaltinamas – vogimu ar perpardavinėjimu. Atsakė, jog nei tuo, nei tuo, jog visa bėda užpakaly. Pamaniau, kad jo nusižengimas turbūt labai menkas ir jis tikisi greit išeiti iš kalėjimo, bet paskui susiprotėjau, jog jis turi omenyje vyrgulystę. Kai kalėjimo viršininkas jį vainodavo už kokį prasižengimą, atsikirsdavo išvadindamas budelio sandėlininku ir nusikaltimų sankrovos prievaizdu. O kartais pagrasindavo:

– Klausyk, bėduli, nekibk prie žmogaus, kuris veikiai išlėks dūmais. Dievas galingas, bet teisingas: ir tave pasiims drauge mano rankomis.

Nors ir išpažinęs savo kaltes, nelyginant kokį tikėjimą jis išpažino ir savo ydą, be to, buvo toks ūmus, jog atsargumo dėlei it šunys antsnukius mūvėjome kaip ir antstrėnius, bijodami netgi dūlį paleisti, kad neprimintume jam atitinkamos kūno dalies.

Milžinas draugavo su tokiu žaliūku, vardu Robledas, visų šaukiamu Skylium. Tasai sakėsi sėdįs už nesivaldymą, nes iš tikrųjų nevaldė rankų, grobdamas kas pakliūva. Nugara jo buvo nučaižyta labiau nei pašto arklių, visi karalystės budeliai išmėgino savo ranką ant jo kailio. Ausų jis turėjo lieką skaičių, veidas buvo vienų randų, nosis susiūta, tik ne taip dailiai, kaip buvo perrėžta peiliu.

Su jais buvo susiuostę dar keturi piktadariai, visi kaip vienas atšiaurūs it herbiniai liūtai, apkaustyti nuo kojų iki galvos ir nuteisti į galeras. Jie kalbėjo, kad neilgai trukus galės pasigirti tarnavę karaliui sausumoje ir jūroje. Sunku patikėti, kaip jie džiūgavo laukdami išvykimo valandos.

Visa ši draugija, įtūžusi, kad mano bendrai nemoka duoklės, nusprendė nakčia apleisti juos gyvatėmis, kitaip sakant, išplakti tam tyčia laikoma virve. Atėjo naktis. Mus sugrūdo į pačią giliausią kalėjimo kišenę. Užgeso šviesa, ir aš beregint palindau po gultu. Dvejetas žaliūkų pradėjo šnypšti kaip gyvatės, o trečias įsismaginęs šnioti virve. Mūsų taurieji riteriai, pamatę, jog bus riesta, prisiglaudė vienas prie kito ilgų pasninkų išsekintais kūnais – kasdieniu niežų bei utėlių patiekalu per pusryčius, pietus ir vakarienę – ir įsigūžė į gultų tarpą nelyginant glindos į plaukus ar blakės į lovą. Braškėjo pliekiamos lentos, o plakamieji tylėjo. Niekšai, negirdėdami vaitojant, metė virvę į šalį ir įniko svaidyti akmenis bei plytas, kurių buvo prisinešę iš vakaro. Vienas kliudė doną Toribiją į galvą ir perskėlė kiaušą. Tas subliovė, kad jį žudo. Kad niekas neišgirstų jo riksmų, niekšai uždainavo choru ir ėmė žvanginti grandinėmis. Slėpdamasis donas Toribijas stengėsi palįsti po draugais, o tie neleido ir taip grumdėsi, jog kaulai braškėjo lyg raupsuotųjų tarškynės.

Drapanas ištiko žūtis, nebeliko lopo ant lopo. Pylėsi tokia sūdri akmenų kruša, jog dono Toribijo galvoje atsivėrė daugiau skylių, nekaip jų buvo durtinyje. Nematydamas jokios išeities, pasmerktas mirti kaip šventasis Steponas[8], tik be šventojo aureolės, suriko visu balsu, kad nežudytų, kad atsiteisiąs vėliau ir užstatu atiduosiąs drabužius. Niekšai sutiko, ir nors bendrai nenorėjo paleisti, nes jo kūnu gynėsi nuo akmenų, visas sudaužytas, leisgyvis pasikėlė ir persikraustė į

mano pusę. Nors kiti irgi pasiūlė tą patį, ant galvų jiems nukrito daugiau čerpių, nei jie turėjo plaukų. Pasižadėjo atiduoti duoklę drabužiais, sumetę, jog protingiau gulėti lovoje nuogiems negu suluošintiems. Tad tą naktį paliko juos ramybėje, o rytą įsakė nusirengti. Pasirodė, kad iš visų jų drapanų nenuvytum nė dagčio žvakei.

Visi jie gavo tysoti lovoje, užsikloję gauruota vilnone antklode, visų kalėjimo utėlių veisykla. Neilgai trukus savo kailiu patyrė, ką reiškia tokia danga, nes it alkani vilkai apniko utėlės sulig arkliu didumo, trokšdamos pasisotinti po savaitės pasninko. Buvo ten ir tokių, kurios įsiutusios įmanytų įsisegti net buliui į ausį. Pabūgo taurieji riteriai, kad juos užkramtys gyvus, nusimetė antklodę ir, keikdami savo dalią, pašėlo kasytis iki kraujų.

Atsiprašęs savo bendrų, kad palieku jų draugiją, nes man rūpėjo kuo greičiau ja nusikratyti, išsigavau iš požemio, vėl įspraudžiau sargui tris realus po aštuonis maravedžius, susižinojau, kuris raštininkas tvarko mūsų bylą, ir nusiunčiau berniūkštį jo pašaukti. Jis atėjo, nusivedė mane į atskirą kamerą, ir kai mudu pasišnekėjome apie bylą, užsiminiau, kad turiu truputį pinigų, ir paprašiau dėl Dievo meilės paimti juos apsaugon, o jei pasitaikys proga, užtarti nelaimingą bajorą, per apgaulę įpainiotą į tokią nedorą draugiją.

– Patikėkite, jūsų malonybe, – tarė jis, užkibęs ant kabliuko, – čia viskas priklauso nuo mūsų, ir jei tarp mūsų pasitaiko nedoras žmogus, pridaro kartais nemaža bėdos. Štai kad ir aš šiaip sau, pramogos dėlei esu nusiuntęs į galeras daugiau žmonių, nei suskaičiuotute raidžių savo protokole. Pasikliaukite manimi ir būkite ramus, aš jus ištrauksiu iš čia gyvą ir sveiką.

Sulig tais žodžiais žengė į duris, bet staiga atsigręžė ir priminė, jog nederėtų užmiršti garbiojo algvasilo Djego Garsijos, kuriam ne pro šalį užkišti burną aukso kaiščiu, taipgi pranešėjo, idant, skaitydamas kaltinamąjį aktą, lengviau nurytų ištisus paragrafus.

– Pranešėjas, mielas pone, – tarė jis, – vien suraukdamas antakius, pakeldamas balsą ar treptelėdamas koja, gali patraukti išsiblaškiusio teisėjo dėmesį ir vienu judesiu nušluoti nuo žemės dorą krikščionį.

Nutaisiau miną, jog supratau, ir pridėjau dar penkiasdešimt realų. Atsidėkodamas jis patarė man pasikelti apsiausto apykaklę ir davė dvi piliules nuo slogos, kurią gavau šaltame požemyje. Ir, žiūrėdamas į pančius, pridūrė:

– Ir tų geležų galite nusikratyti, tik duokite aštuonis realus kalėjimo viršininkui. Tai tokie žmonės, kurie niekados nedaro gera savo artimui, jei neturi sau naudos.

Patarimas man patiko. Kai jis pagaliau išėjo, daviau kalėjimo viršininkui eskudą, ir jis nukaustė pančius.

Neilgai trukus jisai ėmė kviestis mane į svečius. Turėjo pačią – ne moterį, o veikiau banginį – ir dvi dukras, tikras kipšų išjodas, bjaurias ir kvailas, ir vis dėlto pasiutiškai linkusias į palaidą gyvenimą. Taip jau atsitiko, jog vieną dieną, kai buvau pas juos, viršininkas – jis buvo vardu Blandonas de San Pablas, o jo pati donja Ana Moraes, – parėjo pietų, šniokšdamas iš įtūžio. Valgyti jis nenorėjo. Nujausdama, jog bus nutikęs koks baisiai nemalonus dalykas, pati prikibo prie jo ir taip įkyriai kaip visada įniko kamantinėti, kad jis neištvėręs suriko:

– Kas nutiko? Ogi namų šeimininkas Almendras, tas nevidonas ir vagis, kai susiginčijome dėl nuomos, pasakė, kad tu ne visai švari.

– O ką, ar jis man valė purvus nuo padurkų, tas nevidonas? – užsiplieskė ji. – Amžinatilsį senelis jam to nebūtų atleidęs, o tu, sakyk, koks tu vyras, jei nenurovei už tai barzdos? Gal pasišaukti tarnaites, kad man padurkus nuvalytų? Ačiū Dievui, – kreipėsi ji į mane, – negaliu girtis, kad mudu vieno kraujo, nes iš to, kuris teka jo gyslomis, pusė žydiško, o pusė prasčioko. Dievaži, pone done Pablai, jeigu, man girdint, būtų šitaip pasakęs, priminčiau aš jam, kad nešiojasi ant pečių švento Andriejaus verpstę[9]!

Tuomet kalėjimo viršininkas, didžiai susikrimtęs, sušuko:

– Ak motin, geriau patylėk, nes jisai pasakė, jog ir tavo sruogų užvyniota ant tos verpstės. O ne visai švari esi ne todėl, kad gyveni kaip kiaulė, o todėl, kad nevalgai kiaulienos.

– Vadinas, išvadino mane žyde? Ir tu ramiai, lyg niekur nieko man tai sakai? Tai šit kaip gini savo pačios šlovę, šlovę donjos Anos Moraes, Estebano Rubijo dukraitės ir Chuano de Madrido dukters, kas žinoma Dievui ir visiems doriems žmonėms?

– Ką? – atsiliepiau. – Jūs Chuano de Madrido duktė?

– O kaipgi! Chuano de Madrido, to paties, kur iš Aunjono!

– Dievaži, – tariau, – tasai nevidonas patsai žydas, mergos vaikas ir ragais apvainikuotas vyras! – Ir pridūriau kreipdamasis į visus: – Chuanas de Madridas, amžiną jam atilsį, buvo mano tėvo pusbrolis. Ir aš įrodysiu, koks kraujas teka jo gyslomis, nes tai mano priedermė. O jeigu išeisiu iš kalėjimo, priversiu tą nevidoną šimtąsyk išsiginti šitų žodžių. Mieste turiu raštą, aukso raidėmis spaustą, ir ten pasakyta ir apie dėdę, ir apie tėvą.

Visi be galo nusidžiaugė nauju giminaičiu ir pralinksmėjo išgirdę apie bajorystės raštą. Neturėjau aš to rašto ir neišmaniau, kas tai per žmonės. Vyras panoro nuodugniau susižinoti apie mūsų giminystę, o aš, kad nenutvertų meluojant, tūžau, dievažijausi ir šaukiausi dangaus keršto. Tada jie pradėjo mane raminti, prašė išmesti visa tai iš galvos ir daugiau apie tai nekalbėti. Vis dėlto kartas į kartą lyg netyčia sušukdavau: „Chuanas de Madridas! Ką, jam nusispjauti į mano bajorystės raštą?“ Arba: „Chuanas de Madridas! Juk jo tėvas buvo vedęs storulę Aną de Asevedo“. Ir vėl patylėdavau kurį laiką.

Taip susiklosčius aplinkybėms, kalėjimo viršininkas pagaliau pasiūlė man valgyti ir miegoti jo namuose, o raštininkas, jo puprašytas ir mano papirktas, taip gražiai viską patvarkė, jog senė išjojo ant asilo, už pavadžio vedamo, ir apvažiavo visą miestą su šaukliu priešaky. Šauklys skelbė: „Ši moteriškė baudžiama už vagystę!“ Maršą grojo budelis, mušdamas taktą į jos šonus ponų teisėjų nurodymu. Iš paskos jojo mano bendrai, be skrybėlių, atvirais veidais, raiti ant kuinų, kuriais vežiojamas vanduo. Juos pririšo prie gėdos stulpų, ir juo didesnė buvo gėda, kad neturėjo kuo jos prisidengti, o paskui ištrėmė iš Madrido šešeriems metams.

Aš buvau lygtinai atleistas nuo bausmės raštininko dėka, be to, ir pranešėjas padarė savo darbą kaip dera: pakeitė toną, skaitė tyliu prikimusiu balsu, mikliai šokinėdamas per pagrindinius kaltinimo straipsnius ir rydamas ištisus paragrafus.

PENKTAS PERSKYRIMAS

APIE TAI, KAIP IŠSINUOMOJAU KAMBARĮ, IR APIE NEGANDĄ, KURI TENAI MANE IŠTIKO

Išėjęs iš kalėjimo, pasijutau vienas, be draugų. Nors jie ir perspėjo mane, jog trauks Sevilijos keliu prašydami išmaldos, dėtis prie jų nenorėjau.

Nusprendžiau pasiieškoti kokio prieglobsčio ir aptikau namus, kame buvo išnuomojami kambariai. Susipažinau ten su tokia mergužėle – šviesiaplauke, baltutėle, linksmute, smagiai šaudančia akutėmis, sklidina tiekos gyvybinių jėgų, jog kunkuliavo kaip puodas ant ugnies. Mergužėlė trupučiuką švepliavo[10], bijojo pelių ir buvo įsitikinusi, jog turi gražias rankas, ir kad visi jomis žavėtųsi, visada pati karpydavo žvakes, pilstydavo sriubą ir pjaustydavo mėsą, bažnyčioje melsdavosi susidėjusi rankas, gatvėje rodydavo pirštuku, kas kur gyvena, svetainėje amžinai taisydavosi smeigtuką plaukuose, o žaisdavo tik muštuką, nes ir čia turėdavo progą rodyti savo dailias rankas. Tarpais žiovaudavo – tyčia, prisiversdama, idant galėtų parodyti dantukus ir peržegnoti burnytę. Žodžiu tariant, viskas namuose buvo tiek kilnota ir perkilnota jos rankutėmis, jog tėvams, ir tiems jau buvo įsiėdusi.

Šeimininkai labai gražiai mane priėmė, nes iš to gyveno, ir gana neblogai, nuomodami kambarius, be manęs, dar dviem: tokiam portugalui ir katalonui. Tiedu labai mandagiai mane sutiko.

Mergužėlė pasirodė man tinkama nuoboduliui nuvaikyti, juoba kad gyvenome po vienu stogu. Pradėjau ganyti ją akimis, sekti pasakas, kurių mokėjau begalę smagiai laikui nustumti, pasakoti visokiausias naujienas, nors niekur jų nebuvau girdėjęs, žodžiu tariant, jai ir jos tėvams stengiausi visa kuo pasitarnauti ir įtikti, juoba kad tai man nieko nekainavo. Tikinau, jog moku tam tikrų užkeikimų ir išmanau juodąją magiją, galiu padaryti netgi tokį dalyką, kad jiems pasirodys, jog namai griūva arba dega. Paistydavau moterims visokius niekus, o jos, lengvatikės iš prigimties, priimdavo viską už tikrą pinigą. Šitaip laimėjau jų prielankumą, bet nelaimėjau merguželės širdies, nes

nebuvau deramai vertinamas, neturėdamas drabužių kaip pridera (nors ir gražiau rengiausi, padedant kalėjimo viršininkui, kurį lankiau kaip lankęs, palaikydamas giminystės ryšius mainais į mėsą ir duoną).

Ir štai, sumanęs kartą apsimesti turtuoliu, slepiančiu savo padėtį, pradėjau siuntinėti draugus savęs lankyti, kai manęs nėra namie. Iš pradžių atėjo vienas ir paklausė pono dono Ramiro de Gusmano, kaip buvau apsišaukęs, nes draugai įtikino, jog mainyti vardą labai paprasta ir, svarbiausia, naudinga. Žodžiu tariant, paklausė dono Ramiro, „turtingo pirklio, ką tik neseniai pasirašiusio su karaliaus dvaru tris rangos sutartis". Šeimininkai nepažino manęs pagal tokį apibūdinimą ir atsakė, jog taip, gyvenąs pas juos toksai donas Ramiras de Gusmanas, tiktai ne tiek turtingas, kiek nudriskęs, mažo ūgio, neišvaizdus, be ištekliо.

– Tas pats, – atsiliepė mano draugas, – kaip tik jo ir klausiu. Negeidaučiau didesnės rentos, tarnaudamas Viešpačiui, už tuos dešimt tūkstančių dukatų, kurie kasmet jam suplaukia į kišenę.

Pripaistė dar visą krūvą išmonių, galutinai juos pritrenkdamas, ir išėjo paprašęs perduoti vekselį, aišku, netikrą, išrašytą mano vardu devynių tūkstančių eskudų sumai. Ir mergužėlė, ir motina įtikėjo mano turtais ir ėmė galvoti apie mane kaip apie būsimą vyrą ir žentą. Kai parėjau nutaisęs abejingą veidą, jiedvi sutiko mane tarpdury ir, įteikdamos vekselį, tarė:

– Pinigus ir meilę sunku nuslėpti, pone done Ramirai. Kodėl gi jūs, jūsų malonybe, nesisakėte, kas esate, būdamas toks artimas mūsų šeimos draugas?

Apsimečiau nepatenkintas, kad man paliktas vekselis, ir nuėjau į savo kambarį. Gražu buvo žiūrėti, kaip pradėjo man įtaikauti, sužinojusios apie mano pinigus. Sakė, jog man viskas tinka, žavėjosi mano kalbomis, tikindamos, kad niekas man neprilygsta sąmoju. Pamatęs, kad jos užkibo, pasiūliau mergužėlei savo ranką ir širdį, o ji išklausė didžiai patenkinta ir, savo ruožtu, prikalbėjo man galybę meilių žodelių. Išsiskyrėme, ir vieną vakarą, idant jos dar tvirčiau tikėtų mano turtais, užsirakinau savo kambaryje, atitvertame nuo svetainės plonyte sienele, iškroviau ant stalo savuosius penkiasdešimt eskudų ir

perskaičiavau juos tiek kartų, jog iš klausos galėjai pamanyti, kad jų ten mažų mažiausia šeši tūkstančiai. Galutinai įsitikėjusios, jog turiu šitiek grynais, jiedvi nėrėsi iš kailio, stengdamosi man visokeriopai įtikti ir patenkinti visus norus, o man to ir tereikėjo.

Portugalas, Vaškus de Menezis, vilkėjo juodu gedulo apsiaustu, avėjo auliniais batais, segėjo mažutę apykaklę ir želdinosi dideliausius ūsus. Tas Kristaus ordino riteris (kad jis kur parkristų!) degė meile donjai Berengelai de Robledo, nes tuo vardu buvo merguželė, ilgomis kalbomis stengėsi užkariauti jos širdį, dūsaudamas kur kas dažniau nei davatka per Gavėnios pamokslą. Balso jis neturėjo ir amžinai dėl to riejosi su katalonu, pačiu nykiausiu ir labiausiai pagailos vertu Dievo padaru. Pietaudavo jis tercijomis, kitaip sakant, kas trečią dieną, ir valgydavo tokią sužiedėjusią duoną, jog vargu ar ją įkrimstų ir sąmojingas žmogus. Dėjosi šaunuoliu, tik kad kiaušinių nedėjo, o šiaip visa kuo panėšėjo į vištą, net kudakino be perstojo it višta. Pastebėję, kaip sparčiai siekiu tikslo, jiedu pradėjo mane su purvais maišyti. Portugalas vadino mane utėlėtu driskium ir perėjūnu, o katalonas – bailiu ir niekšu. Aš viską žinojau, net savo ausimis girdėjau mane plūstant, bet nenorėjau su jais prasidėti. Šiaip ar taip, merguželė mielai kalbėjosi su manim ir skaitė mano meilės laiškelius. Iš pradžių kaip paprastai rašiau: „Nepaprasto jūsų grožio pakerėtas, išdrįsau...“, kalbėjau apie „meilės liepsną“, kančias, piršausi į vergus ir vietoj parašo piešiau strėle pervertą širdį. Ilgainiui ėmėme kreiptis į vienas kitą „tu“, ir vieną dieną, idant dar labiau pašoktų jos tikėjimas mano aukšta padėtimi, nusisamdžiau mulą, prijojau prie jos namų, prisidengiau apsiaustu veidą ir kitonišku balsu paklausiau, ar čia kartais gyvena ponas donas Ramiras de Gusmanas, Valserado ir Veljoretės dvarų šeimininkas.

– Čia gyvena toks žemo stogo bajoras šiuo vardu, – atsiliepė merguželė.

Pareiškiau, jog tą bajorą ir turiu omeny, ir paprašiau dėl Dievo meilės pasakyti ponui, kad buvęs atvykęs jo malonybės ūkvaizdis Djegas de Solorsana banke tvarkyti kai kurių piniginių reikalų ir ta dingstimi norėjęs nusilenkti ponui ir pabučiuoti jam rankas. Sulig šiais žodžiais nujojau šalin ir po valandėlės parėjau kaip niekur nieko. Jiedvi

pasitiko mane kuo džiugiausiai nusiteikusios, papriekaištavo, kad vėl nuslėpiau nuo jų Valserado ir Veljoretės dvarus, ir persakė ūkvaizdžio žodžius. Merguželė suvis pametė galvą, įsigeisminusi gauti tokį turtingą vyrą, paskyrė man pasimatymą pirmą valandą nakties savo miegamajame, į kurį galėjai patekti iš terasos nusileidęs ant stogo.

Šėtonas, kuris niekad nesnaudžia, taip jau patvarkė, jog tą naktį, kai, geisdamas kuo greičiau pasinaudoti proga, nuo terasos lipau ant stogo, paslydau ir taip plojausi ant gretimo namo, kame gyveno teismo raštininkas, kad suskaldžiau visas čerpes ir gerokai apsilamdžiau šonus. Griausmas prikėlė visus namus, ir žmonės, manydami, jog tai vagys – teisingumo tarnai visada sprendžia apie kitus pagal save, – šoko lipti ant stogo. Juos pastebėjęs bandžiau slėptis už kamino ir tik dar labiau sužadinau jų įtarimą. Raštininkas su broliu ir dviem tarnais apkūlė mane pagaliais ir be jokių ceremonijų surišo po damos akių. O ji tiktai kvatojo, nes, kaip sakiau, laikė mane raganium ir burtininku ir manė, jog kritau juoko dėlei arba juodosios magijos sumetimais, tad, prisikvatojusi sočiai, paliepė kilti ant stogo ir liautis krėsti pokštus. Tuo tarpu aš kaukiau iš skausmo, velėjamas kumščiais ir pagaliais, ir apmaudžiausia, kad ji vis kvatojo, vis negalėjo patikėti, jog man ne juokai galvoj.

Raštininkas tučtuojau ėmėsi rašyti protokolą, o išgirdęs kišenėje žvangant raktus, nustatė ir parašė, jog tai visrakčiai, nors ir rodžiau juos išsitraukęs, vis dėlto neprisipažino klydęs. Kai pasisakiau esąs donas Ramiras de Gusmanas, kone sprogo iš juoko. Nusiminęs, kad mane prikūlė po damos akių, suėmė be jokio pagrindo ir laiko vagimi, nebežinojau ką daryti. Puoliau prieš raštininką ant kelių, bet nei vienaip, nei kitaip negebėjau suminkštinti jo širdies.

Visa tai dėjosi ant stogo, o teismo raštininkams nesunku ir stogo čerpes paversti liudytojais. Galiausiai man liepė kraustytis apačion ir pro langą nuleido į kambarėlį, kame buvo virtuvė.

ŠEŠTAS PERSKYRIMAS

KURIAME PASAKOJAMA, KAS MAN NUTIKO VĖLIAU

Kiaurą naktį nesudėjau akių nė bluosto, keikdamas savo piktą dalią, panorusią, kad pakliūčiau ne į savo damos miegamąjį, o raštininkui į nagus. O prisiminęs, kiek popierių jis prirašė apie tariamus visrakčius, supratau, jog niekas pasaulyje taip veikiai neauga kaip teismo raštininko pasigauta kaltė. Ištisą naktį kūriau visokiausius planus. Tarpais ketinau melsti malonės vardan Jėzaus Kristaus, bet, prisiminęs, ką tie fariziejai padarė jam gyvam esant, išmečiau tą mintį iš galvos. Ne kartą mėginau išsivaduoti iš pančių, bet sulig kiekvienu krebžtelėjimu jis kėlėsi iš lovos ir ėjo tikrinti, ar neatsileidę mazgai, ko gero, labiau rūpindamasis mane sulaikyti, negu aš – ištrūkti. Vos prašvitus, raštininkas apsirengė ir, kol namie visi dar miegojo, atėjo pas mane drauge su liudytojais. Griebė diržą ir įniko vanoti man šonus, kaltindamas vagyste su tokiu išmanymu, su kokiu gali kaltinti nebent tas, kas pats tuo pratęs nusidėti.

Taip mudviem beleidžiant laiką, kai jis nešykštėjo man diržo, o aš buvau veik apsisprendęs nepašykštėti jam aukso, to Dievo Avinėlio kraujo, be kurio neįmanoma apdoroti brangakmenių[11], vidun įžengė portugalas ir katalonas, priprašyti ir išgrūsti iš namų mano mylimosios, kuri matė, kaip kritau ant stogo ir gavau lupti, ir pagaliau perprato, jog tai ne magija, o paprasčiausia nelaimė. Raštininkas, pamatęs, kad jiedu su manim kalbasi, pasismailino plunksną ir jau ketino prisegti juos prie bylos kaip mano bendrininkus.

Portugalas neištvėręs išvadino jį paskutiniais žodžiais ir pareiškė, kad jis esąs kilmingas *fidalgo de casa do Rey**, o aš – *homen muito fidalgo*** ir kad niekšiška ir žema laikyti mane surištą. Jis pradėjo mazgyti virves, raštininkas pratrūko rėkti apie priešinimąsi pareigūnui,

* Karališko kraujo bajoras *(port.)*.

** Labai kilmingas žmogus *(port.)*.

o du jo tarnai – lyg policininkai, lyg budelio parankiniai – nusimetę sutrypė apsiaustus ir persiplėšė apykakles, kaip paprastai daroma, vaizduojant tariamas muštynes, ir ėmė šauktis karaliaus apginties. Pagaliau portugalas ir katalonas atrišo virves, ir raštininkas, pamatęs, jog pagalbos nesulauksiąs, tarė:

– Dievaži, su manimi taip elgtis nevalia, ir jeigu jūsų malonybės būtute ne tie, kas esate, brangiai jums tai atsieitų. O dabar paliepkite atsiskaityti su štai šitais liudytojais ir teikitės įsidėmėti, kad aš einu savo pareigas be jokio atlyginimo.

Iškart sumečiau, ką jis turi omeny, išsiėmiau aštuonis realus ir atidaviau tarnams. Knietėjo nagai atsiteisti už išdirbtą kailį, bet nuvijau tą mintį gėdydamasis prisipažinti gavęs lupti, ir išėjau sykiu su savo gynėjais, didžiai dėkodamas jiems už išgelbėjimą ir išvadavimą.

Parėjau mėlynėmis išdabintu veidu ir ištaisytais šonais. Katalonas be paliovos kvatojo tikindamas merguželę tekėti už manęs, idant patarlę „ir žmona apgavo, ir į kailį gavo“ būtų galima skaityti atvirkščiai: „Ir į kailį gavo, ir žmona apgavo“. Vadino mane šaunuoliu sakydamas, jog už vieną muštą dešimt nemuštų duoda. Vos tik įeidavau į svetainę, iškart dviprasmiškai prašnekdavo apie kailių išdirbimą arba apie malkas bei pagalius.

Matydamas, jog portugalas ir katalonas neatstoja nuo manęs su savo pašaipomis bei užgaulėmis, be to, susvyravus šeimininkų tikėjimui mano turtais, pradėjau galvoti, kaip išsikrausčius iš tų namų. Idant nereiktų iškloti krūvos realų už maistą, lovą ir pastogę, susitariau su tokiu licenciatu Ylu de Giniu, kilimo iš Ugniljo, kad su dviem draugais ateitų kurią naktį manęs suimti. Pasirodė jie nurodytą valandą ir pareiškė šeimininkei, jog siųsti šventosios inkvizicijos ir jog šiuo atveju privalu šventai saugoti paslaptį. Moterėlės pašiurpo prisiminusios, ką joms pripasakojau apie juodąją magiją. Kai mane griebė už pakarpos, jiedvi tylėjo, tačiau kai griebė mantą, paprašė ją palikti užstatu už skolą, bet gavo atsaką, jog tai šventosios inkvizicijos nuosavybė. Sulig tais žodžiais nė gyva dvasia neatsiliepė.

Inkvizitoriams mane išsivedus, jiedvi sušneko, jog visada to bijojusios. Papasakojo portugalui ir katalonui apie žmones, anksčiau

mane klausinėjusius, ir tiedu pareiškė, jog tai buvę demonai ir jog aš pardavęs sielą velniui. O kai jiedvi užsiminė, jog vieną vakarą aš skaičiavęs pinigus, tiedu atrėmė, kad joms taip tik pasirodę, o iš tikrųjų tai buvę ne pinigai. Sunku joms buvo patikėti įnamių žodžiais.

Taip išsaugojau savo mantą ir pinigus, kuriuos būčiau sukišęs už nuomą. Netrukus, savo vaduotojų patariamas, nusprendžiau įsigyti naujus drabužius: prašmatnias kelnes, madingą durtinį ir plačią apykaklę ir pasisamdyti liokajų, taip sakant, smulkiais pinigais, o būtent du pažus, kaip tuomet buvo įprasta. Draugai skatino prabangiai rengtis, gražiausiomis spalvomis piešdami, kiek laimėčiau apsimetęs turtingu jaunikiu, ir įtikinėjo, kad tokių vedybų sostinėje ne taip jau reta. Žadėjo netgi padėti ir nurodyti tinkamą damą, o galvą jai apsukti reikėsią savo išmanymu. Godus iš prigimties, juo labiau pasigviešęs susižvejoti turtingą nuotaką, beregint apsisprendžiau. Pavaikščiojau po varžytines, nusipirkau jaunikio apdarą, susižinojau, kame išnuomojami arkliai, ir pasirinkau ristą žirgą. Norėjau pasisamdyti ir liokajų, bet tą dieną neradau.

Išjojau į Didžiąją gatvę ir sustojau prie pakinktų krautuvės, lyg ketindamas ką pirkti. Tuo metu prijojo du raiteliai, kiekvienas su liokajum, ir paklausė, ar perku tas sidabru padabintas kamanas, kurias kaip tik laikiau rankose. Paleidau liežuvį ir, pabėręs krūvą galantiškų žodelių, valandėlę juos šnekinau. Pagaliau, kai jie pasisakė išsirengę pasijodinėti po Pradą, paklausiau, ar neapsunkinsiu pritapęs prie jų draugijos. Pirklį pripraŠiau nukreipti mano pažus ir liokajų į Pradą, kai tik tie pasirodys, nusakiau, kokios jų livrėjos, įsiterpiau tarp abiejų raitelių, ir nujojome. Sumečiau, jog niekas iš matančių mus nesupaisys, kam priklauso liokajai ir katras iš mūsų jo neturi.

Drąsiai užvedžiau kalbą apie žirgų lenktynes Talaveroje, paskui apie savo ristūną, baltai baltą su melsvu atspalviu it porcelianas, pasigyriau veikiai iš Kordobos gausiąs nuostabų eržilą. Susitikęs kokį pažą ar liokajų, arkliu vediną, klausinėjau sustabdęs, kieno tas žirgas, ar šeimininkas nežadąs jo parduoti, ir dėsčiau apie jį viską, kas tik įmanoma. Liepdavau pavedžioti šen bei ten gatve, būtinai išrasdavau kokią kliaudą, esamą ar tariamą, ir patardavau, kaip ją ištaisyti. Taip

jau lėmė mano laimė, kad tokių progų pasitaikė nemaža. Pastebėjau, kad mano bendrakeleiviai susižavėję ir tarsi klausia vienas kitą: „Kas per vienas tasai plikbajoris?“ – mat vienas jų turėjo ant krūtų pasikabinęs riterių ordino ženklą, o kitas – briliantinę grandinę, liudijančią jo aukštą kilmę ir taipgi priklausomybę ordinui, – ir paaiškinau, jog noriu nusižiūrėti gerų žirgų sau ir savo pusbroliui, nes ketiname dalyvauti vienose lenktynėse.

Radomės Prade. Ištraukiau kojas iš balnakilpių, prasižergiau ir ėmiau mūdrauti, apsiaustą persimetęs per petį, su skrybėle rankoje. Visi sužiuro į mane. Kas sakė: „Esu jį matęs pėsčią“, o kas: „Še tau, apsukrus sukčius!“ Dėjausi, kad nieko negirdžiu, ir jojau sau.

Mano keliabendriai prijojo prie karietos su keliomis damomis ir paprašė mane sykiu pašnekinti jas pramogos dėlei. Palikau juodu linksminti merginas ir prisiartinau iš tos pusės, kur sėdėjo motina ir tetulė. Smagios pasitaikė senučiukės, viena kokių penkių dešimčių metų, kita truputį jaunesnė. Pažėriau joms galybę saldžių žodelių, ir jos mielai klausėsi, nes nėra tokios moters, nors ir kokio amžiaus ji būtų, kuri turėtų mažiau savimanos nekaip metų. Pažadėjau jas apipilti dovanomis ir pasidomėjau kitomis damomis, ir jiedvi atsakė, kad anos dar mergelės, beje, tai buvo aišku iš jų kalbų. Kaip ir įprasta tokiu atveju, palinkėjau joms pasiskirti vyrą pagal savo luomą ir dorybes. Senutėms baisiai patiko žodis „pasiskirti“. Pasiteiravo savo ruožtu, ką veikiu sostinėje. Atsakiau, jog slapstausi nuo tėvų, panorusių prieš mano valią suvesdinti mane su bjauria, kvaila ir žemos kilmės moterimi ir tik todėl, kad ji parsineša didelį kraitį.

– Aš, mielos ponios, linkęs imti gryno kraujo krikščionę, nors ir bekraitę, o ne kokią pinigais aptekusią žydę, nes iš Dievo malonės mano majoratas duoda man apie keturis tūkstančius dukatų pajamų, o jei laimėsiu bylą, kuri, man regis, krypsta gera linkme, nieko man nebereikės.

Sulig tais žodžiais tetulė net pašoko.

– Ak mielas pone, kaip jūs man patinkate! – įsiterpė ji. – Veskite mergaitę iš geros šeimos ir tik tokią, kuri jums į širdį. Ne tokia jau aš turtinga, bet, patikėkite, iki šiol nieku gyvu nesutikau ištekinti

dukterėčios, nors ir kokie piningi vyrai piršosi, nes man netiko jų kilmė. Ji, vargšelė, turi viso labo šešis tūkstančius dukatų kraičio, bet kuo jau kuo, o kilme jai niekas neprilygs.

– Nė neabejoju, – atsakiau.

Tuo tarpu panelės, pasikalbėjusios su mano keliabendriais, pasiūlė kuo nors pasivaišinti. Ir tada

Jų žvilgsniai susitiko,
ir suvirpėjo jiems smakrai...[12]

Pamatęs, jog pasitaikė puiki proga, didžiai apgailestavau, kad nėra mano pažų, kuriuos galėčiau pasisiųsti namo atnešti kokių saldumynų. Damos padėkojo už dėmesį, ir tada pakviečiau jas pavakarių rytojaus dieną į Kasą del Kampą. Jos mielai sutiko atvažiuoti, pasisakė, kur gyvena, ir paklausė, kame aš apsistojęs. Jų karieta nuvažiavo, o aš su savo keliabendriais pasukau namo. Vertindami mano vaišingumą ir dosnią širdį, naujieji draugai pajuto man didelį palankumą ir savo ruožtu pakvietė mane sykiu pavakarieniauti. Truputį pasiprašydinau, paskui vis dėlto pavakarieniavau su jais, tolydžio pasisiųsdamas ką nors pažiūrėti, ar nepasirodę mano tarnai, ir žadėdamas juos išvyti. Išmušė dešimtą, ir aš, prasimetęs meilės pasimatymu, jų atsiprašiau. Atsisveikindami sutarėme rytojaus dieną po pietų susitikti Kasoje del Kampe.

Grąžinau nusisamdytą žirgą šeimininkui ir nuskubėjau namo. Aptikau draugus lošiant kortomis. Pasipasakojau, kas man nutiko ir ką sutariau rytojaus dieną ištaisyti, ir mes nusprendėme žūtbūtinai surengti vaišes, kad ir du šimtus realų tai atsieitų.

Taip tarę, nuėjome gulti. Prisipažįstu, kiaurą naktį nesudėjau akių, vis svarsčiau, ką darysiu su kraičiu. Labiausiai mane draskė abejonės todėl, kad nežinojau, kas man būtų pravarčiau ir pelningiau: ar įsigyti namus, ar paleisti jį apyvarton už palūkanas.

SEPTINTAS PERSKYRIMAS

KURIAME TOLIAU PASAKOJAMA TA PATI ISTORIJA IR KITI NUTIKIMAI BEI NEGANDAI

Išaušo rytas, ir mes sukilome galvodami, kaip prasimanyti tarnų, indų bei užkandžių vaišėms. Šiaip ar taip, kadangi pinigai valdo pasaulį ir nėra žmonių, kurie jų negerbtų, dosniai užmokėjome vieno didiko bufetininkui ir gavome indus, tris tarnus, o sykiu ir jį patį.

Iki pat pusiaudienio laksčiau rūpesčių pilna galva, o po pietų jau buvau nusisamdęs savo žirgelį ir sutartą valandą leidausi Kasos del Kampo link, už juostos prisikaišiojęs popierių, sakytumei svarbių memorialų, kurių netrūko nė po prasegtu durtiniu. Nujojęs į vietą, radau ir damas, ir kavalierius. Damos be galo lipšniai pasisveikino, o bajorai ėmė kreiptis į mane kaip į gerą pažįstamą ir vadinti nebe „jūsų malonybe“, bet „jūs“. Jau vakar buvau prisistatęs kaip donas Feliksas Tristanas, tad šiandien perdėm skambėjo mano vardas. Pasiguodžiau, kad, užsivertęs jo didenybės reikalais ir savo majorato sąskaitomis, būgštavau, jog nespėsiu laiku tesėti pažado, tad dabar turįs atsiprašyti už tas skubotas vaišes.

Tuo tarpu pasirodė bufetininkas su savo palyda, indais ir patiekalais. Damos ir kavalieriai ligi tol žiūrėjo į mane akis išpūtę ir nesakė nė žodžio. Paliepiau patiekti pavakarius altanoje, o damoms ir kavalieriams pasiūliau pasivaikščioti prie tvenkinių. Senučiukės žarstė man komplimentus viena per kitą, o aš tuo tarpu grožėjausi šydų nepridengtais veidais, nes kol gyvas nebuvau regėjęs tokios gražuolės kaip toji, kurią buvau pasiskyręs į žmonas: ji truputį švepliavo, buvo baltutėlė, šviesiaplaukė, rausvaskruostė, mažyte burna, smulkiais ir tankiais dantukais, tiesia nosyte, žalsvų įkypų akių, reto dailumo rankomis, aukšta ir liekna. Kita irgi buvo nebjauri, tačiau kur kas laisvesnio elgesio ir, kaip man rodės, gerokai nubučiuota.

Nuėjome prie tvenkinių, apvaikščiojome juos, apžiūrėjome, ir iš kalbos supratau, jog karaliaus Erodo laikais mano skirtajai būtų grėsęs

baisus pavojus, nes protelio turėjo ne daugiau kaip mažas vaikas. Ji nieko neišmanė, bet kadangi su moterimis man patinka ne tiek tartis ar varžytis sąmoju, kiek gulėti, o gulėti su bjauria ir išmintinga moterim tolygu susigulti su Aristoteliu ar Seneka, ar kokia knyga, nuopuolio menui tarnauju tik su tokiomis dailiosios lyties atstovėmis, kurios nedaro gėdos savo luomui, ir kuo mergina kvailesnė, tuo labiau ji man tinka. Ši mintis mane paguodė. Pasukome atgal altanos link, ir, eidamas per krūmus, persiplėšiau apykaklę. Mergelė pribėgo, sukabino nėrinius sidabriniu smeigtuku, o jos motulė paprašė rytoj pat atsiųsti apykaklę į namus – suadysianti donja Ana, nes tuo vardu buvo dukrelė.

Viskas klostėsi kuo puikiausiai, vaišių buvo per akis: ir karštų, ir šaltų patiekalų, ir vaisių, ir saldumynų. Po gardžių pavakarių mums smagiai besišnekant, pastebėjau per parką atžengiant dviejų tarnų lydimą bajorą. Įsižiūrėjęs pažinau savo garbųjį doną Djegą Koronelį. Jis priėjo artyn ir, pamatęs mane tokiu prašmatniu apdaru, negalėjo atitraukti nuo manęs akių. Kalbėdamas su damomis, kurias vadino pusseserėmis, tolydžio grįžčiojo į mane. Aš tariausi su bufetininku, o abu mano naujieji draugai, pasirodo, geri dono Djego pažįstami, tuo tarpu gyvai su juo šnekučiavo. Klausė jis, kaip vėliau paaiškėjo, kuo aš vardu, ir tie atsakė: Felipė Tristanas, be galo taurus ir turtingas žmogus. Jis persižegnojo, paskui, visiems žiūrint, žengė prie manęs artyn ir tarė:

– Prašom dovanoti, jūsų malonybe, bet, dievaž, kol nesužinojau jūsų vardo, laikiau jus visiškai kitu žmogum, nes kol gyvas neregėjau tokio stebuklo: jūs kaip iš akies luptas mano buvęs tarnas Pablas, Segovijos barzdaskučio vaikas.

Visi prapliupo juoktis, o aš, iš paskutiniųjų stengdamasis neišsiduoti gėdos raudoniu, atsakiau, jog baisiai norėčiau pamatyti tą žmogų, nes jau nebe pirmą kartą pasitaiko išgirsti apie begalinį mudviejų panašumą.

– O Viešpatie! – sušuko donas Djegas. – Ką čia kalbėti apie panašumą! Ir stotas, ir kalbėsena, ir manieros... Neregėtas dalykas! Iš tiesų sakau jums, pone, stebuklai, ir tiek, kaip gyvas nesu matęs nieko panašaus.

Tuomet abi senutės, motina ir tetulė, paprieštaravo, jog toksai kilmingas bajoras niekaip negali panėšėti į kažin kokį prasčioką ir perėjūną, o kad iš tikrųjų nekiltų kokių įtarimų, viena jų tarė:

– Aš puikiai pažįstu poną doną Felipę, nes viešino mus vyro prašymu, o jiedu artimai pažinojosi Okanjoje.

Supratau jos gerus norus ir pasakiau, kad nieko daugiau netrokštu, kaip visame kame joms tarnauti, kiek leidžia mano silpnos jėgos. Donas Djegas taipgi pasiūlė man savo paslaugas ir atsiprašė, kad netyčia įžeidė palaikęs mane barzdaskučio vaiku.

– O žinote, jūsų malonybe, – pridūrė jis, – jo motina buvo ragana, tėvas – vagis, dėdė – budelis, o jis pats – didžiausias nedorėlis ir nevidonas, kokių būta pasaulyje.

Nesunku įsivaizduoti, kas darėsi širdyje, kai man į akis svaidė tokias užgaules. Jaučiausi lyg ant žarijų, nors ir stengiausi tai nuslėpti.

Nusprendėme grįžti į miestą. Aš ir abu bajorai atsisveikinome su damomis, o donas Djegas įsėdo į karietą. Jis paklausė, kokia dingstimi buvo surengtos vaišės ir kaip jos atsidūrė mano draugijoje. Motina ir tetulė papasakojo, kad aš turiu majoratą ir tūkstančius dukatų pajamų ir kad ketina išleisti už manęs Aniką, ir pasiūlė išsiklausinėti pačiam apie viską, idant įsitikintų, jog ta santuoka žada ne tik turtus, bet ir šlovę visai jų giminei.

Taip besišnekėdami, jie privažiavo savo namus Smilčių gatvėje prie Šventojo Pilypo bažnyčios. Aš, kaip ir aną vakarą, užsukau pas savo draugus. Jie pasiūlė sumesti partiją, tikėdamiesi apvalyti mano kišenes. Perpratau jų kėslą ir sėdau prie stalo. Atnešė kortas, aišku, žymėtas. Iš pradžių pralošiau, paskui ėmiau sukčiauti ir laimėjau apie tris šimtus realų. Tuo ir baigėme, aš atsisveikinau ir nuėjau namo.

Savo draugus – licenciatą Ylą de Ginį ir Perą Lopesą – radau namie besimiklinančius išdarinėti įvairius triukus su kauliukais. Pamatę mane, metė savo mokslus į šalį ir ėmė klausinėti, kaip nusisekė vaišės. Buvau susigraužęs ir sunerimęs ir neslėpiau, jog atsidūriau keblioje padėtyje. Papasakojau jiems, kaip susitikau doną Djegą ir kas po to nutiko. Jie mane nuramino, patarė neišsiduoti ir nieku gyvu neatsisakyti savo ketinimų.

Tuo tarpu sužinojome, kad greta, vaistininko namuose, lošiama iš didelių pinigų. Lošti kortomis man buvo ne pirmiena, juo labiau kad turėjau atsargos malką gražiai žymėtų kortų ir daugiau triukų nekaip akrobatas. Nusprendėme eiti toliau ir, kaip sakoma, iškasti kam duobę, tai yra grynai išgremžti kam kišenes. Iš pradžių nusiunčiau draugus, ir tie nuėję paklausė, ar niekas nebūtų prieš palošti su vienuoliu benediktinu, atvažiavusiu gydytis su pilnu kapšu realų, maravedžių bei eskudų ir apsistojusiu pas savo pusseseres. Lošėjams sužibo akys, ir jie suriko:

– Duokit šen savo broliuką, gal atneš laimę!

– Tai gana stambi figūra ordine, – pridūrė Peras Lopesas. – Ištrūkęs iš vienuolyno, jis nori gražiai praleisti laiką ir lošia daugiau pramogos dėlei nekaip dėl naudos.

– Tegul ateina ir lošia kaip nori!

– Tik nereikia svetimų, kad paskiau kalbų nebūtų, – įterpė Ylas de Ginis.

– Apie tai nėra ko nė šnekėti, – atsiliepė šeimininkas.

Galutinai įsitikinę, jog vienuolio pinigai jau guli jų kišenėje, lošėjai priėmė melą už gryną pinigą. Tuo tarpu vienminčiai atėjo manęs. Aš jau laukiau susirengęs su gobtuvu, benediktino abitu, akiniais ir dėtine barzda, kuri buvo dailiai pakirpta ir netrukdė lošti. Įėjau be galo nusižeminęs, atsisėdau, ir pradėjome lošti. Pradėjo jie drąsiai, laikydami mane aukos balandėliu, bet veikiai patys tapo balandėlio auka, nes, išmanydamas šį tą daugiau negu jie, sukišau juos į maišą ir per trejetą valandų susišlaviau per tūkstantį tris šimtus realų. Išdalijau dovanėles, kaip ir dera laimėjusiam, atsisveikindamas tariau: „Tegul bus pagarbintas..." ir išreiškiau viltį, jog nepapiktinęs jų kaip Dievo tarnas sėsdamas prie kortų, nes juk lošėme pramogos dėlei, jokiu būdu ne dėl ko kito. Prasilošę iki siūlo galo, širdyje jie keikė mane paskutiniais žodžiais. Nusilenkiau jiems, ir mes išėjome.

Grįžome pusę antros nakties ir, pasidaliję laimikį, suguléme. Po nemalonių dienos nutikimų truputį atsigavau, o rytą nubėgau išsinuomoti arklio, bet nieko nepešiau ir iš to padariau išvadą, jog tokių kaip aš Madride nemaža. Vaikščioti pėsčiam – juo labiau dabar – atrodė

nepadoru, tad nuėjau prie Šventojo Pilypo bažnyčios ir pamačiau liokajų su arkliu – laukė savo pono, advokato, užsukusio į vidų išklausyti Mišių. Įspraudžiau jam į saują keturis realus, kad paskolintų arklį, kol ponas bažnyčioje, šokteleti į Smilčių gatvę, kame gyvenanti mano širdies dama. Liokajus sutiko. Sėdau ant arklio ir porąsyk perjojau Smilčių gatvę, bet nieko nepastebėjau, ir tik jojant trečią kartą donja Ana žvilgtelėjo pro langą. Išvydęs ją, panorau galantiškai pamūdrauti, bet visa bėda, jog nežinojau arklio nikių nei buvau geras raitininkas. Supliekiau porą kartų šmaikščiu per šonus ir timptelėjau pavadį. Arklys atsistojo piestu, paskui liuoktelėjo kartą kitą, šoko į priekį ir per galvą tėškė mane tiesiai į klaną. Po damos akių atsidūręs tokioje padėtyje, subėgusių vaikiščių apspiestas, prapliupau keiktis:

– Ak tu, velnio išjoda! Negi tu ne berberų veislės žirgas? Tu man liausies kvailiojęs! Juk perspėjo mane, kad turi bjaurių nikių, o aš, kvailys, netikėjau!

Liokajus pagavo arklį, ir tas iškart nurimo. Vėl sėdau į balną. Išgirdęs triukšmą, iškišo galvą donas Djegas Koronelis, gyvenąs drauge su pusseserėmis. Pamačiau jį ir nustėrau. Paklausė, kas atsitiko, pasakiau, kad nieko, nors ir susižeidžiau koją. Liokajus skubino mane lipti žemėn, kol ponas neišėjo iš bažnyčios ir nepamatė, nes turįs netrukus pasirodyti ir joti į rūmus.

Ir vėl nusigręžė nuo manęs laimė, nes, mudviem besiginčijant su liokajum, iš netyčių atsėlino prakeiktas advokatas ir, pažinęs savo kuiną, šoko plūsti liokajų ir kaišioti jam kumščius panosėn plyšodamas visu balsu, jog šlykštu ir niekšiška skolinti arklį velniai žino kam. Bjauriausia, kad įtūžęs kreipėsi į mane reikalaudamas nedelsiant lipti žemėn, jei bijau Dievo. Ir visa tai matė mano dama ir donas Djegas. Tokios gėdos nepatyrė nė viešai nuplaktieji. Nežinojau, kur dėtis iš nevilties, pagalvojęs, jog štai čia, menkame žemės lopelyje, viena po kitos ištiko dvi baisios negandos. Pagaliau teko nulipti, advokatas įsėdo į balną ir nujojo. Norėdamas kaip nors užglostyti nemalonų įvykį, valandėlę dar stovėjau gatvėje, kalbėdamas su donu Djegu.

– Kol gyvas nesu matęs tokio nartaus arklio, – aiškinau jam. – Čia pat, Šventojo Pilypo aikštėje, stovi mano bėris, be galo karštas ir

sunkiai nuvaldomas ristūnas. Pasakojau, kaip sugebu jį staiga sustabdyti. Tai va, man pasakė, jog štai šito licenciato arklys neklausys manęs kaip kažin ką. Nusprendžiau išbandyti. Nemaniau, kad jis toks nirtulingas, o ir balnas toks prastas, jog tiktai per stebuklą išlikau gyvas.

– Užtaigi, – tarė donas Djegas. – Be to, man regis, jūsų malonybė susižeidėte koją.

– Iš tikrųjų, – atsakiau. – Einu pasiimu savo bėrį ir joju namo.

Donja Ana patikėjo mano žodžiais ir nuoširdžiai užjautė, bet užtat donui Djegui sukėlė įtarimą advokato elgesys ir visa tai, kas dėjosi Smilčių gatvėje, ir tai nulėmė mano nelaimę, jau nekalbu apie visas kitas, kurios veikiai mane ištiko.

Didžiausia nelaimė, visų kitų pamatas, laukė manęs namuose. Kai parėjęs žvilgtelėjau į skrynią, kame laikiau paslėpęs visus pinigus – ir atlikusius nuo palikimo, ir išloštus kortomis, išskyrus tą šimtinę realų, kurią nešiojausi kišenėje, – pamačiau, jog dorasis licenciatas Ylas de Ginis ir Peras Lopesas susišlavė juos ir dingo. Nustėrau nebežinodamas nei ką daryti, nei kaip gelbėtis iš bėdos. Sakiau sau: „Vargas tam, kas kliaujasi neteisiais pinigais, nes jie išeis, kaip atėję! Vai, bėda! Ką gi man dabar daryti?“ Galva nenešė, ar pačiam ieškoti vagių, ar šauktis teisingumo pagalbos. Pastaroji mintis atrodė man nevykusi, nes pagauti jie bemat išklotų apie mano persirengimą vienuoliu ir kitas šelmystes, ir man grėstų kartuvės. O vytis irgi negalėjau, nes nežinojau, kurlink jie spruko. Pagaliau, bijodamas prarasti ir nuotaką, į kurios kraitį dėjau visas viltis, nusprendžiau niekur nesikreipti ir niekur neiti, o paskubinti vedybas.

Užkandau, o po pietų išsinuomojau arklį ir išjojau pasijodinėti. Liokajaus neturėjau, tad, nenorėdamas rodytis be jo gatvėje, lūkuriavau už kampo, kol pasirodys koks žmogus, pažiūrėti panašus į liokajų, jojau įdurmu, jam nė nenujaučiant pavertęs jį savo tarnu, o prijojęs gatvės galą, vėl laukiau už kampo, kol pasitaikys kitas atitinkamos išvaizdos praeivis.

Nežinau, ar pati teisybė, bylojanti, jog esu tas perėjūnas, kaip įtarė donas Djegas, ar įtarimas, kilęs dėl advokato arklio, ar kas kita paskatino doną Djegą sekti kiekvieną mano žingsnį, teirautis, kas aš

toks ir iš ko gyvenu. Pagaliau visiškai netikėtai atsiskleidė teisybė, nes buvau gana tolokai pažengęs tvarkydamas vedyboms reikalingus popierius, o ir damos nedavė man ramybės, trokšdamos kuo greičiau eiti prie altoriaus. Ir štai, sekdamas mano pėdomis, kartą susitiko jis Flečilją – tą patį, kuris tariamai pasikvietė mane pietų, kai dar gyvenau su blogos šlovės bajorais. Įtūžęs, jog tada nebepasirodžiau ir nenuvedžiau jo pas mylimą moterį, Flečilja, žinodamas, jog pas jį kadaise tarnavau, papasakojo donui Djegui, kaip andai netyčia mane susitiko ir pasikvietė pietų, o prieš porą dienų pamatė mane raitą, prašmatniu apdaru, ir aš, girdi, pasigyręs, jog vedu turtingą panelę.

Nieko nelaukdamas, donas Djegas nuskubėjo namo, o prie Saulės vartų susitikęs abu mano pažįstamus bajorus – vieną su ordino ženklu, kitą su briliantine grandine, – papasakojo jiems viską ir paprašė nedidelės paslaugos: nutykoti mane naktį gatvėje ir aplamdyti šonus. Perspėjo juos, kad būsiu su jo apsiaustu ir kad iš to apsiausto mane pažinsią. Susitarę dėl visko, Smilčių gatvėje visi trys susidūrė su manimi ir taip gražiai nuslėpė savo kėslus, jog pasirodė man kaip niekad draugiškai nusiteikę. Pastovėjome valandėlę, tardamiesi, ką derėtų nuveikti šį vakarą. Kai pradėjo skambinti vakarinėms pamaldoms, mano draugai atsisveikino, o mudu su donu Djegu patraukėme Šventojo Pilypo bažnyčios link. Taikos gatvės kampe donas Djegas tarė:

– Dėl Dievo meilės, done Felipe, apsimainykime apsiaustais, nenoriu, kad mane čia kas pažintų.

– Mielai, – atsakiau jam, nieko pikta neįtardamas.

Pasiėmiau jo apsiaustą ir atidaviau savąjį. Pasisiūliau jį palydėti ir prireikus ginti nuo piktadarių, bet jis, jau pusiau padaręs savo piktą darbą, pasakė, kad nevalia jo lydėti ir kad eitume kiekvienas savo keliu.

Vos nužengiau keletą žingsnių, įsisupęs į jo apsiaustą, staiga – matyt, paties šėtono įsakymu – du vyrai, tykoję dono Djego dėl kokio meilės nuotykio, apsiausto suklaidinti, šoko ant manęs su nuogomis špagomis rankose ir įniko pliekti kur pakliūva. Paleidau gerklę. Iš balso ir stoto supratę, jog apsipažino, jie dėjo į kojas, palikę mane sumuštą vidury gatvės. Prisidengiau vieną kitą iššokusį gumbą ir valandėlę

stovėjau vietoje, bijodamas rodytis gatvėje. Pagaliau vidurnaktį, tuo metu, kai visada susitikdavau su savo dama, nusigavau iki jos durų, ir staiga išpuola vienas tų, kurie tykojo manęs, dono Djego priprašyti, tvoja kartą kitą vėzdu per kojas ir parbloškia mane ant žemės. Prišoka kitas, rėžia durklu per veidą nuo ausies iki ausies, nuplėšia apsiaustą ir, palikęs tysoti gatvėje, sako:

– Taip atsiskaitoma su niekšingais perėjūnais ir apgavikais!

Pradėjau rėkti ir šauktis kunigo, nežinodamas, kas čia darosi. Vis dėlto iš pastarojo žodžių numaniau, jog čia galėjo būti namų šeimininkas, kurį apdūmiau su tariama inkvizicija, arba mano apmulkintas kalėjimo viršininkas, arba mano paspruke draugai... o apskritai, kur pažvelgsi, visur manęs laukė peilio smūgis. Neįtariau tik dono Djego. Plyšojau: „Gelbėkite! Plėšikai!“ Atbėgo panaktiniai, pakėlė mane nuo žemės ir, pamatę, kad aš be apsiausto, bet užtat su dailiu rėžiu veide, nesuprasdami, kas atsitiko, nuvilko apžiūrėti žaizdos pas kažin kokį barzdaskutį, o kai tas sutvarstė man veidą, paklausė, kur gyvenu, ir parvedė namo.

Paguldė mane į lovą, ir nė pats nepajutau, kaip praslinko toji naktis, skausmingai bemąstant apie perpus perrėžtą veidą, apie vėzdu sudaužytas, nevaldomas kojas, apie tai, jog apvogtas ir suluošintas nebegaliu bendrauti su pažįstamais nei tartis dėl vedybų, nei gyventi sostinėje, nei kur kitur išvykti.

AŠTUNTAS PERSKYRIMAS

APIE MANO GYDYMĄSI IR KITUS NEPAPRASTUS NUTIKIMUS

Pasibudęs rytą pamačiau galvūgaly namų šeimininkę, garbingo amžiaus senę (jai sukako penkiasdešimt penkeri – jei surinktų šitiek akių, lošdama faraoną, susišluotų visą banką), su savo rožiniu dideliausiais karoliukais ir veidu, panašiu lyg į džiovintą persiką, lyg į graikiško riešuto kevalą – toks jis buvo raukšlių išvagotas. Pelniusi

gerą vardą parapijoje, ji galėjo miegoti ramia sąžine. Ir su visais, kas tik pageidauja, malšinti jos geismus. Šaukė ją visi Gaire. Ji nuomojo savo namus ir nurodinėjo adresus tiems, kas ieško pastogės. Įnamių jai netrūkdavo ištisus metus.

Gražu buvo žiūrėti, kaip ji moko mergeles dangstytis veidą apsiaustu, idant atsidengtų atitinkama kūno dalis. Merginas dailiais dantimis mokė šypsotis be perstojo, net reiškiant užuojautą, merginas liaunomis rankomis – švaistytis jomis it špagomis, šviesiaplaukes – dažniau purtyti plaukus ir būtinai išpešti sruogą iš po mantilijos ar kyko, merginas žaviomis akimis – jomis šaudyti, o ilgesingomis – kelti jas į dangų arba primerkti. Kadangi ji išmanė veido gražinimo meną, eidavo pas ją visokios pajuodėlės, ir ji taip jas nuskaistindavo, jog vyrai nebepažindavo, kai tos švytėdamos grįždavo namo. O jeigu jau išėjo kalba apie skaistumą, tai nevalia nutylėti, jog niekas jai neprilygdavo, prireikus grąžinti prarastą vainikėlį. Kokią savaitę pagyvenęs jos namuose, prisižiūrėjau to meno. Be kita ko, ji mokė moteris, kaip dera lupti vyrus ir kokiais priežodžiais dangstytis kiekviena proga. Pavyzdžiui, štai ką, jos žodžiais tariant, privalu žinoti imant dovanas: jaunutės mergaitės jų gauna už gražią nosį, subrendusios merginos – kaip užstatą ir laidą, pagyvenusios moterys – kaip padėkos ir pagarbos ženklą. Vienaip derėjo kaulyti pinigų, kitaip – grandinėlių ir žiedų. Ji rėmėsi tokiais autoritetais kaip Vidanja, varžove iš Alkalos, ir Planjosa iš Burgo[13] – moterimis, dantis praėdusiomis sukčiaujant.

Pasakoju visa tai, idant užjaustute mane, pamatę, į kieno nagus pakliuvau, ir gerai pasvertute kiekvieną jos žodį. Pradėjo ji kaip paprastai patarlėmis:

– Ir gilu su dugnu, ir platu su kraštu, sūneli done Felipe, kuo seikėsi, tuo ir tau atseikės, kokios krikštynos, tokios ir pakasynos. Nei suprantu, nei žinau, kaip tu gyveni. Jaunas dar esi, nenuostabu, kad vėjai galvoj, eini plačiais keliais ir nepaisai, kad, eidamas gult, nežinai, ar kelsies. Man jau grabas į užpakalį stuksi, tad galiu tau drožti teisybę į akis. Kalba žmonės, jog iššvaistei didelį turtą, nė pats nežinai kaip, kad matę tave čia studentą, čia perėjūną, čia bajorą – ir vis draugų būry. Su kokiu draugausi, tokį vardą gausi, kieno vežime sėdi,

tam ir giesmę giedi, ir žinok, vaikeli, kad pilno šaukšto prie burnos neprikelsi – vis keli lašai nusilies. Klausyk, kvailiuk, ko tau lakstyti paskui kiekvieną sijoną, jei šioje parapijoje aš vienintelė išmanau, kuri prekė kiek verta, nustatau kainas ir iš to gyvenu? Sakau, kaip yra, vietoje viską galima sutvarkyti, nėra ko kabinėtis čia vieno, čia kito šelmio ir bėgioti nuo išsitepliojusios mergšės prie suktos kekšės, nes visos jos su tuo gula, kas daugiau siūlo. Duodu žodį, kad būtum išsaugojęs ne vieną dukatą, jei būtum laiku kreipęsis į mane, nes aš pinigams nesimeldžiu. Prisiekiu tau savo amžinatilsį tėvais ir protėviais (tegu būna jiems dangaus karalystė, o ir man drauge su jais!), neprašyčiau tavęs apsimokėti už pastogę, jei pati nestokočiau pinigų žvakelėms bei žolelėms.

Mat ji prekiavo visokiais vaistais, nors ir nebuvo vaistininkė, o jeigu kas ją patepdavo, ir ji išsitepdavo savo ruožtu, kad nakčia galėtų išlėkti pro kaminą.

Matydamas, jog savo kalbą ir pamokslą ji baigė įprastiniu prašymu, pagrindine mintimi, kurią nukėlė į pabaigą, užuot išsakiusi pradžioje, kaip daro jos luomo žmonės, nėmaž nenusistebėjau jos apsilankymu, juoba kad per visą tą laiką, kai pas ją gyvenau, užėjo tik vieną kartą – pasiaiškinti dėl tariamai mane pasiekusių gandų, jog ji raganaujanti, jog norėję ją suimti, bet ji pasislėpusi. Atėjo tada paneigti gandų ir pasakyti, jog yra dar viena senė, kaip ir ji šaukiama Gaire, ir jog nesą ko stebėtis, jei išklystame iš kelio, paženklinto tokiomis gairėmis.

Paskaičiavau, kiek esu jai kaltas, o kai įteikiau pinigus, pikta dalia, kuri niekad manęs nepamiršta, ir šėtonas, visada turįs mane galvoje, parikiavo, kad tuo metu algvasilai ateitų jos suimti už sanguliavimą, įsitikinę, jog nutvers drauge ir jos sugulovą. Įėjo į mano kambarį ir, pamatę mane lovoje, o ją – šalimais, puolė mudu, aptvatino mane kumščiais ir ištrenkė ant aslos. Ją laikė kiti du, vadindami ragana ir sąvadautoja. Kas būtų galėjęs pagalvoti ką nors panašaus apie moterį, gyvenančią kaip anksčiau aprašyta?

Išgirdęs algvasilo riksmus ir mano aimanas, sugulovas – sodininkas, buvęs gretimame kambaryje, – leidosi į kojas. Jie pastebėjo

bėglį, iš kito įnamio sužinojo, kas jis toks, šoko vytis ir sučiupo šelmį, o aš likau sumuštas, išpešiotais plaukais. Kad ir kokias kančias kentėjau, vis dėlto neištvėriau nesijuokęs, girdėdamas, ką jie sako Gairei. Mat vienas jų, spitrindamas ją akimis, kalbėjo:

– Ak tetule, kaip jums tiks vyskupo kepurė ir kaip smagu man bus žiūrėti, kai už savo paslaugas gausite tris tūkstančių ropučių į galvą!

O kitas:

– Ponai teisėjai jau parinko pačių gražiausių plunksnų jums apkaišyti!

Pagaliau atvilko aną nenaudėlį ir abu surišo į krūvą. Atsiprašė manęs ir paliko ramybėje.

Man truputį atlėgo nuo krūtinės, išvydus, kaip pakrypo mano garbiosios šeimininkės reikalai. Dabar turėjau tik vieną rūpestį: laiku pasikelti iš ligos patalo, kad nepraleisčiau progos mesti į ją supuvusį apelsiną. Vis dėlto, pasiklausęs tarnaitės kalbų, nebedėjau vilčių į kalėjimą, nes ji pliauškė dievaižin ką apie skraidymą ir kitokius dalykus, kurie man nelabai patiko.

Tysojau dar kokią savaitę lovoje, veik neišeidamas į gatvę. Turėjau dvylikos dygsnių žaizdą veide, o vaikščioti galėjau tik ramsčiuodamasis kukiais. Pinigų nebeliko, nes visą šimtą realų paklojau už gydymą, maistą ir pastogę. Kad nebereiktų leisti pinigų, kurių neturėjau, nusprendžiau iškėblinti su kukiais iš namų ir parduoti apykakles, liemenes ir visus kitus drabužius, dar suvis kaip naujus. Taip ir padariau, o už laimėtus pinigus nusipirkau senutėlį Kordobos odos koletą, puikų milo durtinį, dukslią, perdėm sulopytą elgetos rudinę, blauzdines ir dideliausias kurpes. Ant galvos užsimaukšlinau vaurą, o ant krūtinės pasikabinau žalvarinį Nukryžiuotąjį ir rožinį.

Gailaus tono ir užuojautą žadinančių posakių išmokau iš tokio pavargėlio, puikiai išmanančio šį meną, ir pradėjau manytis duonos kąsnį nauju amatu. Atlikusius šešiasdešimt realų įsisiuvau į durtinį ir persimečiau į elgetų luomą, pasikliaudamas savo gražbylyste. Ištisą savaitę kiūtinėjau gatvėmis, gailingu balsu traukdamas it litaniją:

– Doras krikščioni, Dievo tarne, paaukoki ką nors vargšui luošiui, opomis ir žaizdomis aptekusiam! Padėki nešti kryžių, Viešpaties užkrautą!

Taip sakydavau paprastomis dienomis, o per šventes prabildavau visai kitu balsu:

– Tikrieji krikščionys ir dievobaimingi Viešpaties tarnai, vardan Dangaus Karalienės, Dievo Motinos, sušelpkite bėdiną luošį, Dievo ranka nubaustą!

Valandėlę patylėdavau (o tai labai svarbu!) ir pridurdavau:

– Nuodų pritvinkęs oras pakirto man rankas ir kojas nelemtą valandą, kai darbavausi vynuogyne gyvas ir sveikas, toks kaip jūsų malonybė dabar, Dieve, duok jums sveikatos!

Variokai pilte pylėsi, kliūdami vienas už kito. Daug pinigų užsidirbdavau ir gal būčiau užsidirbęs dar daugiau, jei man po akių nebūtų pinęsis vienakojis ir berankis žaliūkas, kuris sukinėjosi tomis pat gatvėmis ir gaudavo daugiau išmaldos negu aš, nes prašydavo jos labai prasčiokiškai. Pradėdavo jis prikimusiu balsu, o baigdavo žviegdamas:

– Vardan Jėzaus Kristaus, neapleiskite nusidėjėlio, Viešpaties nubausto už nuodėmes! Aukokite vargšui, ir Viešpats priims jūsų auką! – Ir pridurdavo: – Pasigailėkite, vardanėzaus!

Ir užsidirbdavo tiek, kad pavydu būdavo žiūrėti. Aš tai įsidėmėjau ir nuo to laiko sakydavau nebe „vardan Jėzaus", o „vardanėzaus", sužadindamas didesnę užuojautą. Ilgainiui prisidurdavau vis kitokių posakių ir užsikaldavau pinigo kaip reikiant.

Kėblindavau ramsčiuodamasis kukiais, abi kojas susikišęs į odinį maišą ir apmazgęs jį virve. Miegodavau tokio arkliagydžio namų tarpuvartėje drauge su vietiniu elgeta, tokiu baisiu nenaudėliu ir sukčium, jog didesnio už jį su žiburiu nerastum. Pinigų jis turėjo be skaičiaus ir buvo lyg mūsų akademijos rektorius, nes daugiausia uždirbdavo. Turėjo baisiai didelę išvaržą, be to, taip susiveždavo virve ranką per žastą, jog atrodydavo ištinusi, nevaldoma, pritvinkusi karščio. Atsiguldavo aukštielninkas, išversdavo lauk savo išvaržą, didžiulę it žaidimo kamuolį, ir kalbėdavo: „Štai pažvelkite į vargetą ir į Dievo dovaną, kurios jis nepašykštėjo krikščioniui!" Jeigu eidavo moteris, sakydavo: „Ak gražuole, Viešpats su tavimi!" Diduma jų duodavo jam išmaldą tik todėl, kad vadindavo jas gražuolėmis, ir

stengdavosi žūtbūtinai eiti pro šalį, nors ir būdavo nepakeliui. Jeigu eidavo koks kareiviukas, sakydavo: „Ak pone kapitone!“, o jei šiaip koks žmogus – „Ak pone bajore!“ Jei kas važiuodavo karieta, vadindavo tą „jūsų šviesybe“, o jeigu jodavo dvasininkas ant mulo, kreipdavosi į jį ne kitaip kaip „jūsų ekscelencija“. Žodžiu tariant, meilikaudavo nežmoniškai ir prašydavo išmaldos vis kitaip, nelygu koks šventasis globėjas tą dieną pasitaiko. Taip su juo susidraugavau, kad jis atskleidė man paslaptį, kaip galima praturtėti per porą dienų. Pasirodo, tas varguolis globojo tris vaikiukus, kurie prašė išmaldos ir vogė kas pakliūva. Jie atsiskaitydavo iki paskutinio varioko, o jis viską pasiglemždavo. Be to, turėjo sudaręs sandėrį su dviem vaikinais, kurie rinko aukas parapijos bažnyčiai, ir gaudavo savąją pelno dalį iš skerdžiamų aukų dėžučių.

Aš nusprendžiau sekti jo pėdomis, ir jis pripiršo man porą tinkamų vaikiukų. Mažiau nei per mėnesį susikaliau du šimtus realų su trupučiu. Galiausiai jis pasiūlė dirbti dviese ir kaip didžiausią paslaptį atskleidė man genialią mintį, dar niekam neatėjusią į galvą elgetų pasaulyje, ir mudu sykiu ėmėme darbuotis naujame bare. Mudviejų darbas buvo vogti mažus vaikus, kas dieną po du, keturis ar penkis. Šauklys skelbdavo, mes eidavome pagal adresą pasiteirauti, kaip jis atrodo, ir sakydavome:

– Na, žinoma, pone, aš jį radau, ir jeigu ne aš – tokią ir tokią valandą būtų pakliuvęs po ratais. Dabar jis mano namuose.

Mums dosniai atsidėkodavo, ir mes taip turtėjome, jog neilgai trukus susidariau penkiasdešimt eskudų. Tuo tarpu ir kojos sugijo, nors vis dar muturiuodavau jas skarmalais.

Nusprendžiau keliauti iš sostinės į Toledą, kame nei mane kas pažinojo, nei aš ką pažinojau. Galų gale išsirengiau kelionėn. Nusipirkau tamsų drabužį, apykaklę bei špagą, atsisveikinau su Valkasaru – tuo vardu buvo mano draugas elgeta – ir ėmiau dairytis po užeigas, kaip nusigauti į Toledą.

DEVINTAS PERSKYRIMAS

KURIAME PASIDARAU KLAJOJANČIU KOMEDIANTU, POETU IR VIENUOLIUKIŲ GERBĖJU

Vienoje užeigoje aptikau klajojančių komediantų trupę, išsirengusią į Toledą. Keliavo jie trim vežimais, ir, ačiū Dievui, drauge su jais važiavo vienas pažįstamas iš Alkalos laikų, atsižadėjęs mokslų ir pasišventęs scenos menui. Pasisakiau jam, kad man žūtbūtinai reikia nusigauti Toledan ir pasprukti iš sostinės. Tasai žmogus vos pažino mane su randu veide ir be perstojo žegnojosi, matydamas mane taip gražiai paženklintą peiliu *per signum crucis*. Galų gale jis pasistengė – už mano pinigus – iš draugų išprašyti man vietelę viename vežime.

Keliavome sumišai, ir vyrai, ir moterys drauge, ir krito man į akį viena šokėja, be galo patraukli bestija, be kita ko, vaidinanti komedijose karalienes ir aukštuomenės damas. Taip jau pasitaikė, kad šalia manęs sėdėjo jos vyras, ir aš, geismo apakintas, nė negalvodamas, su kuo šneku, paklausiau:

– Sakykite, pone, kaip man pelnyti jos malonę už kokį dvidešimt eskudų, nes baisiai jau graži man atrodo?

– Nedera man apie tai kalbėti nei ką patarti, nes atsieinu jai vyras, – atsakė žmogėnas, – bet, blaiviai šnekant, o šia tema aš visados šneku blaivia galva, jai negaila išleisti kokių tik norite pinigų, nes kito tokio kūno ir kitos tokios padūkėlės nerasite visoje žemėje.

Taip taręs, nušoko nuo vežimo ir įlipo į kitą, regis, nenorėdamas man trukdyti sutarti su pačia. Patiko to žmogėno atsakymas ir pasirodė man, jog, ko gero, tokius kaip jis turėjo omeny vienas nenaudėlis, kuris, iškreipęs apaštalo Pauliaus žodžius[14], pasakė, kad tokiems vyrams vis viena – turi jie pačią ar ne. Užkalbinau ją pasinaudojęs proga, ir ji paklausė, kurlink aš keliauju, ir truputį pasidomėjo mano gyvenimu. Galiausiai po ilgų derybų sutarėme atidėti mūsų reikalą iki Toledo.

Kelionėje ir šiaip jau turėjome nemaža visokių pramogų. Kartą nei iš šio, nei iš to pradėjau deklamuoti šventojo Aleksio misterijos gabalą, kurį buvau įsiminęs vaikystėje, ir taip gražiai padeklamavau, jog mano naujieji draugai užsigeidė būtinai įtraukti mane į savo trupę. O mokslo draugas, žinodamas visus mano vargus ir nepriteklius, kuriuos anksčiau jam išsipasakojau, paklausė, ar nepageidaučiau ir aš tapti komediantu, ir tokiomis gražiomis spalvomis nupiešė klajojančių komediantų gyvenimą, jog, nebeišmanydamas, kur priglausiu galvą, be to, įsižiūrėjęs į tą dailią moterikę, pasirašiau sutartį dvejiems metams su trupės vadovu. Įsipareigojau niekur nesitraukti nuo jų, o jis pažadėjo man išlaikymą ir atlyginimą už kiekvieną spektaklį. Taip ir nusigavome iki Toledo.

Man liepė išmokti ketvertą eiliuotų prologų ir keletą barzdylų vaidmenų, nes mano balsas atrodė lyg tam tyčia Dievo duotas. Iškaliau juos kuo stropiausiai ir Tolede pirmą sykį pasireiškiau su prologu. Kalbama buvo apie laivą – kaip ir visuose prologuose, – audrų nusiaubtą ir plaukiantį jūromis be maisto ir vandens. Sakiau: „Štai čia uostas“, ir žiūrovus vadinau „aukštuoju senatu“, prašiau atleisti „mūsų riktus“ ir sukaupti dėmesį ir pasišalinau. Mane išlydėjo pritarimo šurmulys, žodžiu tariant, pasirodžiau neblogai.

Vaidinome vieno mūsų aktoriaus parašytą komediją, ir aš didžiai nustebau sužinojęs, jog komediantai gali išeiti į poetus, nes maniau, kad komedijas kuria išmintingi ir mokyti vyrai, o ne šiaip kokie nemokšos. Bet mūsų laikais pasidarė madinga trupių vadovams rašyti komedijas, o aktoriams – farsus apie maurus ir krikščionis. Anksčiau, kaip menu, jei ką ir statydavo, tai tik didžiojo Lopės de Vegos arba Ramono[15] komedijas. Žodžiu tariant, surengėme pirmą spektaklį, ir niekas nieko nesuprato. Kitą dieną vėl parodėme tą pačią komediją. Ačiū Dievui, ji prasidėjo karu, ir aš išėjau scenon ginkluotas ir su nedideliu apvaliu skydu, priešingai būčiau uždusęs po supuvusių aguročių, agurkų ir kopūstkočių krūva. Tokios atmatų krušos pasaulis neregėjo, bet komedija buvo to verta, nes scenoje pasirodė Normandijos karalius, nei šiam, nei tam aprengtas atsiskyrėlio abitu, o juoko dėlei – dar du liokajai, ir tokiai painiavai išnarplioti nebeliko nieko

kito, kaip pabaigoje visus suvesdinti, ir baigtas kriukis. Žodžiu tariant, gavome, ko nusipelnę.

Visi mes baisiai įširdome ir užsipuolėme savo kolegą poetą, o labiausiai – aš. Patariau jam gerai įsidėti galvon šią pamoką ir niekad neužmiršti, ko išvengėme tik per stebuklą. Jis šoko dievažytis, jog komedijoje nėra nė vieno žodžio, jo ranka rašyto, jog sukurpė ją iš gabalų nelyginant elgetos apsiaustą, iš vienos komedijos imdamas vieną, iš kitos – kitą, tik visa bėda, kad siūlės ne visur suėjusios. Jis prisipažino man, jog komediantai, rašydami komedijas, daug kam lieka skolingi, nes nejučia pasisavina atliktų vaidmenų ištraukas, ir jog tas amatas ne toks jau sudėtingas, juoba kad duoda tris ar keturis šimtus realų pelno, kuris ir sugundo rizikuoti. Be kita ko, važinėdami po įvairius miestus, susitinka autorių, kurie siūlo jiems pasiskaityti savo komedijas.

– Pasiimame jas pažiūrėti, išsigabename, paskui priduriame kokią paikystę nuo savęs, išbraukiame švankesnę repliką ir sakome, kad čia mūsų kūryba.

Ir pareiškė man, jog nėra buvę tokio komedianto, kuris būtų kaip kitaip sugebėjęs sueiliuoti bent vieną posmą.

Išmonė pasirodė man visai nebloga, ir, prisipažįstu, mane patraukė šis amatas, juoba kad iš prigimties turėjau polinkį į poeziją, buvau susipažinęs su kai kuriais poetais ir skaitęs Garsilasą[16], tad nusprendžiau atsidėti šiam menui. Taip ir gyvenau atiduodamas visas jėgas poezijai, aktorei ir scenai. Per tą mėnesį, kol buvome Tolede, sukurpiau gerų komedijų, šitaip taisydamas mūsų praeities klaidas, netrukus pelniau gerą vardą ir garsėjau kaip Alonsetė, nes iš pat pradžių prisistačiau Alonsu. Vadino mane Rūsčiuoju, nes šiuo vaidmeniu palenkiau muškietininkų[17] bei kitų prasčiokų širdis. Turėjau tris prašmatnius apdarus ir krūvą pasiūlymų sudaryti sutartį su kitų trupių vadovais. Dėjausi dideliu scenos meno žinovu, kėliau žymiausių aktorių trūkumus, kritikavau Pinedo mimiką, liaupsinau natūralų Sančeso santūrumą, Moralesą vadinau tiesiog gražuolėliu. Su manimi tartasi dėl salės papuošimo ir scenos dekoracijų. Atėjus kokiam autoriui skaityti komedijos, aš pirmas jį išklausydavau ir išsakydavau savo nuomonę.

Pagaliau, šių sėkmių įkvėptas, atėmiau nekaltybę savo mūzai, įsigeidęs romanso, paskiau parašiau intermediją, ir gana neblogą, kaip pasirodė. Ryžausi parašyti ir komediją, o kad išeitų dieviška visais atžvilgiais, sukūriau ją Rožinio Dievo Motinos tema. Prasidėjo ji lumzdžiavimu, veikėjai buvo skaistyklos sielos ir velniai, tuo metu labai madingi personažai. Žiūrovams itin patiko posmai apie šėtoną, jo ištrėmimą iš dangaus ir panašiai. Trumpai drūtai, mano komedija buvo pastatyta ir turėjo pasisekimą.

Darbo turėjau tiek, jog nepajėgiau visko apžioti, įsimylėjėliai traukė voromis: kas posmų apie antakius, kas – apie akis, kas soneto apie rankas, o kas romanso apie plaukus. Kiekvienas toks daiktas turėjo tvirtą kainą, nors tekdavo ir nuleisti, kovojant su varžovais, idant visi kreiptųsi į mane. Na, o dėl kalėdinių viljansikų zakristijonai ir vienuolės, aukų rinkėjos, stačiai grumdavosi. Neregiai rėmė mane maldomis – eiliuodavau po aštuonis realus už vieną. Pamenu, tada ir suposmavau Teisingojo Teisėjo maldą, tokią skambią ir iškilmingą, jog išspausdavo paskutinį varioką. Ne kas kitas kaip aš, vienam neregiui parašiau taip išgarsėjusias eiles, kurias vėliau jis pasisavino, o prasideda jos taip:

O Pana Nesuteptoji,
man suteik malonę,
Tavo įsčios išnešiojo ir t.t.

Aš pirmas įvedžiau madą dvasines eiles, kaip ir pamokslus, baigti prašymu atleisti nuodėmes šioje žemėje ir malonėti amžiną palaimą danguje, kaip štai sakoma Tetuano belaisvio giesmėje:

Jėzau, pikta mums negeiski,
meldžiame beribiai,
nedorybes mums atleiski,
dieviška palaima leiski
džiaugtis amžinybėj. Amen.

Palankiam vėjui pučiant, plaukiau išskleidęs bures eilių jūromis, toks turtingas ir visa ko pertekęs, jog beveik jau knietėjo pasidaryti trupės vadovu. Namai buvo gražiai prižiūrimi, išdabinti, nes, norėdamas kuo pigiau apmušti sienas, griebiausi velniškos gudrybės: prisipirkau herbinių skydų, apėjęs miesto smukles, ir iškabinėjau juos namuose. Atsiėjo jie man po dvidešimt penkis–trisdešimt realų, bet užtat atrodė geriau už tuos, kuriais išpuošti karaliaus rūmai, bent jau todėl, kad pro manuosius kiaurai matei viską, o pro karaliaus herbus nieko negalėjai įžiūrėti.

Kartą nutiko man labai juokinga istorija, ir nors ji padarė man gėdą, vis dėlto negaliu jos nepapasakoti. Paprastai rašydavau komedijas palėpėje, ten tuomet gyvendavau ir valgydavau: tarnaitė atnešdavo pietus, padėdavo ir išeidavo. Rašydamas mėgdavau balsu skaityti kūrinį, lyg vaidindamas scenoje. Velnias taip parikiavo, kad tuo metu, kai pietumis nešina tarnaitė kopė laiptais, gana siaurais ir tamsiais, aš kaip tik kūriau medžioklės sceną ir griausmingai rėkavau:

Gelbėkis, gelbėkis, vejas lokys!
Niekšas suplėšė mane į skutus,
bėki, o bėki, tave sudraskys!..

Ką turėjo pagalvoti tarnaitė – kilimo buvo iš Galisijos[18], – išgirdusi mane šaukiant: „Gelbėkis, vejas lokys!“? Ji tarė sau, jog visa tai gryna teisybė ir jog aš noriu ją perspėti. Puola bėgti, beskubėdama prisimina sijonus ir kūliais nusirita laiptais, išvertusi troškinį ir sukūlusi dubenis; išlekia į gatvę visu balsu šaukdama, jog lokys drasko žmogų. Šokau jos vytis, bet jau buvo per vėlu: subėgę kaimynai pradėjo klausinėti, kurgi lokys, o kai paaiškinau, jog taip atsitikę per tarnaitės paikumą ir jog iš tikrųjų aš deklamavęs vieną sceną, niekas manimi nepatikėjo. Tą dieną likau be pietų. Istoriją sužinojo trupės draugai, po miestą pasklido kalbos apie lokį. Tokie dalykai man dažnai nutikdavo, kai darbavausi poezijos baruose, ir ko jau ko, o nemalonumų niekad nestokodavau.

Taip jau atsitiko, kad mano trupės vadovą – visi jie susilaukia to paties galo! – prirėmė prie sienos kreditoriai, sužinoję, jog Tolede jo

popieriai pakilo, ir pasodino į kalėjimą. Mūsų trupė iširo, ir kiekvienas patraukė savo keliu. Tiesą pasakius, nors draugai ir tempė į kitas trupes, nebuvau linkęs į tą amatą, nes jo ėmiausi tik bėdos spiriamas, ir dabar, turėdamas pinigų ir apdarų, galvojau tik apie pramogas. Atsisveikinau su visais, jie išsivažinėjo, o aš, drauge su komedianto amatu nusprendęs peržegnoti nedorą gyvenimą, staiga išvirtau – jei neužgausiu jūsų malonybės klausos – dūsautoju pro grotas, aiškiau kalbant, pretendentu į antikristo vaidmenį, arba vienuoliukių gerbėju. Įklimpau todėl, jog susidėjau su tokia vienuoliuke, kuriai prirašiau kalną kalėdinių eilių ir kuri įsimylėjo mane, pamačiusi Devintinių misterijoje atliekant šventojo Jono Evangelisto vaidmenį, o ji kaip tik priklausė tam ordinui. Be galo lepino mane dėmesiu, o kartą pasakė labiausiai gailestaujanti, kad aš nuėjęs į komediantus, – mat buvau jai prisigyręs, jog esu didiko sūnus. Pagaliau ryžausi jai parašyti.

Laiškas

Ne tiek naudos sumetimais, kiek trokšdamas įtikti jūsų malonybei, palikau kolegų draugiją, nes bet kurioje draugijoje be jūsų jaučiuosi vienišas. Ir dabar, labiau priklausydamas sau pačiam, sykiu dar labiau priklausysiu jums. Praneškite, kada vienuolyne bus lankymo diena, ir aš tikrai žinosiu, kada turėsiu laimę ir t.t.

Laiškutį perdaviau per budinčią sesutę. Sunku apsakyti, kaip nudžiugo mano doroji vienuoliukė, sužinojusi apie permainą mano gyvenime. Netrukus gavau jos atsakymą.

Atsakymas

Džiugios permainos jūsų gyvenime nejučia perša man mintį, jog veikiau jums dera sveikinti save, žengus šį lemtingą žingsnį, nekaip man jus, ir būtų labai skaudu, jeigu jūsų nauda nesutiktų su mano noru. Galima sakyti, kad jūs atradote save. Dabar jums belieka palinkėti tokios ištvermės, kokią turiu aš. Ko gero, šiandien lankymo

nebus, bet malonėkite ateiti mišparų, ir ten pasimatysime, o paskui luktelėkite po langais, gal man pavyks kaip nors apdumti akis viršininkei. O dabar – sudieu.

Labai nudžiugino mane jos laiškutis, nes iš tiesų nieko vienuoliukei netrūko: nei proto, nei grožio. Pavakarieniavęs apsivilkau drabužius, su kuriais paprastai vaidindavau meilužius komedijose. Nuėjau tiesiai į bažnyčią, pasimeldžiau ir pradėjau tyrinėti visus vienuolyno grotų užraitus ir plyšiukus. Žiūrėjau išpūtęs akis, bijodamas ją pražiopsoti, ir lemtą valandą Dievo valia ar veikiau nelemtą valandą, velniui parikiavus, pasigirdo senas kaip pasaulis ženklas – kosėjimas. Įsikosėjau ir aš, ir prasidėjo toks kosėjimas, jog atrodė, kad visa bažnyčios asla nuberta pipirais. Pagaliau, kai man gerklę suveržė bekosint, prie grotų prisikišo kosinti senė, ir prieš mane atsivėrė nevilties bedugnė. Duoti ženklą kosint vienuolynuose be galo pavojinga, nes jeigu jaunos moterys kosėdamos duoda ženklą, senės kosti stačiai iš įpročio, ir vargas tam vyrui, kuris, tariamai nugirdęs suokiant lakštutę, staiga pamato, jog tai karkia varna.

Ilgai laukiau bažnyčioje, kol pagaliau prasidėjo mišparai. Išklausiau juos iki pabaigos – ne veltui vienuoliukių gerbėjai vadinami vakarotojais: mat ištisus vakarus tupi bažnyčioje, ir po meilės vakaro jiems niekada neateina meilės naktis. Sunku suskaičiuoti, kiek tokių vakarinių pamaldų išklausiau. Per tą meilę kaklas ištįso per porą uolekčių – tiek tekdavo jį tiesti, norint geriau matyti, susidraugavau su zakristijonu ir klieriku, palankia akimi žiūrėjo į mane vikaras, labai griežto būdo žmogus. Vaikščiojau toks tiesus, jog, rodės, per pusryčius valgau iešmus, o per pietus – arbaletų strėles.

Nuėjau pastovėti po vienuolyno langais. Nors aikštė ir buvo didoka, reikėdavo iš anksto siųsti ką nors užimti vietos apie dvyliktą valandą dienos, lyg į naujos komedijos premjerą, – tenai knibždėte knibždėdavo dievobaimingų dūsautojų. Pagaliau šiaip ne taip įsispraudžiau. Verta buvo nueiti tenai pasigrožėti retu dalyku – neregėtomis įsimylėjėlių pozomis. Kas, špagą apgniaužęs ir su rožiniu rankoje, stovi ir žiūri nemirksėdamas it akmeninė statula ant kapo. Kas,

rankas ištiesęs ir delnus atkišęs, lyg stigmų įsigeidęs, stovi serafimo poza. Kas, išsižiojęs plačiau nei prašeika pavargėlė, be žodžių rodo mylimajai pro gerklę savo vidurius. Kas, prilipęs prie mūro, kūnu traiško plytas, tarsi galynėdamasis su namo kampu. Kas vaikštinėja, lyg iš eisenos siūlydamas spręsti apie jo vertę kaip apie mulą ar asilą turgavietėje. Kas stovi su laiškučiu rankoje nelyginant medžiotojas, mėsgaliu viliojantis sakalą. Pavyduoliai būriavosi skyrium: vieni, susimetę į krūvą, šaipydamiesi žiūrėjo į vienuoles; kiti skaitė eiles ir rodė jas savo mylimosioms; kas, geisdamas sukurstyti išrinktosios pavydą, vaikščiojo po aikštę, susikibęs už parankių su moterimi; kas šnekėjo su tariama tarnaite, lyg atnešusia jam raštelį.

Taip buvo apačioje, ten, kur stovėjome mes, bet gražu buvo žiūrėti ir viršun, kame buvo vienuolės. Jos grūdosi kiaurai permatomame bokštelyje su tokiomis ažūrinėmis sienomis, jog tas atrodė nelyginant smilkyklė ar smėlinė raštams nusausinti. Visi plyšeliai margavo įvairiausiais magiškais ženklais: čia matei rankutę, tenai kojytę, o tenai tikras šeštadienio vaišes – galvas bei liežuvius, trūko tik smegenų, dar toliau buvo sakytum smulkaus urmo krautuvėlė: viena rodė rožinį, kita mojavo nosinaite, trečia kaišiojo pirštinaitę, tolėliau plaikstėsi žalias kaspinas... Vienos šaukė, kitos kosėjo, trečios krutino pirštus it voras kojas.

Gražu žiūrėti, kaip vasarą gerbėjai ne tik kaista saulėkaitoje, o stačiai kepa. Įdomiausia, jog damos išsilaiko šviežutėlės, o kavalieriai atrodo lyg nuo iešmo numauti. Žiemą nuo drėgmės vienam kitam kartais ima dygti grybai arba suželia krūmai. Mus drengia sniegas ir merkia lietūs, ir kenčiame darganas nieko nepaisydami, kad tik galėtume išvysti moterį kitapus grotų ir stiklo nelyginant šventojo palaikus. Ne kitaip būtų, įsimylėjus strazdą narvelyje, jei moteris plepi, ar portretą, jei nekalbi. Pasilytėjimas pirštų galiukais – štai ir visos glamonės, kurios niekur kitur neveda ir verčia pamiršti savo lytį. Jos glaudžiasi veidu prie grotų, gailiai šaudo akimis pro siaurus langus, panašius į šaudymo angas. Myli slapčiomis, tarytum žaidžia skiniuką. Pašnibždom taria meilės žodžius, it kalbėdamos poterius. Ir dėl to kęsti senučiukių niurzgimą, vartininkės šūkavimą, budinčių sesučių

melą? O svarbiausia – pavydo scenas, kurias kelia apčiuopiamos moterys šiapus vienuolyno sienų, tikindamos, jog tiktai jų meilė tikra, ir griebdamosi velniškų išmonių savo teisybei įrodyti?

Ilgainiui vienuolyno viršininkę ėmiau vadinti stačiai ponia, vikarą – tėvu, zakristijoną – broliu, žodžiu tariant, pasiekiau tai, kas, laikui bėgant, prieinama beviltiškai įsimylėjusiam dūsautojui. Galop įgriso toks gyvenimas, kai vartininkės tave išprašo, o vienuolės įprašo. Pradėjau svarstyti, kaip brangiai man atsieina tas pragaras, kurį kiti gauna už dyka čia pat, šioje žemėje, be jokių pastangų. Mačiau, jog vien lytėjimu žudau sielą ir pasmerkiu ją amžinoms kančioms pragaro ugnyje. Jei kalbėdavausi su ja, turėdavau – idant nenugirstų nė žodžio kiti, šalimais stovintys, – taip prispausti galvą prie grotų, jog po to dvi dienas nenueidavo nuo kaktos virbų žymės, ir kuždėti tyliai tylutėliai nelyginant kunigas, šventinantis komuniją. Niekas nepraeidavo pro šalį nepasakęs: „Kad tu prasmegtum, vienuolių išjoda!“ ar ką kita, dar bjauresnio.

Ne kartą apie tai galvojau ir pagaliau beveik jau apsisprendžiau amžinai atsisveikinti su savo vienuole, kad ir prarasdamas bet kokią paramą. Galutinai apsisprendžiau šventojo Jono Evangelisto dieną, kai man atsivėrė akys ir pamačiau, ko iš tikro vertos vienuolės. Gana bus ir to, jei pasakysiu jūsų malonybei, jog tą dieną šventojo Jono Krikštytojo ordino vienuolės visos kaip viena dėjosi užkimusios ir, užuot giedojusios, stenėjo per Mišias. Jos netgi nesiprausė veidų ir vilkėjo nudėvėtais abitais, o jų dūsautojai, trokšdami sumenkinti kitą šventąjį Joną, vietoj kėdžių privilko bažnyčion suolų ir prisivedė galybę nuskurėlių iš sendaikčių turgaus. Pamatęs, kaip kiekviena vienuolė stoja už savo šventąjį ir nešvankiai dergia svetimą, prisiėmiau iš savo vienuoliukės visokiausio vienuolyno labo – siuvinių, šilkinių kojinių, maišelių ambros bei saldumynų ir nešiau kulnis į Seviliją, nuogąstaudamas, jog, dar kiek užtrukęs, vienuolyno laukiamajame paregėsiu dygstant mandragoras. O kaip sielvartavo vienuoliukė – aišku, ne tiek dėl manęs, kiek dėl prarasto gero, – tegu sau įsivaizduoja dievobaimingas skaitytojas.

DEŠIMTAS PERSKYRIMAS

APIE TAI, KAS MAN NUTIKO SEVILIJOJE, IKI IŠPLAUKIAU Į INDIJAS[19]

Iš Toledo į Seviliją nukeliavau laimingas ir patenkintas, nes sukčiauti, lošiant kortomis, nereikėjo manęs mokyti, be to, turėjau naujutėlius kauliukus, taip gražiai įdarytus, jog užsimanęs galėjau išmesti ir daugiau, ir mažiau akių, juoba kad mano dešinė gebėjo nuslėpti kauliuką (nešiodama keturis, gimdydavo tris), o ir šiaip jau vežiausi ganėtiną atsargą ženklintų kortų, tad pinigai plaukė tik į kišenę, o ne priešingai.

Manau, neverta per daug leistis į kalbas apie visokiausius triukus, kurių mokėjau devynias galybes, nes, ko gero, palaikysite mane cirko akrobatu, be kita ko, doram žmogui privalu rodyti sektinus pavyzdžius, o ne skiepyti ydas, kurių reikia vengti. Vis dėlto, apkalbėjęs kai kuriuos sukčių metodus bei posakius, gal persergėsiu neišmanėlius ir apsaugosiu juos nuo suktybių, o jeigu kas įklius net mano knygą perskaitęs, pats bus kaltas.

Nedėk vilčių, brolau, į savo kortas – jas tau beregint pakeis, karpant žvakes. Žiūrėk, kad niekas nečiupinėtų, nebraižytų, neglostytų kortų, nes visa tai turi savo prasmę. Jeigu tu, skaitytojau, esi žemo luomo, įsidėk į galvą, jog virtuvėse ir arklidėse kortos žymimos smeigtukais arba lankstomi kampučiai, kad būtų galima jas pažinti pačiupinėjus. Jei bendrauji su gerbiamais žmonėmis, saugokis tų kortų, kurios nuodėmingai pradėtos jau spaustuvėje, nes įgudusi akis iš nugarėlės mato, kokią turi kortą. Nesikliauk ir visai švariomis kortomis, nes tam, kas turi akį ir įsimena, pati švariausia korta tampa ne visai švari. Lošdamas kartetą, žiūrėk, kad dalytojas nelenktų figūrų – išskyrus karalius – labiau už kitas kortas, nes po tokio lankstymo tau vėjas įsisuks į kišenes. Lošdamas primerą, sek, kad dalytojas nedėtų ant viršaus nukirstų kortų ir kad jų neprašytų kiti nei sutartiniais ženklais, nei žodžiais, prasidedančiais ta pačia raide kaip ir kortos pavadinimas.

Daugiau šviesti tavęs neverta, gana ir to, kad įsidėmėtum, jog turi nesnausti, nes, aišku savaime, negaliu tau išpasakoti visų triukų, o jų – devynios galybės. „Iškasti duobę“ tokių lošėjų kalba reiškia – ir ne be pagrindo – apiplėšti iki siūlo galo; „lošti išvirkščiai“ reiškia apgrobti nieko neįtariantį draugą; „šaliniu“ vadinamas tas, kas vilioja žioplius tikriesiems kapšelių medžiotojams į nagus; „žaliais“ vadinami nuoširdūs, suktybėms nesubrendę žmonės, o „negrais“ – apsukrūs lošėjai, kurių sąžinė savo spalva panaši į negro odą.

Taigi, pasigelbėdamas ta kalba ir triukais, pasiekiau Seviliją; už partnerių pinigus nuomojausi mulus, o už maistą ir nakvynę mokėjo užeigų šeimininkai. Apsistojau „Mauro“ viešbutyje ir susitikau ten mokslo draugą iš Alkalos laikų, Mata vardu, kurį jis pasikeitė – kaip, jo nuomone, nelabai skambų – į Matoralį. Jis prekiavo gyvybėmis, manėsi peilių smūgiais ir nesiskundė gyvenimu. Prekių pavyzdžius nešiojosi veide, ir pagal juos užsakovai spręsdavo, kokio dydžio žaizda pritiktų jo priešams. Jis mėgdavo sakyti: „Tik tas gerai išmano savo amatą, kas pats gavo paragauti peilio“, – ir sakė teisybę, nes jo veido oda atrodė kaip išdirbtas kailis, o jis pats lupo kailį nuo klientų geriau už bet kurį odlupį.

Jis pasiūlė man pavakarieniauti drauge su juo ir keliais bendrais, pažadėjęs po to mane parlydėti į viešbutį. Aš sutikau, nuėjome pas jį, ir jis tarė:

– Na, nusimesk apsiaustą ir būk tikras vyras, nes šįvakar pamatysi visus Sevilijos šaunuolius. O kad nepasirodytum jiems nesusitupėjęs, susivelk plaukus, susimankyk apykaklę, nuleisk pečius, apsiaustą vilk žeme, nes visi mes vaikščiojame apsiaustą vilkdami žeme, vaipykis ir maivykis, o svarbiausia – turi įsidėmėti, kaip mes tariame kai kuriuos garsus, ypač „r“ ir „g“. Na, kartok paskui mane: kehklė, pinikai, khaujas, mihtis, paskehsti, nudaikoti.

Įsidėjau į galvą jo patarimus. Davė jis man stulgį, plačiaašmenį kaip jataganas ir tokį ilgą, jog veikiau panėšėjo į kardą ir tik iš kuklumo taip vadinosi.

– O dabar, – tarė jis, – išmesk porą kvortų vyno, nes jeigu neneš nuo tavęs kaip iš statinės, niekas tavęs nelaikys lemtu vyru.

Taip mudviem besišnekant ir man begeriant vyną, nuo kurio apsvaigo galva, pasirodė keturi jo draugai su išplerusiais it išminta kurpė snukiais. Ėjo svyruodami į šalis, per juosmenį apsisiautę apsiaustais, skrybėlės, šauniai nusmauktos ant pakaušio, atrodė kaip diademos. Ne viena geležų krautuvė smarkiai praturtėtų, gavusi tiek rankenų apkaustų, kiek jų puošė stulgius ir špagas, kurių galai meiliai burkavo su dešiniu kulnu. Žvėriškos jų akys klaidžiojo žeme, ūsai styrojo nelyginant buliaus ragai, barzdos kyšojo pakirptos turkų papročiu.

Iš pradžių pasisveikino su mumis, vien išsiviepdami, paskui gūdžiu balsu, nurydami skiemenis, kreipėsi į mano draugą:

– Jūsų tarnas!

– Jūsų kūmas! – atsiliepė mano mokytojas.

Jie atsisėdo ir nė vienu žodžiu nepaklausė, kas aš toks, tik vienas pažvelgė į Matoralį ir kryptelėjo į mane apatinę lūpą. Užuot atsakęs kaip žmogus, mano auklėtojas susiėmė barzdą į saują ir nubedė akis aslon. Tuomet visi pašoko ir puolė mane glėbesčiuoti. Atsakiau tuo pačiu, tik man pasirodė, jog paragavau vyno iš keturių skirtingų statinių.

Atėjo metas vakarieniauti. Mums patarnauti sugriuvo keli pašlemėkai, kuriuos šaunuoliai šaukė pistoliais. Susėdome prie stalo. Beregint pasirodė kapariai, ir jie pradėjo siūlyti tostus į mano sveikatą, ir, sprendžiant iš to, kiek buvo išgerta, galva nenešė, kad šitiek daug jos turiu. Atnešė žuvį ir mėsą, sutaisytą su galybe prieskonių troškuliui sužadinti. Ant aslos stovėjo rėčka vyno, ir ištroškę klaupėsi šalia ir sriaubė kiek gana. Patiko man toji taurelė, nes po dviejų priklaupimų nebeliko nė vieno, kas pažintų savo kaimyną. Kalbos pasidarė karingos, pasipylė keiksmai, tarp dviejų tostų be išpažinties žūdavo mažų mažiausia trisdešimt žmonių, Sevilijos korechidoras gavo kone tūkstantį peilio smūgių. Geru žodžiu buvo paminėtas šviesaus atminimo Domingas Tisnadas i Gajonas, upeliais pylėsi vynas už amžinatilsį Eskamiljos sielą, o tie, kas turėjo jautrią širdį, graudžiai apverkė nelaimingąjį Alonsą Alvaresą[20]. Pagaliau mano draugui turbūt pasimaišė galvoj, nes jisai paėmė abiem rankomis duoną ir, žiūrėdamas į šviesą, tarė prikimusiu balsu:

– Prisiekime štai šia duona, Viešpaties atgamu, ir šviesa, išėjusia arkangelui iš burnos, kad šią naktį, jei tokia bus jūsų valia, atsiskaitysime su algvasilu, nudaigojusiu vargšą Vienakį.

Kilo nenusakomas ūžmas, ir visi, išsitraukę stulgius, pasirengė duoti priesaiką; paskui kiekvienas dėjo rankas ant rėčkos krašto ir, kišdamas snukį į vyną, sakė:

– Kaip geriame štai šį vyną, taip išgersime visų tų galvažudžių kraują!

– O kas yra tasai Alonsas Alvaresas, kurio mirtis jus taip nuliūdino? – paklausiau.

– Šaunuolis, – atsakė vienas, – bebaimis vyras, turėjo smagią ranką ir buvo puikus draugas. Eime, velniai man nebeduoda ramybės!

Sulig šiais žodžiais išėjome medžioti algvasilų. Apdujęs nuo vyno ir atsidavęs jo valiai, nesuvokiau, koks baisus pavojus man gresia. Priėjome Jūros gatvę ir kaktomuša susidūrėme su naktine sargyba. Vos tik ją pamatę, šaunuoliai išsitraukė špagas ir puolė, o aš drauge su jais. Iš pirmo karto išvadavome dviejų panaktinių kūnus nuo jų prakeiktų sielų. Algvasilas pavedė kojoms ieškoti teisybės ir rėkdamas nukūrė gatve. Per sunku buvo jį vytis, prisipylus tiek vyno. Galiausiai atsidūrėme prie katedros, kame radome prieglobstį nuo teisingumo rankos ir miegojome, kol iš galvos išsivadėjo vynas. Išsiblaivęs stebėjausi neatsistebėdamas, kodėl teisingumas sutiko taip veikiai prarasti du savo parankinius ir ko taip smarkiai skuodė algvasilas nuo vynuogių kekės, nes tuo metu kaip nors kitaip vargu ar galėjai mus pavadinti.

Katedroje atsakančiai praleidome laiką, nes, užuodusios atsiskyrėlius, atšliaužė kelios gatvių nimfos ir mikliai nusirengė, idant pridengtų mūsų nuogumą. Krito man į akį viena jų, vardu Grachalė, ir perėmiau jos spalvas[21]. Tas gyvenimas man pritiko labiau nei kuris kitas, ir pasiūliau Grachalei drauge kęsti vargus ir negandus iki grabo lentos. Išėjau vagių mokslus ir neilgai trukus pasidariau velnio neštas ir pamestas.

Teisingumas be perstojo mūsų ieškojo, nuo katedros vartų nesitraukė sargyba, bet vis dėlto po pusiaunakčio išlįsdavome persirengę

ir šlaistydavomės po miestą. Įsitikinęs, jog tas žaidimas pernelyg užtruko, o doros dienos nematyti, ne tiek kartaus patyrimo pamokytas – nes ne toks jau aš protingas, – tiesiog pasibodėjęs nuodėmingu gyvenimu, visų pirma pasitariau su Grachale ir drauge su ja nusprendžiau pasiduoti į Indijas – išmėginti, ar nepasitaisys mano dalia, išmainius savo kraštą ir žemę į svetimą padangę. Ir išėjo dar blogiau, kaip jūsų malonybė pamatys antroje dalyje, nes žmogus niekados neištaiso savo likimo, jei išmaino tik namus, o gyvenimo būdo ir įpročių nemaino.

Luis Vélez de Guevara

RAIŠAS VELNIAS

Romanas iš ano pasaulio,
atversto į šį
LUISO VÉLEZO DE GUEVAROS,
maloningai globojamo
šviesiausiojo viešpaties
dono Rodrigo de Sandovalo de Silvos
de Mendozos y de la Cerdos,
Melito didžiojo kunigaikščio,
Pastranos, Estremeros ir Frankavilos kunigaikščio,
Algecillos markizo,
Valdarasetės miestų ir Silvos
dvaro Portugalijoje senjoro[1],
etc.

IŠIMTINĖ TEISĖ

Luisas Vélezas de Guevara turi išimtinę teisę dešimt metų spausdinti knygą, antrašte RAIŠAS VELNIAS, kaip tai aišku iš originalo. Suteikta Antonijo de Alosos Rodartės kabinete vienas tūkstantis šeši šimtai keturiasdešimtųjų metų rugsėjo dvidešimt šeštąją dieną.

NUOLANKAUS VIEŠPATIES TARNO TĖVO DIEGO NISENO, ŠVENTOJO BAZILIJAUS DIDŽIOJO ORDINO VIENUOLIO

PRITARIMAS

Šis romanas, antrašte RAIŠAS VELNIAS, parašytas Luiso Vélezo de Guevaros, pono licenciato dono Lorenzo de Iturrizarros, Madrido miesto generalinio vikaro, etc., atsiųstas man peržiūrėti, ne tik neturi nieko peiktina, kas prieštarautų mūsų šventojo tikėjimo katalikiškiems įsitikinimams ir dorai, kad būtų galima nepatenkinti autoriaus prašymo leisti jį spausdinti, bet, priešingai, pilnas doros ir pamokymų, išdėstytų su išmanymu ir išradingumu, kokio iš tokio talento ir dera tikėtis.

Autorius vertas prašomo leidimo, nors tokio pobūdžio raštija sunkiai suderinama su mūsų krikščioniškų įstatymų garbe ir sąžine. Luisas Vélezas yra graži išimtis šios visuotinės negalios amžiuje, nes teikia pramogą nieko neįžeisdamas ir moko nieko nepapiktindamas. Tokia yra mano nuomonė.

Madridas, Šventojo Bazilijaus vienuolynas,
1640 m. rugsėjo 5 diena

Tėvas DIEGAS NISENAS

Jo šviesybei donui Rodrigui de Sandovalui
de Silvai de Mendozai y de la Cerdai,
Melito didžiajam kunigaikščiui,
Pastranos, Estremeros ir Frankavilos kunigaikščiui,
Algecillos markizui, Valdaresetės miestų ir Silvos dvaro
Portugalijoje senjorui, etc.

PRAKILNUSIS VIEŠPATIE!

Jūsų Šviesybės taurumas – visų talentų tikroji tėvynė, kur jie randa saugų prieglobstį, – nugalėjo mano drovumą ir paskatino iš stalčiaus ištraukti dalykėlį, gulintį užmirštyje tarp kitų rankraščių, parašytą pramogos dėlei ir pavadintą RAIŠU VELNIU, idant dabar, globojamas tokio didžio Mecenato, pagaliau išdrįstų pasauliui apreikšti autoriaus nemokšiškumą.

Išvydus mane Jūsų Šviesybės paunksnėje, pavydui nusvirs rankos, piktiems liežuviams atims žadą, mano varžovams teks trauktis šalin. Šitaip apsaugotam, mano rašinėliui nebus baisu leistis kelionėn per audringus vandenis ir atvirai pasirodyti žmonėms. Tesaugo Viešpats Jūsų Šviesybę, kaip to linki ir meldžia Jūsų tarnai, o tarp jų

prie Jūsų Šviesybės kojų puola nuolankus tarnas

LUIS VÉLEZ DE GUEVARA

ŽODIS MADRIDO KOMEDIJOS ŽIŪROVAMS, TARIAMIEMS TEATRO VERTINTOJAMS

Kreipiuosi į jus, tariamieji komedijos vertintojai ir teisėjai, nei man, nei mano skaitytojams nemieli dėl įpratimo iš geros ar blogos valios švilpti teatre. Garbė Dievui, šį kartą galiu imtis plunksnos nebijodamas, kad būsiu jūsų nušvilptas.

Mat šis pasakojimas apie Raišą Velnią pradėtas ir pasaulin paleistas už teatro sienų, vadinasi, nepriklauso jūsų kompetencijai, o juo labiau jam negresia skaitymas priekabia akimi, nes retas jūsų moka net skiemenuoti – iš prigimimo akliems ir kurtiems proto žaismui, jums skirta gausinti žioplių minią ir, kioksant teatre, laukti išsižiojus, kol komediantas pagaus jus kaip žuvį ant kabliuko kokiu sąmoju ar įmantriu triuku.

Mėgaukitės malonumais, kaip išmanote, Fortūnos parankiniai, liaupsinkite dėmesio nevertą šlamštą ir trypkite tai, kas užtemdo žvaigždžių spindėjimą. Nieko iš jūsų neprašau, tik meldžiu Dievą malonės savo kūriniui, ir tegu kiti džiaugiasi liūliuojami jūsų pagyrų potvynių ir atoslūgių, o mane tesaugo nuo jų Aukščiausiasis per savo begalinį gailestingumą. Amen.

REKOMENDACINIS LAIŠKAS NAIVIEMS ARBA NEMITUSIEMS SKAITYTOJAMS

Mielas skaitytojau, šį pasakojimą – nedrįstu jo vadinti knyga – rašiau būdamas laisvas nuo šeimos rūpesčių ir Jo Didenybės teatrų vadovų, iš kieto poezijos balno persėdęs ant minkštų prozos priegalvių.

Kadangi pasakoju apie Raišą Velnią, suskirsčiau jį ne skyriais, bet šuoliais. Tikiuosi, perlėksi jį šuoliais, – tuomet neturėsi laiko manęs peikti, o man nereikės dėkoti tau už dėmesį. Daugiau neturėdamas ko sakyti, baigiu šį laišką ir nemeldžiu Dievo, kad būtumei man atlaidus ir maloningas.

Rašyta Madride (metus, mėnesį ir dieną nurodyk pats, kai tik gausi šį laišką).

Jūsų nuolankus ir t.t.

AUTORIUS IR RANKRAŠTIS

SONETAS

Tėvui

Tave, kurs gyvastį suteikt man malonėjai
Ir kelią nušvietei liepsna širdies,
Kūryboj mėgdžioti ėmiau išties,
Bet dvasios taurumu prilygt nesugebėjau.

Tu – šviesulys tikros poezijos gerbėjų,
Tačiau ir jį užtemdai spindesiu šlovės,
Amžinatve akimirka būties
Pavirto, kai lyra tavoji suskambėjo.

Tavasis genijus, nepavaldus nė Laikui,
Mus įkvepia ir malonumo teikia,
Kas dieną pelno vis didesnio pagyrimo.

Liaupses tau gieda tas, kuris, kaip dera vaikui,
Sutinka būti plunksnos užraitu prireikus,
Kad būtų vertas tėvo atminimo.

PIRMAS ŠUOLIS

Tai atsitiko Madride, liepos pabaigoje, lygiai vienuoliktą valandą – metą, itin pavojingą praeiviams[2], o tokią naktį, kai nesirodo mėnulis, teisėtai ir visokeriopai tinkamą tamsiems darbeliams ir kvailiojimui su mirtimi. Ir tuo metu, kai, pasibaigus paskutiniam pasivažinėjimo komedijos veiksmui, Prado de San Cheronimo bulvaras[3] tuštėjo išspjaudamas vėlyvąsias karietas, o Mansanareso[4] maudyklėse sostinės adomai ir ievos, veikiau nusitrynę smėliu, nei nusiprausę vandeniu, skelbė: *Ite rio est*[5], donas Kleofas Leandras Peresas Sambuljas, keturių vėjų bajoraitis, ieškinių turtingas ponaitis, įsivaizduojamų damų kavalierius, studentas iš pašaukimo, špaga ir skydu velkinas, ropštėsi keturpėsčias stogo kraigu gelbėdamasis nuo teisingumo, lipančio ant kulnų už nuplėštą rūtų vainikėlį, kurio jis nei matė, nei regėjo, o nujodytos mergelės byloje buvo dvidešimt antras atsakovas – mat iš vargšo licenciato buvo reikalaujama, kad jis pats vienas atsiteistų už visas tas gėrybes, kuriomis vaišinosi tieka kitų.

O kadangi nieku gyvu nenorėjo išgirsti „ką Dievas sujungė, žmogus teneišskiria“, klebono galutinio ir neapskundžiamo nuosprendžio, kurį gali panaikinti tiktai vikaras Šermenis, ano pasaulio teisėjas, tad, nieko nelaukdamas, perlėkė, lyg sparnus įgijęs, nuo minėto stogo ant gretimo ir pro stoglangį šoko vidun, masinamas žiburėlio, švyksančio ten tarytum kelrodė žvaigždė per audrą, ir tuo pat metu kojomis ir lūpomis susidūrė su aukšto grindimis, sveikindamas jas kaip jūreivis, išsigelbėjęs iš sudužusio laivo ir pasiekęs uostą, ir džiaugdamasis, jog nosį nusmaukė teisingumo tarnams ir sykiu apvylė gerų ketinimų vedamą donją Tomasą de Bitigudinjo, tariamą mergelę, įperšamą tik

tamsoje kaip netikras pinigas, o idant pasisektų jos suktybė, toji mergelė dėl viso pikto natūra sutvirtino sandėrį taipgi su kapitonu, vadovaujančiu tiems šaunuoliams, kurie, jos priprašyti, jodinėjo žirgeliais žvalgydami stogų jūrą, kol galop susivokė, jog špaga ir apsiaustu ginkluotas laivas paspruko nusinešdamas skaistybe prekiaujančios damos garbę. Ir tai patyrusi garbioji donja Tomasa prisiekė atsigriebti primasindama kitą geltonsnapį, nieko neišmanantį apie skaistuolių gudrybes, ir, susitarusi su doringa moteriške, josios vadinama „tetule", ėmė regzti pinkles, į kurias jau buvo įkliuvę tiek ir tiek paukštelių keliauninkų.

Tuo tarpu studentas, netikėdamas savo laime, valėsi nuo suodžių durtinį ir trynėsi akis žvalgydamas vietą, kur atsidūrė, ir tą užkaborį užgriozdusius neregėtus daiktus, ir kur menku žiburiu ėjo ant vagio kabanti žibė, apšviečianti senovinį stalą, o ant jo – krūvą suniurkytų popierių, išmargintų matematikos ženklais, astronomijos lenteles, du gaublius, kelis kompasus ir kvadrantus, – neabejotiną požymį, jog apačioje gyvena koks astronomas, viso to pakriko turto savininkas ir juodosios magijos adeptas.

Būdamas išprusęs ir linkęs į tokius mokslus, donas Kleofas susidomėjęs priėjo prie stalo ir ėmė čiupinėti astrologijos prietaisus, ir staiga pasigirdo atodūsis, lyg iš jų ištrūkęs, bet studentas tarė sau, jog tamsoje jam pasivaidenę ar pasigirdę, ir jis sklaidė kaip sklaidęs Euklido traktatus ir Koperniko prasimanymus, ir tada vėl lyg kas atsiduso, ir, įsitikinęs, kad tai, ką jis girdėjo, anaiptol ne klausos apgaulė, kaip ir pritinka narsiam studentui, donas Kleofas įžūliai ir atsainiai paklausė:

– Kuris velnias čia dūsauja?

Ir tą pačią akimirką atsiliepė lyg žmogaus, lyg ne žmogaus balsas:

– Tai aš, pone licenciate, aš čia, kolboje, kur mane uždarė apačioje gyvenantis astrologas, kuris, be kita ko, išmano juodąją magiją ir štai jau dveji metai, kai laiko mane nelaisvėje.

– Vadinas, esi jo kaukas, – tarė studentas.

– Kaip aš apsidžiaugčiau, jeigu čionai užsuktų koks šventosios inkvizicijos pareigūnas ir mano kalintoją įkištų belangėn, o mane išleistų iš šito papūgų narvelio pragaro. Atėjai pačiu laiku ir taipgi

gali mane išlaisvinti, nes tasai, kurio užkeikimų turiu klausyti, laiko mane be darbo, verčia dykinėti, o juk esu visų pragaro šelmių šelmis.

Kaip tikras Alkalos studentas[6] trykšdamas narsa, donas Kleofas paklausė:

– Ar esi iš paprastų velnių, ar iš kilmingų?

– Iš pačių kilmingiausių, – atsakė suvelnėjęs indas. – Esu visų velnių garsingiausias šiame ir aname pasaulyje.

– Esi Liuciferis? – paklausė donas Kleofas.

– Ne, tai duenjų ir eskuderų[7] velnias, – atsiliepė balsas.

– Tai gal Šėtonas? – toliau klausinėjo studentas.

– Ne, tai siuvėjų ir mėsininkų velnias, – vėl atsiliepė balsas.

– Gal Belzebubas? – vėl paklausė donas Kleofas.

Į tai balsas atsakė:

– Tatai lindynių šeimininkų, paleistuvių ir vežikų velnias.

– Tai kas gi tu esi, Barabas, Belialas, Astarotas? – galiausiai paklausė studentas.

– Ne, tai aukštesnio rango velniai, – atsiliepė balsas. – Aš menkesnis, bet visur kišuos. Esu pragaro blusa, mano žinioje šelmystės, buklystės, lupikavimas, sukčiavimai. Aš daviau pasauliui sarabandą, deligą, čakoną, baljikuskusą, kutulėlį, girigirigajų, sambapalą, marioną, avilipintį, vištelę, vežimą, broliuką Bartolą, karkanjalą, gvinėjietį, rauduliuką. Aš išgalvojau kastanjetes, kupletus, aitvarus, blevyzgas, marionetes, lyno akrobatus, komediantus, – trumpai drūtai, esu Raišas Velnias.

– Taip reikėjo ir sakyti, – tarė studentas, – nebūtume tiek laiko sugaišę. Kaip tamsta žinai, esu tamstos nuolankus tarnas ir jau kadai svajoju su tamsta susipažinti. Beje, pone Raišas Velne, kodėl tamsta vienas gavai tokią pravardę, o betgi daug jūsiškių krito iš tokių pat aukštybių[8], ir visi galėjo susilaukti tokio pat likimo ir pelnyti tokį pat vardą?

– Pone done Kleofai Leandrai Peresai Sambuljau, – kaip matai, tamstos vardas ar, tiesą pasakius, visi tamstos vardai man žinomi, – tarė Raišys, – nes kaimynystėj rėžei sparną apie tą damą, kurios užsiundyti teisingumo tarnai šiąnakt vaikėsi tamstą ir apie kurią dar papasakosiu tamstai visokių stebuklų, – tokį vardą turiu todėl, kad

buvau pirmas iš tų, kurie danguje pakėlė maištą, ir pirmasis iš nutrenktųjų, todėl visi kiti, virsdami ant viršaus, mane sužalojo, ir nuo to laiko esu labiau už kitus paženklintas Dievo ranka ir visų velnių kanopomis ir dar šitaip pramintas. Bet raišumas man nėmaž netrukdo mikliai tvarkyti reikalus Žemutinėse Provincijose[9] ir visame kame niekad nesilieku, netgi priešingai – visus lenkiu, nes kaip vėjas dulka pragaran ir raiši, ir sveiki[10]. Tiesa, mano garbė gerokai apmūsojo, bemirkstant šitame rasale, kur mane klastingai įgrūdo kolegos už tai, kad, anot kastilų patarlės, raišas velnias visus juos į maišą įkištų ir užrištų – patiems bukliausiems nesyk esu katę vietoj kipšo įpiršęs. Išvaduok mane iš šito stiklinio Alžyro[11], ir aš tau atsiteisiu, patenkinsiu visus tavo norus, šėtono garbės žodis, nes šioks aš esu ar toks, bet tam, kas man draugas, visada būnu draugas.

– Kaip, tavo galva, aš galiu padaryti tai, kas neįmanoma netgi tau, tokiam apsukriam velniui? – tarė donas Kleofas, pagarbų toną pakeisdamas draugiškai atsainiu.

– Man nevalia, o tau galima, nes tu esi žmogus, gavęs krikšto malonę, ir tau nė motais užkeikimai, kuriais užburia tas, kas yra sudaręs sandėrį su mūsų pragarmių Gvinėjos[12] valdovais, – tarė kipšas. – Paimk nuo stalo kvadrantą ir sukulk šitą kolbą, ir kai tik skystis išsilies, apsireikšiu tau regimu ir apčiuopiamu pavidalu.

Donas Kleofas nebuvo nei bailus, nei vangus, kaipmat patenkino kipšo prašymą: čiupo astronomijos prietaisą, sudaužė į druzgus indą, ir stalą užliejo drumzlinas rasalas, kuriame mirksojo nelabasis. Dirstelėjęs žemyn, donas Kleofas ant grindų pamatė žmogeliuką su ramentais, gumburiuota galva, iš priekio panašia į moliūgą, iš užpakalio į agurotį, paplokščia nosimi, be galo plačia burna; dantenos buvo plynos plynutėlės, nei kaplių, nei krūminių dantų, kyšojo tik dvi aštrios iltys, panosėje šiurpsojo ūsai nelygu Hirkanijos tigrui[13], o ant pakaušio šen bei ten styrojo iš prigimties retučiai plaukeliai, sakytumei šparagai, kurie taip nepakenčia draugijos, jog sueina daiktan nebent ant turgaus prekystalio ryšeliuosna surišti. Visai kas kita salotos, kurios beaugdamos susipina tarpusavyje lygiai kaip mūsų sostinės žmonės. Jeigu ką įžeidžiau, prašau atleisti už tokį palyginimą.

Su pasidygėjimu žvelgė donas Kleofas į tą baidyklę, bet ką beveiksi! Be kipšo pagalbos neišsikrapštysi nuo aukšto, tų astrologo pelėkautų, kur įkliuvo gelbėdamasis nuo pėdomis sekančių katinų (meldžiu atleisti ir už tą metaforą!). O Raišys, nutvėręs jam už rankos, tarė:

– Eime, done Kleofai. Metas atsiteisti už skolą.

Išlėkė abu pro aukšto langutį it iššauti iš pabūklo ir skriejo nestabtelėdami, iki nusileido ant Išganytojo varpinės bokšto, aukščiausio Madrido statinio. Laikrodis mušė pirmą, miegui ir ramybei skirtą valandą, gyvenimo rūpesčių mums dovanojamą trumpą atvangą, kai nutyla ir žvėrys, ir žmonės, ir visi pasidaro lygūs: vyrai ir moterys paskubomis nusispiria kurpes, nusimauna kojines, kelnes, liemenes, korsetus, korsažus, sijonus, krinolinus, apatinius sijonus, pamiršta griežtus padorumo reikalavimus ir patampa pirmaisiais mūsų protėviais, sutvėrusiais mus visus be tų skudurų.

Kreipdamasis į savo keliabendrį, Raišys tarė:

– Menipas iš Lukiano dialogų[14], ir tas pavydės tau, kai nuo šito uždebesių bokšto, paties aukščiausio visame Madride, rodysiu tau, done Kleofai, visa tai, kas verta dėmesio ir šitokiu metu vyksta Ispanijos Babilone, kuris kalbų maišalyne, ko gero, pranoktų aną, senovėje buvusį.

Ir šėtoniškų burtų galia Raišys atplėšė namų stogus nelyginant pyrago plutą, ir atsidengė Madrido mėsos įdaras – toks, koks ir būna tuo metu, kai per vasaros karščius visos žaliuzės plačiai atidarytos ir toje pasaulio arkoje knibžda šitiek protu apdovanotų šliužų, jog netgi Nojaus arka pasirodytų menka ir vargana.

ANTRAS ŠUOLIS

Donas Kleofas stačiai žado neteko pamatęs tokį žmonių rankų, kojų ir galvų paštetą ir, didžiai stebėdamasis, sušuko:

– Jaugi tokiai gausybei vyrų, moterų ir vaikų ištenka drobės čiužiniams, paklodėms ir marškiniams? Pala, duokš pasigrožėti, iš visų Dievo stebuklų tai ne pats menkiausias.

Tačiau Raišys jį pertraukė tardamas:

– Įsidėmėk, jog rodysiu tau skyrium labiausiai įsimintinus šio teatro veikėjus, o kuo didesnė jų įvairovė, tuo gražesnis reginys. Pirmiausia žvilgtelėk į visus tuos prakilnius ponus ir damas, kaip ir priklauso, nuo vidurnakčio apsėdusius nuo valgių lūžtančius stalus[15], bet tik tuo ir nenusižengiančius taisyklėms.

Donas Kleofas jam tarė:

– Iš veido visus juos pažįstu, bet mielai susipažinčiau ir su jų kapšeliais.

– Kas juose buvo, seniai atiteko svetimšaliams, nes tie krikščioniškiausieji didikai nemokėjo padoriai elgtis ir liko it musę kandę: kapšas yra, bet kišti į jį nėra ko, – tarė Raišys.

– Tegu sau vakarieniauja, – tarė donas Kleofas. – Kaip kažin ką, jie nepasikels nuo stalo, kol nesusitars pasivaišinti iš svetimos kišenės, o kada tai atsitiks – vienas Dievas težino. Verčiau pasižiūrėkime į kitus, nes visiems tiems didikams ir šiaip jau kas mielą dienelę rankeles bučiuoju ir beveik kiekvieną vakarą trinuosi jų draugijoje, o pas vieną jų du mėnesius sėdėjau karietos priekyje, buvau jo rūmų poetas ir esu toks sotus visų tų *jūsų šviesybių* ir *jūsų malonybių*, jog nuo jų stačiai pykina!

– Žvilgtelėk štai ten, – toliau kalbėjo Raišys. – Matai aną teisininką, rėkiantį šlapimo pūsle ir kratantį barzdą, tokią plačią ir vešlią[16], jog atrodo, kad iš pagalvių kyšo delfino uodega. O štai ten gimdo donja Padraika, ir donas Toribijas, jos vargeta vyrelis, pluša ir suosiasi, lyg tai būtų jo darbo vaisius, o tuo tarpu tikrasis šio sambrūzdžio kaltininkas kuo ramiausiai parpia gretimame kvartale, knarkia sau patenkintas ir nieko neima į galvą. Pasižiūrėk į aną dabitą sapne nesapnuotą, toks dailus, nors į akį dėk: ūsai tinkleliu užtraukti, suktukai ant kaktos ir pakaušio, rankos perdėm riebalais įtrintos, su bepirštėmis pirštinėmis, o ant veido tiek razinų[17], kad ganėtų visai Gavėniai. O štai ten, tolėliau, senė, apsigimusi ragana, grūda piestoje klijus – kuo skubiausiai reikia suadyti mergelę, kurios skaistybė garbės žodžiu remiasi, idant rytojaus dieną galėtų eiti prie altoriaus. O ten, ankštame kambarėlyje, guli du klizmomis gydomi ligoniai: žiū, pašoko iš lovų

ir puolė muštis pagalvėmis susiginčiję, katras daugiau klizmų gavęs, lyg už tai jiems universitetas diplomus duotų. Dabar apsisuk ir gerai pasižiūrėk į šių dienų veidmainę: davatka, kokių reta, o įsitrynė tepalais, taisydamasi lėkti į raganų puotą tarp San Sebastiano ir Fuenterabijos[18], – garbės žodis, ir mudu ten apsilankytume, jei nebijočiau susidurti su vienu nelabuoju, ožiu joms pasiverčiančiu: kartą Liuciferio laukiamajame kietai su juo susiginčijome, ir aš skėliau jam smagų antausį, o dvikovų kodeksas galioja ir mums, kipšams, nes surašė jį vieno iš mūsiškių sūnelis. Bet mudu ir šičia puikiai pasilinksminsime. Užmesk akį į tuos du vagis: apsiginklavę visrakčiu, nes visokie krapštikliai dabar nebemadingi, pro balkono duris įsilaužė pas turčių svetimšalį ir, šviesdamiesi kelią žibintu, sėlina prie dideliausio maišo, kimšte prikimšto sidabrinių monetų; maišas pernelyg griozdiškas, kad pasisektų ištempti nesukėlus triukšmo, tai jie nutaria jį atrišti, prisigrūsti monetų kapšelius ir kišenes, o kitą vakarą ateiti to, kas liko. Žiū, jau atriša, o iš maišo kyšt galvą svetimšalis – pasirodo, jis tupi maiše, niekam nepatiki savo pinigėlių, pats juos sergsti. „Sveiki, ponai vagys, – sako jis. – Štai mes ir susitikome!“ O tie iš baimės virsta ant grindų, vienas kairėn, kitas dešinėn, lygiai kaip sargybiniai Kristaus prisikėlimo spektaklyje, ir repečkomis skuba išsinešdinti tuo pačiu keliu, kuriuo atėjo.

– Verčiau jie būtų išsinešę jį neatrišdami maišo, glūdintį tame monetų kokone, ir viskas būtų išėję kuo gražiausiai, – tarė donas Kleofas. – Kaip žinome, svetimšalis – tai pinigų maišas, tiktai krikštytas, ir tiek mūsų krašte, tiek savame svarbiausias jo rūpestis – mūsų žioplumu piktnaudžiaujant, kapšą prisikimšti. Pala, kas ten per drambliene moteriškais marškiniais? Jai ankšta ne tik lovoje, bet ir name, netgi Madride, ir kriokia ji per miegus baisingiau nei vandenynas prie Bermudų salų[19]. Ko gero, kibirais laka vyną, užsikąsdama visu jaučiu.

– Dar neseniai ji mėgavosi tik žemiškais malonumais, bet paskiau toji Sahaguno statinė[20] suprato, jog neišvengiamai artėja tas laikas, kai ji sprogs ir subyrės į šipulius. Ji turtinga smuklininkė, pralobo alkaniems klientams arklieną pardavinėdama kaip avieną, o katieną kaip triušieną, įsigijo šešis namus Madride ir dar už dideles palūkanas

paskolino daugiau nei dvidešimt tūkstančių dukatų pirkliams prie Gvadalacharos vartų[21], ir dabar, pasistatydinusi koplyčią savo laidotuvėms ir įkūrusi dvi kapelionijas, tikisi nukeliauti tiesiai į dangų, nors, mano galva, tos statinės nepasisektų ten užkelti Veneros žvaigždėje pakabinus skridinį, o Septynių Ožkyčių žvaigždyne svertą. Šitaip pelniusi gerą vardą, ji miega kaip palaidyta.

– Žiū, antai pirštu perduriamas bajorėlis, toks menkas, kaip per sieną ištrauktas. Ant jo durtinio, kabančio galvūgaly, pastebėjau ordino antsiuvą, pasimetusį tarp daugybės lopų lopelių, ir miega tas vargeta susirangęs nelyginant tešloje užkepta devynakė – mat turi postriukę lovą, sakytumei puspaltis siekiančią kelius.

– Tai profesionalus tarnybos ieškotojas, bet tokiam amatui, ko gero, dar per storas ir pernelyg išvaizdus, – tarė Raišys. – Bepigu štai anam sostinės smuklininkui, neturi jis tokių rūpesčių – tarnauja kunigu savo vyneliui, grynu vandeniu šventindamas gausina jį statinėse ir vynmaišiuose. Antai klaidžioja kaip dvasia be vietos su piltuvu rankoje, pilsto ir tvanoja, ir, nė tūkstančiui metų neprabėgus, tikiuosi pamatyti jį su nendrine ietimi rankoj turnyre[22], surengtame kokio kunigaikščio gimimo proga.

– Kodėl gi ne? – atsiliepė donas Kleofas. – Juk jis smuklininkas ir gali nugirdyti Fortūną.

– O dabar nebijok, drąsiai žvilgtelėk į aną alchemiką, – tarė Raišys. – Matai, ana ten, rūsyje, dumplėmis pučia ugnį ir katile virina devynias galybes visokiausio šlamšto, įsikalęs į galvą, jog atras filosofinį akmenį ir sugebės gaminti auksą; dešimt metų puoselėja tą savo svajonę, prisiskaitęs Reimundo Ljuljo[23] ir kitų alchemikų, prirašiusių tomus apie tą neįmanomą dalyką.

– Tiesą pasakius, dar niekam nepasisekė pagaminti aukso, tik Dievui ir saulei, Visagaliui leidžiant, – tarė donas Kleofas.

– Gryna teisybė, – pritarė Raišys, – netgi mums, nelabiesiems, nepavyko. O dabar atsisuk ir drauge su manim pasijuok iš tos porelės, kuri iš proto kraustosi dėl karietų: užuot pirkę drabužius, avalynę ir baldus, visus pinigus sukišo į karietą, kol kas stovinčią be arklių, joje pietauja, vakarieniauja ir miega, per ketverius metus, kai ją turi,

dar nė sykio nebuvo išėję iš to kalėjimo net gamtos reikalų atlikti; gyvena joje įkarietinti, taip įpratę glūdoti viduje, jog ilgainiui karieta jiems pasidarė nelyg kriauklė sraigei ar kiautas vėžliui: vos iškiša katras galvą lauk, iškart atgal įtraukia, sakytum svetimame gaivale atsidūręs, o jeigu iš tos ankštos celės parodo ranką, koją ar bent pirštą, kaipmat persišaldo ar gauna slogą. Dabar, kaip girdėjau, jie ketina praplėsti savo valdas – pristatysią karietoje palėpę ir išnuomosią ją kaimynams, šitaip trokštantiems karietos, jog esą pasirengę gyventi kad ir ant stogo.

– Bet užtat jų sielos dangun keliaus karieta, – tarė donas Kleofas.

– Ir tegu sau keliauja, – atsakė Raišys. – Visai kas kita rūpi varguoliui, tolėliau antai aname name gyvenančiam su krūva vaikelių: kai atsigulė, niekaip negalėjo užmigti, netylant chorui vaikų balsų – sopranų, kontraltų, diskantų ir kitokių, – tai vienaip, tai kitaip atliekančių verksmo kontrapunktą, o kai pagaliau užsnūdo, prikėlė aliarmo varpas – pačios gimdos skausmų priepuolis, ir toks nuožmus, jog aplakstė visus kaimynus, ieškodamas rūtų, susmilkino krūvą vilnų ir popierių, pritrynė visą dubenį česnakų, išbandė visokius šuteklius, gėrimus, smilkymus ir „dar tris šimtus kitokių priemonių“, kol galiausiai, bebėgiojant vienais naktiniais, jam pačiam įsimetė dieglys į paširdžius, kuriuo, man regis, jam bus su kaupu atsiteista už pačios gimdos skausmus.

– Bet užtat anuose namuose kietai miegama, – tarė donas Kleofas. – Žiū, antai bajoraitis tinkina kopėčias prie sienos, užsimojęs šturmu imti ir namus, ir šeimininko garbę, o kai viduje esama laiptų, nieko gera nesitikėk iš to, kuris veržiasi kopėčiomis.

– Šičia gyvena lobingas senis bajoras su gražuole dukrele, nekantraujančia padovanoti skaistybę kopėčiomis lipančiam markizui, kuris žada ją vesti – tokį vaidmenį jis jau atliko su dešimčia ar dvylika mergelių, ir visos komedijos baigėsi ašaromis. Bet šiąnakt jam nepasiseks patenkinti savo geismo – artinasi alkaldas su sargybos būriu, ir, be to, mes, kipšai, laikomės senos tradicijos – mėgstame gadinti žmonėms malonumą ir, kaip skelbia jūsų priežodis, vietoj mergelės pakišti kumelę.

– O kas taip laido gerklę aname name? – paklausė donas Kleofas. – Atrodo, lyg rėktų visi pragaro velniai, pasigedę saviškio.

– Vargu ar manęs, nes aš jau laisvas, – tarė Raišys, – o dėl sukultos kolbos niekas nesiųs šauklių kviesti mane pragaran. Tai rėkia lindynės savininkas, lošėjams išdalijęs pusantro šimto malkų kortų: jis pasiuto iš pykčio nė už vieną negavęs užmokesčio, o dar kilo tąsynės dėl sukčiaus teisėjo, ir dabar kalti ir nekalti išsibėgioja gavę į skudurus. Sujaudrintas jų sielas ramina keturiais balsais atliekama daina gretimoje gatvėje – tai vieno ponaičio tarnai surengė serenadą siuvėjo pačiai, ir siuvėjas dievažijasi visus juos sudaigstysiąs peiliu.

– Aš, jos vyru dėtas, palaikyčiau juos veikiau gaujojančiomis katėmis nei muzikantais, – tarė donas Kleofas.

– O dabar jie atrodys tau skalikai, – atsiliepė Raišys, – nes ateina kitas siuvėjienės dūsautojas, vedinas šešių septynių galvažudžių gauja. Štai jie traukia špagas, ir mūsų orfėjai, gitaromis atrėmę pirmąjį puolimą, kuria fugą aštuonioms kojoms ir keturioms gatvėms. Betgi pažvelki čionai, pažiūrėk į tą prakilnų bajorą: visą vakarą šlaistėsi gatvėmis, o dabar nusidaro. Tai stebuklingasis riteris[24], ir stebuklai dedasi ne tik jo viduriuose, bet ir visame kame: šit nusitraukia dėtinius plaukus – pasirodo, grynai nuplikęs; nusiima netikrą nosį – pasirodo, benosis; nusiklijuoja ūsus – pasirodo, barzda neželia; nusisega medinę ranką – pasirodo, luošys, ne lovon jam gulti, o stačiai graban. Tolėliau kitame name miega melagis ir sapnuoja baisų sapną: sapnuoja, kad sako tiesą. Aure vikontas ir miegodamas keterą šiaušia – mat vieno didiko *jūsų šviesybe* nepavadino. Antai miršta sukčius lošėjas, o marina jį netikras liudytojas ir vietoj šventosios indulgencijos kiša jam saujon kortų malką, idant tasai pasimirtų kaip gyvenęs, ir lošėjas, išleisdamas paskutinį kvapą, vietoj Jėzaus vardo sukužda: „tūzas“. Viršutiniame aukšte vaistininkas trina bezoaro akmenis[25] su kasijos milteliais. Šalimais žmonės velka iš namų gydytoją pas apopleksijos ištiktą vyskupą. O ten veda pribuvėją pas menkos šlovės gimdyvę, kuriai, deja, tokiu metu prasidėjo sąrėmiai. O štai ir donja Tomasa, tavo širdies dama, nakčia meilės žodžių nugalėta, vien apatiniu sijonu atidaro duris kitam dūsautojui.

– Paleisk mane! – sušuko donas Kleofas. – Nušoksiu apačion ir negyvai suspardysiu!

– Tokiais atvejais sakoma: „Cit! Šiukštu!“ – atsakė Raišys. – Tokį šuolį duoti ne juokas. Ir ko tau kraują gadintis dėl menko nieko! Ir be šito įsimylėjusio šikšnosparnio ji turi dar aštuonias dešimtis jaukintinių, kuriems paskirstytos dienos ir naktys.

– Garbės žodis! – tarė donas Kleofas. – O juk aš ją laikiau šventąja.

– Nereikia būti tokiu lengvatikiu, – pareiškė Raišys. – Verčiau pažiūrėk į mano astrologą, kuriam neduoda ramiai miegoti blusos ir rūpesčiai. Tikriausiai girdėjo žingsnius ant aukšto ir būgštauja dėl savo kolbos. Galėtų pasiguosti tuo, kad, jo kaimynui kuo ramiausiai knarkiant, du kareiviai traukia iš patalo pačią nelyginant dantį iš burnos, o jis nė nejaučia.

– Baisus nuostolis! – tarė donas Kleofas. – Esu tikras, jog tasai aštuntasis Efeso šventasis[26] pasakys tą patį, kai pasibus.

– Pažvelk čionai, – toliau kalbėjo Raišys. – Aure barzdaskutys atsikėlė iš lovos ir pastatė pačiai taures, bet apsimiegojęs tamponu nudegino jai šlaunį. Dabar ji klykia, o jis guodžia ją sakydamas, jog prideginti visada sveika ir tai praversią ateityje. O dabar užmesk akį į tuos siuvėjus, bebaigiančius vestuvių apdarą jaunamartei tokio mulkio užsakymu, o mulkis jis todėl, jog veda aklai, per tarpininką, ir veda tikrą raganą, bjaurią, kvailą ir dar be skatiko, o akis apdūmė jam piršlys, parodęs mergos portretą. Dabar tas piršlys keliasi drauge su advokatu, gyvenančiu gretimame kambaryje: vienam knieti suvesdinti visą žmoniją, kitam supjudyti. Ir tiktai tu, šitaip aukštai pasikėlęs, gali nesibaiminti tų šėtonų, nes jie tam tikra prasme dar šėtoniškesni už mane. Dabar nukreipk žvilgsnį ana ten ir pasigrožėk tuo pusgalviu medžiotoju, atsikėlusiu su gaidžiais, – balnoja savo kuiną tokiu ankstymečiu ir kiša šautuvą po mituku, iki devintos valandos ryto jis jau nebesumerks akių nekantraudamas nušauti triušį, kuris jam atsieis brangiau, nei pirktas pas patį Judą. Aure prie turtingo šykštuolio durų kažkas pametė kūdikį, kuris tėvo linija galėtų pretenduoti į Antikristo vardą[27], o šykštuolis ima vaiką ir kaip valdininkas prašymą

perkelia jį toliau, prie gretimo namo, kurio šeimininkas linkęs veikiau suvalgyti nei išmaitinti vaikelį, nes jo viralinė atsidaro tik sekmadieniais.

Bet jau aušta rytas, ir mums metas baigti stebėjimą, antai gatvėse rodosi naujos dienos pirmieji požymiai: prekystaliai su degtine ir užkandžiais. Štai ir saulė ima kutenti žvaigždes, suskatusias žaisti „paskutinė pora bėk“, ir, saldindama pasauliui piliulę, šaukia kovon kapšus ir pinigines, kelia iš miego puodus, prikaistuvius ir keptuves, o man anaiptol nesinori, kad saulė, naudodamasi mano metodu, atskleistų nakties tamsos dangstomas paslaptis, – tegu pati žinosi, žiopso pro plyšius, aukštų langelius ir kaminus.

Ir stogų pluta vėl uždengęs sluoksniuotą pyragą, Raišys su donu Kleofu nusileido ant žemės.

TREČIAS ŠUOLIS

Sostinės katile jau pradėjo kunkuliuoti žmonių viralas – vyrai ir moterys zujo vieni pirmyn, kiti atgal, treti skersai išilgai, lyg atlikdami kokį šokį pagal gatvės šurmulio ritmą. Šen bei ten Madrido gyventojų jūroje pasirodė ratuoti banginiai, kitaip vadinami karietomis, – kitaip sakant, prasidėjo dienos batalijos: kiekvienas skubėjo su savo ketinimais ir reikalais, kiekvienam knietėjo apgauti kitą, melas ir suktybės sukosi debesimi nelyginant dulkės, kad ir kaip sprogintum akis, niekur neįžiūrėtum nė kruslelio teisybės. Ir donas Kleofas ėjo paskui keliabendrį, kuris išvedė jį į gana siaurą gatvę su dviem eilėmis veidrodžių iš šalių, prieš juos stoviniavo gausybė damų ir kavalierių, grožėdamiesi savimi ir išdarinėdami įvairias grimasas: pučia lūpas, raito plaukų sruogas, kraipo veidus, sprogina akis, krutina ūsus, mostaguoja rankomis, patys sau labinasi.

Donas Kleofas paklausė, kokia tai gatvė, – tokios kaip gyvas nematęs Madride. Ir Raišys atsakė:

– Ji vadinasi Pozų gatve ir žinoma tik šitoms sostinės kortų malkos figūroms, kurios ateina čionai nutaisyti tam tikrą pozą, kad visą

dieną galėtų vaikščioti sutrauktos darkymosi paralyžiaus: vienos širdele sudėtomis lūpomis, kitos žavingai apsalusiomis akutėmis ir visos lyg ragučius iškėlusios du pirštus – smilių ir mažylį ir dailiai palenkusios galvą, sakytum kalbėdamos poterius. Bėgame iš čia! Nors mano skrandis šėtoniškas ir netgi pragaro audros jam nebaisios, mane jau ima pykinti bežiūrint į tuos tranus, kurių prisiveisė tiek, jog daro gėdą gamtai ir kelia pavydą sukčiams kortininkams[28].

Taip tarę, iš tos gatvės išėjo į nedidelę aikštę, kur būriavosi tuntas senių, kitados buvusių lengvo elgesio damų, ir mergelių, perimančių vyresniųjų amatą, ir vyko karštos derybos. Studentas paklausė keliabendrį, kas tai per vieta, nes ir jos niekad nebuvo matęs.

Į tai Raišys atsakė:

– Šičia garsių vardų prekyvietė. Nuvytusioms damoms jų nebereikia, ir jos perleidžia juos žalioms mergelėms mainais į nudėvėtas kojines, senas kurpes, mantilijas, kykus ir keliaraiščius. Gusman, Mendosa, Enrikes, Serda, Kueva, Silva, Kastro, Chiron, Toledo, Pačeko, Kordoba, Manrikė de Lara, Osorijo, Aragon, Gevara ir kiti prakilnūs vardai perduodami toms, kurioms jie praverčia naujame amate, o senės lieka mergautinėmis pavardėmis: Ernandes, Martines, Lopes, Rodriges, Peres, Gonsales ir taip toliau – mat, kaip sakoma, prabėga tūkstantis metų, ir iš naujo sukasi ratas.

– Taip, sostinėje kas diena šviežiena, – pritarė donas Kleofas.

Ir, pasukę kairėn, jiedu atsidūrė kitoje nedidelėje aikštėje, panašioje į Kalvių aikštę: ten apsišaukėlės damos, geidžiančios sostinėje turėti gerą vardą ir brangiau įkainoti savo prekę, samdosi liokajus ir pažus, taipgi tetas, brolius, pusbrolius ir vyrus. Po dešinei nuo tos gyvos prekyvietės dunksojo įspūdingas pastatas, panašus į šventovę be altoriaus, jo viduje stovėjo didelis akmeninis baseinas, pilnutėlis riterių romanų, o aplink grūdosi gausybė berniukų nuo dešimties iki septyniolikos metų, taipgi kelios to paties amžiaus mergelės, kaip ir berniukai kiekviena su krikštatėviu prie šalies. Ir donas Kleofas paprašė savo keliabendrį paaiškinti, ką reiškia visi tie dalykai, labiau panašūs į sapną.

Į tai Raišys jam atsakė:

– Tas pasakiškas pastatas iš tiesų atrodo kaip sapnas. Vis dėlto, done Kleofai, čia matai tikrą baseiną, iš kurio išeina donai ir donjos; čia krikštijami visi, kas atvyksta sostinėn be šito priedo. Visi tie berniukai bus ponų pažai, o mergelės – vidutinio rango damų palydovės, todėl ir apsirūpina donais ir donjomis, kad suteiktų daugiau garbės tiems namams, kuriuose tarnaus. Štai dabar jau baigiasi krikšto apeigos. Aure baseinan įžengia merga išsinuomota suknele, o veda ją krikštamotė, jos šeimininkė, kuri ištemps ją iš krikštinės su donjos vardu ir suteiks jai prakilnios kekšės titulą, ir ta dorai uždirbtais pinigais atsilygins šeimininkei už auklėjimą. Žiū, senė, ir ta sakytum nori vėl imtis buvusio amato, tokia nusvidinta, lyg ką tik iš juvelyro išėjusi.

– Pašiauštas kuodas, dėtiniai dantys ir krinolinas – štai ir visas stebuklas, – tarė donas Kleofas. – O kas čia per išsipusčiusių žmonelių procesija, traukianti pasaulietinei tuštybei skirton šventovėn?

– Tai artimiausio miestelio žmonės veda krikštyti lobingą rechidorą[29], – atsakė Raišys. – Seniui jau aštunta dešimtis, o jis pėdina gauti dono, nes giminės įkalė jam į galvą, jog be dono nesusidorosiąs su rechidoryste. Vardu jis Paskualis, ir giminės pakeliui susiginčijo, ar „donas“ tiksiąs prie „Paskualio“ vardo, ar rechidoras nepasirodysiąs balta varna donų draugijoje.

– Jie mini pavyzdžiu kitą doną Paskualį, – tarė donas Kleofas, – tą, kurį visi laikė pamišėliu, o aš vadinau skarmaluotu Diogenu: jis bastėsi Madrido gatvėmis be skrybėlės, galvą prisidengęs apsiaustu kaip senovės pranašas.

– Šiaip ar taip, man regis, jam derėtų pasikeisti vardą, kad žmonės jo neimtų pravardžiuoti „donu Pasakalium“, – pridūrė Raišys.

– Tenurodo jiems Dievas, kas priklauso rechidoro pareigybei ir ko reikia rechidoriaujančiųjų labui, – tarė donas Kleofas.

– Kol ponas rechidoras šlakstomas donuojančiu vandeniu, eilės laukia italas, norėdamas atlikti tokią pat procedūrą drambliui, kurį ketina rodyti prie Saulės vartų[30], – tarė Raišys.

– Kas be ko, – atsiliepė studentas, – drambliai paprastai vadinami donu Pedru, donu Chuanu, donu Alonsu. Tik man galvoj netelpa,

kodėl toks nerūpestingas varovas, arba nadyras, kaip Indijoje sakoma. Matyt, tas dramblys kilęs iš plebėjų, jeigu taip vėlai gauna dono titulą. Dievaži, bežiūrint į tas krikštynas ir tuos donus, man stačiai knieste knieti atsikrikštyti ir nusidoninti.

– Eik iš paskos ir nepurkštauk, – tarė Raišys, – prie ko donas pritapo, su tuo ir sutapo, o prie Kleofo vardo pritiko kaip čia buvęs.

Sulig tais žodžiais jiedu išėjo iš pažiūrėti įsivaizduojamos šventovės ir priešais išvydo kitą pastatą, kur virš paradinių durų buvo nutapyti tambūrinai, gitaros, dūdmaišiai, varpeliai, kastanjetės, rageliai, lumzdeliai – žodžiu, visa tai, kas šiame gyvenime žmogui eina per ausis, ir donas Kleofas paklausė savo keliabendrį, kokie tai namai ir kodėl jo fasadas padabintas juokdarių muzikos instrumentais.

– Šito namo taipgi nesu matęs sostinėje, – pridūrė jis, – ir man regis, žmonės ten kaip reikiant smaginasi ir pramogauja.

– Tai beprotnamis, – atsakė Raišys, – vieno išmintingo turčiaus lėšomis visai neseniai pastatytas drauge su kitais globos namais, idant jame būtų baudžiami ir gydomi pamišėliai, anksčiau tokiais nelaikomi.

– Užeikime, – pasiūlė donas Kleofas, – durys juk atdaros, ir pasižiūrėkime į tą naują pamišėlių padermę.

Pasakyta – padaryta. Jiedu žengė vidun vienas paskui kitą ir, perėję laukiamąjį, kur keletas sveikstančiųjų prašė išmaldos pavojingiems pamišėliams, atsidūrė ketvirtainiame kieme, apstatytame dviaukščiais narvais – kiekviename jų tupėjo vienas minėtų pamišėlių. Viename narve prie durų ant suoliuko sėdėjo prašmatniai apsitaisęs žmogus ir, pasidėjęs ant kelio popieriaus lakštą, kažin ką rašė, ir rašė taip susikaupęs, jog nė pats nepajuto, kaip plunksna išsidūrė sau akį.

Raišys tarė:

– Tai pakvaišęs projektų kūrėjas, protą pametė besukdamas galvą, kaip sumažinus smulkių pinigų apyvartą; apie tai prirašė tiek popierių, kad vargu ar tiek jų buvo sugadinta teisiant Alvarą de Luną[31].

– Ir gerai padarė, uždarę jį į šiuos namus, – tarė donas Kleofas. – Šitie pamišėliai patys pavojingiausi valstybei.

– O gretimame narvelyje tupi įsimylėjęs neregys, – toliau kalbėjo Raišys. – Aure laiko rankoje savo damos portretą ir jos laiškus;

negalėdamas nei grožėtis jos veidu, nei skaityti, tvirtina, jog mato ausimis. Kitame narve, užgrioztame popieriais ir knygomis, sėdi užkietėjęs gramatikas, kuriam protas pasimaišė beieškant gerundijaus graikų kalboje. O anas žmogėnas baltomis kelnėmis ir su kelionkrepšiu ant kupros, rymantis prie narvo durų, šičia uždarytas todėl, jog, būdamas vežėjas ir turėdamas arklį, pasišovė eiti į žygūnus. O virš jo narve sėdintis žmogus su sakalu ant rankos – tai bajoras, iš tėvų paveldėjęs didelius turtus ir visus iššvaistęs medžioklei; dabar beturi tik tą sakalą, kuris tupi jam ant rankos ir perbadėjęs ją lasioja. Štai ten matai žmogėną, kuris, nors ir nemirdamas badu, parsisamdė tarnauti vienam ponui. Anas šokėjas taip davė į padą, jog smegenys nuseko. Tolėliau matai istoriką, kuris nukvaišo iš sielvarto, kad pradingo Tito Livijaus trys dekados[32]. Greta, vidury krūvos mitrų, stovi seminaristas, matuodamasis jas vieną po kitos, – mat pasimaišė įsikalęs į galvą, jog būsiąs vyskupas. O aname narve tupi teisininkas, kuris iškvėšo bespoksodamas į teisėjo togą ir pasidarė siuvėjas, – dabar nieko kito nedaro, tik kerpa ir siuva togas. O šitame narve ant skrynios, kimšte prikimštos dublonų ir užrakintos trimis spynomis, sėdi turtingas šykštuolis: neturi nei vaikų, nei giminių, kuriems galėtų užrašyti turtą, ir, tapęs savo pinigų vergu, kankinasi kaip įmanydamas, per pietus suvalgo skatikinį pyragėlį, per vakarienę – agurkų salotas, taigi turtas jam baisiau nei katorga. Anas, dainuojantis savo narve, – iškvaišęs dainininkas, jis mėgdžioja paukščius ir po kiekvienos trelės vos kvapą gaudo, it ligos priepuolio ištiktas. Jis uždarytas į šitą protui nusikaltusių kalėjimą todėl, kad dainuodavo be perstojo, o paprašytas padainuoti iškart nutildavo.

– Šitaip įžūliai elgiasi beveik visi jo amato žmonės.

– Vidury kiemo ant šulinio rentinio, žiūrėdama į savo atvaizdą vandenyje, sėdi gražuolė dama – pats pamatysi, kai tik ji kilstelės galvą, – neturtingų žemos kilmės tėvų duktė. Jai piršosi daugybė turtingų ir prakilnių vyrų, ir visus ji atstūmė, kiekviename įžiūrėdama begalę trūkumų. Kaip matai, ji prikaustyta čia grandine, idant, kaip Narcizas įsimylėjusi savo grožį, nenusiskandintų vandenyje, atstojančiame jai veidrodį, – nei žemėje, nei danguje, jos galva, nėra nieko, kas būtų

vertas jos žvilgsnio. O priešais, šitame varganame narve, kur siena išpaišyta liežuviais, kalinamas vedęs kipšas, pikčiurnos pačios išvarytas iš proto.

Čia donas Kleofas nutraukė savo keliabendrį, pasinešusį aprodyti jam visą tą kančių buveinę:

– Eikime šalin, o patys čionai pakliūsime, apkaltinti tokiu pamišimu, kokio ir nenuvokiame, nes šioje žemėje kiekvienas savaip iš proto kraustosi.

Į tai Raišys atsakė:

– Pasekime tavo patarimu. Mat, jeigu ir kipšai išprotėja, niekas negali būti tikras savimi.

– Visi jūs išprotėjote, ištikti pirmojo puikybės priepuolio, – tarė donas Kleofas, – o pragaras – beprotnamis, kur laikomi pavojingiausi pamišėliai.

– Tas reginys tau išėjo į naudą, – tarė Raišys, – prašnekai kaip tikras ilgaskvernis.

Šitaip bešnekučiuodami, jiedu išėjo iš minėtų namų ir, pasukę dešinėn, atsidūrė plačioje gatvėje, iš šalių nukabinėtoje grabais; viduriu vaikščiojo kamžuoti zakristijonai, o gausybė duobkasių kasė duobes.

Ir donas Kleofas kreipėsi į savo keliabendrį:

– Kas čia per gatvė? Ji man atrodo įstabesnė už visa tai, ką esu ligi šiol regėjęs, – ko gero, imsiu ir, stebindamas tave, prabilsiu dar iškalbingiau.

– Ši gatvė skirta patiems žemiškiausiems dalykams ir drauge ji visų reikalingiausia, – atsiliepė Raišys. – Tai prosenių saugykla, kur ateina kiekvienas, įsigeidęs įrodyti savo seną kilmę ir apsidaryti naujais protėviais, jei savi jam nebetinka ar nusidėvėjo, ir pagal skonį ir kišenę gali pasirinkti tai, kas labiau dera. Pažvelk į tą plikbajorį, kuris matuojasi nusižiūrėtą senelę, o aure kitas, nežinia kieno sūnus, bando apsitaisyti kitu seneliu, bet tas jam per dukslus ir per aukštas. Tolėliau žmogėnas dera kitą senelį mainais į saviškį ir dar primokėti siūlo, bet niekaip nesutaria su zakristijonu, sandėlininku, per brangiai užsiprašiusiu už savo prekę. O anas atnešė išversti savo senelį ir prašo perdaryti priekiu į užpakalį ir užpakaliu į priekį, ir dar palopyti iš

šalies paimta močiute. Anas atėjo su teismo pareigūnais, reikalauja grąžinti pavogtą senelį, kurį aptiko sandėlyje, pakabintą ant pakabos. Jeigu tau reikia senelių ar močiučių senai kilmei įrodyti, atėjome pačiu laiku, done Kleofai, – turiu čia bičiulį drabužininką, jis paprastai nurengia lavonus pačią pirmą naktį po laidotuvių ir paskolins bet kurį ir bet kokiam laikui.

– Man reikia ne prosenių, o pinigų, – atsakė studentas. – Dievas duos, ir savais proseniais puikiausiai išsiversiu: tėvai man sakė, jog esu kilęs iš Narsiojo Leandro, kuris perplaukė Abido jūrą, meilės liepsna liepsnodamas, ir jog mano genealogija aprašyta Boskano ir Garsilaso rinktiniuose raštuose[33].

– Prieš bajoro titulą, suteiktą eilėmis, bejėgis laikas ir net karaliaus teismas, – tarė Kipšas. – Nėra didesnės laimės pasaulyje nei būti rimuotu bajoru.

– Jeigu siekčiau riterio vardo, man nereiktų išleisti nė šimto realų, nes mano liudytojai būtų Selisijas ir Nemorosas, – toliau kalbėjo donas Kleofas. – Ten, eilėse, mano paveldimos valdos, ten mano Montanja, mano Galisija, mano Biskaja, mano Asturija[34].

– Na, gana keltis puikybėn, – tarė Raišys, – ir šiaip jau žinau, jog tavo kilmė įteisinta ir poezija, ir proza, verčiau eikime paieškoti kokios smuklės, metas pavalgyti ir pailsėti, juo labiau tau, kiaurą naktį nesudėjusiam bluosto, o paskiau keliausime toliau.

KETVIRTAS ŠUOLIS

Palikime abu ponaičius smuklėje, tegu sau pusryčiauja ir ilsisi, ir, nė skatiko nemokėdami, reikalauja gegutės pieno ir kepto fenikso, ir grįžkime pas mūsų įgudusį astrologą ir nemitusį alchemiką, kuris, nakčia prikeltas žingsnių palėpėje, paskubomis apsirengė ir užkopęs išvydo kauko paliktą suirutę: kolba sudaužyta į šipulius, popieriai sudrėkę, o nelabojo nė padujų. Matydamas, jog viskas nusiaubta, o šėtonas dingęs, įniko lyg anas senovės karalius rautis barzdą ir plaukus ir plėšytis drabužius.

Šitaip jam besielvartaujant ir berypaujant, pasirodė Kairys, velniūkštis, Šėtono pasiuntinukas, ir pareiškė, kad jo viešpats Šėtonas bučiuojąs astrologui rankas ir liepiąs pasakyti, jog gavęs žinią apie Raišio šunybę ir pasistengsiąs nubausti jį kaip reikiant, o šiuo tarpu mainais siunčiąs kitą nelabąjį.

Astrologas nuoširdžiai padėkojo už tokį dėmesį ir įkalino velniūkštį žiede su dideliu topazu, kurį mūvėjo ant piršto; tas žiedas kadaise priklausė vienam gydytojui ir padėdavo jam numarinti visus pacientus, kuriems tas matuodavo pulsą.

Pragare tuo tarpu, pilnutėlėje salėje, susirinko tos apygardos vyriausieji teisėjai ir, paskelbę visiems, kokį nusikaltimą padaręs Raišys, pareikalavo surašyti dokumentą, duodantį teisę suimti minėtą velnią, nors ir kur jis būtų, ir tą uždavinį patikėjo velniui Šimtaliepsniui, teismo antstoliui, kuo puikiausiai atlikusiam aibę tokių įpareigojimų, ir tas, pasitelkęs pagalbon parankiniais eiklius velnius Žiežirbą ir Rezginį, užšoko ant lakaus mulo ir, iškėlęs antstolio buožę, išjojo iš pragaro ieškoti minėto nusikaltėlio.

Tuo metu šelmis Raišys ir donas Kleofas papusryčiavę turėjo su smuklininku nemalonumų dėl užmokesčio, darban buvo paleisti iešmai ir keptuvės, nes velnias niekada neatiduoda to, kas priklauso velniui. Kai, triukšmo primasinti, atskubėjo teisingumo tarnai, abu bičiuliai išpuolė pro langą ir, kol sostinės algvasilas[35] tarėsi su parankiniais, kaip juos būtų patogiausia sučiupti, pralėkė Chetafę[36] Toledo kryptimi, po minutės atsidūrė Torechono[37] prieigose ir akimirksniu praskriejo Visagros vartus[38], po kairei palikdami už miesto mūrų dunksančius Prieglaudos trobesius.

Ir studentas, kreipdamasis į keliabendrį, tarė:

– Šaunuolis, žinai patį tiesiausią kelią! Kaip kažin ką, mieliau leisčiausi kelionėn su tavimi nei su pačiu infantu Pedru Portugalu, apkeliavusiu visas septynias pasaulio dalis[39].

– Mes, velniai, ne pirštu penėti, – atsakė Raišys.

Šitaip bešnekučiuodami, jiedu nutūpė Kristaus Kraujo priemiestyje, priešais Sevilės užeigą, pačią geriausią visame mieste.

Raišas velnias tarė studentui:

– Štai čia galima ramiai pernakvoti ir pailsėti po visų nuotykių. Įeik ir paprašyk sau kambario ir vakarienės, o man šiąnakt reikia apsilankyti Konstantinopolyje – sukelti maištą Didžiojo Turko[40] seralyje ir pakišti po peiliu dvylika ar trylika jo brolių, įtariamų kėsinantis į jo sostą. Grįždamas atgal ketinu pakeliui užsukti į Šveicarijos kantonus ir Ženevą, privirti ten košės – reikia padaryti vieną kitą paslaugėlę savo šeimininkui, prisimeilinti, o tikriausiai baisiai ant manęs siunta dėl mano išdaigos. Ir dar prieš septynias ryto būsiu pas tave.

Pasakyta – padaryta. Velnias nulėkė oru nelyginant plynu lauku, pakilo į aukštybes, žadindamas pavydą visiems padangių skrajūnams, sparnuotiems ir besparniams, tik, aišku, ne tiems, kurie Pegasu jodinėja, o donas Kleofas įžengė į užeigą, kur tuo metu buvo pilna svečių, galeonais atplaukusių iš už jūros vandenyno ir vykstančių sostinėn, bet naują svečią šeimininkas pasitiko itin mandagiai, nes, kaip karaliaus dvare senovėje sakyta, dono Kleofo išvaizda buvo geriausias rekomendacinis laiškas.

Keli bajorai, ginklu tarnaujantys karaliui, pakvietė doną Kleofą drauge pavakarieniauti ir ėmė klausinėti, kas nauja Madride, ir po iškilmingų tostų į karaliaus sveikatą (tesaugo jį Viešpats!), už damas ir draugus, po to, kai į stalą patiekta alyvuogių ir dantų krapštukai, taipgi sąskaita už vakarienę, visi išsiskirstė į savo kambarius, ketindami kuo anksčiau atsikelti ir laiku spėti į Madridą. Jų pavyzdžiu pasekė ir donas Kleofas ir nuėjo į nurodytą kambarį gailestaudamas, kad nėra nuobodžiauti neleidžiančio pramaniūgo bičiulio. Trumpai pasitaręs su priegalviu, ramiai užmigo kaip paukštelis lizde, ir Sevilės užeiga, beje, kaip ir visas pasaulis, miegu mokėjo duoklę aukščiausiajai valdovei – nakties ramybei, ir tik gervės, šikšnosparniai ir pelėdos ėjo sargybą savo postuose, tik staiga antrą valandą nakties išgąstingi balsai:

Degam! Degam!

sukėlė ant kojų miegančius svečius, tie pašoko iš patalo nustebę ir persigandę – per miegus žmogus išsigąsta bet kokio triukšmo, o juo labiau riksmo: „Degam!“, kuris įvaro baimės net narsingiausioms širdims, – vieni trūkčiagalviais nubildėjo laiptais, kad tik kuo greičiau atsidurtų lauke, kiti pro langus ir duris išvirto į kiemą, treti, kurie, baimindamiesi blusų ar blakių, miegojo kaip motinos pagimdyti, išsirito

iš lovų it viščiukai iš kiaušinių ir nuskubėjo įkandin kitų, panašūs į skatikinius molinius adomus, delnu dangstydamiesi tą vietą, kur priklauso būti figos lapeliui. Drauge su kitais bėgo ir donas Kleofas, ranką ligi alkūnės apsimuturiavęs kelnėmis ir nusitvėręs lazdą, kurią pasičiupo beskubėdamas vietoj špagos, lyg nuo gaisrų ar vaiduoklių galima būtų apsiginti vėzdais ar kardais, įprastais ginklais, kurių visad griebiamasi netikėtai kilus sumaiščiai.

Tuo metu pasirodė šeimininkas su žvakigaliu rankoje, vienmarškinis, įsispyręs į šlepes, skrandžiui susišildyti apsijuosęs plačia raudona juosta, ir visus nuramino sakydamas, jog nieko ypatinga neatsitikę, jog visi eitų gulti, jis pats viską sutvarkysiąs.

Donas Kleofas, visų svečių smalsiausias, įniko kamantinėti, kas sukėlė visą tą sumaištį, ir pareiškė, jog neisiąs gulti, kol nesužinosiąs triukšmo priežasties.

Šeimininkas apmaudžiai atsakė, jog užeigoje jau du ar trys mėnesiai gyvenąs studentas iš Madrido, jog tasai studentas esąs poetas ir komedijų rašytojas, jau sukūręs dvi komedijas, kurias tolediškiai nušvilpę, apsvaidę aktorius akmenų kruša, jog dabar studentas bebaigiąs komediją „Sudegintoji Troja“ ir tikriausiai priėjęs gaisro sceną, o kadangi viską, apie ką rašąs, labai imąs į širdį, matyt, ir pradėjęs šaukti. Šeimininkas pridūrė, kad iš ankstesnio patyrimo darąs tokią išvadą, o jeigu svečiai pageidauja įsitikinti, ar sakąs tiesą, tegu užeina su juo į poeto kambarį ir pamato.

Visi nusekė įkandin šeimininko kaip stovi ir, įėję į poeto kambarį, pamatė, kad jis guli asloje suplėšytu durtiniu, voliojasi krūvoje popierių, apsiputojęs kartoja mirštančiojo balsu: „Degam! Degam!“ ir jau vos žodį sugeba išdaužti, tardamasis, jog dūsta nuo dūmų.

Svečiai apstojo vargetą, mirdami iš juoko ir drauge jo gailėdamiesi.

– Pone licenciate, atsipeikėkite! – prašneko jie vienu balsu. – Gal pageidaujate ko nors užkąsti ir atsigerti, kad jėgas atgautumėte.

Tuomet poetas, vargais negalais pakėlęs galvą, prabilo:

– Jeigu su manimi šneka Enėjas ir Anchizas, gelbėdami penatus ir numylėtąjį Askaniją, tai ko gi jūs laukiate? Ilionas jau virto pelenais, Priamas ir Paris, Poliksena, Hekuba ir Andromacha sumokėjo

pragaištingąją duoklę mirčiai, o Eleną, visų negandų kaltininkę, vedasi nelaisvėn Menelajas ir Agamemnonas. Bet visa bėda, jog mirmidonai pagrobė Trojos iždą!

– Ateikit į protą, – tarė šeimininkas. – Nėr čia jokių smirdonų nei kitokių nesąmonių, kurias jūs paistot! Keliautumėt verčiau į Nuncijaus namus[41], ten galėtumėt būti visų pamišėlių vyriausiuoju, beje, ir pasigydytumėt, o galva perkaito jums nuo rimų kaip nuo vidurdienio saulės.

– Kaip gerai ponas šeimininkas išmano afektus! – atsiliepė truputį pasikeldamas poetas.

– Didelė čia kupeta tie jūsų afektai! – atrėžė šeimininkas. – Man savi marškiniai arčiau kūno. Malonėkit rytojaus rytą atsiskaityt už kambarį ir keliaukit sveikas, nepageidauju laikyt žmogaus, kas mielą dieną savo paistalais sukeliančio ant kojų visą užeigą. Gana tų komedijų! Kai tik įsikėlėt čionai ir pradėjot rašyt komediją apie Mantujos markizą – tą, kuri pirmoji žlugo ir buvo nušvilpta, – jūs taip triukšmingai ruošėtės medžioklėn, taip garsiai šaukėt šunis – Snaigių, Alyvių, Strakalį, Vėjelį ir kitus, – taip klykėt: „Uži! Uži!" ir „Griebk mešką lepešką ir šerną iltingą!", jog viena nėščia ponia, iš Andalūzijos keliavusi į Madridą, persileido persigandusi. O kai rašėt kitą komediją, „Romos apiplėšimą", lyg du vandens lašai panašią į pirmąją, taip griaudė būgnai ir trimitai, jog durys ir langai vos neišlakstė į druzgus, ir tokiu pat metu kaip dabar. Kaip klykėt: „Kirsk, Ispanija!", „Padėk mums, šventasis Jokūbai!", kaip mėgdžiojot pabūklų dundėjimą, lyg būtumėt gimęs sprogstant petardoms ir augęs Maltos basilisko[42] paunksnėje, net sukėlėt ant kojų kuopą pėstininkų, kurie tąsyk nakvojo mano užeigoje, griebėsi ginklo ir tamsoje kone iškapojo vieni kitus. Išgirdę triukšmą, subėgo pusė Toledo, atskubėjo teisingumo tarnai su algvasilu priešaky, išlaužė namų duris ir prigrasino, jog parodysią man, kur velniai veisiasi. Tik pažiūrėkit į tą poetą, amžinai naktinėja, būdrauja kaip gervė[43] ir rytą vakarą ieško rimų.

Tuomet poetas tarė:

– Kur kas didesnis triukšmas kiltų, jei užbaigčiau tą komediją, kurios du veiksmus jūsų malonybė laikote kaip užstatą, kol susimokėsiu

skolą. „Tamsa Palestinoje“ – taip ji vadinasi – sukrečia trečiame veiksme, kai plyšta šventyklos uždanga, aptemsta saulė ir mėnulis, skeldėja uolos ir, apraudodami savo Kūrėją, žemę užgriūva visi dangaus gaivalai su perkūnais, žaibais, kometomis ir krintančiomis žvaigždėmis, bet negaliu jos baigti, nes budeliams nesugalvoju vardų. O jei baigčiau, tada ir jūsų malonybė, pone šeimininke, kitaip kalbėtumėte.

– Dieve duok jums užbaigt ją Golgotoj, – tarė šeimininkas. – O apskritai, nors ir kur ją užbaigtumėt ir rodytumėt, visur rasis budelių, kurie mielai ją nukryžiuos, nušvilps ir apmėtys supuvusiomis daržovėmis ir akmenimis.

– Priešingai, mano komedijos prikelia aktorius iš numirusių, – tarė poetas. – Ir jeigu jūs taip anksti atsikėlėte, paskaitysiu jums tą, kurią rašau dabar, idant jūsų malonybės įsitikintute, jog sakau tiesą, ir pasigrožėtute stiliumi, savitu visai mano kūrybai.

Pasakyta – padaryta. Poetas paėmė šūsnį senų sąskaitų, prirašytų iš kitos pusės, didumu panašesnę į teismo bylą dėl palikimo nei į komediją, ir, užlauždamas antakius bei glostydamasis ūsus, perskaitė šitokią antraštę:

– *Trojos tragedija. Sinono klastos, graikų arklys. Svetimaujantys įsimylėjėliai ir šėtono apsėsti karaliai.*

Paskui poetas pridūrė:

– Iš pradžių choras tyli, ir scenoje pasirodo Paladionas[44], kuriame mažų mažiausia keturi tūkstančiai ligi dantų apsiginklavusių graikų.

– Kaipgi šitaip? – atrėmė vienas karių bajorų, kurie atbėgo pliki, lyg pasirengę plaukte perplaukti tą komediją. – Juk toks įtaisas netilps jokioj scenoj, nė viename Ispanijos koliziejuje nei Buen Retiro parke[45], užtemdžiusiame visus Romos amfiteatrus, nei bulių kovų arenoje.

– Didelio čia daikto, – atsakė poetas. – Idant tilptų toks nuostabus dalykas, neregėtas nei girdėtas mūsų teatruose, reikia tiktai nugriauti teatro aptvarą ir dvi gretimas gatves. Juk ne kas dieną nutinka parašyti tokią komediją, ir pinigų bus surinkta tiek, jog su kaupu padengs visas išlaidas ir nuostolius. Tai va, klausykite, jau prasideda pirmas veiksmas, žiūrėkite išpūtę akis. Kurtinamai dundant būgnams ir švilpiant fleitoms, scenoje pasirodo Trojos karalius Priamas, princas Paris, o tarp

jų, raita ant eidininko, karaliui iš kairės, joja Elena. Aš visad šitaip reiškiu pagarbą šios žemės viešpačiams. O įkandin lygiai tokia pat tvarka ant juodbėrių eidininkų seka vienuolika tūkstančių duenjų.

– Šitas pasirodymas, ko gero, dar sudėtingesnis už aną, – įsiterpė vienas klausytojas. – Bene įmanoma suvesti krūvon šitiek duenjų?

– Trūkstamas galima nulipdyti iš molio, – tarė poetas. – O telkti duenjas reikės iš viso krašto, kaip nuo seno daroma sostinėje. O kuri dama atsisakys paskolinti savo duenjas tokiam didžiam renginiui, idant bent jau tam laikui, kol vyksta spektaklis, – o jis vyks mažų mažiausia septynis aštuonis mėnesius, – galėtų nusikratyti tų bjaurių gyvačių?

Klausytojai kone sprogo juokais, išgirdę nelaimingo poeto sapaliojimus, ir gerą pusvalandį negalėjo atgauti kvapo.

Tuo tarpu poetas kalbėjo toliau:

– Nėra ko juoktis! Jeigu Viešpats įkvėps man dangiškųjų rimų, visą pasaulį užtvindysiu savo komedijomis, ir Lopė de Vega, tas Ispanijos talento stebuklas ir naujasis poezijos Tostadas[46], palyginti su manimi bus stačiai žinduklis. Paskui aš nusišalinsiu nuo šio pasaulio ir būsimoms kartoms rašysiu herojinę poemą, ir mano vaikai arba kiti paveldėtojai galės iki paskutinės gyvenimo dienos maitintis tomis eilėmis. O dabar meldžiu jūsų malonybes klausyti toliau...

Ir, grasindamasis pradėti skaityti komediją, iškėlė dešinę ranką, bet visi vienu balsu ėmė melsti atidėti tai kitam kartui, o pasipiktinęs šeimininkas, menkai išmanantis poezijos grožį, nedovanojo nepriminęs poetui, jog rytojaus dieną tas išsikeltų.

Tuomet bajorai ir kariai, marškinėti ir bemarškiniai, užsistojo už poetą ir ėmė įkalbinėti šeimininką pasigailėti įnamio, o donas Kleofas, ant aslos tarp kitų raštų pastebėjęs Renchifo „Poezijos meną"[47], privertė poetą uždėjus ranką ant eilių prisiekti, jog neberašysiąs triukšmingų komedijų, tik nuotykių pjeses, ir šeimininkas liko patenkintas.

Visi išsiskirstė į savo kambarius, ir poetas, nepaleisdamas iš rankų savo komedijos, griuvo lovon nei nusiavęs, nei nusirengęs ir taip kietai užmigo, kad galėjo knarkti ilgiau už septynis miegančius teisuolius ir atsibusti kitame šimtmetyje, kai mūsų pinigai jau bus išėję iš apyvartos.

PENKTAS ŠUOLIS

Praslinko dar kelios valandos, ir laikiniems užeigos įnamiams reikėjo keltis iš naujo ir atsiskaityti su nuolatiniu jos įnamiu, kitaip sakant, šeimininku. Rąžydamiesi ir žiovaudami po nuotykingos nakties, visi ėmė ruoštis kelionėn, tarnai balnojo mulus, žabojo dainuodami segidilijas ir chakaras, vaišino vieni kitus vynu ir juokais, pagardindami viską tabako dūmais. Tuomet ir donas Kleofas pasibudo ir ėmė rengtis, su tam tikru ilgesiu prisimindamas savo damą, – moterų nepastovumas kartais dar kaitriau sukursto geismus, ir prieš aštuonias, kaip ir buvo žadėjęs, į kambarį įėjo jo bičiulis turkišku apdaru, plačkelnėmis ir turbanu – aiškiu požymiu, jog atvyksta iš tos šalies, – ir paklausė:

– Na, ar ilgai užtrukau kelionėje, pone licenciate?

Studentas šypsodamas atsakė:

– Dar trumpiau užtruko jūsų malonybė, kai teko lėkti iš dangaus pragaran, nors ten atstumas buvo nepalyginamai didesnis. Taip smagiai šleptelėjote jūs visi su tamsos viešpačiais, jog niekad ir nepavyko užsikart atgal į aukštybes.

– Nedraugiškai elgiatės, pone done Kleofai, – atsiliepė Raišys. – Kaip sakoma Kastilijoje, kad ir pirštu, bet į akį.

– Gerai jau, gerai! Didelio čia daikto, – atsakė studentas, – progai pasitaikius, sunku susivaldyti liežuvio nepagalandus. Betgi aš pajuokavau, juk mudu draugai. Na, gana, verčiau sakyk, kaip sekėsi šioje žemėje?

– Sutvarkiau visus reikalus ir net daugiau, – atsakė naujai iškeptas janyčaras. – Jei būčiau panorėjęs, tie šaunūs žmonės būtų mane išrinkę Didžiuoju Turku, o jie kitokie negu jūs, krikščionys, kaip kažin ką: laikosi duoto žodžio, sako tiesą ir būna ištikimi draugai.

– Kaip greit tu parsidavei! – tarė donas Kleofas. – Tikriausiai tavo kraujas nevisiškai grynas, atmieštas dalele prasčiokiško.

– To negali būti, – atsakė Raišys. – Mat visi mes kilę iš tos pačios prakilnios giminės, nuo žemėje ir danguje aukščiausio kalno[48], ir kiekvienas mūsų, nors ir būtų paskutinis kurpius, vis viena yra kalnietis, kitaip tariant, aukštos kilmės. Kaip žinome, daugelis bajorų kaip pelės ir mėšlavabaliai gimsta purve[49].

– Puikiai žinau, jog filosofiją išmanai geriau, nei būtumei ją studijavęs Alkaloje, ir jog esi laisvųjų menų magistras. Bet nenukrypkime į šalį, verčiau baik pasakoti apie savo kelionę.

– Persirengiau tuo apdaru todėl, jog noriu apdergti visų tautų drabužius, kaip vienas mano bičiulis, tikras dergštas, įsimiklino sutepti kario, maldininko ir studento rūbus, – toliau pasakojo Kipšas. – Grįžau per Šveicarijos kantonus, aplankiau Valteliną[50] ir Ženevą, bet tame krašte man nėra ko veikti, tenykščiai žmonės – tikri šėtonai, ne veltui sakoma, jog tai pati patikimiausia mūsų tėvonija, neimant į skaičių abiejų Indijų. Iš ten nulėkiau Venecijon apžiūrėti neregėto miesto, išdygusio vidury jūros ir tapusio savotišku laivu iš akmens plokščių ir kalkių skiedinio: siūbuodamas ant Viduržemio jūros bangų, sukasi ten, kur vėjas pučia. Šventojo Morkaus aikštėje šįryt šnekučiavau su „šviesybių“ tarnais ir, kalbai išėjus apie karo naujienas, pasakiau, jog Konstantinopolyje iš Ispanijoje buvusių šnipų sužinota, kad tenai nepaprastai ruošiamasi karui, stačiai stebuklai darosi: išgirdę dundant būgnus, iš kapų keliasi mirusieji ir stoja prie ginklo, ir sklinda gandai, jog prisikėlęs netgi Osunos didysis kunigaikštis[51]. Paskleidęs tuos gandus, tuoj leidausi toliau tvarkyti kitų reikalų, atsisveikinau su Adrijos pakrantėmis, aplenkiau Ankonos marką[52] ir Romaniją, po kairei palikdamas Romą: mat netgi mes, velniai, gerbiame tą miestą, karingosios Bažnyčios sostinę. Per Florenciją pasiekiau Milaną, kuris, atsitvėręs aukštomis sienomis, spjauna į Europą. Mačiau gražuolę Genują, pasaulio pinigų maišą, amžinai pilną naujienų. Paskui šoviau tiesiai per įlanką ir, aplenkęs Leoną ir Narboną, užsukau į Vinarosą ir Alfakesą. Aplankiau Valensiją, su pačiu pavasariu lenktyniaujančią saldžių aromatų gausa. Apžiūrėjau Lamančą, kurios šlovė nenuvys per amžius. Užlėkiau į Madridą ir sužinojau, jog tavo damos giminės susitarė tave sučiupti ir nudėti už tai, kad nuplėšei jai šlovę. Bet bjauriausia, kaip man prasitarė Pasalūnas, mūsų šnipelis ir pagundų kaišiotojas, manęs ieško Šimtaliepsnis, ketindamas suimti. Man regis, reikia nedelsiant gelbėtis nuo tų dviejų pavojų ir nešdintis kaip galima toliau. Keliaukime į Andalūziją, svetingiausią kraštą pasaulyje. Nesijaudink: gyvensi iš mano kišenės. Kaip sakoma romanse:

Sevilijoj žiemosiu,
Granadoj vasarosiu.

Aplankysime visus Andalūzijos miestus ir miestelius, nė vieno nepraleisime.

Ir, atsigręžęs į langą, žvelgiantį gatvėn, tarė:

– Paverčiu tave durimis. Keliaujam, done Kleofai! Seki paskui mane, maunam pusryčiauti Durasutano užeigon, kur Sjera Morenoje, už dvidešimt dviejų ar dvidešimt trijų lygų nuo čia.

– Niekai, – tarė donas Kleofas. – Juk tu eiklus velnias, nors ir raišas.

Sulig tais žodžiais jiedu išlėkė pro langą kaip strėlė, paleista iš lanko. Stovėdamas prie durų, šeimininkas pamatė, jog studentas skrenda oru, ir pratrūko rėkti reikalaudamas apsimokėti už lovą ir nakvynę. O donas Kleofas atsakė:

– Grįšiu iš Andalūzijos, už viską atsiskaitysiu!

Manydamas, jog sapnuoja, šeimininkas žegnodamasis suniurzgė:

– Dieve duok, kad va šitaip paspruktų nuo manęs poetas, nors ir lova bei visu geru nešinas.

Tuo tarpu Raišys ir donas Kleofas jau pastebėjo minėtą užeigą, nutūpė žemėn ir, užėję vidun, paprašė šeimininką valgyti, o tas atsakė, jog jam belikę tik triušis ir kurapka, kurie aure šildosi ant iešmo.

– Perkelkite juos lėkštėn, pone smuklininke, – tarė donas Kleofas, – ir duokite šen padažą. Denkite stalą ir neškite duonos, vyno ir druskos.

Smuklininkas atsakė, jog viskas būsią padaryta, tik reikią palūkėti, kol baigsią pusryčiauti svetimšaliai, nes užeigoje daugiau stalų nesą.

Donas Kleofas tarė:

– Kad nereiktų veltui gaišti laiko, gal mudu, tiems ponams leidžiant, galime sykiu pavalgyti, ir jeigu jie sėdi balne, mes sutinkame įsitaisyti ant sturplio.

Ir, šitaip sakydami, abu draugai sėdo prie stalo, šeimininkas atnešė minėtą patiekalą su visais priedais ir pagardais, ir jiedu ėmė pusryčiauti drauge su svetimšaliais – prancūzu, anglu, italu ir vokiečiu,

kuris kimšo šauniai mušdamas taktą stiklais baltojo vyno ir klareto, ir veikiai galva jam nusviro, pasirodė pirmieji požymiai, kad netrukus prasidėsiąs išsiveržimas ir štormas; jis taip nusilesė, jog visiškai tiko patupdomas vištidėje.

Italas paklausė doną Kleofą, iš kur tas keliaująs, ir studentas atsakė, jog iš Madrido.

Italas pasiteiravo:

– Kas nauja girdėti apie karą, pone ispane?

Donas Kleofas atsakė:

– Dabar visur karas.

– Su kuo ketinate kariauti? – įsiterpė prancūzas.

– Su visu pasauliu, idant jis sukniubtų prie Ispanijos karaliaus kojų, – atsakė donas Kleofas.

– Garbės žodis, prieš tai, kai Ispanijos karalius... – pradėjo prancūzas.

Prancūzėliui nespėjus užbaigti minties, donas Kleofas tarė:

– Ispanijos karalius...

Bet Raišys, timptelėjęs jam už rankovės, sukuždėjo:

– Done Kleofai, leiski man atsakyti vietoj tavęs, nes iš prigimimo esu ispanas ir jei su kuo einu, už tą ir einu, ir dabar taip išliaupsinsiu Ispanijos karalių, jog tie girtuokliai kaipmat užsičiaups. Tegu susipažįsta su mūsų krašto istorija ir užsirašo ant kaktos, jog Kastilijos karalius turi Dievo dovaną išvaryti šėtoną, o tai nepalyginamai tauresnis menas negu gydyti skrofuliozę[53].

Matydami, jog ispanas nutilo, svetimšaliai ėmė slapčia šaipytis, bet tuomet Raišys, jau spėjęs turkiškus apdarus palikti padebesių drabužinėje ir persirengti, patogiau išsipleikė krėsle ir tarė:

– Gerbiami ponai, jums ketino atsakyti mano bendras, bet tai padaryti priklauso man, vyresniam amžiumi. Meldžiu įdėmiai manęs klausyti. Ispanijos karalius – tai grynakraujis skalikas, išdidžiai einantis gatve, ir nors ir kaip viauksėtų ciuckiai, jis nė skersa akimi į juos nežiūri, kol tų ciuckių prisirenka tiek, jog vienas jų, panieką palaikęs pakantumu, išdrįsta bakstelėti snukučiu jam uodegon, kai tas suka už kampo. Tuomet jis atsigręžia, pliekia letena į vieną ir į kitą

pusę, ir visi ciuckiai leidžiasi į kojas ir išsilaksto kaip vėjo nupūsti, ir gatvėje įsivyrauja tyla: ciuckiai nė viaukteléti nedrįsta, tik akmenis graužia iš pasiutimo. Lygiai taip nutinka visiems Ispanijos priešams – karaliams, didikams ir galiūnams, nes visi jie ciuckiai, palyginti su jo katalikiškąja didenybe. Tegu saugosi tasai, kas išdrįsta snukiu bakstelėti jam uodegon: jis gaus tokį smūgį letena, jog kitiems bus gera pamoka, ir visi išsilakstys nežinodami kur dėtis.

Svetimšaliai prapliupo plūstis, ir prancūzas tarė:

– *Ah, bougre coquin espagnol!**

O italas pritarė:

– *Forfante, marrano spagnuolo!***

O anglas pridėjo:

– *Nitesgut**** ispanas!

O vokietis buvo toks girtas, jog tiktai linkčiojo maloningai leisdamas vietoj savęs kalbėti kitiems tame kortesų posėdyje.

Matydamas, jog svetimšaliai paleido gerkles ir į jo keliabendrio žodžius atsako pliūpsniais vyno tvaiku trenkiančių keiksmų, donas Kleofas, pratęs kęsti neilgai ir sekti priežodžiu: „Kas greit duoda – duoda dukart“, apvertė suolą, ant kurio sėdėjo du vyrai, ir puolė juos, o keliabendris šoko pagalbon ir pašėlo taip mikliai švaistytis ramentais, kad nusviedė prancūzą ant smuklės stogo už trijų lygų, italą – tupyklon Siudad Realo mieste, idant nusibaigdamas prisimintų, kuo nusidėjo[54], o anglą – stačia galva į katilą verdančio vandens, kuriuo vienas Adamuso sodžiaus valstietis ketino plikyti paskerstą paršą; vokietį, puolusį į kojas donui Kleofui, mestelėjo į Puerto de Santa Mariją, iš kur tas išvyko prieš dvi savaites, idant ten atsipagiriotų.

Smuklininkas bandė įsiterpti, bet akimoju atsidūrė ten, kur jam dera – Peralviljuje[55], tarp mirtimi nubaustų galvažudžių trūnijančių palaikų.

Tada abu bičiuliai susėdo prie stalo ir ėmė neskubėdami doroti grobį, atimtą iš priešo, o jiems bebaigiant tą malonų užstalės žaidimą,

* Ak, bjaurybė, sukčius ispanas! *(Isp.)*

** Šunsnukis, kiaulė ispanas! *(It.)*

*** Nenaudėlis *(netaisykl. oland.)*.

smuklėn įėjo keli mulų varovai, pratrūko šaukti šeimininką ir reikalauti vyno; jiems įdurmu kieman įvažiavo aktorių trupė, užsimaniusi pasistiprinti pakeliui iš Kordobos į sostinę. Damos su mantilijomis, plunksnomis apkaišytomis skrybėlaitėmis, prisidengusios puskaukėmis, sėdėjo patogiuose balnuose, ant gugos pasikabinusios kurpaites sidabrinėmis sąsagomis; vyrai – vieni su balnakrepšiais ir priegalviais, kiti visai be nieko – jojo su kuprinėmis ant pečių, vietoj balno pasikišę sulankstytus apsiaustus, nėrinių apykakles sumurdę į skrybėles; muzikantai keliavo kas viena balnakilpe, kas suvis be jų, dėklus su gitaromis užsikėlę ant gugos, o tarnus pasisodinę ant sturplio; vieni tarnai turėjo kojines ir batus su pentinais, kiti – plačiaaulius batus, tik be pentinų, treti risnojo pagaliais ragindami savo ir damų mulus. Diduma jų buvo kilę iš Valensijos, aktorės šaukė viena kitą Mariana arba Ana Marija, ir visi kalbėjo garsiai ir išraiškingai kaip scenoje. Įjodami kieman, gyrėsi, jog nusiaubę Lisaboną, apstulbinę Kordobą ir papiktinę Seviliją, o netrukus šturmuosią Madridą – mat viena vienintele *loa*[56], tokio avių kirpėjo iš Esichos[57] dramaturgijos debiutu, nušluostysią nosį visiems sostinėje žinomiems aktoriams.

Vyrai nušoko žemėn ir galantiškai atkišo rankas, kad žmonoms būtų patogu nulipti, ir visi suskato šaukti šeimininką, bet tam dėl jų širdies negėlė[58].

Primadona atsisėdo vidury princesių ratelio ant tam tyčia jai pakloto kilimėlio, o trupės vadovas, visos tos bandos kerdžius, ėmė rūpintis vaišėmis.

Raišys tarė studentui:

– Šitas vadovas man kaip septynios didžiosios nuodėmės davatkai – mano bendrus skriaudžia.

– Kaip? – pasidomėjo donas Kleofas.

Nelabasis atsakė:

– Mat kito tokio prasto aktoriaus su žiburiu nesurasi, o per Devintines jis amžinai vaidina kipšus ir pas mus, pragare, sakoma, jog būsiąs tikras šėtonas ir vaidinsiąs aktorius, jeigu mums kilsiąs noras vaidinti komedijas. Visa bėda, jog dabar dramaturgai rašo tokias komedijas, jog ir pragarui jos per prastos.

– Tarp aktorių pastebėjau vieną tokį, kuriam kadaise Alkaloje špaga vos nepaženklinau veido, – tarė donas Kleofas. – Mat paveržė iš manęs merguželę, mano širdies brūkšteklę: toji įsimylėjo jį lig ausų, pamačiusi bevaidinant Danijos princą.

– Tikriausiai tai buvo danų princesė[59], – tarė Raišys. – Jeigu nori, imkim ir atkeršykim abiem: aktoriui ir vadovui. Pamatysi, mikliai viską patvarkysiu. Dabar jie pradeda skirstyti vaidmenis, nes, be *loa*, dar vežasi komediją, kurią ketina rodyti vėliau. Žiūrėk, kas tuojau darysis.

Raišiui bekalbant, trupės sufleris ištraukė iš balnakrepšio sąsiuvinius su Klaramontės komedijos vaidmenimis[60], kuriuos baigė perrašyti Adamuse, trupei ten svečiuojantis.

– Dabar būtų ne pro šalį paskirstyti vaidmenis, – tarė jis vadovui, – o tuo tarpu rasis šeimininkas ir pataisys mums valgį.

Vadovas sutiko: jis visada sekdavo suflerio patarimais, laikydamas jį didžiausiu komedijų žinovu, nes tasai kadaise studijavo Salamankoje ir buvo pravardžiuojamas Filosofu. Pirmosios meilužės vaidmenį davė Marianai, kasininko, be kita ko, padedančio keisti dekoracijas, pačiai, o kai antrosios meilužės vaidmenį gavo Ana Marija, baritono ir Devintinių šokėjo pati, toji sviedė vaidmenį žemėn ir pareiškė, jog atėjusi į trupę su ta sąlyga, kad vaidinsianti pirmuosius vaidmenis pakaitais su Mariana, o dabar amžinai gaunanti antruosius, nors galinti visas pamokyti scenos meno, nes vaidinusi su žymiausiomis aktorėmis ir buvusi vadinama antrąja Amarile[61]. Į tai Mariana atsakė, jog ji esanti neverta žiūrėti netgi to, ką scenoje daranti jos kurpaitė. Ir toji pasiteiravo, kada Mariana spėjusi taip užriesti nosį – juk Sevilijoje skolinusi iš jos Didonės kostiumą, net apatinius sijonus, kai ten jie statę Giljeno de Kastro nemirtingąją komediją[62], ir vis dėlto ji žlugusi ir sužlugdžiusi pjesę, nes per ją buvusi nušvilpta visa trupė.

– Tu buvai nušvilpta, švilpe tu nelaiminga! – atrėžė Mariana.

Damos davė valią rankoms, apipildamos viena kitą tokiais žodelyčiais, jog ir vyrams kraujas užkaito: tie išsitraukė špagas, ir užvirė tikros teatro kautynės, o mulų varovai, nusegę vadeles, puolė juos ramdyti, ir visi sugriuvo krūvon. Naudodamiesi sąmyšiu, donas Kleofas ir Raišys spruko iš smuklės ir patraukė Andalūzijos link, artistams

geležtėmis beaitrinant vienas kitą: dar kiek, ir smuklė būtų virtusi antruoju Ronsevaliu[63], bet tuo metu atskubėjo smuklininkas su ietimis, muškietomis ir laidyklėmis ginkluotu Hermandados būriu sučiupti abiejų draugų, o jų ir pėdos ataušo. Aptikęs smuklėje naujas grumtynes – visi ąsočiai, dubenys ir puodukai buvo išlakstę į druzgus, šeimininkas su pašauktiniais sutramdė aktorius ir nuvarė į Siudad Realą, kur laukė dar nuožmesnės kautynės su algvasilu, teatro nuomotojų prašymu ir Kastilijos tarybos įsakymu[64] nulydėjusiu trupę į Madridą.

ŠEŠTAS ŠUOLIS

Tuo tarpu mūsų keliauninkai, lyg chameleonai[65] ištisomis myliomis rydami oro erdvę, skriejo priekin ir veikiai paliko užpakaly Adamusą, priklausantį garsingajam markizui del Karpijui Arui, prakilniausiajam senovės Biskajos valdovų palikuoniui ir visų laikų didžiausiojo mecenato tėvui, kurio taurumas ir narsa prilygo jo kuklumui[66]. Ir, praskridę viršum septynių Alkolėjos[67] brastų ir smuklių, jiedu išvydo priešaky Kordobą, puikuojančią vidury derlingų laukų ir garsiųjų pievų, kur ganosi ir veisiasi kaimenės eikliųjų Zefyro vaikų, labiau nusipelniusių šio vardo nei tie, kurie senovėje šlovinta portugalų Tacho pakrantėse[68]; ten nusileido žemėn ir pro Tiesos lauko kvartalą (kur retai išdrįsta maišytis nelabieji) įžengė į miestą, romėnų vadintą Kolonija ir davusį pasauliui abu Senekas ir Lukaną[69], taipgi didįjį Gongorą, ispanų poezijos tėvą. Tą dieną kordobiečiai kaip tik grožėjosi bulių kovomis ir turnyru nendrinėmis ietimis, tuo narsumo išbandymu, vietinių bajorų kuo gražiausiai išlaikomu. Bičiuliai išsinuomojo kambarį *Pinučių* viešbutyje, jau lūžtančiame nuo svetimšalių, suplaukusių į šventę, ir išsiruošė pažiopsoti drauge su kitais. Nusipurtę padangių dulkes, jiedu patraukė į Korederą, aikštę, kur vyksta visos tos iškilmės, ir, įsimaišę į minią, įsispoksojo į fechtavimo varžybas, toje provincijoje paprastai rengiamas prieš bulių kovas; tame krašte dar nebuvo priaugta iki tiesės, smailių ir bukų kampų – kau-tasi, kaip kovėsi mūsų proseniai: smeik kur pakliūva. Prisiminęs,

ką savajame „Perėjūne" apie tai rašo išmoningasis Kevedas[70], donas Kleofas kone nuleipo iš juoko. Šiaip ar taip, turime dėkoti garsingajam donui Luisui Pačekui de Narvaesui, iš nemokšiškumo tamsybių aikštėn iškėlusiam fechtavimo meną ir iš begalybės nuomonių chaoso nukalusiam šio meno matematinius pradmenis.

Toks jaunikaitis iš Montilijos, šaunus kirstukas, kaudamasis su vienu pedročesiečiu, irgi puikiu kovotoju, paleido iš rankos savo juodąją špagą[71], daugelis šoko jos pakelti, bet visus pralenkė donas Kleofas. Nepažįstamasis, iš pažiūros kastilas, visus sužavėjo savo ryžtingumu, o jis, kaip priklauso, keliabendriui atidavęs apsiaustą ir špagą, grakščiai žengė į areną. Magistras špaga nubrėžė platesnį ratą, mostu paliepdamas žiopliams trauktis atgal, ir griausmingu balsu paskelbė naują kovą juodpusėmis špagomis; andalūzas ir studentas kastilas narsingai puolė vienas kitą, padarė po įtūpstą, bet nekliudė nė drabužių gaurelio, užtat, antrąsyk susirėmus, donas Kleofas, iš Karansos[72] išmokęs kai kurių gudrybių, panaudojo ketvirtą sukinį ir „kurpaite"[73] trenkė andalūzui krūtinėn, o šis, užsitempęs antrankovį, šmaukštelėjo donui Kleofui per galvą ir užgavo špagos rankeną, tuomet donas Kleofas, gynybą derindamas su puolimu, taip kirto priešininkui per šoną, jog tam viduje viskas sugaudė lyg kunigaikščių de Kastiljų giminės kape[74]. Stovintys aplink jo draugai ir bičiuliai sujudo ir, nepaisydami magistro špagos, kuria tas laikė juos atitvėręs nuo kovotojų, įniko savo špagomis badyti doną Kleofą, bet jis „kurpaite" nubaidė juos visus lyg šventintu vandeniu, paskiau stvėrė savo špagą ir apsiaustą, o Raišys savo ramentus, ir dviese jiedu sukėlė tokį sąmyšį tarp krūvon susimetusių žioplių, jog jiems sutramdyti teko išleisti Sjera Morenoje išaugintą bulių[75], stačiai žvėrį, kuris du ar tris kartus apsisuko aikštėje lyg neatremiamas kalavijas ir išvaikė visus daug mikliau nei vokiečių ar ispanų gvardiečiai, – beje, kai kam neatlaikė kelnės ir pasirodė kūno dalis, panaši į ciklopo veidą.

Tuo tarpu donas Kleofas ir jo keliabendris šaipėsi, užsikorę ant paaukštinimo, kad geriau matytų reginį, ir kuo ramiausiai vėdavosi skrybėlėmis, lyg būtų niekuo dėti, tačiau algvasilai juos nužiūrėjo – mat kur trumpa, ten ir trūksta, prašalaičiui pirmam kliūva, – ir, perrėžę buliui sausgysles, raiti prijojo prie paaukštinimo ir tarė:

– Pone licenciate ir pone Raišy, leiskitės apačion, jus kviečia ponas korechidoras.

Donas Kleofas ir Raišys apsimetė, jog negirdi, tuomet teisingumo tarnai, ar veikiau tranai, pabandė juos pasiekti savo buožėmis, bet abu bičiuliai stvėrė kiekvienas po buožę ir, išplėšę jas algvasilams iš rankų, tarė:

– Kviečiame jūsų malonybes sekti įkandin, jeigu tik išdrįsite.

Ir šovė aukštyn tarytum petardos, o algvasilai stačiai žado neteko, praradę buožes: neregėtų akrobatų skrydis atrodė it sapnas, tad jiems neliko nieko kita, kaip teisingumo pagalbon šauktis žvirblius. Tuo tarpu abu sakalai, iškilę į padanges, pralėkė Gvadalkasarą, to paties vardo garsingojo markizo iš prakilnios Kordobų giminės valdas, ir nusileido prie Esichos stulpo[76].

– Pažiūrėk, koks keistas granitinis medis, – tarė Raišys donui Kleofui, – tik vietoj vaisių ant jo paprastai kabo žmonės.

– Ir dar toks aukštas! Kas tai? – paklausė donas Kleofas.

– Visame pasaulyje garsus stulpas, – atsakė Raišys.

– Vadinasi, čia Esichos miestas? – vėl paklausė donas Kleofas.

– Taip, Esicha, turtingiausias Andalūzijos miestas, – tarė Nelabasis. – Matai jo herbą prie to gražaus tilto? Jame pavaizduota spindinti saulė nelyginant blakstienomis apriesta akis, varvinanti ašaras į Chenilę, vandeningą upę, kuri teka iš Sjera Nevados kalnų ir, su Daru atšventusi krištolines vestuves, skuba toliau – sidabru apauti prašmatnius rūmus ir lankas, puikuojančias balandžio ir gegužės dovanomis. Čia gimė žymusis kastilų poetas Garsis Sančesas de Badachosas[77], ir tik šičia, šio miesto apylinkėse, duoda derlių medvilnė, neprigyjanti niekur kitur Ispanijoje, taipgi dar dvi ar trys dešimtys laukinių augalų, kuriuos renka ir parduoda vargo tekti žmonės. Nepaprastai derlingos ir žemės aplink. Po kairei matai Montilją, narsingųjų markizų de Priegų, Kordobų ir Agilarų tėvoniją: iš tos giminės kilo tasai, kuris pagausino Ispanijos šlovę ir pelnė Didžiojo Karvedžio vardą[78]; nūnai šviesiausiojo markizo valdos prasiplėtė, prisijungus Ferijos giminės valdoms, nes pavydi Fortūna lėmė taip, jog tos giminės paskutinis palikuonis, savo talentais stulbinęs Italiją, mirė nepalikdamas nė vieno

įpėdinio, o garsingasis jo paveldėtojas, nors ir nebylys, kelia šimtabalsį atgarsį iškalbingoje tyloje vykdomais darbais ir žygiais. Žemėliau išsidėsčiusi Lusena, pavaldi Pažų vadui kunigaikščiui de Kardonai, kurio herbų vandenyne nuskendo garsingoji Lermų giminė. Kiek toliau Kabra, garsinti savo bedugne, gelme prilygstančia nebent miesto valdovų kilmės senumui, dantytomis sienomis skelbiasi priklausanti didžiajam kunigaikščiui de Sesai i Somai ir nūnai teikianti prieglobstį jo lemtam ir išmaningam įpėdiniui. Tolėliau, ten, kur baigiasi tie prašmatnūs pastatai, Osuna didžiuojasi davusi pasauliui šitiek Chironų, ordino magistrų ir iškilniųjų kunigaikščių. O už dvidešimt dviejų lygų puikuojasi gražuolė Granada, pats tikrasis Mahometo rojus, – ne veltui ją šitaip gynė narsingieji Ispanijos afrikiečiai, kurių Alhambrai ir Alkasabai[79] valdyti paskirtas prakilnusis markizas de Mondecharas, tauriojo grafo de Tendiljos, drąsingojo tikėjimo gynėjo ir riterijos atvaizdo, tėvas. Nepamirškime ir senovinio miesto Gvadiso, garsinčio savo aguročiais, o dar labiau – jo sūnaus ir arkidiakono daktaro Miros de Meskvos[80] Dievo dovanotu protu.

Raišiui visa tai bepasakojant, jiedu priėjo Esichos Didžiąją aikštę, pačią gražiausią visoje Andalūzijoje; šalia fontano, kurio vidury keturios milžinės nimfos ant jaspio pjedestalo svaido aukštyn krištolines ietis, ant suolo prieš minią klausytojų kiltos vilnos apsiaustais stovėjo keli neregiai, giedodami labai tikrą istoriją apie tai, kaip viena nelemta duenja pastojo nuo velnio ir Dievo malone pagimdė krūvą paršelių, ir baigdami padainavo romansą apie doną Alvarą de Luną ir velnių užkeikimo dainelę:

Serga įnosėm Šėtonas,
O Liuciferis niežais,
Raišą velnią hemorojus
Iškamuoja nemažai.
Įnoses, niežus, rachitą
Ir visokį marą
Moterėlė kreivakojė
Žarstekliu išvaro.

Raišys tarė donui Kleofui:

– Kaip tau patinka? Girdi, kaip mus apdainuoja ir pajuokia tie neregiai? Jokia žmonių padermė nedrįsta mūsų užkabinti, tik su šitais neina nieko padaryti – jie didesni akiplėšos už pačius įžūliausius poetus. Bet šįsyk aš jiems atsiteisiu, padarysiu taip, kad patys save nubaustų, ir, be kita ko, atsikeršysiu duenjoms – tų moterėlių visi nekenčia, net ir mes, nelabieji, nors esame didžiai joms dėkingi už paslaugas, kai krečiame visokias šunybes, ir vadiname jas šėtonėmis.

Raišys kaipmat supjudė neregius, ir tie susikivirčijo nesutardami, kaip dainuoti kupletus, ėmė plūstis, stumdytis, kol galiausiai nuvirto nuo suolo – vieni ant žemės, kiti į fontaną, bet tuoj pašoko, vėl kibo vieni kitiems į gaurus, pasiuto pliekti vienas kitą kukiais, drauge pavaišindami klausytojus, o tie nešykštėjo jiems spyrių ir antausių.

Kadangi abu keliauninkai Esichon atvyko su Kordobos algvasilų buožėmis, vietiniai teisingumo tarnai pamanė, kad jie siųsti iš sostinės kokiu svarbiu pavedimu, ir, išreiškę jiems pagarbą, įteikliai pasiūlė jaustis kaip namie. Ir jiedu, naudodamiesi proga, mielai priėmė dovanas, kuriomis buvo apipilti nuo galvos iki kojų. Klausinėjamas, kokiu reikalu jiedu atvykę Esichon, Raišys atsakė, jog turį įsaką dėl gydytojų bei vaistininkų, taipgi esą įpareigoti patikrinti davatkas: nuo šiolei gydytojui, numarinusiam ligonį, mulo nugara nesuteiksianti šventos prieglobsčio teisės, o pasisekus pasprukti gydytojui, priklausą nubausti bent jau laisvinamuosius sumaišiusį vaistininką, nors tasai būtų užsirabždinęs gydytojo mului ant sturplio, o davatkoms būsią draudžiama šniaukti tabaką, gerti šokoladą ir valgyti kapotos mėsos troškinį.

Vyriausiasis algvasilas, kuris buvo ne pirštu penėtas ir netgi pats kūrė chakaras ir intermedijas, susivokė, kad iš jų tyčiojamasi, įsakė suimti apsimetėlius algvasilus ir uždaryti belangėn, o ten duoti į skudurus ir išlyginti šonus už raganavimą, apgavystę ir apsišaukimą. Tuomet Raišys paleido debesį sieros dūmų, nutvėrė doną Kleofą už rankos, ir abu dingo palikdami sakytum rūškanosios Norvegijos tamsybėje[81] pasimetusius Esichos pareigūnus, kurie siuto iš pykčio, kosėjo, čiaudėjo, kaktomis atsitrenkdami vienas į kitą. Jiedu praskrido iš

dešinės pro Palmą, kur Gvadalkivyrą su Chenile sujungia Vandenų Vikarijas, senovės miestas, Bokanegrų ir Portokarerų tėvynė, kurią dar visai neseniai valdė prakilnusis didikas ir drąsingasis riteris donas Luisas Portokareras, didis ne kūnu, bet dvasia. Paskiau jiedu aplenkė Monklobą, nuostabią giraitę, narsiojo Romos karvedžio Klovijaus kadaise sodintą, o dabar priklausančią kitam Portokarerui i Enrikesui, riteriui, nėmaž ne menkesniam negu jo prosenis. Praskriejo viršum nuostabaus Fuenteso sodžiaus, kurį kitados valdė šaunusis ir nenugalimasis markizas donas Chuanas Klaras de Gusmanas, vadinamas Geruoju, po ilgos ir ištikimos tarnybos karaliui miręs Flandrijoje, didžiai sielvartaujant visiems tiems, kurie jį pažinojo ir gerbė. Buvo jis iš garsingos Medinų Sidonijų giminės, kurioje visi Gusmanai savo kilme ir taurumu nusipelnę Gerojo vardą. Mūsų keliauninkai nė drabužio krašteliu neužkliudė Marčenos, priklausančios kunigaikščiams de Arkosams, buvusiems Kadžio markizams, – ten dabar pelnytai viešpatauja šviesiausiasis kunigaikštis donas Rodrigas Ponsė de Leonas, darbais ir žygiais pranokęs visus savo protėvius. Tik iš tolo jie užmetė akį į Viljanuevą del Rio, kitados buvusią markizų de Viljanuevų Enrikesų i Riverų, o dabar priklausančią markizui donui Antonijui Alvaresui de Toledui i Beamontei, Ueskos kunigaikščiui, šlovingajam Navaros konetablio, narsingojo kunigaikščio Albos įpėdiniui.

Ir pagaliau, lenkdami visus sparnuočius, abu bičiuliai paukščio skrydžiu atsidūrė prie kalvos, kurioje išsidėsčiusi Karmona, ir nusileido plačioje derlingoje lygumoje, kur juos užklupo naktis, ir donas Kleofas tarė keliabendriui:

– Bičiuli, pailsėkime truputį, jau gana prisiskrajojome, pabūkime girinėmis pelėdomis, – naktis tokia rami, šilta, jog magėte maga ją praleisti laukuose.

– Sutinku, – atsiliepė Raišys. – Ištempsime palapinę štai šioje pievutėje prie upelio, į kurio veidrodį žiūrėdamos dabinasi žvaigždės, prieš pasirodant seralyje didžiajam sultonui Mėnuliui.

Pasikišęs apsiaustą po galva, o špagą ant krūtinės, donas Kleofas atsigulė aukštielninkas, įsitaisė kaip galima patogiau ir nukreipė akis į dangaus skliautus, nuostabų statinį, patį akliausią stabmeldį

akivaizdžiai įtikinantį, jog šis stebuklas sukurtas didžiojo meistro Dievo ranka.

– Esi gyvenęs anuose sodžiuose, – tarė jis keliabendriui, – tai gal pasakysi man, ar tiesą sako astrologai, tvirtindami, jog žvaigždės tokios didelės? Ir dar pasakyk man, kuriame danguje jos yra ir kiek dangų iš viso esama, – mat tie mokslavyriai sujaukia protus, kas dieną skelbdami vis naują mintį, ir sumaišo galvą savo įsivaizduojamomis tiesėmis ir koliūrais[82]. Ar iš tiesų planetos juda epiciklais[83] ir visos dangaus sferos, pradedant varomąja ir baigiant vangiąja bei virpulingąja, sukasi kiekviena savaip? Ir dar sakyk, iš kur radosi tie ženklai, kuriais žymimi žvaigždynai? Tuomet atversiu žmonėms akis ir neleisiu paistalus skelbti kaip tiesas.

Į tai Raišys atsakė:

– Mes kritome taip greitai, done Kleofai, jog nieko nesugebėjome įžiūrėti. Bet patikėki: jeigu Liuciferis krisdamas nebūtų nusinešęs trečdalio visų žvaigždžių, kaip skelbia komediantai per Devintines, astrologai galėtų dar labiau mus mulkinti. Beje, neturiu nieko prieš žiūronus, išrastus Galilėjaus ir didžiojo dono Chuano de Espinos[84], kurio nuostabus namas ir nepaprastas krėslas byloja apie jo neregėtą išmintį; turiu galvoje paprastus žiūronus ir neketinu kelti abejonių tais optiniais prietaisais, kuriais tie akylūs ponai kairiajame saulės žande įžiūrėjo apgamą, mėnulyje – kalnus ir klonius ir pastebėjo, kad Venera raguota[85]. Galiu tiek pasakyti, jog, neilgai ten būdamas, negirdėjau nė vieno tų vardų, kuriuos prasimanė sukčiai astrologai: Mažieji Grįžulo Ratai, Didieji Grįžulo Ratai, Samtis, Sietynas, Plejadės, Heliadės; ir nėra ten jokio Paukščių Tako, kitaip vadinamo Šventojo Jokūbo keliu, kuriuo kaip vėjas dulka pragaran ir raiši, ir sveiki, nes vaikščiočiau juo ir aš, – juk esu raišas ir, be kita ko, gyvenu tame krašte.

Klausydamasis tų postringavimų, donas Kleofas pasidavė miego malonei, leisdamas keliabendriui it gervei eiti sargybą, bet staiga jį prikėlė ragų gausmas ir kanopų dundėjimas – jam pasidingojo, kad Nelabasis, gražiai jį užliūliavęs, nešasi į ne tokią malonią vietelę. Tačiau Nelabasis jį nuramino:

– Nesirūpink, done Kleofai! Jeigu jau esi su manimi, tau nėra ko baimintis.

– O kas čia per triukšmas? – paklausė studentas.

– Tuoj paaiškinsiu, – atsakė Raišys, – tik nusivaikyk miegus ir atidžiai klausyk.

SEPTINTAS ŠUOLIS

Studentas pasikėlė, ėmė žiovauti ir rąžytis, stengdamasis bent šitaip išlyginti nemiegotas valandas, o Nelabasis kalbėjo toliau:

– Visą tą triukšmą kelia Fortūnos svita, keliaujanti Didžiojon Azijon stebėti lemiamą mūšį tarp Didžiojo Mogolo ir Šacho ir dovanoti pergalę mažiausiai jos nusipelniusiam. Klausyk ir žiūrėk: šit žygiuoja vilkstinė su jos iždu, bet vietoj nešulinių gyvulių pėdina pirkliai ir maininինkai, – rėkdami trauktis iš kelio, jie velka skrynias aukso ir sidabro monetų, užklotas kilimais, kuriuose išsiuvinėtas Fortūnos herbas – vėjų rožė ir vėjarodis, krypstantis ten, kur vėjas pučia; skrynios apraišiotos virvėmis ir užrakintos auksinėmis ir sidabrinėmis spynomis, ir nors jos be galo sunkios, nešti jas, atrodo, jiems vienas juokas. Nesuskaitomi tuntai sumišai šuoliuojančių raitininkų – tai pilvo tarnai: virėjai, virėjukai, vynininkai, konditeriai, rūmininkai, kepėjai, tiekėjai ir visi kiti nevidonai, prie žabtų prisvilę. Toliau pėsti žygiuoja Fortūnos liokajai su baltomis skrybėlėmis ant pakaušio – garsiausi pasaulio poetai, o tarp jų Homeras, Pindaras, Anakreontas, Vergilijus, Ovidijus, Horacijus, Silijus Italikas, Lukanas, Klaudianas, Estasijas, Papirijas, Juvenalis, Marcialis, Katulas, Propercijus, Petrarka, Sanasaras, Tasas, Bembas, Dantė, Gvarinis, Ariostas, riteris Marinas, Chuanas de Mena, Kastiljechas, Gregorijas Hernandesas, Garsis Sančesas[86], Camoensas ir daugelis kitų, įvairiose šalyse buvę poezijos kunigaikščiai.

– Ne kažin ką ir pasiekė, jei nepakilo aukščiau Fortūnos liokajų, – tarė studentas.

– Jos dvare niekas negauna to, ko nusipelnęs, – atsakė Raišys.

– O kas tai per pulkas, žėrintis brangenybėmis ir deimantais, aukso grandinėmis ir perlais nusagstytais pašvitais? – paklausė studentas. – Kiek pažų deglais šviečia kelią savo ponams, kurie joja raiti ne ant arklių, bet ant senovės filosofų, o tie tokie pasigailėtini – neūžaugos, kuproti, raiši, berankiai, nuplikę, žvairi, kreivanosiai, kairiarankiai, mikniai!

– Tie ponai – tai valdovai, kunigaikščiai ir šios žemės viešpačiai, – tarė Raišys. – Jie lydi Fortūną, apdovanojusią juos dvarais ir turtais, ir nors jie visagaliai ir turtingi, nėra žemėje žmonių, už juos kvailesnių ir niekingesnių.

– Neblogas skonis tos Fortūnos, kaip kažin ką, – tarė donas Kleofas. – Ne veltui ji turi moters vardą – renkasi tai, kas prasčiausia.

– Tokiais jie jau atsigimę, – tarė Raišys ir kalbėjo toliau: – Antai joja raitas ant kuprio milžinas viena akimi – ir ta neveizdžia – vidury kaktos, rankose laikydamas ilgėliausią rąstą, nukabinėtą vyskupų lazdomis, mitromis, laurų vainikais, abitais, kardinolų skrybėlėmis, karūnomis ir tiaromis. Tai Polifemas. Kai Odisėjas jį apakino, Fortūna jam įdavė šitą kabyklą su valdžios atributais, idant aklai juos dalytų; Polifemas visada joja greta Fortūnos pergalingo kovos vežimo, penkiasdešimties graikų ir romėnų imperatorių tempiamo, o jame, apsupta krištolo žvakidžių su degančiomis velykinėmis žvakėmis, stovi Fortūna, viena koja įsirėmusi į ratą su sidabriniais kaušais, kurie, ratui sukantis, prisipildo vėjo ir tuojau ištuštėja, o kita skrodžia orą, knibždėte knibždantį chameleonų – jie neša jai ataskaitas, o ji neskaitydama jas plėšo. Įkandin seka rūmų damos, raitos ant dramblių, o jų balnai auksiniai, nusėti granatais, rubinais ir chrizolitais. Pirmoji vardu Kvailybė, vyriausioji rūmų dama, pažiūrėti tikra baidyklė, bet Fortūnos numylėtoji. Iš paskos skuba Nepastovybė, duodama į visas puses vedybų pažadus ir kaipmat juos pamiršdama. Tolėliau Įtaika prancūziškais pašvitais: suknia iš mirguliuojančių saulėgrąžų vainiklapių, vietoj kepuraitės ant galvos margaspalvė vaivorykštė, o kiekvienoje rankoje po šimtą liežuvių. Įdurmu joja ašaromis paplūdusi grakšti gražuolė gedulo drabužiu, nei auksu, nei brangakmeniais nepadabintu: tai Grožybė – prakilni dama, netekusi savo valdovės

malonės. Ją seka ir nuožmiai persekioja Pavydulystė geltonu apdaru, išsiuvinėtu baziliskais ir širdimis.

– Toji dama minta širdimis ir kitais vidaus organais, – tarė donas Kleofas. – Tai tikras dvaro maitvanagis.

– O štai šitoji, pažiūrėti nėščia, vadinasi Puikybe, – toliau kalbėjo Raišys. – Nuo besaikių troškimų ir pretenzijų jai prisimetė vandenligė. Jai įkandin joja Godulystė, serganti aukso užkietėjimu, bet atsisakanti geležies klizmos, nes tai nesąs taurus metalas. Anos akiniuotos damos su kykais ir ilgais šydais, jojančios ant minotaurų, – tai Fortūnos duenjos: Palūkana, Simonija[87], Klastotė, Paskala, Rietena, Paikybė, Klasta ir Pagyra. Toms damoms margaspalviais deglais šviesdami kelią labinasi vagys, sukčiai, astrologai, šnipai, veidmainiai, pinigų klastotojai, sąvadautojai, liežuvautojai, tarpininkai, apsirijėliai ir girtuokliai. Štai tas, kuris joja ant Apulėjaus aukso asilo, – tai Krezas, pagrindinis Fortūnos rūmininkas, o jai iš kairės risnoja Astolfas[88], vyriausiasis arklininkas. Ant statinių su ratais ir su kaušais rankose kiokso kvatodami visa gerkle Fortūnos vyno pilstytojai, buvę sostinės smuklininkai. Tuntas laukinių, raitų ant asilų, – tai sąskaitininkai, iždininkai, tiekėjai, teisininkai, istorikai, valdininkai, raštininkai ir kiti Fortūnos tarnautojai, vietoj plunksnų naudojantys grūstuvus, o vietoj popieriaus – raganosio odą.

Iš paskos siūbuoja herbais padabintas portšezas, skirtas ypatingiems Fortūnos vizitams. Jį neša pasimainydami Pitagoras, Diogenas, Aristotelis, Platonas ir kiti filosofai, visi kaip vienas vilkintys kilto vilnono liemenėmis ir kelnėmis, raide S ir vinimi paženklintais veidais[89]. O štai tie, kurie, išsirikiavę po tris, lydi katafalką – kas raitas ant karsto, kas ant arklio, kas pėsčias, – tai Fortūnos dvaro gydytojai, vaistininkai ir barzdaskučiai. Procesijos gale ritasi neregėtas judamas bokštas – taip, tas pats Babilono bokštas, knibždantis milžinų, nykštukų, šokėjų ir komediantų, kurie griežia įvairiais instrumentais, muša būgnus, rėkia, spiegia, spokso ir klausosi pro begalę žibintais nukabinėtų langų, laido pro juos ugninius ratus ir petardas. Didžiajame bokšto balkone stovi Viltis, milžinė žalia tunika, o prie jos kojų vibžda tarnybų prašytojai: kariai, karvedžiai, teisininkai, visų galų meistrai, įvairių

mokslų mokytojai, visi apdriskę, išbadėję, netekę vilties. Toje sumaištyje jie taip garsiai rėkia melsdami Viltį malonės, jog vienas kito negirdi. Kitame balkone po dešinei stovi Gausa, vainikuota auksinėmis varpomis ir pasipuošusi prašmatniais brokatais su išsiuvinėtais keturiais metų laikais, svaido pinigų kapšus palankinuose knarkiantiems pusgalviams turčiams, kurie tariasi, kad sapnuoja, nes jiems nieko nereikia. Paskui bokštą traukiasi ilgėliausia vilkstinė – dideliausi vežimai, pilnutėliai maisto produktų ir moteriškų bei vyriškų drabužių; tai Fortūnos drabužinė. Įkandin bėga minios plikų ir alkanų, bet ji niekam neduoda nė kąsnelio alkiui numarinti, nė skiautelės kūnui prisidengti, o jeigu ir apdalytų, dovanos jiems netiktų, nes pagamintos pagal laimingųjų matą.

Paskui vilkstinę traukė skrajojantis būrys pamišėlių – pėsčių, raitų ir važiuotų, kiekvienas savaip iš proto išsikraustęs, nes išprotėjo nuo įvairių Fortūnos negandų jūroje ir sausumoje, vieni juokėsi, kiti verkė, treti dainavo, ketvirti tylėjo, ir visi keikė Fortūną. O ji pažiūrėti nieko nepaisė, idant netyčia ko nors neišklausytų, ir visa ta triukšminga minia netrukus dingo baisinguose dulkių debesyse, kurie prarijo ir žmones, ir gyvulius, ir bokštą. Išaušo diena, ir saulė vos nepranyko siaubingose dulkėse kaip dangaus šviesulių Beltranas[90].

Abu keliabendriai tuo tarpu pakilo įkalnėn ir įžengė į neseniai pakrikštytą Karmonos miestą[91], tą sekyklą po amžinai giedru Andalūzijos dangumi, kur gyvenimas anaiptol ne toks saulėtas, bet užtat sloga niekas neserga. Pasistiprinę vadinamojoje Bajorų užeigoje keptais triušiais ir viščiukais, abu keliabendriai nurūko į Seviliją, kurios garsioji Chiralda[92] jau matoma iš Aukštutinio Peromingo užeigos; remdama dangų, toji dausų dukra galva siekia žvaigždes.

Donas Kleofas negalėjo atsigėrėti puikia miesto padėtimi ir laivų margumynu Gvadalkivyro platybėje, krištoline riba skiriančioje Seviliją ir Trianą; iš tolo grožėjosi nuostabaus grožio pastatais, kurie tarytum mirę kankiniai ir skaistuolės laiko rankose palmių šakas, puikuodamiesi tarp citronmedžių, apelsinmedžių, citrinmedžių, lauramedžių ir kiparisų. Ilgai netrukus abu keliabendriai atsidūrė Toreblankoje, esančioje už vienos lygos nuo garsingojo miesto: ten prasideda

Sevilijos grindinys ir žavingasis skliautinis akvedukas, Gvadairos upės vandenis plukdantis iš Karmonos į Seviliją, kuri godžiai išgeria juos kaip vandenlige sergantis ligonis, nepalikdama nė lašelio duoklės jūrai, tad Gvadaira – vienintelė pasaulyje upė, atleista nuo šito mokesčio. Iš abiejų pusių traukiasi nesuskaitoma gausybė sodybų, skendinčių soduose, kur žydi apelsinmedžiai, baltosios rožės ir karališkieji jazminai.

Ir tuo metu, kai mūsų keliabendriai atsidūrė netoli Karmonos vartų, Raišys pastebėjo pro juos įjojant Šimtaliepsnį, raitą ant žirgo, su buože rankoje ir lydimą dviejų pragaro seklių.

Ir, kreipdamasis į doną Kleofą, Raišys tarė:

– Matai, kas joja pro Karmonos vartus? Tai antstolis, mano vyresnybės siųstas Sevilijon manęs suimti. Mums reikia saugotis.

– Man jis tuščia vieta, – atsakė donas Kleofas. – Aš esu įregistruotas Alkaloje ir nesu pavaldus jokiam kitam teismui, išskyrus universiteto. Be to, kaip esu girdėjęs, Sevilija – tai lyg klaidi giria: jei norėsi, joks Liuciferio ir Belzebubo seklys niekada mūsų neaptiks.

Sparčiais žingsniais jiedu įėjo į miestą, – Raišys bailiai žvalgydamasis, pirmas, – ir, paskubomis perlėkę kelias gatves, atsidūrė nedidelėje aikštėje, kur donas Kleofas pamatė prašmatnų pastatą prabangiu alebastro portalu ir ilgomis taipgi alebastro galerijomis.

Donas Kleofas paklausė Raišį, kas tai per šventovė, ir tas atsakė, jog tatai anaiptol ne šventovė, nors jos sienose iškalta šitiek marmurinių Jeruzalės kryžių[93], o Alkalos kunigaikščių, Tarifos markizų, Moraleso grafų ir Andalūzijos valdytojų rūmai; nūnai, nesant tiesioginių įpėdinių, tos giminės neapžvelgiamos valdos atiteko didžiajam kunigaikščiui de Medinaseliui, kurio didybei pabrėžti nieko daugiau nereikia pridurti, nes Foksų ir Serdų palikuoniui niekas neprilygsta.

– Pažįstu tą didįjį kunigaikštį, – tarė donas Kleofas, – esu matęs jį sostinėje. Jis toks taurus ir išmintingas, kaip ir pritinka prakilniam didikui.

Šitaip šnekučiuodami, jie atsidūrė Karaliaus Petro galvos gatvėje – dabar ji vadinasi Lempelės gatve, – paskui, perėję Abatų ir Kurpių gatves ir nedidelę Būgno aikštę, pasiekė Vandenų gatves, pačias atkampiausias Sevilijoje, ir apsistojo užeigoje.

Tuo metu mūsų astrologą ir magą ištiko apopleksijos smūgis, ir kipšiukas Kairys, Raišio įpėdinis, nusinešė jį į pragarą, ir ten astrologo dvasia, išsiritusi iš kūno kiauto, nuogutėlė stojo prieš Liuciferį, melsdama nubausti nenaudėlį, sudaužiusį kolbą. Nesnaudė ir dono Kleofo įžeista donja Tomasa: gavusi kitą arešto orderį ir prasimaniusi naują jaukintinį, galeonuose tarnaujantį kareivį, ėmė ruoštis Sevilijon, geisdama atsikeršyti ir priversti tą madridiškį licenciatą Vireną vesti ją, nuniurkytą Olimpiją[94], – mat buvo nugirdusi, kad jis ten slapstosi.

Donas Kleofas ir jo keliabendris nekišo nosies iš užeigos, kad nepakliūtų į akis Šimtaliepsnio sekliams Žiežirbai ir Raizgiui. Vieną vakarą jiedu užlipo ant plokščio stogo – tokie namai visoje Sevilijoje – pakvėpuoti tyru oru ir iš aukštumos apžvelgti tankiai gyvenamą miestą, tą Ispanijos ir viso pasaulio pilvą: mat Sevilija, tas Europos strutis, geba virškinti pačius tauriausius metalus ir po visus žemės kampelius varinėja maistinguosius syvus, kurie randasi skrandyje perdirbus užjūrio auksą ir sidabrą. Donas Kleofas apstulbo regėdamas devynias galybes namų, taip tankiai suspaustų vienas prie kito, jog išsisklaidę netilptų visoje Andalūzijoje.

– Parodyk man vieną kitą Sevilijos įžymybę, – tarė jis keliabendriui.

Raišys jam tarė:

– Jau vien iš tos varpinės, matomos per tokį atstumą, gali suprasti, jog tai tik dalelė nuostabaus pastato – katedros, didžiausios visų šventyklų, statytų senovėje ir mūsų laikais. Neimsiu smulkiai pasakoti visų jos stebuklų. Pasakysiu tiek, jog Velykų žvakei reikia aštuoniasdešimt keturių arobų* vaško, o bronzinė lempelė, uždegama Didžiąją savaitę, yra tokio didumo ir taip išmoningai ir prabangiai išraižyta, jog netgi pagaminta iš aukso nebūtų šitiek kainavusi. Monstrancija yra varpinės pavidalo, nulieta pagal tą patį piešinį ir modelį, tik iš sidabro. Choro galinė siena išdabinta pačiais gražiausiais ir brangiausiais brangakmeniais, išgaunamais žemės gelmėse, o didysis altorius – tai lyg Saliamono šventykla. Bet išeikime iš katedros, nes

* *Aroba* – svorio matas, lygus 11,5 kg.

mums, šėtonams, netgi mintimis nevalia ten užklysti, o juo labiau apie ją kalbėti. Verčiau pažvelkime į aną pastatą, vadinamą Birža, sukirptą iš šventojo Lauryno apdaro skiaučių ir pastatytą Eskoriale pagal Pilypo II brėžinius. Po dešinei nuo Biržos dunkso Alkasaras, Kastilijos karalių rezidencija nuo senovės laikų ir amžino pavasario prieglobstis; rūmų komendantas – šviesiausiasis grafas kunigaikštis de Sanlukaras la Majoras, galingasis Atlantas greta mūsų ispanų Heraklio, kurio absoliučiai valdžiai kunigaikščio išmintis praverčia kaip kompasas, ir jei nebūtų Buen Retiro, neprilygstamo architektūros šedevro, kur šitiek puikių pastatų, parkų ir tvenkinių, Sevilijos Alkasaras pranoktų visus pasaulio karalių rūmus, o ypačiai savo sosto menę, kurios planą jo didenybei karaliui donui Pilypui IV įkvėpė Apvaizda, – toje menėje žado netenka susižavėjimo kupinos širdys ir blėsta visos kitos grožybės.

Artėliau matai Prekybos rūmus, gana dažnai išgrįstus aukso ir sidabro luitais. Greta jų kiti rūmai, kurie priklauso narsingajam grafui de Kantaniljai, karaliaus favoritui, garsingam didikui, galantiškam dvaro kavalieriui ir bebaimiui kariui arenoje, publikos numylėtiniui ir karalių pasididžiavimui, – tai išpažįsta jo iečiai išpažinties eidami Tarifos ir Charamos buliai. Toliau, šalia Chereso vartų, milžiniški Pinigų kalyklos rūmai, kur nelyginant grūdai amžinai kūpso krūvos aukso ir sidabro, o štai ten Muitinė, slibinas, ryjantis visas pasaulio prekes dvejais nasrais, vieni žioji miesto pusėn, kiti – upės, kur yra Aukso bokštas[95] ir molas, iš galeonų lyg iš kaulų čiulpus iščiulpiantis viską, ką jie atgabena savo triumuose. Iš dešinės medinis Trianos tiltas, laikomas trylikos laivų. Dar toliau, prie pat upės, matai Kuevasą, garsingąjį Šventojo Bruno karteziečių vienuolyną, kur vienuoliai, nors ir davę tylėjimo įžadą, gyvena ant sausumos liežuvio. Kitame Gvadalkivyro krante plyti Chelvesas, senovės maurų romansuose apdainuota turnyrų nendrinėmis ietimis vieta, o šiuo metu ten gyvena šlovingieji grafai ir didysis kunigaikštis de Veragva, savo garsingojo tėvo paveikslas ir atvaizdas[96],

iš tolo lenkia jį ir negandos, ir bėdos,
jisai Kolumbas, Kastras ir Toledas.

– Ei bičiuli, imi rimais kalbėti, – tarė donas Kleofas.

– Ir neatsitiktinai taip atsitiko, – atsiliepė Raišys. – Tam vyrui liaupsinti proza netinka.

Ir kalbėjo toliau:

– Štai ten Alamiljas, kur apstu kuojų, eršketų ir mekšrų. Tolėliau, žemupio link, – Algaba, valdoma šlovingųjų markizų de Algabų, de Ardalesų, grafų de Tebų, visame kame tikrų Gusmanų. Toje pat pusėje matai Kasteljarą, Ramiresų i Saavedrų dvarą, o už vingio – Viljamanrikę, priklausančią de Sunjigoms, kilusiems iš senos Becharų giminės, kurios paskutinysis markizas buvo nelaimingasis Gusmanas dusyk Gerasis, Indijų didžiojo patriarcho, karaliaus kapeliono ir vyriausiojo išmaldų dalytojo brolėnas, kurio taurus dievobaimingumas puikiai derinasi su jo titulu ir aukšta kilme, o dar toliau, žemupio link, – Sanlukaras de Barameda, jo brolio, didžiojo kunigaikščio de Sidonijos, vandenyno numylėtinio ir Andalūzijos bei viso Ispanijos pajūrio generalisimo, dvaras ir sostas; jūra ir sausuma pavaldi jo buožei ir pergalingai rankai, mūsų karaliui garantuojančiai amžiną valdžią šioje padangėje, savo šlove keliančioje pavydą visam pasauliui. Tačiau artėja naktis, ir idant nenublanktų šios liaupsės, šiandien man dera garbingai jas baigti, tad visa kita atidėkime rytojaus dienai.

O dabar nusileiskime nuo terasos, prasimanykime vakarienę ir pasivaikščiokime po miestą – pasigrožėsime garsingąja Tuopų giraite, kurią pasodino ir dviem Heraklio stulpais padabino grafas de Barachas, buvęs karaliaus tarėjas[97] Sevilijoje, o vėliau Kastilijos tarybos įžymusis vadovas.

AŠTUNTAS ŠUOLIS

Tuo tarpu donja Tomasa, prasimaniusi mūsų minėtą arešto orderį, nusisamdė dvivietį arklinį portšezą ir nešulinį mulą, užkrovė ant jo porą skrynių su savo baltiniais, taipgi jaukintinio kareivio mantą, apsitaisė lygu jo dvynas brolis ir, kaip ir dera jos vardo ir padėties damai, pratusiai lakstytis, drauge su naujuoju gerbėju nurūko iš Madrido

Sevilijon. O mūsų astrologo niekaip nesugebėta palaidoti, kilus nesutarimams dėl testamento, jo surašyto kelios dienos prieš mirtį ir giminaičių aptikto rašomajame stale: tai pinkliai bylai išpainioti jiems teko kreiptis į teismą.

Na o Raišys su donu Kleofu miegojo iki antros valandos dienos, nes beveik kiaurą naktį bastėsi po Seviliją, paskui pasivaišino gardžia vietine žuvimi ir skaniausia pasaulyje duona, vadinama galisų banda, ir donas Kleofas vėl nuėjo pogulio, tuo tarpu jo keliabendris ėmėsi žygių, kad tamsybių viešpats atleistų jam prasižengimą. Vakare jiedu vėl pakilo į minėtą terasą, ir Nelabasis toliau pasakojo apie įžymiausius Sevilijos rūmus, kurių vakar nespėjo aprodyti bičiuliui tame tautų akivare. Staiga donas Kleofas dusyk atsiduso, ir Raišys jį paklausė:

– Kas tau dingtelėjo į galvą, drauguži? Kokie prisiminimai taip uždegė tau širdį, jog iš krūtinės išsiveržė tiedu liepsnos liežuviai?

– Bičiuli, prisiminiau Madrido Didžiąją gatvę ir prašmatnų srautą, tokiu metu paprastai almantį ja Prado link, – atsakė studentas.

– Visa tai galime pamatyti lygiai taip lengvai, kaip būdami vietoje, – tarė Velnias. – Paprašyk šeimininkę veidrodžio, ir turėsi tokį malonumą, kokio kaip gyvas nesi patyręs. Žinia, aš galiu akimoju nulakinti tave savo pašto arkliais, nes šeriu juos ne avižomis, o vėjo sparnais, bet nenoriu palikti Sevilijos, kol nepamatysiu, kuo baigsis Šimtaliepsnio ir čionai atskubančios tavo damos žygiai, be to, man labai gera šiame mieste – mat šičia viskas trenkia nešvaria sąžine, atitvinstančia iš Indijų.

Kaip tik tuo metu terasoje pasirodė Rufina Marija, užeigos šeimininkė, tarkime, lyg riešutmedžio, lyg šokolado spalvos dama, kad nereiktų vadinti mulate, patyrusi locmanė, žinanti slapčiausius kelius į visus Sevilijos blogos šlovės namus, ir sakalė skrajūnė, kapšelį iš svetimšalio kišenės sugebanti įvilioti į nagus kekšei naujokei, susivokusiai pasinaudoti jos paslaugomis. Vilkėjo ji balta olandiškos drobelės palaidinuke pūstomis rankovėmis, baltu kartūniniu sijonu, avėjo aukštakulniais bateliais ir, kaip tamsiaodžių įprasta šiame krašte, vietoj kojinių mūvėjo puskojinėmis. Tokiu metu, dideliausiu veidrodžiu ir šukomis nešina, Rufina Marija visada lipdavo terason šukuotis.

Naudodamasis proga, Raišys be galo galantiškai paprašė ją veidrodžio ir, paaiškinęs, kam jis reikalingas, pridūrė:

– Žinau, jog ponia šeimininkė turi polinkį į tokius dalykus, todėl gali taipgi šičia pabūti.

– Ak pone, jei turite galvoje juodąją magiją, tai dėl jos tikrai iš proto kraustausi, – atsakė Rufina Marija. – Mat kilusi esu iš Trianos, sugebu burti iš pupų ir darbuotis rėčiu smagiau nei visos čionykštės būrėjos ir moku dar šaunesnių triukų, kuriuos atsidėkodama mielai parodysiu jūsų malonybėms, nors blaivaus proto žmonės tvirtina, jog būrimas – paikystė.

– Ir sako tiesą, – tarė Raišys. – Šiaip ar taip, ponia Rufina Marija, tai, ką ketinu parodyti savo bičiuliui, verta tokios smegeningos damos kaip tamsta. Žiūrėkite atidžiai.

Ir, paėmęs veidrodį į rankas, tarė:

– Tuojau parodysiu jums abiem, kas šiuo metu darosi Madrido Didžiojoje gatvėje, – toks dalykas įmanomas nebent šėtonui ir man. Perspėju, jog liaupsindamas laikysiuosi Apskritojo Stalo tvarkos, idant kiekvienas būtų priešaky, ne taip kaip kreditoriai, kurie tik ir taikosi vienas kitą aplenkti.

– Ak pone, pradėkite! – tarė Rufina. – Bus gražu pažiūrėti, jūsų malonybe. Mat, maža būdama, lankiausi sostinėje su tokia dama, kuri vijosi Kalatravos ordino kavalierių, atvykusį pareikšti savo teisių, o paskiau tėvai susigrąžino mane atgal Sevilijon, bet aš niekad negaliu pamiršti tos gatvės ir mielai į ją pasižiūrėsiu dar kartą, kad ir veidrodyje.

Vos šeimininkė baigė kalbėti, veidrodyje pasirodė karietos, puskarietės, portšezai, raiteliai ir tokia gausybė žavingų damų tviskančiais prašmatniais pašvitais, lyg balandis ir gegužė būtų pažėrę savo dovanas ir nuo dangaus pabirusios žvaigždės.

Donas Kleofas žiūrėjo išsproginęs akis, ar nepasirodysianti donja Tomasa, kurią vis dar saugojo širdyje, kad ir patyręs šitiek apgavysčių. Ak, iškrypusi žmogaus prigimtie! Abejingumas mus kursto, o palankumas atstumia. Tačiau tuo metu donja Tomasa savo dvisėdžiu portšezu jau buvo pravažiavusi Iljeską.

Apdujusi iš susižavėjimo, Rufina Marija spoksojo į galybę didžiūnų, tame pasaulio teatre atliekančių įvairiausius vaidmenis.

– Pone, parodykite man karalių ir karalienę, – kreipėsi ji į Raišį. – Jeigu jau pasitaikė tokia proga, nenoriu jos praleisti jų nepamačiusi.

– Dukrele, jų didenybės nesirodo tarp mirtingųjų, – atsakė Raišys, – bet jeigu pageidaujate juos paregėti savo akimis, veikiai atsidursime ten, kur išsipildys jūsų noras.

– Davėte žodį – ištesėkite, – tarė Rufina.

Ir kalbėjo toliau:

– O kas tasai prakilnus didikas, kuris, prašmatniai lydimas pažų ir liokajų, važiuoja karieta, verta pačios saulės?

Raišys atsakė:

– Tai Kastilijos admirolas donas Chuanas Alfonsas Enrikesas de Kabrera, kunigaikštis Medina de Riosekas ir grafas de Modika, įvaręs baimės prancūzams kautynėse ties Fuenterabija[98].

– O Viešpatie! – sušuko Rufina. – Tai jis išgrūdo prancūzus iš mūsų Ispanijos? Tesaugo jį Dievas ilgus metus!

– Jiedu su narsinguoju markizu de los Velesu prilygsta neprilygstamajam Pelajui[99], išvadavusiam gimtąją Kastiliją, – atsakė Raišys.

– O kas sėdi anoje karietoje, panašioje į Pavasario vežimą? – paklausė Rufina.

– Grafas de Oropesa i Alkaudetė, taurių polėkių didžiūnas, kurio gyslomis teka Toledų, Pimentelių ir Portugalijos karalių kraujas,– tarė Raišys. – Iš dešinės laikosi jo pusbrolis Kinjonesas i Pimentelis, grafas de Luna, Leono Benavidesų giminės galva, grafo de Benaventės pirmagimis sūnus, ligi šiolei pirmaujantis visoje Ispanijoje. Toliau antai ana karieta važiuoja grafas de Lemas i Andradė, markizas de Sarija, Kastrų ir Enrikesų giminės atžala, Šventojo Jokūbo ordino vyriausiasis dignitorius, priklausantis didžiojo kunigaikščio de Archonos dvarui, išmaningas ir taurios dvasios vyras, tikras didžiūnas, o tolėliau – grafas de Monterejus i Fuentesas, karaliaus vietininkas Italijoje; būdamas Neapolio vicekaralius, pelnė didžiausią pagarbą abiejose Sicilijose ir perdavė valdžios vairą didžiajam kunigaikščiui de las Toresui, markizui de Feličei i Toraliui, Aviadoso tvirtovės komandorui,

jo didenybės dvaro stalininkui, kuris yra taipgi Astiljano princas ir Sabionetos didysis kunigaikštis – pastarasis titulas labiausiai atitinka jo didybę. Jį lydi tokios pat aukštos kilmės ir dievišku protu Italijoje pagarsėjęs markizas de Alkanjisas Almansa Enrikesas i Borcha. Antai važiuoja išmintingasis konetablis Velaskas, jo didenybės kamerarijus, su broliu markizu del Fresnu. Įkandin seka kunigaikštis de Icharas Silva i Mendosa i Sarmientas, markizas de Alenkaras i Ribadejas, karaliaus dvaro numylėtinis ir šaunus raitelis – puikiai jodinėja tiek paprastame, tiek riterio balne, tuo pelnydamas teisę per Tris Karalius valgyti prie vieno stalo su karaliumi. Šalia jo – markizas de los Balbases Espinola, kurio narsingasis tėvas pelnė nevystančią šlovę giminės vardui. O štai grafas de Altamira Moskosas i Sandovalas, aukštos kilmės didikas ir visame kame tikras riteris, jos didenybės karalienės vyriausiasis štalmeisteris. Antai markizas de Pobaras Aragonas su savo broliu donu Antoniju de Aragonu, Ordinų tarybos ir Inkvizicijos valdybos nariu. O ten skersai gatvės važiuoja markizas de Chodaras ir grafas de Penjaranda, abu Kastilijos karališkosios tarybos nariai, išminties bokštai ir aukštos kilmės įsikūnijimas.

– O kas tiedu viena karieta važiuojantys jaunikaičiai? – paklausė Rufina. – Iš pažiūros jie vienmečiai ir abu turi po auksinį raktą.

– Tai markizas de la Hinochosa, grafas de Agilaras ir senjoras de Los Kameros, vardu Ramiresas de Areljanas, – atsakė Raišys. – O kitas – markizas de Aitona, kaip ir tėvas muzikos ir poezijos globėjas. Jiedu abu kamerarijai.

– O ten kas per karieta, pilnutėlė prašmatnių aukštakilmių jaunikaičių? – sušuko užeigos šeimininkė.

– Ji priklauso kunigaikščiui del Infantadui, Mendosų i Sandovalų giminės galvai, markizui de Santiljanai i Kenetei, grafui de Saldanjai i Realiui de Mansanaresui[100], kuris yra savo šlovingojo tėvo paveikslas ir atgamas, – atsiliepė Raišys. – Drauge su juo važiuoja markizas de Almenara, mandagiausias, galantiškiausias ir mėgstamiausias dvaro riteris, garsingojo markizo de Oranio sūnus, daugiau – šaunus riteris admirolas de Aragonas, daugiau – markizas de San Romanas, tikras riteris, didžiojo markizo de Velados, Orano, Olandijos ir Zelandijos

siaubo, įpėdinis, o su juo – jo brolis markizas de Salinas, didis tiek kūnu, tiek dvasia, jiedu abu kaip du vandens lašai panašūs į savo garsingąjį tėvą, daugiau – donas Injigas Hurtadas de Mendosa, kunigaikščio del Infantado pusbrolis. Visi jie šaunūs ir prakilnūs bajorai, kuriems pakanka vien tarti savo vardą, kad užkąstų žadą gandai, pripažindami savo bejėgiškumą. Juos lydi donas Fransiskas de Mendosa, vienas įtakingiausių vyrų karaliaus dvare, visų numylėtinis, šaunus raitelis, puikiai sėdintis bet kokiame balne, ir neprilygstamas kovotojas tiek juodąja, tiek baltąja špaga.

– O čia kas per tuntas joja? – paklausė Rufina.

– Jeigu jos palengva, spėsiu tau juos išvardyti, – atsiliepė Raišys. – Pirmieji du – tai grafas de Melgaras ir markizas de Penjafielis[101], kurių vardai gieda ditirambus jų drąsai; toliau – donas Baltasaras de Sunjiga ir jo brolis grafas de Brandevilja, markizo de Mirabelio sūnūs, visa kuo atsigimę į tėvą; toliau – grafas de Medeljinas Portokareras, o įkandin jo – princas de Arembergė, kunigaikščio de Ariskoto pirmagimis sūnus; toliau – markizas de la Guardija, vadinamas Angelu, markizas de la Liseda Silva i Manrikė de Lara ir donas Djegas Gomesas de Sandovalas, Kalatravos ordino vyriausiasis komandoras, markizas de Viljasoresas Anjoveras i Humanesas, donas Baltasaras de Gusmanas i Mendosa, šlovingosios Orgasų giminės atžala, Arijas Gonsalas, grafo de Punjonrostro pirmagimis sūnus, sekantis savo garsingojo tėvo pėdomis ir svajojantis prilygti nenugalimajam seneliui. Štai joja grafas de Molina su broliu donu Antoniju Mesija de Tobaru, vienas kitam laiduojantys garbę, tarp jų – donas Fransiskas Lusonas, kurio vardas skamba visame Madride, o tauri širdis vargu ar tilptų milžino krūtinėje. Jam įkandin joja jo giminaitis, narsingasis riteris donas Chosė de Kastrechonas, – jiedu abu šviesiausiojo Kastilijos tarybos vadovo sūnėnai. Jiems iš paskos karieta važiuoja Pastranos kunigaikštis, Silvų giminės galva, šviesaus proto ir didžios galybės didikas, o su juo – markizas de Palasijas, karaliaus mažordomas ir vienintelis Meno Rodrigeso de Sanabrijos, Sanabrijos valdovo ir karaliaus dono Pedro vyriausiojo mažordomo, palikuonis, prakilnus didikas grafas de Grachalis ir grafas de Galvė, Pastranos kunigaikščio

brolis, tikro riterio pavyzdys, kuris išsaugotų galantiškumą netgi tuo atveju, jeigu jo nebeliktų visame pasaulyje. Visi kiti kunigaikščio palydovai – įvairių mokslų ir menų pažibos, tokia visados esti jo svita. Dabar jis kalbasi su gretima karieta važiuojančiu dėde princu de Eskilaču ir broliu donu Karlu, kunigaikščiu de Viljaermosa: dėdė – jo didenybės valstybės tarybos narys, o brolis – poetų karalius. Su jais važiuoja donas Fernandas, jaunasis kunigaikštis de Viljaermosa, kurio narsa prilygsta jo protui, ir donas Fernandas de Borcha, Montesos vyriausiasis komandoras, jo didenybės kamerheras, išklausęs dvidešimt du vicekaralių mokslo kursus ir išmone nenusileidžiantis abiem Katonams – Utikiečiui ir Cenzoriui[102]. Antai važiuoja markizas de Santa Krusas, ispanų Neptūnas ir mūsų valdovės karalienės vyriausiasis mažordomas. O štai grafas de Alba de Listė su markizu de Tabara ir grafu de Punjonrostru, jiems iš paskos važiuoja kunigaikštis de Nočera, Neapolio Hektoras, dabartinis Aragono gubernatorius. Įkandin darda karieta grafas de Korunja Mendosa i Hurtadas, devynių Mūzų numylėtinis, kastilų poezijos pasididžiavimas, o drauge su juo – grafas de Montalvanas Pačekas i Chironas. Antai markizas de Malagonas Uljoa i Saavedra ir markizas de Malpika Barosas i Ribera, taipgi markizas de Fromista, markizo de Karasenos tėvas, Italijoje pagarsėjęs kastilų Marso vardu, ir grafas de Orgasas Gusmanas i Mendosa de Santo Domingo ir San Ildefonsas, – visi jie karaliaus mažordomai. Antai karieta važiuoja markizas de Floresdavila Sunjiga i Kueva, kurio sūnėnas didysis kunigaikštis de Albukerkė su ginklu rankoje grumiasi Flandrijoje, o anksčiau, būdamas kapitonas generolas, kariavo Orane, kur apstulbino visą Afriką, vidury Berberijos[103], už dvidešimt penkių mylių nuo sienos, iškeldamas savo karaliaus vėliavas. Antai grafas de Kastroljanas, Neapolio Adonis. O štai grafas de Garsiesas Kesada ir Andalūzijos pažiba markizas de Velmaras, markizas de Tarasona ir grafas de Ajala Toledas i Fonseka, grafas de Santistebanas i Kosentaina ir grafas de Sifuentesas, – visi jie didžios išminties vyrai; jiems iš paskos važiuoja grafas de Kalsada, o toliau – kunigaikštis de Penjaranda Sandovalas i Sunjiga. O ana karieta darda donas Antonijas Luna ir donas Klaudijas Pimentelis, Ordinų tarybos nariai, draugystės ir taurumo Kastoras ir Poluksas.

– O Viešpatie! – sušuko Rufina. – O štai šitas, kaip tik dabar važiuojantis karieta, man regis, yra sevilietis, vardu Luisas Ponsė de Sandovalas, markizas de Val de Ensinas, – iš veido atrodo toks pažįstamas, lyg būčiau augusi jo namuose.

Raišys į tai atsakė:

– Tai prakilnus bajoras, mėgstamas ir šičia, ir sostinėje, o tat jau nemažas nuopelnas. Greta jo sėdi markizas de Ajamontė, Kastiljų i Sunjigų garsingos giminės atžala. Neką mažiau kilmingas ir anas, važiuojantis gretima karieta, – tai grafas de la Puebla del Maestrė, kurio gyslomis teka ne vien grafų, bet ir ordino magistrų kraujas, daug vilčių teikiantis jaunikaitis, vertas didžių turtų, kurių jam šykšti Fortūna. Antai grafas de Kastriljas Haras, didžiojo markizo del Karpijo brolis, Indijų tarybos vadovas, o jam įkandin važiuoja markizas de Ladrada ir jo sūnus grafas de Banjosas Serda, garsingos Medinaselių giminės pažibos. O štai markizas de los Truchiljosas, narsingas riteris. Toliau matome grafą de Fuensalidą su donu Chaime Manueliu, jo didenybės kamerheru, abiejų vandenynų viešpačio kunigaikščio de Makedos i Nacheros broliu.

– Sakykite, jūsų malonybe pone licenciate, kas per ištaigūs rūmai dunkso prieš juvelyrų krautuves? – paklausė Rufina.

– Tie rūmai priklauso grafui de Onjatei, Ladronų de Gevarų giminės šviesuliui, ispanų Merkurijui, grafui de Viljamedianai, kurio tėvas nūnai rikiuoja imperatorius ir vadovauja Ordinų valdybai, – atsakė Raišys.

– O kas tai per galerija, knibždėte knibždanti žmonių? – paklausė Rufina. – Ten kokia nors šventovė, ar ne? Ir ką ten veikia tokia gausybė žmonių margais drabužiais?

– Tai Šventojo Pilypo galerija prie Šventojo Augustino vienuolyno, – atsakė Raišys, – vadinamoji kareivių plepykla – naujienos ten gimsta anksčiau už pačius įvykius.

– O kas ten šitaip prašmatniai laidojamas? – paklausė donas Kleofas, ne mažiau už mulatę stebuklingo reginio apstulbintas. – Antai eisena traukia Didžiąja gatve...

– Ogi mūsų astrologas, – atsakė Raišys. – Visą gyvenimą gavėjo, kad visi tie dykūnai, jam pasimirus, surytų jo labą. Gyveno kaip

atsiskyrėlis, o testamente savo giminėms įsakė nešti jo kūną Didžiąja gatve.

– Tokiam pasižmonėjimui karstas – pati tinkamiausia karieta, – tarė donas Kleofas.

– Tiesą pasakius, įprasčiausia, – pridūrė Raišys, – ir dažniausiai pasitaikanti kelyje. Dabar, man regis, – kalbėjo jis toliau, – mano valdovai bus man atlaidesni: laidą, kurio reikalavo už mane, jau turi savo rankose, o netrukus ir kita pusė, tai yra astrologo kūnas, keliaus dvasiai iš paskos mėgautis mūsų sieros voniomis.

– Gero jam katilo ir kaitrios ugnies! – palinkėjo donas Kleofas.

Rufina išpūtusi akis žiūrėjo į Didžiąją gatvę ir negirdėjo jųdviejų pokalbio. Kreipdamasis į ją, Raišys tarė:

– Dabar, ponia šeimininke, pabūsime ten, kur išsipildys jūsų pageidavimas: prieš mus Saulės vartai ir Didžioji aikštė, kur renkasi Madrido grietinėlė. Štai tas nuostabaus grožio mėlynojo akmenėlio ir alebastro fontanas – tai Sėkmės fontanas, kur lyg kreditoriai teisme pusnuogiai vandennešiai baskai vienas per kitą stengiasi kaip galima greičiau prisipildyti savo ąsočius. O čia Šventojo Pranciškaus Pauliečio Pergalės vienuolynas – minoritai vienuoliai mėgdžioja kaip įmanydami savo romų, nusižeminusį globėją[104], nūnai sėdintį Dievo rūmuose tame krėsle, kur anksčiau sėdėjo mūsų viešpats Liuciferis, nutrenktas pragaran už išpuikimą. O štai priešais ir tie, kuriuos jums, ponia šeimininke, žadėjau parodyti.

Tačiau mulatė nesiklausė, ką Raišys pasakoja donui Kleofui, ir pati viena vis šūkčiojo:

– Koks tų ponų gražumėlis! Atrodo, lyg čia pat juos matyčiau!

– Pirmas važiuoja mūsų valdovas karalius, – tarė Raišys.

– Tai bent vyras! – sušuko mulatė. – O kokie šaunūs ūsai! Ir iš stuomens, ir iš liemens tikras karalius! O kokia graži mūsų valdovė karalienė, sėdinti šalia vyro, kaip dailiai apsirengusi ir susišukavusi! Tesaugo juos Dievas! O kas tasai gražutis vaikelis, kurį matau su jais?

– Mūsų valdovas sosto įpėdinis, – atsakė donas Kleofas. – Manding Viešpats jį bus sukūręs pasižiūrėdamas į angelus.

– Telaimina jį Dievas! – atsiliepė Rufina. – Kad tik nenužiūrėčiau jo bloga akimi! Tegu sau gyvena per amžius ir niekada nepaveldi

sosto, o jo tėvui linkiu gyvuoti šitiek šimtmečių, kiek jo valstybėje esama dantų ant tvirtovių sienų. Ak, pone, o kas tasai bajoras? – toliau kalbėjo ji. – Apsirengęs kaip turkas, o šalia jo tokia gražutė ponia ispaniškais pašvitais.

– Anaiptol ne kaip turkas, o kaip vengras, – atsakė Raišys. – Mat tasai bajoras – Vengrijos karalius donas Ferdinandas Austras[105], karūnuotasis Vokietijos imperatorius ir Romos karalius, o jo žmona – imperatorienė Marija, šviesiausioji Kastilijos sosto įpėdinė. Netgi mes, velniai, – pridūrė jis, kreipdamasis į doną Kleofą, – šloviname ir garbiname jų didenybes.

– O kas tasai gražuolis plevenančiomis garbanomis? – paklausė mulatė. – Jis joja vidury būrio karių toks stotingas, toks puikus ir didingas, jog visi aplink neatitraukia nuo jo akių.

– Tai šviesiausiasis sosto įpėdinis donas Fernandas[106], – atsakė Raišys. – Dabar jis vietoj brolio valdo Flandriją, be to, yra Toledo arkivyskupas ir Ispanijos kardinolas. Jis padovanojo tiek bilietų pragaran prancūzams ir olandams, jog nuo tos dienos, kai jis Praamžiaus sutvertas, ten dar nematyta tokios spūsties, o betgi kadaise sugriuvo į jį Darijaus ir Kserkso kariaunos! Manding netrukus ims dykai dalyti bilietus į pragarą taipgi liuteronų, kalvinistų ir protestantų žmonoms, nes jos taip uoliai seka vyrų pėdomis, jog skaistykla kasdien perveda mums vis daugiau pinigų už jų nusipirktus bilietus.

– Ak, kaip norėčiau jį išbučiuoti! – sušuko mulatė.

– Toje šalyje, kur jis gyvena, pabučiavimais nieko nenustebinsi[107], – atsiliepė donas Kleofas. – Tame krašte patsai Judas įdiegė šį paprotį.

– Kaip gaila, kad jau temsta, – tarė Rufina. – Jau nebematyti tų ponų Didžiojoje gatvėje.

– Visi jie jau nuvažiavo į Pradą, – atsakė Raišys, – ir Didžiojoje gatvėje nebėra į ką žiūrėti. Imkite, jūsų malonybe, savo veidrodį, kitąsyk parodysime jums Mansanaresą, tik juokais pavadintą upe, – kaip nesijuoksi matydamas žmones einant maudytis ten, kur nėra vandens, vien drėgnas smėlis! Tikra palaikytum ją nebent tamsoje kaip Navaros monetą[108], bet jos pakrantėse suvalgyta ir išgerta nepalyginamai daugiau nei prie visų kitų upių.

– Bet užtat ji visų upių apsčiausia, – atrėmė donas Kleofas, – vyrų, moterų ir karietų joje daugiau nei žuvų abiejuose vandenynuose.

– O aš jau buvau bepradedąs nerimauti, kad neimsi ginti savo upės, – tarė Raišys. – Pasakyk visa tai baskui, patarusiam madridiečiams arba parduoti savo tiltą, arba nusipirkti upę.

– Didesnės upės Madridui ir nereikia, – tarė donas Kleofas. – Ir šiaip jau ten žmogų šaukšte vandens prigirdo, o to rechidoro, padavusio teisman varles nuo sudegusio malūno, ir tokioje upėje negaila prigirdyti.

– Na ir taurios širdies esi, done Kleofai, – tarė Raišys. – Rechidorams, ir tiems nesi maloningas.

Jie nusileido nuo plokščio stogo, ir Rufina priminė Raišiui pažadą rytojaus dieną dar šį tą parodyti.

Bet tatai ir visus kitus nutikimus palikime kitam šuoliui.

DEVINTAS ŠUOLIS

Kaip ir praeitą naktį abu keliabendriai išėjo pasivaikščioti po Seviliją, ir nors jos gatvės – Kretos labirinto dukros, Raišys pranoko Tesėją, sugebėdamas be Ariadnės siūlo nuvesti tiesiai į Kunigaikščio kvartalą – erdvią aikštę, padabintą ištaigingais kunigaikščių de Sidonijų rūmais. Apie šeimininkų taurumą byloja karūnuotame herbe pavaizduotas berniukas su stiletu – kaip Izaoką, nuolankų likimui, gelbėdamas garbę jį paaukojo tėvas donas Alonsas Peresas de Gusmanas Gerasis, Tarifos alkaidas[109]. Šiuose rūmuose nuolat gyvena Sevilijos tarėjai, o nūnai miestą išmaningai valdo grafas de Salvatjera, jo didenybės sosto įpėdinio dono Fernando kamerheras, valstybės valdymo antrasis Likurgas.

Pasukę kairėn į Ginklininkų gatvę, pirmame vieno pastato aukšte pastebėjo šviesą. Pro grotuotus langus pamatė viduje erdvią salę, pilnutėlę prabangiai apsitaisiusių žmonių, tvarkingai sėdinčių ir klausančių vyriškio, sėdinčio priešaky prie katedros, ant kurios buvo varpelis, rašymo reikmenys ir popierius. Abipus krėslo buvo du padėjėjai, o

salėje, take tarp krėslų, tiesiai ant grindų sėdėjo kelios damos, apsiausto kraštu dangstydamosi veidą.

Raišys tarė donui Kleofui:

– Tatai šviesiausių Sevilijos poetų akademija, jie renkasi šičia pasikalbėti savo pašaukimo klausimais ir rašyti eilių įvairiomis temomis. Kadangi turi polinkį į eiliavimą, jei nori, gali užeiti pasismaginti, – jie mielai priima svečius, o juo labiau atvykusius iš kitur.

Donas Kleofas atsakė:

– Tavo tiesa, niekur kitur taip smagiai nepraleistume laiko, tad geros kloties!

Tačiau Nelabasis iš pradžių nulėkė vidun ir atnešė dvi poras akinių, nutraukęs juos dviem storžieviams, kurie, įpratę knarkti dieną naktį, nėmaž nepasipiktino jo storžieviškumu. Abu keliabendriai užsibalnojo akinius ir, kaip priklauso, parišę juos gitaros stygomis, oriai įžengė į minėtą akademiją, kurios globėjas buvo svetingasis grafas de la Torė Ribera i Saavedra i Gusmanas, Riberų giminės galva. Pirmininkavo joanitas Antonijas Ortis Melgarechas, kurio vardas garsi muzikos ir poezijos pasaulyje, o namai – mūzų prieglobstis. Sekretoriavo Alvaras Kubiljas[110], Granados šviesulys, su reikalais atvykęs į Seviliją, neprilygstamas aktorius ir didis poetas, amžinai degantis Andalūzijos aistra, savita visiems šioje padangėje gimusiems, o iždo reikalus tvarkė Blasas de las Kasas, su dievišku talentu apdainuojantis ir dangiškus, ir žemiškus dalykus. Tarp visų kitų garsių akademikų buvo donas Kristobalis de Rosas ir donas Djegas de Rosas, nuostabūs talentai, savo kūryba pagerbę poetinę dramą, taipgi donas Garsija Koronelis i Salsedas[111], poezijos Feniksas ir pirmasis andalūzų Pindaras.

Pasirodžius svečiams, visi atsistojo ir vienas per kitą ėmė siūlyti geriausias vietas.

Bet štai suskambėjo pirmininko varpelis, ir subruzdę akademikai nuščiuvo ir ėmė skaityti eiles, parašytas ankstesnio posėdžio metu pateiktomis temomis. Paskutinė skaitė donja Ana Karo, seviliečių dešimtoji mūza, padeklamavusi silvą[112] Feniksui, ir tada pirmininkas paprašė svečius pagerbti akademiją ir paskaityti savo eilių: esąs įsitikinęs, jog kolegų plunksna parašyti eilėraščiai būsią nepranokstami.

Donas Kleofas ilgai nesiprašydino ir, kaip ir dera išmaningam kastilui ir tikram sostinės gyventojui, tarė:

– Paklūstu jums ir skaitau sonetą, skirtą mūsų valdovo karaliaus didžiajam kaukių baliui, įvykusiam Aukštutiniame Prade, šalia Buen Retiro, to didžiojo amfiteatro, savo didingumu užtemdžiusio senovės graikų ir romėnų statinius.

Visi nutilo, ir donas Kleofas, atsistojęs išdidžia poza, prabilo skambiu balsu, išraiškingais mostais lydėdamas kiekvieną žodį:

SONETAS

Visus pranoksta narsumu tas didis vyras,
Dorybėmis jam neprilygsta niekas kitas,
Šlovė jo žygių temdo saulę skaistų rytą,
O vardas skamba miestuose ir tyruos.

Jis gimė ant sparnų lakiausiojo Zefyro
Tenai, kur sraunios Bečio bangos ritas,
Kur krantuose pražysta gėlės nematytos
Ir šlovina jo žygdarbius paukštelių lyros.

Jo kardo baugosi valdovai ir karaliai,
Į mūšį prieš visus jis pergalingai žengia.
Kas jam pasaulyje narsa prilygti gali?

Joks priešas jam sudrumst ramybės neįstengia,
Pilypas Didis, žemės viešpats visagalis,
Tik su dangum valdžia dalytis pasirengęs.

Visa akademija prapliupo šaukti valio ir audringai ploti, o tuo tarpu, ruošdamasis skaityti, Raišys atsikrenkštė, kaip žmonėms įprasta, – ne veltui buvo nelabasis, – ir prabilo tokiais žodžiais:

– Išpuikusiam siuvėjui, kuris, nenorėdamas siūti drabužių savo draugams, pavesdavo tą darbą parankiniui.

SONETAS

Nekvaršink sau galvos, nesielvartauki,
Kad tau dievai, Panfilai, tokią dalią skyrė,
Tu nei patricijus anei tribūnas, vyre,
Ir ligi Cezario vainiko toli šaukia.

Dantis sukandęs, sunkų jungą trauki,
Ir nepamiršk, jog darbas meistrą giria,
Puikybę pažabok ir nenuklysk į girią,
Juk pavyduoliai tik dingsties ir laukia.

Pasiuvęs togą – pats nesimatuoki,
Tegu siuvėjas savo vietą žino –
Į konsulus, šiukštu, nesilygiuoki.

Roma tau duoda šitą patarimą,
Įsiklausyk ir tarp žmonių neapsijuoki
Kaip varna, kuri povo plunksnomis dabinos.

Ir tam sonetui plojo visa akademija, ir labiausiai išprusę jos nariai tvirtino, jog jis primenąs Marcialio ar kurio kito didžiojo senovės satyriko sekėjo epigramą, o kiti gretino Raišį su Viljaermosos pažiba, dieviškuoju Aragono Juvenaliu[113]. Grafas de la Torė paprašė doną Kleofą ir Raišį, kol būsią Sevilijoje, pagerbti visus akademijos posėdžius ir pasisakyti savo slapyvardžius, kuriais jiedu pageidautų vadintis, kaip įprasta visose italų akademijose – Kruskos[114], taipgi Kapujos, Neapolio, Romos ir Florencijos – ir kaip statuto numatyta Sevilijos akademijoje.

Donas Kleofas pasivadino Apgautuoju, o Raišys – Apgaviku, bet niekas nesuprato tikrosios tų vardų prasmės. Paskui, aptarę būsimo posėdžio dienotvarkę, akademijos nariai išrinko pirmininku Apgautąjį, o iždininku Apgaviką (sekretoriaus pareigas nuolat ėjo tas pats poetas), įtaikaudami svečiams, apie kuriuos visi susidarė kuo geriausią nuomonę.

Tuo tarpu viena dama ištraukė iš dėklo gitarą, patyliukais suderino ir su dviem kitomis padainavo trim balsais nuostabų romansą, sukurtą dono Antonijo de Mendosos[115], montaniečių poezijos kunigaikščio, neprilygstamo lyrinės poezijos meistro, kurio dieviškos muzikos neatstotų jokios Fortūnos dovanos. Tuo ir baigėsi tos dienos akademijos posėdis, ir visi išsiskirstė į namus, nors nebuvo dar nė devynių. Donas Kleofas ir Raišys nusileido prie Tuopų giraitės – pasimėgauti grynu oru palei Almenilją, galingą pylimą, atremiantį Gvadalkivyro puolimą, idant didžio miesto neužlietų dažni ir audringi potvyniai.

Į kairę nuo kelio bičiuliai pamatė garsingąjį Šventojo Klemenso vienuolyną, kuriam priklauso visas aplinkinis kvartalas; tasai Kristaus sužieduotinių prieglobstis – dosni karalių dovana – įkurtas karaliaus Ferdinando, jo pašventinimo dieną atsiėmusio iš maurų Seviliją[116]. Raišys tarė donui Kleofui:

– Tarp šitų aukštų sienų tarytum paukštis narvelyje slepiasi serafimas, tiksliau pasakius, Serafima, saldžiausioji lakštingala nuo Tacho krantų, kurios stebuklingas dieviškas balsas, nepritaikytas žmogaus klausai, darnia harmonija kyla prie dangaus skliautų, – tokio diapazono ir tembro dar nebūta pasaulyje, tačiau ir jie negali apsaugoti giesmininkės nuo žmonių pavydo.

Raišiui berezgant tą hiperbolę, nors didesnę teisybę vargu ar buvo jis kada nors sakęs, jiedu pasuko į kitą gatvę, beveik tuščią tokiu vėlyvu metu, ir staiga išgirdo griausmingą kvatojimą ir smagius šūksnius, sklindančius iš žemo vargano trobesio, supamo lyg ir sodo, – ant gana neaukštos grotinės tvoros beveik pažeme spingsėjo vienas kitas vos pastebimas žibintas.

Donas Kleofas paklausė, kas tai per trobesys ir kodėl jame taip vėlai linksminamasi. Nelabasis į tai atsakė:

– Tai vargšų lindynė – šičia renkasi pavargėliai, vyrai ir moterys, visą dieną prašę išmaldos: linksminasi, lošia kortomis, skirstosi vietas rytojaus dienai, kad du elgetos nesusidurtų kaktomuša viename name. Įeikime vidun, šauniai pasismaginsime. Aš padarysiu taip, kad mūsų nematytų ir negirdėtų, o mudu galėsime lig soties pasigrožėti ta šventojo Lozoriaus konklava.

Ir sulig tais žodžiais paėmė doną Kleofą už parankės ir įvedė vidun pro nedidelį šalinį balkoną, nes prie šios varganos buveinės durų stovėjo vartininkas, kuriam buvo įsakyta leisti tik saviškius ir Dievo ranka paženklintuosius. Nusileidę ankštais sraigtiniais laiptais, jiedu atsidūrė palyginti erdvioje salėje žemomis lubomis, langai į sodą buvo apgožti dilgėmis ir varnalėšomis, kaip ir dera žmonėms, gimusiems tų augalų paunksnėje. Vidury už stalo labai tvarkingai sėdėjo pavargėliai, pasirengę lošti rentojų iš kelių butelių alaniso ir kasaljos, geriausių vietinių vynų. Aplink juos sėdėjo ir stovėjo žiopliai. Lošimo stalas buvo pušinių lentų, vos laikėsi ant trijų kojų – ketvirtoji buvo sulaužyta – ir galėjo drauge su jais leistis žygin prašyti išmaldos. Molinėje žibėje smilko degutinis dagtis, kortos buvo apsitraukusios storu sluoksniu lyg plėkų, lyg taukų, per ilga tų prakilnybių nešvariais pirštais čiupinėjamos; išlošti pinigai buvo kraunami ant žibės pastovo. Kampe buvo pakyla damoms, užklota prožirnių dembliu, pergyvenusiu jau nebe pirmą žiemą. Vyrų ir moterų apdarai taip margavo nuo lopų, jog atrodė sukirpti iš Sevilijos sąvartynų rinktinių skudurų.

Donui Kleofui su bičiuliu įeinant į vidų, viena pavargėlė sušuko:

– O šit ir Raišas Velnias!

Sunerimęs donas Kleofas tarė keliabendriui:

– Kaip Dievą myliu, ji mudu pažino.

– Nusiramink, – atsiliepė Nelabasis. – Jie nei pažino, nei gali pažinti, kaip sakiau. O šitaip ji pavadino draug su mumis įėjusį žmogėną – jis turi medinę koją ir ramstosi kukiu, antai nusiima skrybėlę. Jis šaukiamas Raišu Velniu, nes tai vagis, sukčius, apgavikas ir apsimetėlis, ir man baisiai skaudu, kad jis šitaip pravardžiuojamas, – tai pasityčiojimas iš manęs, ir dar toks užgaulus! Bet šį vakarą aš su juo susidorosiu, kad ir svetimomis rankomis, kaip kažin ką!

– Koks įžūlumas! – tarė donas Kleofas. – Kaip jie išdrįso rungtis su tavimi, pačiu sukčiausiu pragaro šėtonu! Esu tikras, jog toks įžeidimas jiems išlįs pro pakaušį.

– Tie nuskurėliai, būdami seviliečiai, šitaip įsidrąsino, jog nė velnio nebebijo, – tarė Raišys. – Ne aš būsiu, jei nepamokysiu to raišo įžūlūno: neleisiu jam girtis, kad, klanan puolęs, sausas kėlė. Visame

pasaulyje tik trijų padermių žmonės drįsta iš manęs šaipytis: komediantai, aklieji ir vargšai. Visi kiti apgavikai ir sukčiai – patys kaip velniai, neką geresni už mane.

Tuo tarpu Medkojis, kitaip tariant, Raišas Velnias, įsitaisė ar atsisėdo ant aslos ir ėmė meilintis damoms. Ilgai netrukus atėjo Šikšnosparnis, vadinamas taip, nes temstant klykdamas visu balsu prašydavo išmaldos; atvedė jį Vynmaišis, aptikęs bičiulį miegantį smuklėje – pastebėjo iš spiečiaus musių, dūzgiančių prie jo lyg prie vyno statinės. Užleido jiems vietą Žiogas ir Gaidys: pirmasis progiesmiu prašydavo išmaldos pokaičio metu, keldamas mignius iš miego, antrasis eidavo elgetauti auštant. Jiedu meilijo verčiau sėdėti stačiai ant aslos, nes, truputį aukščiau atsidūrus, svaigdavo galva.

Jiems besitvarkant, vežimėliu įdardėjo elgeta, vadinamas Kunigaikščiu, ir visi – vyrai ir moterys – atsistojo jį pagerbdami, o jis tuo tarpu nusivožė skrybėlę, kadaise tikriausiai dabinusią kaliausę, ir tarė:

– Ponios ir ponai, prašom nesivarginti, o tuoj išeisiu.

Visi susėdo bijodami jo rūstybės, o berniūkštis, traukiantis vežimėlį, priėjo prie stalo, kur jau vyko lošimas, ir pareikalavo kortų savo ponui.

Vienas lošėjas, pravardžiuojamas Faraonu, nes šventoriuje visi bėgdavo nuo jo kaip žydai iš Egipto žemės, ir kitas, vienarankis, šaukiamas Seržantu, paprašė jo šviesybę palūkėti, nes ką tik pradėję partiją. Tad Kunigaikštis privažiavo prie Markizo de Kurpeno, kuris paprastai prašydavo išmaldos ropodamas visomis keturiomis, bet aukščiau juosmens buvo vyras kaip reikiant ir tuo metu galantiškai šnekėjosi su damomis.

– Pabūsiu kol kas su jūsų šviesybe, – tarė Kunigaikštis. – Čia daugiau galima laimėt.

Savaime suprantama, nei vienam, nei kitam jau seniai nebereikėjo damų draugijos.

Viena dama, vadinama Laiškaneše, nes per dieną sugebėdavo apibėgti dvidešimtį gatvių neaplenkdama nė vieno namo, susiginčijo su Kartimi, ilga ir sušvinkusia kaip nutekamasis griovys, nesutardamos, katra esanti Kunigaikščiui arčiau širdies. O Paulina[117], šitaip

vadinama todėl, jog aplodavo visus, kas neduodavo išmaldos, susiriejo su Galeona, išplaukiančia žygin su visa baterija nusisamdytų vaikų, – jiedvi susikirto dėl Markizui mestos nešvankios užuominos, kuriai jo šviesybė, aišku, nedavė jokio pagrindo. Ugnį kurstė kitos dvi damos, Driežė ir Abišalė, įsikišo taipgi Medkojis ir Galiūnas Heraklis, visi pašėlo pliektis, ir jeigu nebūtų įsimaišęs lindynės šeimininkas Grašgaudys, taipgi Avidvakas, Laivininkės jaukintinis, Piltuvas, Narsuolis, Dygliapilvis, Ilgakinkis, Perujietis ir Paplavūnas, visi tie skarmaliai būtų apsitalžę kaip reikiant.

Kunigaikštis ir Markizas gavo panaudoti visą savo autoritetą tramdydami mušeikas ir pasiūlė susimesti ir atšvęsti taiką, pasikviečiant klajojančius muzikantus. Medkojis nukūrė atsivesti neregių ir dūdmaišininko, gyvenančių netoliese, ir tie pirmiausia pareikalavo iš anksto užmokėti ir išsiderėjo trisdešimt ketvirtukų, nors Kunigaikštis ir prisiekė Kunigaikštienės galva, jog kaip gyvas negirdėjęs tokio atlygio už spektaklį.

Jiems derantis, lindynėn įėjo Žiežirbos ir Raizgiaus lydimas Šimtaliepsnis su buože už juostos ir sušuko:

– Kuris iš jūsų yra Raišas Velnias? Gavau žinią, jog jis slapstosi čia, šitoje lindynėje, ir neišleisiu nė vieno žmogaus, kol visų nepatikrinsiu. Man žūtbūtinai reikia sučiupti tą niekšą!

Lindynėje pamatę teisingumo tarnus, skarmaliai mirtinai persigando, o tikrasis Raišas Velnias paliko Šimtaliepsnio malonei visą tą skurdžių gaują, kaip toreadoras kad palieka buliui apsiaustą, ir drauge su donu Kleofu sraigtiniais laiptais išnėrė į gatvę.

– Štai jis, – tarė Kunigaikštis, rodydamas į Medkojį. – Kaip ir pridera mūsų rango žmonėms, mes niekada neslepiame nuo teisingumo tokių nusikaltėlių.

Šitaip jis atsikeršijo luošiui už šunybes, kurias tas krėsdavo jo šviesybei prie vienuolynų manantis nemokomos sriubos.

Kai tik Žiežirba ir Raizgius sučiupo Medkojį, tas sukliegė visa gerkle: „Bažnyčia! Bažnyčia!“ (jam kiekviena smuklė buvo bažnyčia) – ir ėmė juos įtikinėti, jog tai anaiptol ne lindynė, bet atsiskyrėlio buveinė, ir jog visi čia susirinkę melstis.

Tačiau Šimtaliepsnis, Žiežirba ir Raizgius nuvilko jį prie durų, vaišindami kumščiais ir spyriais ir kalbėdami:

– Apmulkinti mus norėjai, galvažudy! Nepaspruksi ir mūsų neapgausi, pažįstame tave kaip nuluptą.

Tuomet Markizas susikišo rankas į kurpes ir sušuko:

– Ir mes ramiai žiūrim, kaip Kunigaikštis išduoda algvasilams mūsų vargšelį Raišį! Markizės galva prisiekiu, to niekad nebus!

Visi skarmaliai ir skarmalės stojo jo pusėn, užpūtė žibę ir įniko tamsoje plumpinti atėjūnus taburetėmis, kukiais ir vėzdais. Kliuvo ir Šimtaliepsniui, ir jo parankiniams, o akli muzikantai pašėlo griežti savo instrumentais, pūsti dūdmaišį, sukėlė tokį triukšmą, jog visus apkurtino. Netrukus ėmė aušroti, tąsynės baigėsi, ir nekviesti svečiai, gavę lazdų, dingo.

DEŠIMTAS ŠUOLIS

Tuo metu donas Kleofas ir Raišys artėjo prie Grado[118], svarstydami, kaip persikelti kiton užeigon ir sumėtyti pėdas, kad nesučiuptų Šimtaliepsnis, tik staiga pastebėjo pašto karietą, priešaky kurios šuoliavo pasiuntinys, o joje du karininkus prašmatnia apranga.

– Tie ponai ketina apsistoti užeigoje Kaldevajonos arba Šiaudų gatvėje, – tarė Raišys. – Turėk galvoj, jog tai tavo dama ir jos jaukintinis kareivis. Skubėdami Sevilijon, jie persėdo iš portšezo į pašto karietą.

– Kaip Dievą myliu, persmeigsiu jį špaga, dar jam nespėjus išlipti iš karietos, o donjai Tomasai nukirsiu kojas! – sušuko donas Kleofas.

– Visa tai galima padaryti be jokio pavojaus ir triukšmo, – tarė Raišys. – Leisk man sutvarkyti visą tą reikalą, ir būsi patenkintas.

– Nuraminai mane savo žodžiais, – tarė donas Kleofas, – o maniau, jog išprotėsiu iš pavydo.

– Žinau, kas tai per negalia, ne veltui ji lyginama su pragaro kančiomis, – tarė Nelabasis. – Grįžkime pas mulatę, papusryčiausi ir

numigęs sušvelninsi savo sprendimą. Ir, be to, nepamiršk, jog tau priklauso pirmininkauti akademijos posėdžiui, o man rūpintis iždo reikalais.

– Po perkūnais! – sušuko donas Kleofas. – Iš to apmaudo būčiau viską pamiršęs, bet mudu padorūs žmonės ir turime tesėti žodį.

Rytojaus dieną jie persikraustė iš Rufinos į Maurų gatvę, kur surado nuošalesnę užeigą, ir likusias iki akademijos posėdžio dienas praleido prie darbo: studijavo pateiktas temas, rašė eilėraščius, o donas Kleofas sukūrė įžanginę kalbą, kurią tokiais atvejais pridera sakyti pirmininkaujančiam. Numatytą dieną jiedu išsipustė ir vakarop patraukė į poetų turnyrą, kur du naujus genijus triukšmingomis liaupsėmis pasitiko Sevilijos šviesuliai. Užsibalnoję tuos pačius akinius, kuriuos turėjo per praeitas varžybas, bičiuliai atsisėdo į prideramas vietas, ir donas Kleofas, slapyvarde Apgautasis, prašydamas tylos, paskambino sidabriniu varpeliu ir išraiškingai perskaitė nuostabią silvą, kurios dieviška dermė prikaustė visų dėmesį ir sukėlė audringas ovacijas.

Taręs paskutinį žodį *Dixi**, vėl prakalbino sidabrinį paukštį ir kreipėsi į akademiją:

– O dabar, vykdydamas pirmininkaujančiojo priedermes, noriu perskaityti vieną kitą patarimą dieviškiesiems talentams, pagerbusiems mane tokiu titulu.

Ir, išskleidęs popieriaus lakštą, kurį laikė prie širdies, donas Kleofas prabilo šiais žodžiais:

– „Nuostatai ir priesakai, kurių nuo šiolei pridera laikytis šviesiausiajai Sevilijos akademijai.

Tebūnie jie paskelbti ir pagarsinti su pritinkama iškilme, ir būgnininkais teesie visi keturi vėjai, o trimitininkais – Trakijos giesmininkas[119], tasai pavyzdingas vyras, kuris dėlei savo žmonos *descendit ad inferos***, ir Arionas[120], piratų apiplėštas ir jūron įmestas poetas, kurį, jo lyros priviliotas, aplankė delfinas ir, idant nenuskęstų, pasisodino

* Pasakiau *(lot.)*.

** Nusileido į pragarus (*lot.*).

ant savo žvynuotos nugaros, *et coetus, et Amphion*[121] *Thebanae conditor urbis**. Ir šaukliu teesie pati Šlovė, nukariaujanti visus kraštus ir gaivalus, o sekretoriumi, kuris juos įamžins, – poetų karalius Vergilijus Maronas.

Mes, donas Apolonas, iš poezijos malonės Mūzų karalius, Auroros princas, Delfų ir Delo orakulų grafas ir senjoras, Pindo kunigaikštis, Parnaso abiejų viršūnių didysis kunigaikštis, Žirgo šaltinio[122] markizas, ir taip toliau, visiems poetams – herojinių epų, epų, tragedijų, komedijų, ditirambų, dramų, autų[123], intermedijų, kupletų ir viljansikų[124] kūrėjams, taipgi visiems kitiems mūsų valdiniams, tiek pasauliečiams, tiek dvasininkams, linkime geros sveikatos ir darnių rimų. Mus pasiekė gandai apie didžią suirutę ir talentų švaistymą Eilėdaros karalystėje, taipgi apie tai, jog prisiveisė devynios galybės plunksnagraužių, kurie, nebijodami Dievo nei sąžinės, kuria, rašo, daro ir kurpia eiles, dienos aky vagia garsių poetų mintis, posakius ir rimus, ir užuot saikingai ir meniškai sekę meistrais, kaip pataria ir liepia Aristotelis, Horacijus, Cezaris Skaligeras[125] ir kiti mūsų Poetikos arbitrai, jie lopo savo kurpalus skiautėmis, išplėštomis iš kitų poetų, ir manosi eiliakalyste, buklystėmis ir suktybėmis. Geisdami užkirsti tam kelią, idant viešpatautų teisybė, paliepiame ir įsakome:

Pirma, visiems privalu vartoti vien grynai kastiliškus žodžius ir nesiskolinti žodžių iš kitų kalbų, ir tasai, kuris sako *fulgor, livar, numen, purpurear, meta, tramite, afectar, pompa, trémula, amago, idilio*[126] ir panašiai arba kaišioja beprasmiškus prielinksnius, netenka poeto vardo abiejose akademijose, o pakartotinai nusižengus šitai taisyklei, visos jo eilės konfiskuojamos, o rimų pasėliai suariami ir pabarstomi druska už gimtosios kalbos išniekinimą.

*Item***, privalu skaityti eiles ne arabiškai ir ne arabų papročiu gargaliuojant gomuriniu balsu, bet pagal kastilų kalbos tarties taisykles, priešingu atveju tie poetai bus baudžiami klausytojų netekimu.

Item, kadangi per praeitą akademijos posėdį – o dažnai ir kitokia proga – poetai visokiausiomis eilėmis šlovino Feniksą, liudydami tą

---

* Ir kiti, ir Amfionas, Tėbų miesto įkūrėjas *(lot.)*.

** Taip pat (*lot.*).

paukštį esant tokį ir šiokį ir vadindami jį jo paties sūnumi ir įpėdiniu, taipgi saulės paukščiu, nors niekas jo nė plunksnos nėra lietęs nei akyse matęs nei jo paties, nei jo lizdo, taigi tas paukštis – balta dėmė sparnuočių pasaulyje, nes niekur neaptikta jo nė pėdsako, – įsakome uždrausti per amžių amžius jį minėti: to paukščio šlovinimas yra stabmeldystė, nes niekam jis neduoda naudos – jo plunksnos netinka nei rašyti, nei padabinti miestelėno drabužį ar kariškio apdarą, jo giesmė nepralinksmino nė vieno nuliūdusiojo, o mėsa nepasotino nė vieno alkstančiojo. Tas paukštis – vaiduoklis: visi skelbia jį esant, bet niekas jo neranda, nes tai paukštis pats savaime; be kita ko, įtariama, kad jis negryno kraujo, nes visi jo protėviai buvo sudeginti. Primename, jog pasaulyje esama daugiau dangaus paukščių, kaip antai: gulbė, erelis, ne veltui Jupiterio pasiskirtas pasiuntiniu, gervė, sakalas, Veneros balandis, pelikanas, vargdienių guodėjas[127], ir galiausiai nupenėtas gaidys, – palyginti su juo visi kiti paukščiai stačiai susnos. Štai šitą paukštį priklauso šlovinti, o Fenikso garbintojams patariame pra-alkus išsikepti savo stabą. Teatleidžia Dievas Klaudianui[128], paskleidusiam pasaulyje tą paiką išmonę, idant poetai pasiduotų pagundai.

Item, mes gavome žinią, jog esama tokių poetų ir poečių, ir netgi karaliaus dvaro favoritų, kurie, pasmerkę save nuosaikumui, griežtesniam, nei to reikalauja Paularo vienuolyno nuostatai[129], tenkinasi vien aštuoniais ar dešimčia žodžių, kaip antai: pasitikėjimas, nepasitikėjimas, apdairumas, išlaidumas, žiaurumas, nedalia, paslaugus, teisėtas, neteisėtas, pikta dalia, klastauti, atverti širdį, – ir jais taip išreiškia visas savo mintis, kad tik vienas Dievas gali juos suprasti. Paliepiame suteikti jiems vienkartinę pašalpą – penkiasdešimt žodžių iš akademijos iždo, idant būtinai juos vartotų, nes priešingu atveju bus pelnytai pravardžiuojami ribotais ir nesuprantamais, lyg rašytų baskų kalba.

Item, paliepiame iš komedijų išguiti akiplėšas pasiuntinius, įžūlaujančius karaliams, ir atšaukiame diplomatinės neliečiamybės įstatymą. Draudžiame princams persirenginėti sodininkais dėlei kokios nors princesės ir paliepiame lumzdžiuojant grąžinti gerą vardą apšmeižtoms Leono princesėms. Taipgi draudžiame smailialiežuviams tarnams bendrauti su karališkojo kraujo asmenimis, nebent mūšio lauke

ar naktį gatvėje. Visiems personažams, nei iš šio, nei iš to užsimaniusiems miego, draudžiame sakyti: „Miegan lenkia mane, dievaži“ ar kaip nors kitaip, kad tik išeitų rimas. Taipgi draudžiame rimuoti „karalių“ su „širdim mergelių“, „kerštą“ su „praliesiu kraują karštą“, o juo labiau vartoti tokius posakius kaip „verdu rūstybe“, „nuo šiolei mus laikykit broliais“ ir kitokias banalybes, kurių nepateisinsi teisindamasis, jog „rimas verčia mus sakyti tai, ko protas nesuvokia“. Ir poetą, nuo šios dienos nusižengusį tai nuostatai, paliepiame pirmą kartą nušvilpti, o antrą kartą su dviem komedijomis nusiųsti į Oraną tarnauti jo Didenybei[130].

Item, siūlome, kad garsūs poetai paeiliui duotų išmaldos sonetų, kanconų, madrigalų, silvų, decimų, romansų ir visokių kitokių eilėraščių gėdos nepraradusiems poetams, nakčia einantiems duoneliauti, taipgi suteiktų prieglobstį plunksnos broliams, netekusiems sveikatos svetimus kūrinius bekomentuojant arba pasiklydusiems dono Luiso de Gongoros „Vienatvėse“[131]. Šičia, akademijoje, pravartu atitverti kampelį, kur elgetaujantys poetai galėtų dykai gauti dubenėlį eilių sriubos.

Item, siūlome įsteigti savą Hermandadą ir Peralvilją prieš poetus, išėjusius į lankas ir galutinai sulaukėjusius.

Item, paliepiame visoms maurų komedijoms arba priimti krikštą ne vėliau kaip per keturiasdešimt dienų, arba palikti mūsų karalystę.

Item, draudžiame poetams tiek iš bėdos, tiek iš meilės amatui verstis piemenėliais ir ganyti ožkas, avis ar kitokius gyvulius, išskyrus tuos atvejus, kai poetas, sūnum palaidūnu tapęs, visus rimus užgintiems malonumams iššvaisto ir tuščiomis rankomis lieka, o tokiems nusidėjėliams įsakome, kaltę išperkant, kiaules ganyti.

Item, draudžiame poetams blogai atsiliepti apie plunksnos brolius dažniau kaip du kartus per savaitę.

Item, poetui, kuriančiam herojinę poemą, siūlome duoti ne daugiau kaip pusantrų metų laiko, o vėluojantį laikyti mūzos apleistu. Poetų satyrikų siūlome neįsileisti į akademijas kaip galvažudžių, nevertų alsuoti taurios poezijos oru, ir piniginėmis dovanomis skatinti sąmoningus skaitytojus gaudyti tų valstybės kenkėjų eiles. O nebeku-

riančių poetų vaikams draudžiame prisiekti tėvo gyvybe, nes tokie poetai neverti tėvo vardo.

Item, tegu poetas, netarnaujantis jokiam senjorui, pelnytai miršta badu.

Ir baigdamas primenu, jog šiuos nuostatus ir priesakus privalu sekti ir vykdyti lygiai taip nuosekliai kaip įstatymus, mūsų Poezijos didžiųjų kunigaikščių, karalių ir imperatorių išleistus.

Paliepiame tatai viešai pagarsinti, idant visi išgirstų ir įsidėmėtų".

Apgautojo raštas susilaukė didžiausių liaupsių ir pagyrų už minčių originalumą ir stiliaus neįprastumą, o tuo metu tasai, kuris toje akademijoje ir trijuose pusrutuliuose[132] buvo vadinamas Apgaviku, taipgi ėjo minėtoje akademijoje iždininko pareigas, irgi ištraukė popieriaus lakštą iš užančio ir perskaitė šiuos žodžius:

– „Ateinančių metų mėnulio kalendorius, apskaičiuotas pagal Sevilijos ir Madrido dienovidinį, ir pranašystė, nepalanki poetams, muzikantams ir dailininkams. Sudarė Apgavikas, garsingosios Bečio akademijos narys, ir paskyrė Felipei de Kanapenjai, protodemonui ir Dieveduoktaunusprogti akademijos poetui".

Vos jam ištarus paskutinius žodžius, vidun įsiveržė algvasilas su tokia gausybe parankinių, kad jeigu jie būtų buvę sidabriniai, jų viršininkas būtų galėjęs varžytis su Potosio[133] gelmių turtus gabenančio laivyno flagmanu, į kurį sudėtos visų jūreivių ir jų laukiančiųjų viltys. Iš paskos įsibrovė ir donja Tomasa su kareiviu, atkūrę pašto arkliais pažiūrėti, kaip vykdomas arešto orderis. Netikėtas vizitas sukėlė poetų sumaištį, bet narsingasis algvasilas tarė:

– Prašau jūsų malonybes nesijaudinti! Aš vykdau savo pareigas ir atėjau suimti ne ko kito, o jūsų pirmininko. Tokį įsakymą gavau iš Madrido, ir man jis lygiai toks šventas kaip Evangelijos žodis.

Poetai subruzdo, o donas Kleofas gerokai persigando, tačiau iždininkas, kitaip sakant, Raišys, jam tarė:

– Nesibaimink, done Kleofai, ir nesipriešink teisingumo tarnams. Nieko baisaus neatsitiks – aš tave išvaduosiu sveiką ir gyvą.

Ir, kreipdamasis į akademikus, pakartojo tą patį ir pridūrė, jog tokiu atveju nedera priešintis, tačiau prireikus jiedu su Apgautuoju sugebėtų visiems Sevilijos algvasilams parodyti pipirų žemę.

– Ir čia yra vyrų, – pareiškė vienas aukšto ūgio poetas, sakytum milžinas iš Devintinių procesijos, gavęs ugnies krikštą per „Mugės ir žalios vėliavos" maištą[134]. – Prireikus galėtume taip pasūpauti tuos bernus, kad kaulų nesurinktų, o betgi iš visų čia esančių ponų esu menkiausias.

Algvasilas ėmėsi darbo, laikydamas bergždžia dykąją vėtyti, kai klausos neglosto grynųjų skambesys. Donja Tomasa stovėjo šalia savo kareivio su špaga vienoje rankoje, o kitą apsivyniojusi apsiausto kraštu ir pasirengusi kautis – buvo ji nepėsčia ir sumaniai naudojo ne vien tik tą ginklą, kol be didesnio vargo pasiekė tikslą ir pamatė skolininką, nenorėjusį atsiteisti už tai, kuo buvo kaltinamas.

Raišys nusekė paskui bičiulį, o poetai išsilakstė kaip vėjas, ir, vėjaraupiams įsimetus, akademija gėdingai baigė savo gyvavimą. Raišys prisigretino prie algvasilo ir, saujon jam sprausdamas kapšą su trim šimtais eskudų, sukuždėjo į ausį:

– Tikiuosi, kad jūsų malonybės rūstybė sušvelnės, patepta šiais vaistais, kuriuos atstoja pusantro šimto dvigubų dublonų.

Algvasilas atsakė apgniauždamas kapšą:

– Meldžiu jūsų malonybes atleisti man šitą riktą. Jūs laisvas, pone licenciate, ir nesate man skolingas, nes su kaupu atsiteisėte už tai, kad rizikavau gyvybe, per klaidą suimdamas ne tą žmogų.

Kareivis ir donja Tomasa, taipgi anksčiau patepę algvasilą, šoko jį maldauti, kad nepaleistų nusikaltėlio, bet veltui darbas, o abu bičiuliai tuo metu jau buvo taip toli, jog atsidūrė paupyje prie perkėlos į Trianą, nusisamdė valtį, persikėlė į kitą krantą ir pernakvojo Altosano gatvėje, kuri svarbiausia tame garsingame priemiestyje. Donja Tomasa de Vitigudinjo grįžo su jaukintiniu savo užeigon it musę kandę, o algvasilas nužygiavo namo, smagiai šnekučiuodamas su trim šimtais eskudų. Raišys tą naktį nemiegojo: palikęs keliabendrį, paryčiais nulėkė iš Trianos į Seviliją pašniukštinėti, kaip einasi jų reikalai, o

grįždamas nedovanojo nesukėlęs peštynių Arenalio aikštėje, kur paprastai renkasi valkatos.

Algvasilas taipgi pabudo anksčiau nei paprastai – jam rūpėjo dublonai, kuriuos buvo paslėpęs po priegalviu, bet, kyštelėjęs ranką, jų neberado, o kai pašokęs puolė jų ieškoti, pamatė aplink kalnus anglių – ir miegamajame, ir kituose kambariuose. Mat taip visada nutinka su velnio duotais pinigais. Ir tiek daug buvo to gero, jog iš namų jam teko gautis pro miegamojo langą, o kai pagaliau išlindo lauk, visos anglys virto pelenais, – priešingu atveju algvasilas tikriausiai būtų pakeitęs amatą ir pasidaręs anglininku, juo labiau kad anglys, degtos iš pragaro ąžuolo, niekad nesibaigia[135], nors ir kiek jų parduotum.

Tuo tarpu Raišys, skrajodamas po Seviliją, patyliukais šaipėsi – žinojo, kas nutiko algvasilui duotam kyšiui.

Dažytojų gatve išėjęs į Šventojo Pranciškaus aikštę, jis netyčia grįžtelėjo ir pamatė, jog įdurmu vejasi Šimtaliepsnis, Žiežirba ir Raizgius. Raišys metė ramentus ir leidosi į kojas, o tie – iš paskos, rėkdami visa gerkle:

– Laikykit raišą vagį!

Ir kai Žiežirba su Raizgium jau buvo jį bestveria, priešais pasitaikė teismo raštininkas, kuris, saldžiai žiovaudamas, ėjo gatve. Raišys šoko jam tiesiai į nasrus kaip stovi – su batais ir visais drabužiais, nes geresnio prieglobsčio net bažnyčioje nebūtų radęs.

Šimtaliepsnis, Žiežirba ir Raizgius irgi taikėsi sprūsti iš paskos į tą šventą vietą ir išvilkti bėglį, bet jo ginti puolė tuntas siuvėjų – paleidę darban adatas ir antpirščius, privertė velnius trauktis. Šimtaliepsnis nusiuntė Raizgių pragaran nurodymų, ką reikia daryti. Tas netrukus parlėkė, nešinas įsakymu – ir siuvėjus, ir raštininką su Raišiu vilkti į pragarą.

Pasakyta – padaryta, tačiau raštininkas, priverstas išvemti Raišį, pragare sukėlė tokią sumaištį, jog tenykščiai teisėjai nutarė būsiant protingiausia išguiti triukšmadarį atgal į jo kontorą, o siuvėjus laikinai paliko, idant tie pasiūtų Liuciferiui fraką Antikristo gimtadienio iškilmėms.

Nusvilusi donja Tomasa ėmė rūpintis leidimo drauge su kareiviu vykti už jūros vandenyno, o donas Kleofas grįžo atgal į Alkalą baigti mokslų, patyręs apie Raišio suėmimą ir įsitikinęs, jog ir velniai kenčia nuo savo algvasilų, kaip algvasilai – nuo velnių.

Taip baigiasi ši istorija, ir autorius dėkoja Dievui, kad leido ją sėkmingai baigti. O skaitytojus meldžia malonumo dėlei pasimėgauti kūriniu ir pernelyg griežtai nesmerkti kūrėjo.

Alonso de Castillo Solórsano

SEVILIJOS KIAUNĖ IR KAPŠELIŲ MEŠKERIOTOJA

PASKYRIMAS

Jo Šviesybei donui Martinui de Toreljui i Bardaksi, Eredijai Lunai i Mendosai, Andradai i Rokaberčiui, Kastelo Florido grafui, Antiljono ir Novaljo baronijų, Almoldos, Novalio ir Alakono bei kitų dvarų valdovui

Rūmas be patikimo pagrindo reikalingas kur kas tvirtesnės pasparos nei pastatas, kuriam padėti geri pamatai, giliai įleisti į žemę. Taip ir šis veikalas, į kurį vien pažvelgus, jau iš paviršiaus matyti, kokia menka plunksna jį rašė, koks ribotas protas sumanė ir kokia silpna išmintis išvedė į gyvenimo kelią, niekuo gyvu netesės be tos galingos paramos, kurią autorius tikisi gauti iš Jūsų Šviesybės, idant suteiktute jam garbės savo vardu bei senos giminės herbais ir pasiūlytute savo taurią globą.

Tokio kilnaus kraujo didikams kaip Jūsų Šviesybė įgimta padrąsinti nusižeminusius ir įkvėpti drąsos viltį praradusiems – šis taurus elgesys teikia jėgų didiems darbams, nes palankus dėmesys žadina talentus ir skatina juos siekti dar didesnės šlovės. Mano pasirinkimas vykęs – nors ir nedera sakyti apie patį dalyką, nes knyga, globojama Jūsų Šviesybės (o jumyse gražiai derinasi prakilnaus bajoro ir išmintingo valdovo dorybės), išvys pasaulį, nesibaimindama kritiko užgauliojimų nei šmeižikų dergimo.

Autorius pageidautų šiame veikale kalbėti vien apie Jūsų Šviesybės protėvių šlovę, jų prakilnią giminę, didžią garbę, aukštą padėtį šioje karalystėje, o ir kitur, apie jų taurius žygius bei darbus, tęsiamus Jūsų Šviesybės (kurio švelnus būdas ir prielankumas keri visų širdis), tačiau tuomet šioje mažoje knygelėje tektų sutalpinti temą, reikalingą storų tomų.

Tad malonėkite, Jūsų Šviesybe, priimti šią kuklią dovanėlę ir nesirūstinti dėl dalykų, joje kalbamų, – prakilnūs didikai ne kartą gaudavo dovanų tokio pobūdžio kūrinių ir priimdavo juos ne tiek dėl paties

turinio, kiek dėl tikslo, autoriaus siekiamo, o siekia jis pagerinti papročius ir perspėti lengvapėdžius, idant pirmieji taisytųsi, o antrieji mokytųsi proto.

Autorius tikisi, kad Jūsų Šviesybės tauri širdis nepaniekins šio menko dalykėlio, ir tuomet jis drąsiau imsis plunksnos, sklidinas įkvėpimo rašyti didesnės reikšmės kūrinius ir apdainuoti jo garsingų herbų šlovę.

Tesaugo Viešpats Jūsų Šviesybę, kaip aš to trokštu.

Nuolankus Jūsų Šviesybės tarnas
DON ALONSO DE CASTILLO SOLÓRSANO

PROLOGAS

Mielas skaitytojau! „Sevilijos kiaunė“ išeina į pasaulį bejėgė atsiginti visų kliaučių; autorius nužemintai pripažįsta, jog nemaža rasi joje kliaudų; šio prisipažinimo žodžiai ją gelbsti nuo tavo priekaištų; tad jis tikisi, kad griežtai nesmerksi jo plunksnos ir nesikėsinsi rūsčia ištarme nuslopinti jo noro teikti tau pramogos savo kūriniais. Tačiau kurių galų melsti tavo prielankumo, jei esi priekabaus būdo ir vis viena elgsies kaip tinkamas? Tegu Dievas nešykšti tau pakantumo, nes jeigu skaitysi ne gerų norų vedamas, ir subtiliausias dalykas tau pasirodys lėkštas, ir niekas tau nepatiks. Ką gi, derk, šmeižk, šaipykis, tyčiokis, nepalik akmens ant akmens – duodu pakankamai peno tavo kandžiam protui. *Vale!**

* Lik sveikas! *(Lot.)*

PIRMA KNYGA

Kiaunė, kaip rašo gamtos mokslų žinovai, – tai toks plėšrus žvėrelis, apsigimęs daryti eibes ir vogti, paprastai naktimis; didumo ji truputį didesnė už šešką, gudri ir mikli, vagia vištas, o jeigu jau kur įsisuka, neapsaugo jų nei vištidė, nei aukšta tvora, nei rakinami vartai – vis randa kokį plyšį ir įsmunka į vidų.

Šioje knygoje pasakojama apie moteriškę, pramintą Kiaune, nes buvo iš prigimties linkusi į tas šelmystes, kuriomis garsėja ką tiktai mūsų apkalbėtas žvėrelis. Smagi ir vėjavaikė, ji užaugo pas tėvus, kurie nesirūpino jos auklėjimu, o jeigu ir būtų rūpinęsi, patys buvo tokių polinkių, jog nebūtų sugebėję išrauti dukrelės ydų. Užtat ir išėjo į tėvą ir motiną – blogų įpročių, pernelyg apsukri ir nepataisoma akiplėša. Tokia bjauria prigimtimi apdovanota, jaunas dienas praleido pasinešusi į begėdiškai įžūlius žygius – nebuvo tokio kapšelio ar skrynutės, kurių nebūtų atidarę jos gudrybių kabliukai ir išmonės visrakčiai.

Tegu skaitytojui praverčia kaip perspėjimas šis portretas, kuriam iš natūros nupieštos tokio plauko vagilių klastos, – į jį sudėjau visų jų bruožus, idant palaido būdo žmonės ateitų į protą, nutrūktgalviai pasimokytų, o lengvapėdžiai sergėtųsi, nes dalykai, kuriuos čia aprašiau, nepramanyti ir dažnai nutinka mūsų dienomis. Tad pradedu savo pasakojimą.

„Bakalauro Trapasos nutikimuose“ [1] palikome tą šaunuolį galerose, kur jis pakliuvo už tai, jog apsisiautė Kristaus ordino mantiją, neturėdamas atitinkamų raštų, kuriais jo didenybė Portugalijos karalius savo aukščiausia valia suteikia šią teisę. O Trapasa nieko daugiau

nenorėjo, kaip pagarsėti sostinėje prakilniu bajoru ir, prisidengęs šiuo vardu, pridaryti dar didesnių niekšybių, tai ir būtų jam pavykę, jei Estefanija, jo dama, pavydo skatinama, nebūtų atskleidusi teisybės ir privertusi jo nemokamai tarnauti didžiajam abiejų Ispanijų[2] valdovui galerose, kame jis tapo irklininku ir su kaupu atbuvo visą bausmės laiką.

Į galeras jis iškeliavo grandinėmis apkaltas drauge su partija nusikaltėlių, kurie kasmet išvyksta iš imperijos sostinės Toledo[3], – tąja darbo jėga, jo didenybės teisingojo teismo gailiaširdžių teisėjų tiekiama įvairioms ispanų eskadroms, kurios saugo ir gina jo valstybės pakrantes ir įvaro baimės piktadariams piratams, plėšikaujantiems Neptūno valdose. Taip Ernandui Trapasai, mūsų pasakojimo herojės tėvui, nutiko tarnauti vienoje eskadroje ir sykiu su katorgininkų būriu atsidurti Santa Marijos uoste. Jis didžiai sielvartavo nesugebėjęs įgyvendinti vieno tauraus ketinimo – dildei tarpininkaujant, išsivaduoti iš grandinių ir kartu su amato bendrais gerai pamokyti ponią Estefaniją, jo nedalios kaltininkę.

Visiškai kitokius norus puoselėjo ši pavydi dama, nes, kai tik sužinojo jį išvykus į vargo kraštą, nuoširdžiai ėmė gailėtis, kad pati savo rankomis uždavė jam tiek kančių, ir nors nelabai sugyveno su teisybe, vis dėlto pajuto sąžinės kirminuką graužiant širdį, tad pagaliau nusprendė, jog išpirkti kaltę gali tiktai tekėdama už Trapasos, kai tas atbus bausmę galerose. Taip tarusi, paliko sostinę ir nukilo į Seviliją, tame dideliame mieste vildamasi gauti kokių žinių apie žmogų, kurį troško paregėti išvaduotą iš baisios vergijos, – aš, savaime suprantama, kaip galėdamas sodriau aprašyčiau ir katorgos vargus, jei kiti talentai šia tema nebūtų miklinę plunksnos su kur kas didesniu išmanymu ir meistriškumu.

Estefanijai netrūko išteklių, nes vyras genujietis paliko ją turtinga našle, ir Madride ji gyveno prabangiai, tačiau tenai veikiai prarado gerą vardą, kai iškilo viešumon, jog iš pavydo nusiuntusi į galeras kažin kokį sukčių, o ir draugės pradėjo smerkti ją už žemus jausmus – už tai, kad ji galėjo pamilti piktadarį. Tai paskatino ją kraustytis iš Madrido į Seviliją. Ji griebėsi darbo, išsipardavė daiktus – tuos, kurie varžytų

tokioje tolimoje kelionėje, indaujas, spintas, stalus ir didelius paveikslus, kurių turėjo nemaža, ir gana vertingų, susidarė gražaus pinigo, nusisamdė karietą ir, poros tarnaičių lydima, atvyko į tą miestą, Vakaruose pagarsėjusį savo turtais. Sevilijoje ji išsinuomojo patinkamą namą ir ėmė laukti, kol praslinks katorgos metai, skirti Trapasai, kuriam gailestingoji Estefanija nutarė dosniai atsiteisti. Bausmės laikui pasibaigus, ji susižinojo, kad ispanų galeros atplaukė į Santą Marijos uostą, ir išsirengė kelionėn, tik ne su tais apdarais, kuriais vilkėjo Sevilijoje, o su kuklesniais, idant niekas nesakytų, jog tokia ori dama besanti katorgininko pati ar bent jau atkakusi jo vaduoti iš galerų.

Neilgai trukus ji susižinojo, kad jos kankinys yra admirolo galeroje ir kad gyvena neblogai – eina vyresniojo pareigas ir todėl nesikamuoja kaip visi prie irklų, o prasisiekė, linksmu būdu įtikęs admirolui, tačiau ir šiaip jau ilgainiui taip apsiprato su tais plaukiojančiais namais, jog ir neiškilęs į vyresniuosius būtų savo noru apsilikęs galeroje, bausmės laikui pasibaigus. Tačiau ponia Estefanija atvykusi viską apvertė aukštyn kojomis: iš karto pradėjo rūpintis Trapasos išlaisvinimu, varstyti visas duris ir, nešykštėdama pinigų, kalbėtis su tais, kurie turėjo valią jį paleisti. Trapasa apie tai nė nenumanė, nes nei Estefanija skubėjo su juo pasimatyti, nei jis buvo išlipęs į krantą, tad baisiai nustebo išgirdęs, jog kažkas stengiasi per pažintis ir pinigus atgauti jam laisvę, – jam ir į galvą neatėjo, kad jo Estefanija rūstybę pakeitė į malonę. Pagaliau viskas buvo sutvarkyta, ir Trapasa, nežinodamas, kieno dėka pasijuto laisvas, be pančių, prižiūrėtojo lydimas, atsidūrė krante priešais tą, kuri savo žygiais paspartino ar veikiau išrūpino jo paleidimą, nes, kaip žinoma, net atbuvus bausmę, visada randasi kokia dingstis pratęsti laiką, ir ketveriems metams nuteisti katorgininkai paprastai atirkluoja penkerius ar šešerius metus.

Pamatė Ernandas Trapasa Estefaniją ir didžiai nustebo, jog tai ne kas kitas, o ji taip uoliai ir užsispyrusiai – kaip buvo girdėjęs – stengėsi išrūpinti jam laisvę; ji puolė jam į glėbį, o jis atsakė jai tuo pačiu, nes būtų buvę žema neatleisti atgailojančiai, kaltę išpirkusiai moteriai, išvadavusiai jį iš galerų, ir atstumti jos meilę be padėkos, užmirštyje nepalaidojus buvusio pykčio; sykiu Trapasa susikrimto pamatęs ją

kukliu apdaru, nors Madride buvo palikęs ją ištekliuje, nes nepermanė, jog buklioji Estefanija tyčia persirengė, kad jos nepažintų galeros prižiūrėtojas ir raštininkas, kuriems, beje, nelabai jie rūpėjo ir kuriems karšti jų jausmai pasirodė pagrįsti veikiau meile nekaip santuoka. Estefanija pakvietė juodu pietų ir apsčiai privaišino. Po pietų svečiai išėjo namo, o Trapasa su savo dama pasiliko vieni du jaukiame viešbutyje, vėl puolė kits kitam į glėbį, ir galerų meilužis pačiais karščiausiais žodžiais atsidėkojo savajai Estefanijai už gerą širdį. Ji pasisakė, jog, ištraukusi jį iš vargo, ketinanti atsiteisti už padarytą skriaudą, siūlydamasi už jo tekėti, jeigu ji, aišku, jam tebemiela, nes, šiaip ar taip, turinti nuo jo dukterį, o ir turto nestokojanti, tad gyvensią jiedu ištekliuje kaip ir tuomet, kai palikęs ją Madride vieną. Trapasa kone pakvaišo iš džiaugsmo, pasijutęs lyg devintame danguje, nes kuo mažiausiai tikėjosi Estefanijos užuojautos, o po varganų katorgos metų kiekvienas žemės kampelis jam atrodė kaip pažadėtoji žemė. Dar karščiau puolė jis glamonėti Estefaniją, atsidėkodamas už džiugią naujieną, priėmė jos pasiūlymą ir vedybų sutarties sąlygas ir pasisakė geidžiąs kuo greičiau pamatyti dukterį. Tuomet Estefanija liepė jam persirengti kelionės drabužiais, kuriuos jam atvežė, gana padoriais, bet ne dabitiškais, kad žmonės galerose neimtų jųdviejų smerkti ir nelaikytų jos paleistuve, atgavusia meilužį.

Tą pačią popietę jiedu iškeliavo į Seviliją, ten Trapasa pasidžiaugė penkerių metų dukrele, kaip krikščionis atliko savo priedermę, kurios anksčiau kaip pagonis vengė, – susituokė su Estefanija *in facie Ecclesiae**.

Jie persikėlė į kitą miesto kraštą, ir Estefanija pradėjo kalbinti vyrą susirasti mieste kokią padorią vietą, idant jie galėtų gyventi Sevilijoje laisvai ir nevaržomai. Šarma, nubalinusi plaukus katorgoje, neleido jam griebtis iš naujo jaunystės paikysčių nei pavojingų žygių, tačiau iš prigimties blogas žmogus nelinkęs taisytis, o juo labiau toks užkietėjęs nenaudėlis kaip Trapasa, ir jei kurį laiką jis gyveno ramiai, padėjo nebent žmonos graudenimai ir mintis, kad jis turi vaiką.

* Prieš altorių *(lot.)*.

Estefanija augino ir popino dukterį iki aštuonerių metų, o Trapasa tuo tarpu slankiojo dykas po Seviliją, ranka numojęs į viską, ir nieko jam daugiau nerūpėjo, kaip iki pietų vaikščioti Laiptų gatve, o vakare žiūrėti komediją. Labai krimtosi dėl to žmona, per ilga apsipratusi su netrikdomu gyvenimu, užmiršo ji jaunų dienų išdaigas ir džiaugėsi neatsidžiaugdama dukrele, kuri augo be galo gražutė.

Dykystė, visų ydų pamatas, paskatino Trapasą iš naujo leistis į lošimą – tą okeaną, kuris pražudo turtą ir gerą vardą. Jis sėdo prie kortų pramogos dėlei, bet po kelių dienų įsitraukė ir, norėdamas atsilošti nedidelius pinigus, ėmė kleisti vis didesnius.

Netrukus Estefanija pasigedo keleto papuošalų, sumetė, jog čia bus vyro darbas, pratrūko verkti ir priekaištauti. Trapasa davė žodį pasitaisyti, bet netesėjo; ketverius metus lošė jis neatsilošdamas, kol pagaliau namuose, kaip sakoma, beliko tuščios sienos. Pristigo pinigų, prispaudė vargas, ir prasidėjo ginčai bei rietenos – įprasta lošimo išdava. Gerokai pražilęs, Trapasa turėjo gerą vardą ir niekam nepriminė anų dienų jaunuolio, garsėjusio Sevilijoje savo žygiais; bet iš tikrųjų pasitaisė jis tik iš dalies: kad ir kaip vargo spaudžiamas, nedrįso griebtis suktybių, nors būtų mielai norėjęs, kad Estefanija vėl imtųsi kokio žmonai nederamo verslo, tačiau, matydamas ją tokią dorą, nesiryžo apie tai nė žodeliu užsiminti; mat Estefanijai rūpėjo tik namai ir dukra, jau suėjusi dvylika metų. Ji padėdavo motinai ruoštis apie namus, tačiau nebuvo itin linkusi į apyvoką, labiau mėgo staipytis prie lango, o motina, Trapasos nedorybių ištampytais nervais, iš didžios meilės dukrelei nerasdavo griežtesnio žodžio – daugelis motinų tuo nusižengia ir savo atlaidumu užsitraukia namams didelių bėdų.

Vargas ir rietenos pakirto Estefanijos sveikatą, ji atgulė ir metus pasiligojusi iškeliavo į amžinatvę, dorai atlikusi krikščionės priedermę – protingas žmogus visada pripažįsta praeities nuodėmes ir jų gailisi. Mirė ji gražiai, nors Trapasa ir subjaurojo jai visą gyvenimą. Laidotuvės buvo varganos, nes Trapasa neturėjo pinigų žmonai palaidoti kaip pridera. Jis baisiai sielvartavo, tik dabar supratęs, kokia klaida buvo jo palaidas gyvenimas – juk su žmonos parneštiniais pinigais būtų galėjęs leisti dienas be rūpesčių. Vienintelė paguoda buvo dukrelė,

kuri augo tikra gražuolė, ir Trapasa, gedėdamas žmonos, tik ir svajojo, kad duktė dailiu veideliu gaus turtingą vyrą ir išgelbės juodu abu iš vargo – tuščios viltys, nes mūsų laikais nei grožis, nei dorybė neturi paklausos: pinigas ieško pinigo, o kame jų yra, ir bjauriausia moteris atrodo gražuolė.

Kęsdamas nepriteklius, Trapasa vis dėlto nesiliovė vaikščiojęs po landynes – lošti nebelošė, nes vėjai švilpavo kišenėse, tiktai kaulijo iš tų, kuriems kitados išlošęs numesdavo vieną kitą realą, bet kortuotojai tokių skolų neprisimena ir gyvena tik šia diena – piniginga įtaikauja, o kas turėjo pinigų, bet dabar stokoja, tą niekina.

Trapasa retai bebūdavo namie, ir duktė nevaržoma staipėsi prieš langą, trokšdama į žmones pasižiūrėti ir save parodyti, tad po miestą veikiai pasklido garsas apie jos grožį, ir jų gatve voromis traukė dūsautojai. Tėvas tai gerai žinojo ir galėjo griežtai ją sudrausti, bet, galvoje turėdamas nepriteklius ir dukters grožį, tikėjosi, jog niekas daugiau neišvaduos jų iš vargo, kaip tik turtingas jaunikis, ir tai buvo viena doriausių jo minčių, nes, dukrai duodamas visišką laisvę pačiai ieškotis poros, širdies gilumoje puoselėjo viltį, jog Rufina – tuo vardu buvo duktė – taps tinklu jaunikių kapšeliams žvejoti.

Trapasos norai išsipildė, ir dar su kaupu, nes tarp gerbėjų atsirado žmogus, pasiryžęs grynais apmokėti Rufinos grožį. Iš motinos pusės mergina buvo bajorų kilmės ir turėjo teisę vadintis „donja“, o jei ir nebūtų jos turėjusi, iš tuštybės būtų įsigijusi, juoba kad nūnai tai kainuoja menką nieką.

Palei Rufinos langus vaikščiojo ir vieno perujiečio reikalų patikėtinis, kokių penkių dešimčių metų vyras, ne tiek pasiturintis, kiek įtakingas, Prekybos rūmuose laikomas ištekliu, pasitikėjimo vertu žmogumi. Patyręs, jog mergina bekraitė, o tėvas nusigyvenęs, jis buvo pasiryžęs imti ją kaip stovi – kai meilė aplanko įmetėjusio vyriškio širdį, nusikratyti jos nelengva. Taip įsimylėjo Rufiną Lorensas de Sarabja – tuo vardu buvo jaunikis, – jog pasipiršęs po savaitės tapo gražuolės vyras ir valdovas. Buvo jis geros širdies ir doras, tad, sykiu su žmona gavęs uošvį, parsivežė ją į namus su tuo priesvoriu, ir nemažu, nors puikiai žinojo, koks azartiškas lošėjas yra Trapasa, Sevilijoje žinomas Ernando de Kinjoneso vardu.

Pirmosios dienos po vedybų – nesibaigianti šventė. Sarabja apipylė žmoną dovanomis, pripirko pašvitų, tik gana kuklių – jam, įmetėjusiam žmogui, netiko viršyti saiką, o Rufina didžiai sielvartavo, nes baisiai mėgo dabintis ir būtų įmaniusi išsipustyti kaip visos kitos išsigašinusios moterys, užtat ir nepamilo vyro kaip dera. Sarabja kaip visi indėnai[4] buvo šykštokas, o įsitikinęs, jog uošvis – baisus lošėjas ir apskritai žuvęs žmogus, pasidarė dar didesnis nagas: draudė žmonai leisti pinigus savo nuožiūra ir pats tvarkė namų ūkį, tad žuvo visos Ernando Trapasos viltys, kad po dukters vedybų galės lošti iš jos išteklių – šitaip jį buvo pakerėjusios kortos! Ir tuo metu, kai jis valkiojosi po landynes, o jo žentas Sarabja rūpinosi savais reikalais, Rufina kas rytas išeidavo iš namų, prasimetusi novenomis, kurias ji esą lankanti, idant Dievas duotų sūnų; tuo ji tik teisinosi vyrui, o iš tikrųjų bėgdavo pasipuikuoti į Laisvių gatvę arba katedrą. Iš daugelio atsilankančių į tas dvi vietas pasigrožėti Rufina buvo toksai jaunuolis, doro seviliečio vaikas, vienas didžiausių miesto šelmių, beveik toks pat palaidūnas kaip Trapasa, tiktai kilęs iš geros šeimos, – kiek daug jaunuolių užmiršta savo giminės garbę, išklysta blogais keliais ir susitepa gerą vardą.

Toks buvo ir Robertas, pradėjęs rėžti sparną apie Rufiną; dailaus stoto jaunuolis jai patiko, ir ji atsiliepė į jo jausmą, be pamato pasikliovusi apgaulingu jo žodžiu, girdi, jis labai turtingas. Godi pinigų buvo Rufina ir juo patikėjo, nes baisiai geidė jų prasimanyti, nieko negaudama iš šykštuolio vyro, kuris laikė kapšelį po užraktu. Iš pradžių ji paprašė suknios, tokios, kokia matė vilkint kaimynę, o gavusi dovaną, Rufina pažadėjo skolinga neliksianti ir dosniai atsilyginsianti už malonią paslaugą. Robertas patenkino prašymą, bet iškrėtė tokią šunybę, kokios negirdėta pasaulyje: pasižinodamas su viena dama, kuri turėjo suknią, kaip du vandens lašai panašią į Rufinai pažadėtąją, Robertas nuėjo į jos namus ir išmeldė paskolinti suknią kažin kokiai komedijai, tariamai statomai moterų vienuolyne; dama negalėjo atsakyti, ir po trijų dienų, per kurias ji neva buvo siuvama, Rufina gavo suknią, suvyniotą į žalią neapolietišką rankšluostį, apkraštuotą įvairiaspalviu šilku ir gazu; atnešė ją tarnas vieną rytą, vyrui išėjus tvarkyti savų reikalų. Didžiai patiko Rufinai paslaugus naujasis gerbėjas,

taip veikiai tesėjęs žodį, ir ji nusprendė nelikti skolinga – Robertas apsilankė jos namuose ir atsiėmė atlyginimą už savo rūpesčius. Robertui išėjus, Rufina ėmė sukti sau galvą, kaip, nesukėlus įtarimo, įtikinti vyrą, jog suknią atsiuntęs giminaitis iš Madrido. O Robertas išėjęs neką mažiau svarstė, kaip grąžinti suknią šeimininkei; Sarabja jo nepažinojo, tad jis, tuo naudodamasis, ir surezgė savo planą. Palaukęs tris keturias dienas, kol vienuolyne tariamai vyko iškilmės, persirengė kukliu tarno apdaru ir, į pietų pabaigą pasibeldęs į Sarabjos namų duris, prisistatė kaip tokios ir tokios ponios, suknios savininkės, tarnas; Sarabja liepė pakviesti jį į kambarį, ir jis pasakė iš naujo, kad jo ponia esą atsiuntusi suknios, paskolintos poniai donjai Rufinai pažiūrėti. Sarabja kreipėsi į žmoną ir paklausė:

– Girdi, širdele? Kokios suknios prašo šis doras žmogus?

Rufina truputį sumišo, pažinusi Robertą, ir tarė:

– Gerbiamasis pone, malonėkite užeiti rytoj ir jūs gausite suknią.

– Mano ponia liepė be suknios negrįžti, – atvertė Robertas. – Šį vakarą ji eina į krikštynas ir turi būtinai ja vilkėti.

– Kaipgi aš galiu atiduoti tą suknią, jei nežinau, ar tamsta iš tiesų jos tarnas? – griebėsi gudrybės Rufina.

Nenaudėlis, matydamas, jog klastūnė užsispyrusi neduoti suknios, atsakė, girdi, suknia tokios ir tokios spalvos, su tokiais ir tokiais priedais, o atnešę ją suvyniotą į žalią itališką rankšluostį, apkraštuotą įvairiaspalviu šilku ir gazu. Sulig tais žodžiais Sarabja tarė žmonai:

– Požymių pakanka, ir nėra ko spirtis. Ponia, tuojau pat grąžinkite jam suknią; jeigu jis taip atkakliai prašo, vadinasi, suknia labai reikalinga šiam vakarui, kaip jis kad sako, o jeigu nenorite pasikelti, duokite man skrynios raktą, ir aš pats jos nueisiu.

Rufina neturėjo ko atsakyti, tad pasikėlė nuo stalo, degdama apmaudu, išėmė suknią ir padavė Robertui tardama:

– Bučiuoju rankas poniai donjai Leonorai ir meldžiu atleisti, kad negalėjau grąžinti jai suknios anksčiau – mat ketinau parodyti ją savo draugei, kad noriu pasisiūdinti lygiai tokią pat.

Sulig šiais žodžiais, žaibuodama akimis, įteikė suknią persirengusiam gerbėjui – taip įsiutino ją Roberto klasta.

Tariamam tarnui išėjus, Sarabja paklausė, kam ji prašiusi tos suknios, ir ji atsakė, jog draugei, kuri norinti pasisiūdinti lygiai tokią pat; taip ji išsklaidė vyro įtarimus, giliai širdyje užslėpusi pagiežą klastūnui, išplėšusiam suknią, kurią jau laikė sava. Nuo tos dienos ji vis svarstė, kaip atkeršijus Robertui už įžeidimą. Savo mintimis ji pasidalijo su tarnaite, papasakojusi, kas atsitiko, o Trapasa netyčia nugirdo jos žodžius ir nusprendė pats atkeršyti už dukterį, prisiminęs jaunas dienas, kai garsėjo savo žygiais. Žinodamas, jog įžeidėjas lankosi tose pačiose landynėse kaip ir jis, kartą susitiko Robertą ir iškvietė į Tablados lauką, ten pranešė, dėl ko jo ieškojęs, abu išsitraukė špagas, bet Trapasai nepasisekė – ta diena tapo jam paskutinė. Vikriu smūgiu Robertas atėmė jam gyvybę ir viltį išpažinti nuodėmes – toks galas laukia kiekvieno, kas gyvena taip, kaip gyveno Trapasa.

Robertas pasislėpė. Trapasą parnešė namo, kame jis buvo saldžiarūgščiai priimtas: rūgščiai todėl, kad reikėjo išleisti pinigų laidotuvėms, bet sykiu ir saldžiai, nes žentas pagaliau nusikratė naštos – nelengva buvo namuose pakęsti tokį uošvį kaip Trapasa, ir Sarabja didžiai aukojosi išlaikydamas palaidūną ir galutinai smukusį žmogų.

Ponia Rufina apverkė tėvą abiem akimis. Priekabus skaitytojas gal man prikiš, girdi, kur tai matyta, kad verktų viena akimi, bet aš atsakysiu, jog taip verkiama, gedint iš tiesų, kaip gedėjo Rufina raudodama kruvinomis ašaromis, kurių jokie paguodos žodžiai nesuturi, o be to, ji verkė už du – už save ir už vyrą, kuris, kaip žentų kad įprasta, vien dūsavo dėl akių, nutaisęs sielvartingą veidą.

Rufinai paliko vyras, o dorybingai moteriai tai didi paguoda sielvarto valandą, tačiau ji gyveno su vyru ne iš meilės ir todėl juo labiau gėlė širdį, – ir kalti čia tėvai, kurie tekina dukras už senių.

Sarabja džiaugėsi turėdamas jaunutę ir dailią žmoną, o Rufina – priešingai: jai reikėjo tokio, kuris amžiumi tiktų į porą, kad ir ne per daug išteklingo. Tai ir paskatino Rufiną nusižengti padorumui, paniekinti moterystės sakramentą ir ieškotis pramogų, tikintis malonumų ir naudos, o mums jau žinoma, kiek naudos ji pelnė iš Roberto, kuris iškrėtė jai šunybę ir taip uždavė širdį, jog įmanydama būtų viską atidavusi tam, kas apsiimtų atkeršyti už įžeidimą. Proga netrukus

pasitaikė – ne veltui Rufina eidavo pasižiūrėti žmonių ir pati pasirodyti, nuvogusi laiko nuo vyro, vis plušančio su savo reikalais.

Vieną tų šventės dienų, kai Sevilijos gatvėse netelpa minios įsilinksminusių žmonių, o tai būna kas penktadienį nuo Velykų iki Devintinių, netoli Trainos, ten, kur teka skaidrus Gvadalkivyras, garsioji Andalūzijos upė ir Sevilijos mūrų veidrodis, vienoje iš begalės šakomis apkaišytų valčių, kuriomis, pelnydamiesi dykaduonių sąskaita, valtininkai vežioja pramogaujančius miestelėnus, sėdėjo Rufina, su vyro žinia išėjusi į šventę sykiu su kaimyne, kuriai Sarabja patikėjo globoti žmoną, nenumanydamas jos slaptų kėslų bei užmačių, – tegu vyrai įsidėmi šį dalyką, nes, neįtardami, su kuo draugauja žmonos, iš tokios draugystės gali susilaukti didžiausių nemalonumų. Kaimynė buvo pliuškė, gražeiva ir liežuvautoja. Rufina su ja ir dar dviem draugėmis išsinuomojo valtį, tačiau godumas paskatino valtininką paimti dar keletą pakeleivių – jį papirko bajoraitis su trimis bičiuliais tykojęs pakrantėje tokios štai progos – o Sevilijos plevėsos turi gerą uoslę – ir pastebėjęs Rufiną tuo metu, kai ji, lipdama į valtį, nusidengė veidą. Jaunuoliui – vadinkime jį Felisianu – gražuolė krito į akį, jis veikiai įkalbėjo bičiulius įsiprašyti pas damas ir sugundė valtininką pinigais, šalinančiais visas kliūtis.

Jaunuoliai sulipo į valtį, ir Felisianas atsisėdo arčiau Rufinos, pasiryžęs įgyvendinti savo kėslus. Buvo jis vienatūris sūnus lobingo bajoro, kuris kitados sėkmingai vertėsi prekyba Indijose ir susikrovė didelius turtus, tad pramogoms apmokėti Felisianas turėjo savo žinioje visą tėvo labą, blaškė pinigus į visas puses ir, ko gero, privalėjo juos iššvaistyti kur kas greičiau, nei tėvas sudėjo, nes lošė, merginėjo, bičiuliavosi su jaunuoliais, kurie gula ir kelia smuklėse bei užeigose, ir buvo toks išlaidūnas, jog pats vienas mokėdavo už visą draugiją, be kita ko, garsėjo karingu būdu – nuodėme, įgimta didumai Sevilijos miestelėnų sūnelių, tėvų išpaikintų kaip ir kalbamas Felisianas.

Taigi atsisėdo jis šalia ponios Rufinos, o jo bičiuliai – prie jos draugių, valtis nuplaukė nuo kranto, pasisukiojo po upę ir tik po gero pusvalandžio grįžo atgal – valtininkas už tai gavo gražaus pinigo. Felisianas neleido laiko veltui ir per tą pusvalandį sugebėjo taip įtaigiai

išpažinti savo meilę, kad ji patikėjo gražbylystės apdarytais jausmais ir pradėjo nuoširdžiai glostyti jį maloningais žvilgsniais. Felisianas buvo nuovokus, aštraus liežuvio ir tokiomis štai progomis išklodavo visą atsargą sąmojų, o ši prekė turėjo itin didelę paklausą tarp damų, kurios nesiliovė kvatojusios žavėdamosi jo pokštais; Rufina irgi mielai klausėsi mėgaudamasi naujojo gerbėjo iškalba. Nieko neslėpdama, ji pasisakė, kuo vardu, kur gyvenanti ir kad esanti ištekėjusi, Felisianas atsakė tuo pačiu, atvirai pasipasakojo, kas esąs, kokį turtą turįs ir kaip karštai trokštąs jai tarnauti. Visa ta popietė prabėgo draugiškai besnekučiuojant; jaunuolis didžiai džiaugėsi pažintimi, o ir Rufina buvo patenkinta, brandindama galvoje dvi mintis: pirma, įkalbėti Felisianą atkeršyti Robertui, antra, apiplėšti jį kaip galima daugiau. Ji pasiekė ir viena, ir kita, kaip ir norėjo, bet apie tai papasakosime vėliau.

Nuo tos dienos Felisianas pradėjo dažnai lankytis Rufinos gatvėje, ir paprastai tuo metu, kai Sarabja būdavo išėjęs į Prekybos rūmus arba į savo kontorą. Gavusi iš Roberto pamoką, dama prisileido Felisianą ne taip greitai, kaip jis tikėjosi: iš pradžių turėjo apipilti ją dovanomis – skanėstais, pašvitais, papuošalais, tad apsimokėjo ir už save, ir už Robertą, – ir tik tuomet Rufina priglaudė jį prie krūtinės.

Paprastai meilė pasisotinusi atvėsta, bet čia išėjo priešingai – Felisianas tolyn labyn mylėjo Rufiną, lyg būtų tik prisilietęs jos rankos. Tuo metu taip jau atsitiko, kad Robertas išlošė kortomis daugiau nei šešis šimtus eskudų, ir, priešingai nekaip įprasta lošėjų, kuriems rūpi ne puoštis, o lošti iki paskutinio varioko, jaunuolis pasisiūdino puikų apdarą ir išsipustė kaip dabita. Patyręs, jog Felisianas dažnai lankosi Rufinos gatvėje, didžiai užsigavo ir nusprendė atsiprašyti už aną nuoskaudą ir susigrąžinti jos meilę; taip taręs, pradėjo vaikščioti jos gatve ir sukėlė įtarimą Felisianui, kuriam tie pasivaikščiojimai nepatiko. Roberto pastangos susigrąžinti meilę tik dar labiau kurstė Rufinos apmaudą – kiekvienąsyk jį pamačiusi, su pagieža minėjo aną jo patyčią ir, geisdama keršto, kalbėjo sau, jog visų geriausia būtų paprašyti šios paslaugos savo dūsautoją Felisianą – štai kur stumia moterys savo gerbėjus, todėl kas dieną ir matome šitiek apgailėtinų žmogžudysčių.

Rufina neprisipažino Felisianui, kas jai nutiko su Robertu, bet, norėdama dar labiau sukurstyti jo meilę, nukreipė jį klaidingu keliu, pasakiusi, jog tas sukasi prie jos ir siūlo dovanų, tačiau ji esą visko atsisakanti tik dėl jo, Felisiano; taip ji kliūstelėjo alyvos į beįsidegančią Felisiano įtarimų ugnį, šis suliepsnojo pavydu, šventai tikėdamas kiekvienu Rufinos žodžiu, juoba kad varžovas vis dažniau rodėsi jos gatvėje ir ne kartą jau sutrukdė jam pasimėgauti meile, o Rufina tyčia vengė pasimatymų, stengdamasi dar labiau įkiršinti prieš Robertą. Viskas pasibaigė tuo, jog Felisianas, vienas pasiučiausių Sevilijos kirstukų, netverdamas pavydu, kartą naktį savo damos gatvėje susidūrė su Robertu; Rufina tuo metu jau miegojo, o jos vyras tvarkė savo sąskaitas. Pamatęs Robertą, Felisianas pašaukė jį vardu, žengė artyn ir, nenorėdamas gatvėje kelti triukšmo, pasivedėjo už kampo į akligatvį ir sustojo prie pat lango, už kurio Sarabja tvarkė savo popierius. Taigi abu varžovai atsidūrė akligatvyje, ir Felisianas prabilo šiais žodžiais:

– Pone Robertai, štai jau kelios dienos, kai pastebėjau jus dažnokai vaikščiojant šia gatve ir susidomėjau, kas gi jums neduoda ramybės – juk čia gyvena nemaža išvaizdžių damų, kurios galėtų sužadinti tokius jausmus, ir, padėjęs kurių ne kurių pastangų, patyriau, jog visa ko kaltininkė – ponia donja Rufina. Pagelbėjo man tiek akys, tiek tarnaitės, kurios prisipažino, jog ne kartą jas kalbinote ir stengėtės patraukti į savo pusę, idant jos tarpininkaudamos padėtų jums pasiekti savo tikslą. Jau senokai vaikščioju šia gatve, paslaugumu bei atidžiu dėmesiu pelniau šios damos malonę ir visa tai, kas per ją laimima; nemėgstu girtis tokiais dalykais, bet, trokšdamas užkirsti kelią jūsų bergždiems žygiams, esu priverstas atskleisti teisybę, įsitikinęs, kad jūs, taurios kilmės žmogus, išsaugosite paslaptį. Taigi jums žinomi mano meilės keliai ir laimėjimai, todėl būsiu jums dėkingas, jeigu jūs atsižadėsite savo ketinimų – tuomet nebus pagrindo kilti kokiems nors nemalonumams, kurių būtų neįmanoma išvengti, jeigu jūs užsispyręs siektumėte savo tikslo.

Dėmesingai išklausė Robertas savo varžovo Felisiano pasiūlymą, ir beveik su tokiu pat, jei ne didesniu, dėmesiu klausėsi jo Rufinos

vyras, stovėdamas už lango savo kambaryje ir imdamas giliai širdin tokias jo garbę žeidžiančias kalbas; kad ir kaip skaudu buvo girdėti užgaulius žodžius, vis dėlto jis laukė, ką atsakys Robertas, o šis prabilo taip:

– Pone Felisianai, aš nesistebiu, kad jūs dėjote visas pastangas, siekdamas atskleisti tas pastangas, kurias dedu aš, siekdamas ponios Rufinos meilės, nes, sprendžiant iš jūsų kalbos, tai su jumis tiesiogiai susiję; manau, ir jūs, žmogus įsimylėjęs, nesistebėsite, kad aš geidžiu pelnyti jos malonę, nors nežinote, kuo pagrįsti mano jausmai. Ir aš nepageidaučiau girtis savo laimėjimais, tačiau esu priverstas juos išpažinti, idant nesmerktute mano žygių. Jau seniai laimėjau šios damos prielankumą ir šiąnakt atėjau čionai to paties, ko ir jūs; per nelemtą atsitiktinumą praradau jos malonę, bet dabar ketinu ją susigrąžinti, ir jeigu, kaip tikiuosi, ji manęs neatstums, gausite parodyti valios tvirtybę ir susitaikyti su esama padėtimi, nes aš neatsižadėsiu savo ketinimų ir stengsiuos iš paskutiniųjų, idant jūsų pastangos neapsivainikuotų pergale, kad ir ką jūs darytute.

Sulig šiais žodžiais abu išsitraukė špagas – Felisianas tvirtino, kad gražuolė ir toliau priklausysianti jam, Robertas nesutiko, ir tuomet esamo meilužio špaga pasirodė turinti daugiau laimės, žiauriu dūriu į kairį spenelį taip staigiai atėmė Robertui gyvybę, jog tas nespėjo nė sušukti: „Jėzau!“

Tokia nelaba mirtis laukia visų tų, kurie eina klaidžiais keliais, geisdami savo artimo moters, nes jiems skirta tokia pat dalia, kokia ištiko šį nelaimingąjį.

Plienas beveik nesužvangėjo, nes Felisiano špaga taip greitai atliko savo darbą, jog niekas nieko neišgirdo, ir dvikova būtų likusi paslaptyje, jeigu, kaip žinome, šalia pat nebūtų stovėjęs Sarabja. Kad palei namą kas neaptiktų Roberto lavono, apdairusis Felisianas užsivertė jį ant pečių ir nunešė prie vienuolyno vartų, ten paguldė ant žemės ir nubėgo į kitą vienuolyną laukti, kol paaiškės, kaip toliau klostysis reikalai. Apstulbintas tuo, ką paregėjo, ir įtūžęs ant neištikimos žmonos, Sarabja savo kambaryje svaidė žaibus ir griausmus, geisdamas atsikeršyti už suteptą garbę ir stebėdamasis Rufinos

veidmainyste, o ji tuo tarpu, nenujausdama, kas atsitiko, saldžiai sau miegojo.

Perimtas keršto jausmo, Sarabja iš pradžių ketino bėgti į miegamąjį, kame ilsėjosi klastingoji žmona, ir ją nudurti, bet pamanė, kad žudikas jau bus nusinešęs lavoną ir kad, atėmęs žmonai gyvybę, niekuo negalės pasiteisinti, juoba kad prieš jį liudys abi tarnaitės, ir nusprendė slapčiomis įberti jai lėtai veikiančių nuodų, tačiau jam pasirodė, jog teisinga jo rūstybė reikalauja nedelsiant įvykdyti nuosprendį; kita vertus, galvoje dingsėjo mintis išvykti iš Sevilijos ir palikti Rufiną vieną, bet ir tam žingsniui negalėjo ryžtis – beregint po miestą pasklistų gandai, žmonės imtų kaip tinkami dergti jo, senyvo vyro, vardą; galų gale jis grįžo prie savo pirmykščio sprendimo – nužudyti Rufiną, tačiau tarė sau, jog visų pirma privalu savęs pateisinimui išdėstyti popieriuje priežastis, pastūmėjusias jį žmogžudystėn, ir pamatuotai įrodyti, kad toji baisi piktadarybė – tai tik teisingas atpildas už nuodėmę. Taip taręs, pasiėmė rašymo reikmenis ir sėdo dėstyti, kas paskatino jį ginti įžeistą garbę, tačiau jam vis rodės, jog nepakankamai pagrindžia savo keršto motyvus, tad plėšė popieriaus lakštus vieną po kito ir rašė iš naujo; iš skausmo aptemusiu protu taip jis sudraskė tris raštelius, nes pagyvenusį žmogų, koks buvo Sarabja, giliai įskaudina kiekvienas nemalonumas, o ką jau kalbėti apie tokį akivaizdų garbės įžeidimą, kuris ir tvirtos dvasios vyrui būtų sumaišęs protą. Pagaliau, sudraskęs tris raštelius, pradėjo rašyti ketvirtą, jo nuomone, daug nuoseklesnį, bet ir vėl sustojo, nes reikėjo nurodyti garbės įžeidėjų vardus, o jis nė vieno jų nepažinojo. Sarabja puikiai suprato, jog priderėtų suieškoti sugulovus ir pirmiausia jiems atimti gyvybę, o jau po to žmonai, bet jų nepažinojo, tad nieko kito nebeliko, kaip atkeršyti vien žmonai. Tokioje sumaištyje jis praleido beveik visą naktį, netverdamas skausmu rašė, braukė ir draskė popierius; galiausiai nusprendė baigti vienu matu, iš anksto apgalvojo, ką rašys, kad nereiktų vėl braukyti ir draskyti popierių, pasiėmė naują lakštą ir vos tik išdėstė savo įžeidimo esmę, neslūgstantis skausmas taip surėmė širdį, jog išblėso gyvybinės spėkos ir užgeso gyvybė – Sarabja krito paslikas ant aslos, ir kerštu liepsnojanti širdis iškeliavo į kitą pasaulį, galimas daiktas, ne per geriausią.

Tuo metu Rufina, nieko nenumanydama, miegojo; bet štai ji pasibudo, pastebėjo, kad vyro vieta tuščia, pradėjo jį šaukti, o negavusi atsako, apsisegė sijoną, nulipo į jo kabinetą ir ten, žvakei šviečiant, pamatė Sarabją tysant be kvapo ant aslos. Persigandusi Rufina pradėjo šaukti tarnaites, tos sukilo ir subėgusios išvydo prieš akis atsivėrusį reginį; nustėrusios pagerbė visos netikėtą šeimininko – o Rufina vyro – mirtį slopinama rauda, idant neprižadintų kaimynų; kai jos pakėlė kūną, sutarusios jį nešti svetainėn, Rufina pastebėjo pusiau prirašytą lakštą ir štai ką ten perskaitė:

Idant visiems būtų aišku, jog mano sąžinės neslegia ši žiauri mirtis, tiems, kas skaitys šiuos žodžius, sakau: aš pats įsitikinau savo palaidūnės žmonos neištikimybe, nes ji, išniekinusi švenčiausiąjį moterystės sakramentą, ryšius, kuriais mudu sujungė Bažnyčia, pamynė po kojų mano begalinę meilę ir išsyk priėmė du meilužius, kuriems susiginčijus dėl pirmumo teisės, vienas jų krito nelemta mirtimi, o aš, išvydęs savo akimis ir išgirdęs savo ausimis, kokia mane ištiko negarbė, laikau savo priederme įvykdyti Aukščiausiojo valią ir nubausti...

Sulig šiais žodžiais iškrito jam plunksna iš rankos, nes baisus skausmas surėmė širdį, išblėso gyvybinės spėkos, ir jis mirė.

Pritrenkta to, ką pamatė ir ką perskaitė, kokį pusvalandį Rufina negalėjo atsipeikėti, slegiama minties, jog visos paslaptys galų gale iškyla viešumon, nes tokia jau dangaus valia, geidžianti atvesti mus į doros kelią arba nubausti. Siaubas ir sielvartas pagavo Rufiną, mirus gerajam Sarabjai: ji baisėjosi savo nežabota aistra, kurią patyręs, skausmu netverdamas vyras nesugebėjo pergyventi savo gėdos; sielvartavo, jog vyras miręs ir nežinia, kaip pavyksią nuslėpti nuo žmonių tikrąją jo mirties priežastį. Ji visada dėjosi mylinti vyrą, ir tai iš dalies nulėmė jo žūtį – jis tikėjo tariama jos meile ir nelaukė to smūgio, o, atsiskleidus apgaulei, žiauri tikrovė beregint nuvarė jį į kapus. Kadangi iš pažiūros jiedu gražiai sugyveno ir mylėjo vienas kitą, Rufinai pasirodė labai vykęs vienos tarnaitės, jos meilės nuotykių patikėtinės, pasiūlymas paguldyti lavoną į vedybinį guolį, o rytą, lyg ką

tik pastebėjus, jog vyras nebegyvas, pratrūkti gailiai rypuoti – jiedvi su drauge jai padėsiančios apdumti akis, pasakosiančios visiems, jog Sarabja labai vėlai ir labai sočiai prisivalgęs, todėl ir pasimiręs.

Pasakyta – padaryta. Įdienojus Rufina pratrūko taip raudoti, jog sukėlė visus kaimynus ant kojų; abi tarnaitės choru jai pritarė, ir, subėgę į namus, artimiausi kaimynai rado pusnuogę Rufiną tariamai apalpusią ant aslos. Vyro laišką ji, aišku, sudegino, kad neatsiskleistų jos kaltė. Kaimynės šoko jos gaivinti visokiausiais būdais, bet niekas nepadėjo, pagaliau ji atsipeikėjo ir vėl prapliupo raudoti, dangstydamasi veidą nosinaite, idant niekas nepastebėtų, kaip šykščiai sunkiasi ašaros jai iš akių. Tarnaitės papasakojo, nuo ko, jų nuomone, miręs Sarabja – sakiusios jam, kad šitiek nevalgytų per vakarienę, nes jo amžiaus žmogui reikią žinoti saiką, – ir jų žodžiais visi patikėjo. Atėjo teisingumo atstovai, kurių niekad nepasigendama tokiais atvejais, tačiau kaimynai užtikrino, kad jiedu gražiai sugyveno, ir išsklaidė bet kokį įtarimą, kurį galėjo sukelti netikėta mirtis. Per laidotuvių sumaištį Rufina užmiršo suslėpti labą, kaip daro kitos našlės, tad Sarabjos sūnėnas, tik spėjęs pakasti dėdę, susiėmė viską, ką rado namuose, – teko bylinėtis, ir tik per teismą pavyko Rufinai išplėšti bent jau savo atsineštinę dalį.

Dabar grįžkime į tą vietą, kame gulėjo Roberto lavonas. Ryto metą vienuoliai jį aptiko ir, nežinodami, kas jis toks, buvo bepalaidoją, bet vienas miestelėnas patarė iš pradžių palaikyti lavoną kurį laiką aikštėje – gal kas pažinsiąs, o jeigu Sevilijoje gyveną jo tėvai ar giminės, jiems būsią pravartu sužinoti apie jo mirtį, juo labiau kad vienuoliai nieko nepralaimėsią, netgi priešingai, gal velionis turėjęs išteklių, tad ir jiems šis tas nubyrėsią už rūpinimąsi jo siela ir palaidojimą. Viršininkui patiko toks patarimas, tad iškvietė teisingumo atstovus ir papasakojo, kaip aptikę jaunuolį nebegyvą prie vienuolyno vartų. Kūną paguldė nedidelėje aikštėje prieš vienuolyną, uždegė žvakes, ir neilgai trukus radosi žmonių, kurie pažino Robertą, pranešė, iš kokios jis šeimos, ir davė skaudžią žinią tėvams – didžiai sielvartavo senukai, nukaršęs tėvas jau kadai pranašavo sūnui tokią dalią suprasdamas, jog nedoras gyvenimas niekur kitur nenuves. Palaidojo

jį tame pat vienuolyne, teisingumas bandė išaiškinti jo mirties aplinkybes, tačiau Sevilija – toks didelis miestas, jog žudiko vardas amžinai liko paslaptyje; viena tik Rufina jį žinojo susizgribusi, kad mylimasis visiškai nebesirodo po Roberto mirties, kuri, beje, labai ją nudžiugino, nes ji kruvinai jo nekentė už aną klastą. Laimė, kad niekas neatkreipė dėmesio į kraujo dėmes akligatvyje prie jų namo; jei būtų jas aptikęs teisingumas, būtų buvę riesta poniai Rufinai, juo labiau kad visi kaimynai galėjo paliudyti, jog ne kartą gatvėje matė abu varžovus.

Taip Rufina tapo našlė ir – visų blogiausia – liko be išteklių; o jos būdo moteris, patekusi į vargą, nieko daugiau nesugalvoja, kaip pelnytis pragyvenimą iš savo grožio. Aišku, turime galvoje lengvabūdes, nes garbingos moterys stengiasi dorai užsidirbti duonos kąsnį, idant jokiu būdu nenusižengtų Dievo įsakymams, o už tai Jis nurodo joms išganymo kelią.

Po Sarabjos laidotuvių jo sūnėnas pasiglemžė visą labą, ir Rufinai, tik atgavusiai tai, ką ji atsinešė tekėdama, teko norom nenorom keltis į kitą miesto kraštą ir nuomotis pigesnį būstą, nes šie namai buvo jai ne pagal kišenę – Sarabja gyveno palyginti ištaigiai.

Beje, ir sūnėnui atiteko ne kažin koks palikimas – dėdė turėjo pernelyg daug kreditų įvairiuose prekybos namuose, subėgo galybė kreditorių, reikalaudami apmokėti sąskaitas, ir atsiskaičius paveldėtojui ne dievaižin kas beliko, tad jo gobšiai širdžiai teko ir tuo pasitenkinti.

Rufina, jauna, išvaizdi, žydinti našlė, persikėlusi į kitą miesto kraštą, neskubėjo gražintis ir puikuotis prieš jaunuolius, kaip daro daugelis kitų, kurios, tik palaidojusios vyrą, ieško pramogų ir pažinčių, stengdamosi kuo greičiau ištekėti.

Tais metais laivynu iš Peru atplaukė toksai bajoras, kilimo iš Montanjos[5]; kitados jis tarnavo pas vieną Sevilijos pirklį, prasikūrė šeimininko sąskaita, ėmėsi prekybos Indijose, kur kas dieną vis labiau gausino savo turtus, o po kelerių metų pralobęs išvyko į Peru, kame gavo didžiai pelningą vietą ir, padvigubinęs savo kapitalą, parsivežė Sevilijon pilną laivą prekių, sėkmingai jas pardavė ir gavo

antra tiek, kiek buvo mokėjęs pirkdamas. Markina – tuo vardu buvo perujietis – penkių dešimčių metų vyras, jau pražilęs, buvo pats bjauriausias šykštuolis, kokio dar pasaulis neregėjo, skriaudė save net valgymu ir badavo iš to nežmoniško šykštumo; šeimynos laikė nedaug, tik tiek, kiek reikėjo ūkyje: patikėtinį, pusbernį, vergą negrą mului prižiūrėti ir šeimininkę, kuri gamindavo jam varganus pietus; šeimynykščius jis badu marino, ir Sevilijoje visiems atrodė stebuklas, jog dar atsiranda žmonių, kurie eina pas jį tarnauti; visa Sevilija kalbėjo apie perujiečio Markinos šykštumą, pasakojo galybę smagių istorijų, kurios ką kitą būtų įžeidusios, o perujietis nieko neėmė į galvą, jam rūpėjo tik taupyti ir krauti pinigus.

Prisiklausė Rufina kalbų apie tą žmogų ir nusprendė iškrėsti jam tokią šunybę, kad jis pasikartų iš apmaudo, o ji gražiai pasipelnytų. Prieš kurį laiką Markina prisiteisė už skolas vieno nusigyvenusio skolininko sodybą užmiestyje ir užgrobė ją ne pramogoms, o ketindamas amžinai pasisavinti teises į tą žemę, atitekusią jam vien už skolas, žodžiu tariant, pusdykiai. Sodyba buvo labai gražioje vietovėje netoli Šventojo Bernardo vienuolyno; Markina ten įsikūrė, kad nereiktų nuomotis namo mieste; nuo vagių saugojo tvirtos durys, storos sienos ir tankūs pinučiai ant langų; be to, jis turėjo įsigijęs puikių muškietų, kurias laikė visada užtaisytas, o priemenėje pas duris stovėjo kelios ietys ir alebardos. Norėdamas gauti naudos iš sodo, prisivertęs pasisamdė sodininką, ir tas kartu su žmona dirbo darže ir vežiojo į turgų vaisius bei daržoves, – toks buvo Markinos godumas! Savo lobius laikė jis geležimi kaustytose skryniose po lova, o jiems ginti nuo plėšikų miegamajame turėjo keletą užtaisytų muškietų. Pareidavo visados dar su šviesa, o naktį keliskart apžiūrėdavo visus namus – taip ir gyveno amžinoje baimėje tas apgailėtinas kapšo vergas, kuris neturėjo nei vaikų, nei kam palikti visus turtus, nes niekados nebuvo vedęs ir nė neketino vesti, nors tokiam piniguočiui piršo ne vieną nuotaką.

Nusprendusi apsukti šykštuolį, Rufina susirado pagalbininką, kaip tik tokiam žygiui tinkamą, – tai buvo tėvo Trapasos senų dienų draugas, jaunystės metais padaręs keletą nusikaltimų Madride, vėliau persikėlęs į Kadį, o iš ten į Seviliją; gyveno jis prisidengęs svetimu

vardu iš nedidelių, dorai uždirbtų pinigų ir pažinojosi su Trapasa; vagių bendrijoje niekas jam neprilygo, bet Sevilijoje jis laikėsi atsargiai, būgštaudamas, kad, pakliuvus į teisingumo rankas, jam primins visus praeities žygdarbius, o jų buvo nemaža; su Trapasa susipažino galerose per trumpą laiką, kai abu sykiu sėdėjo prie irklų – jis beveik jau atbuvęs bausmę, o Trapasa tik atvykęs, – ten užsimezgė jųdviejų draugystė, o Sevilijoje atsinaujino. Štai tą jau įmetėjusį vyriškį, vardu Garajis, pasirinko Rufina į pagalbininkus, sumaniusi savo suktybę, pamokė, ką jis turės daryti, ir vieną pavakarį, prieš pat saulėlydį, kai Markina, išvykęs į biržą tvarkyti savo reikalų, turėjo netrukus pargrįžti, prie jo sodybos prijojo Rufina, raita ant asiliuko, ir Garajis ant arklio. Gražuolė sėdėjo moteriškame balne jau nebe našlės drabužiais, o išsipusčiusi, prabangiu kelionės apdaru, trumpute mantija ir plunksnomis apkaišyta skrybėlaite; jiedu pasirodė prie sodybos kaip tik tuo metu, kai sodininkas rakino vartus; Garajis prijojo artyn ir tarė:

– Mielasis pone, man labai rūpi, kad šią naktį dama praleistų už Sevilijos sienų, ir jeigu jūs neprieštarautute, pageidaučiau apnakvinti ją šioje sodyboje; atvirai jums pasakysiu: padarysite gerą darbą, ją priimdamas, ir padėsite išvengti baisios nelaimės, kuri gali ištikti damą, jeigu ji negaus prieglobsčio, – gal netgi mirties.

Suabejojo sodininkas, ar verta pakeleiviams daryti tokią malonę, bijodamas užsitraukti ūmaus šeimininko rūstybę, nes tasai draudė leisti sodybon pašalinius. Taip jis ir pasakė Garajui, o šis išsitraukė iš piniginės keletą monetų po aštuonis realus ir tarė:

– Malonėkite priimti štai šiuos pinigus kaip atlyginimą, o jei pageidausite – duosime daugiau.

Kaip tik tuo metu iš namų išėjo sodininko žmona pasižiūrėti, su kuo šnekasi vyras, išgirdo pokalbį, pastebėjo monetas ir, pasigobėjusi lengvo pinigo, ėmė įtikinėti vyrą įsileisti tą moteriškę į namus – girdi, šeimininko kambarys atstu nuo jų būsto, kodėl gi jos nepriglobus, gal šiąnakt, apeidamas namus, šeimininkas Dieve duok netikrins jų kambarių, trumpai drūtai, jai pavyko įšnekinti vyrą, ir šis sutiko slapta nuo šeimininko apnakvinti viešnią savo būste. Atsidėkodamas Garajis davė jam rankpinigių šešias aštuonių realų monetas, pažadėjęs vėliau

pridėti dar daugiau, paskui nukėlė Rufiną nuo asiliuko, palydėjo ją į sodybą, ten atsisveikino ir iškeliavo vykdyti anksčiau gauto jos įsakymo, bet apie tai kalbėsime vėliau. Atsidūrusi sodininko kambaryje, Rufina nusigobė šydą, ir vyras su žmona be galo susižavėjo jos grožiu, nors ji ir nutaisė sopulingą veidą, lyg ją būtų ištikusi baisi nelaimė – ji jau nešiojosi galvoje pramanytą istoriją, kurią ketino papasakoti Markinai, jei tik šykštuolis užkibs ant meškerės.

Saulėlydžiu parjojo Markina, raitas ant negro vedamo mulo, pasibaladojo į vartus, o įžengęs į vidų kaip paprastai pats juos užrakino ir įsikišo raktą į kišenę. Nuvargęs per dieną, tą vakarą jis nieko nedarė, tik užvalgė grynų savo sodo vaisių, kurių net nekonservavo, sukrimto kampelį duonos, gurkštelėjo mauką vandens ir nuėjo gulti, apžiūrėjęs miegamąjį, tačiau nelipo apačion kaip visada tikrinti sodininko kambario; šeimyna irgi pasitenkino kuklia vakariene, juoba kad buvo penktadienis ir, Markinos nurodymu, derėjo laikytis pasninko – deja, ne iš dievobaimingumo, – ir taip visi sulaukė ryto tuščiais pilvais. Paprastai Markina keldavosi anksti, išduodavo vergui dienos davinį, kad šeimyna nenumirtų iš bado, ir išjodavo į biržą, o pargrįždavo, kai būdavo paruošti pietūs. Rufinai sukilo abejonės, ar išdegs jos sumanytas planas, nes jai pasirodė, jog nepalankiai klostosi aplinkybės, bet vis dėlto nusprendė laukti progos ir, pasiguodusi sodininkui ir jo žmonai, jog labai nerimaujanti dėl nežinia kur užtrukusio dėdės – taip ji vadino Garajį, – apsimetė didžiai nuliūdusi, kad ir kaip sodininko žmona, smagi ir sąmojinga moteriškė, stengėsi ją pralinksminti.

Vidurdienį Markina parjojo pietų ir, kol buvo dengiamas stalas, panoro pasižiūrėti, kaip darže veikia norija, ar nederėtų ko pataisyti; pastebėjęs, kad vienur kitur vanduo veržiasi pro plyšius ir daiktais nenuteka iki lysvių, nuėjo pas sodininką pasitikrinti, ar yra lentų, tam tyčia laikomų, prireikus užlopyti kokią skylę; sodininko žmona, pamačiusi ateinant šeimininką, išsigando ir liepė Rufinai pasislėpti kambarėlyje už jos miegamojo, bet jos nespėjo taip vikriai apsisukti – žengdamas pro duris, Markina išgirdo šiugždant šilką ir net pamatė šmėkštelėjant Rufinos šešėlį, sunerimęs įgriuvo į sodininko kambarį, kuris buvo pirmame namo aukšte, nudrožė tiesiai į kambarėlį, kame

slėpėsi Rufina, ir, aišku savaime, rado neprašytą viešnią; įtūžęs, kad, jo neatsiklausus, sodybon leidžiami prašalaičiai, nutvėrė Rufiną už rankos, išvilko į šviesą ir, išvydęs jos žavingą veidą, apstulbo; užuot koneveikęs sodininko žmoną, jis tik paklausė, kas yra toji dama. Žmona atsakė, jog ši dama vakar atvykusi su senyvu vyriškiu, abudu buvę be galo nuliūdę ir gailiai meldę priglausti damą nakčiai, idant neištiktų bėda, kurios jie neišvengsią, jei keliausią toliau, ir tik todėl vyras išdrįsęs nepaklusti šeimininko įsakymui ir jos pasigailėjęs. Sodininko žmonai pasakojant nutikimą, Markina neatplėšdamas akių žiūrėjo į viešnios veidą, sielvarto apniauktą ir todėl dar žavesnį; grožis ir čia pasirodė visagalis, jis sugebėjo peržengti nepažeidžiamas Markinos taisykles ir net atverti sau kelią į kietą šykštuolio širdį. Ir Markina tarsi persimainė – atkreipė švelnumu šviečiantį veidą į sodininko žmoną ir veikiau lipšniu nei atšiauriu balsu tarė:

– Jūs gerai padarėte, kad nepaisėte mano įsakymo ir priglaudėte šią ponią – tokiems asmenims jis netaikomas, be to, ir krikščionio priedermė liepia neatsakyti pagalbos tiems, kam ji tikrai reikalinga. Poniai pritinka geresnė viešnagė nei ta, kurią jai galėjo pasiūlyti sodininkas savo varganame būste, tad, jeigu ji teiksis priimti mano prašymą, meldžiu ją persikelti į mano kambarius, kaip ir pridera jos rango damai.

Padėkojusi už malonų pasiūlymą, Rufina paprašė vis dėlto palikti ją senoje vietoje, nes po pietų turįs atvažiuoti dėdė jos atsiimti, o dėl kelių valandų nenorinti sudaryti šitiek vargo žmogui, kuriam pati mielai pasitarnautų.

Markina, jau įsižiūrėjęs į Rufiną, ėmė gailestauti, kad ponia taip trumpai viešėsianti jo namuose, – jis pageidautų kuo ilgiau ją svetinti, tačiau meldžiąs priimti jo nuoširdų kvietimą ir pasinaudoti jo paslaugomis nors ir menką valandėlę. Rufinai to ir tereikėjo, ji pasakė, jog nenorinti pasirodyti nemandagi ir nedėkinga ir priimanti taurų jo malonybės šeimininko pasiūlymą, po to pasikėlė į antrą aukštą, už parankės vedama sodininko žmonos, kuri be galo džiaugėsi staigiu Markinos nuotaikos pasikeitimu, niekuo nesuderinamu su jo kietu būdu.

Antrame aukšte Rufina pamatė prabangias vasarines užuolaidas, dailius, tymu apmuštus krėslus, raižytinius dramblio kaulo ir juodmedžio stalus bei staliukus – kad ir koks šykštus buvo Markina, namų apystatai išlaidų negailėjo; beregint jis davė pinigų vergui ir nusiuntė jį pripirkti visokių valgių prašmatnioms vaišėms, ir tas veikiai įvykdė įsakymą, žinodamas, jog ir pats gražiai pasipelnys iš to neįprasto pono dosnumo.

Rufina sėdo pietauti drauge su Markina, kuris paslaugiai ją vaišino siūlydamas kuo gardžiausius kąsnelius su didžiu pasimėgimu ir neką mažesne meile, jau įžengusia į jo širdį. Po pietų nulydėjo viešnią į nuostabiais paveikslais nukabinėtą kambarį, kame stovėjo plati lova su indišku baldakimu, pasiūlė jai pagulėti pokaičio, pailsėti ir užmiršti visus rūpesčius, nes jo, paslaugaus tarno, namuose ji galinti jaustis rami ir saugi nuo gresiančių jai negandų bei nemalonumų. Rufina dar kartą padėkojo už atidų dėmesį ir neprieštaraudama pasiliko viena tame kambaryje, kur anksčiau miegodavo namų šeimininkas, o jis nulipo į apačią ir, sklidinas nerimo ir susijaudinimo, praleido ten popietę; degdamas meile viešniai ir nenumanydamas, kaip palenkti jos širdį, kalbėjo sau vienas, jog, patenkinęs savo troškimą, būtų laimingiausias žmogus pasaulyje.

Prieš atskleisdamas savo jausmus, Markina nusprendė iš pradžių sužinoti, koks sielvartas ją slogina, kas atvedė ją į jo namus ir kokios kliūtys galėtų užtverti kelią į jos širdį, ir ėmė laukti, kol viešnia pasibus; o Rufina ir nemiegojo – gulėdama lovoje, vis svarstė, kaip atsakius į klausimą, kas ją čionai atvedė. Šykštuolis Markina palaukė, kada ateis laikas žadinti viešnią, užkopė į jos kambarį ir atsiprašęs priminė, jog negera miegoti iki vėlumos, – jam, girdi, visų labiausiai rūpinti jos sveikata. Rufina padėkojo už dėmesį ir gerus norus ir prisipažino, jog atsigulusi nesudėjo akių nė bluosto, nes sunkios mintys neduoda jai ramybės nei atilsio. Markina pradėjo švelniai maldauti neslėpti savo sielvarto, jeigu įmanu atskleisti jo priežastį, nes jisai pasirengęs padaryti ką galėdamas, kad tik padėtų jo nusikratyti. Rufina dar kartą padėkojo už taurią širdį ir, sumetusi, jog išmušė valanda regzti pinkles, atsisėdo šalia įsimylėjusio šykštuolio ir prabilo šiais žodžiais:

– Mano gimtinė – Granada, šviesiausias mūsų Ispanijos miestas; mano tėvai, kurių vardų dėl tam tikrų priežasčių negaliu jums pasakyti, kilę iš seniausiųjų ir prakilniausiųjų giminių, turėjusių dvarus Burgo kalnuose; sugyveno jie tik du vaikus – brolį ir mane; brolis, atiduodamas duoklę jaunystės vilionėms, merginėjo ir bičiuliavosi su bendraamžiais, o iš dyko buvimo pramogų ištroškęs jaunimas prikrečia visokių eibių, ir mano broliui, baisiam pramuštgalviui, teko bėgti iš Granados nuo teisingumo rankos, tykojančios jį nutverti už įvairias šelmystes. Neturėjau kitų rūpesčių, kaip ruoštis po namus ir stengtis praskaidrinti gyvenimą nusenusiems tėveliams, šalinausi visokių pramogų, kurių vaikėsi mano draugės, ir bodėjausi jų tauškalais apie dūsautojus bei jaunikius, nes nežinojau, kas tai yra meilė, niekada nesistaipiau prieš langą, kad į mane kas žiūrėtų, o tik šaipiausi iš draugių pasakojimų apie jų amūrus. Ir štai Amūras, matyt, paketino man atkeršyti už šaipymąsi iš draugių ir žiauriai išliejo savo rūstybę; kartą, kai tėvai išvyko į vieno giminaičio žmonos laidotuves, išgirdau gatvėje žvangant špagas, lyg ten būtų vykusi dvikova, ir priėjau prie lango pasižiūrėti, kas ten darosi, – ak, kad niekados man nebūtų sukilęs toks noras, lėmęs šitiek negandų ir ašarų! Ir, deja, pamačiau tris vyrus puolant vieną, kuris taip ryžtingai ir narsiai gynėsi, jog nesitraukė nė per žingsnį, šauniai atremdamas priešininkų smūgius, ir, pats puldamas, netgi du sužeidė į galvą, bet ir pats buvo sužeistas; tie trys, įsiutinti jo drąsos, nusprendė atimti gyvybę narsuoliui, nepabūgusiam nelygios kovos, ir, įtūžę nuo žaizdų, pradėjo taip įnirtingai pulti, jog tam teko trauktis iki mūsų namų durų, ir ten dukart persmeigta krūtine jis krito paslikas į prieangį. Užuojauta pagavo mane išvydus, kaip žiauriai ir negarbingai užpultas toks šaunus jaunuolis, aš leidausi tekina į prieangį, pašaukiau tarnaites, kad pagelbėtų man jį atgaivinti, o gatvėje tuo metu buvo beveik tuščia, keli žmonės atbėgo išgirdę mano šauksmą, tačiau be ginklo, ir negalėjo sučiupti nevidonų. Užrakinome duris ir, įnešusios sužeistąjį į vidų, pasiuntėme chirurgo, kad apžiūrėtų žaizdas. Jis atėjo beregint, liepė paguldyti jaunuolį į lovą, ir aš įsakiau nunešti jį į brolio miegamąjį pirmame aukšte. Jaunuolis nežinojo, kaip man dėkoti už dėmesį, kuris prasidėjo

užuojauta ir baigėsi meile; chirurgas aptvėrė žaizdas ir, nors tuo tarpu negalėjo pasakyti nieko tikra, pareiškė, kad jos apskritai labai rimtos, ir mane suėmė baimė, nes jaunuolis palenkė mano širdį savo narsa, kovodamas dvikovoje, ir sugraudino, be galo dėkodamas už dėmesį ir prieglobstį pačiais lipšniausiais žodžiais, kokius tik sugebėjo ištarti nusilpęs.

Parėjo tėveliai, atlikę savo priedermę, ir, dar neįžengę į vidų, patyrė iš kaimyno, dorybingo senyvo žmogaus, kas nutiko ir kaip aš, nuogąstaudama, kad jaunuolio nenužudytų, nutraukiau dvikovą, paliepusi įnešti sužeistąjį į vidų. Tą sunkią valandą gailestingas darbas nudžiugino juos kaip ir tą jauną bajorą, tokį pat taurų ir linkusį į gėrį.

Jie nuėjo pasižiūrėti sužeistojo ir, užjausdami jo nelaimę, ėmė drąsinti ir siūlyti savo pastogę bei paslaugas, o mane pagyrė, kad neleidau jo nužudyti ir įsiterpiau į dvikovą, ir aš dar stropiau pradėjau slaugyti ligonį, bet, deja, ligi šiol už tai brangiai moku.

Antrąsyk atėjęs, chirurgas pareiškė, jog žaizdos nemirtinos, ir visi didžiai nusidžiaugė, o ypač aš, nes tolyn didyn augo mano meilė. Pasigavusi laisvą valandėlę, slapčia nuo tėvų bėgdavau jo lankyti, ir jis nušvisdavo iš laimės.

Jaunuolis buvo iš Pamplonos, vienas prakilniausių to miesto bajorų; Granadon atvyko bylinėtis su vienu įtakingu žmogum, kuris, nujausdamas savo neteisumą ir rūstų teisėjų nuosprendį, ryžosi eiti tiesiausiu keliu ir nusikratyti priešininko, paskelbdamas jam savo nuosprendį, – nusiuntė jo nužudyti tris tarnus, tikėdamasis drauge su juo numarinti bylą. Praslinko mėnuo, ir Leonardas – tuo vardu buvo bajoras, – dėmesingai ir atsidavusiai mūsų slaugytas, pasikėlė iš ligos patalo. Jau kitą dieną jam pavyko susitikti su manimi akis į akį, nes motulė išėjo į svečius, o aš atsisakiau ją lydėti, vildamasi su juo pasimatyti. Leonardas prisipažino mylįs, aš pasisakiau esanti neabejinga, ir nuo tos dienos mudu tvirtai sujungė meilė. Prieš tai tėveliai tarėsi dėl mano santuokos su vienu Granados bajoru, kuris pasiūlė man savo širdį, o kai aš atidaviau savo širdį kitam, dar atkakliau pradėjo siekti mano rankos. Leonardas patyrė, kas darosi, ir puolė į neviltį – jis negalėjo tvarkyti savo likimo, iki bylai pasibaigiant, ir tai

žinojo tėveliai; kas dieną laukė teismo sprendimo, o tada, kai jis bus paskelbtas, Leonardas ketino prašyti mano rankos. Tuo tarpu aš meldžiau tėvelį neskubėti su vedybomis.

Pagaliau Leonardas visai pasveiko; atsidėkodamas už svetingą prieglaudą, apipylė mus dovanomis – skanumynais ir vertingais daiktais, persikėlė į viešbutį ir ėmė rūpintis kuo greičiau baigti bylą, o nuo manęs nusigręžė laimė: tėvelis, nieko man nesakęs, galutinai susitarė dėl jungtuvių ir pasirašė vedybų sutartį. Tik tada prisipažino, ką padaręs, ir skaudi žinia pervėrė man širdį. Atėjo jaunikis, aš sutikau jį šaltai, nesvetingai, ir jis pasišalino didžiai nepatenkintas, nepasiteisinus vilčiai mano namuose rasti džiaugsmą.

Buvo jis nekvailas ir suprato, jog šaltai jį sutinku anaiptol ne iš mergiško drovumo, o, kaip jis įtarė, dėl sužeistojo, kuris ilgą laiką praleido mūsų namuose ir, ko gero, spėjo anksčiau laimėti mano širdį; apmaudaus pavydo perimtas, jis nusprendė iš pagrindų išsiaiškinti savo įtarimą, beje, visiškai teisingą, kad paskiau nereiktų gailėtis, žengus klaidingą žingsnį, – jeigu visi taip darytų, nebūtų nelaimingų santuokų, kai tekama mylint kitą.

Nebežinojau, ką daryti, o kai papasakojau viską Leonardui, jis didžiai nuliūdo. Tą vakarą kaip paprastai jis atėjo į pasimatymą, ir mudu sutarėme, jog kitą vakarą pabėgsiu iš namų, ir jis nuves mane pas savo giminaites, o rytą mus sutuoks vikaras. Atėjo ilgai laukta – ir tokia nelemta – valanda, palikusi tėvų namus, drauge su mylimuoju pasukau už gatvės kampo, ir mudu akis į akį susidūrėme su mano jaunikiu, kuris kiekvieną vakarą lyg Argus stovėdavo sargyboje norėdamas pasitikrinti, ar jo įtarimai teisingi; jie pasitvirtino labiau, nekaip jis būtų norėjęs, ir vos tik mus pažino, drauge su dviem tarnais iš nežinių užpuolė Leonardą – nespėjo jis nė špagos išsitraukti, o trys priešininkų špagos mirtinai pervėrė jam krūtinę, ir jis susmuko vietoje, netardamas nė žodžio. Išgirdę skambant plieną, išbėgo iš namų kaimynai su žvakėmis rankose, ir užpuolikai paspruko išsigandę, kad juos gali pažinti. Ir mano namuose kilo sąmyšis, ir kai skausmo perimta prie mylimojo lavono supratau, jog ten manęs pasigedo, o čia netrukus užklups kaimynai, persigandau baisiausiai ir nieko kita

nesugalvojau, kaip nusispirti kurpaites, pasikaišyti sijoną ir kiek kojos neša lėkti pas tėvelio pažįstamą, bėdiną senyvą žmogų, kuriam pasisakiau, kas nutiko ir kaip man svarbu palikti Granadą; jis pasisodino mane užpakaly ant savo arklio, nusigavome iki artimiausio sodžiaus, ten nusisamdėme man asiliuką ir taip atkakome ligi jūsų sodybos, gelbėdamiesi nuo algvasilų ir mano tėvelio, kurie, kaip kelyje patyrėme, vejasi man iš paskos. Joti į Seviliją bijojau, nes prie jos vartų manęs, ko gero, laukė persekiotojai, taip ir pakliuvau į jūsų sodybą, kur vargais negalais prisiprašiau sodininką mane apnakvinti.

Štai tokia jūsų nelaimingos viešnios istorija, ir tik jūsų svetingoje pastogėje ji rado paguodą skausmo sugildytai širdžiai. Tegu Viešpats atlygina jums už tą geradarystę, nes kas gi gali būti pasaulyje didesnio nei parama nedalios nuskriaustiesiems ir malonės reikalingiems!

Pasakodama šią pramanytą ir gerai apgalvotą istoriją, Rufina liejo ašaras, o dorasis Markina, viskuo patikėjęs, irgi graudžiai verkė – tai atsiliepė meilė, sužadinta jo krūtinėje. Klastūnė Rufina slapčiomis stebėjo Markiną, nosine šluostydamasi tariamas ašaras, o pamačiusi, kaip jį sugraudino jos sielvartas ir kaip nuoširdžiai jis patikėjo apgaulingu pasakojimu, džiūgavo sau viena, kad jos vylius pavyko.

Taip jiedu ir sėdėjo kokią valandėlę – Rufina raudojo, o Markina ją guodė, nors dar nebuvo galutinai apsisprendęs jai padėti: nelengva buvo pažaboti šykščią savo prigimtį ir įsileisti širdin dosnumą; vis dėlto, matydamas prieš akis sielvarto apniauktą žavų Rufinos veidelį ir galvodamas, kaip netikėtai ji pasirodė jo namuose, tarė sau, jog tikriausiai ji dangaus siųsta suteikti jam palaimą.

Markina įsimylėjo pirmą kartą, o pirmoji meilė visada atneša žmogui tiek netikėtumų, kiek jisai nepatirs jų visą gyvenimą. Markina įsimylėjęs? Taip? Vadinasi, pasidarys dosnus. Priėmė viešnią? Vadinasi, nukentės nuo svetingumo. Ak meile, saldžioji kančia, pasaulio kerėtoja, kaip tu susuki vyrams galvą, kaip tu juos pemainai! Kiek prigimčių tu pakeiti, kiek sumanymų sugriauni, kiek ramybės sudrumsti, kiek širdžių sudaužai! Net štai šio šykštuolio širdis, tokia kieta savo artimui, meilės palytėta, suminkštėjo kaip vaškas, ir šykšti ranka tapo dosni, o Midas virto Aleksandru[6]. Patiko jam Rufina, jis ją pamilo, ir štai ji – jo jausmų ir turtų valdovė!

Daugel kas Rufinos istorijoje galėjo pasirodyti netikra, jeigu meilė nebūtų apakinusi Markinos ir aptemdžiusi jam proto, idant jis nenujaustų apgaulės. Jeigu Leonardas kalbėjo su Rufinos tėvu apie savo meilę, argi tas galėjo taip žiauriai pasielgti ir atsakyti jam dukters ranką, juoba kad prieš pirmąjį pretendentą jis turėjo tą pirmenybę, jog Rufina jį mylėjo? Buvo ten ir kitokių dalykų, Rufinos gerai neapgalvotų, ir jie galėjo išardyti visas pinkles; svarbiausia, kad ji pasakojo savo istoriją įsimylėjėliui, ir tas būtų patikėjęs ir suvis nebūtais dalykais.

Ir štai, išklausęs tą gausiai ašaromis aplaistytą pasakojimą, Markina karštai pasiūlė jai savo globą, turtą, gyvybę ir širdį, sudėjo viską jai po kojomis, melsdamas užmiršti savo sielvartą, nes jo namuose visi jai tik tarnausią ir įtaikausią. Atsidėkodama, į šiuos taurius žodžius Rufina vėl atsakė ašaromis – kaip ir visoms moterims prireikus jų pirkti nereikėjo – ir tapo visų Markinos jausmų ir turtų vienvalde šeimininke, galėjo jį stumdyti ir grumdyti kaip tinkama. Įsimylėjęs Markina svajojo atsidurti gražuolės glėbyje; jei spirtųsi, buvo pasirengęs įveikti priešinimąsi dovanomis ir pažadais – tikro įsimylėjėlio pabūklais, o jeigu tas nepadėtų – pradėti kalbas apie vedybas, nes tas žodis – nelyginant garbės mantija, kuria dangstosi daugelis moterų, tik kartais ji pasirodo tokia striuka, jog prasikiša jų dorybės kliaudos. Jau sakėme, apie ką svajojo Rufina, stengdamasi vyliaus špaga perverti šykštuoliui širdį, įaitrinti žaizdą, bet nesileisti į jokius klystkelius, nors, aišku savaime, nebūtų atmetusi Markinos pažadų bei pasiūlymų ją vesti – ji pati mokėjo penėti pažadais, tik po Roberto šunybės neskubėjo jų tesėti, nieko apčiuopiama nepamačiusi.

Visą tą dieną Markina praleido sodyboje, net reikalų tvarkyti nevažiavo, bet užtat kitą dieną iš pat ankstaus ryto, viešniai tebemiegant, apsižergė mulą ir, negro lydimas, išjojo į biržą, šeimininkei paliepęs patiekti viešniai pusryčius, kai tik pasibus, ir žiūrėti namų; kambarį, kame laikė pinigus, užrakino ir, nulipęs apačion, sodininkui įsakė nieko nesileisti sodybon, tik žmogų, atlydėjusį Teodorą – taip apsišaukė klastūnė Rufina; paskui nujojo į miestą, o ten, davęs negrui ganėtinai pinigų, liepė jam pripirkti visokių valgių prabangiems pietums.

Rufina atsikėlė, ir šeimininkė, kaip Markinos buvo įsakyta, pavaišino ją gardžiais pusryčiais, paslaugiai tūpčiodama aplink viešnią, nes pono išlaidumas buvo į naudą visai šeimynai. Pavalgiusi Rufina nulipo į sodą pasivaikščioti, grožėdamasi dailiai išvedžiotais takais ir išmoningai išdėstytomis lysvėmis – sodininkui nebuvo ko prikišti, jis nuostabiai prižiūrėjo sodą, pilną kuplių vaismedžių, įvairiaspalvių gėlių ir neregėtų žalumynų. Pradėjus kepinti saulei, Rufina grįžo į vidų ir pastebėjo gitarą, kurią kartais brunzgindavo Markinos patikėtinis, didelis muzikos mėgėjas; Rufina turėjo gerą balsą ir mielai skambino, tad pasiėmė gitarą į rankas, suderino ir pradėjo virpinti stygas, išgaudama žavius akordus. Čia ir aptiko ją Markina, parjojęs iš miesto, ir pamatė, jog dar nebuvo patyręs visų savo viešnios kerų, o jinai, išgirdusi, kad jis pargrįžo ir stovi už durų, panoro dar labiau sukurstyti jo aistrą ir padainavo štai šį romansą:

Klorinda[7] *ankstų rytą kėlės*
pasivaržyti su Aurora -
iš miego pasibudo gėlės
ir tuoj pragydo paukščių chorai.
Išvydę jos akis saulėtas,
auksiniai spinduliai išblėso –
kur tai matyta, kur girdėta,
kad kas nustelbtų saulės šviesą!
Ir Bečio[8] *vilnys krištolinės*
sustingo ir alsuot paliovė,
kad plynumoj jų veidrodinėj
grožėtųsi savim nėrovė.
Prilygti trokšdamos Klorindai,
kiek pastangų gražuolės dėjo!
Bet nė viena nei tokio stoto,
nei tokio veido neturėjo.
Ir pagaliau jos pripažino
Klorindos dievišką žavumą
ir kukliai galvas nusvarino

prieš neregėtą tobulumą.
Apie jos grožį, protą garsas
po kalnus, klonius jau pasklido
ir kelia džiaugsmą piemenėliams,
o piemenaitėms – vien pavydą.
Jos grožį dangišką Fenisas
ir dievina, ir apdainuoja,
ir skamba stygos jo gitaros,
ir tyrai klausos jo ir gojai.
Kiek vyrų Klorindos nelaisvėj kamuojas,
bet ši vergija jiems saldesnė už rojų!

Į pabaigą Rufina paleido keletą itin švelnių trelių ir išgavo tokių skambių akordų, jog Markina pasidingojo girdįs ne žmogaus balsą, o angelų chorą, iš dangaus atklydusį į šią nuodėmingą žemę; jis luktelėjo, ar Rufina nedainuos toliau, bet ši padėjo gitarą, ir jis žengė į vidų su šiais žodžiais:

– Tebūnie palaiminta diena, valanda ir akimirka, kada mano žvilgsnis, apibėgdamas namus, paregėjo jus, žavioji Teodora, nes tik per laimingą atsitiktinumą pažinau tokią tobulą ir talentų kupiną būtybę. Nūnai prieš mano palaimingą būstą nublanksta ir dangus – juk jį pagerbė angelas, juk jame gyvena ir šviečia deivė; nesugebu nusakyti, kokia aistra dega mano krūtinėje, o jei sugebėčiau žodžiais išreikšti savo meilę ir begalinį susižavėjimą jumis, neprilygtų man Ciceronas nei Demostenas su savo didžia iškalba.

– Ką jūs, pone, – lyg susidrovėjusi atsiliepė Rufina, – aš save pažįstu ir puikiai žinau, jog šių liaupsių anaiptol neverta tokia nuolanki ir menka mergelė kaip aš; jei būčiau numaniusi, kad manęs klausotės, iškart būčiau paliovusi dainuoti, nes žmogui, girdėjusiam dainuojant šio didelio miesto garsenybes, mano balsas jokiu būdu negali patikti, nebent kad taurios dvasios žmonėms įprasta įkvėpti drąsos nužemintiesiems ir apdovanoti juos nepelnytais pagyrimais.

– Nereikia komplimentų, – liepsnodamas meile atsakė Markina, – aš pasirengęs bet kada pakartoti šiuos žodžius, ir, patikėkite, ponia

Teodora, nors ir esu girdėjęs dieviškus Sevilijos dainininkų balsus, jūs galite varžytis su visais ir tikrai paimsite viršų.

– Bučiuoju jums rankas už tokį pagyrimą, – tarė Rufina, – man labai malonu tai girdėti, ir nieko daugiau nenorėčiau, kaip linksminti jus šiuo instrumentu, kad tik rūpesčiai negraužtų širdies, o jie taip neduoda man ramybės, jog šiandien paėmiau gitarą į rankas, pamaniusi, gal ji sugebės nuvaikyti slogius praeities prisiminimus.

– Mano namuose pasibaigs visi jūsų rūpesčiai, – tarė Markina. – Pažvelkite, su kokia meile ir džiaugsmu jums tarnauju, tad pasitarnaukite ir jūs man – duokite atilsį savo sielvartui.

– Aš labai vertinu jūsų gerus norus, patvirtintus tieka taurių darbų, ir stengsiuos kaip įmanydama juos patenkinti, – tarė Rufina, – tik nežinau, ar man pavyks, – juk netgi tas, kuris atvežė mane čionai, jau tris dienas nesirodo ir, ko gero, visai mane pamiršo.

– Neimkite per daug į širdį, – atsakė įsimylėjęs senis, – veikiausiai jis turi kokią rimtą priežastį, kad negali jūsų atlankyti.

– Man rodos, – tarė Rufina, – jisai bus pargrįžęs į Granadą, pabūgęs, kad jį palaikys mano pabėgimo bendru, o jeigu taip atsitiko, aš žuvus – jis nusinešė tuos kelis realus, kuriuos turėjau.

– Nenusiminkite, – tarė Markina, – užuojauta vargu ar leis jam pabėgti ir palikti jus šiame krašte vienui vieną skaudama širdimi; o jeigu ir visi jus apleistų, aš nebeapleisiu jūsų, nes taip karštai jus myliu, jog pats savęs nebepažįstu.

Ir Markina, toliau plėtodamas savo mintį, prisipažino ją mylįs. Rufina apsimetė nesupratusi, kad jis turi galvoje vedybas, ir padėkojo tik už gerą širdį ir užuojautą, reikšdama viltį, jog niekada neprarasianti jo malonės. Buvo pietų metas, stalas stovėjo padengtas, jiedu atsisėdo, ir Markina ėmė vaišinti ją retais ir rinktiniais patiekalais – ten, kur pasituri meilė, nebėra vietos šykštumui, taip ir Markina pasidarė dosnus.

Rufina buvo susitarusi su Garaju, kad jis, ištaikęs metą, kai namie nebus jos gerbėjo, ateis su ja pasimatyti pavargėlio drapanomis, idant nekiltų įtarimų. Tuo tarpu ji žiūrėjo ir svarstė, kaip būtų įmanoma švariai apkraustyti nenaudėlį Markiną, tačiau kambarys, kame jis

laikė pinigus, buvo toks neprieinamas, kad ją ne kartą ėmė neviltis. Praslinko dar trys dienos, Garajis vis nesirodė, ir Rufina vaikščiojo apsiniaukusi, rūškanu veidu baugindama Markiną, kuris įsibaiminęs nedrįso daugiau kalbėti apie meilę. Per tas dienas Rufina nusižiūrėjo, kame senis laiko skrynių raktus, ir gerai įsidėmėjo, kaip išdėstyti kambariai.

Prieš saulėlydį, Markinai dar negrįžus namo, Rufina sėdėjo prie lango į Sevilijos pusę ir staiga pamatė, jog keliu, ramstydamasis kukiais, atklibikščiuoja Garajis pavargėlio drapanomis; jis paprašė išmaldos pastebėjęs, kad Rufina ne viena, o su sodininke; išsisvėrusi pro langą, ji paklausė, iš kur jis keliaująs, o gavusi atsaką, jog iš Granados, nusidžiaugė ir tarė sodininkei:

– Ak mieloji, būk gera, nulipam apačion, taip noriu pasikalbėti su pavargėliu – juk jis neseniai buvo mano gimtinėje!

Sodininkė sutiko, jiedvi nukopė į apačią ir, nuėjusios prie vartelių, įsileido tariamą pavargėlį į kiemą. Rufina pasiteiravo, ar seniai jis paliko Granadą, ir šis atsakė, jog prieš dešimtį dienų. Tuomet Rufina pradėjo klausinėti visokių smulkmenų, ir sodininkė, neturėdama laiko, nuėjo ruoštis apie namus, o jiems to ir tereikėjo, užtat Rufina ir kamantinėjo jį iš panagių. Sodininkei pasišalinus, jiedu aptarė, kaip atliks tai, apie ką išgirsite vėliau, sudarė tikrą sąmokslą prieš bėdiną Markiną – taikinį, kurį jau seniai kėsinosi kliudyti ir sudoroti kaip šiltą vilną. Po to Rufina atsisveikino su Garaju ir vėl pasikėlė į viršų, o sodininkei pasakė sužinojusi iš pavargėlio daug svarbių naujienų, kurios spiriančios kuo veikiau grįžti gimtinėn. Ši žinia ne per daugiausia patiko sodininkei, o ir šeimininkei, kai jiedvi susitikusios pasidalijo mintimis, nes abi nuogąstavo, jog drauge su viešnia paliks namus išteklius ir Markina vėl atvirs šykštuoliu – tada pasibaigs šeimynai laimės dienos.

Parjojęs tą vakarą Markina rado savo damą kur kas linksmesnę nei paprastai ir išdrįso plačiau išsikalbėti apie savo meilės kančias bei potroškius; Rufina maloningai klausėsi, atrodė švelni kaip niekad, netgi davė kai kurių vilčių, ir bėdinas senis įtikėjo, kad tvirtovė netrukus pasiduos; geisdamas priartinti meilės pergalę, tą vakarą padovanojo

tam tyčia jai pirktą žiedą su kokių penkiasdešimties eskudų vertės briliantu, apsodintu smulkiais rubinais. Dama karštai padėkojo ir atsiteisdama ketino tą vakarą Markinos pramogai padainuoti keletą romansų, bet paskui atsiprašė – girdi, tokios bjaurios gitaros nesinori nė į rankas imti, ir senis beregint pažadėjo rytojaus dieną parvežti arfą, patyręs, jog Rufina labiau linkusi skambinti arfa. Jiedu nuėjo į savo kambarius, kiekvienas su savo mintimis: Markina, geisdamas mylimosios palankumo, svarstė, kaip palenks jos širdį dovanomis, nes žinojo, kad jos paspartina kiekvieną reikalą, o Rufina mąstė, kaip greičiau apkrausčius senį.

Rytojaus dieną Garajis, mitęs iš vagių gudrybių, pasirinko kelis bendrus, irgi ne pirštu penimus; visą vakarą jie sekė, kada Markina eis gulti, o tą dieną jis užsibuvo ilgiau nei paprastai, nes Rufina tyčia iki vėlumos skambino arfa ir dainavo. Apie pusiaunaktį Garajis su bendrais atvilko apsiaustan įsuptą šiaudinę kaliausę, pastatė priešais Markinos langą ir parėmė žalga, kad nenuvirstų. Naktis buvo tamsi, labai tinkama tokiam žygiui. Pastatę kaliausę, jie įniko baladoti į vartus, per sodybą nuėjo griausmas ir prižadino ką tik įmigusį Markiną; jis pasibudo sunerimęs, stebėdamasis, jog tokiu neįprastu metu kažkas laužiasi į sodybą – to dar niekad nebuvo atsitikę, visi žinojo, koks uždaras jo būdas, ir naktimis nesilankė. Jis pašaukė tarną, liepė pažiūrėti, kas ten beldžia į vartus; tarnas apsnūdęs nuėjo į kiemą ir paklausė, kas ten daužosi, o negavęs atsakymo ir nepastebėjęs kaliausės už tvoros, grįžo atgal ir pranešė šeimininkui, jog nieko nematęs. Markina apsiramino truputį, bet ramybė neilgai tetruko – Garajis, tos šunybės kaltininkas, įniko dar smagiau belsti. Markina pašiurpęs liepė tarnui nueiti dar kartą pažiūrėti, kas ten baladojas; bet ir šį sykį buvo tas pat, niekas neatsiliepė, ir tarnas su ta žinia grįžo pas šeimininką. Markina užsimetė apsiaustą ant nuogo kūno ir, prišokęs prie lango, suriko:

– Kas ten laužiasi į namus vidury nakties?

Atsako ir jis negavo, tuomet apsižvalgė kur kas atidžiau nekaip tarnas ir pastebėjo stūksant kaliausę – piktadarių žvaigždę keliarodę ir šios išmonės pagrindinį veikėją. Siaubas perėmė Markiną išvydus, jog rėk nerėk, o žmogus stovi kaip stovėjęs ir neatsiliepia, ir jis, pasisėmęs jėgų iš baimės, sušuko visu balsu:

– Klausykite, mielas pone, jeigu iš tuščio buvimo užsimanėte vaikiškai paikioti, aš to nepakęsiu; geruoju jus prašau: nešdinkitės iš čia ir nedrumskite mums ramybės, priešingai, taip skuosite Sevilijos keliu, kad dulkės rūks, – jei dar sykį bandysite man kelti triukšmą, paragausite švino.

Taip taręs, uždarė langą, žengė prie lovos ir jau guls, bet tuo metu dar baisiau sutratėjo daužomi vartai, ir Markina, griebęs užtaisytą muškietą, visada stovinčią po ranka pinigams ginti ir saugoti, vėl prišoko prie lango, pastebėjo ten pat tebestypsant tariamą žmogų, kuris galėjo pasijudinti iš vietos tik nešamas, ir sušuko:

– Negirdėtas įžūlumas – pramogos dėlei neduoti ramybės! Jūs peržengiate bet kokias padorumo ribas ir nusipelnote tokio pat atpildo. Traukitės šalin nuo mano namų, kad ir kas jūs būtute, jei nepageidaujate, kad nuvaryčiau, stuobry jūs netašytas!

Sulig tais žodžiais Markina atlaužė muškietos gaiduką ir nusitaikė. Pamatęs, jog tas plevėsa neima į galvą jo grasinimų ir nejuda iš vietos dėdamasis, kad nebijo muškietos, stačiai tyčiojasi į akis, trečiąsyk pareikalavo nevesti iš kantrybės ir tada, įsitikinęs, jog tas nepaiso jo žodžių, ryžosi šauti – ne į orą, ne pabauginimui, kaip būtų galėjęs padaryti, o tiesiai į akiplėšą; gerai nusitaikė, paleido dvi kulkas į šiaudinį žmogų, ir tas virto žemėn.

Tuo tarpu Garajis žiūrėjo išplėtęs akis ir įdėmiai klausėsi; kai tik įvyko tai, ko jis laukė, ir kulkų pakirsta kaliausė nuvirto, gailiai suvaitojo: „Ak, mirštu!“ ir tuoj pat kartu su bendrais pratrūko rėkauti, lyg piktindamasis tokia baisia piktadarybe. Markina baisiausiai išsigando savo darbo – šykštuoliai niekad nepasižymi drąsa ir ypač bijo, kad nenukentėtų jų turtas. Jis uždarė langą ir, didžiai įsibaiminęs, nuėjo žadinti Rufinos, nors kelti jos ir nereikėjo – ji nemiegojo, nekantriai laukdama, kuo baigsis jos suregzta klasta. Markina pasipasakojo, ką padaręs, ji apsimetė susikrimtusi ir ėmė jį barti už tokį žiaurumą: juk žinojęs, jog tai pokštas ir jog namie saugu, tegu sau būtų beldę į vartus, iki nusibos, ar gaila, geriau esą nukęsti triukšmą nekaip galuotis ir graužtis, kad nužudei žmogų. Daug ji visko prikalbėjo, ir vargšas Markina suvis apdujo ir įsibaimino neišmanydamas, ką daryti. Rufina

patarė dėl viso pikto nedelsiant ieškoti prieglobsčio Šventojo Bernardo vienuolyne – juk, aišku savaime, jeigu rytą aptiksią tą žmogų negyvą, Markiną suimsią, nes lavonas esąs ne kur kitur, o prie jo sodybos. Markina keikė savo gimtą dieną, taip sielvartavo ir tokius niekus paistė, jog Rufina būtų kvatojusi iki ašarų, jei nebūtų reikėję apsimesti. Bėdinas senis sukėlė ant kojų visą šeimyną, papasakojo, kas nutiko, visi pradėjo jį smerkti už ūmumą, ir jis ko iš proto neišsikraustė. Jau matė save teisingumo naguose, savo pinigus – teisėjų kišenėse, o savo gyvybę – mirtiname pavojuje, jei žiauriai kankinamas išpažintų kaltę, nes jam ir iš galvos išėjo šventa kiekvieno žmogaus teisė ginti savo turtą ir gyvybę. Visa ta sumaištis pasibaigė tuo, jog Markina pagaliau nusprendė bėgti į Šventojo Bernardo vienuolyną, tik neišmanė, kam patikėti pinigus: tarnams palikti – apie tai nė kalbos negalėjo būti, nugabenti pas kokį draugą – kad neturėjo nė vieno per savo įstabų būdą, be to, ir nebūtų spėjęs. Suvis apkvaišęs, vėl kreipėsi patarimo į Rufiną, o ji, dėdamasi neką mažiau susisielojusi ir išsigandusi, sakytum nežinojo, ką jam patarti, nors mintyse jau buvo viską surikiavusi, tik reikėjo tarti savo žodį; galiausiai ji pasiteiravo, ar daug pinigų prilaikąs namie, ir Markina atvirai prisipažino turįs keturis tūkstančius dublonų ir du tūkstančius dvigubų sidabro dukatų.

– Jumis dėta, šit ką aš daryčiau, – tarė klastūnė. – Šiuo metu nugabenti tokį krovinį nemačiom pas kokį draugą sunku ir neįmanoma, todėl pakaskite pinigus kur nors sodyboje, o tą vietą paženklinkite, idant paskui būtų lengviau atsekti, ir slėpti dera pačiam, kad nė vienas tarnas nematytų, nes, Dieve neduok, tie šelmiai gali pavogti; aš, savaime suprantama, irgi negaliu čia pasilikti, nors jūsų lobį išsaugočiau sveiką ir neliestą, tik visa bėda, kad mane pirmą nutvers, jei čionai ateis teisingumo tarnai, o aš, kaip sakiau, neseniai išsigelbėjusi iš pavojaus, nenorėčiau vėl į jį pakliūti.

Nevilties apimtas, Markina, girdėdamas tuos žodžius, be galo susigraudino pamatęs, kaip Rufina rūpinasi jo dalia; jis jau nebesitikėjo išsigelbėti ir graudžiai verkė. Rufina padrąsino jį, geisdama kuo greičiau pasiekti užsibrėžtą tikslą, ir jis, paliepęs tarnams išsiskirstyti po kambarius ir nesirodyti, drauge su Rufina, kuria vienintele pasitikėjo,

nes buvo įsimylėjęs ją iki ausų, nuėjo pinigų. Markina laikė juos geležimi kaustytoje skrynioje, rakinamoje tokiu neregėtu raktu, jog niekas nebūtų įmanęs nei jo padirbti, nei išlaužti spynos, ir pinigus galėjai pasiimti tik tokiu būdu, kokį Rufina sugalvojo ir sėkmingai pritaikė. Jiedu iškrovė monetas, auksinius sudėjo į skrynelę ir nunešė į sodą, ten išrausė gilią duobę, dublonus palaidojo, o šalia paliko vietos šešiems maišams su dviem tūkstančiais sidabro dukatų, kuriuos atvilko tik vargais negalais, nes Markina buvo senas, o ji nepratusi tampyti tokių krovinių.

Palaidoję visus pinigus, įsmeigė ženklą, kad galėtų atsekti vietą, suraustą žemę apkreikė žole, kurios prisirovė sode; Markina pasiėmė du šimtus aukso eskudų, kuriuos paprastai laikydavo kabinete, ir penkiasdešimt davė Rufinai, kad pasaugotų, kol praeis visa ta sumaištis. Paskui užkopė į antrą aukštą ir iš ten pamatė aplink klaidžiojant žmones su deglais – Garajis su savo bendrais vaidino teisingumo tarnus, kaip jųdviejų buvo sutarta su Rufina. Pasakiusi, jog štai jau atėję jos suimti, ji patarė nedelsiant palikti sodybą ir sykiu su ja bėgti į Šventojo Bernardo vienuolyną. Jiems teko lipti per tvorą, apie vartus nebuvo ko nė galvoti – ten jau baladojo šios komedijos veikėjai, ir dar taip valdingai, lyg iš tikrųjų būtų buvę įstatymo saugotojai.

Visi Markino tarnai persirito iš paskos per tvorą ir paspruko – niekas nenorėjo dėl jo pakliūti į kalėjimą ir nekaltai nukentėti už svetimą nuodėmę, juoba tyčinę, – ir apyaušriu sodyboje nebeliko nė gyvos dvasios. Markina ir jo dama palaukė soduose, kol prašvis ir kol atsivers vienuolyno vartai, o kai tik pamatė, jog vartai atkili, nuskubėjo tiesiai į bažnyčią ieškoti prieglobsčio.

Garajis atidžiai stebėjo sodybą ir matė, kaip pabėgo Markina su visa šeimyna; po kelių valandų, persirengęs studentu, jis užėjo į vienuolyną, ten pasikalbėjo su Rufina akis į akį, nes šykštuolis įsibaiminęs slapstėsi užnarviuose, susitaręs su mylimąja, kad prireikus ji ateisianti pranešti, kas darosi aplink. Rufina papasakojo Garajui, kur pakasti pinigai, tačiau paminėjo tik sidabrą, pasigviešusi pasisavinti didžiąją lobio dalį, visus aukso dublonus, kad paskiau galėtų gyventi be jokio vargo.

Kitą naktį, po dvyliktos, Garajis su bendru nulydėjo vyriškais drabužiais persirengusią Rufiną iki sodybos, padėjo jai perlipti tvorą ir ėmė laukti sutarto ženklo. Klastūnė visų pirma susirado kastuvą, išrausė skrynelę su auksu ir, užbėrusi sidabrą žemėmis, skrynelę pakasė kitoje vietoje, kad nereiktų su bendrais dalytis viso lobio. Tada pašaukė Garajį ir jo draugą, tie išsikasė sidabrą, užsivertė maišus ant pečių ir kartu su Rufina nuėjo į užeigą, kame buvo apsistoję nenorėdami rodytis Sevilijoje; vos tik jie sumigo, Rufina vis dar su vyriškais drabužiais ir su vyriška drąsa nuskubėjo parsinešti savo grobio; nors skrynelė ir buvo sunki, vargais negalais parvilko ją užeigon, kame visi tebemiegojo ir jos nepasigedo.

Tris dienas praleido ten Rufina, paskui davė bendrams truputį pinigų, Markinos dublonus įsisiuvo į du korsažus ir paliko Seviliją sykiu su Garaju, nes tasai nepanoro su ja išsiskirti supratęs, jog su tokia klastūne niekada nepražus. Jiedu iškeliavo į Madridą, o mes tuo tarpu grįšime atgal į vienuolyną, kur slapstosi Markina.

Keturias dienas vargeta krimsdamasis bergždžiai laukė Rufinos, kurią pažinojo kaip Teodorą, ir pagaliau sunerimęs paprašė vieną vienuolį, turintį Sevilijoje pažįstamų, pasiklausinėti, kokių žygių ėmėsi prieš jį teisingumas ir kas kalbama apie žmogžudystę. Vienuolis labai užjautė Markiną ir apėjo visus, kas galėjo jam ką nors pranešti apie tą įvykį, bet niekas nieko nežinojo; grįžęs vienuolis taip ir pasakė Markinai, ir šis labai nudžiugo, jog pagaliau galės be jokios baimės palikti savo slėptuvę; vis dėlto, nelabai pasikliaudamas vienuolio žodžiais, naktį nuėjo pas gerą draugą, išdėstė jam savo būgštavimus, ir tas apsiėmė viską sužinoti. Apvaikščiojo, apklausinėjo visus kaip ir vienuolis ir nieko nauja neišgirdo. Apsilankė net sodyboje, atsirakino vartus Markino raktu ir pamatė, jog ten nė gyvos dvasios, o draugo mulas nudvėsęs, nes nebuvo kas jį šeria. Papasakojo visa tai Markinai ir pasakė, jog tas gali palikti vienuolyną ir vaikščioti kur tinkamas; šykštuolis apsidžiaugė, jog vienu mulu išsipirko laisvę bei ramybę, tiktai gailestavo, kad Rufina nė karto neatėjo atlankyti – labai jau karštai ją mylėjo; nors, kita vertus, manė, kad ji, būdama baugios prigimties kaip ir visos moterys, veikiausiai slapstosi nuo teisingumo.

Jis pargrįžo į sodybą, pargrįžo ir sodininkas su žmona bei kiti tarnai, kurie visą tą laiką nedrįso, kaip sakoma, lįsti žmonėms į akis, kol nepasibaigs sumaištis, įvariusi jiems tiek baimės.

Tą patį vakarą Markina, prieš eidamas gulti, nusprendė perkelti pinigus atgal į skrynią, todėl drauge su sodininku, žiburiu nešinu, nuskubėjo į tą sodo galą, kur buvo pakasęs skrynelę ir maišus, tačiau niekur neaptiko ženklo, kuriuo jiedu su Rufina pažymėjo vietą, ir baisiai sunerimo; išnaršė visą sodo pakraštį, bet veltui – Rufina tyčia jį paslėpė, kad senis pakvaištų beieškodamas pinigų; skersai išilgai išvaikščiojo tą vietą sunerimęs ir apstulbęs, tačiau tą naktį nerado ženklo, savo siekių keliarodės žvaigždės, ir kone išsikraustė iš proto, duodamasis it velnio apsėstas. Sodininkas nenumanė, ko ieško šeimininkas ir ko jį tenai atvedė, todėl didžiai stebėjosi savo pono kvailiojimu. Nusiminęs Markina nusprendė tą naktį nebeieškoti lobio ir nuėjo gulti skausmo draskoma širdimi, teisybę pasakius, – kamuotis be miego iki pat ryto, tačiau, tik prašvitus, atsikėlė, pasišaukė sodininką ir nusivedė į tą sodo pakraštį, kur blaškėsi nakčia; vėl jis puolė ieškoti ženklo, visai nusivarė ir pagaliau susimanė perkasti visą tą sklypą. Sodininkas perkasė, bet jiedu aptiko viso labo dvi duobes, skrynelės ir maišų ištuštėjusius kapus, ir tada nelaimingajam suvis pasimaišė protas – parvirto žemėn ir, daužydamas sau per veidą, raičiojosi ir žviegė it galą daromas, net gaila buvo žiūrėti susirinkusiems tarnams, kurie subėgo išgirdę, jog ponui dingę pinigai, o veikiausiai pavogti Rufinos nurodymu. Įsitikinęs, jog čia jos darbas, Markina liepė jos ieškoti visoje Sevilijoje, bet klastūnė jau keliavo kitur, vešdamasi gobšaus senio triūsu sukrautus pinigus.

Iš sielvarto senis atgulė ir ilgokai negalavo, o Sevilijoje visi vienu balsu kalbėjo apie vagystę, ir daugelis džiaugėsi sakydami, jog tokios bausmės tikrai vertas žmogus, turtais apkerpėjęs, o draugų neįgijęs.

ANTRA KNYGA

APIE TRAPASOS DUKRĄ, ARBA KIAUNĘ, KAPŠELIŲ VAGILĘ

Susigrobusi šykštuolio Markinos turtus, Rufina nelaukė, kada nukentėjusiojo prašymu jos puls ieškoti teisingumas – jau kitą vakarą, nusisamdę mulus, jiedu su Garaju išjojo į Karmoną, miestą per pusdienį kelio nuo Sevilijos, iš anksto susitarę su vežiku, karieta vykstančiu Madridan per Karmoną, jog ten įlips, ir apsimokėję už dvi geriausias vietas. Karmonoje jie apsistojo geroje užeigoje, ir tenai Rufina, saugi nuo svetimų akių, nusprendė laukti karietos ir apmąstyti, ką gi darys toliau turėdama aštuonis tūkstančius eskudų po keturis ir du dublonus, didelį turtą, kurį vargeta gobšuolis krovė be atilsio dieną ir naktį, nusukdamas nuo savęs kąsnį, klajodamas po tolimas, nežinomas užjūrio šalis; tokia dalia laukia kiekvieno, kas, šykštumo apimtas, vergauja savo pinigams, užtat Sevilijoje maža buvo tokių, kurie nesidžiaugė Markinos bėda, – juk tas kietaširdis nė piršto nepakrutino artimo labui, nesirūpino nė savo sielos išganymu ir šykštėjo išmaldos pavargėliams. Tegu tai būna pamoka šykštuoliams, idant jie įsidėmėtų visiems laikams, jog Dievas apdalija juos turtais, kad šelptų savo artimą, o ne melstųsi pinigui.

Grįžkime dabar pas mūsų Rufiną, Karmonoje belaukiančią karietos į Madridą, tą, jos akimis žiūrint, *mare magnum**, kame visi laimingi ir sotūs, o ji klestėsianti kaip niekas kitas, turėdama tiek pinigų, nors ir nedorai įgytų, – tačiau, kaip žinome, neteisus turtas retai kada skelsia.

Pagaliau Karmonon atvyko ilgai laukta karieta su šešiais keleiviais, nes keleivinės karietos paprastai daugiau aštuonių neveža, nebent kartais vežėjai iš gobšumo nusižengia šiai taisyklei ir sukemša visus dešimt. Karietoje sėdėjo pagyvenęs bajoras su žmona, du studentai ir licenciatas su tarnu, kokių penkiolikos metų pusberniu.

---

* Vandenynas *(lot.)*.

Keleiviai žinojo, kad Karmonoje įlips Rufina su savo mokytoju Garaju, išpirkę geriausias vietas, todėl iš karto jas palaisvino, tačiau Garajis, būdamas mandagus ir galantiškas, savo vietą Rufinai iš kairės užleido bajoro žmonai ir su jos vyru atsisėdo karietos priešaky. Taip susirengę sėdėti visą kelionę, pirmadienio rytą jie išvyko iš Karmonos; buvo pati rugsėjo pradžia, kai soduose jau nunokę vaisiai.

Keliabendriai džiaugėsi malonia draugija, o Rufina ir Garajis – šauniu laimikiu, išveržtu iš naivuolio Markinos. Bajoras buvo linkęs pašnekėti, licenciatas – puikiai nusiteikęs, studentai – labai malonūs, ir kelias neprailgo bešnekučiuojant apie šį bei tą, juoba kad visi stengėsi pranokti kits kitą sąmoju, ypačiai licenciatas, pasigarsinęs, jog važiuoja sostinėn gauti leidimo spausdinti dvi savo knygas.

Bajoras, vardu Ordonjesas, pasidomėjo, apie ką kalbama tose knygose; licenciatas Monsalvė – tuo vardu jis buvo – atsakė, jog knygos pramoginio pobūdžio, nūnai labiausiai grobstomos, ir jog viena vadinasi „Maloni kelionė“, o kita – „Helikono žiedai“: pirmoji sudaryta iš dvylikos pamokomų novelių su įterptinėmis eilėmis, sekančiomis pasakojimo giją, o „Helikonas“ – tai poemos, jo paties surašytos bestudijuojant teisę Salamankoje, ir jei keliabendriai neprieštarausią, pramogos dėlei paskaitysiąs šį bei tą iš pirmosios. Rufina, didelė tokių knygų mėgėja, nepraleidusi nė vienos naujienėlės, panoro susipažinti su licenciato Monsalvės stiliumi ir paprašė maloniai teiktis paskaityti kurią novelę, nes tokio šviesaus proto žmogaus knyga turinti būti gražiai sumanyta ir dar gražiau parašyta.

– Mieloji ponia, – atsiliepė Monsalvė, – aš stengiausi kiek įmanydamas derintis prie šių laikų reikalavimų[9]; mano proza nepiktina skaitytojo nei išpūstomis frazėmis, nei nepadoriais žodžiais; stengiuosi kiek galėdamas nepabosti tuščiomis kalbomis ir neužgauti klausos lėkšta išmintimi; rašau taip, kaip kalbu, nes suprantu, jog skaitytojui labiau patinka natūralumas nei išpūstumas bei manieringumas; rašyti knygas mūsų laikais reikia drąsos, juoba kad aplink šitiek šviesių protų, dovanojančių žmonijai įstabius ir išmoningus kūrinius, ir ne tik vyrų, puikių antikos ir filosofijos žinovų, bet ir kilmingų damų – juk mūsų dienomis šviečia ir keri visus toks laurais

vainikuotas talentas kaip donja Marija de Sajas i Sotomajor[10], nuostabiomis eilėmis, neprilygstama išmone ir subtiliu protu teisėtai pelniusi Madrido Sibilės vardą; ji išleido dešimties novelių knygą – dešimt pasaulio stebuklų, stulbinančių šio žanro adeptus tobula kalba, meistriška kompozicija, įterptinėmis eilėmis – tai toks grožis, jog narsa pagarsėję mūsų Ispanijos talentai nebedrįsta imtis plunksnos. Madride jai nenusileidžia Ana Karo de Maljen[11], kilimo iš mūsų Sevilijos, verta ne mažesnių liaupsių; skambiomis ir tobulomis eilėmis ji žavi kiekvieną, kas jas girdi ar skaito; jos genijaus pavyzdžiu gali eiti eilės, skirtos karnavalui, vykusiam Buen Retire, naujuosiuose jo didenybės rūmuose, tame dešimtajame pasaulio stebukle, – su tokiu iškilniu grožiu ir prašmatnumu ji apdainuoja šventę, kuri daugel dienų iš anksto buvo rengiama karaliaus ir karalienės pramogai.

Taip kalbėjo licenciatas Monsalvė, savo kelionkrepšyje ieškodamas novelių knygos, o suradęs aiškiu ir skambiu balsu pradėjo skaityti novelę dėmesingai suklususiems keleiviams, idant neprailgtų kelias.

Pirma novelė

DAUG NORĖSI – NIEKO NETURĖSI

Valensijoje, garsiajame mūsų Ispanijos mieste, prakilniausiųjų giminių gimtinėje, šviesiausių protų lopšyje ir Dievo palaimintų šventųjų amžino atilsio vietoje, gimė ir užaugo donas Alechandras, taurios prigimties ir didžios narsos jaunikaitis, kuris jau dvylikos metų lydėjo Flandrijon tėvo brolį kapitoną ir taip pasižymėjo tame krašte, jog, dėdei žuvus, perėmė jo vietą bei rangą; atitarnavęs jo katalikiškajai didenybei Pilypui Trečiajam dvylika metų iš eilės, atkakliose grumtynėse prieš tas maištingąsias provincijas savo žygdarbiais pelnė Šventojo Jokūbo ordino mantiją ir didelį piniginį atlyginimą. Tuo metu, kai dėl smarkių šalčių nutraukiami karo veiksmai, būdamas Antverpene, jis gavo žinią, jog tėvas atliko paskutinę priedermę šioje žemėje; po jo mirties donas Alechandras pirmagimio teise paveldėjo majoratą ir

galėjo kaip diduma bajorų prabangiai ir palaidai gyventi, tačiau nusprendė bėgti lepios dykystės ir verčiau tarnauti karaliui, nepaisydamas karo pavojų, nekaip tėviškėje mėgautis malonumais ir duoti pagrindą apkalboms, – apie tai derėtų pagalvoti visiems, kas geidžia vien nevaržomo gyvenimo smagumų, teršiančių prakilnų giminės vardą.

Taigi, patyręs apie tėvo mirtį, donas Alechandras nusprendė pasibūti gimtojoje Valensijoje ir sutvarkyti palikimo reikalus, todėl pasiprašė leidimo šviesiausiąjį erchercogą Albertą[12], ir tas, įsitikinęs, jog priežastis rimta ir pateisinama, patenkino prašymą ir dar pagyrė jaunuolį, pasiryžusį veikiai pargrįžti ir tarnauti toliau jo vadovaujamam, nors visi manė, kad jis pasinaudos proga ir amžinai atsisveikins su karo tarnyba.

Donas Alechandras parvyko namo, kame jį džiugiai sutiko giminės ir draugai, ir iškart ėmėsi tvarkyti palikimo reikalus, šalindamasis jaunimo mėgstamų pramogų; nors ir būdamas karys, į lošimą nelinko – labai jau reta ir juoba pagirtina dorybė šiais laikais, nes potraukis į azartinius lošimus, kaip žinome, nuveda jaunimą klystkeliais ir dažnai nustumia į pražūtį; nemaža tokių nelaimių yra nutikę Valensijoje.

Meilės žygiai irgi nerūpėjo donui Alechandrui, nors kas kitas, juo dėtas, tikrai būtų nepraleidęs progos užmegzti romaną su kokia gražuole, kuriomis garsėja Valensija. Jei ką ir mėgo mūsų bajoras, tai tik jodinėti žirgus – turėjo nusipirkęs keturis puikius karštakraujus Andalūzijos ristūnus, su kuriais kartais pasirodydavo bulių kovose išbandyti rankos miklumo ir pelnė geriausio Ispanijos toreadoro šlovę.

Pavasario pradžioje, nuo pat balandžio pirmos dienos iki gegužės vidurio, Valensijoje įprasta visa šeima važiuoti į vaizdingas užmiesčio sodybas, kame tuo metu vyniojamas šilkas. Kartą donas Alechandras išjojo pasijodinėti po nuostabų Valensijos slėnį, pasuko link Dievo Motinos Užtarėjos vienuolyno ir visą popietį praleido žavinguose soduose, mėgaudamasis švelniu žydinčių apelsinmedžių aromatu, užtvindžiusiu tą derlią, vaisių dosnią žemę, o saulėlydžiu prijojo krištolinių Turijos vandenų skalaujamą sodybą ir išgirdo tobulo grožio arfos garsus. Donas Alechandras sustabdė žirgą pamanęs, jog arfai pritars balsas, ir ilgokai lūkuriavo, tačiau arfininkė, susižavėjusi skambiomis

variacijomis, matyt, neketino pradėti dainos. Tuo tarpu nusileido naktis, ir donas Alechandras, vaizdingos vietos pakerėtas, įdavė žirgą tarnui ir, įsakęs pavedėti jį į šalį, pasiliko vienas po žalumynais apraizgytu balkonu, vildamasis pamatyti tą, kuri skambina arfa. Praėjo kuris laikas, ir ji, nutraukusi variacijas, pasirodė balkone, atsispindinčiame krištolinių vandenų veidrodyje, ir atsisėdo ant kėdutės kairiajame krašte; donas Alechandras išvydo damą, kuri, mėgaudamasi gaiviu nakties vėjeliu, vėl ėmėsi savo kerinčios arfos, atliko keletą variacijų ir pagaliau uždainavo skambiu ir švelniu balsu:

Vilnims mieguistoms labo ryto,
vos įdienojus, linki gėlės,
iš Turijos gelmių skaidriųjų
Aurora kyla rausvutėlė.
Panašūs į citras sparnuotas,
paukšteliai buriasi į chorą,
skardžiais balsais motetus gieda,
džiaugsmingai sveikina Aurorą.
It sidabrinės gyvačiukės
upeliai raitosi, čiurlena
tame vaizdingame krašte,
kur Belisa[13] *liūdna gyvena.*
Čia vaikšto ji vienui viena
ir ieško atilsio, ramybės,
pirštais užgaudama stygas,
išlieja sielvartą beribį:
Vai lėkite, vėjeliai,
greitais greitais sparnais,
praneškit mylimajam,
kaip man ilgu vienai.
Jį paviliojo svečios šalys, tolimi kraštai, –
mirštu iš ilgesio ir myliu jį karštai!

Toks švelnus buvo jos balsas ir taip tobulai ji skambino arfa, jog donas Alechandras, žado netekęs, negalėjo pajudėti iš vietos, trokšdamas, kad ji dainuotų ir dainuotų be galo. Tačiau dama pasikėlusi padėjo instrumentą, užsikvempė ant balkono turėklų ir staiga pamatė žvelgiantį į ją vyriškį. Donas Alechandras, bijodamas praleisti tokią progą, žengė kaip galėdamas arčiau ir tarė:

– Iš tiesų laimingas tas žmogus, tolimų kraštų paviliotas, jeigu toks žavus balsas išlieja ilgesio kamuojamą širdį! Kaip norėčiau sužinoti jo vardą, idant galėčiau duoti jam linksmą žinią, kokia palaima jo laukia gimtinėje!

Netikėtai išgirdusi šiuos žodžius, dama krūptelėjo, tačiau veikiai susitvardė ir, nors nežinojo, su kuo kalba, tarė:

– Deja, aš dainavau anaiptol ne dėl to, kad ilgiuosi ko nors ar sielvartauju, tad galite būti ramus: niekam nereikės duoti žinios apie laimę, tariamai tekusią jo daliai.

– Kaipgi aš galiu jumis patikėti, – atsiliepė donas Alechandras, – jei ilgesingas jūsų balso aidas išduoda širdį gildantį jausmą?

– Argi jums rūpi, kokie jausmai gildo man širdį? – atsakė dama.

– Be galo, – atitarė jis. – Jūsų balso kerai tokie visagaliai, jog užbūrė mane, vos jį išgirdau, ir dabar laukiu jūsų lemiamo žodžio, idant galėčiau be jokios baimės atsiduoti savo jausmui.

Sulig tais dono Alechandro žodžiais dama susijuokė ir tarė:

– Gerai daro tos moterys, kurios netiki vyrų įtaikavimais, nes teisybės juose nebūna nė lašo.

– Kodėl jūs taip manote, kad vyrai niekada nesako teisybės? – paklausė donas Alechandras.

– Kaipgi galima jais tikėti, – atsiliepė dama, – jeigu jie, kaip kad štai jūs, vos išvydę moterį, ima liaupsinti jos žavesį? Jūs tvirtinate, jog mano balsas užburia savo kerais, idant suprasčiau, kaip prastai aš dainuoju – juk nebent labai jau galantiškas vyras įstengtų padorumo dėlei išklausyti daugių daugiausia trejetą posmų, manęs nenutraukdamas.

– Jums nedera per daug savęs menkinti ir niekinti manojo teisingumo jausmo, kitoniškai jį vadinant, – tarė donas Alechandras. – Jūsų balsas nepaprastas, ir dainavote įkvėpta tokio pat jausmo, galimas

daiktas, kilusio dėl tos pačios priežasties, kuri minima romanse. Trūko tik vieno dalyko – pavydo, bet, ko gero, jūs labai tikra savo gerbėjo pastovumu.

Pamaniusi, jog nepažįstamasis turi pagrindą taip mįslingai kalbėti, dama atsirėmė į turėklus, kad būtų patogiau su juo šnekėtis, ir tarė:

– Jeigu jūsų įteiklūs žodžiai apie mano kerus tokie pat teisingi kaip ir jūsų įtarinėjimai, galiu drąsiai sakyti, kad jūs apsigimęs meilikautoju. Dėl savo dvasios ramybės meldžiu jus paikos merginos liūdesio akimirkos nelaikyti ilgesiu – kol gyva dar nieko nesiilgėjau ir neketinu ilgėtis.

– Jeigu jūsų žodžiai būtų teisybė, – tarė jis, – atiduočiau viską, ką turiu.

– O tai daug? – paklausė ji.

– Visai mažai, – atsakė jis, – palyginti su tuo, už ką esu pasiryžęs visa tai atiduoti; tačiau, jeigu būčiau pasaulio valdovas, atiduočiau, ką turiu, ir manyčiau, kad nepralaimėjau.

– Iš tiesų šiandie man laiminga diena, – tarė dama, – tiek girdžiu liaupsių, jog turėtų galva apsvaigti, jei patikėčiau, kad mane įmanoma įsimylėti, net veido neišvydus; dievaži, kai paregėsite mane dieną, nebesižavėsite manimi su tokiu įkarščiu.

– Iš to, ką girdėjau, – tarė jis, – sprendžiu, kad neapsigaunu ir kad dama su tokiu tobulu balsu visa tobula, nors nakties tamsa ir neleidžia man jos įžiūrėti. Neketinu griebtis palyginimų su žaibais ir aušra, kuriuos taip mėgsta vyrai, greiti įtaikauti tuščiais žodžiais bei apsimestiniais jausmais, todėl turite manimi patikėti, jog pradedu jus iš tikrųjų mylėti.

– Ką gi, pradėsiu jumis tikėti, jei pasisakysite, kas toks esate, – tarė jinai.

– Visų pirma aš noriu pelnyti jūsų pasitikėjimą nuoširdumu ir paslaugumu, kuris bent iš dalies atpirktų mano kilmės kliaudas, – atsakė donas Alechandras.

– Dabar matau, kad jūs – doras žmogus, nes nepervertinate savo galimybių, – tarė dama. – Bet štai jau mane šaukia eiti į svečius, tad turiu jus atsiprašyti ir pasišalinti, kad manęs čia neužkluptų drauge su jumis.

– Gal malonėsite ir rytoj tuo pačiu metu pasirodyti šičia? – paklausė jis.

– Vargu, – atsakė ji, – bet jūs ateikite – jeigu ir nepasirodysiu, vis viena jums bus užskaityta.

– Stovėsiu šičia, – pareiškė svaigdamas iš meilės donas Alechandras, – kaip tie stulpai, remią dangų, apdovanojusį jus tokiu žavesiu.

– Jūsų skambūs žodžiai skatina mane susimąstyti, – tarė ji. – Kitąsyk atėjęs, nepiktnaudžiaukite hiperbolėmis, nelabai mėgstu jų klausytis – tie, kurie švaistosi jomis be saiko, man atrodo nenuoširdūs, nes pati žinau, kokios menkos mano dorybės.

Sulig tais žodžiais ji pagarbiai tūptelėjo ir dingo iš balkono, palikdama doną Alechandrą didžiai sielvartaujantį, kad ji taip greitai su juo atsisveikino, – ir balsu, ir protu dama pavergė širdį, ir jam baisiai magėjo sužinoti, kas ji tokia. Dama, irgi neką mažiau susidomėjusi nepažįstamuoju, tuojau pat nusiuntė tarną sužinoti, kas jis toks, paliepusi prireikus sekti jį ligi namų. Įvykdyti įsakymą pasirodė labai lengva – per kelis žingsnius nuo namų tarnas pamatė doną Alechandrą sėdant ant žirgo, iškart jį pažino ir pranešė savo poniai. Dama didžiai nudžiugo patyrusi, kad jos pašnekovas – visų liaupsinamas donas Alechandras, ne kartą žavėjęs ją savo miklumu kovose su buliais.

Pargrįžęs donas Alechandras ėmė klausinėti vieną kaimyną, kas galėtų būti toji dama, su kuria jis kalbėjosi, ir, nusakęs sodybos vietą, sužinojo, kad ji vardu donja Isabelė (pavardės neminėsime), kad ji aukštos kilmės, didžios dorybės ir visame mieste garsėja savo grožiu ir protu. Tėvas jos buvo donas Berengelis Antonijas, šlovingas bajoras, daugel metų praleidęs karo žygiuose ir pasitraukęs iš tarnybos jau gana gražaus amžiaus; tada vedęs ir susilaukęs dukters, kuri šiuo metu esanti visiška našlaitė ir gana kuklaus palikimo paveldėtoja, nes donas Berengelis turėjęs pajamų tik iš tų žemių, kurias jo didenybė Pilypas Antrasis jam padovanojo atsidėkodamas už nuopelnus. Dama gyvenanti viena su senute dėdiene, jau suvis negalinga moteriške, su kuria ir vykusi į tą sodybą vynioti šilko. Donas Alechandras iš pagrindų apie tai išsiklausinėjo, nors apskritai buvo jau nemažai girdėjęs apie donją Isabelę – ji netgi rašė žavias eiles, o tai ypač puošia damą,

taip dosniai gamtos apdovanotą. Jau seniai, dar prieš jųdviejų pokalbį tamsoje, donas Alechandras troško ją pamatyti, o kai sužinojo, kad sodyboje šnekėjosi su ta pačia donja Isabele, netvėrė noru su ja susitikti – ne kartą jojo į užmiestį, vildamasis pagauti tokią progą, kokia pasitaikė aną vakarą, bet jam nepasisekė, nes tuo metu vėl atgulė donjos Isabelės dėdienė ir dukterėčia slaugė senutę, nesitraukdama nuo jos patalo.

Taip praslinko pora savaičių, senutė pasitaisė, ir donja Isabelė nuvažiavo į vienos vienuolės įšventinimo iškilmes, kurios vyko Saidijos karališkajame vienuolyne ne per toliausia nuo jos sodybos. Į iškilmes susirinko visas Valensijos žiedas, prakilniausių giminių sūnūs ir dukros; atėjo ir donja Isabelė su savo kambarine, mantilija prisidengusi veidą, ir atsisėdo apytamsėje koplyčioje. Donas Alechandras sunerimo nepastebėjęs jos bažnyčioje, paskui jam dingtelėjo mintis, kad gal ji sėdi koplyčioje su keliomis damomis pridengtais veidais, pasišaukė du draugus ir, kartu su jais priėjęs prie damų, lyg kreipdamasis į juos tarė:

– Šios damos savo elgesiu užgauna vienuolę, šalindamosi visuotinės linksmybės, bet, man rodos, aš jas suprantu: būdamos nelinkusios į vienuolystę, jos nepageidauja matyti, kaip daromi įžadai.

Donja Isabelė, jau bažnyčioje pastebėjusi doną Alechandrą, apsidžiaugė, kad jis priėjo, nors kur kas maloniau būtų buvę matyti jį vieną. Pakeitusi balsą, ji tarė:

– Mes neprašytos atvykome į šias iškilmes ir neprivalome elgtis taip, kaip dera kviestiniams svečiams, o į jūsų priekaištą, kad nepageidaujame stebėti, kaip duodami įžadai, atsakysiu tik tiek, jog jau ne kartą matėme tas apeigas ir jog iš pirmo sykio galima suprasti, ką reiškia stoti į vienuolyną.

– Sprendžiant iš jūsų žodžių, – įsiterpė vienas dono Alechandro draugas, – jūs ne iš tų, kurios veržiasi į vienuolyną?

– Šiuo tarpu nieko negaliu pasakyti, nes tam reikia pašaukimo, o aš jo nejaučiu.

– Vadinasi, reikia suprasti, – tarė donas Alechandras, – kad jūs netekėjusi, tačiau pageidautumėte susirasti gyvenimo draugą.

– Aš neprivalau duoti ataskaitos apie savo potroškius, – tarė ji, – juo labiau ne giminaičiui, ir neprašau niekieno pritarimo.

– O gal mes jums pritartume, – tarė jis, – jei atskleistute, kokį kelią žadate pasirinkti.

– O ką gi jūs man patartute? – paklausė ji.

– Tekėti, – atsakė donas Alechandras, pagaliau pažinęs savo damą.

– O ką man daryti, jei neturiu vilties ištekėti tiek dėl susiklosčiusių aplinkybių, tiek dėl savo būdo? – tarė ji.

– Jeigu jūs jau taip nuskriausta likimo, – atsakė jis, – tada verčiau pamirškite, kad jūs moteris; toji, kuri netinka nei į vienuoles, nei į žmonas, – tai lyg ir bendrosios giminės būtybė, kuri niekam nedera.

– Gal ir paklausysiu jūsų patarimo, – tarė ji.

– Jeigu jūs malonėtute atidengti tai, ką dangstotės mantilija, – pasakė donas Alechandras, – duočiau dar geresnį patarimą.

Sulig tais žodžiais jis priėjo arčiau, ir donja Isabelė atsargiai nuleido mantilijos kraštą ir parodė donui Alechandrui bei jo draugams žavingą akutę.

– Kad ir brangiai man tai atsieis, – tarė jinai, – verčiau nenusidengsiu veido, nors dėl išmintingo patarimo, ko gero, ir išdrįsčiau susitepti savo vardą.

– Dėl tiek drąsos jis nėmaž nenukentės, – tarė donas Alechandras. – Sprendžiant iš to, ką mes matėme, galite neabejodama pasirinkti moterystės kelią ir suteiksite laimę tam, kas bus vertas prašyti jūsų rankos, o aš, nieko nepaisydamas, siūlau jums mielai pasinaudoti mano paslaugomis.

Abu jo draugai, damos žavesio ir sąmojo pakerėti, taipgi išreiškė tokį pageidavimą.

– Na ir sekasi man šiandien! – tarė dama. – Vienas neapdairus žingsnis – ir štai jau trys pretendentai, pasirengę mane gelbėti! Ką gi, aš sutinku aptarti savo bylą, nes kitų pasiūlymų neturiu; tik iš pradžių norėčiau kuo daugiau sužinoti apie kiekvieną pasisiūliusį, idant galėčiau pasirinkti tą, kuris labiausiai vertas prašyti mano rankos.

Kiekvienas jų pradėjo sąmojingai kelti savo dorybes, prasimanydamas nebūtų dalykų, ir juodinti draugus; valandėlę visi smagiai

juokavo, linksmai leisdami laiką, nors tokiems pokalbiams čia buvo ne vieta, nes bažnyčia – ne piršlybų, o maldos namai, kaip sakė Kristus.

Pasiklausiusi, kaip visi trys vienas per kitą save liaupsina, dama tarė:

– Girdėjau ir žinau, kokiomis didžiomis dorybėmis apdovanoti visi trys prakilnūs ir lemti bajorai; dabar turėsiu pasitarti su priegalviu, kuris iš jūsų arčiausia širdies, nors, tiesą pasakius, apie vieną žinau truputį daugiau negu apie du kitus ir pati įsitikinau, kad jis – reto proto žmogus, o tai, man regis, paskatins mane pasirinkti jį, jeigu, aišku, jis nebijo, kad jau turiu kitą – kiek žinau, jisai pavydaus būdo.

Sulig tais žodžiais donas Alechandras suprato, jog dama turi omenyje jį ir jųdviejų pokalbį tą vakarą, kai pirmąsyk užšnekino donją Isabelę. Tačiau reikėjo grįžti prie visų svečių, ir trys draugai atsisveikino su dama, laidydami pokštus bei sąmojus; paskutinis priėjo donas Alechandras ir tarė:

– Gerai atsimokate įsimylėjėliui, ramybę dėl jūsų praradusiam; taip ilgai jo nekamuokite, jei nelinkite jam mirties.

O ji atsakė:

– Pasiteisinsiu tuo, jog slaugau ligonę, ir tai gryna teisybė, ne tuščios kalbos, kuriomis man be saiko įtaikaujate; bet aš pasistengsiu atsižvelgti į jūsų skundą ir atitaisyti skriaudą, kai visų mažiausiai to tikėsitės.

Ilgiau kalbėti jie negalėjo, ir donas Alechandras atsisveikino; dama paliko labai patenkinta, tikėdamasi veikiai pasišnekėti su juo ramiai ir nevaržomai. Po kelių dienų jiedu vėl susitiko: donas Alechandras atjojo į sodybą, donja Isabelė išėjo į balkoną, jie pasikalbėjo, ir jis beprotiškai ją įsimylėjo, o ji – neką mažiau, nors jai nederėjo taip dosniai ir be atodairos dalyti savo malonių – būtų išvengusi tos bėdos, kuri, kaip matysime, ištiko vėliau.

Matydamas, jog donja Isabelė ne veltui garsėja didele nuovoka ir aiškiu protu, donas Alechandras parašė jai laišką ir išpažino savo meilę, o paskui nusiuntė dar vieną, kuriame buvo štai šios decimos:

Šmaikščiuoju sąmoju išties
jūs žavite pasaulį visą,
nesenka jo versmė, Belisa,
nes esate iš prigimties
pilna giliausios išminties,
jums malonėtos iš aukštybių.
Gausa tokių didžių dorybių,
kokių neturi joks žmogus,
jei jam nepalankus dangus,
mums kelia nuostabą beribę.
Kiek sąmojų tuščių be galo
gyvenime išgirsti tenka,
o jums tik žodį tart pakanka –
ir man širdis iš laimės sąla:
lyg kūjo dūžiai į priekàlą
jie skamba sklidini prasmės,
nes kalbate jūs iš esmės.
Kas žodis – tai išsireiškimas,
jų begalė vis plaukia, imas
iš neišsenkančios versmės.
Ir talentas, kuris tik mena
savo kalbovu negirdėtu,
iš jūsų mokytis galėtų
tauraus ir didžio žodžio meno,
juk niekas jo taip neišmano
kaip jūs, o bokšte tobulybės,
šlovė Ispanijos didybės,
garsių poetų apdainuota,
paties karaliaus vainikuota
už savo iškalbos garsybę.
Kodėl gi moters tokio proto
žila senovė neturėjo?
Pagonys būtų ją mylėję
ir šlovinę lyg Dievo duotą

už išmintį, už dailų stotą.
Tegu pavasaris jus lydi
ir amžiais jūsų grožis žydi,
o protas varžos aiškumu
nebent su saule, lakumu
toks panašus į paukščio skrydį.

Donja Isabelė nė nenumanė, jog, be kitų įgimtų gabumų, donas Alechandras dar moka rašyti eiles; decimos jai labai patiko, ir ji atsakė jam štai šiuo laišku:

Negarbingai elgiasi decimų autorius, besaikėmis liaupsėmis užgaudamas tą, kuriai jos skirtos, nes ji laiko save nevertą tokio šlovinimo ir pagyrimo žodžiai jai skamba kaip pašaipa, o liaupsės – kaip kandi satyra. Aš ne tokia tuščiagarbė, kad neįžiūrėčiau meilikavimo, bet ir ne tokia menkystė, kad nepripažinčiau, jog iš dalies sakote teisybę: pamatuoti pagyrimai man patinka, o perdėti – įžeidžia. Per mažai pažįstu jūsų būdą ir galvoseną, tad negaliu įtikėti jūsų eilių nuoširdumu; laikas parodys, kas jus įkvėpė – tikras jausmas ar perdėtas mandagumas. Tuo tarpu nežinau, kuo jums atsakyti – dėkingumu ar pagieža.

Gražioji donja Isabelė sugalvojo, kaip perduoti laišką naujajam gerbėjui, o donas Alechandras, trokšdamas kuo greičiau atsakyti į nenuoširdžius priekaištus, liepė pasiuntiniui luktelėti ir atrašė štai ką:

Jausčiausi didžiai sugėdintas tokių šykščių jūsų pagyrimo žodžių, jei meilės perteklium negalėčiau išlyginti savo poetinio talento; idant nepasikartotų tas apmaudus riktas, pasistengsiu proza išdėstyti tai, ko negeba išsakyti eilėmis skurdus talentas, melsdamas nesmerkti mano paikų potroškių su tokiu atšiauriu nepatiklumu – juk jie tokie žemiški, jog jiems neprieinami dangiški dalykai ir nepasiekiamos tos aukštybės, kur kreipia savo mintis jų valdovas. Jeigu žinotute, kokius jausmus puoselėju krūtinėje, gal patikėtute mano žodžiais, o jei

nepageidautute jais patikėti iš įgimto jums kuklumo – pažvelkite į veidrodį ir suprasite, jog palyginti su tomis pergalėmis, kurias laimėjote savo grožiu, aš – tik menkas grobis, apgailėtinas aistros vergas.

Viliuosi, jog laikas parodys, kokie teisingi mano žodžiai, ir jog pagaliau suprasite, kad jie šauks jus mano valdove, iki būsiu gyvas, ir tada, įsitikinusi, jog niekados negalėčiau jūsų užgauti, galbūt iš dėkingumo atsiliepsite į mano jausmus.

Gavusi tą laišką, gražioji donja Isabelė tapo palankesnė donui Alechandrui – juk ne veltui iš trijų draugų pasirinko ne ką kitą, o jį. Jiedu skyrė pasimatymus, susirašinėjo, dama reikalavo griežtai saugoti paslaptyje jųdviejų meilę, kuri kas dieną ėjo vis stipryn, ir donas Alechandras klusniai pildė jos norą.

Šiuo požiūriu donja Isabelė buvo labai priekabi – jei kartais bažnyčioje pastebėdavo savo gerbėją besikuždant su kokiu draugu, įtardavo, kad jis juodina jos vardą, pasakodamas savo meilės nuotykius, ir beregint apiberdavo priekaištais – žodžiu ar raštu, ir tokia tikra savimi, lyg pati būtų nusiklausiusi jų pokalbį.

Donas Alechandras romiai nukęsdavo jos priekaištus, gindavosi neminėjęs jos vardo, pasisakydamas, kaip buvę iš tikrųjų, – meilė ir ne tokias bėdas įveikia. Mat donas Alechandras ketino vesti tą damą, nors ji ir nebuvo turtinga, tačiau iš pradžių norėjo sulaukti teigiamo atsakymo į prašymą skirti jam dvarą už savo ir dėdės nuopelnus Flandrijos kampanijoje. Ir, kaip matysime vėliau, labai gerai darė, kad neskubėjo vesti.

Kad ir kokia atsargi buvo dama, kad ir kaip draudė jam dažnai vaikščioti savo gatve, žvalgytis į langus ir kas vakarą ateiti į pasimatymą, melsdama lankytis tam tikromis valandomis jos namuose, kur jau jį įsileisdavo laikydamasi bendrų padorumo reikalavimų, vis dėlto kartais ir pati jiems nusižengdavo. Valensijoje labai triukšmingai švenčiamos Užgavėnės – su kaukėmis, persirengimais, turnyrais, bulių kovomis ir šokių vakarais; per tokius vakarus donui Alechandrui ne kartą pavyko pasikalbėti su donja Isabele šokant ar su visa minia einant namo.

Kartą damos surengė vieną tokį vakarą pas donjos Isabelės draugę, pakvietė, aišku, ir ją, taipgi doną Alechandrą su kitais bajorais; vaišių nusprendė nedaryti, bet užtat smagiai pasišokti ir prasimanyti visokių linksmų žaidimų. Pirma atėjo donja Isabelė, truputį pasiankstinusi, bet veikiai pasirodė dar viena viešnia, irgi labai daili panelė, kurią motina, dviejų pažų lydimą, ramia sąžine nusiuntė į vakarą, nes namų šeimininkė buvo jos kaimynė ir gera pažįstama. Abi viešnios sėdėjo svetainėje, kai atėjo donas Alechandras, irgi pasiankstinęs ir vienas, kaip buvo paliepusi jo dama; jiedvi labai nusidžiaugė jį išvydusios, ir kol rinkosi svečiai, jis linksmino jas sąmojais bei švankiais pasakojimais.

Dama, gyvenusi kaimynystėje, pasikėlė apžiūrėti siuvinėtos servetėlės, patiestos ant stalelio, ant kurio stovėjo dvi degančios žvakės, pagyrė skoningai parinktas spalvas ir kruopštų darbą ir pakvietė doną Alechandrą pasigrožėti siuviniu; ant stalelio gulėjo rašymo reikmenys, ir dama, vardu Laudomija, ėmė plunksna vedžioti popieriuje raides su dailiais užraitais. Donas Alechandras priėjęs pradėjo truputį perdėtai girti jos rašyseną, jo dama tai išgirdo, ir pavydas plykstelėjo jos širdyje, kai jinai išvydo savo gerbėją šalia donjos Laudomijos ir išgirdo liaupsinant jos raštą. Donas Alechandras truputį pažinojo tą damą, nes draugavo su jos broliu, o kadangi mėgo krėsti juokus, pažiūrėjo, kaip ji bando plunksną, juoko dėlei timptelėjo ją iš damos pirštų, ir keli juodo rašalo lašai užtiško ant baltutėlės jos rankos. Dama supykusi pliaukštelėjo donui Alechandrui per petį, sykiu nusišluostydama ranką, ir pabarė už tokį nevykusį pokštą, o jis pajuokavo, girdi, tik rašalo dėka įsitikinęs, kokia ji baltarankė; rimtai užsigavusi, dama dar sykį pliaukštelėjo jam per petį. Donja Isabelė tuo metu šnekėjosi su namų šeimininke, bet daugiau sekė savo gerbėją ir donją Laudomiją; pikto pavydo apimta, ji pašoko nuo krėslo, žengė prie dono Alechandro ir, nesuprasdama, ką daro nei kaip išsiduoda, atsivėdėjusi kirto tokį smagų antausį, kad jam ant apykaklės pliūptelėjo kraujas iš nosies. Jis nieko neatsakė į paiką damos išsišokimą, tik išsiėmė nosinę ir, šluostydamasis kraują, tarė:

– Ne aš paskubėjau išduoti paslaptį – saugojau ją tiek, kiek jūs pageidavote.

Taip taręs, jis nusilenkė, nusileido laiptais ir nuėjo namo.

Taip netikėtai pratrūkus pavydžiam pykčiui, donjai Isabelei staiga pasidarė neapsakomai gėda savo poelgio ne tiek prieš namų šeimininkę, savo gerą draugę, kiek prieš tą, kuri sukurstė pavydą ir pyktį. Tuo metu atėjo dar kelios viešnios, vakaro rengėjos seserys, ir donja Isabelė, pasinaudojusi proga, su drauge išsmuko į kitą kambarį, kame jiedvi radosi vienos, ir draugė nustėrusi paklausė:

– Kas jums pasidarė, donja Isabele? Visados laikiau jus kuklia ir santūria ir niekada to nesitikėjau iš jūsų. Tas poelgis akimoju atskleidė tai, ko jūs taip ilgai nesiteikėte man pasakyti. Juk aš nieko nenumaniau apie jūsų slaptą meilę, – vadinasi, jūsų pavydas labiau man pasitarnavo nekaip draugystė. Ar iš tiesų donas Alechandras jūsų gerbėjas? Man būtų labai malonu, jeigu taip būtų iš tikrųjų.

Donja Isabelė negalėjo pratarti nė žodžio – taip skaudėjo jai širdį ir taip pliaupė ašaros žavingu jos veidu; pagaliau po valandėlės ji pasakė:

– Jeigu jau mano kvailas pyktis ir beprotiškas pavydas atskleidė jums tai, ko nesu padariusi, pasakysiu jums nebent, jog donas Alechandras mane be galo myli, o aš jį – neką mažiau. Niekada nemaniau, kad jis linkęs krėsti tokius pokštus, ir jo nevaržomas elgesys su donja Laudomija išvedė mane iš kantrybės – pavydas nepaiso proto balso, jis ir išdavė mano meilę, pastūmėjo mane taip išsišokti.

– Ką gi, reikia ieškoti kokios nors išeities, – tarė draugė. – Bus blogai, jei donas Alechandras nepasirodys šventėje – donja Laudomija tai pastebės ir jus įtars.

– O kaipgi jį susigrąžinti? – paklausė pavydžioji donja Isabelė.

– Labai paprastai, – atsakė draugė. – Parašykite jam laiškutį.

Ji liepė atnešti rašymo reikmenis, ir donja Isabelė parašė šias eilutes:

Meilės ir pavydo šuorai, kad ir patys žiauriausi, – įsimylėjėliui ne įžeidimas, o malonės ženklas; patikėkite, man sunkiau buvo įveikti drovumą, nekaip jums bus pamiršti savo rūstybę. Jeigu jums brangus mano vardas, grįžkite atgal į šventę, negieždamas apmaudo, idant jis nenustelbtų mano meilės ir jums netektų manęs prarasti.

Tarnas kuo skubiausiai nunešė laiškutį donui Alechandrui namo, o jis tuo metu kaip tik segėsi švarią apykaklę ketindamas grįžti į šventę. Laiškutis jį nudžiugino, nes pavydas – pats tikriausias meilės matas; tad jis beregint pakluso damos įsakymui ir grįžo į savo mylimosios draugės namus.

Donja Laudomija, pamačiusi, kas įvyko, iš tiesų įtarė, jog jisai įsimylėjęs donją Isabelę, ir truputį nuliūdo – jai pačiai patiko donas Alechandras, ir ji būtų labai norėjusi, kad jo dama būtų ne tokia graži. Tuo tarpu donas Alechandras priėjo prie donjos Isabelės ir šypsodamas tarė:

– Su šventa pagarba žvelgiu į šią svetainę, sakytum į Dievo namus, o juo labiau į jūsų veidą, tad nedrįstu nusižengti svetingumo įstatymui nei kėsintis į jūsų veido tyrumą ir atsisakau keršto, tokiais atvejais reikalaujančio iškviesti damą dvikovon; o jei nebūčiau grįžęs čionai, vėliau sudegčiau iš gėdos, prikaišiodamas sau, kad pasirodžiau toks menkadvasis ir nepasinaudojau proga atkeršyti taurumu.

– Aš taip atsidavusi donjai Laudomijai, – atsiliepė donja Isabelė, – jog labai paėmiau širdin jos nuoskaudą ir apdovanojau jus ta malone nė nenumanydama, kad iš keršto galima kviesti damą dvikovon.

Donja Laudomija neištvėrė matydama, jog donja Isabelė dangstosi jos vardu, stengdamasi pateisinti savo išsišokimą ir nuslėpti pavydą, tikrąją to negražaus poelgio paskatą, ir gana šiurkščiai tarė:

– Niekados nemaniau, jog mudviejų draugystė, jeigu taip galima pavadinti ne tokią jau artimą mudviejų pažintį, paskatins jus taip ryžtingai stoti manęs ginti, juo labiau kad ir man būtų pakakę drąsos pačiai atsikeršyti, bet aš neturiu pagrindo nei pavyduliauti, nei rūstauti dėl menko nieko, todėl savaime suprantama, kodėl ne man, o jums taip veikiai pašoko apmaudas. Labai malonu, kad pasirinkote būtent mane savo užmintai mįslei įminti, – gal kas ir patikės jūsų aiškinimu, bet aš radau kitą atsakymą, labai paprastą ir visiems žinomą.

Tokio šiurkštumo užgauta, donja Isabelė buvo beatsikertanti, bet namų šeimininkė, būgštaudama, kad iš tos kibirkšties neįsipliekstų gaisras, nutraukė ją ir pakvietė visas damas susėsti į krėslus. Tą vakarą donas Alechandras itin žavėjo visus šmaikščiais sąmojais, kelioms

damoms susuko galvą, be kita ko, ir donjai Laudomijai, kuri po to negražaus nutikimo nusprendė žūtbūtinai išvaduoti jį iš pavydulingosios donjos Isabelės valdžios ir pasiekė savo tikslą.

Donui Alechandrui jo dama nešykštėjo malonių, nes be galo jį mylėjo, sykiu nusikalsdama kitam, išvykėliui, susijusiam su ja kur kas glaudesniais ryšiais nekaip donas Alechandras, kuris nė neįtarė, jog dama nelabai saugojo savo dorą vardą; tad išvykėliui buvo tausojamos visos malonės ir teisės, ir dama turėjo rimtą pagrindą žiūrėti savo garbės ir jokiu būdu nenusižengti padorumui, idant nenutrūktų užsimezgę ryšiai.

Ir štai vieną dieną tasai gerbėjas, vardu donas Fernandas Korelja, parvyko iš Madrido, abiejų Ispanijų valdovo sostinės, kame bylinėjosi su grafu de Kosentaina, savo dėde, dėl gana didelio turto, stojęs prieš Aragono Aukščiausiąją tarybą. Į Valensiją jis pargrįžo su palankiu galutiniu sprendimu, suteikusiu jam teisę gauti dviejų tūkstančių dukatų rentą. Donjai Isabelei teko gerokai pasukti galvą, kaip įtikti abiem gerbėjams ir kaip elgtis su kiekvienu: garbė reikalavo saugoti ištikimybę donui Fernandui, o meilė stūmė prie dono Alechandro, nes pirmasis daug ką prarado išvykęs – moterims įprasta mesti iš širdies tą, kas dingsta iš akių. Abejonių kamuojama, ji pasitarė su viena tarnaite, ir ta jai pasakė, kaip matytis su vienu ir neprarasti kito. Nakčia ji įsileisdavo doną Fernandą, kuriam buvo patikėjusi savo garbę, o tą, kurį mylėjo, guodė meilės laiškais, bet draudė lankytis namuose, kaip anksčiau kad lankydavosi, idant netrukdytų ateiti laimingesniam, o laiškuose teisindavosi, jog giminės pradėję ją sekti ir stebį gatvę, todėl meldžianti ginkdieu nesirodyti jos gatvėje nei dieną, nei naktį, kol neišsisklaidysią įtarimai.

Donas Alechandras mylėjo ją visa širdimi ir nenumanė, kokia apgauli ir veidmainė jo dama, tikėjo vylingais jos žodžiais ir pildė visus jos norus.

Donas Fernandas būtų mielai tesėjęs žodį ir vedęs donją Isabelę, bet motina priešinosi sūnaus vedyboms su, jos manymu, jam netinkama dama, ir jis atidėliojo jungtuves tikėdamasis, jog motina, jau įmetėjusi moteriškė, neilgai trukus pasimirs. Ir tuo metu, kai jis mėgavosi

damos glamonėmis, donas Alechandras guodėsi apgaulingais laiškais, nepatenkintų geismų kamuojamas.

Tuo metu taip jau atsitiko, jog donas Alechandras, kartą žaisdamas kamuoliu, susikivirčijo su vienu prakilniu Valensijos bajoru, – jiedu išsiskyrė kaip priešai, ir kurią dieną reikėjo tikėtis kraujo praliejimo. Donas Alechandras, narsus vyras, pasižymėjęs Flandrijos žygyje, manė, jog, šiaip ar taip, teks sukryžiuoti špagas garbingoje kovoje. Priešininkas, užgniaužęs pyktį, nedrįso atvirai stoti prieš doną Alechandrą ir tykojo progos atsikeršyti nerizikuodamas gyvybe, slapčia, be atlydos sekė jį ir kėsinosi nužudyti.

Kartą donas Fernandas išvyko keturioms dienoms į savo dvarą. Donja Isabelė, išsiilgusi dono Alechandro, davė jam žinią, jog jisai gali ateiti pas ją nakčia – tik slapčiomis, niekam nematant, idant nenukentėtų jos geras vardas. Įsimylėjėlis taip ir padarė: ištaikė laiką, kai niekas negalėjo jo pastebėti, ir atėjo pas savo vylingąją damą, kuri sugebėjo apsukriai mulkinti abu gerbėjus ir išnaudoti kiekvieną progą – nei vienas, nei kitas nežinojo turįs varžovą ir abu jai tarnavo; tiesą pasakius, jeigu būtų buvusi jos valia, donja Isabelė būtų pasirinkusi doną Alechandrą, bet, atidavusi donui Fernandui tai, ką labiausiai brangino, bijojo palikti suviliota ir pamesta ir norom nenorom turėjo laikytis meilužio ir laukti, kada pasimirs jo motina; antra vertus, ji nuogąstavo, jog tas gali netesėti žodžio, todėl nesiryžo atstumti dono Alechandro ir apgaudinėjo abu dūsautojus, – mūsų laikais daugel moterų šitaip daro, užtat nemaža bėdų dėl to pasitaiko.

Dama sutiko doną Alechandrą kur kas švelniau nei kitais kartais, vaišės ir lipšnūs žodžiai pažadino viltį, jog pagaliau jis pelnys aukščiausią malonę, bet, deja, jai nebuvo lemta išsipildyti – dama neleido išeiti iš ribų būgštaudama, kad, įgavęs daugiau teisių, jisai užsigeis pats vienas mėgautis jos meile, kuria iki šiol dalijosi su varžovu.

Kol dono Fernando nebuvo Valensijoje, viskas klostėsi kuo gražiausiai, bet štai jis grįžo namo, ir sykiu atgrįžo ankstesnis donjos Isabelės atsargumas – iš naujo pradėjo ji vangstytis prasimesdama įvairiausiomis dingstimis, donas Alechandras, mylėdamas ją be galo, tikėjo, bet vis dėlto ėmė nujausti kažką negera ir iki vėlyvos nakties

persirengęs vaikščioti jos gatve – sutikti jokio įtartino žmogaus nesutiko, tik, persirengęs saugumo dėlei, nusislėpė nuo bajoro, kuris jo tykojo kėslaudamas iš pasalų atsikeršyti.

Su donu Fernandu jis nesusitiko todėl, jog donja Isabelė, būdama labai atsargi, liepė savo gerbėjui vaikščioti per gretimą namą, kame gyveno jos draugė, – iš ten terasa galėjai patekti tiesiai pas ją, pro slaptas duris įėjęs į vidų iš kitos gatvės, o donas Alechandras, aišku, to nežinojo.

Vieną vakarą, kai donas Alechandras ėjo gatve savo damos namų link, jo pėdomis pradėjo sekti priešininkas, dviejų tarnų lydimas, ir gana ilgai sėlino iš paskos norėdamas įsitikinti, ar tai iš tiesų donas Alechandras, kad apsipažinus nereiktų veltui eikvoti parako. Donas Alechandras pažino priešą ir kadangi buvo apsiginklavęs ne pistoletais kaip jo persekiotojai, o tik špaga ir nedideliu skydu, nusprendė pasibelsti į donjos Isabelės duris, kaip jųdviejų buvo sutarta. Tuo metu donja Isabelė buvo nukopusi apačion, palikusi doną Fernandą miegamajame, ji pažvelgė pro langą ir paklausė, ko pageidauja antrasis gerbėjas, ir tas, ją pamatęs, paprašė tučtuojau įsileisti į vidų, nes jo gyvybei gresiąs pavojus – pėdomis sekąs donas Garseranas, jo priešas, o jis neturįs kuo gintis; damai dingtelėjo įtarimas, jog donas Alechandras viską prasimano norėdamas įsibrauti į namus, tad nusijuokė jam į akis ir pasakė, kad neišsigalvotų niekų, tačiau donas Alechandras dievažydamasis karštai patikino, jog pažinęs doną Garseraną ir jog tas vejąsis iš paskos su kitais dviem vyrais.

Donja Isabelė nustėro ir sunerimo, bet vis dėlto atsisakė jį įsileisti – girdi, vakare užėjusi draugė ir, jos paprašyta, apsilikusi nakvoti, todėl nieku gyvu negalinti jo priglausti. Donas Alechandras neatlyžo sakydamas, kad jo gyvybei gresiąs pavojus ir jog donja Isabelė turbūt jo visai nemylinti, jei tokią grasią valandą nenorinti įsileisti, juoba kad ir svetimas žmogus būtų suteikęs prieglobstį. Donja Isabelė vėl pradėjo teisintis, jog nenorinti susitepti gero vardo, nors, kaip jis žinąs, mylinti jį be galo, šaukdamasi dangų paliudyti, kaip jai esą skaudu atsakyti mylimajam tokią menką malonę. Donas Alechandras atrėmė, jog meldžiąs įsileisti bent į prieangį, jeigu jau dama esanti

miegamajame, pabūsiąs ten valandėlę ir išeisiąs, kai tik ištaikysiąs tinkamą progą. Donjai Isabelei pasirodė, kad jis gerokai perdeda pavojų, galimas daiktas, įtardamas namuose esant doną Fernandą, tad, norėdama pasitikrinti, žvilgtelėjo į gatvę ir pastebėjo tamsoje dūluojant tris žmogystes, tykojančias dono Alechandro, kurį jau buvo pažinę kaip reikiant; tuomet ji patikėjo ir, norėdama pažiūrėti, kas darosi namuose, liepė lukteléti valandėlę, kol ji apsidairysianti, ar galima jam atidaryti duris. Taip tarusi, užlipo į viršų, ir ten donas Fernandas, pasibudęs jai išeinant, paklausė, kodėl ji negulanti. Donja Isabelė paprašė jį pakantrauti, kol ji pasitikrinsianti, ar jau miega dėdienė ir tarnaitės, ir išėjo į kitą kambarį apmąstyti, ką gi jai daryti, įkliuvus į tokią keblią padėtį. Viena vertus, namie jau buvo donas Fernandas, padorus vyras, be kita ko, davęs žodį išsaugoti jos garbę, – jo pusėn stojo garbė; kita vertus, meilė donui Alechandrui vertė ją atidaryti duris ir neleisti priešams atimti jam gyvybę. Taip jos širdyje galynėjosi garbė ir meilė, ji svarstė visus „už" ir „prieš", ir pagaliau po ilgų apmąstymų viršų paėmė garbė, – deja, donja Isabelė nusprendė neįsileisti dono Alechandro, būgštaudama dvigubai pakenkti savo geram vardui; pirma, pražudysianti save, jei donas Fernandas išgirsiąs bruzdesį ir apačioje aptiksiąs varžovą; antra, būsią neką geriau, jei priešas, persekiojąs doną Alechandrą, pastebėsiąs jį žengiant į vidų. Pagaliau ji sakytum surado geriausią išeitį ir, nusileidusi apačion, tarė donui Alechandrui:

– Prisiekiu savo meile, jog mielai įsileisčiau jus ne tik į namus, bet ir į širdį, kuri, kaip žinote, priklauso jums, tačiau, kaip sakote, jus persekioja, ir bus labai negražu, jeigu jie pamatys jus įeinant į mano namus tokiu vėlyvu metu, juoba kad Valensijoje esu laikoma dorybinga mergina; be to, ir viešnia dar nemiega, o ji, kaip visos moterys, labai smalsi ir ims klausinėti, kur aš taip ilgai užtrukau, netgi panorės nulipti apačion pasižiūrėti, naudodamasi draugės teisėmis. Dovanokite, kad neįsileidžiu, ir patikėkite, jog man labai sunku palikti jus pavojuje, tačiau, turėdama galvoje, koks pavojus gresia mano geram vardui, nusprendžiau nerizikuoti savo garbe ir neatidaryti jums durų.

Donas Alechandras didžiai susikrimto – kliaudamasis jos meile, jis nesitikėjo žiauraus atsakymo, juoba tokio pavojaus akivaizdoje, ir

jam tarsi akys atsivėrė; jeigu dabar būtų užpuolęs donas Garseranas, būtų netgi apsidžiaugęs, galėdamas savo pyktį prieš donją Isabelę išgiežti ant priešo arba žūti nuo jo rankos. Atsisveikindamas jis tarė:

– O kietaširde, nemaniau, jog šitokią valandą nebejausite man nei meilės, nei užuojautos, ir štai dabar supratau, kiek mažai vietos turiu jūsų širdyje; sakykime, jūs būtute praradusi gerą vardą per draugės smalsumą ar mano priešo akylumą, bet veikiai būtute jį susigrąžinusi, išsaugodama mano gyvybę ir podraug ryžtą jus vesti; apie tai jūs net nepagalvojote, matyt, turėdama savų išskaičiavimų, atitinkančių jūsų mintį, o aš tuo tarpu puoselėjau tik vieną mintį – pelnyti garbę pavadinti jus savo valdove ir žmona; tačiau, matyt, taip jau nulėmė dangus, jei atėmė iš jūsų užuojautos jausmą; ką gi, gal jos nepašykštės priešo ginklas, bet įsidėmėkite – kol gyvas nepamiršiu jūsų žemo poelgio.

Donja Isabelė buvo beatsiliepianti, po šių žodžių pasirengusi statyti korton savo gerą vargą, tačiau, kai šūktelėjo, jis jau nebegirdėjo – žingsniavo tolyn gatve, o iš paskos ėjo donas Garseranas, jau pažinęs jį ir pasiryžęs pulti.

Donja Isabelė visa tai matė drebėdama dėl jo gyvybės; tačiau viskas išėjo į gera: kai donas Garseranas prisiartino per pistoleto šūvį, gatvėje pasirodė donas Chaimė, dono Alechandro draugas, be to, tarno lydimas, ir donas Garseranas nebesiryžo pulti – mat po ano kivirčo jiedu viešai susitaikė, ir visi būtų jį pasmerkę už klastingą užpuolimą, juoba su pistoletu rankoje; tad, supratęs, jog proga prarasta, jis paskubėjo kuo greičiau dingti, kol jo nepažino, nors po teisybei donas Alechandras iš karto pasakė donui Chaimei, kas ėjo iš paskos, ir tas labai nustebo, jog donas Garseranas netesėjo žodžio ir stengiasi atsikeršyti dėl tokio menko nieko, matyt, laikydamas save skaudžiai įžeistu.

Buvo jau po pusiaunakčio, todėl donas Alechandras, be kita ko, nusprendęs patikrinti vieną staiga dingtelėjusį įtarimą, pasisakė norįs pernakvoti pas doną Chaimę; šis labai apsidžiaugė, jiedu įžengė į namus, prieš guldami pasišnekėjo apie tai, kas nutiko, ir donas Alechandras prisipažino mylėjęs donją Isabelę. Donas Chaimė žinojo šį bei tą apie jos santykius su donu Fernandu, jam pagailo draugo, pamilusio tą damą ir netgi pasiryžusio ją vesti, ir jis viską išpasakojo;

tuomet donas Alechandras įsitikino – dama neįsileido jo tik todėl, jog tuo metu pas ją buvo pirmasis gerbėjas, be to, prisiminė, kad ji uždraudė vakarais ateiti į pasimatymus kaip tik tada, kai iš Madrido pargrįžo donas Fernandas; jis pasidalijo ta mintimi su donu Chaime, ir jiedu priėjo tą pačią nuomonę, jog pas donją Isabelę buvo ne kas kitas, kaip donas Fernandas, tačiau nusprendė sužinoti viską iki galo ir nusiuntė tarną pabudėti iki aušros prie donjos Isabelės namų, o donas Chaimė savo ruožtu paliepė dėl viso pikto kitam tarnui stovėti gretimoje gatvėje priešais slaptąsias duris, pro kurias eidavo donas Fernandas; taip padarę, jiedu nuėjo gulti, bet donas Alechandras kiaurą naktį nesudėjo bluosto iš susijaudinimo. Išaušus po kokio pusvalandžio pasirodė vienas tarnas ir pranešė pastebėjęs, kaip donas Fernandas, įsisupęs į apsiaustą, išėjo iš donjos Isabelės draugės namų, o viename donjos Isabelės namo lange, žvelgiančiame į tą gatvę, įžiūrėjęs ją pačią ir gerai ją matęs, nes ilgai lydėjusi akimis nueinantį bajorą.

Taip dono Alechandro įtarimai pasitvirtino, ir meilė apgaulingajai damai išvėso: būtų buvę kvaila manyti, jog meilužiai lankosi pas jos kaimynę, penkių dešimčių metų moteriškę, žinomą sąvadautoją ir įsimylėjėlių globėją. Tokios moterys vertos visuotinės paniekos – slapčia regzdamos savo intrigas, jos žudo svetimą garbę kaip kandys drabužius ir neleidžia ramiai miegoti ne vienam vyrui, tėvui ar broliui.

Kitą naktį donas Alechandras, įsiprašęs į vieno pažįstamo namus, savo akimis matė doną Fernandą įeinant pro slaptąsias duris, o kad neliktų jokių abejonių, jis pasikėlė į terasą ir iš ten stebėjo, kaip laimingasis gerbėjas pateko į gretimą namą ir kaip donja Isabelė įsivedė jį į vidų.

Kitą dieną apdairioji dama nusprendė paguosti liūdintį gerbėją – idant visi būtų patenkinti ir niekas nesiskųstų – ir nusiuntė jam laiškutį per tarnaitę, kuri žinojo savo ponios meilės paslaptis ir už dosnų atlyginimą mielai tarnavo abiem gerbėjams. Donas Alechandras, ką tik nusnaudęs po pietų, priėmė ją tebegulėdamas ant kušetės ir, kai ta įteikė laiškutį, štai ką jame perskaitė:

Nevarginsiu jūsų, done Alechandrai, aprašinėdama, koks sielvartas drasko man krūtinę; suprantu, jūs tikriausiai pykstate, kad neparodžiau jums širdies, kaip to reikalavo jūsų meilė ir taurios prigimties damos priedermė bei tie gražūs, netgi švelnūs jausmai, kuriuos jums puoselėju. Tačiau pagalvokite patys, kokia pažeidžiama mūsų garbė ir kaip kruopščiai privalu ją sergėti, tada suprasite, kad neįsileidau jūsų tik todėl, jog tą vakarą turėjau viešnią ir būgštavau dėl savo gero vardo. Jeigu pasitikite manimi neką mažiau, nei pykstate, naktis, kurią praleidau be miego, ir šis laiškas jums pasakys, kaip aš sielvartauju. Ačiū Dievui, kad viskas išėjo į gera, kad pavojus aplenkė tiek jus, tiek mane, priešingai, jeigu jūs būtute neišvengęs mirties, aš taipgi atsisveikinčiau su gyvenimu.

Meldžiu jus numaldyti savo pyktį, jeigu mano pasiaiškinimas gali sušvelninti jūsų širdį. Atsakymas į šį laišką parodys, ar dovanojate nuoskriaudą. Būkite atlaidus, jei branginate mano gyvybę, o jūsų tesaugo dangus, kaip aš to geidžiu. Jus mylinti be galo.

Laiškas įsiutino doną Alechandrą, ir nors jis stengėsi kaip įmanydamas tai nuslėpti, tarnaitė, nenuleidusi nuo jo akių, pastebėjo, kaip mainėsi jo veidas, beskaitant laišką. Įžeistas įsimylėjėlis paprašė ją palaukti atsakymo jaukiame sode, gražiai žaliuojančiame aplink namą, paėmė rašymo reikmenis ir apmetė juodraštyje atsakymą, o paskui atrašė tokį laišką:

Jūsų pasiaiškinimai visada tik kurstydavo mano meilę, tačiau šįsyk – nors, kaip man rodos, ir nepavėluoti – jie paveikė priešingai: aš supratau, jog teisybės juose neką daugiau nei nuoširdžios meilės. Niekados nemaniau, kad esu geras tik laikinai pavaduoti kitą, išvykusį, nei kad galite taip ilgai traukti šį žaidimą, žinodama, kokia man kančia puoselėti tuščias svajones ir lūkesčius. Nesmerkiu jūsų už tai, kad neįsileidote mirties pavojaus valandą, todėl dovanoju šią nuoskriaudą, nes atjausti iškart du vyrus – tikrai neregėta malonė; negaliu dovanoti jums tik tai, kad norėjote suvilioti mane, turėdama tokį ištikimą gerbėją, ir statėte korton savo gerą vardą dėl netvarios apgaulės,

kurią atskleidžiau be kokio vargo ir susižinojau, jog vienas laimingas žmogus netrukdomas vaikščioja į jūsų namus, kame sutinkate jį išskėstomis rankomis.

Smaginkitės su juo šimtus tūkstančius metų, tik pamirškite mane dėl Dievo meilės, nes aš netinku būti tarp pašauktųjų nei esu vertas išrinktojo vardo.

Neilgai trukus šis laiškas pakliuvo į rankas donjai Isabelei, belaukiančiai tarnaitės pas draugę, kuri leido donui Fernandui vaikščioti pro savo namus; paėmusi laišką, donja Isabelė paklausė, kokios nuotaikos buvęs donas Alechandras; ši atsakė, jog atrodęs piktas ir netgi nieko nepadovanojęs, nors anksčiau neišleisdavęs be kokio niekučio; sunerimusi dama tarė:

– Sprendžiant iš tavo žodžių, šis laiškas nežada man nieko gero.

Ji atplėšė voką, perskaitė laišką ir paliko kaip nesava su popieriaus lakšteliu rankoje, nesižinodama, kas jai darosi. Draugė paklausė, kas ten rašoma, ir donja Isabelė, pristigusi jėgų kalbėti, davė jai pačiai pasiskaityti; taip draugė su didžia gėla patyrė, jog dono Fernando meilė išėjo į viešumą ir sykiu pražudė jos gerą vardą, nes atsiskleidė paslaptis, jog jis vaikščiojęs pas mylimąją per jos namą. Donja Isabelė taip sielvartavo perskaičiusi laišką, jog nepajėgė nė žodžio ištarti ir pati viena prakeikė tą dieną ir valandą, kada leido donui Alechandrui save merginti; ji guodėsi vienintele mintimi, kad jis, būdamas taurios prigimties, nepradės iš pavydo garsintis savo meilės nuotykiu – tokių dalykų mūsų dienomis reta, nes nūnai giriamasi netgi tuo, ko nebuvo, o kaip čia nutylėsi, jei kas buvo iš tikrųjų?

Donjos Isabelės nelaimės tuo nesibaigė – kai Fortūna ima sukti savo ratą mūsų galvon, viena bėda niekad nesitenkina. Taip jau atsitiko, jog donas Fernandas netyčia pastebėjo tarnaitę tuo metu, kai ji, nunešusi savo ponios laišką donui Alechandrui, ėjo iš jo namų su atsakymu rankoje; tas, kuris ne per stropiausiai tarnauja, nelabai ir saugosi – jeigu dosnusis donas Alechandras būtų apipylęs ją dovanomis kaip paprastai, ji būtų buvusi apdairesnė, bet šįsyk išėjo nepatenkinta, nieko negavusi, ir nė nesistengė slėpti to, ko nederėjo rodyti; išvydus

laišką, donui Fernandui kilo įtarimas, ir jis nusekė ją slapčiomis iki to namo, kame buvo donja Isabelė, o ten tarnaitė dar kartą apsižiopli-no – paliko duris atviras, ir donas Fernandas netrukdomas žengė į vidų, pasikėlė į viršų, niekieno nepastebėtas, ir nusiklausė, kaip donjos Isabelės draugė balsu skaitė laišką, kaip paskui jiedvi kalbėjo apie jį ir kaip susikrimtusi dama guodėsi savo nedalia. Visa tai, be to, ir anksčiau kilęs noras išvengti savo priedermės – mat patenkinta meilė ne tokia stipri kaip toji, kuri gyvena lūkesčiais, – nurodė kavalieriui išsivadavimo kelią, ir jis žengė į kambarį pas damas. Netikėtai jį išvydusios, jiedvi suglumo, o donas Fernandas, žiūrėdamas į susikrimtusią donją Isabelę, tarė:

– Aš maniau, jog mudu sieja tvirti abipusiai ryšiai ir nuoširdi meilė, skatinanti mano ryžtą garbingai apvainikuoti mudviejų draugystę jungtuvėmis; bet dabar, o nedėkingoji Isabele, matau, jog tu pamynei ištikimybę ir susiradai kitą mylimąjį, todėl laikau save laisvą nuo duoto žodžio, nes būtų neprotinga tarnauti damai, taip menkai žiūrinčiai savo garbės, o paskui visą gyvenimą nerimasčiauti ir įtarinėti, ar ji saugo mano gerą vardą.

Sulig tais žodžiais jis žengė iš kambario, patenkintas savo poelgiu, nes pagaliau nusikratė įsipareigojimo, kuris visai nepatiko jo motinai.

Donja Isabelė pristigo jėgų ištverti tokiam smūgiui – ji neteko žado, sukniubo be sąmonės ant draugės kelių ir ilgai gulėjo be nuovokos, o kai atsipeikėjo ir pradėjo guostis savo nedalia, nesižinodama, ką daryti, būtų ne vieną sugraudinusi gailiomis dejonėmis. Donas Alechandras, patyręs apie pirmąjį meilužį, jos atsisakė; donas Fernandas, pasipiktinęs neištikimybe, ją paniekino, ir ji negalėjo sugalvoti, kaip sušvelninus jo širdį – juk supyko jis teisėtai. Iki pat vakaro damos svarstė, ką daryti, tačiau jokia mintis nėjo į galvą. Sutemo naktis, ir donja Isabelė parėjo namo, o mes paliksime ją, grįšime atgal pas doną Alechandrą ir pažiūrėsime, ką jis darė toliau.

Išsiuntęs tarnaitę su atsakymu, donas Alechandras kurį laiką svarstė, ką gi jam veikti, nes jo meilei tas kelias buvo užgintas, ir garbė neleido apie jį nė pagalvoti. Beje, jam ir anksčiau patiko dailioji

donja Laudomija, anąsyk sužadinusi pavydą donjai Isabelei; buvo ji iš kilmingos giminės, su nemažu kraičiu, ir kai donas Alechandras jos tėvą ir brolį paprašė jos rankos, tie beregint sutiko ir nudžiugo, nes Valensijoje visi didžiai jį gerbė. Padavė užsakus, ir netrukus žinia apie vedybas pasklido po visą miestą ir pasiekė donją Isabelę. Nesunku įsivaizduoti, koks buvo jos sielvartas, juo labiau kad jaunoji pasirodė besanti ta pati mergina, kurios ji taip nepakentė po ano susitikimo. Ko ji tik neprikalbėjo, kaip keikė guosdamasi savo nedalią! Bet visa tai buvo niekis, palyginti su tuo, kas jos dar laukė: donas Fernandas, pagaliau ištaikęs geidžiamą progą atsisakyti damai duoto žodžio ir neatlikti savo priedermės, pasipiršo turtingai ir gražiai merginai, motinos verčiamas, surašė su ja vedybų sutartį, ir nors stengtasi išlaikyti viską paslaptyje, netrukus po Valensiją pasklido kalbos ir pasiekė donją Isabelę.

O juk ši dama taip tikėjo, jog donas Fernandas atliks savo priedermę ir jog galima sulaužyti bet kokį žodį, tik ne jo duotą! Ir štai ji pasijuto žiauriai apvilta – netekusi garbės, paties brangiausio savo papuošalo, ji turėjo žūtbūtinai sergėti tą meilę, užuot begėdiškai ėjusi į pasimatymus su donu Alechandru. Ir dar ji norėjo, kad donas Fernandas, žinodamas jos negražius darbus, ją vestų ir paskui visą gyvenimą abejotų jos ištikimybe!

Tą dieną, patyrusi apie savo gerbėjo vedybas, donja Isabelė išgiežė apmaudą ant savo dailaus veidelio, daužydama jį be gailesčio, ir ant auksinių garbanų, kurių kuokštai nuklojo grindis; jos akys virto nesenkančiais ašarų šaltiniais. Gailiai kūkčiodama ir skausmingai dūsaudama, sielvarto apimta dama kalbėjo:

– Vargas tau, nelaimingoji moterie! Tau atsimokėta nedėkingumu už tavo meilę ir pastovumą, už tai, kad buvai ištikima nedorėliui, klastūnui, išdavikui, kuris, išplėšęs tai, ką turėjai geriausia, išsižada savo priedermės ir atsilygina užmirštimi bei neištikimybe! Tebūnie tat pamoka lengvabūdėms ir vėjavaikėms, kurios patiki niekingu meilikavimu ir apgaulinga meile ir ryžtasi prarasti tai, ko niekada nebesusigrąžinsi! Kokia baisi mano nelaimė! Sielvarto draskoma širdimi šaukiuosi to, ko visi bijo, trokštu mirties, o ji negeidauja padaryti galo mano kančioms ir išvaduoti nuo negandų!

Ją aplankė draugė, leisdavusi pas ją vaikščioti per savo namus donui Fernandui, guodė kaip įmanydama, tačiau toks didis ir nepagydomas buvo jos skausmas, tokia rimta jo priežastis, jog visi raminimai nieko negelbėjo – bepigu raminti, kai yra ko tikėtis, o čia nebuvo jokios vilties, nebent viena, miglota ir tolima, jog kada nors pasimirs dono Fernando išrinktoji žmona. Geriausia būtų buvę išardyti jungtuves, tačiau kas gi galėjo sutrukdyti donui Fernandui, jeigu jųdviejų santykius gaubė paslaptis, nebuvo nei raštiškų įrodymų, nei liudytojų, išskyrus tarnaitę. Griežta bausmė ištiko donją Isabelę už jos nusižengimą, tebūnie tai pamoka toms, kurios be gėdos ir sąžinės leidžiasi į meilės nuotykius išsyk su dviem gerbėjais negalvodamos, jog praras garbę ir gerą vardą, meilužių pamestos, kaip kad atsitiko šiuo atveju. Donjai Isabelei nieko daugiau nebeliko, kaip stoti į Saidijos karališkąjį vienuolyną, taip ji ir padarė, trims dienoms praslinkus po to, kai sužinojo, kad negailestingasis jos mylimasis pasirašė vedybų sutartį. Visa Valensija stebėjosi netikėtu damos poelgiu, nes laikė ją pramogų mėgėja ir sąmojinga pašnekove ir apskritai aukštuomenės moterim, tad nesuprato tikrosios priežasties ir tarė, jog daugel kelių veda pas Dievą ir eina jais pašauktieji.

Ši dama pasirinko garbingą vyrą ir laiminga su juo nugyveno iki pat mirties. Donas Fernandas nesusilaukė įpėdinių, bet užtat niekada nestigo kivirčų, skolų ir kančių – su žmona jis nesutarė. Tik donui Alechandrui ir jo žmonai Dievas nešykštėjo nei laimės, nei vaikų, nei turtų.

* * *

Taip pasibaigė novelė, o sykiu ir diena, kurią jie praleido kelionėje. Visi pagyrė licenciatą Monsalvę už jo meistrišką plunksną, o Ordonjesas tarė:

– Jeigu visa jūsų knyga tokia pat kaip ši novelė, kurią išklausėme, duodu žodį, jog skaitytojų netrūks ir ją graibstyte graibstys. O mes tikimės išgirsti ir kitas jūsų malonybės noveles, idant neprailgtų kelias.

Monsalvė padėkojo Ordonjesui bei kitiems pakeleiviams už malonius žodžius ir pažadėjo, pristigus kalbos, mielai paskaityti savo noveles visas aliai vieną, iki atsibos jo klausyti. Visiems labai tiko jo pasiūlymas. Tuo tarpu karieta privažiavo užeigą, kiekvienas pasirinko po kambarį, visi išsiskirstė vakarienės ir miego, sutarę iš ryto anksčiau atsikelti.

Po kelių dienų keliauninkai atvyko į Kordobą, vieną seniausių ir didžiausių Andalūzijos miestų, jų karalystės sostinę maurų viešpatavimo metais: buvo jau pavakarys, ir taip jau atsitiko, jog tuo metu, kai karieta privažiavo prie miesto vartų per arbaleto šūvį, ten kovėsi dvikovoje du bajorai; vienam jų nepasisekė, ir jis susmuko žemėn, dusyk pervertas špaga, o priešininkas, palikęs jį likimo valiai, leidosi bėgti; karietai dardant pro šalį, sužeistasis visu balsu šaukėsi kunigo, ir licenciatas Monsalvė, dvasinio luomo žmogus ir nuodėmklausys, išlipo iš karietos drauge su Garaju ir Rufina, kuri panoro nei šiam, nei tam pasižiūrėti į sužeistąjį; jie suspėjo pačiu laiku, Monsalvė davė išrišimą nelaimingajam, kuris, vargais negalais išpažinęs nuodėmes, neteko žado ant Garajo rankų. Grįždamas karieton, Monsalvė pašaukė Rufiną, bet ji nenorėjo nueiti nuo savojo Garajo; tuomet pakeleiviai, nusiuntę vežėjo parankinį pranešti, kur jie žada apsistoti nakvynės, gana nemandagiai nuvažiavo sau; Rufina didžiai jais nusivylė ir pasiliko drauge su Garaju, o tas, matydamas, jog sužeistasis dar gyvas, negalėjo leisti jam nedorai mirti ir meldė visa širdimi pasikliauti Dievo malone; nelaimingasis tačiau merdėjo ir veikiai atsisveikino su šiuo pasauliu. Rufina ir Garajis sutriko nežinodami, ką daryti su kūnu, ir tuo metu pasirodė teisingumo tarnai, iš tolo pastebėjo negyvėlį Garajo glėby, šalimais moterį, o kadangi jau buvo gavę žinią apie dvikovą, palaikė jį mirties kaltininku; du sargybiniai nutvėrė Garajį ir nusivarė į miestą pas teisėją, tasai įsakė nedelsiant uždaryti jį į kalėjimą ir paliepė viršininkui nenuleisti nuo kalinio akių, o Rufiną suėmė ir parsivedė į namus. Abu stengėsi išsiteisinti pasakodami, kas nutiko iš tikrųjų, tačiau teisėjas, įtardamas Rufiną esant kaltą dėl dvikovos, jų nesiklausė ir tvirtino savo, girdi, paleisiąs juodu tik tada, kai jie įrodysią esą nekalti. Jis paliko Rufiną namie ir nuskubėjo pas korechidorą

pranešti, kas įvyko: esą už miesto sienos buvęs nukautas bajoras, ir jis, teisėjas, įsakęs lavoną parnešti į miestą, žudiką uždaryti į kalėjimą, o moterį, dėl kurios, jo manymu, buvusi dvikova, suimti. Korechidoras paliepė atvesti moterį į jo namus, ir įsakymas buvo tuojau įvykdytas.

Tuo metu pas korechidorą svečiavosi keletas bajorų ir turtingas genujietis, stambaus urmo pirklys, atvykęs su reikalais; visi susižavėjo dailiu Rufinos veidu ir grakščiu liemeniu, o labiausiai – genujietis, iš prigimties linkęs veikiai įsimylėti. Rufina krimtosi netikėtai sulaikyta kelionėje – juk jeigu jos nepaleisią, karieta rytojaus dieną išvažiuosianti be jos. Korechidoras ir jo pavaduotojas, iškart atvykęs viršininko įsakymu, pradėjo klausinėti apie dvikovą ir bajoro mirtį, o Rufina atsakinėjo, kad nieko apie tai nežinanti, ji važiavusi karieta iš Sevilijos į Madridą drauge su kitais pakeleiviais, apsistojusiais tokioje ir tokioje užeigoje, pastebėję sužeistąjį, besišaukiantį kunigo, tuomet iš karietos išlipęs dvasininkas išklausyti išpažinties, o sykiu su juo – jinai su nusenusiu dėde. Buvo jau vėlus metas, ir korechidoras nusprendė atidėti kvotą kitai dienai, o pavaduotojui liepė perspėti karietos keleivius, kad be leidimo niekur nevažiuotų iš Kordobos. Paskui Rufina grįžo atgal į teisėjo namus, laikinai tapusius jai kalėjimu, o nulydėjo ją susižavėjęs genujietis, gyvenąs toje pat gatvėje, nors būtų ją lydėjęs ir kitur gyvendamas – šitaip patiko jam gražuolė; atsisveikindamas teisėjo namuose, jis karštai pasiūlė jai savo paslaugas, o ji padėkojo manydama, jog tai vien gražūs žodžiai.

Sulaikyta Rufina iš sielvarto sukarščiavo – įsimetė karštligė.

Rytojaus dieną apklausti karietos keleiviai pasakė teisybę, Rufinos žodžiai pasitvirtino, ir Garajis atgavo laisvę, juo labiau kad paaiškėjo, kas buvo žudikas, – davė parodymus liudytojai, nuo pat pradžių matę dvikovą. Garajis susisielojo sužinojęs apie Rufinos ligą, atėjo jos lankyti ir pradėjo kalbinti ją susiimti ir važiuoti toliau, bet gydytojas, pakviestas apžiūrėti ligonės, patarė saugoti sveikatą, jeigu jai brangi gyvybė, ir jokiu būdu nejudėti iš vietos, kol nenuslūgs karštinė. Taip karieta išvyko su kitais keleiviais, Rufina atgavo savo mantą ir valdžios įsakymu atsiskaitė su vežėju, tiesa, ne už visą kelionę, o tik už dalį.

Genujietis neužmiršo savo pažado, pradėjo lankyti atvykėlę teisėjo namuose, kas dieną nešdamas jai dovanų, o tai buvo svetima jo prigimčiai, nes širdies kietumu jis prilygo seviliečiui Markinai; tačiau, įkvėpti meilės, šykštuoliai darosi dosnūs, o bailiai tampa narsuoliais. Rufina išgulėjo keletą savaičių, ir kas dieną ją lankė ponas Oktavijas Filučis – tuo vardu buvo įsimylėjęs genujietis, – o jam išėjus, jo tarnas atnešdavo kokių dovanų – čia saldumynų, čia paukštienos, ir tuo buvo patenkinti teisėjas su žmona, nes ir jiems šis tas nubyrėdavo.

Pagaliau dama atsigavo, ir genujietis pasiūlė jai persikelti į savo užmiesčio namą su sodu – pasitaisyti sveikatos žalioje vaiskioje Gvadalkivyro pakrantėje. Garajis – jos vadinamas dėde – patarė jai neatsisakyti kvietimo, nes matė, kaip tas žmogėnas ją įsimylėjęs, o žinodamas, jog tas turi daug pinigų, tikėjosi iš jo pasipelnyti kaip ir iš Markinos. Rufina paklausė patarimo ir priėmė genujiečio pasiūlymą, nusprendusi pasisvečiuoti, kol atgaus jėgas kelionei. Genujietis nenorėjo garsintis Kordoboje, jog dama keliasi į jo sodybą, būgštaudamas, kad mieste pasklis kalbos, o teisingumo tarnai turės progą apsilankyti jo namuose, tad su damos sutikimu jie padarė taip, lyg jinai iš tikrųjų paliekanti miestą ir keliaujanti toliau; sambrėškiu prie namo prijojo Garajis su varovu, užmetė ant mulų du ryšulius su manta ir, norėdami apdumti žiopliams akis, drauge su Rufina pasuko Madrido keliu, o po pusvalandžio grįžo atgal į Kordobą ir patraukė į genujiečio sodybą, esančią per du arbaleto šūvius nuo miesto; ten jų laukė ponas Oktavijas Filučis su prašmatnia vakariene; jie linksmai pavakarieniavo, ir aistringas genujietis pradėjo kur kas atviriau reikšti savo jausmus. Buvo tai stotingas vyras, įžengęs į penktą dešimtį, visada skoningai apsirengęs; prieš porą metų jis tapo našlys, su žmona sugyveno tris vaikus, bet gyvų neturėjo nė vieno; prekiavo urmu įvairiausiomis prekėmis, kurių važiavo į jo kontorą pirkliai iš Kordobos ir aplinkinių miestelių bei sodžių – visur jis turėjo klientų. Buvo truputį gobšas, tiesą pasakius, net labai gobšas, ir turėjo susikrovęs nemažą turtą: daugiau kaip dvidešimt tūkstančių eskudų grynais ir daugiau kaip penkiasdešimt tūkstančių išskolinęs už palūkanas, o ką jau kalbėti apie prekes; buvo linkęs į mokslus ir kadaise gana stropiai studijavo

Pavijoje ir Bolonijoje, ligi paveldėjo Ispanijoje mirusio brolio palikimą, tuomet įsikūrė Kordoboje, įsimylėjo vieno pirklio, savo kliento, dukterį, vedė ją ir apsiliko tame mieste.

Štai šis žmogus, apie kurį toliau kalbėsime, pamilo Rufiną ir pasikvietė į savo sodybą pasitaisyti sveikatos, turėdamas tikslą užkariauti jos širdį ir nieku gyvu neatsisakyti savo ketinimo – šitaip jį pakerėjo gražuolė. Tuo tarpu Garajis jau buvo perspėjęs Rufiną, jog iš tokio žąsinėlio kaip tas genujietis įsimiklinus galima pripašyti ganėtinai plunksnų, o kadangi jai kliuvo tokia laimė, ji nenorėjo pasirodyti nedėkinga Fortūnai, nepasinaudojusi puikia proga.

Tą vakarą jie tik sykiu pavakarieniavo ir netrukus nuėjo į savo kambarius gulti, nes buvo jau vėlus metas; tiesa, genujietis dėjosi noris grįžti į miestą, bet tarnai perkalbėjo: girdi, nakčia keliauti nesaugu, juoba dabar, kai samdoma kariuomenė ir naujokai nepėsti pavaliūkauti, be kita ko, nemaža ir vietinių padaužų, kurie naudojasi proga pasiplėšti, tikėdamiesi suversti kaltę ant vargšų kareivių, – valdžia turėtų imtis griežtų priemonių prieš šią negandą: sustiprinti naktines sargybas ir tikrinti kiekvieno apiplėšimo atvejį, o nutvėrusi vagį, bausti be jokio pasigailėjimo.

Trumpai drūtai, genujietis apsidžiaugė radęs dingstį niekur neiti iš sodybos; visą naktį jis praleido be miego, svarstydamas, kaip galėtų be didesnių išlaidų priversti viešnią atsiliepti į jo jausmus; kūrė visokiausius planus, bet ginė iš galvos labai paprastą ir gerai žinomą: laimėti širdį, nepakračius kišenės, – didžiausias mūsų dienų stebuklas.

Išaušo diena, kambarinė nunešė ligonei pusryčius ir rado ją atsikėlusią; genujietis didžiai nustebo ir nuėjo jos pabarti už tai, kad nežiūri savo sveikatos, o drauge patikrinti, ar iš tiesų jos grožis toks jau tikras ir nedirbtinis. Įžengęs į kambarį, pamatė Rufiną šukuojantis nepaprasto grožio tamsiai kaštoninius plaukus ir pašlovino Viešpatį, apdovanojusį ją tokio žavumo plaukais, o kai jinai sveikindamasi nubraukė nuo akių garbanas, dar labiau įsimylėjo pastebėjęs, kad veidas tokio pat dailumo, koks buvo vakare, – pagaliau jisai įsitikino, jog viešnios grožis tikras, nedirbtinis ir nėmaž neapgaulingas, o tai miela kiekvieno vyro širdžiai.

Rufina nesinaudojo jokiais skaistylais, baltylais, tepalais, vandenėliais bei kitokiomis priemonėmis, kuriomis moterys tik trumpina savo jaunystę, be laiko brisdamos į senatvę; prausėsi jinai tyru vandeniu, ir skruostai giedravo puikiau už nuskaistintus. Genujietis pasiūlė jai pasivaikščioti po sodą, ji padėkojo už dėmesį ir, nenorėdama pasirodyti nemandagi, nusileido apačion kaip stovi, net kasų nesusipynusi; Oktavijas be galo patenkintas žengė šalimais, kartais prilaikydamas už rankos, kad ji nesukluptų, ir taip Rufina su pasimėgimu apžiūrėjo visą sodą, o pradėjus kepinti saulei, jiedu grįžo į vidų, papusryčiavo, pasišnekėjo apie šį bei tą; paskui Rufina panoro apeiti namus, ir įsimylėjęs genujietis ėmė vedžioti ją po kambarius, nukabinėtus žymiausių dailininkų paveikslais, prašmatniais itališkais gobelenais, pristatytus raižytinių staliukų, prabangių lovų su baldakimais, – viskas ten buvo tobulai sutvarkyta ir skoningai išdėstyta.

Apėję beveik visus kambarius, jie įžengė į nedidelę kunstkamerą, iš kur vėrėsi durys į namų koplytėlę; čia buvo be galo vertingų ir puikių Romos estampų, brangakmeniais inkrustuotų sidabro bei medžio skrynelių su Dievo avinėliais[14], auksuotų spintų su begale knygų. Garajis, smalsus ir apsiskaitęs žmogus, susidomėjo knygomis ir ėmė žiūrinėti antraštes; vienoje spintoje, stovinčioje nuošaliau, pastebėjo neįprastas knygas – dailiais aptaisais ir be antraščių, atskleidė vieną – pasirodė, kad jos autorius Arnaldas de Viljanova, o šalia stovėjo Paracelsus, Rosinas, Alkindas ir Ramonas Ljuljis[15]. Pamatęs, jog Garajis susidomėjęs sklaido tas knygas, genujietis paklausė:

– Ką ten taip atidžiai žiūrinėja ponas Garajis?

– Aš čia matau ištisą alchemijos kursą, – atsakė šis, – ir, sprendžiant iš brangių aptaisų, jūsų malonybė, ko gero, domisi šiuo mokslu.

– Jūsų teisybė, – tarė genujietis, – kartais paskaitinėju. O jūs ką nors išmanote apie tas knygas?

– Juk aš atidaviau joms bemaž visą gyvenimą, – atsakė Garajis.

– Vadinasi, jūs turbūt didis alchemikas, – tarė Oktavijas.

– Tuo tarpu nesakysiu jums, kas aš toks, – atsiliepė Garajis, – pasikalbėsime apie tai vėliau; pasakysiu nebent, jog, be šių knygų, perskaičiau ir išstudijavau visus alchemikus, esu puikiai susipažinęs su

ponu Avicena, Albertu Didžiuoju, Gilgilidu, Chervu, Pitagoru, su Merlino vidinės kaitros paslaptimis ir Alegorijų knyga, su traktatais „Apie akmenų mįslę“ bei „Trys žodžiai“ ir begale kitų, tiek rankraštinių, tiek spausdintų.

– Čia tik rankraščių ir trūksta, – atsiliepė genujietis, – šiaip viską esu surinkęs. Labai malonu, kad jūsų malonybė turi potraukį į chemijos meną, kuriuo aš taip domiuosi.

– Išmanau jį neblogai, – tarė Garajis, jau apgalvojęs, kokį vylių padarys genujiečiui. – O dabar pasakysiu jums vieną dalyką, jog jūs negalėsite atsistebėti. – Ir, prisikišęs prie ausies, pakuždėjo: – Mano dukterėčia, nors ir nemoka lotyniškai, išmano neką mažiau už mane, nes nusižiūrėjusi be galo mikliai atlieka visus mano bandymus; netrukus jūs pats tuo įsitikinsite, tik dabar nieko jai neprasitarkite, nes ji baisiausiai įširs.

Geresnio būdo gudriam genujiečiui apgauti Garajis negalėjo sugalvoti, nes tasai buvo nepaprastai gobšus ir alpte alpo sukurti filosofinį akmenį, tikėdamasis prisigaminti kalnus aukso bei sidabro, ir džiaugėsi susipažinęs su tokiomis alchemijos įžymybėmis – taip apsigavo ne vienas, pražudydamas ir savo turtus, ir gyvybę.

Garajui besikalbant su Oktaviju, Rufina tuo tarpu sklaidė pramogines knygas, kurių genujietis irgi turėjo nemaža, tačiau girdėjo jųdviejų pašnekesio nuotrupas ir pastebėjo, su kokiu pasimėgimu klausėsi Oktavijas Garajo žodžių apie ją, Rufiną. Garajis iš tiesų kadaise studijavo tą meną ir netgi iššvaistė nemažus pinigus, ieškodamas filosofinio akmens, tokio slėpiningo, jog ligi šiol niekam nepavyko ko nors pasiekti, sprendžiant tą miglotą klausimą; nusivylęs savo bevaisiu darbu ir palikęs tuščiomis kišenėmis, Garajis ketino išlyginti nuostolius, apiplėšdamas tokį, kuris dar neprasiblaivęs nuo tos bergždžios svajonės kaip mūsų genujietis, o tas, pasiklausęs jo kalbų ir viskuo patikėjęs, jau tarėsi esąs pasaulio valdovas. Jis pasigyrė turįs visa, kas reikalinga tokiems bandymams, ir nusivedė į atokų kambarėlį, kame buvo žaizdrai, distiliacijos indai, kolbos, tigliai, visi alchemikų instrumentai ir krūva anglių. Garajis pamatė, jog viskas paruošta šauniam pokštui iškrėsti, o svarbiausia įsitikino, kad genujietis dedasi

dideliu alchemijos žinovu, nors iš tiesų menkai ją teišmano, – jeigu jis būtų žinojęs bent pagrindus, Garajo sumanymas būtų nuėjęs niekais. Apie alchemiją daugiau jie nebeužsiminė, nors genujietis būtų mielai apie ją kalbėjęs dieną ir naktį.

Visi trys nusileido į apatinį kambarį, kurio langai žvelgė į gražiausią sodo kampelį; ten jau stovėjo padengtas stalas, jie gardžiai pavalgė, o po pietų Garajis pasistengė, kad genujietis su Rufina pasiliktų vieni du, – apsimetė, jog marina miegas, ir nuėjo atsigulti pokaičio. Genujietis beregint atvėrė damai širdį ir pasiūlė jai naudotis viskuo, ką turėjo ir valdė; ji padėkojo nutaisiusi malonų veidą, bet atsakė vien miglotais pažadais. Viršuje ji pamatė arfą ir dabar paprašė atnešti instrumentą – muzika jai padėdavo greičiau apsukti gerbėjams galvą. Genujietis didžiai nusidžiaugė išgirdęs, kad ji moka skambinti tuo švelniu instrumentu, tuojau pat liepė atnešti arfą ir pasigyrė, jog amžinatilsį žmona ja nuostabiai skambindavusi ir jog prieš savaitę, kai pas jį viešėję keli draugai, ištempęs naujas stygas. Arfą atnešė, Rufina greitai ją suderino ir pradėjo rodyti savo meną; skambino ji meistriškai, ir genujietis žavėjosi jos pirštų miklumu ir subtiliu skoniu.

Trokšdama visai pakerėti Oktaviją savo žavingu balsu – o dainavo ji, kaip sakėme, nuostabiai, – Rufina pradėjo šį romansą:

Margoje lankų tolybėj
klega čiauška du upeliai,
susieina, susikimba
krištolinėm jie rankelėm.
Jų draugystę įstabiausią
paukščių chorai apdainuoja,
siaudžia girios jiems ūksmingos,
savo glėbyje liūliuoja.
O Lisardas[16] *nusiminęs*
tai draugystei jų pavydi,
vienišas, visų apleistas
su lyra sau guodžia širdį:

Ak, mylėti gera!
Ak, gyventi miela!
Ak pavyde, dinki!
Ak, nurimki, gėla!

Ak upeliai, draugystę pamėgę,
jūs Belisai atverkit akis,
lai pamato, kaip laimė pabėga,
kai rūstėja romi jos širdis.

Įsimylėjęs Oktavijas visai pametė galvą, klausydamasis švelnaus ir melodingo Rufinos balso, įniko liaupsinti jos dainavimo meną ir drauge tobulą skambinimą, ir anaiptol ne meilės apakintas – Rufina iš tikrųjų be galo puikiai dainavo ir skambino; ji nukaito, tarytum susidrovėjusi, ir pasakė:

– Pone Oktavijau, aš tiesiog norėjau jus palinksminti, ir jūs galite mane pagirti vien už uolumą, nes šiaip jau būtų įžūlu dainuoti jums, girdėjusiam šimtąsyk puikesnių balsų.

– Nėra tokio balso, kuris galėtų prilygti jūsiškiui, – atrėmė Oktavijas, – ir nenoriu, kad savo kuklumu žemintute pati save; didžiuokitės, ponia, tuo, kuo dosniai jus apdovanojo dangus, ir dėkokite jam už šią didžią malonę. Patikėkite, mano skonis ne pats blogiausias Kordoboje, jaunas būdamas, aš irgi mėgau dainuoti, dabar nebent liežuvis pinasi, prireikus dainuoti ispaniškai, bet užtat itališkai dainuodavau gana neblogai, pritardamas sau liutnia, kuria pusėtinai skambinu ligi šiolei.

Pastebėjęs, jog Rufina deda arfą į šalį, jis paprašė dar paskambinti, ir ji, braukdama per stygas, padainavo šį romansą:

Bečio vilnys krištolinės
duoklėmis gėles vilioja,
kad žiedais pasidabintų
girioj ir lankoj žaliojoj.
Mirtų medžiuose sutūpę,

čiulba ulba paukštužėliai,
darniai gieda labą dieną
apie meilę meilužėlę.
Iš namų Klorinda žengia,
klojas po jos kojom kloniai,
jai pavydi piemenaitės,
šypso jai gamta maloniai.

Ir džiaugias margos gėlės,
ir vėjo dvelksmas tyla,
ir vandenys nuščiūva –
nurimsta kas tik gyva.

Tik paukšteliai balsais sidabriniais
piemenėlių pakalnėse gailis:
„Jeigu plaka širdis jums krūtinėj,
iš Klorindos akių
bėkit, bėkit sykiu,
nes pražūsit iš ilgesio, meilės!“

Ir vėl genujietis Oktavijas įniko liaupsinti savo mylimosios Rufinos meną, o jinai – dėkoti už malonius žodžius; paskui jis pasiūlė jai nueiti pagulėti pokaičio ir pasikėlė į savo kambarį nusnausti.

Tuo tarpu Garajis nemiegojo, o vis svarstė, iš kurios pusės būtų lengviausia smogti Oktavijui; išgirdęs šeimininką lipant ilsėtis, nuėjo pas savo tariamą dukterėčią, išdėstė jai savo planą – esą patogiausia prisidengti chemija, mokslu, kurio žinovu dėjosi Oktavijas ir, begalinio, nepasotinamo godumo skatinamas, geidė išstudijuoti jį iš pagrindų, nes jam rodėsi, jog, atradus filosofinį akmenį – tą vandenyną, kame nuskendo tiek nelaimėlių, – jo namuose viskas pavirsią auksu, Krezas palyginti su juo būsiąs skurdžius, o Midas – elgeta.

Garajis susitarė su Rufina, kaip jiedu apmulkins ir apšvarins Oktaviją, davė jai vieną patarimą, šį tą net užrašė, nes, kaip buvo aišku iš pokalbio, genujietis nusimanė apie chemiją, todėl Rufinai reikėjo

žinoti bent jau šio mokslo pagrindus ir kai kuriuos terminus; Rufina veikiai įsikalė viską į galvą, paskui Garajis paprašė ją suktybės labui paaukoti aštuoniolika grandžių nuo tos aukso grandinės, kurią ji nusipirko prieš išvykdama iš Sevilijos, – grandinė buvo ilga, ir niekas nebūtų pastebėjęs, jog trūksta keliolikos grandžių, o jų kaip tik pakako sumanymui pradėti. Garajis nuskubėjo į miestą, sulydė grandis auksakalio dirbtuvėje ir, nedideliu aukso luitu nešinas, parėjo į sodybą – Oktavijas tuo tarpu vis dar miegojo, lyg nebūtų įsimylėjęs, ir pabudo tik svečiui sugrįžus. Garajis pamokė Rufiną, ką ji turi daryti, paskui jie susitiko su genujiečiu ir įšneko apie visokius dalykus, neturinčius nieko bendra su jų sumanymu, – darė tai tyčia, nes Garajis norėjo, kad šeimininkas pats pradėtų kalbą apie chemiją; ir iš tikrųjų toks didis buvo genujiečio godumas, jog nepraslinko nė ketvirtis valandos, o jis jau prakalbo apie rūpimą dalyką. Tuomet ir Garajis ėmė nuodugniai samprotauti apie chemiją nelyginant žmogus, išėjęs visą to menamo mokslo kursą ir patyręs nesėkmę kaip ir visi tie, kas prikiša prie jo nagus. Oktaviją apstulbino jo žinios – nors jis ir laikė save šios mokyklos geriausiu mokiniu, vis dėlto, išgirdęs svečią kalbant su tokiu išmanymu, turėjo pripažinti jo pranašumą ir atvirai tai pasakė. Tada Garajis nusprendė pagaliau pradėt spęsti savo spąstus ir, kad genujietis imtų aklai juo pasitikėti, pareiškė, jog jam vieni niekai įrodyti savo sugebėjimus ir auksu paversti bet kokį metalą; Oktavijas apsidžiaugė ir puolė karštai prašyti Garajį padaryti tokį bandymą. Paklaustas, ar turįs sodyboje anglių, atsakė, jog turi, ir nemažai, nes pats ketinęs pasigaminti filosofinį akmenį.

Jiedu užlipo į laboratoriją, kurioje neseniai visi trys lankėsi, ir Garajis, apžiūrėjęs tiglius, žaizdrus, distiliacijos aparatus bei kitus chemijos prietaisus, tarė:

– Čia yra visko, ko mums dabar reikia; aš paimsiu štai šiuos du nedidelius tiglius.

Jis užkūrė ugnį, įmetė į tiglį gabaliuką žalvario, palaukė, kol tas susilydys, ir tada parodė genujiečiui. Paskui išsitraukė iš kišenės dėžutę, iš jos – popieriuką su milteliais, pasak jo, būtinais bandymui, subėrė į tiglį ir nusinešė prie lango, ten labai mikliai, kad nė genujietis

nepastebėjo, išpylė skystą žalvarį lauk, o į tiglį įkišo aukso luitą, užvožė dangčiu ir pasakė genujiečiui, jog dabar lydinys turi kokį pusvalandį pastovėti; tuo tarpu jiedu pašnekučiavo apie šį bei tą, o genujietis vis kreipė kalbą į filosofinį akmenį, nes toksai jau buvo jo godumas, kad jam rodės, jog, išradęs tą akmenį, pasidarysiąs pasaulio valdovas.

Pagaliau Garajis nusprendė, kad jau laikas gobšuoliui parodyti savo darbo vaisių; jis nuvožė dangtį, ištraukė aukso luitą ir atkišo jį Oktavijui, o tas kone pakvaišo iš džiaugsmo, nors tuojau pat suabejojo, ar auksas tikras; Garajis įdavė jam auksą ir pasiūlė nunešti pas auksakalį – tas nustatysiąs prabą, ir jisai sužinosiąs teisybę. Oktavijas panoro tuo įsitikinti; nuėjo į miestą, patyrė, jog auksas dvidešimt dviejų karatų, ir džiūgaudamas grįžo sodybon. Garajis tuo tarpu nesnaudė – mokė Rufiną, ką daryti toliau, kad pavyktų jo sumanymas.

Visi trys pasikalbėjo valandėlę apie nusisekusį bandymą, ir Oktavijas, jau godulio, o nebe meilės perimtas, pareiškė rytojaus dieną norįs pradėti gaminti filosofinį akmenį – Garajui pažadėjo didelį atlyginimą ir apsiėmė apmokėti visas išlaidas, nors reikėtų pakloti ir dešimt tūkstančių eskudų. Garajis buvo vėtytas ir mėtytas, savo suktybę apgalvojo iš pagrindų ir į genujiečio pasiūlymą atsakė šiais žodžiais:

– Pone Oktavijau, aš jau baigiu šeštą dešimtį, vadinasi, didesnioji ir geriausioji gyvenimo dalis praeity. Mano kuklios žinios leidžia man nugyventi amželį neką blogiau už bet kurį ispanų didiką – ir per daug nesivarginti, nes padirbėjau kaip reikiant bestudijuodamas. Vaikų neturiu, visą nemažą mano turtą paveldės Rufina, mano dukterėčia; prisidūrusi tą palikimą prie to, ką paliko jai tėvas, mano brolis, ji galės kuo gražiausiai ištekėti už tokio kilmingo bajoro, koks buvo jos velionis vyras, prakilnus andalūzų didikas, ir man nėra ko gausinti jos lobių – kaip jūs matėte, man tai gana nesunku, bet aš to nedarau dėl vienos priežasties, kurią tuojau jums atskleisiu. Ispanijoje žinoma, jog mūsų laikais, be manęs, nėra žmogaus, tobulai išmanančio chemiją, gandai apie mane jau pasiekė jo didenybę, esu uoliai ieškomas visoje šalyje, bet ligi šiol turėjau laimę išvengti persekiotojų, paskleidęs žinią, jog esu tariamai iškeliavęs į Angliją. Bėgu nuo didžių malonių,

kuriomis, be abejo, apipiltų mane jo didenybė, anaiptol ne todėl, kad esu šventuolis ir niekinu šios žemės gėrybes, – tiesiog aš negeidauju nei garbės, nei malonių, už kurias turėčiau užsimokėti laisve ir iki gyvos galvos kamuotis šlovingoje vergijoje. Pasakysiu dar daugiau: nūnai jo didenybė kariauja įvairiuose pasaulio kraštuose, išlaidos tokios didelės, jog kariuomenei išlaikyti negana mokesčių ir to, ką iš Indijų gabena laivynas – tenka kreiptis pagalbos į vasalus. Taigi, jei mane surastų tie, kurie taip uoliai be paliovos manęs ieško žinodami, jog savo menu galiu be niekur nieko išgelbėti iš bėdos, aišku savaime, sučiupę pasodintų mane į tvirtovę ir ji taptų mano kalėjimu iki grabo lentos: triūsčiau tenai dieną ir naktį, gausindamas karaliaus turtus ir stiprindamas jo galybę; mielai duočiau jam aukso kartą kitą, betgi žmonių godumas nepasotinamas, jie niekados nesitenkina tuo, ką turi, o jei turi daug, dar daugiau trokšta. Štai dėl ko, pone Oktavijau, aš bėgu nuo žmonių ir slapstausi; broliui, jei būtų gyvas buvęs, ir tam nebūčiau pasakęs, ką jums patikėjau, bet aš pasikliauju jūsų taurumu ir mokėjimu saugoti paslaptį, ir, būkite tikras, neliksiu jums skolingas.

Oktavijas padėkojo Garajui už pasitikėjimą ir draugiškus jausmus, – džiūgaudamas širdyje, jis tarėsi, jog dabar jam turi pavydėti visas pasaulis. Jis karštai pritarė svečio samprotavimams: taip, gerai darąs slapstydamasis, nes, be jokios abejonės, būtų įkalintas tvirtovėje, kad nepersimestų pas kitą karalių. Pakiliausiais žodžiais išreiškęs pagarbą ir susižavėjimą jo talentu, Oktavijas patikino, jog pasirengęs jam tarnauti ir atiduoti viską, bet šiuo metu galįs pasiūlyti nebent savo turtą – tegu imąs ir rikiuojąs savo nuožiūra, tik meldžiąs dabar, kai Garajis pradėjęs rodyti savo meną, ginkdieu nevažiuoti niekur iš Kordobos, kol jo paties neapšvietęs. Garajis nė neketino leistis su juo į derybas, tik perspėjo, kad tokio brangaus metalo kaip auksas gamyba iš pradžių pareikalausianti nemaža aukso ir kad išlaidos filosofiniam akmeniui irgi būsiančios didokos, bet jeigu Oktavijas sutinkąs dalytis pelną pusiau, jis, Garajis, neturįs nieko prieš.

Genujietis to ir tetroško ir iškart pasiūlė visą jo turtą paleisti apyvarton, o Rufina pažadėjo jiems padėti: juk jinai neblogai – ir dar kaip, pridūrė Garajis, – įsidėjusi galvon dėdės pamokas.

Tad visi trys sutarė imtis darbo po trijų dienų, nusprendę, jog dieviškojo eliksyro (taip alchemikai vadina filosofinį akmenį) pagrindą turi sudaryti gyvsidabris, sušaldytas drauge su kurpelėmis, tabako kambliais, nuokanomis, blizgėmis, rudaplaukio vaiko išmatomis ir šlapimu, išdistiliuotu sykiu su alavijo milteliais, su opijaus ekstraktu, rupūžės taukais, arsenu ir salietra arba akmens druska; visų svarbiausia dalis, kaip pareiškė Garajis, esąs rudaplaukio vaiko šlapimas, todėl prašąs Oktaviją žūtbūtinai jo gauti. Oktavijas pažadėjo prasimanyti to ingrediento ir pradžiai davė Garajui penkis šimtus eskudų – tiek tasai pareikalavo neva eksperimentui reikalingoms medžiagoms įsigyti. Genujietis pasidarė nepaprastai dosnus, tikėdamasis gerai pasipelnyti, antra vertus, viską apgalvojęs, jis galutinai nusprendė vesti Rufiną, nes buvo tikras, jog, turėdamas ją per žmoną, susigiminiuosiąs su Garaju ir niekada nestokosiąs aukso. Ilgai atidėlioti sprendimo jis nė neketino ir tą pačią dieną po vakarienės, nusivedęs Garajį į sodą, išdėstė ką sugalvojęs. Garajis sumetė, kad šitaip dar greičiau pasieks tikslą, todėl pritarė Oktavijo ketinimui ir patikino, jog dukterėčiai didelė laimė turėti tokį vyrą; tik, deja, pasakė jis, esanti šiokia tokia kliūtis ir teksią kreiptis į Romą jungtuvių leidimo – mat Rufina baisiai gedėjusi vyro ir davusi įžadą įsišventinti į vienuoles, ir jie ne per seniausiai nusiuntę Šventajam Tėvui prašymą atšaukti tą įžadą, duotą sielvarto valandą, be to, ir jisai, Garajis, turėsiąs keliauti Madridan atsiimti rentos iš vieno kilmingo bajoro, kuris įkeitęs jam savo dvarą ir štai jau šešeri metai nemokąs palūkanų, kliaudamasis savo įtakinga padėtimi; tačiau jis, Garajis, pasižadąs pradėti derybas dėl vedybų, kai tik ateisiąs popiežiaus leidimas, o dėl dukterėčios sutikimo nesą ko rūpintis, nes jinai visados paklusniai pildanti jo norus. Oktavijas pasijuto devintame danguje, ir Garajis nuo to vakaro pradėjo tvarkyti jo turtą savo nuožiūra.

Toliau regzdamas pinkles, Garajis įniko pirkinėti visokiausius daiktus, jo žodžiais tariant, būtinus darbui, o iš tikrųjų tik mulkino Oktaviją; įsigijo naujų žaizdrų, naujų tiglių bei distiliacijos aparatų, tvirtindamas, jog seni nebetinka. O mūsų genujietis tuo tarpu ieškojo rudaplaukio vaiko šlapimo, stačiai iš kailio nėrėsi, nes gauti jo pasirodė

nelengva, bet – kadangi pinigui visi keliai atviri – šiaip ne taip prasimanė, nors vaiko motina, bijodama kokių kerų, ir užplėšė padorią kainą. Garajis vis atidėliojo savo cheminę išmonę, tykodamas patogios progos Oktavijui apšvarinti, o tai valandai, kada reikės nešti kudašių iš Kordobos, saugioje vietoje paslėpęs laikė du eiklius ristūnus, tam tyčia pirktus.

Tuo tarpu genujiečio akims apdumti jis garino ant ugnies visokiausius mišinius, pirkosi alchemikų vartojamų medžiagų – bronzos, žalvario, druskų ir viso kito, kūrė ugnį čia viename žaizdre, čia kitame, distiliavo kas pakliūva, kad tik apmulkintų Oktaviją, kuris, dėdamas visas viltis į bandymus, švaistė pinigus be skaičiaus. Meilės reikalai jam sekėsi kur kas geriau, nes ponia Rufina, viliodama gilyn į paspęstus spąstus, būsimų vedybų dingstimi, Garajui nematant, nešykštėjo nekaltų glamonių, ir Oktavijas galop suvis pametė galvą ir nesiskaitė su pinigais.

Bet štai Oktavijui atėjo skolinamasis raštas, kurį jis turėjo apmokėti per dvidešimt dienų, be to, svečiose šalyse subankrutavo kai kurie jo patikėtiniai, ir virš genujiečio pakibo grėsmė netekti kredito, jei galutinai nusigręš laimė; dėl viso pikto jis griebėsi tos priemonės, kurios paprastai imasi bėdos prispirti verteivos – suslepia visą labą, o paskui sprunka. Taigi ir mūsų genujietis nepasiskelbė subankrutavęs, bet apsidraudė nuo netikėtos nelaimės ir taip padėjo nejučia mūsų Rufinai ir Garajui įgyvendinti jųdviejų sumanymą.

Jo vardu Garajis, pelnęs visišką genujiečio pasitikėjimą, įdavė saugoti pinigus bei brangenybes vienam žmogui, įsakęs niekam jų neduoti, tik jiemdviem; antra tiek labo Oktavijas parsivežė į sodybą ir, Rufinai matant, sudėjo į slaptavietę, taip išmoningai įrengtą bankroto atvejui, jog niekas nebūtų jos atradęs, nebent tas, kas ją žinojo.

Tuo tarpu Garajis toliau distiliavo savo tariamus mišinius ir vis guodė genujietį viltimis, jog po dvidešimties dienų darbas būsiąs baigtas, Oktavijas gausiąs kalnus aukso ir galėsiąs nebebijoti bankroto, o sykiu būsiančios padengtos išlaidos chemijos prietaisams, kuriems, pasak Garajo, išėję per tūkstantį eskudų, nors iš tikrųjų jie kainavo ne daugiau kaip penkis šimtus realų. Tuo metu Oktavijui prireikė vykti į

Anducharą – pasitarti su patikėtiniu, kaip gelbėtis nuo bankroto, ir jis pavedė Garajui rūpintis namais, kitaip sakant, ožį paskyrė daržininku, o tas, nelaukdamas kitos tokios progos, atsiėmė saugoti įduotus pinigus bei brangenybes, palikęs vien kaltinį sidabrą, susikrovė visa, kas buvo suslėpta sodyboje, susidėjo mantą ir drauge su Rufina spruko nuo žaizdrų ir distiliacijos aparatų, vežinas tigliuose išgrynintu auksu, išvykusio genujiečio sąskaita išradęs naujovišką filosofinį akmenį.

Oktavijo tarnams sumigus, jiedu sėdo ant arklių, pasiėmę per šešis tūkstančių dukatų brangenybėmis ir pinigais, ir leidosi keliu Malagos link. Prieš išjodami, jie pridėjo anglių į žaizdrus, pripildė tiglius ir distiliacijos aparatus, viską paruošė darbui ir kad skaudžiau įgiltų Oktavijui, ant staliuko paliko laiškutį su eilėmis – tam Garajis turėjo ranką. Po to, kaip sakėme, pusiaunaktį išjojo raiti ant arklių, kuriuos iš anksto buvo parsivedę sodybon, ir leidosi kelionėn, laikydamiesi atstu nuo vieškelio. Tegul jie sau keliauja praturtėję ir laimingi, o mes tuo tarpu paseksime, kas nutiko nukentėjusiam genujiečiui.

Iš Anducharo Oktavijas pargrįžo po dviejų parų nelabai patenkintas derybomis, nes patikėtinis nesugalvojo nieko dora, kaip pataisyti reikalus ir išvengti bėdos, gresiančios tiek jo skyriui, tiek pagrindinei kontorai; vis dėlto genujietis guodėsi viltimis, kurias dėjo į Garajį, jog viskas išeisią į gera: išsigelbėsiąs nuo bankroto ir beprotiškai praturtėsiąs – taip aklai jis tikėjo chemija ar, tiesą pasakius, chimera. Parvyko jau sutemus ir sodyboje rado tik vieną tarną, paliktą Rufinai ir Garajui, visi kiti buvo Kordoboje. Tasai pasitiko šeimininką be galo liūdnu veidu, ir kai jiedu užlipo į viršų, genujietis, matydamas jį tokį susikrimtusį, truputį sunerimęs paklausė, ar nebus kas nutikę svečiams; tačiau apie juos tarnas nieko negalėjo pasakyti: nematęs, kaip jie išvykę, nes tuo metu miegojęs užrakintas savo kambaryje; taip jis pranešė šeimininkui ir dar pridūrė, jog niekaip negalėjęs atidaryti durų ir pusę dienos prasikamavęs, kol galiausiai sudaužęs jas į šipulius. Jiedu šoko ieškoti to, kas buvo palikta sodyboje, bet rado tik nudaužtas spynas ir tuščias skrynias. Visų labiausiai būgštavo Oktavijas, kad Garajis, ko gero, bus pasiglemžęs ir saugoti įduotus pinigus bei brangenybes. O kai, nuėjęs gulti, uždegė ant staliuko žvakę, pastebėjo ten gulintį laiškutį, atskleidė jį ir perskaitė štai šį romansą:

Ei alchemikai bepročiai,
godūs turto, pasišovę
dėl naudos įkeisti sielą,
užsitraukti sau nešlovę.
Štai akmuo, ilgai ieškotas,
filosofinis, ant stalo, –
auksu jis paversti gali
kokį norite metalą.
Imkit daktaro Garajo
dovaną, už dyka duotą, –
jis alchemijos pasauly
įsigijo saiką proto.
Mokėsi jis iš Rosino,
Paracelso, Morijeno[17]*,*
Aleksandro ir Alkindo,
Raimundo ir Avicenos,
iš kitų protingų vyrų,
išminties didžios be galo,
tų, kurie nagus nusvilo,
juos prikišę prie metalo.
Knybojo jisai prie knygų,
dieną naktį mokslus ėjo
ir į pabaigą išmoko
to, ką iš pradžių mokėjo.
Veltui kuitės daugel metų,
bet laimėjo daiktą didį –
sumetė, jog apsigavo,
nuo kvailumo išsigydė.
Mokslo vaisių paragavęs,
didžią išmintį suprato:
nuo tų studijų beprasmių
bėki kur tik akys mato!
Na, o jūs, kurie papaikę
aukso mįslę menat godžiai,
kad neliktute be nieko,

paklausykite jo žodžio:
Smegenys jums suminkštėję,
proto nebėra pakaušy,
juokiasi iš jūsų žmonės,
kad palikote užaušę.
Ko jūs tikitės, sakykit,
įsikalę paiką mintį?
Kad jums taurųjį metalą
atmatos pradės gaminti?
Mėšlo krūvą susikuopę,
laukiat gemant Saulės sūnų,
tą, kuris indėnų žemėj
nužengė į laivo triumą?[18]
Gal iš opijaus ekstrakto
ar iš nuokanos nuodingos
tikitės išgaut metalą,
geidžiamą visų, garbingą?
Iš meškos taukų, arseno
laukti palikuonių kvaila,
juo labiau tokių tauruolių!
Laiko jums turbūt negaila?
Stengiatės įminti prasmę
užkeikimų negirdėtų,
sklaidote knygas storiausias
tų, kur dykąją tik vėto,
po ilgų bevaisių mokslų
atsipūsti panorėję,
ir kvailų protelių penui
paikystes surašinėja.
Ar klajotute patamsiais,
prasmę sekdami miglotą,
jeigu raštuose tų vyrų
būtų bent lašelis proto?
Tariatės, jog kaip Edipui
mįslę lemta jums įminti,

bet į beprotybės liūną
būsite jūs nugramzdinti.
Jeigu tikite senovės
išminčių tiesa bylota,
jog alchemija – šviesybė
mirtingiesiems Dievo duota,
nesuprantat, kas jų siekta,
kam tie žodžiai negirdėti –
iš galvos išmušti protą,
o sykiu – ir Kalepietį[19].
Transmutacine galybe
jie vadina (va, dailiausia!)
Ragą, akmenį, miltelį,
eliksyrą, visokiausią
šlamštą, kad jų pasekėjai,
mokslo priragavę sočiai,
eitų iš galvos, ieškotų,
ko nėra, kaip tie bepročiai.
Tas jų mokslas operuoja
terminais tiksliais kaip reta,
tik juose prasmės nė kvapo,
perskaitai – ir net nukrato:
dydis pastovus be formos,
retas tankis neraginis,
medžiaga laki, akyta,
grynas mišinys garinis...
Nesunku ir išprotėti
nuo visokių -itų, -atų,
talkų, deginių, oksidų,
mineralų ir sulfatų.
Bauratu, hilipingidu,
vitrijum – kaip tik išmano,
šitaip jie druskas vadina,
rodos, piktą dvasią gena.
Gyvsidabrį, tą metalą,

į kurį viltis jie deda,
čia merkurijum vadina,
čia ekvatu, čia eufratu;
vyro atgamu – sidabrą,
mėnuliu: turįs mat galią
pelenais, anglim paversti
labą visatos dalelę.
Na, o jūs, išgauti naudą
iš tų medžiagų panūdę,
dumples dumiat visą laiką,
kepat prie žaizdrų, įgudę
sietais, retilais darbuotis,
puodus, keptuves kiloti,
grūsti, siausti, distiliuoti,
ugnį kurstyti, filtruoti.
Paišini, perdėm susmilkę,
ir apdegę, ir randuoti,
pažiūrėti jūs ne žmonės –
pragaro velniai raguoti.
Štai žiūriu į jus, bepročius,
ir be galo daros keista:
ko kvailiojat, jeigu matot,
kaip kiti apduję kvaista?
Juk, vaikydamies miražų,
be galvos suvis palikę,
vėjais pinigus paleisit
ir gyvensite nuplikę,
elgetom visi išeisit,
vargą brisite juodžiausią
kaip gramatikai, poetai,
tie, kurių pakampiuos gausiai
pamatysi be skatiko.
Taip, vargšeliai, jūs ir kvaistat,
dėl tuščių svajų, klejonių

talentą ir turtą švaistot.
Tu, Oktavijau, kvailokai
sau, o ir kitiems atrodai,
nes, panūdęs meilės, turtų,
to ir to geidei vienodai.
Na, o tas, kas rašo laišką,
pripažinki, turi galią,
jeigu turtą susidarė
iš kelių tuščių žodelių.
Kas nauda iš akmenuko
filosofinio, jei lobį
tau pelnys klasta su meile,
kai tik numatysi grobį?
Pasiekiau aš savo tikslą,
nes gražuolė nežiopsojo –
mulkį į raizgus pagavo
ir už nosies pavedžiojo.
Štai paliekame tau dumples,
tiglius, prietaisus visokius,
na, o kaip gaminti auksą,
kad gudrus, susižinoki.
Tau patarsiu: būk nepėsčias,
susiraski kokį kvailį –
atsiimsi ką praradęs,
jeigu jam nulupsi kailį;
stengsiuos, kad karaliaus herbu
ženklintų tavų monetų
niekados per amžių amžius
tavo akys neregėtų.

Ilgai skaitė apgautas genujietis pabėgusių svečių paliktas kandžias eiles; jam pakako proto suvokti, kad jiedu jį apvogė, tačiau niekaip negalėjo sugalvoti, kaip juos sučiupti. Vis dėlto jis dar puoselėjo viltį, jog Kordoboje įduotas saugoti turtas tebėra neliestas ir jog

pavyks nutverti grobikus. Visą naktį jis vartėsi lovoje, tik, deja, ne meilė viliūgei Rufinai neleido jam sumerkti akių – drauge su pinigais pragaišo ir meilė, – o mintis, kad jį taip gėdingai apmulkino suktas klastūnas; jis prakeikė tą dieną, kai susidomėjo chemija, nors privalėjo dėkoti Dievui, kad taip atsitiko, nes svečių išdaiga amžinai nuslopino norą vėlei imtis bandymų.

Vos prašvitus, Oktavijas atsikėlė ir nuskubėjo į miestą susižinoti, ar buvo Garajis užsukęs pas žmogų, paėmusį saugoti pinigus ir brangenybes; paklaustas žmogus atsakė, jog taip, buvęs ir viską atsiėmęs, nes Oktavijo buvę parikiuota duoti Garajui, ko tik tas pareikalausiąs. Genujietis vos galo negavo iš nevilties ir sielvarto, paskui pradėjo plyšoti ir draskytis – jo labo saugotojas būtų galėjęs pamanyti, kad jis kuoktelėjo, jei būtų nežinojęs to siutimo priežasties. Žmogėnas paguodė jį kaip įmanydamas ir patarė kaip galima greičiau ieškoti nusikaltėlių; genujietis, nešykštėdamas pinigų, padarė, ką galėjo, ir visais keliais buvo išsiuntinėti komisarai su žymių aprašymais, tačiau Rufina su Garaju keliavo tokia neįprasta kryptimi, jog niekam į galvą neatėjo mintis jų ten ieškoti; tad komisarai pargrįžo Kordobon nieko nepešę ir pareikalavo atlyginimo, ir apvogtam Oktavijui teko vėl pakratyti kišenę.

Netrukus po miestą pasklido gandas, kad genujietis, gavęs dar vieną skolinamąjį raštą, nusprendė pakelti sparnus ir paspruko į Genują, išsiveždamas turto likučius, o savo kreditorius paliko it šunį pabučiavusius – dabar nebebuvo iš ko reikalauti apmokėti skolas bei vekselius. Taip paprastai daro visi tie, kurie imasi didžių darbų neturėdami kapitalo ir tikėdamiesi pabėgti, bėdai prispyrus.

TREČIA KNYGA

Kiek įkerta lėkė ant arklių Rufina ir Garajis šunkeliais Malagos link; keturias naktis jie praleido po grynu dangumi, nedrįsdami užsukti į kokį sodžių, kad nepakliūtų į teisingumo rankas, nes visai pagrįstai būgštavo, jog genujietis stengsis iš paskutiniųjų juos surasti. Pagaliau jiedu nusprendė, jog persirengus nebėra ko per daug bijoti, tik saugojosi rodytis pakelės sodžiuose; Garajis nebent kartais užsukdavo į kokį kaimą apsirūpinti maistu, o šiaip jie nakvodavo atvirame lauke, juoba kad tvyrojo šilti orai.

Vieną vakarą, saulėlydžiu, jiedu prijojo mišką ir, nuogąstaudami, kad žemai pakibę debesys nepratrūktų kruša ir liūtimi, kurią žadėjo griausminga perkūnija, įsigavo į pačią tankmę, o ten pasislėpė po vešliomis šakomis nuo kiaurai merkiančio lietaus, prapliupusio iš dangaus sykiu su kruša. Tokios pat baimės vejami ir kiti susirado prieglobstį miške ir apsistojo visiškai netoli tos vietos, kame įsikūrė Garajis su Rufina. Jų balsai patraukė Garajo dėmesį, ir jis tylutėliai nusėlino į tą pusę ir, pasislėpęs krūmuose, ėmė klausytis. Kalbėjosi trys vyrai, ir, Garajui prisiartinus, vienas jų tarė:

– Jeigu šiąnakt neišsiblaivys, draugužiai, nė velnio nepavyks mūsų žygis, nes per tokį lietų neišeis padaryti, ką sumanėme.

– Kas be ko, – atsiliepė kitas, – ir atsiskyrėlis veltui lauks mūsų su laimikiu savo kalvoje.

– Žmogus kokių reta, – tarė trečias, – jo abitas – puikiausia priedanga mūsų vagystėms; tiesiog nuostabu, kaip jis sugebėjo palenkti savo pusėn tuos, kurie jam atidavė tą būstą.

– Jis taip meistriškai apsimeta ir taip išmoningai veidmainiauja, kad gali bet kam apdumti akis, – atsakė pirmas. – Kitaip negi būtų visame krašte pagarsėjęs šventu žmogumi, o juk didesnio sukčiaus niekur čia nerasi.

– Jau dvylika metų, kai jį pažįstu, – įsiterpė antras, – visą tą laiką jis slepia vogtus daiktus ir turi tokią laimę, jog nė karto neperžengė kalėjimo slenksčio, nors kiti įkliūva jau iš pirmo sykio.

– Jisai visiems mums paspara, – tarė trečias, – o tas rūsys, kurį jis išsikasė savo būste, puiki slėptuvė mūsų grobiui. Štai ir užvakar

teko kirtis su paplėšais, tokio laimikio dar niekad nepasitaikė šiame krašte – pusantro tūkstančio eskudų išveržėme iš kiaulienos pirklio.

– Duodu žodį, jog pelnysite antra tiek, – tarė vėl pirmasis, – kad tik oras pasitaisytų!

Jie pradėjo tartis, kaip geriausia imtis tos vagystės, ir Garajis nepraleido nė žodžio. Kraštas jam buvo gerai žinomas, skersai išilgai išvaikščiotas, pažinojo jis ir atsiskyrėlį, tik laikė jį šventu žmogum nė neįtardamas, kad jis verčiasi tokiais dalykais ir kad jo būstas – vagių lindynė.

Paskui jis grįžo pas Rufiną ir papasakojo ką girdėjęs; abudu nuščiuvo būgštaudami, kad tik nesužvengtų arkliai ir jųdviejų neišduotų: sumanę naują vagystę, vis dėlto jie nenorėjo prarasti, ką turėjo. Jiems pasisekė – arkliai stovėjo tyliai, dangus prasiblaivė, ir plėšikai patraukė į savo žygį. Išgirdę juos nueinant, Garajis ir Rufina nujojo į artimiausią smuklę, ten pernakvojo ir kitą dieną aptarė, ką darysią toliau (apie tai vėliau papasakosime) – nakčia nusiklausytas trijų vagių pokalbis pakišo mintį griebtis naujo vyliaus; tad, viską apšnekėję, nužygiavo link kalvos, kame savo būste gyveno brolis Krispinas – tuo vardu jis buvo vadinamas, pasidaręs atsiskyrėliu, o šiaip jau tarp vagių buvo šaukiamas Kosme Piktadariu.

Rufina gerai išmoko savo vaidmenį ir, kai Garajis pririšo ją prie medžio, augančio kalvos atšlaitėje netoli atsiskyrėlio būsto, pratrūko rypauti ir aimanuoti:

– Nejaugi niekas neužstos nelaimingos moters, kuriai gresia mirtis? Viešpatie, pasigailėk manęs ir nubausk nedorėlį, pasikėsinusį į mano nekaltybę!

Tuomet, kaip jųdviejų buvo sutarta, įsiterpė Garajis:

– Gali sau rėkti kiek tinkama, niekas tau nepadės! Verčiau melski Dievą, kad priimtų tavo sielą, kol dar turi kelias minutes laiko, o štai pririšiu prie medžio ir nusmeigsiu!

Krispinas susyk išgirdo šaukiant moterį; taip jau atsitiko, jog tą vakarą jis buvo vienas – paprastai pas jį ateidavo nakvynės toli gražu nešventi žmonės, amato bendrai. Nesitikėdamas įbauginti nedorėlių pamokslais, vienuolis pasiėmė dvi muškietas ir, nubėgęs į tą vietą,

kur buvo Garajis ir Rufina, iššovė; Garajui to ir tereikėjo – jis buvo susitaręs su Rufina, jog iškart leisis į kojas, o čia kaip tyčia pasitaikė tokia dingstis apsimesti, kad jis išsigando šaunamojo ginklo, tad šoko į balną, nutvėrė už pavadžio kitą arklį ir nurūko šalin.

Krispinas žengė artyn ir, šviečiant ką tik patekėjusiam mėnuliui, išvydo Rufiną, kuri liejo netikras ašaras, dėdamasi vos gyva iš baimės, o pastebėjusi veidmainį atsiskyrėlį, nusprendė dar geriau atlikti savo vaidmenį ir suriko:

– Tai grįžti, nevidone, manęs nužudyti? Tavęs nebaugina nė grėsmingas muškietos šūvis? Ką gi, štai aš, smeik durklu, bet įsidėmėk, jog dangus negailestingai nubaus tave už piktadarystę, už nekaltai įtariamos moters mirtį!

Tuomet Krispinas priėjęs tarė:

– Ponia, aš ne tas, kuriuo mane laikote; aš atėjau išgelbėti jus iš bėdos ir apginti jūsų gyvybę. Kurgi tas nedorėlis, kėsinęsis į jūsų garbę? Užmiršęs nuolankumą, pritinkamą mūsų luomo žmonėms, atėjau apsiginklavęs štai šiomis muškietomis ginti jūsų nuo nevidono, nes pamaniau, jog tuo pasitarnausiu Dievui.

Sulig tais žodžiais jis pradėjo narplioti mazgus, o kai atrišo Rufiną nuo medžio, ji puolė jam po kojų, šaukdama:

– Tik jūs, broli Krispinai (ji jau žinojo, kuo jis vardu) galėjote taip stebuklingai mane išgelbėti: tikriausiai Viešpats jums apreiškė, kokia čia rengiama piktadarystė, kad jūs, paėmęs į rankas ginklus, tokius neįprastus jūsų luomo žmogui, atbėgote į pagalbą, pasiryžęs įvykdyti dangaus valią ir nubausti nevidoną. Teatlygina jums Dievas, o aš, silpna moteris, galiu nebent nuolankiai padėkoti jums, kad išgelbėjote man gyvybę, kurią kėsinosi atimti įtūžio pagautas brolis, patikėjęs šmeižikų kalbomis.

Moteris labai patiko broliui Krispinui, kuris turėjo silpnybę dailiajai lyčiai, tačiau, veidmainiškai dangstydamasis kuklumu bei dora, susitvardęs nepasakė meilių žodelių, vos nenutrūkusių nuo liežuvio, ir, apsišarvavęs tariamu šventumu, tarė:

– Sese mano, nesu vertas dangaus malonių, bet užtat geidžiu sekti šventųjų pavyzdžiu, šiuose tyruose uoliai tarnaudamas Viešpačiui.

Apvaizda pasinaudojo manimi, gelbėdama jums gyvybę. Ačiū Dievui, viskas baigėsi laimingai! Galiu pasiūlyti jums varganą savo būstą galvai priglausti šią naktį, o ir kitas, ligi surasime kokią patogesnę buveinę ir ligi numalš jūsų brolio rūstybė; iš grynos širdies, artimo meilės vedamas, siūlau jums šią pastogę, nes vilkiu abitą, vien trokšdamas daryti gera.

Rufina vėl pradėjo dėkoti, gausiai liedama ašaras, kurių moterims pirkti nereikia; pasiūlymą ji, aišku, priėmė, nes turėjo tikslą įsigauti į jo būstą, tad jiedu patraukė kalvos link, ir atsiskyréliui, jau įsižiūrėjusiam Rufiną, galvon lindo visokios nuodėmingos mintys. Jiems beeinant, vylingoji gražuolė dėjosi labiau nuvargusi, nekaip buvo iš tikrųjų, ir Krispinas stengėsi jai pagelbėti, tolydžio prilaikydamas už rankos; pagaliau jis atidarė duris ir įsivedė į vidų: pasienyje stovėjo maigūnas, ant kurio tariamai miegojo atsiskyrėlis, šalia jo – gremėzdiškas staliukas, galvūgaly kabojo Nukryžiuotasis, kojūgaly gulėjo kaukolė, o ant vinies kabaliavo bizūnas.

Rufina apstulbo išvydusi tokį vaizdą ir pradėjo gailėtis, jog čionai atėjo – būsto skurdumas ir nužemintas atsiskyrėlio elgesys tarsi prieštaravo miške girdėtiems trijų plėšikų žodžiams. Matydamas, kad ji apžiūrinėja visą jo labą, Krispinas tarė:

– Sesute, ši pastogė tikriausiai jums atrodo labai vargana ir jums baugu daros pagalvojus, jog turėsite praleisti naktį be jokių ištaigų, bet nesikrimskite, nes jums pasisekė – šiąnakt nelaukiu maldininkų, kurie paprastai ateina į mano būstą devynių dienų pamaldoms, o jie apdairūs žmonės ir šičia laiko atsargai paklodžių bei apklotų.

Veidmainys melavo, nes spėjo susižinoti, jog Rufina ne iš Malagos, ir todėl be jokios baimės pripaistė, kad turįs maldininkų patalynę, o iš tikrųjų pats mėgo miegoti minkštai ir ištaigiai, užtat laikė pasislėpęs purių čiužinių bei paklodžių vienam, o ir dviem guoliams pataisyti, nes dažnai apnakvindavo slaptus svečius. Patalynę ir visą labą jis laikė sukrovęs rūsyje, slapčia išraustame po būstu, ten pat jisai saugojo ir daiktus, prieš savininkų valią vagių atgabentus. Vienuolis paprašė viešnią palūkėti, mikliai nulipo į rūsį, iškėlė patalynę ir pataisė guolį gretimame kambarėlyje. Pavakarieniavo jiedu kur kas

geriau, nei tikėjosi Rufina, nes netrūko nei ankstyvųjų vaisių, nei šaltos triušienos, nei troškinio su pagardais, kurį, pasak Krispino, atnešęs vienas dievobaimingas žmogus, daug gera jam padaręs. Rufina, tramdydama savo linksmą prigimtį, prie stalo laikėsi labai santūriai ir dėjosi, jog iš sielvarto negali nuryti nė kąsnio; atsiskyrėlis irgi stengėsi nuslėpti, kad su jo apetitu jam vienam būtų buvę maža tos vakarienės, tad derinosi prie Rufinos, bet užtat ryte rijo ją akimis. Pavalgęs jis sukalbėjo padėkos maldą, kaip kad palaimino valgį prieš vakarienę, paskiau, nuėmęs nuo stalo varganą, bet užtat švarutėlę staltiesę, pasiteiravo, kodėl brolis kėsinęsis nužudyti Rufiną, ir paprašė ją viską papasakoti. Ir jinai, tarsi atsidėkodama svetingam šeimininkui už pastogę ir vaišes, prabilo šiais žodžiais:

– Nors ir kaip skaudu minėti praeitį, dvasiškasis tėve, bet esu jums taip dėkinga, jog negaliu neatsiteisti geru už gera ir nepatenkinti jūsų prašymo, tad klausykitės, kas man nutiko.

Esu kilusi iš Almerijos, iš senos kilmingos bajorų šeimos, nes mano protėviai gyveno tame mieste nuo neatmenamų laikų. Šeimoje augome dviese su broliu, metais vyresniu už mane, o kai man suėjo penkiolika metų, tėvai pasimirė. Buvau tuomet jaunutė ir, kaip matote, gana išvaizdi, turėjau nemaža gerbėjų, siekiančių mano rankos, tačiau broliui nė vienas nepatiko, vis išrasdavo kokią ydą – to giminė per prasta, to būdas nekoks, – žodžiu sakant, pagaliau visus atgrėsė nuo manęs. Man rodos, priežastis buvo kita, brolis stačiai norėjo uždaryti mane į vienuolyną, kame gyveno dvi tetos, o tokią mintį man įpiršo nuolatiniai jųdviejų įkalbinėjimai įsišventinti į vienuoles; tačiau manęs niekados neviliojo toks gyvenimas, ir aš nesileidau jų įšnekama, todėl brolis buvo didžiai manimi nepatenkintas. Tuo metu iš Flandrijos atvyko vienas bajoras, palikęs Almeriją dar vaikas būdamas; už kovinius nuopelnus jam buvo suteiktas iš pradžių pėstijos, vėliau raitijos kapitono laipsnis; panūdęs pasisvečiuoti gimtinėje, su generolo žinia jis grįžo Almerijon ir pakerėjo visus savo prašmatnia apranga. Palikimas jo buvo ne per didžiausias, o ir tas sumažėjo, nusmukus pajamoms per tą laiką, kol jo nebuvo gimtinėje. Kartą jis pastebėjo mane bažnyčioje, susižinojo, kas aš tokia, matyt, liko patenkintas ir įsimylėjo, nes pradėjo prie manęs meilintis ir rašyti man

laiškus; idant jums neprailgtų klausytis, pasakysiu nebent, kad jo mandagumas, tolygi kilmė ir dorybės paskatino mane atsiliepti į jo meilę, ir aš, būdama tikra, jog anksčiau ar vėliau už jo ištekėsiu, įsileidau jį į namus. Bijoti jam nebuvo ko, nes brolis tuo metu sirgo sunkia nepagydoma liga ir beveik laukė mirties. Dieve, kodėl jis nepasimirė, tada nebūčiau patyrusi tiek sielvarto! Vienas mano gerbėjas iš pavydo, jog atvykėlis taip veikiai pelnė mano palankumą ir malonę, pradėjo jį sekti ir kartą pastebėjo jį įžengiant į mano namus ir išeinant netinkamu laiku; trokšdamas atsikeršyti man už tai, kad jį atstūmiau, jis nusprendė papasakoti broliui, kas darosi jo namuose, ir štai vieną dieną, nuėjęs jo aplankyti, pasiliko su juo akis į akį ir pranešė, ką matęs.

Tuo metu brolis jautėsi sustiprėjęs ir po truputį vaikščiojo, jam nebuvo sunku pačiam savo akimis įsitikinti, jog tasai mano gerbėjas sakė teisybę; tuo metu jis buvo per silpnas keršyti, tad nusprendė laukti patogesnės progos, baisiai niršdamas, jog nukreipiau žvilgsnį į kapitoną – nebūtų taip tūžęs, jei būčiau įsižiūrėjusi ką kitą, nes vienu tarpu buvo žiauriai susikirtęs su vyresniuoju kapitono broliu ir nuo to laiko jų santykiai pasidarė priešiški.

Pagaliau brolis visiškai pasitaisė; tuo metu kapitonas buvo išvykęs sostinėn su reikalais, ir jis pasiūlė man važiuoti Malagon pasimatyti su kita teta, Šventojo Bernardo ordino vienuole; patikėjau juo, nė neįtardama, kad jis viską žino, ir mielai sutikau važiuoti, nes labai mylėjau tą tetą, o ir ji linko į mane visa širdimi, dažnai siuntinėjo dovanas. Mes iškeliavome, o kai, dviejų tarnų lydimi, ant dviejų eiklių ristūnų prijojome šį mišką, jis paliepė tarnams šuoliuoti pirmiems ir užsakyti kambarius viešbutyje; temstant atsidūrėme toje vietoje, kur jūs mane suradote, brolis jėga nutraukė mane nuo arklio, nuplakė ir, be abejo, būtų nužudęs, jeigu jūs nebūtute manęs išgelbėjęs, – šūvio griausmas jį taip nugąsdino, kad jis leidosi bėgti, palikęs mane pririštą prie medžio. Tesaugo jus Dievas, o aš kol gyva nepamiršiu to gero darbo!

Brolis Krispinas pradėjo guosti viešnią ir siūlytis pagelbėti kuo tik įmanoma, tačiau buvo jau vėlus metas, ir jiedu nuėjo gulti, nors Krispinas, ligi ausų įsimylėjęs Rufiną, negalėjo sudėti bluosto svarstydamas, kaip be triukšmo pasiekus savo tikslą. Rufina miegojo tam tyčia paklotame guolyje, o Krispinas ilsėjosi kitame – ištaigiame ir

paslėptame nuo pašalinių akių, nes nebuvo linkęs savęs kamuoti. Visą naktį jis nesumerkė akių galvodamas, kaip atskleisti viešniai savo meilę; taip bemąstant, jį užklupo rytmetys su skambiomis paukščių giesmėmis, plaukiančiomis iš aplinkinių laukų; Krispinas pašoko ant kojų, neilgai trukus atsikėlė Rufina ir, per atsiskyrėlio celę patekusi koplytėlėn, pamatė jį klūpantį; išgirdęs žingsnius, Krispinas akimirką nustojo melstis – jeigu tik jis meldėsi – ir grįžtelėjo į ją, netverdamas aistra, kankinančia jį nuo praeito vakaro; Rufina irgi mokėjo neką blogiau veidmainiauti – išklūpojo kur kas ilgiau, nekaip būtų norėjusi, nes nepasižymėjo pamaldumu. Krispinui pasikėlus, ji taipgi atsistojo. Vienuolis priėjo prie jos ir tarė:

– Tegul bus pagarbintas, sese Kristuje! Teišklauso Viešpats mano maldas ir tesiunčia palaimą tavo kūnui ir sielai! Sakyk, Dievo kūriny – ir tobulumo viršūne! – kaip miegojai?

– Neblogai, dvasiškasis tėve, jūsų rūpesčio dėka, – atsakė jinai, – nors iš tikrųjų širdgėla neleido man sumerkti akių.

– Turbūt niekas neteikia žmogui tiek stiprybės kaip miegas, – tarė Krispinas, – man rodos, jis reikalingas neką mažiau nei maistas. Patikėki visus savo rūpesčius Dievui, ir tavo sielvartas pavirs džiaugsmu.

– Pasikliaukime begaline Jo malone, – atsiliepė Rufina.

Jiedu išėjo į sodelį, iš kur atsivėrė vaizdas į laukus, susėdo, ir Krispinas prabilo šiais žodžiais:

– Žinia, matydamas vyrus prarandant ramybę ir atilsį dėl moters grožio, iš dalies juos pateisinu, nes žmogaus prigimtis reikalauja savo ir kreipia mūsų žvilgsnius ten, kur akims maloniausia žiūrėti, juo labiau kai regime vieną puikiausių pavyzdžių, kuriame Dievo Apvaizda leidžia mums įžvelgti angelams būdingą dangiškąjį grožį. Nuo to laiko, kai nekalto amžiaus pasišalinau iš šio pasaulio, stengiuosi nežiūrėti į gražias moteris, nes stebėti jas labai pavojinga – iš savo patyrimo žinau, jog sunerimsta širdis, įsistebeilijus į gražuolę; į tuos raizgus stengiasi įvilioti šėtonas, geisdamas pavergti žmones, kurie jo šalinasi. Visa tai sakau todėl, idant suprastute, kokią didelę auką padariau pasiūlydamas jums prieglobstį, – juk jūsų veidas grūmoja didžiausiu pavojum mano sielai, nes savo dailumu keri ir veda iš proto.

Nesistebėkite mano žodžiais, nepritinkamais mano luomui: aš – žmogus ir, akimirką užmiršęs savo padėtį, privalau viską jums išsakyti.

Jo veidas paraudo iš gėdos, kurios jis neturėjo nė trupučio, o Rufina irgi pasistengė apsimesti neką mažiau susidrovėjusi; kadangi pasitaikė puiki proga, reikėjo nedelsiant čiupti ją už pakarpos ir skubėti toliau numatytu klastos keliu, ir ji tarė:

– Nors ir netikiu, jog esu iš tų, kurių grožis atima vyrams ramybę, vis dėlto prisipažįstu, broli Krispinai, sutinku su jūsų nuomone: grožio jėga tokia didi, kad ir mane, moterį, nenugalimai traukia ir keri vyrų dailumas, tad aš nėmaž nesistebiu, jog įsimylėję vyrai pridaro kvailysčių, nes širdį pavergusio grožio galia nežino saiko; savaime suprantama, kad ji veikia ir tuos, kurie nusišalina nuo žemiškojo gyvenimo, juk jiems nesvetimos žmogiškos aistros. Juo labiau vertinu ir jūsų svetingumą, jeigu mano labui paaukojote savo ramybę; nieku gyvu nenorėčiau jūsų trikdyti, bet dabar galiu nebent duoti jums šventą ramumą ir pasišalinti iš jūsų namų, jeigu jums taip sunku ir gaištinga matyti mane savo pastogėje; nieko daugiau netrokštu, tik atsiteisti jums, jei ne tuo pačiu, tai bent nuoširdžiu atvirumu, ir pasakyti, kaip didžiai apgailestauju, kad paskubėjote nusišalinti nuo žemiškojo gyvenimo ir pasirinkote vienatvę – nors ji ir išganinga jūsų sielai, vis dėlto manau, kad jūs sklidinas dorybių, kurios būtų jums pelniusios visuotinę pagarbą ir meilę, o išeiti į tyrus būtute galėjęs ir vėliau.

Įteikliai šnekėjo Rufina, ir brolis Krispinas, jos žodžių pakerėtas, išdrįso prisipažinti, jog jį pavergė jos grožis ir jog jis neteko ramybės tą pačią valandėlę, kai jinai įžengė į jo būstą, ir beprotiškai pamilo. Rufina atlaidžiai jį išklausė ir pasakė, jog negalinti jo smerkti už jausmus, būdingus visiems žmonėms; turėdama galvoje savo sumanymą, ji suteikė jam šiokių tokių vilčių, ir Krispinas paliko didžiai patenkintas.

Dvi dienas pagret Rufina nesikėlė iš lovos, dėdamasi negalinga, ir šeimininkas atsidavusiai ją slaugė ir vaišino visokiausiais gardumynais, kurių nakčia atnešdavo jo bičiuliai iš Kako[20] brolijos.

Be galo drąsi pasirodė Rufina, pasiryžusi gyventi akis į akį su vyru tokioje nuošalioje vietoje, o žengė tokį drąsų žingsnį tik todėl,

kad žinojo, kaip didžiai jis myli ją ir godoja – mat tobula meilė visada esti drovi, nė vienas tikras įsimylėjėlis nedrįs kokiu grubiu veiksmu užgauti mylimos moters; taip buvo ir Krispinui. Ji guodė atsiskyrėlį pažadais – girdi, būsianti jam palankesnė, tik sužinojusi, jog brolis išvykęs iš Malagos, o šiuo tarpu nesijaučianti saugi jo pastogėje ir, baimės apimta, negalinti deramai įvertinti visų savo geradario dorybių, kurių vis daugiau įžiūrinti kas dieną. Taip ji laikė Krispiną pažabotą, ir tas, puoselėdamas viltį susilaukti didesnių malonių, žadėjo imtis žygių ir susižinoti per draugus, ar jos brolis tebėra Malagoje.

Trečią naktį atsilankė trys Krispino draugai, ištikimi idėjos broliai, nešini atsakančiu grobiu, – tik dabar jiems pavyko tas žygis, apie kurį jie šnekėjo miške aną darganotą vakarą, kai Garajis nusiklausė jų pokalbį; atnešė jie du kapšus skambių dublonų, viso labo pusantro tūkstančio eskudų. Jiems turėjo pagelbėti Krispinas, slapčia įleisdamas į namus, kur jam duodavo išmaldos, tačiau tą naktį lietus sutrukdė jam nueiti į miestą, ir tik dabar jie sugebėjo įsibrauti į tuos namus, pasitelkę berniuką, kuris, tam tyčia apnakvintas pas pirklį, pusiaunaktį atšovė jiems duris.

Taip tie trys vagys atsidūrė atsiskyrėlio būste; Krispinas paslėpė viešnią ir, nepabūgęs išsiduoti, su kuo sutapęs, priėmė svečius, nes ja pasitikėjo ir buvo tikras, kad ji padės jam visame kame. Jisai patiekė bendrams vakarienę, o pavalgę jie pradėjo šnekučiuotis apie šį bei tą; vienas jų kadaise ėjo mokslus, bet paskiau užmetė juos ir pasidavė į pavojų kupiną vagių gyvenimą, nors iš prigimties buvo doras ir kilęs iš geros šeimos. Visuose sambūriuose jisai garsėjo kaip neprilygstamas pramaniūgas ir smagus pašnekovas, tad ir dabar Krispinas paprašė jį papasakoti kokią istoriją ar novelę, kurių buvo skaitęs be skaičiaus, kad neprailgtų vakaras ir pavalgius nereiktų iškart eiti gulti. Be to, jis norėjo suteikti pramogą Rufinai, kuri girdėjo jų kalbas, gulėdama galiniame kambarėlyje greta būsto, kame sėdėjo trys vagys, ir džiaugėsi pagaliau įsitikinusi, jog Krispinas iš tikrųjų globoja tuos godotinus žmones. Visų prašomas, vagis nesispyrė ir pradėjo savo pasakojimą.

Antra novelė

GRAFAS DARŽINIS

Donas Pedras Osorijas i Toledas, prakilnios giminės atžala, gimė Viljafrankoje del Bjerse, miestelyje, menančiame garsius senovės laikus, Galisijos karalystės pasienyje. Augo jis drauge su vyresniuoju broliu donu Fernandu Osoriju ir seserimi, vardu donja Konstansa; penkiolikos metų neteko tėvų ir turėjo žengti keliu, skirtu jaunesniesiems sūnums, kuriems tenka mažiausioji palikimo dalis, tad išvyko kariauti į Flandriją ir ten, pradėjęs vėliavininku, savo žygdarbiais kovoje su maištingais olandais netrukus pelnė kapitono laipsnį, o vėliau, kai dar labiau pasižymėjo, pats jo šviesybė erchercogas Albertas įšventino jį į Alkantaros ordino riterius ir pažadėjo artimiausiu metu ligi gyvos galvos skirti dvarą, jo didenybės atiduotą ordino žiniai. Donas Pedras šlovingai kariavo toliau, kol su priešu buvo pasirašytos vienerių metų paliaubos; ta dingstimi, taipgi gavęs žinią apie vyresniojo brolio mirtį, jis pasiprašė leidimo atsilankyti gimtinėje, kame jo laukė du brolio vaikai ir sesuo: vaikams reikėjo globos, seseriai – paspirties.

Viljafrankon donas Pedras atvyko tuo metu, kai sesuo jau dvi savaitės viešėjo pas tetą iš tėvo pusės, našlę, kuri išsivežė ją į Valjadolidą, tuometinę sostinę, nusprendusi testamentu palikti dukterėčiai savo turtą, idant mergelė turėtų padorų kraitį.

Parvykęs gimtinėn, donas Pedras pradėjo tuojau pat rikiuoti velionio brolio turtą, o sutvarkęs visus reikalus ir abu brolėnus pavedęs auklėti nusenusiam giminaičiui, nusprendė nukilti Valjadolidan pasimatyti su seserim. Jau susirengęs kelionėn, vieną dieną atsikliuvo didžiojoje Viljafrankos aikštėje ir pastebėjo minią, paskui du palankinus plūstančią link viešbučio aikštės gale; pirmajame sėdėjo garbingo amžiaus bajoras, o kitame – dama, grožiu ir prabangiais pašvitais sužavėjusi visus ir ypačiai doną Pedrą; lyg pakerėtas jis prisidengė veidą apsiaustu ir nuėjo paskui palankiną, neimdamas į galvą, ką gali apie jį pamanyti žmonės. Prie viešbučio dama išlipo, ir doną Pedrą

sužavėjo jos veido grožis, neką mažiau patraukė akis grakštus liemuo ir įmantri šukuosena. Žodžiu sakant, to grožio užburtas, jis nenurimo tol, kol susižinojo kuo smulkiausiai, kas yra toji dama, taip veikiai pavergusi jo širdį ir primetusi jam savo valią. Greitai jis patenkino tą geismą, bet sužadino kitus, dar didesnius, – sulaukęs, kol iš viešbučio aikštėn išėjo vienas damą lydėjusių tarnų, lipšniai ir mandagiai paklausė, kas esąs tasai garbusis bajoras ir kur jis keliaująs, ir tarnas lygiai taip pat gražiai atsakė šiais žodžiais:

– Mielas pone, bajoras, apie kurį jūs teiraujatės, mano šeimininkas, vardu markizas Rodolfas; tai prakilnus didikas, iš Vokietijos atvykęs Ispanijon jo aukštybės imperatoriaus siunčiamas į jūsų karaliaus dvarą pasiuntiniu; keliauja jis su gražiąja Margarita, savo dukra, kurią ketina ištekinti už savo sūnėno Leopoldo, šiuo metu gyvenančio Valjadolide. Tasai taurus jaunuolis, apdovanotas didžiomis dorybėmis, nusprendė pačiame žydėjime pasižvalgyti po pasaulį ir ta dingstimi išvyko iš Vokietijos; keturių tarnų lydimas, jis apvažiavo visą Italiją, Prancūziją, Angliją ir apsistojo Ispanijoje, pamėgęs jos švelnų klimatą ir svetingus sūnus; įsikūręs sostinėje, jis gyvena prabangiuose rūmuose su gausybe tarnų, jo katalikiškosios didenybės globojamas ir dvaro didikų mylimas, nes palenkė visų širdis dosnumu ir maloninga elgsena. Derybos dėl Leopoldo jungtuvių su panele Margarita jau vyko mums būnant Vokietijoje, o kai mano šeimininkui markizui malonėta pasiuntinio vieta, viskas beregint išsisprendė, juoba kad toms vedyboms pritarė pats imperatorius. Kelionė mums nutiko nelengva, jūroje užklupo baisi audra, ir ne kartą mes tarėmės žengią į pražūtį; tuomet markizas, dievobaimingas žmogus, davė įžadą: jeigu Viešpats apsaugosiąs nuo pavojų, išklausęs šlovingąjį Ispanijos globėją, kurį markizas didžiai gerbiąs, jis, markizas, aplankysiąs bažnyčią, kurioje ilsisi švenčiausiojo patrono palaikai. Mes atvykome į Valjadolidą; atsigavęs per tas dvi savaites, kol buvo švenčiamos Leopoldo ir Margaritos sužadėtuvės, markizas panūdo atlikti įžadą ir iškeliavo į Santjagą. Važiuoti drauge Leopoldui pasirodė nepatogu, ir jis paliko Valjadolide laukti iš Romos parjojant žygūno su vedybų leidimu, nes Margaritai jis atsieina pusbrolis. Štai ir viskas, ką galiu atsakyti į jūsų klausimą.

Donas Pedras padėkojo tarnui už suteiktas žinias ir, pasiūlęs prireikus pasinaudoti jo paslaugomis, atsisveikino.

Buvo jau vėlus vakaras, leidosi sutemos, kai jiedu kalbėdamiesi vaikščiojo po aikštę, ir tarnas negalėjo įžiūrėti dono Pedro veido, juo labiau kad tasai rūpestingai dangstėsi apsiaustu. Įsimylėjęs bajoras nuėjo sau, sielvartaudamas, kad gražuolės vedybų klausimas jau išspręstas ir taip toli pasistūmėjęs; ūmai pašokusi širdgėla ir aistra nedavė jam nė valandėlės ramybės.

Jis nusprendė tą patį vakarą iš nežinių pasižiūrėti į markizą ir jo dukterį ir susitarė su viešbučio šeimininku, kad tasai per vakarienę paslėptų jį tokioje vietoje, iš kur jis galėtų iki sočiai paganyti akis į savo meilę, bet tai tik dar labiau pakurstė širdyje įsiplieskusią liepsną. Rytojaus dieną markizas išvyko, ir donas Pedras nebepamatė jo gražuolės dukters, nes nakčia, apgalvojęs savo bėdą ir sumanęs vylių, nusprendė nebesirodyti į akis nei markizui, nei Margaritai, nei jų tarnams.

Nelengva nukakti į Santjagą, nes visa Galisijos karalystė priaugusi tankių girių, tad donas Pedras apskaičiavo, jog markizas ne kažin kiek nuvažiuosiąs per dieną ir pargrįšiąs ne anksčiau kaip po trijų savaičių, juo labiau kad turėsiąs keletą dienų pailsėti Komposteloje ir atgauti jėgas kelionei atgalios. Taip taręs, jis atsisveikino su draugais ir pažįstamais, išvyko į Ponferadą, miestelį, išsidėsčiusį už keturių lygų nuo Viljafrankos pakeliui į sostinę, ir apsistojo užeigoje; dieną nesirodydavo, o vakarais išeidavo pakvėpuoti grynu oru, vengdamas žmonių ir bendraudamas tik su užeigos šeimininku, su kuriuo labai susidraugavo ir pasidalijo savo mintimis.

Turėjo donas Pedras tarną, su kuriuo sykiu atvyko iš Viljafrankos, ištikimą ir atsidavusį visa širdimi; visados patikėdavo jam savo paslaptis ir meilės reikalus, nieko nuo jo neslėpdavo, tačiau naujos aistros neatskleidė. Felisianas – tuo vardu buvo ištikimasis tarnas – matė nebent, jog šeimininkui kažin kas neduoda ramybės, jog nemiega jis naktimis, vis vartosi lovoje ir nežinia kodėl dūsauja; viena jam buvo aišku, kad Ponferadoje nėra tos, dėl kurios ponas nesudeda bluosto, kitaip – dieną ar naktį – donas Pedras būtų ištaikęs progą

pasimatyti su savo brangiausiąja, nes sužeista širdis veikiai išduoda aplinkiniams savo gėlą, kiekvienas poelgis byloja apie ilgesį ir ilgainiui atskleidžia, kas dėl to kaltas. Iš šeimininko elgesio nieko tokio jis nepastebėjo, nors jauste jautė, kaip tas kamuojasi nakties tylumoje. Felisianui labai rūpėjo, kas darosi donui Pedrui, ir jis nemiegojo keletą naktų pagret, tikėdamasis ką nors nugirsti. Pagaliau Felisianas nebeištvėrė ir, radęsis akis į akį su ponu, taip jam tarė:

– Niekados nemaniau, mano pone ir valdove, jog tamsta gali būti toks atsargus ir slėpti nuo manęs sielvartą, draskantį tamstos širdį, – juk visados patikėdavai man savo paslaptis ir meilės reikalus. Matyt, užsitraukiau tamstos nemalonę, jei, kankinamas meilės rūpesčių bei skausmo, nieko man nesakai; juk matau, kad naktimis nemiegi, dieną sėdi užsidaręs, ir man kelia baisų nerimą tamstos amžinas tylėjimas ir gilus liūdesys. Išvykdamas iš gimtinės, pasigarsinai, jog keliauji į sostinę, o štai apsistojai šiame miestelyje, šaliniesi žmonių ir užduodi man širdį nesakydamas, kas tamstai darosi ir ką turi galvoje. Žinia, tarnams privalu atsidavusiai, su meile tarnauti savo ponams, vykdyti visus jų norus bei įsakymus ir neklausiamiems nieko nesiteirauti; ligi šiol stengiausi laikytis tos taisyklės, bet vis dėlto seniai tamstai tarnauju, atsidavęs širdimi ir siela, užtat drįstu paklausti: kas tamstą čionai atvedė? Kodėl nemiegi naktimis ir ką ketini daryti šioje užeigoje, šalindamasis žmonių ir pokalbių, kurie dažniausiai ar, tiesą pasakius, visada išblaško liūdesį? Argi užeigos šeimininkas, pažįstamas vos kelias dienas, tamstai artimesnis nekaip tarnas, per ilgus metus įrodęs savo ištikimybę? Išaiškinki man tą mįslę, gal mano patarimas tamstai pravers, kaip tai buvo jau ne sykį.

Taip išliejo Felisianas savo teisėtą nuoskaudą, ir šeimininkas nuramino jį šiais žodžiais:

– Mielas Felisianai, žmogus negali nepaisyti savo žvaigždės, jei dangaus valia po ja gimė, nors ir sakoma, jog išminčiai patys rikiuoja žvaigždes; matyt, aš gimęs mylėti tą gražuolę, kuri pavergė mano širdį, surakino mane saldžios nelaisvės pančiais ir paklupdė prie savo kojų. Nuodėmė būtų stoti prieš likimą, ir aš pasidaviau savo aistrai puikiai suvokdamas, kad siekiu neįmanomo dalyko ir drįstu turėti

tiek įžūlumo, štai kodėl aš visada susimąstęs, nesudedu akių ir liūdžiu, štai kodėl aš nebylus dieną, neturiu ramybės naktimis ir pamilęs kenčiu baisias kančias, nes pergale nesu tikras ir matau priešaky neįveikiamą kliūtį, žlugdančią visas mano viltis. Kad bergždžiai tavęs nekamuočiau, trumpai drūtai pasakysiu, jog išvydau tą gražuolę, tą angelą moters pavidalu, tą žavesio stebuklą važiuojant pro gimtąjį miestą su markizu Rodolfu, jos tėvu; jos kerai – kadangi pats ją matei – pateisina beatodairišką mano aistrą; aš ją pažinau, pamilau, bet kelią man pastoja neperžengiama kliūtis. Ši dama, vardu Margarita, sužadėta su savo pusbroliu Leopoldu, tokių didžių dorybių jaunuoliu, jog nelengva su juo varžytis. Aš ją myliu, jos geidžiu, dėl jos kamuojuos ir negaliu pasišalinti neišmėginęs visų būdų ją laimėti; kvaila būtų ją merginti man, vargšui bajorui, kai jos laukia vyras, turtingas, buklaus proto, visų gerbiamas ir to paties kraujo jaunuolis. Kaipgi aš galėčiau išpažinti jai savo meilę, jeigu ji vargu ar pageidautų perskaityti bent vieną mano laišką? Kilme aš jai nenusileidžiu, nes Astorgos ir Viljafrankos dvarų herbai patys savaime kalba apie mano giminės prakilnumą; čia nebūtų jokių kliūčių, jei likimas panorėtų labiau pagarsinti mano vardą sostinėje; ji jau grįžta iš kelionės į šventąjį vienuolyną, ir man belieka trys mėnesiai savo meilei išpažinti – lygiai tiek, kiek reikia žygūnui parvykti iš Romos su vedybų leidimu; aš apgalvojau visokiausius būdus, kaip prie jos prisigretinti, ir geriausia man pasirodė apsimesti pamišėliu ir sąmojingais pokštais laimėti jos palankumą, idant malonėtų vežtis mane sykiu į sostinę. Toks sumanymas ne per daug garbingas mano vardui, bet viliuosi, jog sostinėje mažai kas mane pažįsta, nes daugel metų praleidau toli nuo Ispanijos; be to, ketinu persirengti juokingais apdarais, idant galėčiau niekieno nepažintas įsismelkti į markizo rūmus, o ten nemanau veltui gaišti laiko, juo labiau kad vienas žmogus man davė gerų žinių: esą dama nelabai trokštanti tekėti, nes jos pusbrolis – baisus plevėsa ir širdžių ėdikas, o ji tai puikiai žinanti. Su užeigos šeimininku pasidalijau savo planais, norėdamas, kad jis mane pristatytų markizui ir kuo palankiau apie mane atsilieptų. Štai dabar, Felsianai, žinai viską apie mano meilę, kančias ir ketinimus.

Šeimininko sumanymas pasirodė Felisianui vykęs, nes sunku buvo sugalvoti geresnį būdą susipažinti su dama; jiedu ėmė svarstyti detales ir pirmiausia nutarė aptaisyti doną Pedrą juokingu senoviniu apdaru – duksliomis rauktinėmis žalios gelumbės kelnėmis, durtiniu ilgais skvernais, trumpučiu apsiaustu su apvalaina pelerina ir žalio aksomo milanietiška šašbauda. Taip apsidaręs, donas Pedras persikėlė į kitą užeigą, laikomą jų šeimininko brolio, kuris taipgi pasižadėjo saugoti paslaptį, įsidėjęs kišenėn keletą dublonų – mat, be kita ko, iš Flandrijos donas Pedras parsivežė krūvą pinigų bei brangakmenių, pelnytų kortomis, nes jam sekėsi lošti.

Ir štai, mūsų markizui su dukra begrįžtant iš kelionės, netoli Ponferados sulūžo palankino ienos, tad senis gavo sėsti ant arklio ir joti miestelin užsisakyti naujų, kad galėtų važiuoti toliau, bet neatsirado pakankamai nagingo meistro, ir keliauninkai – nors ir kaip apmaudu – turėjo laukti porą dienų, kol jiems sutaisys palankiną.

Markizas apsistojo užeigoje, kurioje anksčiau gyveno donas Pedras, geriausioje tame miestelyje, – todėl šis ir persikėlė į gretimą, kur kas prastesnę. Pamokytas, kaip markizui pristatyti mūsų bajorą, šeimininkas ištaikė puikią progą, kai markizas, kaip ir visi keliauninkai, iš dyko buvimo imantys domėtis vietos įžymybėmis, liepė jį pašaukti, norėdamas pasiklausinėti, kuo garsėja Ponferada. Pasiuntinys buvo gero būdo, Ispanijoje lankėsi nebe pirmą kartą, tad mokėjo kalbą, lyg čia būtų gimęs. Šeimininkui atėjus, pradėjo klausinėti, kokio senumo šis miestas, kokios žymiausios giminės jame gyvena, kuo verčiasi miestelėnai, ar yra gražių damų ir daug kitokių dalykų; šeimininkas patenkino jo smalsumą, iš pagrindų viską papasakojo ir, kalbėdamas apie jų senovinio miestelio garsenybes, užsiminė apie doną Pedrą tokiais žodžiais:

– Kaip matote, daug kuo žymus mūsų senovinis miestas, bet noriu dar papasakoti jūsų šviesybei vieną nutikimą, kuris jums tikriausiai be galo patiks. Prieš porą savaičių čionai pasirodė toksai ponas senoviniu žalios gelumbės apdaru ir, čionykščių klausinėjamas, kas toks būsiąs, atsakė, jog išnėręs iš Silio upės, skalaujančios mūsų miesto sienas, ir jog kilęs iš Galisijos didikų giminės; tasai ponas

reikalauja, kad visi vadintų jį „jūsų šviesybe“, nes esąs grafas Daržinis, ir tokius niekus paisto apie savo titulą, jog žmonės raičiojasi iš juoko; gyvena užeigoje, beveik niekur nesirodo, moka dosniai, tik nežinia, iš kur ima pinigus; turi vieną tarną, ir tas kenčia jo keistybes. Stebiuosi, kaip čia dar neatėjo atlankyti jūsų šviesybės, nes be galo mėgsta bendrauti su atvykėliais.

Markizas pralinksmėjo klausydamasis šeimininko pasakojimo ir paprašė atvesti užeigon tą keistuolį, o gražioji Margarita, girdėjusi jų pašnekesį, irgi pridėjo savo balsą. Šeimininkas mielai paklausė, nes jam pačiam rūpėjo pakviesti doną Pedrą, ir tuojau pat nuėjo pas brolį, bet pirmiausia perspėjo pasiuntinį: girdi, jeigu pageidaująs iki sočiai pasimėgauti pramoga, privaląs rodyti svečiui kuo didžiausią pagarbą, kitaip šis pradedąs širsti; markizas pažadėjo, šeimininkas nubėgo pakviesti dono Pedro, ir netrukus šis pasirodė su nusakytu apdaru, nustebinusiu ir pasiuntinį, ir Margaritą; donas Pedras atėjo, lydimas tarno Felisiano. Markizas žengė jam priešais ir pasitiko tarpdury šiais žodžiais:

– Sveikas atvykęs, Ispanijos pasididžiavime ir visos riterijos žiede!

– Ne jūs pirmas, jūsų šviesybe, sveikinate mane šiais žodžiais, – atsiliepė donas Pedras. – Ne kartą girdėjau šlovinant gamtą, sukūrusią tokią tobulybę kaip aš.

– Ką gi, pritariu visa širdimi, – atsakė markizas, – nes visi žavisi neįkainojamu deimantu, o jūs dangaus apdovanotas tokiu tobulumu, jog sotinate akis tiems, kas jus mato.

Tuo tarpu donas Pedras priėjo prie Margaritos ir, dėdamasis dar labiau sužavėtas jos grožio, nekaip buvo iš tikrųjų, tarė:

– Gana liaupsinti mano tobulumą, pone markize, nes, taip kalbėdamas, jūs darote baisią nuoskaudą šiai damai; sakykite, ar tai jūsų dukra, idant galėčiau sykiu pašlovinti ir jus, davusį gyvybę tokiai gražuolei, mūsų pusrutulio pažibai, gamtos stebuklui, nes ji – viso pasaulio žava, akių šviesa, mūsų jausmų magnetas ir taikli Kupidono strėlė. Prisiekiu grafo garbe, per tą trumpą akimirką, kol aš mėgavausi jos grožiu, ji spėjo pavergti mano širdį, ir aš sau nebepriklausau nei turiu valią savo širdžiai!

– Jūs taip neišlaikote saiko, pone grafe, – tarė dama, – jog man kyla įtarimas, kad jūs stačiai pataikaujate; stengdamasis įteikliomis kalbomis užmegzti pažintį, jūs tik žeminate savo orumą, o aš nepatarčiau nė vienam dūsautojui pradėti meilintis damai savo ydų pagarsinimu, nes tuomet galima nejučia suabejoti jo nuoširdumu.

– Mano nuoširdumas tyras, grynas, krištolinis, be dėmelės vyliaus, – atsakė įsimylėjęs bajoras, – ir toks esti visados.

– Sėskitės, jūsų šviesybe, – tarė markizas, – mes norėtume ramiai su jumis pasikalbėti.

– Teesie tokia pasaulio Sutvėrėjo valia! – tarė donas Pedras sėsdamas. – Žinau, ta palaima taip veikiai pasibaigs ir tas džiaugsmas taip neilgai tetvers, kad man pasirodys kaip taškutis jūsų viešnagė šiame miestelyje – ne šioje žemėje, o dausose, nes šičia teikėsi nužengti deivė.

– Ką gi, – tarė markizas, – pirmiausia papasakokite mums, kas esate, nes, kalbėdami su menkai pažįstamais žmonėmis, kartais galime netyčia nusižengti mandagumo taisyklėms ir deramai jų nepagerbti.

– To negali būti, – atsakė persirengęs bajoras, – tačiau prašau mane išklausyti, idant kai kurios žinios apie mano kilmę paremtų mano meilę ir norą jums tarnauti.

Senais laikais Galisijos karalystę valdė grafai, o vėliau – karaliai. Kitados ten viešpatavo Gundemaras, to krašto valdovas, dusyk tapęs našliu ir galiausiai palikęs sostą infantai Teodomirai, kuri, pasidariusi karalienė, buvo vadinama Vilke; ji pamilo gražuolį Rekaredą, vieną galingiausių Galisijos didžiūnų, visados gyvenusį dvare; atsiėjo jis tolima giminė karaliui, bet buvo jo numylėtinis, ir todėl niekas negalėjo pastoti jam kelio į infantos kambarius, o vėliau – ir į jos glėbį. Aš buvau šios meilės vaisius. Atėjus laikui man gimti, lyg tyčia infantos kambaryje pasitaikė karalius; skausmams surėmus, jinai, pirmąsyk ruošdamasi būti motina, nesugebėjo nuslėpti jų nuo tėvo, kuris, beje, pagalvojo visai ką kita. Tarnaitės – tos irgi nenumanė, kokia negalia užpuolė jų ponią, – paguldė ją į patalą, ir neilgai trukus Teodomira pagimdė paleisdama mane į pasaulį, idant patirčiau visus vargus ir

negandus. Priėmė mane tarnaitė, jų meilės tarpininkė, ir nunešė savo broliui, iš anksto pašauktam tam tyčia, tačiau, vos žengusi iš infantos kambarių, pastebėjo karalių ateinant lankyti dukters; pabūgusi, kad jis gali pasidomėti, ką ji nešasi skreite, tarnaitė iš baimės pasuko atgal, nusileido į sodą, pro vartelius išbėgo Silio upės pakrantėn ir išmetė mane į vandenį, o infantai pasakė įdavusi mane broliui, kaip jųdviejų buvo sutarta. Plaukiau pintinėje kraitelėje vaiskios upės krištolinėmis vilnimis, bet staiga vanduo prasiskyrė, aš nugrimzdau dugnan ir patekau tiesiai į glėbį pačiam Siliui, kuris, savo žavių nimfų lydimas, nunešė mane į savo krištolinius rūmus. Jūs galbūt pamanysite, jog tai poetinė išmonė, viena iš daugybės poetų išgalvotų istorijų, bet patikėkite, taip ir atsitiko, kaip sakau.

Tuose slėpininguose rūmuose mane augino nimfos ir auklėjo pats vandenis, panūdęs visapusiškai mane išlavinti ir negailėjęs tam jėgų. Išmokau trijų ar keturių kalbų, ypač stropiai studijavau lotynų. Kai man sukako dvidešimt metų, Amūras paketino įžiebti savo ugnį vandenų karalystėje, idant įrodytų esąs visagalis ir neaprėžtas žemės ir vandens tvarinių valdovas. Skaistuolių nimfų chore krito man į akį viena jų, vardu Anakarsija, senolio Silio numylėtinė; nepalyginamo grožio ji taip pranoko drauges savo žavesiu ir dorybėmis, kaip Delfų šviesulys[21] ryškumu pranoksta visas dangaus žvaigždes; be galo išmoningai ji skambino visais muzikos instrumentais, garsėjo nepaprastu protu, žodžiu sakant, buvo tobulybės viršūnė. Taip pamilau tą gražuolę, jog praradau ramybę, dievui vaikui pervėrus man širdį jos kerinčių akių strėlėmis; nelengva man buvo išpažinti jai savo meilę, nes krištolinių rūmų gyventojos beveik niekada nepalikdavo mudviejų vienų; bet štai vieną dieną visos nimfos išplaukė į muzikos ir poezijos akademijos posėdį linksminti senolio Silio, dieviškoji Anakarsija apsimetė serganti, kad galėčiau su ja pasikalbėti; perspėtas iš anksto, nuskubėjau į jos miegamąjį – ji gulėjo minkštame patale, sniego skaistumo kūnu varžydamasi su paklodžių baltumu, o grožiu temdydama saulės spindesį. Sutrikau ją išvydęs, kaip sutriktų kiekvienas doras įsimylėjėlis, bet neilgai trukus atgavau žadą ir užsikirsdamas prašnekau šiais žodžiais:

– Žavingoji nimfa, mūsų vandenų rūmų pažiba, tavo grožio užburtų širdžių grasa! Kai tik akys tave paregėjo, mano širdis panūdo tau tarnauti, ir nebeturiu jai valios; ji tava, tava geidžia būti, daryk su ja ką nori, dovanoju ją tau su tyra meile ir liepsninga aistra. Tu suteikei man begalinę malonę, duodama progą išpažinti savo meilės kančias, ir jeigu dabar, jas pažinusi, teiksies numalšinti mano skausmą, džiūgausiu pelnęs tokią palaimą.

Gražioji Anakarsija mane mylėjo ir lygiai taip pat lipšniai atsakė į lipšnias mano kalbas, širdyje sužadindama džiaugsmą ir viltį pelnyti didesnių malonių, bet, deja, vilnytojas Silis, akademijoje pasigedęs manęs ir savo žaviosios nimfos, parskubėjo į rūmus pažiūrėti, kas ten darosi; patyliukais prisėlinęs, nusiklausė visą mudviejų meilės šneką, didžiai užsirūstino ir nusprendė čia pat užkirsti kelią mano įžūliems siekiams – vaiskios vilnys užliejo krištolinius rūmus, atplėšė Anakarsijos kambario duris ir išbloškė mane ant upės kranto. Ir tada išgirdau balsą:

– Gundemarai, tu – karalių palikuonis, nors skeptras jau seniai priklauso nebe tavo giminei, o kitai; tu gimei pagonis, dabar pasirink sau patinkamą tikėjimą, ir bus tai tikėjimas, nūnai klestintis tavo protėvių karalystėje; gerai padariau ištremdamas tave iš savo valdų, nes nevalia tvirkinti tos, kuri paaukojo man savo nekaltybę mainais į globą ir apgintį; gyvenki nuo šiol savo karalystėje, kuri atitinka tavo poreikius, ir patikėki – linkiu tau visokeriopos laimės ir pažadu visados padėti.

Balsas nutilo, vanduo susisuko verpetais ir netrukus vėlei nutyko, lyg nieko nebūtų atsitikę. Sumečiau atsidūręs darže, vidury petražolių lysvės; palaikiau tai geru ženklu ir nusprendžiau pasirinkti atitinkamą vardą; vėliau, priėmęs krikštą, pasivadinau donu Peru Chiliu Galisu, nes taip vadinosi karalystė, valdyta mano protėvių, kurių giminė, kaip sužinojau iš patikimų padavimų, pasibaigė prieš keturis šimtus metų. Štai kas aš esu ir kodėl vadinuosi grafu Daržiniu, nes ten mano tėvonija ir tokios prakilnios giminės žmogui nedera gyventi be titulo kaip paprastam bajorui. Aš pasisakiau savo kilmę, papasakojau apie savo protėvius ir jeigu, o šviesiausiasis markize, esu vertas

tarnauti šiai įstabiai gražuolei, šiai neregėtai žavai ir visų tobulybių šventovei, tikiuosi jūsų pritarimo ir palankaus atsakymo; staiga įsiplieskusi aistra meldžia jus neatmesti mano prašymo, nes aš neištversiu to skausmo ir nusižudysiu, o tada neteksite šauniausio Europos riterio ir mūsų katalikiškojo karaliaus Pilypo šlovingiausio giminaičio.

Jis kalbėjo pabrėždamas savo žodžius tokiais aistringais atodūsiais ir tokiomis išraiškingomis grimasomis, jog markizas ir jo gražuolė dukra vos kentė nesijuokę. Felisianas stebėjosi matydamas, ką daro meilė: didžios išminties žmogus, kurio nuomonės apie karo dalykus niekas nedrįso ginčyti, dedasi bepročiu ir išdarinėja paikystes, geisdamas susipažinti su dama ir jai meilintis.

Užgniaužęs vos tramdomą juoką ir truputį apsiraminęs, markizas kreipėsi į doną Pedrą šiais žodžiais:

– Pone done Perai Chili, šlovingasis ir tarpusis grafe Daržini, man labai malonu susipažinti su jumis ir patirti, kaip įstabiai jūs gimėte ir augote, ir jeigu nesikliaučiau jūsų orumu, pamanyčiau, jog paistote niekus nelyginant tie riterių romanų autoriai, kurių išgalvoti herojai – vyrai ir moterys – burtų dėka gyvena po penkis šimtus metų; aš negaliu netikėti tokiu kilniadaržiu bajoru, juo labiau – su grafo titulu, kuris dabina žmogų ir kelia pagarbą; mane taip pakerėjo jūsų dorybės, jog ligi grabo lentos stengsiuosi išsaugoti jūsų draugystę, tik gaila, kad gyvenu toli nuo šio krašto ir negaliu sueiti su jumis į artimą bendriją, tačiau, kol būsiu šičia – o tai priklauso nuo imperatoriaus valios, – visada melsiu jus naudotis mano paslaugomis. Na, o dėl prašymo leisti jums tarnauti Margaritai pasakysiu tiek, jog aš, aišku savaime, sutinku ir nedraudžiu jai klausytis jūsų meilių žodelių, kurie, kiek žinau, glosto jai širdį, bet įsidėmėkite, kad ji susižadėjusi su savo pusbroliu ir ištekės, kai tik iš Romos ateis leidimas tuoktis; ši aplinkybė, man regis, kiek suvaržys jūsų polėkius; labai gaila, kad nepažinau jūsų anksčiau, – gavęs tokį žentą, būčiau turėjęs garbę susigiminiuoti su Galisijos karaliais. Paprastai asistuojama damai, užsibrėžus tikslą ją vesti, o šiuo atveju tai neįmanoma, tad betikslis asistavimas vargu ar patiks ir jums, ir Margaritos belaukiančiam jaunikiui.

Mūsų persirengęs bajoras gailiai dūsavo ir sielvartavo klausydamasis markizo žodžių, ir visi aplink, netverdami juoku, kvatojo, o ypač Margarita, kuriai, kaip ir jos tėvui, buvo gaila, jog toks dailus stuomeningas jaunikaitis neteko proto ir šneka nesąmones, kad gimęs prieš penkis šimtus metų ir buvęs Silio išmestas į pasaulį.

Kamerdineriams ir liokajams, buvusiems draugėje, kai kas pasirodė nelabai įtikima, ir kol donas Pedras su jais aiškinosi, markizas pašnibždėjo dukrai, kad jam dingtelėjusi mintis vežtis doną Pedrą sostinėn – linksminsiąs juos savo pasakomis ir keistybėmis, o jie laikysią jį kaip laikę didiku, juoba kad ir tarnas patvirtinęs, jog jo ponas iš tiesų bajoras ir kuoktelėjęs po sunkios ligos. Gražioji Margarita pritarė tėvui ir pasiūlė artimiausiu laiku su juo pasikalbėti. Atsisveikindamas donas Peras Chilis paprašė markizą – jeigu jam nelemta tikėtis didžiausios malonės, kitaip sakant, gražuolės rankos, – bent jau neatimti palaimos mylėti ją tyra ir nekalta meile, tokia, kuri nė vyrui nežadinsianti jokio įtarimo.

Markizas neprieštaravo ir pakvietė grafą vakarienės – norįs jam šį tą pasakyti; donas Pedras mielai sutiko ateiti ir nusilenkęs žengė į duris.

Dar ilgai markizas kalbėjosi su kamerdineriais apie doną Pedrą, stebėdamasis jo keistybėmis bei prasimanymais; be kita ko, markizas pranešė jiems nusprendęs prašyti pamišėlį vykti drauge į sostinę. Užeigos šeimininkas, kaip tyčia ten pat buvęs, tarė:

– Labai abejoju, ar donas Peras sutiks, jei kreipsitės į jį kaip į žemesnio rango žmogų, nes jisai be galo išpuikęs ir veikiai įsižeidžia; o jeigu ir sutiks, vis viena ras kokią kliautį – jis nieku gyvu nenorės joti raitas, jeigu jūsų šviesybė važiuosite palankinu.

– Nieko baisaus, – atsakė markizas, – Margarita palieps jam joti šalia savo palankino ir ją šnekinti; jeigu jo meilė dar neišvėso, jis negalės atsisakyti, o mes duosime jam puikų mulą, kurį laikau tam atvejui, kai nusibosta sėdėti palankine ir užsimanau pajodinėti; tas mulas ne bet koks, prabangiais pakinktais, ir donas Peras mielai užsisės ant jo raitas.

Taip ir sutarė, o kai vakarop atėjo donas Pedras, markizas jį pasitiko be galo meilingai ir suteikė jam didžiausią malonę, pasodindamas

kėdėn šalia Margaritos; užsimezgė kalba apie šį bei tą, ir markizas pastebėjo, kad svečio protas gana buklus, tik pasimaišęs, sprendžiant iš paikų sąmojų, kuriuos donas Pedras tyčia kaišiojo norėdamas apdumti markizui akis. Vakarienė praėjo labai smagiai, nes svečias linksmino visus, čia paleisdamas kokį itin vykusį pokštą, čia šmaikščiai pavadindamas kurį pramanytu vardu. Nukrauscius stalą, markizas kreipėsi į doną Pedrą šiais žodžiais:

– Pone grafe, kaip gaila, kad žmogus, apdovanotas tokiu šviesiu protu, žudo savo jaunystę šiame miestelyje, nors galėtų stebinti visus savo išmintimi šlovingame Ispanijos karaliaus dvare. Aš sužinojau, kad tik nepritekliai neleidžia jums vykti ten, kur jums pelnytai pridera tauruoti. Susipažinęs su jumis, didžiai jus pamėgau ir laikyčiau garbe, jeigu jūsų šviesybė teiktumėtės vykti drauge su manimi į Valjadolidą, o ten būtute mano svečias ir gyventute prabangoje, kaip jums ir dera, be jokių rūpesčių. Sostinėje pagarsėtute savo dorybėmis ir susirastute sau tinkamą žmoną, prakilnaus kraujo ir turtingą, – Margarita pati pasikalbėtų su pažįstamomis damomis ir palenktų kurią tekėti už jūsų. Meldžiu jūsų šviesybę neatsakyti man šios malonės ir važiuoti drauge, nes tyra ir nuoširdi jūsų meilė Margaritai man sako, kad jūsų viešnagė nebus nemaloni jos sužadėtiniui. Laukiu jūsų atsakymo, tikėdamasis, jog atsižvelgsite į mano gerą valią ir taurius polėkius.

Donas Pedras apsidžiaugė, kad jo sumanymas pavyko: važiuosiąs pas markizą į svečius ir visada būsiąs šalia savo dievinamosios gražuolės. Ir atsakė šiais žodžiais:

– Šviesiausiasis markize, tik jūsų šviesybės meilė ir gera valia gali mane išvilioti iš šio miestelio, kame buvau nusprendęs vienišas laukti mirties, nes grafas, atsidūręs tokioje padėtyje, kai turi gyventi pagal savo rangą, bet stokoja lėšų – įprasta bėda mūsų pragaištingais laikais, – norom nenorom priverstas nusišalinti ten, kur visi ir šiaip žino, kas jis toks, nors ir vaikščioja be pulko tarnų ir amžinai vilki tą patį kuklų apdarą. Kol gyvas niekur nevažiuočiau iš šio miestelio, bet negaliu atsispirti jūsų primygtinam prašymui ir įstabiam jūsų dukters grožiui, kuris keri širdis panašiai kaip trakietis Orfėjas savo skambiąja lyra užburdavo laukinius žvėris, augalus bei uolas; nuo šios dienos

aš priklausau jums; nekalbėsiu, kaip dera elgtis su mano rango žmogumi, nes žinote ir mano karališką kilmę, ir mano titulą. Leisdamas man šitaip tarnauti savo gražuolei dukrai, jūs suteikiate didžiausią malonę, ir aš mielai priimu jūsų pasiūlymą.

Toliau jiedu įšneko apie kelionę sostinėn, ir markizas pasiūlė donui Perui Chiliui joti šalia Margaritos palankino raitam ant mulo, kurį jis dovanojąs svečiui; donas Pedras sutiko labai patenkintas, ir markizas apsidžiaugė matydamas, jog, meilės apakintas, keistuolis nepaiso kelionės nepatogumų, nors visi buvo įsitikinę, kad jis panorės važiuoti palankinu kaip ir markizas arba suvis atsisakys vykti sostinėn. Taip jie ir sutarė, o rytojaus dieną donas Pedras padėjo Margaritai įsėsti į palankiną džiūgaudamas, kad ji nepaniekina jo pagalbos ir mielai remiasi į jo rankas; tas jausmas neapleido dono Pedro visą kelią nuo Ponferados iki pat Valjadolido.

Donas Pedras linksmino gražiąją damą savo kalbomis, sąmojais bei lipšniais žodeliais, ir kiekvienoje užeigoje, apsistojusi nakvynės, ji kartojo tėvui, kaip smagu esą, kad su jais vykstąs donas Peras Chilis Galisas. Paskutinę kelionės dieną donas Pedras nusprendė susižinoti, kaip jo dama žiūri į būsimas vedybas, ir pradėjo užuolankomis kalbėti šia tema, idant klausimas nepasirodytų netikėtas; kaip ir visi nelaimėliai, pasirengę bet kam išlieti širdį ir pasiguosti, Margarita, nors ir žinodama dono Pero Chilio negalę, į klausimą, ar labai norinti tekėti, atsakė:

– Pone done Perai Chili, mano pusbrolis Leopoldas, be abejo, turi dorybių, už kurias būtų verta jį mylėti, bet man nepatinka viena jo yda – jis linkęs lakstyti paskui moteris, nežiūrėdamas į jų padėtį, į tai, ar jos kilmingos, ar prasčiokės, ir ši aplinkybė slopina norą tekėti, nors galbūt jis pasitaisė po mudviejų susitikimo Ispanijoje ir sutramdė savo žemus geismus trokšdamas mano meilės. Vienas Dievas težino, kaip man baugu žengti tą žingsnį – ko gali tikėtis ateityje, jeigu iš pat pradžių susiduri su tokiais nemalonumais? Nedrįstu būti atžari ir prieštarauti tėvo valiai, nes žinau, jog mūsų šeimai ši santuoka pageidautina; aš jau apsisprendžiau ir dabar tik meldžiu Dievą, kad sužadėtinis, geriau perpratęs mano jausmus, ateitų pagaliau į doros kelią.

Donas Pedras būtų norėjęs matyti Margaritą ne tokią nuolankią ir pasirengusią santuokai – tuomet būtų galėjęs puoselėti daugiau vilčių, nekaip jų dabar turėjo. Vis dėlto atsakė jai su atžvalga ir, gindamas jos pusbrolį, pareiškė, kad ji galinti tikėtis pasitaisymo, bet sau vienas nusprendė stengtis iš paskutiniųjų užkariauti damos širdį ir pirma pasitaikiusia proga išpažinti savo meilę. Tą dieną jie atvyko į Valjadolidą, be kita ko, pusiaukelėje juos pasitiko Leopoldas.

Markizas ir jo dukra džiaugsmingai pasisveikino su jaunuoliu, bet persirengusiam donui Pedrui džiaugtis nebuvo ko – išvydus dailaus stoto išvaizdų Leopoldą, jam sukilo pavydas ir susvyravo tikėjimas sumanymo sėkme. Markizas supažindino doną Pedrą su sūnėnu šiais žodžiais:

– Susipažinkite, mielas sūnėne, su šiuo bajoru, kuris teikiasi mus lydėti nuo pat Galisijos; protu ir dorybėmis jis nusipelno paties nuoširdžiausio palankumo, kokį jam ir parodžiau, juoba kad jo gyslomis teka karalių kraujas, jo titulas – grafas Daržinis, o jo valdos tokios plačios, jog kiekviename krašte jis turi paklusnių vasalų.

Leopoldas įsistebeilijo į doną Pedrą ir iš drabužių, taipgi iš vardo bei titulo nusprendė, jog tai, matyt, koks juokdarys, kurį markizas vežasi pramogos dėlei. Nenorėdamas prieštarauti dėdei svečio akivaizdoje, jis kreipėsi į doną Pedrą šiais žodžiais:

– Labai džiaugiuosi, pone grafe, galėdamas su jumis susipažinti, ir ypač malonu, kad padarėte tokią paslaugą markizui mano dėdei ir mano pusseserei. Drauge su jais siūlau jūsų malonybei savo paslaugas ir draugystę, o kadangi jie taip įvertino jūsų protą bei kitas dorybes, man nieko kita nebelieka, kaip pasekti jų pavyzdžiu.

Donas Pedras padėkojo Leopoldui už malonę ir taip jam tarė:

– Be galo branginu visa, kas susiję su gražiąja Margarita, ir nuo šiol tokį pat dėmesį pasižadu skirti jūsų malonybei, trokšdamas pelnyti garbę jums tarnauti visą tą laiką, kol ponas pasiuntinys teiksis mane svetinti savo pastogėje.

– Ką? Mums nusišypsojo tokia laimė? – paklausė Leopoldas. – Negaliu apsakyti savo džiaugsmo, kad gyvensime po vienu stogu.

– Nežinau, kaip judu sutarsite, – įterpė markizas. – Juk ponas donas Peras Chilis beprotiškai įsimylėjęs jūsų pusseserę, per tą meilę

mes ir susipažinome. Tiesa, grafas mane patikino, jog, sužinojęs apie jos būsimą santuoką, pamilo ją broliška meile ir štai dabar keliauja su mumis, kaip tik tokių jausmų vedamas.

– Šventa teisybė, – pritarė donas Pedras, – ir mums nėra ko būgštauti; jei nebūčiau jūsų nuraminęs, ko gero, imtumėte gąsčiotis – ir ne tik jūs, pats Narcizas būtų sunerimęs, nes niekas pasaulyje negali man prilygti nei stotu, nei išmintimi.

– Iš pirmo žvilgsnio susidariau tokią nuomonę, – atsiliepė Leopoldas. – Tad būsiu ramus, turėdamas jūsų garbės žodį, nes šiaip jau man būtų baugu patikėti pusseserę jūsų globai.

Taip jie atvyko į sostinę, ir ten, rūmuose, kur turėjo apsistoti pasiuntinys, juos pasitiko daug damų, belaukiančių jo gražuolės dukters. Iš palankino Margaritą iškėlė sužadėtinis, ir skausmas vėl persmelkė širdį įsimylėjusiam donui Pedrui, jau rimtai pradėjusiam pavyduliauti. Tą vakarą visiems, kas susirinko pasveikinti atvykėlių, buvo surengtos prašmatnios vaišės – visu tuo pasirūpino galantiškasis Leopoldas, nuo pat pirmos dienos pasirodęs dėmesingas ir paslaugus būsimai žmonai ir jos tėvui.

Tasai jaunikaitis gyveno pasiuntinio rūmuose, ten pat ir donas Pedras gavo puikų kambarį, lyg būtų atvykęs ne kaip juokdarys, o kaip garbingas svečias, – mat markizas norėjo, kad donas Pedras visada būtų netoliese ir bet kuriuo metu pakviestas linksmintų ir jį, ir jo aplinkinius. Po vakarienės donas Pedras nuėjo į savo kambarį baisiausiai susirūpinęs, kad pakliuvo į tokią painiavą, jog nebeliko vilties įgyvendinti savo sumanymą ir įveikti visas kliūtis, kurių didžiausioji – Margaritos ryžtas nusilenkti tėvo valiai, nepaisant nedoro pusbrolio būdo. Tarnas Felisianas taipgi neįkvėpė drąsos, net priešingai – ėmė priekaištauti, kad jis, donas Pedras, neprotingai pasielgęs: dėl nepasiekiamo tikslo pasirodęs sostinėje juokdario drabužiais, statydamas į pavojų savo garbę. Taip jiedu prašnekėjo pusę nakties, ir galiausiai donas Pedras nusprendė išpažinti Margaritai savo meilę, o jeigu jinai jį atstums – pargrįžti Galisijon.

Ištisą savaitę didikai ir damos važiavo į rūmus išreikšti pagarbos pasiuntiniui ir jo dukrai, ir visą tą laiką donas Pedras linksmino svečius šmaikščiais sąmojais, kurie visus žavėjo ir ėjo iš lūpų į lūpas;

sostinėje pasklido gandas, jog atvykęs toks nepalyginamas juokdarys, kokio dar niekas nebuvo matęs. Kai kas patarė pasiuntiniui vesti jį į dvarą – girdi, labai patiksiąs karaliui. Tos kalbos pasiekė doną Pedrą, jis baisiai susirūstino ir pareiškė, kad jo rango didžiūnams, abejojantiems, ar karalius deramai priims juos pagal galią ir kilmę, nevalia bandyti laimės, idant paskiau nereikėtų užsigauti dėl šalto sutikimo. Patyręs, kad donas Pedras nesutinka pasirodyti dvare, pasiuntinys nusprendė jo neerzinti ir verčiau palaukti patogesnės progos, kai tas bus geriau nusiteikęs.

Kartą sunegalavo abu Leopoldo tarnai, jo meilės nuotykių patikėtiniai, ir jis, nors ir galėjo atsisakyti savo nedorų įpročių bent jau tam laikui, kol turėjo skirti daugiau dėmesio Margaritai, nieko nepaisydamas, vien savo geismų, nusprendė eiti į naktinius žygius, lydimas Felisiano, nes matė, jog tai patikimas vyras, kurio tvirta ranka galima pasikliauti. Tris ar keturias naktis pagret jiedu ėjo į tuos pačius namus ir grįždavo paryčiais; Felisianas užsukdavo į vidų, bet nesidomėjo, kas tų namų šeimininkas, ir tik trečią ar ketvirtą naktį, įšnekęs su kambarine, kuriai magėjo pasekti savo ponios pavyzdžiu, paklausė, kieno tie namai ir kas toji dama, sužavėjusi Leopoldą.

Meilė nelaiko paslapčių, juo labiau kad kambarinė, aišku savaime, klausiama išklojo viską iš panagių; taip Felisianas sužinojo, kad namai priklauso jo pono tetai, o dama, nešykštinti malonių, – sesuo: Leopoldas davęs žodį ją vesti ir tebežadąs jį tesėti, nes dama su niekuo nebendraujanti ir nieko nežinanti apie būsimas Leopoldo jungtuves su pussesere. Patyręs tokią naujieną, rytojaus dieną Felisianas pranešė ją savo ponui; donas Pedras apstulbo ir didžiai pasipiktino seserim, nors, antra vertus, jam, likimo valia susidūrusiam su Leopoldu, varžovo elgesys suteikė vilčių įgyvendinti savo sumanymą – buvo aišku, jog jis, kilme nenusileidžiąs Leopoldui, kol gyvas nesutiks, kad šis vestų kokią kitą damą, o ne jo seserį, kuriai nuplėšė garbę. Norėdamas pakreipti įvykius reikiama linkme, donas Pedras liepė Felisianui pasakyti kambarinei, jog Leopoldas susižadėjęs su savo pussesere, ir visokeriopai išliaupsinti jos grožį, kad toji perduotų viską jo seseriai, ir nusprendė laukti, kaip toji atsilieps į nuoskriaudą.

Viskas įvyko taip, kaip numatė donas Pedras, ir artimiausią naktį donja Blanka – tuo vardu buvo dono Pedro sesuo – kambarinės apšviesta, turėjo ilgą ir nemalonų pokalbį su Leopoldu, kuris, stengdamasis numaldyti mylimąją, iš paskutiniųjų gynėsi esąs susižadėjęs su pussesere ir sutaręs ją vesti. Donja Blanka apsimetė patikėjusi, bet sau viena nusprendė rytojaus dieną kuo smulkiausiai viską susižinoti ir, taip tarusi, išlydėjo Leopoldą, o šis išėjo labai patenkintas, kad dama nusiramino, bet pasiryžo prasimesdamas negalia kurį laiką nesilankyti jos namuose. Tą pačią naktį donas Pedras sužinojo iš Felisiano, kas nutiko tarp donjos Blankos ir Leopoldo, ir didžiai susikrimto, kad sesuo leidosi apgaviko įtikinama, tačiau paketino porą dienų palaukti ir pažiūrėti, ką ji darys, o Felisianui įsakė stebėti toliau.

Pakalbėjusi su Leopoldu, pavydo kankinama donja Blanka nebeištvėrė ir panūdo susižinoti teisybę iš patikimo šaltinio – iš paties markizo lūpų; ji nusisamdė karietą ir, prisidengusi veidą, atvažiavo į rūmus, tik jai nepasisekė – kai ji įžengė į vestibiulį, norėdama paprašyti kamerdinerį pakviesti pasiuntinį, susidūrė su Leopoldu, kuris iškart ją pažino ir sumetė, jog dama atvyko ne ko kito, kaip supažindinti pasiuntinį su jo, Leopoldo, pažadu ją vesti ir parodyti jo garantinį raštą; taip ir buvo, kaip jis manė, nes donja Blanka nakčia tik apsimetė patikėjusi Leopoldo žodžiais, kad jis nė neketinąs vesti pusseserės, ir pati sau tarė rytojaus dieną iš pasiuntinio sužinoti teisybę. Leopoldas pasitiko ją kuo lipšniausiai, bet, išvydus jos rūškaną veidą, jo įtarimai dar labiau sustiprėjo; pasakęs, kad jam reikia su ja pasikalbėti svarbiu klausimu, jis paprašė ją užeiti į kambarį, kur jiems niekas netrukdysiąs; donja Blanka spyrėsi norinti pirmiausia susitikti su pasiuntiniu, o Leopoldas jos neleido tvirtindamas, jog pasiuntinys labai užsiėmęs – skaitąs ką tik iš Vokietijos gautą imperatoriaus laišką. Ir taip karštai ją meldė pirmiausia pasikalbėti su juo, jog donja Blanka pagaliau atlyžo; Leopoldas, nuvedęs ją į dono Pedro kambarį, paprašė jį valandėlę pašnekinti damą, kol jisai grįšiąs, ir nuskubėjo paruošti dėdės ir pusseserės. Donja Blanka buvo prisidengusi veidą, ir donas Pedras jos nepažino, nors iš viso to, ką žinojo, ir įtarė, kad čia jo sesuo; Blanka irgi nepažino brolio, nes tasai buvo labai jau

keistai apsitaisęs, be to, nešiojo akinius, su kuriais atrodė visiškai kitoniškas. Donas Pedras pasodino seserį, paskui, užrakinęs ją kambaryje, nuėjo pasiklausti Leopoldo, ką šis ketinąs daryti su dama. Leopoldas tuo tarpu ilgokai užgaišo pas dėdę ir nusiuntė tarną pasakyti donui Pedrui, kad tas pasišnekėtų su dama ir jos atsiprašytų – girdi, turįs skubų reikalą ir negalįs tuojau pat ateiti, tegu palaukianti truputį. Donas Pedras grįžo į savo kambarį ir užsirakino duris iš vidaus, norėdamas pabūti su dama akis į akį. Tuo tarpu Margarita, patyrusi, kad jos pusbrolis vestibiulyje kalbėjęs su kažin kokia dama, šydu prisidengusia veidą, o paskui nulydėjęs ją į dono Pedro kambarį, degdama pavydu, panoro sužinoti, kas yra ta nepažįstamoji, o kadangi jos kambarys siekėsi su dono Pedro kambariu, kurio durų raktą ji turėjo, buvo nesunku patenkinti savo smalsumą: tylutėliai prisėlino ir atrakinusi negirdimai pravėrė duris kaip tik tuo metu, kai į vidų įžengė donas Pedras ir išvydo seserį – nebijodama, kad ją kas gali pamatyti, ji sėdėjo atviru veidu ir laukė Leopoldo. Ji nespėjo užsidengti, ir donas Pedras, įsitikinęs, jog priešais jį sesuo, taip jai tarė:

– Moterie, neverta nešioti prakilnų vardą, paveldėtą iš protėvių, ir vadintis mano seserim! Nejaugi tu, nepaisydama padorumo, patikėjai tuščiais žodžiais ir atėjai į šiuos namus žeminti savo orumo ir garsinti savo gėdos – maldauti to, kuris tave užmiršo, kalbinti to, kuris niekšiškai tave apgaudinėja? Jei, meilės apakinta, tu sieki tos santuokos, juk turi giminių, kuriems galėjai atskleisti savo norą, užuot aklai patikėjusi savo garbę žmogui, žiūrinčiam į tave su tokia panieka, nes tai aišku iš jo elgesio, jei sugebi dar šį tą matyti: jis tave mulkina melagingais pažadais ir tuo pačiu metu ruošiasi vesti savo pusseserę. Tu taip įsimylėjusi, jog viena vienintelė visoje sostinėje nieko nežinai apie jo sužadėtuves! Jei šitaip negerbčiau šių namų, čia pat perverčiau tave štai šia špaga, kad visos moterys turėtų gerą pamoką! Nejaugi neturi nė lašo paklusnumo mūsų tetai, kad įsileidai Leopoldą į jos namus? Tu ryžaisi statyti į pavojų savo garbę, nors prilygsti jam ir kilme, ir taurumu? Tavo laimė, jog šiuo metu aš atvykau sostinėn, nors ir persirengęs juokdariu, – aš pasirūpinsiu, kad Leopoldas iš tavęs nepasityčiotų! Sakyk man, lengvatike Blanka, kaip toli paženge jūsų

meilė, kad galėčiau imtis atitinkamų priemonių, tik nedrįsk slėpti teisybės, nes dabar sprendžiamas tavo garbės ir gyvybės klausimas.

Susisielojusi donja Blanka klausėsi jo žodžių nuleistomis akimis, liedama spindinčias it perlai ašaras. Toks didis buvo jos sielvartas, jog vargšelė neteko žado ir, tik brolio spiriama, pagaliau trumpai nupasakojo, kaip Leopoldas pamatė ją vienoje šventėje ir, užsidegęs aistra, susižinojo, kur ji gyvena, paskui pradėjo vaikštinėti apie jos namus, siųsti laiškus ir, nešykštėdamas švelnių žodelių, įsiprašė į jos namus, o vėliau davė žodį ją vesti, prie liudytojų savo ranka parašė garantinį raštą, kurį štai čia turinti, ir gavo tai, ko siekė. Taip dama papasakojo broliui, kas buvo, ir jis, nenorėdamas dar labiau jos liūdinti, paguodė seserį ir pažadėjo priversti Leopoldą tesėti žodį.

Gražioji Margarita klausėsi to pokalbio, stovėdama savo kambaryje prie dono Pedro durų, ir didžiai stebėjosi, jog toks prakilnus žmogus ir anaiptol ne pamišėlis, o, sprendžiant iš jo žodžių, neeilinio proto, sugalvojo pasirodyti jų namuose ir sostinėje, apsimetęs juokdariu; ji niekaip negalėjo perprasti jo užgaidos, tik miglotas nujautimas sakė, jog galbūt ji, Margarita, bus paskatinusi doną Pedrą žengti tą žingsnį; antra vertus, ją be galo papiktino pusbrolio Leopoldo veidmainiškumas – piršosi jai, davęs tokiai kilmingai damai žodį ją vesti ir garantinį raštą; norėdama išblaškyti šias abejones, ji žengė iš ten, kur slapčia klausėsi pokalbio, ir donja Blanka nespėjo prisidengti veido, o jos brolis – nuslopinti pykčio. Vis dėlto, kiek susitvardęs, donas Pedras tarė:

– Vadinasi, jūs įsirengėte čia pasalą, o grožio stebukle, mano širdies valdove, mano godų karalaite! Klastingai užpuolate nerūpestingus žmones? Nedera rodytis taip netikėtai, nes grožis, staiga apsireiškęs visu savo spindesiu, toks pat pražūtingas kaip ir sielvartas.

– Liaukitės apsimetinėti, mielas pone, – tarė Margarita, – juk žinau, kad jūs ne tas, kuo dedatės, ir kad jūsų širdis, draskoma skausmo, labiau linkusi kentėti vienatvėje, nekaip laidyti sąmojus žmonėse; mano smalsa, pavydo akstinama, atskleidė, kad jūs kur kas didesnis apsimetėlis, nei vaizdavote, o pusbrolis Leopoldas – baisesnis klastūnas, nei galėjai spręsti iš jo apgaulingų meilės žodelių. Aš

nusprendžiau galų gale išblaškyti visas abejones ir išgauti iš jūsų, kaip įspėti mįslę, kurią užminėte savo elgesiu; bet visų pirma norėčiau, kad ši dama, jūsų sesuo, malonėtų į mano kambarį, o jūs pasakytute Leopoldui, jog jinai jo nesulaukusi, išėjusi netverdama apmaudu, ir buvę neįmanoma jos sulaikyti. Visa kita padarysiu aš.

Ji nusivedė donją Blanką į savo kambarį ir guosdama pasakė, kad per daug neimtų širdin Leopoldo paniekos ir brolio rūstybės – viskas būsią gerai, ir jai nesą ko nusiminti. Palikusi Blanką kambarinių globai, Margarita grįžo pas doną Pedrą, ir šis, iš pradžių krimtęsis, kad dama jį taip netikėtai užklupo ir patyrė jo sesers nešlovę, dabar netgi džiaugėsi, jog Margaritos pavydas ir smalsa nuplėšė nuo jo veido juokdario kaukę ir atskleidė Leopoldo apgaulę. Taigi, Margaritai pasirodžius, labai nudžiugo, ir iš veido buvo numanu, kas darosi jo širdyje; Margarita paprašė jį sėsti, atsisėdo pati ir prabilo šiais žodžiais:

– Jau kuris laikas mane kamuoja tiek abejonių ir aš taip kenčiu dėl pusbrolio dviveidiško elgesio, jog noriu jums pasiguosti ir prašyti, kad padėtute man išsiaiškinti daugel dalykų. Visų pirma, kodėl gyvenate toli nuo sostinės, pasigarsinęs tenai proto netekusiu žmogum; antra vertus, kaip jūs drįstate apsimetęs pajacu, juokdariu pasirodyti mieste, kur gyvena jums artimas ir toks dorybingas asmuo kaip jūsų sesuo donja Blanka? Juk, būdamas tokios kilmės, kaip kad numanau, turėjote pagalvoti, jog žeminate savo orumą, dėdamasis pajuokos vertu keistuoliu ir pokštininku ir linksmindamas žmones sąmojais, apsitaisęs šiuo apdaru. Man regis, turėjote kokį svarbų tikslą taip elgdamasis, ir aš norėčiau, kad jį atskleistute ir išblaškytute visas mano abejones.

Gražioji Margarita nutilo, ir donas Pedras, paklusdamas jos valiai, tarė taip:

– Žavingoji dama, jūs tikriausiai žinote, nors pati to ir nepatyrėte, kad Amūras – visagalis dievas, todėl kiekvienas žmogus, kurio širdyje jis sukursto aistrą, stengiasi iš paskutiniųjų ją patenkinti, prasimano visokių gudrybių ir išbando visus kelius, kad tik pasiektų tikslą. Tasai sparnuotas dievas, kurio vasalais tampa visi jo taiklių strėlių pervertieji, viena jų sužeidė man krūtinę, kai išvydau jūsų nežemišką grožį

gimtojoje Viljafrankoje; susižinojau, kas esate, kad ketinate ištekėti ir kad jūsų tėvas tuo didžiai patenkintas, o jūs ne per labiausiai tuo džiaugiatės išmanydama Leopoldo būdą, – tai išgirdau iš jūsų pačios lūpų. Man atsigavo širdis, ir nors vedybų klausimas jau buvo iš esmės išspręstas, ryžausi, kaip matėte, taip neįprastai išmėginti laimę; pamyniau po kojų savo rangą, taurų vardą bei kilmę, pasiverčiau juokdariu keistybių pilna galva, kad tik galėčiau suartėti su jumis ir jūsų tėvu; man pasisekė, tačiau iš pagarbos jums nedrįsau išpažinti meilės, būgštaudamas, jog nepatikėsite manimi, juoba kad ir jūsų jungtuvių diena vis labiau artėjo. Bėda, ištikusi mano seserį, ir pavydas atvėrė jums akis, ir dabar galiu prisipažinti, jog esu donas Pedras Osorijas i Toledas, kilęs iš prakilnios giminės, kurią dabina Viljafrankos ir Astorgos herbai; mano krūtinę puošia Alkantaros ordino ženklas, kurio nusipelniau už karo žygdarbius, ir neilgai trukus tikiuosi gauti dvarą. Pasisakiau jums savo vardą ir drąsią svajonę ir dabar prašau atleidimo – meilė ir jūsų nežemiškas grožis pateisina mano sumanymą, kuris, paslydus mano seseriai, atskleidė jums teisybę apie pusbrolį, o mane padarė laimingą. Žmogus, turįs grąžinti jai gerą vardą, tesės duotą žodį, arba aš atsisveikinsiu su gyvybe.

Margaritą apstulbino persirengusio įsimylėjėlio pasakojimas, ir ji negalėjo nepripažinti ir neįvertinti jo jausmų, visa širdimi jau linko prie jo, įžeista ir papiktinta veidmainiško pusbrolio elgesio. Ir taip jam atsakė:

– Didžiai gerbiamas done Pedrai, dėl tokio menkniekio kaip mano skurdus grožis jūs ryžotės žygiui, pragaištingam jūsų geram vardui ir padėčiai; gerbiu jūsų potroškius ir anaiptol jų nesmerkiu, nors, man regis, jūsų dorybės vertos kur kas didesnio dalyko nekaip mano meilė. Mane skaudžiai užgavo pusbrolio nepagarba, bet jis už tai užsimokės mane prarasdamas, nes, mano nuomone, jeigu prieš pat jungtuves vyras nesugeba sutramdyti savo geismų, vadinasi, jam nemalonu mane vesti; kokia laimė, kad atsiskleidė toji apgaulė, prieš užsimezgant saitams, kuriuos atmegzti gali tiktai mirtis; dabar žinau savo pusbrolio būdą ir jo menkystę, žinau taipgi, kokius jausmus puoselėjate man savo širdyje, ir niekad nepamiršiu, už ką turiu būti jums dėkinga.

Donas Pedras buvo bepuoląs prie Margaritos kojų, bet ji neleido; tad nužemintai padėkojo jai už suteiktą ir pažadėtą malonę, o tai, ką jiedu nusprendė daryti, sužinosite vėliau.

Margarita nuėjo pavaišinti viešnios ir imtis žygio, aptarto su donu Pedru. Įsimylėjėlis palaukė Leopoldo, o kai tas grįžo, kokiam pusvalandžiui praslinkus po jųdviejų pokalbio su Margarita, ir paklausė, kur dingo jo globai patikėta dama, donas Pedras atsakė, jog dama, jo nesulaukusi, išėjo, nors jis ir stengęsis ją sulaikyti.

– Ir gerai, kad ilgai užtrukau, – tarė Leopoldas. – Kaip tik to ir norėjau, kad paliktų mūsų namus toji moteriškė, kuri niekaip neatstoja nuo mano galvos. Laimė, kad ji nesusitiko dėdės, o būtų jiedviem išėjusi labai nemaloni kalba.

Donas Pedras dar jį paklausinėjo su įprastu sąmoju, norėdamas šį bei tą išpešti, ir nors Leopoldas išsisukinėjo, vis dėlto buvo aišku, ką jis galvoja; donas Pedras taip pasipiktino Leopoldo panieka seseriai, jog vos susitvardė neparodęs savo rūstybės su nuoga špaga.

Margarita, grįžusi pas Blanką, smulkiai išsiklausinėjo apie jos meilės ryšį, savo akimis pamatė pasižadėjimą ją vesti ir vėlei nusistebėjo Leopoldo dviveidiškumu. Paskui Margarita nusiuntė kambarinę pakviesti tėvo, o kai tas atėjo, pasilikusi su juo akis į akį, tarė:

– Visados būdavo tėvų įprasta atsiklausti dukters noro, peršant jai vyrą, nes nedora be meilės sujungti dviejų žmonių visam gyvenimui; daugelis tiki, jog, keičiantis padėčiai, keičiasi ir vyro būdas, bet tokie dalykai atsitinka labai retai, todėl neatsargiai elgiasi tas, kuris užsimerkia ir nuolankiai žengia išmėginti laimės. O dar neatsargiau tas, kuris eina prie altoriaus įsitikinęs, jog iš to nebus nieko gera. Mano tėve ir valdove, aš visada buvau tau paklusni ir nedrįsau stoti prieš tavo valią, nors žinojau, jog Leopoldo būdas man toks nepriimtinas, kad mudviejų santuoka nieko dora nežada. Aš paklusau žinodama, kad galiu susitikti vyrą, kuris man būtų labiau prie širdies ir nenusileistų nei kilme, nei turtu; paklusau, nes mačiau, kad jūs geidžiate tos santuokos; po sužadėtuvių jūs išsiuntėte Romon žygūną prašyti vedybų leidimo, ir tuo metu, kai pusbrolis, rodos, turėjo dar labiau mane mylėti ir garbinti, jis elgėsi priešingai: davė žodį vesti vieną damą, kurią tuojau savo akimis pamatysite.

Ji pašaukė donją Blanką iš savo kambario, ši atėjo, atsisėdo šalia jųdviejų, ir Margarita kalbėjo toliau:

– Štai šią damą, pone, mano pusbrolis raštu pasižadėjo vesti ir taip palenkė ją paaukoti savo garbę; ji atsinešė čionai tą raštą, norėdama pasikalbėti su jumis ir išsakyti savo nuoskaudą, bet Leopoldas ją sulaikė ir neleido eiti pas jus, uždaręs mūsų svečio kambaryje. Aš sužinojau, kas atsitiko, o būdama smalsi, atsistojau savo kambaryje prie svečio durų, nusiklausiau jųdviejų pokalbį, ir man tarsi akys atsivėrė; tada žengiau į vidų ir atsivedžiau šią damą į savo kambarį, norėdama pranešti jums tai, ką girdėjote. Ji labai aukštos kilmės, dviejų garsiausių Ispanijos giminių – Osorijų ir Toledų – palikuonė, ir ketina kreiptis pagalbos į giminaičius, turinčius didelę įtaką sostinėje, kad tie išardytų mano jungtuves. Iki šiol aš klausiau jūsų, tėve, bet dabar jūs pats nepageidausite, kad vykdyčiau jūsų valią; verčiau aš įstosiu į patį vargingiausią čionykštį vienuolyną ir sulauksiu ten mirties, nekaip tekėsiu už pusbrolio.

Pasiuntinį apstulbino dukters žodžiai; jis perskaitė donjai Blankai išduotą raštą, įsitikino, jog to pakanka numatytoms vedyboms atšaukti, ir nusprendė nutraukti visą ruošą, o sūnėną nedelsiant iškraustyti iš namų. Išlydėjęs damas, markizas pašaukė Leopoldą, parodė jam pasižadėjimą vesti Blanką ir paklausė, ar tas pažįstąs raštą; sutrikęs ir persimainęs Leopoldas bandė jo išsiginti, bet pasiuntinys liepė neišsisukinėti – jis paimsiąs kitus Leopoldo laiškus ir, palyginęs juos su šiuo raštu, įrodysiąs, jog parašas visur vienodas. Pagaliau Leopoldas prisipažino, jog parašė šį pasižadėjimą, aistros apakintas, bet veikiau būtų galvą padėjęs, negu tesėjęs žodį. Donas Pedras girdėjo visą pokalbį, saugiai pasislėpęs, – dabar jis vilkėjo kitu apdaru, labai prašmatniu, su Alkantaros ordino kryžium ant durtinio ir apsiausto. Išgirdęs šiuos Leopoldo žodžius, jis nebeištvėrė, žengė į kambarį ir tarė:

– Pone Leopoldai, jums derėjo gerai apgalvoti, ką sakote, ir neužmiršti jūsų paniekintos damos vardo, nes kilme ji prilygsta jums; tai mano sesuo, tad man privalu ją globoti ir ginti; jei netesėsite duoto žodžio, štai čia prie šalies turiu špagą, ir jums belieka arba įvykdyti savo pažadą, arba atsisveikinti su gyvybe.

Leopoldas atkirto, jog šiuo požiūriu jau viską apsvarstęs, kas svarstytina, ir jog jokiais grasinimais jo nepriversią daryti to, ko jis nepageidaująs. Donas Pedras įtūžęs iškvietė Leopoldą dvikovon; įsiliepsnojo ginčas, įbėgo damos ir puolė jų skirti, įsakiusios uždaryti visas duris, idant vyrai negalėtų išeiti iš rūmų.

Kilus ginčui, pasiuntinys iš pradžių nepažino dono Pedro su prašmatniu apdaru, ordino apsiaustu ir be įprastinių akinių, pamanęs, jog tas vyras bus atsekęs savo seserį, bet įsižiūrėjęs suprato, jog sūnėną dvikovon kviečia svečias, kurį jis laikė juokdariu. Margarita pastebėjo, kad apstulbęs tėvas neatplėšia akių nuo dono Pedro, sumetė, kas atsitiko, ir tarė:

– Tėve, žmogus, kurį matote šiuo prašmatniu apsiaustu, ką tiktai vilkėjo kitu, juokingu apdaru: mus linksmino sąmojais donas Pedras Osorijas i Toledas; nuraminkite juos ir sužinosite, kas jį paskatino šitaip apsitaisyti.

Pasiuntinys dar labiau nustebo ir, ko gero, būtų pareikalavęs iš pagrindų išaiškinti, kas čia darosi, jeigu jam nebūtų sutrukdę abu bajorai, kurie stovėjo su špagomis rankose, pasiryžę rūmų kambarį paversti dvikovos vieta. Markizas ėmė švelniais žodžiais įkalbinėti sūnėną nesikratyti to, kas žada jam naudą, nes atsisakymas duoto žodžio užtrauktų aibę negandų; be to, patarė per daug juo nesikliauti – jam esą aišku, jog sūnėnas pasielgęs negražiai ir skaudžiai užgavęs damą, todėl jis, markizas, jo neužstosiąs ir netgi padėsiąs priešingai pusei jį apvesdinti; na, o dėl Margaritos turįs jį apvilti ir griežtai pareikšti, kad jinai niekados nebūsianti jo žmona, nes, didžiai įsižeidusi dėl jo nedorybingumo, nejaučianti jokios pareigos tekėti už nemielo žmogaus. Leopoldas pamatė, jog visi keliai atkirsti ir gyvybei gresia pavojus, ir norom nenorom turėjo paklausyti dėdės: vėl padavė ranką donjai Blankai ir apkabino jos brolį pagaliau sužinojęs, kas jis toks iš tikrųjų. Tuomet Margarita papasakojo tėvui, kaip donas Pedras, ją įsimylėjęs, pasivertė juokdariu, kad galėtų įeiti į jų namus, ir pridūrė, jog laiko savo pareiga atsilyginti jam už tokį galantišką poelgį, aišku, jeigu tėvas pritarsiąs jos sprendimui. Markizas mielai pritarė, ir jiedu padavė vienas kitam rankas.

Taip išsipildė dono Pedro svajonė, po dviejų savaičių įvyko vestuvės, į kurias susirinko sostinės aukštuomenės žiedas; vakarop buvo surengtos miklumo varžybos, o sutemus – jotynės su deglais. Karalius pagerbė abu bajorus savo malonėmis, ir jie gyveno Ispanijoje su savo žmonomis ilgai ir laimingai.

* * *

Visiems labai patiko novelė, kurią papasakojo Garseranas – tuo vardu buvo vagis; ji išblaškė nuobodulį ir Rufinai, iš gretimo kambario sekusiai pasakojimo giją. Krispinas ja didžiai pasitikėjo, todėl drauge su bendrais nesivaržydamas aptarė, kaip apiplėšti namus, vagių žiniomis, pertekusius turto; Krispinas, patyręs ir visų gerbiamas, vieniems pasiūlymams pritarė, kitiems – ne, nurodydamas kokią nors kliūtį; jis buvo gaujos galva, ir niekas nedrįso jam priešgyniauti. Atėjo metas gulti, tą vakarą nespėję pasiskirstyti grobio, nusprendė dalybas atidėti kitam kartui, o visą labą tuo tarpu palikti pas atsiskyrėlį, patikimą vogtų daiktų sargą.

Bendrams sugulus, Krispinas, prieš eidamas miego, panoro pasimatyti su Rufina ir palinkėti jai saldžių sapnų ir labai nusidžiaugė, pasitiktas jos kur kas mieliau nekaip paprastai; paklausė ją, kaip jai patiko novelė; Rufina atsakė, jog labai patiko ir jog dar kelios tokios pat visai išsklaidytų jos liūdesį.

– Nesikrimskite, širdele, – išdrįso jai pasakyti klastingas veidmainys, – tokių pramogų turėsite į valias, o ir pinigo jums šičia netrūks, jeigu tik sušvelninsite savo rūstybę.

Rufina sumetė, kad jau metas liautis liūdėjus ir rodžius rūškaną veidą, ir nuo tos nakties pasidarė lipšnesnė apsimetėliui, taisydamasi švariai išgrandyti jo podėlius. Krispinas nuėjo gulti, puoselėdamas viltį, jog neilgai trukus toji tvirtovė pasiduos, nes svarbiausias žingsnis žengtas: šventumo kaukė nuplėšta, ir ji pamatė jo tikrą veidą.

Rytojaus dieną, dar neišaušus, visrakčių meistrai paliko atsiskyrėlio būstą ir iškeliavo manytis dorų žmonių sąskaita. Krispinas išpėdino į miestą prašyti išmaldos, atsisveikino su Rufina, ir ji pavedė

jam sužinoti, ar Malagoje nesą jos brolio, nurodžiusi, kaip jis atrodo iš veido ir stoto – skirtingai nei atrodė Garajis. Atsiskyrėlis užrakino ją būste, bet ji nėmaž nenusiminė, nes iš Kordobos atsivežė visrakčių, nukaltų genujiečio spynoms rakinti.

Rufina pasiliko viena, o jųdviejų su Garaju buvo sutarta, jog, vos išvydęs Malagoje brolį Krispiną, jis beregint atskubės pas ją; taip jis ir padarė, atjojęs raitas ant vieno iš dviejų arklių. Rufina jau laukė atrakinusi duris ir keliais žodžiais papasakojo apie atsiskyrėlio draugus, apie jo aistrą ir vagių rankomis dailiai sukuoptą krūvą pinigų, kuriuos jis laikąs paslėpęs savo būste. Rufina norėjo taip apkraustyti Krispiną, kad jam nebeliktų nė pinigėlio, tad paliepė Garajui nedelsiant grįžti į miestą ir parūpinti jai migdomųjų miltelių – ketinanti iškrėsti vienuoliui atsakantį pokštą, – taip nuo šio vakaro kas naktį budėti su arkliu netoli būsto, ir nurodė tą vietą, gerai matomą pro langutį. Gavęs įsakymą, Garajis akimirksniu sulakstė į Malagą ir spėjo atvežti Rufinai miltelius, dar neparėjus Krispinui, nes tasai kiaurą dieną prašė išmaldos ir tik apybrėkšmiu grįžo namo. Šįsyk Rufina pasitiko jį linksma, prikalbėjo galybę švelnių žodelių, kurie didžiai paglostė jam širdį, – tolyn labyn degė meile atsiskyrėlis gražiajai viešniai; Krispinas parodė jai išmaldą, gerų žmonių paaukotą, ir vieną gražų daikčiuką, nugvelbtą be šeimininkų žinios: du sidabrinius ąsotėlius ir perlų vėrinį – juos stačiai brukte įbruko į rankas žiopliai, nė neįtarią, kokie ilgi atsiskyrėlio pirštai; Krispinas tuojau pat padovanojo vėrinį Rufinai ir švelniai prišnekino juo pasidabinti kaklą. Ji padėkojo už dovaną, o paskui jiedu draugiškai pavakarieniavo, o vietoj deserto pasimėgavo meilės pokalbiu; Krispinas nelabai nuliūdo išgavęs vien pažadus, nes turėjo viltį, kad jie veikiai išsipildys ir apvainikuos jo svajas.

Vagys buvo sutarę ateinančią naktį susirinkti, nors Krispinas ir labai tam priešinosi tikindamas, jog laimikį saugąs kaip akį kaktoje; jis anaiptol negeidavo svečių tą naktį, netgi sugalvojo, kaip jų nusikratyti: išprašysiąs juos prasimetęs tariamai iš miesto gauta žinia, jog algvasilai medžioją vieną žmogžudį, o kadangi tokiu atveju jie nepaisą nė švento prieglobsčio teisės, jis būgštaująs, kad jie, ko gero, užgriūsią į būstą ir nutversią ne vieną iš jų draugijos, jau seniai teisingumo

žinomą ir paieškomą. Šio luomo žmonės lengvai patiki tokiomis kalbomis, tad ir dabar patikėjo savo vadeiva ir išgūžėjo iš būsto, palikę Krispiną vienu du su dama, kuri žadėjo tą naktį apdovanoti jį savo malonėmis, ir jis, apdujęs iš laimės, laukė nesulaukdamas tos valandėlės, kada gražuolė atsilieps į jo meilę. Atėjo vakarienės metas, ant stalo radosi karališkos vaišės, nes Krispinas iš anksto prinešė paukštienos ir jųdviejų puotai parūpino odmaišį švelnaus vyno, paties geriausio, kokio tik buvo Malagoje. Jis paruošė vakarienę, padedamas Rufinos, kuri mielai ėmė taisyti paukštieną, padengė stalą, ir pradėjo abu šaunų pokylį; tostai sekė vienas kitą, verstoji Rufina pilstė vyną, žiūrėdama, kad Krispino taurėn kiekvienąsyk būtų įberta žiupsnelis migdomųjų; vienuolis gėrė neraginamas, į vakarienės pabaigą visai nusitašė ir užmigo kaip negyvas; Rufina patikrino, ar jis kietai miega, patampė už ausų ir nosies, bet lygiai taip pat būtų galėjusi pažadinti lavoną; įsitikinusi, jog Krispinas nepabus, nukopė į rūsį ir iššlavė iš skrynių visus pinigus, o jų ten buvo nemaža; paskui supylė monetas į drobinius maišus, tvirtai užrišo virvėmis ir sukišo į odinius balnakrepšius, pavogtus drauge su pinigais iš vieno gyvulių pirklio, skerdienos tiekėjo; tuomet išėjo į lauką, ir sulig jos ženklu beregint atjojo Garajis; Rufina papasakojo, kas nutiko, jiedu išvilko maišus su pinigais, o brangenybes, kad ir apgailestaudami, turėjo palikti – galėjo veikiai įkliūti, pardavę kokį dailų daikčiuką, ir visas triūsas būtų nuėjęs perniek.

Užkėlę balnakrepšius ant arkliuko, jiedu sėdo raiti ir nujojo į Malagą, didžiuodamiesi, jog taip gražiai apkraustė sukčiausią Europos vagį. Atvykę Malagon, apsistojo užeigoje, kur gyveno Garajis, tačiau nei tą naktį, nei rytojaus dieną Rufina niekam nesirodė. Ji žinojo, kad vagys buvo sutarę su savo vadeiva Krispinu susirinkti jo būste po keturių dienų, ir sugalvojo iškirsti jiems likštį, bet apie tai kalbėsime vėliau, o dabar mane šaukia Krispinas, kurį palikome bemiegantį.

Visą naktį jis pramiegojo užsikniaubęs ant stalo, ten pat, kur vakarieniavo, ir pasibudo, jau gerokai įdienojus; nė nenumanydamas, kas nutiko naktį, jis pašaukė Rufiną ir beregint prisiminė, jog užmigęs pražiopsojo ilgai lauktą progą; susikrimtęs ėmė balsu šaukti gražuolę, bet klastūnės nebuvo nė kvapo; puolė jos ieškoti, išnaršė visą

būstą, koplytėlę, rūsį, išbėgo į kiemą, pamatė, jog vartai užrakinti, ir nustėro pamanęs, jog Rufiną bus ištikusi kokia nelaimė; šoko ieškoti iš naujo ir tada pastebėjo, kad skrynios atvožtos ir švariai išgrandytos; sumetė, jog tai Rufina bus susišlavusi visus pinigus ir su jais pabėgusi; vis dėlto jam dingtelėjo mintis, kad ji, ko gero, slapstosi kur nors netoliese, nes vargu ar išdrįso keliauti tamsią naktį; iššniukštinėjo visus pakampius, bet veltui darbas – gavo nuryti kartų pipirą, įtūžęs iš apmaudo, kad jį, užkietėjusį vagį, apdūmė silpna moteris, apsuko galvą įteikliais žodžiais ir glamonėmis, pasigviešusi jį apkraustyti. Tą pačią dieną jis nuėjo į Malagą, tikėdamasis ją nutverti; mieste susitiko Garajį, bet kadangi jo nepažinojo ir akyse nebuvo matęs, tik kojas numynė be reikalo.

Tuo tarpu Rufina ir Garajis taisėsi kelionėn į Kastiliją, tačiau klastūnė norėjo prieš išvykdama iškrėsti dar vieną šunybę veidmainiui atsiskyrėliui. Ji žinojo, kurią dieną vagių sutarta susirinkti atsiskyrėlio būste, toje piktadarių lindynėje, tad nusprendė valdžiai nurodyti jo lūšnelę, kad visus suimtų ir nubaustų kaip pridera. Rufina parašė laišką korechidorui, nusakė, kur ir kada juos galima užklupti, ir tada su Garaju išvyko iš Malagos linkui Toledo. Paliksime juos kelyje ir papasakosime, ką darė korechidoras: gavęs laišką, jis palaukė vakaro ir su savo vyrais išžygiavo prie atsiskyrėlio būsto; paliepęs jį apsupti, korechidoras įėjo į vidų ir aptiko Krispiną, nėmaž nesitikintį svečių; vyrai iškratė namus, nusileido į rūsį ir užklupo visą gaują; ten pat rado virvinių kopėčių, kablių, visrakčių, žodžiu sakant, visokiausių vagių amato įnagių, o skryniose – sidabro indų bei brangenybių – įkalčius, aiškiai rodančius, kuo vertėsi tie dorybingieji žmonės. Korechidoras liepė visus suimti ir kietai surišti rankas. Krispinas buvo taip persigandęs, jog klausinėjamas negalėjo nė žodžio išdaužti, ir korechidoras jam tarė:

– Ak tu, nevidone, bjaurus apsimetėli, dediesi šventuoliu, o plėšikauji! Nejaugi tau negana tos gausios išmaldos, kurios nešykšti gailestingi žmonės, idant gyventum ištekliuje ir šioje gražioje vietoje tarnautum Viešpačiui? Betgi ne, tau magėjo griebtis šlykščiausio amato pasaulyje! Dabar pakliuvai į mano rankas ir drauge su bendrais nukeliausi tiesiai į kartuves.

Plėšikus nuvarė į miestą, netrukus įvyko teismas, ir visiems paskelbė mirties nuosprendį, nes jie prisipažino padarę daug nusikaltimų, nors visą kaltę ir vertė Krispinui – girdi, jis nurodinėjęs kur ir ką vogti, rakinęs namų duris. Krispinas didvyriškai ištvėrė kankinamas ir viską griežtai neigė, bet tas jo neišgelbėjo nuo mirties nuosprendžio. Vis dėlto jam pavyko pasprukti iš kalėjimo. Po teismo jį pakirto baisinga karštligė, todėl atidėjo bausmę, nors visus bendrus ir pakorė. Kartą, prieš pat nuosprendžio vykdymą, jis pabėgo iš kalėjimo koplyčios vidury dienos, persirengęs moteriškais drabužiais. Daug triukšmo sukėlė jo pabėgimas, nukentėjo ir kalėjimo viršininkas, kuris, apkaltintas, jog paleidęs kalinį už kyšį, pats pakliuvo į belangę ir sėdėjo tol, kol pavyko išsiteisinti, nurodžius Krispinui moteriškus drabužius parūpinusį žmogų, kuris už tai buvo išsiųstas į galeras.

KETVIRTA KNYGA

Tuo tarpu Rufina ir Garajis, lėkdami kiek įkerta, su visu lobiu atvyko į imperatoriškąjį miestą Toledą, kame galvojo įsikurti; Rufina ketino pradėti prabangų gyvenimą, kad pelnytų aplinkinių pagarbą, Garajį pagarsino savo tėvu; nusisamdė jiedu gražų namą turtingame kvartale, įsitaisė šeimyną – vergę jau buvo nusipirkę Malagoje, o čia paėmė tarnaitę, pažą ir rūmininką iš nuskurdusių bajorų; ji apsigerbė našlės apdaru, Garajis – ištaigiu drabužiu, pasiskelbė donu Cheronimu, o ji – donja Emerensiana; pasisavino Menesesų pavardę, sakydami, jog kilę iš prakilnios giminės, didžiai garsingos Portugalijoje; užėmusi geidžiamą padėtį visuomenėje, Rufina įsigijo apystatą, prideramą kilmingai našlei, jos namuose pradėjo lankytis damos iš kaimynystės, be galo patenkintos jos vaišėmis bei prielankumu; kai kurios jų labai su ja susidraugavo, patikėjusios, jog Rufina – grynas auksas, jei auksu žiba, ir jog tikrai kilusi iš garsingosios Menesesų giminės. Rufina vaikščiojo į katedrą, rodėsi dykinėjantiems jaunikaičiams, kurie laikė ją naujai atvykusia oria dama, o kadangi buvo dailaus veido, veikiai jos gatvėje radosi nemaža garbintojų. Tuo tarpu, kol ji žvalgo, kuris iš jų turtingesnis, ketindama ir tam padaryti kokią klastą, palikime ją sykiu su meilės ištroškusiais jaunikaičiais ir grįžkime Malagon, kur, kaip žinome, klajoja iš kalėjimo paspukęs brolis Krispinas.

Taip apsukriai atgavęs laisvę, Krispinas neliko Malagoje, o patraukė į netolimą giraitę, praleido ten visą dieną ir sutemus nuskubėjo į būstą, kame gyveno tais laikais, kai visa Malaga laikė jį doru krikščioniu; būstą jau buvo perėmęs kitas atsiskyrėlis, bažnyčiose renkąs išmaldą prieglaudos labui, tačiau ten nesikėlė – laukė, kol tinkamai bus įrengtas. Krispinas, kaip sakėme, priėjo tą būstą ir iš pietų pusės šalia akmenų krūsnies – tam tyčia sukrautos vietai paženklinti – miške išsilaužtu mietu ėmė rausti žemę ir išsikasė maišą dublonų, savąją grobio dalį, kurią ten slėpė, per dalybas kaip gaujos vadeiva išplėšdamas didžiausią kąsnį. Pasiėmęs tuos dublonus, o jų buvo apie penkis šimtus, jis patraukė į Chaeno miestą, kame gyveno draugas, irgi ilgų pirštų meistras; šis žinojo, jog Krispinas pabėgo iš kalėjimo,

kaip žinojo ir anksčiau jį įkliuvus, ir tuomet labai bijojo, kad tasai, pasodintas ant kankinimo kumelės, jo neįduotų, nes kartu dalyvavo ne viename žygyje. Draugas apsidžiaugė pamatęs Krispiną, nors tas ir pasirodė apsiskarmaliavęs – mat su abitu iškart turėjo atsisveikinti kaip nevertas juo vilkėti, o pavilkiniai perdėm sudrisko; tačiau ši bėda buvo veikiai pataisoma: Krispinas davė pinigų savo draugui, kad nupirktų jam padorų spalvingą drabužį, ir pasidarė visai kitas žmogus, kai naujai apsitaisė, prisijuosė špagą ir apsikarpė barzdą, siekusią veik iki juosmens. Šitaip išsipustęs, palaimingasis Krispinas keletą dienų pasišvaistė po miestą, kol pasitaikė geras kirtis Anduchare; laimikį jiedu pasidalijo sąžiningai, pagal taisykles, bet neilgai trukus Krispinas nugirdo kalbas, jog nukentėjėlis ėmęsis žygių surasti plėšikus, ir nusprendė nešti kailį, kol neįkliuvo kaip Malagoje, iš kur išsigelbėjo tik per stebuklą. Nepamiršęs pasiimti pinigų, drauge su vienu valensiečiu, dailiu stotingu vyruku, pasidavė į Toledą, kur anksčiau buvo lankęsi kartą kitą ir nesibaimino, kad juos kas gali pažinti. Valensietis buvo vardu Chaimė; tėvas jo kurpiavo Valensijoje, o sūnelis, pradėjęs krėsti visokias šelmystes su daiktais, šeimininkų blogai padėtais, gavo atsisveikinti su gimtine; buvo jis dvidešimt ketverių metų, skaistaus veido, šviesiaplaukis, malonaus būdo, bet svarbiausia – buklaus proto ir baisus klastūnas, velnio neštas ir pamestas. Rengėsi iš savo aukų kišenės labai madingai ir prašmatniai. Ir štai vieną dieną jiedu su Krispinu nuėjo klausyti Mišių į katedrą, o toje pat navoje pasitaikė Rufina, Tolede žinoma donjos Emerensianos vardu; Krispinas beregint ją pažino ir didžiai nudžiugo, o pats pasistengė nesimaišyti jai po akių, kad nepažintų, bet veltui būgštavo: skusta barzda ir nauju apdaru jis nė iš tolo nepanėšėjo į aną atsiskyrėlį su abitu. Jis parodė Chaimei dailiąją našlę, patarė ją pasekti ir susižinoti, kur gyvena; valensietis veikiai susidorojo su pavedimu, o iš kaimynų patyrė, jog vardu ji Emerensiana de Meneses, atkilusi iš Badachoso kartu su tėvu. Krispinas įtūžo prisiminęs, kaip toji gražuolė jį apmulkino, prisiekė kojos nekelti iš Toledo, kol su kaupu neatsiteis už vagystę, jeigu jau laimė suvedė juos iš naujo. Jis pamokė Chaimę, kaip dera elgtis su Rufina ir ką jai sakyti, bet neišsidavė, kad ją pažįsta. Veikiai pasitaikė

proga suvaidinti sceną, kurią jiedu su Krispinu surepetavo iš pagrindų; kartą, skambinant vakarinėms pamaldoms, Rufinos gatvėje atsitiko kruvinas susirėmimas, ir du vyrai radosi sunkiai sužeisti. Vos pasirodė sargyba ir, nusiuntusi sužeistuosius namo gydytis, nutvėrė vieną kitą praeivį, nieko bendra neturintį su peštynėmis, gatvė bemat ištuštėjo – niekas nenorėjo be jokios kaltės pakliūti į kalėjimą tik todėl, kad netyčia pasitaikė toje gatvėje.

Štai tada ir prasidėjo Krispino ir Chaimės sumanyta komedija; sukčiaus ir tariamo atsiskyrėlio pamokytas, Chaimė apsivilko prašmatnų juodą Montesos ordino apdarą, priėjo Rufinos namus ir, palikęs apsiaustą Krispinui, su špaga rankoje ir apsimestinės baimės iškreiptu veidu puolė į vidų; durys buvo atdaros, Chaimė užbėgo laiptais į viršų ir įšoko svetainėn, kame sėdėjo ponia našlė ir dvi kambarinės. Moterys persigando išvydusios nepažįstamą vyriškį su nuoga špaga rankoje, be apsiausto ir regimai įsibauginusį. Rufina ir kambarinės pakilo nuo kėdžių, o Chaimė tarė:

– O žavingoji dama, jeigu jūsų grožis, atsivėręs mano akims, prilygsta gailestingumui, meldžiu priglausti mane savo namuose ir paslėpti nuo teisingumo tarnų, kurie seka mano pėdomis, ketindami suimti už tai, kad, šioje gatvėje kilus susirėmimui, nukoviau vieną žmogų; pasukau į gretimą gatvę ir ten tikrai būčiau įkliuvęs, jei nebūčiau stojęs į ryžtingą kovą ir sužeidęs dviejų algvasilų, užklupusių mane su savo viršininku; paskui leidausi į kojas, nes parodyti teisingumui padus ne tik garbinga, bet ir protinga; taigi aš – bėgti, jie – vytis; pastebėjau, kad jūsų durys atdaros, ir nusprendžiau ieškoti čia prieglobsčio. Meldžiu jus nerūstauti ir leisti man pabūti jūsų namuose, kol gatvėje pasidarys ramu ir aš galėsiu išeiti, bet jeigu jums nemalonu ir apmaudu mane matyti, aš pasiryžęs nepaisyti gatvėje gresiančio pavojaus, nes geidauju verčiau pakliūti į kalėjimą, nekaip pasirodyti jums nemandagus.

Mes jau nusakėme, kaip atrodo Chaimė, kurį nuo šio vakaro derėtų vadinti bajoru. Rufina įdėmiai nužiūrėjo svečią, ir štai ji, ligi šiol tokia abejinga meilei, nors neabejinga pinigams bei vagystėms, iš pirmo žvilgsnio pamilo tą vyriškį ir taip jam atsakė:

– Mano luomo žmonėms gailestingumas – įgimta dorybė, juo labiau kad jūs, sprendžiant iš malonios išvaizdos, matyt, prakilnaus kraujo bajoras; užjaučiu jus bėdoje ir siūlau svečiuotis šiuose namuose, kiek pageidausite, idant persekiotojai pamestų jūsų pėdas, nes būtų per daug žiauru įduoti jus į jų rankas, kai galima išgelbėti. Meldžiu jus nusiraminti: jei teisingumo tarnai ims ieškoti jūsų šičia, turiu tokį atkampų kambarėlį, kur galėsiu jus paslėpti.

Jaunikaitis padėkojo jai už didžią malonę, o ji tarė:

– Turbūt suprantate, jog, būdama našlė, gyvenu atsiskyrusi nuo viso pasaulio, todėl ir siūlau jums svečiuotis mano namuose, kol susitvarkys jūsų reikalai; netrukus pareis tėvas, ir jeigu jis sutiks jums užleisti savo kambarį, būsiu labai patenkinta.

Vylingas jaunuolis dar kartą padėkojo už maloniai suteiktą prieglobstį. Staiga jų pokalbį pertraukė stiprus beldimas į duris ir riksmai įleisti vidun teisingumo tarnus; iš pradžių visi persigando, bet Rufina veikiai atsitokėjo ir, paėmusi Chaimei už rankos, nusivedė į buduarą, kame viena siena buvo dviguba, be to, dar uždengta gobelenu; paslėpusi svečią, nuramino patikinusi, kad šičia niekas jo nerasiąs, ir po to liepė atidaryti duris; vidun įžengė Krispinas, vildamasis, jog nauju apdaru Rufina jo nepažins; drauge su juo įėjo vienas bendras, senas pažįstamas; jiedu turėjo žibintą, buožę ir šaunamuosius ginklus, kaip teisingumo tarnams ir dera; našlė pasitiko juos labai prielankiai, apsimetusi, jog nenumano, ko jiems reikia. Krispinas pagarbiai nusilenkė ir tarė:

– Nors man ir labai nesmagu jus trukdyti, gerbiamoji ponia, pareiga liepia stengtis iš paskutiniųjų ją vykdyti. Man korechidoro įsakyta iškratyti visus namus šiame kvartale ir surasti paieškomą nusikaltėlį. Kaimynystėje jau buvome, tad liko tik jūsų namai: leiskite juos apeiti, nes privalome klausyti savo viršininkų ir sąžinės.

– Tikiuosi, mano garbės žodžiu pasikliausite ne mažiau nei krata, jei pasakysiu, jog čionai niekas neįėjo, – tarė Rufina, – bet aš nenoriu pagarsėti užkietėjusių nusikaltėlių dangstytoja, jeigu iš tiesų toks yra jūsų paieškomasis, todėl leidžiu jums apžiūrėti visus namus, idant savo akimis pamatytute, jog čia nėra to, ko ieškote.

Kambarinė švietė jiems su žvake, jie apžvalgė didumą namo, bet ne visą, lyg norėdami pasirodyti mandagūs. Po to lygiai taip pat mandagiai, kaip ir įeidami, atsisveikino su šeimininke; Krispinas rizikavo savo galva, ryždamasis tam žingsniui, idant įtikimesnis atrodytų bendro vaidmuo, jo paties pramanytas.

Tariamas bajoras išėjo iš savo slaptavietės nutaisęs džiugų veidą, kad ištrūko iš persekiotojų nagų, ir pradėjo karštai dėkoti gailestingajai našlei už didžią malonę ir užtarimą, o ji, tolyn labyn degdama aistra, pareiškė, jog turėdama valią šiuose namuose mielai patenkintų visus jo norus, bet dabar reikėsią palūkėti tėvo ir ji pasistengsianti jį įkalbėti, kad bent šią naktį leistų svečiui pasinaudoti jų pastoge.

– Priešingai, – tarė Chaimė, pastebėjęs našlę žiūrint į jį vis lipšnesniu žvilgsniu, – meldžiu jus leisti su jumis atsisveikinti, nes ketinu prašyti prieglobsčio vienuolyne, o iš ten tarnams duoti žinią, kur esu, ir rytojaus dieną išvykti Sevilijon, nes čionai kurį laiką negalėsiu rodytis.

Rufiną jo ketinimas nuliūdino, ir ji paprašė Chaimę neskubėti ir nelįsti pavojui į nasrus – galįs ir čia palūkėti keletą valandų. Chaimė mielai sutiko, ir ji paliko svečią Tolede nusamdytos kambarinės globai, prasimetusi, jog turinti šį tą patvarkyti tėvo pavedimu, kol jis dar neparėjo namo. O griebėsi tos dingsties, norėdama pasitarti su verge, atsidavusia patikėtine; jiedvi užsidarė viename kambaryje, ir Rufina prisipažino, kaip jai patiko tasai bajoras ir kaip ji nenorinti jo išleisti, nors ir puikiai suprantanti, jog šičia jis galįs pakliūti į teisingumo rankas, bet, antra vertus, abejojanti, ar Garajis sutiksiąs apnakvinti svečią. Vergė buvo lemta merga, išsyk sumetė, ką patarti savo poniai ir kaip jai įtikti.

– Ponia, – tarė ji, – turi gerą progą parodyti svečiui, kad jisai tau patiko iš pirmo žvilgsnio, bet nelabai tikiu, jog Garajis leis jam šiąnakt apsilikti namuose. Štai ką aš tau patarsiu: namai mūsų erdvūs, yra ir negyvenamų kambarių, kad ir tie du, į kuriuos leidžiasi laiptai iš tavo miegamojo; ten jį ir įkurk, o aš pataisysiu jam patalą ir pasirūpinsiu visa kita, akimoju viską patvarkysiu, nė Garajis nesuuos, juoba kad jis ketina po poros dienų keliauti į Madridą; galėsi pabūti

viena su savo aukseliu, o kad niekur neitų – pasakysi, jog algvasilai rytą vakarą slampinėja mūsų gatve.

Rufinai patiko vergės patarimas, ir ji liepė paruošti svečiui kambarį, pataisyti patalą ir pakloti ploniausios drobelės paklodes, švarutėlaites ir įkvėpintas; berberė nubėgo kur liepta, o Rufina grįžo pas svečią ir tarė:

– Mielasis pone, pati viena be tėvo valios nusprendžiau pasiūlyti jums viešnagę mūsų namuose, kame pasistengsime apsaugoti jus nuo jo akių, kaip ir nuo teisingumo rankos. Malonėkite neatsisakyti mūsų menkos paslaugos ir atsidėkoti mums už gerą valią ir norą atitverti jus nuo šio pasaulio negandų.

Dar karščiau įniko dėkoti Chaimė už naują malonę, džiūgaudamas širdyje, jog gudruolė pati lenda į meilės raizgus – tai buvo matyti gryna akimi. Jiedu pasišnekėjo apie šį bei tą, Chaimė pradėjo kelti į padanges jos grožį – tokiomis liaupsėmis moterys visados tiki, – užuominomis kalbėti apie savo jausmus, o jai to ir tereikėjo, viskas krypo norima linkme: jos grožis darė stebuklus, ir bėglys, slapstąsis nuo teisingumo, pamažu virto įsimylėjėliu. Netrukus atėjo vergė, sutvarkiusi, kas buvo liepta, ir Rufina nulydėjo Chaimę į paruoštą kambarį, paliko ten žvakę ir paprašė valandėlę pakantrauti, kol ji nueisianti pažiūrėti, ar jau atsigulęs tėvas; jaunuolis neprieštaravo, tik meldė būtinai sugrįžti, kitaip kiaurą naktį nesudėsiąs bluosto.

– Tikrai sugrįšiu, – nuramino jinai, – juk man rūpi iš pagrindų sužinoti, kas jūs toks ir kodėl jus apniko visos tos bėdos.

Sulig tais žodžiais ji palinkėjo labos nakties, žiūrėdama į svečią su tokiu goslumu, kad gudraus jaunuolio širdyje užgimė viltis, jog jųdviejų su Krispinu sumanymas veikiai apsivainikuosiąs pergale.

Garajis buvo ne toks jau senas, kad neturėtų nė kibirkštėlės aistros – jis geistinai geidė Rufinos ir mielai būtų ją vedęs, jei nebūtų sukūręs šeimos; žmoną jis laikė Madride, atstu nuo savęs kaip ir daugelis vyrų, kurie, neatitikus charakteriams arba pasibodėję, meta žmonas, suvis pamiršta, o tos, pasijutusios paniekintos ir apleistos, ieško paguodos su tais, kurie žavisi jų grožybėmis ir mėgaujasi jų draugija užtraukdami nešlovę taip menkai jas vertinantiems sutuoktiniams.

Paskutiniu metu Garajis, senokai negaudamas žinios nuo žmonos, manė, kad ji, ko gero, bus pasimirusi, tad nusprendė nukilti į Madridą, slapčia pasitikrinti, ar jo spėjimas teisingas, o jei žmona iš tiesų mirusi – pasipiršti Rufinai, priminus, kiek gera jai yra padaręs; su tokiomis mintimis jisai taisėsi kelionėn, numatęs išvykti po dviejų dienų.

Palikime jį kuriam laikui, begodojantį tas godas, ir grįžkime prie Rufinos. Garajui parėjus, jinai tuojau patiekė jam vakarienę, bet prie stalo nesisėdo prasimetusi nesveikata, ir jis patikėjo ja be niekur nieko. Po vakarienės Garajis paprastai eidavo gulti; Rufina palaukė, kol jis užmigs, ir paliepė kambarinėms nunešti valgyti kambaryje užrakintam jaunuoliui, ketindama smagiai su juo papuotauti; taip ir atsitiko: veikiai jiedu gardžiai pavalgė, o Rufina tuo tarpu darė vis aiškesnes užuominas, jog alpstanti iš meilės. Kai tarnaitės, nukrausčiusios stalą, sėdo prie vaišių likučių – o jų buvo nemaža, Rufina paprašė svečią pasisakyti, kuo jis vardu, iš kur kilęs ir ko atvykęs į šį miestą. Tenkindamas šeimininkės smalsumą, Chaimė pasekė jai iš anksto sugalvotą pasaką, prabilęs šiais žodžiais:

– Mano gimtinė, žavingoji ponia, – Valensija, vienas seniausių Ispanijos miestų, kaip jūs tikriausiai esate girdėjusi, nes ligi šiolei eina apie ją garsas po visą kraštą; nedaug yra tokių miestų, kurie gali jai prilygti bajorijos prakilnumu, turtais, klimato švelnumu ir apylinkių vaizdingumu; esu iš senos, kilmingos ir plačiai žinomos Pertusų giminės, vadinuos donu Chaime Pertusa, ir mūsų karalius teikėsi man atsilyginti už prosenių nuopelnus padabindamas man krūtinę raudonu Montesos ordino kryžium ir malonėdamas iki gyvos galvos Siljos dvarą, vieną turtingiausių ordino valdų; be to, naudojuos majoratu, paveldėtu iš tėvo ir duodančiu apie tris tūkstančius dukatų rentos; šeimoje buvau vienturtis, todėl pats vienas turiu valią visam labui; krito man į akį donja Blanka Senteljas, prakilni ir didžiai dorybinga valensietė, ir aš pradėjau be galo galantiškai jai meilintis, tačiau ji neatsiliepė į mano jausmus, kaip to derėjo tikėtis, nes buvo neabejinga vienam bajorui, irgi siekiančiam jos meilės, vardu donas Visentė Puchadas; dama pasiskyrė jį sau į gerbėjus, ir aš nežinojau kur dėtis iš pavydo. Tasai bajoras nusprendė pašalinti visas kliūtis iš kelio į damos širdį ir

štai vieną naktį, susitikęs mane savo damos gatvėje, užpuolė su trimis tarnais, o mane tuo tarpu lydėjo tik vienas; gyniausi iš paskutiniųjų, bet vis dėlto mane sužeidė, ir taip sunkiai, jog nebeliko vilties išgyventi. Neįmanoma buvo nustatyti, kas mane sužeidė, nors visi įtarė doną Visentę, ir teisingumas, iš gandų žinodamas jį esant mano varžovą, suėmė jį, bet drauge su tarnais jis įrodė tą naktį kojos nekėlęs iš namų, ir jį paleido. Žaizdos sugijo, ir aš, netverdamas apmaudu, jog varžovas pasinaudojo jėgų persvara ir taip mane subadė, nusprendžiau kaip ir jis nepaisyti padorumo ir, su keliais tarnais nutykojęs, subadžiau dar labiau nekaip jis mane; gatvėje pasitaikė praeivių, kurie mane pažino ir įskundė – negirdėtas dalykas Valensijoje, nes tokių liudytojų retai kada būna; buvau priverstas bėgti būgštaudamas, jog sužeistasis, kaip sakė daktarai, ilgai netesės ir jog giminės stengsis man atkeršyti už jo mirtį. Iš Valensijos atvykau į šį miestą ir jau koks mėnuo, kai čia gyvenu; neseniai gavau žinią iš vieno patikimo valensiečio, su kuriuo susirašinėju, kad mano varžovo gyvybei nebegresia pavojus, kad jis spėriai sveiksta ir jau susižadėjo su donja Blanka. Ši žinia mane pritrenkė labiau nekaip susidūrimas su dviem dono Visentės nusamdytais galvažudžiais, kurie šiandien kėsinosi mane nudėti jo įsakymu; jie užpuolė mane šioje gatvėje, vieną sužeidžiau, regis, mirtinai ir paspukau įsimaišęs tarp žmonių, subėgusių mūsų skirti; jūsų namuose radau prieglobstį ir nebebijau teisingumo tarnų, kurie turi valią tik mano kūnui, nes širdį jau pavergė jūsų grožis, ir ši vergija man tokia saldi, jog norėčiau likti joje iki gyvos galvos, jei tokia bus jūsų valia.

Taip užbaigė pasakojimą tariamas donas Chaimė, ir Rufina nudžiugo, jog bajoras tikrai vertas jos meilės ir, pats ją pamilęs, prašo jos rankos. Akimoju viską apgalvojusi, Rufina atsakė:

– Didžiai gerbiamas done Chaime Pertusa, man labai skaudu, jog pažintis su Toledu jums paliko nemalonų įspūdį, bet jeigu bėdos nespiria jūsų taip veikiai grįžti atgal gimtinėn, juo daugiau džiaugsmo bus tiems, kurie trokšta jus matyti šiame mieste visą laiką, ir, patikėkite, įmanydama griebčiausi visų priemonių, kad tik jus čia sulaikyčiau, netgi neatsisakyčiau pasitelkti pagalbon meilę sužadinančius

burtus; taip, iš tiesų, jeigu tai įmanu, norėčiau burtais pelnyti tai, ko pašykštėjo man likimas. Nuo šiol jūs privalote dėkingumu mokėti man už viską, o jeigu iš tikrųjų laikote savo pareiga man atsilyginti, didesnės palaimos man nereikia, nes vargu ar sugebėčiau jus dar kuo nors apžavėti. Dangus man nedavė tokio grožio, kokiu pageidaučiau šiuo metu švytėti, bet jeigu meilė reikalauja atsako, tikiuosi, kad neilgai trukus išpažinsite, ko jūs man esate kaltas.

– Tūkstantįsyk bučiuoju žemę, kurią liečia jūsų kurpaitės, – atsakė donas Chaimė, – nors ir to nevertos mano lūpos, dėkojančios jums už didžią malonę. Tikiuosi su kaupu atlyginti jums skolą ir nebijau, jog turėsiu stoti prieš teismą kaip neišgalintis skolininkas. O į tai, jog trokštate apžavais surakinti mano valią, atsakysiu: nedaug reikia galios belaisviui pavergti, ir viliuosi, kad paklausysite mano žodžio ir nesiimsite neleistinų priemonių, nes jūsų grožis veikia labiau nei stipriausi kerai – jis išplėšia mane iš manęs paties ir atiduoda jūsų valiai. Tebūnie palaiminta toji valanda, kai mane užpuolė galvažudžiai, atsiųsti iš gimtinės, nes už vieną vienintelį man nutikusį nemalonumą atlyginta tūkstančia malonumų, kurie užglosto praeities žaizdas tais lipšniais žodeliais, kuriuos girdžiu iš jūsų lūpų. Meldžiu dangų apsaugoti man gyvybę, tikėdamasis, jog mano meilė, palankiam vėjui pučiant, laimingai pasieks jūsų malonės uostą; sklidinas naujų jėgų, pamirštu gimtinę, nes mano gimtinė ten, kur man gera ir miela.

Tokiomis ir dar kitokiomis lipšniomis kalbomis mėgavosi donas Chaimė ir Rufina; klastūnas sugebėjo apsukti jai galvą, o ji gertė gėrė jo žodžius ir rijo jį akimis, apdujusi iš meilės. Greitai bėgo laikas, meiliai bešnekučiuojant, ir tik apie antrą valandą nakties Rufina nenorom nuėjo į miegamąjį, o vylingas sukčius atsigulė patenkintas, kad taip veikiai pildosi Krispino sumanymas. Tuo tarpu Krispinas truputį nerimasčiavo, nes ir vieną dieną, ir kitą negavo žinios, kaip sekasi jo bendrui; tik Garajui išvykus į Madridą, įsimylėjusi Rufina ir jos svečias lengviau atsiduso. Donas Chaimė pagaliau nusiuntė pas Krispiną vergę su laišku, aprašęs, kaip jam puikiai klojasi; per tą pačią vergę Krispinas perdavė jam atsakymą ir kapšelį dublonų, kad turėtų iš ko lošti kortomis ir prireikus patepti tarnaites.

Tą dieną, kai Garajis išvyko į Madridą, didžiam Rufinos apmaudui ją aplankė dvi kaimynės – kur kas maloniau jai būtų buvę mėglautis apie kavalierių, nekaip priiminėti viešnias. Kai tik tos išėjo, Rufina nuskubėjo pas doną Chaimę – tuo vardu jį vadinsime, kol išaiškės apgaulė, – ir pamatė jį su gitara, kurią, jo paprašyta, atnešė vergė. Jaunuolis buvo puikus muzikantas, be to, gražiai eiliavo – turbūt tam palankus Valensijos klimatas, nes tenai nemaža gerų muzikantų bei poetų, – ir šios dvi dorybės jį labai dabino. Žodžiu sakant, donas Chaimė brunzgino gitarą, o Rufina, patyliukais įėjusi į kambarį, klausėsi švelnios skambių stygų melodijos, stovėjo taip; kad jisai jos nematytų, ir žiūrėjo į jį susižavėjusi. Tuo tarpu jis uždainavo romansą aidžiu ir giesmingu balsu, galutinai varydamas ją iš proto:

Kad būsiu aš laimingas –
kas būtų pagalvojęs?
Po negandų man laimė
nūnai nusišypsojo!
Sparnuotas Kipro dievas
kančių man nešykštėjo,
idant nušviestų kelią
šiandieną man šlovė jo.
Uolų povandeninių
ten, Amfitridės plotuos,
klajodamas vis lenkės
mano svajonių luotas.
Jisai audrų nepaiso
nė vėtrų pragaištingų –
į uostą kreipia vairą
dama, tokia žavinga,
jog širdimi ir kūnu
be mūšio pasiduodu,
nors nepelnys jai laurų
ši pergalė, atrodo.
O tu, širdies valdove,

jei dar turi kiek jausmo,
klausyki, kaip Cherardas
išlieja savo skausmą!
Gražuolės Tacho nimfos, ir kurgi tai girdėta,
kad tas, kas myli, pusnyje liepsnot ir degt galėtų?
Šaukiuosi jūsų grožio,
Klorinda mylimoji,
ugny stingstu nuo šalčio,
pusny degu, liepsnoju.
Kas, be tavęs, dar gali
pagydyt skausmą tokį?
Tu sužeidei man širdį,
tu ir vaistų man duoki.
Gražuolės Tacho nimfos, ir kurgi tai girdėta,
kad tas, kas myli, pusnyje liepsnot ir degt galėtų?

Dar karščiau įsiplieskė meilės liepsna jausmingoje Rufinos krūtinėje besiklausant, kaip dainuoja tariamas donas Chaimė; be galo sužavėjo švelnus jo balsas, meistriškas skambinimas, o visų labiausiai – romanso žodžiai, rodos, tam tyčia sukurti šiam atvejui; taip iš tikrųjų ir buvo: klastūnui pravertė įgimtas talentas ir poezijos žinios, ir jis greitai sudėjo mintyse eiles, norėdamas padainuoti jas Rufinai, o išgirdęs ją ateinant, kaip niekur nieko užtraukė romansą.

Įsimylėjusi gražuolė įžengė į kambarį ir, priėjusi prie svečio, skambinančio įvairias variacijas, tarė:

– Vadinasi, jūs turite ir šį talentą, didžiai gerbiamas done Chaime? Man labai malonu, nors aš nėmaž nesistebiu – juk Valensija nuo seno garsėja skambiais ir įstabiais balsais.

– Mano balsas niekam tikęs, – atsiliepė jis, – bet romanso žodžiai iš tiesų neblogi.

– Taip, tikrai, – pritarė Rufina, – eilės visai negirdėtos, ko gero, parašytos prieš trejetą dienų.

– Jūsų teisybė, – atsiliepė donas Chaimė, – bet ko gi čia stebėtis, jeigu asmuo, kuriam jos skirtos, turi tokią galią, jog įmanytų nudžiūvusiam medžiui įkvėpti dvasią ir priversti jį save mylėti? O ką

jau kalbėti apie mane, protingą būtybę, meilės dėka pažinusią jos dorybes?

– Negražu įtaikauti, – tarė ji, – o jeigu patikėčiau, jog sakote teisybę, gal kada nors jums būtų malonu prisiminti savo viešnagę šiuose namuose, bet, deja, vyrai sugeba apie savo jausmus prišnekėti nebūtų dalykų ir išpažinti meilę, kurios nėmaž nejaučia.

– Jūs klystate ir vienu, ir kitu atveju, – atsakė jis. – Patikėkite, aš dėkoju likimui už baimę, pašokusią per susirėmimą, ir grėsmę pakliūti į teisingumo rankas, nes tik jų dėka man teko laimė jus pažinti. Meldžiu jus pasikliauti mano nuoširdumu, nes myliu jus be galo.

Ir donas Chaimė įsileido į tokias liepsningas kalbas, jog tą patį vakarą galutinai pelnė Rufinos malonę, o neilgai trukus suvis atsisakė veidmainiško vaidmens ir nuoširdžiai pamilo damą. Vis dėlto ji ir toliau melavo manydama, jog svečias toks, kokį save nupiešė pasakojime, ir juo labiau tuo patikėjo, kai jis pasidomėjo, kas jinai būsianti. Nenorėdama pasirodyti menkesnė, Rufina keliais žodžiais nupasakojo, kad kilusi iš garsios portugalų Menesesų giminės, nors ir gimusi Badachoso mieste. Klasčius nė kiek nesuabejojo Rufinos pramanais ir ėmė rimtai galvoti apie vedybas, perpratęs tai, ko savo metuose nenorėjo perprasti Krispinas, – jis aiškiai matė, koks pavojingas jų amatas ir kad plėšikaudami jie žengia tiesiai į kartuves.

Jaunuolis be galo žavėjosi Rufinos grožiu, o dar labiau jos aukšta kilme, ir jis nusprendė žūtbūtinai apsukti jai galvą ir laimėti jos ranką. To paties siekė ir ji – pasidavusi aistrai kaip visi tikri įsimylėjėliai, Rufina pamiršo atsargumą ir apdovanojo doną Chaimę didžiausia malone. Vis dėlto jai baugu darėsi pagalvojus, jog netrukus, kaip buvo žadėjęs, pargrįš Garajis – juk jam, atstojusiam tėvą ir tokiu apsiskelbusiam Tolede, ji turėjo būti labai dėkinga; ji taipgi žinojo, kad jam bus baisiai sunku su ja išsiskirti, nors ir ketino išvykdama slapčiomis palikti jam pinigų; paskui, viską gerai apsvarsčiusi, sugalvojo ką kita – nusprendė įkalbėti doną Chaimę vežtis ją į gimtąją Valensiją ir nelaukti, kol Garajis pargrįš į Toledą; kelias dienas ji vis nesiryžo atskleisti jaunuoliui savo sumanymo, juo labiau kad Garajis, kaip buvo sakęs išvykdamas, turėjo parvažiuoti ne anksčiau kaip po dviejų

savaičių. Tuo tarpu Rufina narstė savo mintis, smagiai leido laiką drauge su meilužiu, o jis, jau visai galvą dėl jos praradęs, buvo tvirtai apsisprendęs atsisakyti ankstesnio plano, kad ir kaip tas nepatiktų Krispinui.

Buvo žiema, naktys ilgos, ir įsimylėjusi porelė mėgavosi čia meilės kalbomis, čia dainavimu, juoba kad ir Rufina parodė savo nepaprastą talentą, ir jiedu dainavo dviem balsais tuo metu labai madingus romansus. Vieną vakarą, kai jiedu ligi valiai prisidainavo ir prisikalbėjo visokiomis temomis, Rufina panoro, kad mylimasis prasimanytų kokią pramogą jai ir kambarinėms prablaškyti – tegu papasakojąs kokią novelę, kad vakaras neprailgtų. Jaunuolis buvo visų galų meistras ir buklaus proto, tad, per daug nesiprašydindamas ir trokšdamas pasirodyti puikus pasakotojas, tarė:

– Nors prieš tokią išprususią damą kaip tu, mano valdove, gražioji Emerensiana, galiu ir apsijuokti savo pasakojimu, vis dėlto man didelė garbė vykdyti tavo valią, tad patenkinsiu ir šį tavo norą, o jūs man dovanokite, jei, nespėjęs tinkamai pasiruošti, kur ne kur nusižengsiu geram tonui. Taigi pasiklausykite novelės, kurią man pasakojo ganėtinai apsišvietęs Valensijos bajoras.

Jis valandėlę patylėjo, paskui prabilo šitaip:

Trečia novelė

KO REIKALAUJA GARBĖ

Garsiajame Sevilijos mieste, Andalūzijos sostinėje, prakilnių giminių tėvonijoje, didžių talentų krašte, Vakarų Indijų siunčiamų Ispanijon turtų lobyne, gimė donas Pedras de Ribera, mūsų karalystėje itin gerbiamos garsingos Alkalos kunigaikščių giminės atžala; po tėvų mirties paveldėjo jis keturių tūkstančių dukatų rentą, tad galėjo prabangiai gyventi, šventiniuose sambūriuose pranokdamas visus prašmatniais apdarais ir dailiomis manieromis. Madride tasai bajoras turėjo pusbrolį, įsikūrusį toje didžiojo valdovo sostinėje; kadaise jis

išvyko ten bylinėtis, neilgai trukus bylą laimėjo, bet gimtinėn nebegrįžo – taip jam patiko tenykštis gyvenimas ir dvaro aukštuomenės būtis; ten jisai susidraugavo su vienu įmetėjusiu bajoru, vardu donas Chuanas de la Serda, visų gerbiamu, didžių dorybių žmogum, kurio krūtinę puošė raudonas Ispanijos globėjo ženklas[22], o lobį didino skirtinis dvaras, duodąs du tūkstančius dukatų pajamų. Tasai bajoras buvo našlys ir turėjo vienturtę dukterį, jo viso labo paveldėtoją, kurią gamta buvo dosniai apdovanojusi savo malonėmis ir neregėtu grožiu, sukurstydama Madrido damų pavydą; kaip spindulingoji saulė pranoksta visas žvaigždes, skolindama joms savo šviesą, taip toji žavingoji gražuolė, tikrojo grožio saulė, pranoko Madrido damas.

Donas Chuanas norėjo ištekinti dukterį už gerbiamo žmogaus, prilygstančio jai kilme ir turtu. Donas Rodrigas de Ribera – tuo vardu buvo dono Pedro pusbrolis – galėjo drąsiai išmėginti laimę, nes buvo prakilnios giminės ir draugingas su donu Chuanu de la Serda, tačiau, kaip jauniausias sūnus šeimoje, nesiryžo pirštis – pernelyg menkas atrodė jo turtas palyginti su tokiu dideliu kraičiu. Ir jis pradėjo donui Chuanui kalbėti apie savo pusbrolį iš Sevilijos, keldamas į padanges jo dorybes bei turtus; toks jaunikis donui Chuanui pasirodė tinkamas, bet, būdamas apdairus žmogus, nusprendė iš pradžių daugiau apie jį susižinoti, įtardamas, jog donas Rodrigas, kaip giminaitis, ko gero, išpūtė jo dorybes ir turtus. Taigi donas Chuanas netrukus parašė laišką vienam draugui į Seviliją, prašydamas sužinoti visą teisybę apie doną Pedrą de Riberą, jo dorybes bei turtą, nes jam rūpinti tiek namų garbė, tiek dukters donjos Briandos laimė. Veikiai atėjo atsakymas, kuriame draugas patvirtino dono Rodrigo žodžius ir netgi dar labiau išliaupsino jo pusbrolį, nėmaž nenusižengdamas tiesai; donas Chuanas paliko labai patenkintas, netrukus susitiko su donu Rodrigu ir paprašė susisiekti su pusbroliu ir pranešti jųdviejų sumanymą suvesdinti jį su donja Brianda. Donas Rodrigas taip ir padarė; nenorėdamas vesti aklai, donas Pedras paprašė damos portreto ir pavedė broliui prižiūrėti, kad dailininkas pataikaudamas nenupieštų jos kuo gražiausiomis spalvomis, o pavaizduotų tokią, kokia ji yra iš tikrųjų. Donas Rodrigas įvykdė valią, portretas labai patiko donui Pedrui, ir

jis įgaliojo pusbrolį pradėti derybas dėl vedybų, prieš jam atvykstant į Madridą. Tuo metu, kai donas Rodrigas tarėsi šiuo klausimu su donu Chuanu, o donja Brianda grožėjosi dono Pedro atsiųsdintu portretu, taurusis bajoras, įsitaisęs prašmatnių apdarų, iškeliavo į Madridą. Šeimynos sykiu nesivežė, paliepęs laukti, kol jai pasiūdins ištaigias livrėjas, drauge su vienu tarnu sėdo ant dviejų mulų ir iškeliavo, o iš paskos, raitas ant trečio, neką blogesnio mulo, jojo varovas, skubėdamas įdurmu donui Pedrui, nekantraujančiam kuo greičiau pasiekti Madridą ir pamatyti gražuolę donją Briandą, – jis beprotiškai pamilo ją iš portreto ir nešiojosi jį prie širdies drauge su laišku, su kuriuo jis buvo atsiųstas.

Per pusdienį kelic nuo Toledo jie apsistojo užeigoje pavalgyti, ir donas Pedras išsiuntė varovą į miestą užsakyti viešbučio, o pats po pietų atsisėdo lošti kortomis su keliais Orgo – taip vadinosi tas miestelis – bajorais. Korta nėjo, jisai įsiaistrino ir nesikėlė nuo stalo, kol neatsilošė, tad išvykti teko kur kas vėliau, nei buvo numatęs; jiedu su tarnu užšoko ant mulų ir, pasiteiravę kelio, išjojo; įveikus kokią lygą, sutemo, ir toliau jie keliavo tamsoje, nes naktis pasitaikė juodai juoda, dangų klojo debesys, užtraukę spingsinčias žvaigždes, be to, buvo delčia; tamsoje, nematydami kelio, jiedu veikiai pasiklydo ir atsidūrė alyvmedžių giraitėje per pusę lygos nuo Toledo. Būgštaudami nutolti nuo Toledo, jiedu nusprendė nebeklaidžioti nepažįstama vietove, o verčiau nusėsti nuo mulų, palaukti ryto ir išaušus pasiklausti kelio, tad nukėlė nuo mulų visą mantą ir sugulė ant jos po alyvmedžiu, sakytum po žaliu tos žygio lovos baldakimu; iš nuovargio merkėsi akys, jie kietai užmigo ir blogai padarė, nes tuo metu, kai jie saldžiai knarkė nė neįtardami, kas jų laukia, atsėlino keturi vyrai, kanopų kaukšėjimo privilioti. Buvo tai vagys, kurie, išėję Toledan į žygį ir nieko nepešę, nusprendė pasinaudoti proga; matydami mulų savininkus miegant, susitarę užpuolė po du ant vieno, užlaužė rankas, surišo ir, susigrobę viską, ką tiedu turėjo, paliko juos vienais drobės marškiniais bei kelnėmis, o kad galėtų greičiau pasprukti, nusivedė ir mulus.

Šeimininkas ir tarnas graudžiai skundėsi likimu, o pastarasis tuo tarpu dar priekaištavo savo ponui, jog tas užsisėdėjęs prie kortų, todėl

juos ir ištikusi bėda; taip jiems besikalbant, paukščiai pradėjo šlovinti aušrą, pasirodžiusią atsidėkoti už jų liaupses; veikiai netoliese pasigirdo avių bliovimas, ir jiedu pratrūko visu balsu šauktis piemens, tas atbėgo ir atrišo jiems rankas, su užuojauta aikčiodamas, kad juos taip švariai apkraustė. Paklaustas, ar toli esą iki Toledo, atsakė, jog daugių daugiausia pusę lygos, bet jeigu jie pageidaują, galįs palydėti iki savo ponios vilos, kuri esanti ne per toliausia, – šeimininkė, didžiai gailestingos širdies dama, mielai padėsianti jiems bėdoje. Jiedu paklausė patarimo ir nuėjo paskui piemenį į vilą, kurią iš vienos pusės skalavo krištoliniai Tacho vandenys; rūmas buvo prašmatnus, su aukštais bokšteliais ir auksuotais kapiteliais; kai jie priėjo prie vartų, piemuo pasibaladojo, ir tuojau pasirodė įmetėjęs vyriškis, sodybos prievaizdas, kuriam buvo pavesta prižiūrėti piemenis ir rūpintis banda. Piemuo užkopė į antrą aukštą ir savo poniai papasakojo, kokia bėda ištiko pakeleivius ir ko jie tikisi šioje sodyboje; dama liepė juos atvesti, donas Pedras stojo prieš jos akis didžiai susigėdęs, pusnuogis, dangstydamasis vien apsiaustu, pasiskolintu iš piemens; apie savo kelionę papasakojo tik tiek, jog vykstąs į Madridą bylinėtis ir jog esąs Sevilijos bajoras, vardu donas Fernanas Sančas de Trivinjas. Donjai Vitorijai gailu buvo į juos žiūrėti, ypačiai į doną Pedrą, kuris pasirodė jai gana išvaizdus; ji nuėjo į gretimą kambarį, ištraukė iš skrynių du spalvingus apdarus ir liepė nedelsiant apsirengti; tie per daug nesiprašydino, ir donas Pedras apsitaisęs taip sužavėjo donją Vitoriją ir veidu, ir stotu, jog ji negalėjo nuo jo atplėšti akių. Atėjo pietų metas, dama nesivaržydama pakvietė doną Pedrą prie stalo ir kartu su juo pavalgė, o jis nesiliovė jai dėkojęs už svetingumą ir didžią malonę.

Taip gyveno jiedu su tarnu viloje dvi dienas, dama nė žodžiu neužsiminė apie savo jausmus, bet užtat akys iškalbingai bylojo apie jos širdgėlą. Donas Pedras veikiai permanė jų kalbą ir pasitarė dėl to su tarnu, bet, turėdamas galvoje būsimas vedybas, nesiryžo meilintis damai. Tarnas tuo tarpu kurstė jį nepraleisti likimo peršamos progos ir nebūti žiauriam tai, kuri pasirodė jam tokia maloninga. Vienatvė, damos grožis ir jos miglotos užuominos paskatino doną Pedrą prabilti apie jausmus, tačiau donja Vitorija nesutiko pulti į jo glėbį, kol jis neduosiąs žodžio ją vesti.

Užsidegęs aistra, donas Pedras pamiršo damą, kurios portretą nešiojosi, ir mielai pasekė tarno patarimu, o šis toliau kurstė jį nepraleisti likimo dovanotos progos pasinaudoti damos prielankumu ir netgi raštu pasižadėti ją vesti, tik nieku gyvu nesisakyti tikro vardo; taip jis ir padarė, ir donja Vitorija de Silva – tuo vardu buvo dama – pagaliau nustojo kratytis kavalieriaus glamonių.

Taip donas Pedras pagyveno viloje dar keturias dienas, paskui, prasimetęs tariama byla Indijų taryboje, kur jam esą reikalinga pačiam viskuo pasirūpinti, atsiprašė donjos Vitorijos, davęs garbės žodį veikiai pargrįžti. Kitą dieną iš pat ankstaus ryto išsirengė į kelionę, ir dama jį lydėjo liedama gausias ašaras, o jis dangstėsi akis nosine, dėdamasis, jog irgi verkia. Taip jis išvyko iš vilos – dama jam davė mulus ir pinigų kelionei į Madridą, bet už nedorą darbą greitai jį ištiko bausmė: įvažiuojant į Iljeską, mulas pasibaidęs metėsi į šalį ir nubloškė žemėn užsižiopsojusį jaunuolį; jis nikstelėjo koją ir gavo kurį laiką pasibūti tame miestelyje, prižiūrimas iš Toledo iškviesto chirurgo. Tuo tarpu paliksime jį Iljeske ir grįšime pas donją Vitoriją, su širdgėla ir ašaromis menančią išvykusį mylimąjį.

Taip jau atsitiko, jog, klodama dono Pedro lovą, tarnaitė aptiko netyčia paliktą damos, kurią jis ketino vesti, portretą, įdėtą į pusbrolio laišką. Ji atidavė radinį poniai, ir toji, atskleidusi popierių, pamatė portretą, be galo sunerimo ir puolė į baisią neviltį, kai perskaitė laišką, kuriame štai kas buvo rašoma:

Pusbroli ir pone mano! Su šiuo laišku siunčiu donjos Briandos de la Serdos portretą, ištikimai ir teisingai nutapytą iš originalo. Tikiuosi, kad jos grožis paskatins jus kuo greičiau atvykti į Toledą, kur jūsų nekantriai laukia jos tėvas donas Chuanas. Neatidėliokite kelionės, nes būtų nemandagu ilgai delsti gavus šį nuostabų paveikslą. Tuo tarpu aš vedu derybas dėl vedybų sutarties, kurią jūs pasirašysite atvykęs. Galite džiaugtis, kad jums teko tokia laimė.

Jūsų pusbrolis donas Rodrigas de Ribera

Vargais negalais perskaičiusi laišką, sielvarto perverta donja Vitorija nualpo ir kokį pusvalandį gulėjo be sąmonės tarnaitės glėbyje, o atsipeikėjusi pratrūko dūsauti ir lieti ašaras, keikdama apgaviką sevilietį ir dar labiau – savo lengvabūdiškumą, pastūmėjusį patikėti savo gerą vardą žmogui, atėjusiam į jos namus vagių apiplėštam. Visą tą dieną ji graudžiai raudojo, bet paskui, susivokusi, kad jos garbei gresia pavojus, nusprendė iš anksto užkirsti kelią kalboms, esą iš jos pasijuokęs vyriškis; tad, iš laiško žinodama, kur jis keliauja ir ką ketina vesti, nusprendė vykti į Madridą, juo labiau kad išsiruošti jai buvo kur kas lengviau nekaip kitoms moterims, nes, be brolio, Flandrijoje tarnaujančio raitijos kapitonu, daugiau artimų giminių neturėjo, tad nereikėjo nei kam aiškintis, nei kieno leidimo prašyti. Savo ketinimą ji pasisakė Albertui, senam tarnui, auginusiam ją nuo mažumės, tas pritarė jai ir pasisiūlė lydėti kelionėje; jiedu parikiavo prikrauti du vežimus visokio labo, be kurio sunku išsiversti turtinguose namuose, ir išvyko į Madridą; vos atkakus į šį didį miestą, Albertas susižinojo, kur gyvena donas Chuanas de la Serda ir ar atkeliavo iš Sevilijos laukiamas jaunikis. Jisai viską išsiteiravo, ir donja Vitorija, patyrusi, jog donas Pedras dar nepasirodė Madride, labai sunerimo nenumanydama, kokia nelaimė jį ištiko Iljeske.

Apviltoji dama visų pirma nusisamdė namus netoli dono Chuano de la Serdos rūmo ir ten apgyvendino Albertą, paliepusi jam dėtis namų šeimininku; paskui įsakė jam nueiti pas doną Chuaną de la Serdą pasiteirauti, ar jo dukrai nereikia duenjos, nusprendusi prisidengti tuo apdaru, kad nepažintų donas Pedras. Albertas kuo stropiausiai įvykdė jos pavedimą, ir jam labai pasisekė, nes donja Brianda kaip tik ir svajojo nusisamdyti duenją, o kai Albertas pasisakė ieškąs vietos dukrai, kartu ir jį priėmė rūmininku – mat pažiūrėti atrodė išvaizdus ir kupinas orumo su žilės nusidabruotais plaukais. Kuo gražiausiai viską sutvarkęs, Albertas grįžo nuraminti donjos Vitorijos, ir toji labai apsidžiaugė, juoba kad donja Brianda geidavo kaip galima greičiau ją pamatyti. Tą pačią dieną jiedu su Albertu skubomis prasimanė jaunos našlės apdarą, tad rytojaus dieną donja Vitorija nuėjo pas savo būsimą ponią drauge su Albertu, apsimetusiu jos tėvu, ir juos maloniai

priėmė senasis donas Chuanas de la Serda ir jo gražuolė dukra. Donja Vitorija būtų mielai norėjusi, kad jaunoji dama pasirodytų donui Pedrui ne tokia graži ir patraukli, bet vis dėlto neatsisakė savo ketinimo, nors varžovės žavesys, regis, ir turėjo atvėsinti jos įkarštį. Donja Brianda sužinojo, kad Albertas, apsišaukęs Estebanu de Santiljana – taip ir mes jį vadinsime, – kilęs iš Utreros, nedidelio miestelio prie Sevilijos, ir kad jis buvo išleidęs dukterį už vieno garbingo vietinio bajoro, kuris prekiavęs Indijose, tolydžio keliavęs po Peru ir vienoje tokioje kelionėje pasimiręs palikdamas tiek skolų, jog viso turto vos pakakę joms apsimokėti, o štai dabar jis, Santiljana, pareiškęs ieškinį vienam kreditoriui ir laukiąs Indijų tarybos sprendimo. Išgirdęs, jog Santiljana andalūzas, donas Chuanas pasidomėjo, ar jam netekę lankytis Sevilijoje; Santiljana atsakė, jog ne kartą ten lankęsis, nes įsikūręs ne per toliausia, o štai dukra ilgokai gyvenusi tame mieste. Tuo pokalbis ir pasibaigė, nes šįkart donas Chuanas nenorėjo nieko klausinėti apie doną Pedrą de Riberą.

Taip donja Vitorija pradėjo tarnauti pas donją Briandą, kuri buvo labai patenkinta nauja duenja ir patikėjo jai visų skrynių bei stalčių raktus, sukurstydama teisėtą kitų tarnaičių pavydą bei apmaudą, jog štai ji nė kojų nespėjusi sušilti, o ja pasikliaujama labiau nei jomis, tarnaujančiomis namuose nebe pirmus metus. Santiljana atsisakė kambario dono Chuano rūme, pasiteisinęs, jog gyvenąs kaimynystėje su žmona, kurios vaidmenį ėjo Marsela, donjos Vitorijos tarnaitė.

Dabar grįžkime pas doną Pedrą de Riberą. Pasveikęs jis atvyko į Madridą ir apsistojo pas pusbrolį doną Rodrigą, jau sunerimusį dėl jo vėlavimo; donas Pedras paaiškino, kodėl taip užtrukęs kelionėje, nenuslėpė ir to, kas nutiko donjos Vitorijos viloje, netgi pasisakė kitu vardu davęs garbės žodį ją vesti. Donas Rodrigas pasiteiravo, kuo vardu buvusi dama, ir donas Pedras atsakė, jog vardu ji donja Vitorija de Silva ir jog jinai priklausanti Toledo aukštuomenei. Donas Rodrigas išklausė pusbrolį labai nepatenkintas ir ėmė priekaištauti, jog tasai be reikalo suviliojęs ir išniekinęs tą damą – dabar turįs jos saugotis, nes jinai, sužinojusi, kad jis vykstąs Madridan tuoktis, ko gero, užsimanysianti atkeršyti, ir jam būsią riesta. Paskui jiedu įšneko apie

donją Briandą, ir donas Pedras pasakė, jog įsimylėjęs ją iš portreto, bet, deja, praradęs jį drauge su visu labu, tapusiu vagių laimikiu netoli Toledo, nors puikiausiai žinojo, kad anaiptol ne vagys jį pagrobė, o pats jį pamiršo po pagalve donjos Vitorijos viloje, ir ta mintis jam nedavė ramybės.

Donas Rodrigas parikiavo, kad donas Pedras niekur neitų iš namų ir nesirodytų būsimam uošviui ir nuotakai, kol jam pasiūdins naują apdarą – kelioninį ir juodą, išeiginį; turint pinigų, Madride siuvėjų raginti nereikia, ir po keturių dienų jis gavo ištaigų kelionės drabužį; dėdamasis ką tiktai atvykęs, drauge su pusbroliu donu Rodrigu jis nuėjo į dono Chuano de la Serdos namus, kame šeimininkas labai maloniai priėmė svečią, išvydęs tokį išvaizdų vyrą. Donja Brianda, įspėta, jog netrukus jos kambaryje apsilankys būsimas vyras, baigė puoštis, tarnaičių padedama, ir atsisėdo į krėslą, o duenjos – šalia ant kilimo. Donas Pedras įžengė į vidų, lydimas dono Chuano ir dono Rodrigo. Šaunuolis bajoras laikėsi be galo laisvai ir nevaržomai, anaiptol nesivaržė kaip tie paikai drovūs jaunikiai, priešingai – jis buvo aiškaus proto ir dailių manierų. Išvydęs gražuolę donją Briandą gyvą, jisai įsitikino, jog dailininko teptukas gana tiksliai perteikė jos bruožus, nors labai retai pavyksta nenukrypti nuo tiesos, kurią portrete privalu išreikšti dažais. Jį pakerėjo donjos Briandos žavesys, o ir donja Brianda nesijautė nuskriausta – jai patiko donas Pedras.

Vyrams reikėjo suderinti kai kuriuos vedybų sutarties punktus, tad visi trys – donas Pedras, donas Chuanas ir donas Rodrigas – nuėjo į gretimą kambarį, kur jų laukė raštininkas ir keli giminaičiai, tam tyčia pakviesti sutarties patvirtinti. Donja Brianda pasiliko drauge su tarnaitėmis: visos kalbėjo apie doną Pedrą, jos būsimą vyrą, visos linkėjo jai laimės ir sveikino sulaukus tokio patinkamo jaunikio, tik donja Vitorija netarė nė žodžio; ir jos ponia tai pastebėjo; kai jiedvi radosi vienos, ji paklausė:

– Donja Teodora (taip pasivadino donja Vitorija), kodėl gi tu tyli, kai tuo tarpu visos tarnaitės sveikina mane pasirinkus tokį puikų vyrą, kodėl neseki jų pavyzdžiu, bent jau norėdama man įtikti? Kas tau draudžia kalbėti?

Donja Vitorija tyčia taip elgėsi, idant donja Brianda susidomėtų jos tylėjimu, kaip ir atsitiko; pamačiusi, jog viskas klostosi pagal jos norą, ji nusprendė pasinaudoti proga ir šitaip atsiliepė į donjos Briandos žodžius:

– Ponia, donui Pedrui nieko neprikiši, jisai tokio tobulumo, kad geresnio jaunikio žemėje nerasi – visos taip sako. Aš tyliu todėl, jog Sevilijoje puikiai pažinojau tą bajorą, nes gyvenau tame kvartale, kur jis dažnai lankydavosi, – neslėpsiu, ko jam ten reikėjo, nes šiuo atveju nevalia tau meluoti, juo labiau man, kuri geidžia tau tarnauti ir linki ramybės, o neturėti jos iki grabo lentos – veikiau panašu į mirtį nekaip į laimingą vedybinį gyvenimą.

Išgirdusi tokias kalbas, donja Brianda persimainė ir prisispyrusi ėmė melsti duenją atskleisti tų miglotų, jai nesuprantamų užuominų prasmę. Donja Vitorija, pagaliau ištaikiusi progą išlieti pagiežą ant dono Pedro, savo garbės išniekintojo, nedovanojo ja nepasinaudojusi, tad pasiūlė šeimininkei susirasti nuošalesnį kampelį, toliau nuo tarnaičių akių, o kai jiedvi radosi vienos atokiame kambarėlyje, apdairioji Vitorija prabilo šiais žodžiais:

– Ko būtų verta mano meilė tau, ponia, jei nuoširdžiai nepasakyčiau to, kas gali atimti tau ne ką kita, kaip ramybę; tad žinok, mano ponia ir šeimininke, jog Sevilijoje donas Pedras turėjo romaną su viena dama, labai gražia ir kilminga, tik paveldėjusia per mažą turtą, kad galėtų gyventi kaip pridera jos rango moteriai; donas Pedras taip atkakliai siekė jos meilės, jog jinai, sujaudinta jo švelnių žodelių, begalinio dėmesio ir dovanų, atsidavė jam, prie liudytojų paėmusi žodį ją vesti, ir sutiko susituokti slapčia, nes tuo metu dar gyvas buvo donas Fernandas, dono Pablo tėvas, kuris žinojo apie jų meilę ir visomis išgalėmis stengėsi juos išskirti nepageidaudamas, kad sūnus vestų donją Elvyrą de Monsalves, kaip vadinosi toji dama. Tačiau santykiai nenutrūko, ir gyvas jų laidas buvo du sūnūs ir duktė, kuriuos nūnai globoja jos motina. Donas Pedras laukė, kada pasimirs tėvas, jau ganėtinai nukaršęs ir negalingas senukas, tačiau kai tas atsitiko ir kai donja Elvyra tikėjosi, jog pagaliau ji taps teisėta žmona ir pasibaigs jos vargai – o jų patyrė nemaža, aš tai žinau, nes gyvenau

kaimynystėje, – jis nustojo lankytis, ir ji, supratusi jo kėslus, išpažino savo bėdą dviem pusbroliams, kurie baisiausiai pasipiktino ir nusprendė nedelsiant priversti doną Pedrą tesėti duotą žodį. Tuo metu donas Pedras gyveno nuošalioje sodyboje netoli Sevilijos, saugodamasis savo priešų, kurie, matydami, kad jis nenori atlikti savo priedermės, tykojo jį nužudyti. Taip bent jau buvo tuo metu, kai tėvas išvežė mane į Madridą, kame gyvenu štai pusantro mėnesio. Šit ką galiu tau papasakoti apie doną Pedrą, pridėjusi ranką prie širdies, ir patikėki, jog ir čia, sostinėje, jo gyvybei gresia pavojus, nes damos pusbroliai, kaip žinau, taurūs ir narsūs bajorai, tikrai atkaks čionai atkeršyti už pusseserės nešlovę, ir sostinėje jiems bus daug lengviau įvykdyti savo sumanymą nei Sevilijoje, kur jis gyveno jų saugodamasis.

Donja Brianda įdėmiai išklausė duenjos pasakojimą apie doną Pedrą, ir jai pasidarė be galo skaudu, kad jis atvyko iš Sevilijos ne toks jau laisvas, kaip ji būtų pageidavusi. Susisielojusi dama panoro sužinoti šį tą daugiau apie dono Pedro tariamus santykius su persirengusios donjos Vitorijos pramanytąja donja Elvyra ir pasidomėjo, ar tikrai jisai įsimylėjęs, ar labai graži toji donja Elvyra, išsiklausinėjo daug visokių dalykų, o duenja atsakinėjo kuo nuodugniausiai, stengdamasi sukurstyti prieš doną Pedrą kuo didesnę jo nuotakos rūstybę; vis dėlto donja Brianda nelabai patikėjo duenjos žodžiais, nusprendė pranešti tėvui, ką girdėjusi, ir paprašyti jį viską susižinoti. Ji žengė į kambarį kaip tik tuo metu, kai ten buvo pasirašoma vedybų sutartis, o donja Vitorija pasiliko prieškambaryje, kur paprastai būna duenjos; netrukus, paketu nešinas, ten pasirodė dono Pedro tarnas, šeimininko pavedimu ėjęs pašto iš Sevilijos, ir paklausė duenją šeimininko, bet nepažino jos, apsigobusios našlės kyku. Duenja atsakė, kad jos ponas kambaryje drauge su jos šeimininke.

– Štai nešu jam paketą laiškų, atėjusių paštu iš Sevilijos, – tarė tarnas.

– Jeigu jūs nieko prieš, – atsiliepė klastingoji Vitorija, – aš galiu perduoti jam paketą, nes jums nevalia eiti ten, kur jis yra, o aš mielai jums pasitarnausiu.

– Padarysite man didelę paslaugą, – atsakė tarnas ir, įteikęs paketą, žengė pro duris.

Donja Vitorija beregint atplėšė paketą ir įdėjo vidun čia pat jos pabrėžtą laišką, paskui jį užklijavo ir įėjo pas šeimininkę. Toji paklausė, kam ji nešanti tuos laiškus, ir duenja kaip niekur nieko atsakė:

– Ponia, nešu juos donui Pedrui, kurio tarnas ką tiktai atsiėmė paketą iš pašto.

Moterys iš prigimties smalsios, užtat ir donja Brianda, smalsumo perveikta, atplėšė paketą ir aptiko duenjos pabrėžtą laišką, pasirašytą donjos Elvyros de Monsalvės vardu. Tiek prisiklausiusi apie dono Pedro žygius, ji panoro sužinoti, kas rašoma tame laiške, tikėdamasi patirti šį tą daugiau, ir štai ką perskaitė:

Jaučiu, jog nebeilgai man liko gyventi šiame pasaulyje, ligotai ir jūsų apleistai, mielas mano vyre, juoba kad sužinojau skaudžią naujieną, esą išvykote sostinėn vesti. Negaliu tuo patikėti turėdama jūsų garbės žodį būti ištikimam iki grabo lentos ir gyvą mūsų bendro gyvenimo laidą – vaikus. Jums turbūt nereikia priminti, jog niekur nepabėgsite nuo Dievo teismo ir nuo mano pusbrolių, kurie, sužinoję, kokią nešlovę man padarėte, tikrai jums atkeršys. Tesaugo dangus jūsų gyvybę, idant pajustute visą mano meilės galią ir savo priedermę.

Jūsų žmona donja Elvyra Monsalvė

Perskaičiusi laišką, donja Brianda įsitikino, jog kerštingosios duenjos pasakojimas – gryna teisybė. Tuo metu kaip tyčia įėjo tėvas, ir ji papasakojo viską, ką sužinojo apie doną Pedrą, o drauge parodė ir tariamos donjos Elvyros laišką; senis nustėro ir ėmė žegnotis stebėdamasis, jog tokios prakilnios giminės atžala suviliojo damą, sugyveno su ja vaikų ir štai dabar atvažiavo pirštis jo dukteriai. Vis dėlto jis nesiryžo atvirai kalbėtis su donu Pedru, nusprendęs iš pradžių nueiti pas savo draugą, Sevilijos bajorą, ir viską iš pagrindų patikrinti.

Vos donas Chuanas išėjo iš namų, pasirodė donas Pedras, lydimas tarno, kuris pasakė šeimininkui, jog paketą su laiškais perdavęs duenjai; donas Pedras ir atėjo jų atsiimti, nes duenja nė neketino jų persiųsti į pusbrolio namus. Jis susitiko donją Briandą prieškambaryje, jau be tėvo, ir tarė:

– Mano širdies valdove, galėčiau sugrįžti čionai ir menkesne dingstimi, kad tik jus pamatyčiau dar sykį, bet dabar prasimesiu laiškais, kuriuos mano tarnas paliko anai damai, jūsų duenjai.

– Ji manė, kad esate su mano tėvu, – atsakė donja Brianda, – ir, įėjusi įteikti laiškų, susitiko mane, o aš, iš jos žodžių supratusi, kokie tai laiškai, ėmiau ir atplėšiau juos, pakurstyta smalsumo ir baimės, įtardama, jog jūsų amžiaus vyrai Sevilijoje vargu ar laikosi skaistybės įžado. Brangiai man kainavo tas smalsumas, bet užtat atskleidžiau suktybę dabar, dar žiedų nesumainiusi, – o juk būtų buvę kur kas skaudžiau sužinoti teisybę po vedybų. Aš mačiau laišką, kurį netrukus perskaitysite, jums labai gerai pažįstamos damos laišką; jau anksčiau šį tą žinojau apie jus, bet šioji žinia perpildė taurę, ir aš nusprendžiau šiandien pat nutraukti bet kokias derybas dėl mudviejų vedybų. Iš laiško patirsite tai, kas jums gerai žinoma, ir tesaugo jus Dievas, ilgiau jūsų netrukdysiu.

Donas Pedras pastėro su laišku rankoje, nesuvokdamas, kas atsitiko; tik perskaitęs laišką, suprato, jog kažkieno pavydi širdis paketino užtverti jam kelią į laimę, sukraudama kalną pramanų. Pastebėjo netoliese duenją ir, pažvelgęs į ją atsainia akimi, tarė:

– Mieloji ponia, kas čia dabar man pina raizgus? Argi aš turiu Sevilijoje damą šiuo vardu? Sugyvenau su ja vaikų, davęs žodį vesti? Galvą guldau, jog čia didžiausias melas, kokį tik užkietėjęs sukčius galėjo pramanyti!

– Kas jau kas, o aš jumis tikiu, – atsiliepė duenja, – tegu jūsų žodžiais patiki šeimininkė, nes ji tokio būdo, jog vargu ar sutiks toliau kalbėti apie vedybas; kiek žinau, ji pranešė viską tėvui, ir tas nuėjo smulkiau išsiklausinėti apie tą dalyką vieno seviliečio bajoro, savo artimo draugo, kaip tyčia atvykusio sostinėn.

– Ačiū Dievui, – tarė donas Pedras, – bent sužinos, jog visa tai melas ir jog tokios damos, vardu donja Elvyra, apskritai nėra Sevilijoje. Bet meldžiu jus, ponia, pasakyti, ar jūs labai sava mano mielajai donjai Briandai?

– Man ji palankiausia, – atsakė duenja.

– Vadinasi, – tarė donas Pedras, – jūs galėtute ją įkalbinti, kad mane išklausytų.

– Labai abejoju, ar ji norės su jumis šnekėtis; kaip mačiau, jinai baisiai ant jūsų užsiutusi, o kai ji supyksta, jokiu būdu neatlyžta ir kelias dienas pagret netveria apmaudu.

– Bet jeigu jūs tokia sava, – tarė jis, – regis, galėtute man išmelsti iš jos atleidimą ir sušvelninti jai širdį nusakydama, kaip aš ją myliu ir godoju.

– Aišku savaime, čia mano valios darbas, – atsakė duenja, – o ką gi jūs man duosite, jei perkalbėsiu savo ponią?

– Ko tik pageidausite, – tarė jis, – o jeigu jums reikia pinigų, aš dosnus iš prigimties ir nieko nešykščiu tiems, kas man padeda.

– Kaip matote, aš dar nesena, – tarė duenja, – ir puoselėju viltį ištekėti, tik va, neturiu pasogos; pasikliauju jūsų dosnumu ir tikiuosi, jog atsilyginsite už paslaugą.

– Tik išpildykite mano prašymą, padarykite tai, ko jus meldžiu, – tarė jis, – ir pažadu jus sušelpti ir duoti penkis šimtus eskudų, o kad patikėtute, jog tesėsiu žodį, atneškite rašymo reikmenis, ir aš čia pat brūkštelėsiu jums raštelį.

Donjai Vitorijai pasidarė įdomu, kuo visa tai pasibaigs, ir ji paskubomis atnešė popieriaus, rašalinę bei plunksną ir padėjo ant staliuko, kad donas Pedras parašytų žadėtą raštelį. Donas Pedras pasirodė toks galantiškas, jog pasirašė švariame lakšte, patikėjęs duenjai pačiai įrašyti norimą sumą, o jai kaip tik to ir reikėjo; padėkojusi donui Pedrui už suteiktą malonę, ji pasižadėjo nuoširdžiai tarpininkauti ir davė jam viltį, jog labai greitai donja Brianda vėl būsianti jam prielanki; patikėjęs jos žodžiais, įsimylėjęs kavalierius nusilenkė jai ir išėjo.

Tuo tarpu pasirodė Albertas, donja Vitorija papasakojo jam, kas atsitiko, ir tas nusistebėjo, kad taip toli pasistūmėjo klasta, sumanyta vedyboms išardyti. Dama paliepė jam viršum dono Pedro parašo surašyti pasižadėjimą ją vesti, nurodyti liudytojus ir pažymėti tą datą, kai donas Pedras viešėjo viloje. Albertas taip ir padarė, stengdamasis pamėgdžioti dono Pedro rašyseną pagal jo parašą – turėjo lengvą ranką ir mokyti jo nereikėjo.

Tą sykį donas Chuanas de la Serda nerado sevilieččio bajoro namie ir atidėjo pokalbį rytojaus dienai. Tuo tarpu donja Brianda pareiškė

donjai Vitorijai, jog nieku gyvu nesutiksianti tekėti už dono Pedro, verčiau paliksianti sena pana, ir savo ruožtu prisipažino, kad anksčiau, dar neišėjus kalbai apie tas vedybas, prie jos meilinęsis didžiai kilmingas bajoras, vardu donas Sančas de Leiva, ir kad ji buvusi rimtai su juo bepradedanti, tačiau nusilenkusi tėvo valiai, kai šis panūdo išleisti ją už dono Pedro; vis dėlto dabar, patyrusi dono Pedro veidmainystę, ji linkusi iš naujo prielankiai nusistatyti donui Sančui. Donją Vitoriją be galo nudžiugino jos žodžiai, žadą sėkmę numatytam planui, o kad nieko nereiktų bijoti, ji įkalbėjo donją Briandą suteikti vilčių donui Sančui.

– Jis labai užsirūstino ant manęs, – tarė donja Brianda, – bet jei nusiųsiu jam laišką, esu tikra, kad jo rūstybė nedelsiant nuslūgs ir jis vėl atsidurs prie mano kojų.

Tariamoji duenja pasisiūlė pati įteikti laišką, tik paprašė duoti jai karietą ir nurodyti, kur gyvena donas Sančas; donja Brianda labai apsidžiaugė turėdama tokią stropią duenją, juoba pasiryžusią taip noriai įvykdyti širdžiai mielą dalyką, ir, nieko nelaukdama, parašė laišką ir paliepė tą patį pavakarį nugabenti jį donui Sančui. Donjai Vitorijai negalėjai prikišti nei nerūpestingumo, nei tinginio – jinai tuojau pat išvažiavo, tik ne pas doną Sančą, o į savo išsinuomotus namus, paliepusi vežėjui grįžti, nes toliau eisianti pėsčiomis, lydima Santiljanos, savo tariamo tėvo. Namie ji parašė du laiškus – donui Chuanui de la Serdai, kviesdama jį ateiti, ir lygiai tokį pat donui Sančui, nurodžiusi savo adresą. Išsiuntusi laiškus, donja Vitorija nusivilko duenjos drabužį, apsitaisė aukštuomenės damos pašvitais, atsisėdo krėslan ir sykiu su kambarine ėmė laukti abiejų svečių. Neilgai trukus pasirodė donas Sančas de Leiva, nenumanąs, kas jį kviečia, nes damos pavardė jam buvo negirdėta. Vos tik jis atsisėdo ir keliais galantiškais žodžiais persitarė su donja Vitorija, kambarinė pranešė, jog donas Chuanas de la Serda išlipo iš karietos ir kopia į viršų. Tuomet ji pasakė donui Sančui:

– Mielasis pone, man reikia pasikalbėti su tuo bajoru akis į akį, bet aš neturiu ko slėpti nuo jūsų, tad meldžiu jus užeiti į šią alkovą ir ten, už užuolaidos, įdėmiai klausytis mūsų pokalbio, ir tai, man regis, išeis jums į naudą.

Donas Sančas sutriko nenumanydamas, kokio tikslo siekia dama, bet paklausė. Donas Chuanas įžengė pro duris, ir kai jis atsisėdo, donja Vitorija kreipėsi į jį šiais žodžiais:

– Jūs turbūt labai nustebote, didžiai gerbiamas done Chuanai, kad nepažįstama dama raštu kviečiasi jus į namus, kurie nežinia kam priklauso. Idant per daug nesistebėtute, pasakysiu, kas aš esu. Mano gimtinė – imperatoriškasis Toledo miestas; šeimoje gimiau antra ir turiu vyresnįjį brolį, tėvo viso turto paveldėtoją; man rodos, jums nereikės dėstyti mano genealogijos, jei pasakysiu, jog mano pavardė – Silva, bet galiu dar pridėti, kad mano tėvas buvo Šventojo Jokūbo ordino riteris, o brolis įšventintas į Alkantaros ordiną ir šiuo metu raitijos kapitonu tarnauja Flandrijoje jo didenybei karaliui. Jis pavedė mane globoti nukaršusiai tetai, kuri neilgai trukus pasimirė; po jos mirties persikėliau į savo vilą netoli Toledo ir ten gyvenau tvarkydama ūkį, o aš turiu ir gyvulių, ir ariamos žemės. Taip leidau patykėliais dienas, mėgaudamasi laukų ramybe ir nepažindama meilės, kol vieną rytą piemuo parvedė į namus du pusnuogius, vagių apiplėštus vyrus; pagailo man jų, ypač to, kuris pažiūrėti atrodė ponas, iš dviejų brolio paliktų skrynių išėmiau jiems du apdarus, jie apsitaisė ir padėkojo už gerą širdį, nors vėliau tasai ponas pasielgė su manim beširdiškai: per tas keturias dienas, kol naudojosi mano svetingumu, įteikliais žodžiais, galantiškumu ir švelniais žvilgsniais taip mane užkerėjo, kad aš pasidariau pati nesava. Gundydamas be perstogės, jis įteigė man savo meilę, ir aš prisipažinau jį mylinti. Pagaliau raštu pasižadėjo mane vesti ir pasiekė savo tikslą, o tada, prasimetęs labai svarbia byla, kurią sprendžiant jam esą privalu dalyvauti posėdyje, išsiprašė važiuoti į Madridą, davęs žodį veikiai pargrįžti; tiek meilės ir švelnumo pasitelkė jis į pagalbą, jog būtų apgavęs ir moterį, mažiau mylinčią nekaip aš. Leidau jam būti sostinėje, kiek reikės, ir su didžiu sielvartu išlydėjau jį kelionėn. Netyčia aptikusi po pagalve jo pamirštą portretą ir laišką, sužinojau, kad sostinėje jis ketina vesti – ir ne ką kitą, o grožio stebuklą, dabartinę mano ponią ir jūsų dukterį donją Briandą de la Serdą. Garbė – brangiausias mūsų turtas, todėl aš, atskleidusi dono Pedro klastą, nusprendžiau vykti sostinėn ir kreiptis pagalbos į dorus žmones,

amžinatilsį tėvo draugus, idant užstotų mane ir išardytų tas vedybas; svarbiausia man atrodė pranešti jums apie savo nešlovę ir nedorą dono Pedro būdą, idant jūs, patyręs ir viena, ir kita, nuspręstute nutraukti vedybų sutartį, kuri, kiek žinau, jau pasirašyta. Tikiuosi surasti teisybę su štai šiuo laišku ir liudytojais; pažvelkite į jį ir įsitikinsite, ar turiu pagrindą priversti doną Pedrą tesėti duotą žodį.

Donas Chuanas de la Serda apstulbęs klausėsi donjos Vitorijos pasakojimo ir iš jos žodžių suprato, jog donas Pedras pasileidęs, nežabotų aistrų žmogus, juo labiau kad jau žinojo jį tariamai turint šeimą Sevilijoje, tad nusprendė nedelsiant atšaukti dukters vestuves. Išskleidęs donjos Vitorijos paduotą lakštą, jis perskaitė šias eilutes:

Aš, donas Pedras de Ribera, gyvenantis Sevilijos mieste, šiuo dokumentu ir savo parašu tvirtinu, jog sutinku vesti donją Vitoriją de Silvą, gimusią Tolede, ir pasižadu bet kur ir bet kada patenkinti jos pageidavimą, jai pateikus šį raštą. Liudytojai Albertas ir Marsela, namų tarnai.

Donas Pedras de Ribera

Perskaitęs raštą ir viską apsvarstęs, donas Chuanas tarė:

– Man labai skaudu, gerbiamoji ponia, kad donas Pedras, taurios kilmės bajoras, taip vylingai jus pagavo, nes, duodamas šį raštą, jis vyko tuoktis su mano dukra Brianda; šitaip pamokytam, man nieko kito nebelieka, kaip uždrausti jam peržengti namų slenkstį; o apie vedybas ir kalbos negali būti – kam gi man reikia dėl jų stengtis, jeigu jūsų teisėti reikalavimai viską sugriaus? Siekite savo tikslo ir nenusileiskite, kolei laimėsite, nes kovojate ne dėl kokio menkniekio, o dėl savo garbės; prireikus aš visada jums padėsiu – turiu įtakingų draugų, ir jeigu pats nesugebėsiu, kreipsimės į juos pagalbos.

Donja Vitorija padėkojo už malonę ir gausiomis ašaromis dar labiau palenkė senojo dono Chuano širdį – jis pasisiūlė parodyti raštą donui Pedrui, vildamasis, jog sugebės priversti jaunuolį atvirai išpažinti savo nuodėmę. Taip taręs, atsisveikino su donja Vitorija, žadėdamas veikiai pargrįžti, grąžinti raštą ir išspręsti jos bylą, o

prireikus – pasitelkti pagalbon seną patikimą draugą. Sulig šiais žodžiais jis išėjo, o iš alkovos pasirodė donas Sančas de Leiva. Jam atsisėdus, donja Vitorija tarė:

– Jeigu jūs, didžiai gerbiamas done Sančai, įdėmiai klausėtės mudviejų pokalbio, vadinasi, jums aišku, kas man nutiko ir kad donas Pedras niekuomet neves gražuolės donjos Briandos. Ji pavedė jums perduoti, jog sutiko tekėti ne savo noru, o tik nusileisdama tėvo valiai, ir jog be galo džiaugiasi dingstimi atsisakyti jungtuvių ir grąžinti jums savo prielankumą. Visa tai parašyta jos ranka štai šiame laiške.

Jinai įteikė laišką, ir donas Sančas, perskaitęs jį, pasijuto laimingiausias žmogus pasaulyje, nes vėlei atgimė jo užgesusios viltys. Palūkėjusi donja Vitorija kalbėjo toliau:

– Matau, didžiai gerbiamas done Sančai, kad jūs svarstote sau vienas, kaip tas laiškas pakliuvo į mano rankas; mįslė sudėtinga, bet aš pati padėsiu ją įminti. Juk jūs irgi įsimylėjęs, todėl žinote, jog meilė daro stebuklus ir tik per ją radosi visi Ovidijaus aprašyti dalykai. Tad ir aš, visa širdimi pamilusi doną Pedrą, be to, kaip žinote, turėdama tą raštą, buvau pasiryžusi iš paskutiniųjų grumtis dėl savo garbės ir meilės. Atvykau čionai nusprendusi įsitaisyti pas donją Briandą, ir man tas pavyko – nors ir matote mane išsinuomotuose namuose, vis dėlto esu jos duenja, nes, prisidengus našlės kyku, man patogiau slėptis nuo žvalgių dono Pedro akių ir visomis išgalėmis kurstyti donjos Briandos neapykantą; jau padariau viską, kad jų vestuvės iširtų, o jūsų – įvyktų. Tad pagalvokite, ką norėtute perduoti savo damai, nes tuojau pat persirengiu duenjos apdaru ir grįžtu į jos namus, kur manęs tikriausiai bus pasigedę. Jei norite, brūkštelėkite laišką, štai jums plunksna ir popierius; taip, man regis, bus geriausia, nes donja Brianda įsitikins, jog stropiai atlikau jos pavedimą. Tik meldžiu saugoti mano persirengimo paslaptį – man ją išlaikyti tiek pat svarbu, kaip ir įkūnyti savo sumanymą; tikiu, kad manęs neišduosite ir kad tokiu, žmogumi kaip jūs galima pasikliauti.

Didžiai stebėdamasis klausėsi donas Sančas damos pasakojimo; pagyręs ją už drąsą ir padėkojęs už tarpininkavimą, jis prisiekė

melsiąs dangų duoti jai ilgą gyvenimą, idant galėtų atsiteisti už tą gerą, kurį jam padarė, ir pasižadėjo saugoti paslaptį, kol ji pati įsakys ją atskleisti. Donja Vitorija skubėjo, tad donas Sančas pabraukė savo damai de galo meilų laišką, dėkodamas už suteiktą malonę ir prisiekdamas ištikimybę iki grabo lentos. Po to atsisveikino su Vitorija, o mes irgi paliksime ją tuo tarpu, kol ji nusivelka aukštuomenės damos pašvitus ir rengiasi duenjos apdaru, ruošdamasi grįžti pas donją Briandą, ir papasakosime, ką donas Chuanas de la Serda rado savo namuose.

Susikrimtęs, jog kažkam parūpo apjuodinti jo vardą prieš nuotaką, donas Pedras pasipasakojo viską pusbroliui donui Rodrigui, ir jiedu nuėjo pas doną Chuaną de la Serdą; neradę jo namie, pasiteiravo donjos Briandos, ji pasirodė, bet nesisėdo, kad svečiai susipratę kuo greičiau išeitų – jai buvo nemalonu matyti doną Pedrą, šitiek apie jį sužinojus. Susisielojęs kavalierius puolė muštis į krūtinę ir dievažytis, jog kaip gyvas Sevilijoje nepažinojęs tos damos, parašiusios laišką, jog veikiausiai koks nevidonas spendžiąs pinkles, pavydėdamas jam laimės, – tegu donas Chuanas išsiklausinėjąs, ir jei pasirodysią, kad visa tai teisybė, jisai, donas Pedras, atsisakysiąs savo dalios ir prisipažinsiąs esąs nevertas prašyti jos rankos. Išgirdus doną Pedrą taip karštai išsiginant kaltinimų, Briandai dingtelėjo įtarimas, kad ją, ko gero, bus apgavę; vis dėlto, būdama įsitikinusi, jog tėvas vienaip ar kitaip sužinos teisybę, ji atsakė, kad neturinti valios savo širdžiai ir visame kame pasikliaujanti tėvu, todėl negalinti pasakyti nieko tikra nei perveikti nusistatymo prieš doną Pedrą, bet netrukus pareisiąs tėvas ir pats viską nuspręsiąs, atsižvelgdamas į tai, ką jam pavykę susižinoti. Tuo tarpu vidun įžengė donas Chuanas, ką tiktai kalbėjęs su donja Vitorija; donas Rodrigas persakė keliais žodžiais, apie ką jie čia šnekėję ir kuo skundžiąsis jo pusbrolis – girdi, belieka tik susižinoti, ar tai, kas rašoma apie jį laiške, tiesa, ar melas. Visi atsisėdo, ir donas Chuanas atsakė šiais žodžiais:

– Mielieji ponai, aš ėjau iš savo seviliečių draugų susižinoti, ar tiesa tai, kuo kaltinamas donas Pedras, bet neradau jų namie; beje, jei ir būčiau radęs, visai galimas daiktas, būčiau nieko iš jų nepešęs, nes

Sevilija – didelis miestas, nuo vieno galo iki kito taip toli, jog žmonės, gyvendami tame pat mieste, rodos, gyvena skirtingose vietose. Bet užtat sužinojau, jog donas Pedras davė žodį vesti vieną toledietę damą, kurios viloje svečiavosi, kai jį apiplėšė vagys, ir, be kita ko, privalo jai grąžinti gerą vardą. Tai man papasakojo pati dama, pasikvietusi į namus ir parodžiusi štai šį laiškutį, jo paties ranka pasirašytą, o to neįmanoma nuginčyti, nes visi mes pažįstame jo rašyseną.

Jis padavė raštelį donui Rodrigui, paskui gana nepatikliai – donui Pedrui; abu apstulbo, ir donas Pedras sumišęs išsidavė, nors ir dievažijosi, jog tikrai davęs tokį raštelį, tik pasirašęs pramanytu vardu. Donas Rodrigas, žinojęs visą bylą, pradėjo gėdinti pusbrolį, o donas Chuanas tarė:

– Done Pedrai, jaunuolis, juo labiau įsimylėjęs, nieko nepaiso geisdamas patenkinti aistrą. Jus apakino meilė, ir aš nesistebiu, kad jūs drįsote atimti šlovę tai damai, nežiūrėdamas nei jos vardo, nei kilmės, nė nemanydamas, jog anksčiau ar vėliau ji pasiskųs giminaičiams ir tie jums atkeršys. Stebina mane kas kita: vykdamas pirštis Briandai, kurią, kaip rašėte laiške, beprotiškai mylite, radote širdyje vietos kitai meilei, tiesą pasakius, ne meilei, o veikiau geismui, nes greitai jį pamiršote ir prašnekote apie vedybas. Taigi, mielasis pone, jei ketinate elgtis, kaip ir dera bajorui – aš neabejoju jūsų taurumu, – privalote tesėti duotą žodį, priešingai, rasis žmonių, kurie jus privers jį tesėti, nes dama ne tokia jau bejėgė, kaip jums atrodo. Ji atvyko į Madridą, pasiryžusi žūtbūtinai susigrąžinti gerą vardą, ir pasieks savo – visi ją parems, nes jos reikalavimas pagrįstas ir teisėtas. Patariu jums neduoti dingsties apjuodinti savo vardą Madride; atlikite savo priedermę, užuot temdęs sau protą meile Briandai – aš verčiau laikysiu ją uždaręs tarp keturių sienų, kol užges jos gyvybė, nekaip leisiu tekėti už jūsų.

Sulig tais žodžiais jis pasikėlė nuo kėdės ir susirūstinęs išėjo į kitą kambarį, o donja Brianda – iš paskos; abu pusbroliai, sumišę, netardami nė žodžio, grįžo namo, ir ten donas Rodrigas ėmė graudenti pusbrolį, priekaištaudamas dėl veidmainiško elgesio. Donas Pedras neturėjo kuo pasiteisinti, tik suko galvą, kaip tame laiške

galėjo atsirasti jo vardas, jei pasirašė jį pramanytu vardu. Tegul jie sau ginčijasi neišmanydami, ką daryti, o mes grįžkime pas tariamą duenją, kuri, parėjusi į dono Chuano namus, donjai Briandai įteikė dono Sančo laišką, be galo ją nudžiuginusį, nes donja Brianda būgštavo, jog donas Sančas užsirūstinęs po piršlybų nebenorės jos matyti. Brianda papasakojo duenjai, jog donas Pedras buvo atėjęs su donu Rodrigu kalbėtis su jos tėvu ir jog tėvas uždraudęs jiems net užsiminti apie vedybas, nes sužinojęs dar vieną dono Pedro klastą: pasirodo, vienai toledietei damai jis davęs žodį ją vesti, o toji atvykusi iš paskos Madridan išardyti tos santuokos. Vitorija dėjosi nieko nežinanti, o paskui pradėjo kalnus versti ant dono Pedro. Tuo tarpu donjai Briandai atnešė pusseserės laiškutį – kvietimą vakare ateiti į svečius pažiūrėti komedijos, ir donja Brianda liepė perduoti, jog būtinai ateisianti. Tuomet Vitorijai dingtelėjo išganinga mintis, kaip sėkmingai užbaigti visą tą bylą, ir ji pasiūlė donjai Briandai tą patį vakarą spektaklio metu pasimatyti su donu Sanču saugioje vietoje – būtent jos tėvo namuose, kur jiems niekas netrukdysią. Dama labai norėjo susitaikinti su donu Sanču ir atsiprašyti dėl nuoskriaudos, todėl mielai priėmė duenjos pasiūlymą, o ši pasišaukė Albertą ir įdavė nunešti vieną laišką donui Sančui, kad aštuntą valandą vakaro ateitų į donjos Vitorijos namus, o kitą – donui Pedrui de Riberai, kad ne vėliau kaip devintą teiktųsi atvykti rūmininko nurodytu adresu, nes donja Brianda, nepaisydama nei tėvo rūstybės, nei to, kas įvyko, nusprendusi už jo tekėti ir pageidaujanti su juo pasimatyti. Albertas nepatingėjo greitai pristatyti laiškų, kurie didžiai nustebino abu kavalierius, o ypačiai doną Pedrą – kurgi tai matyta: tai jį atstumia, tai vėl šaukia siūlydami donjos Briandos ranką; paskui jam smilktelėjo mintis, jog čia neapsieita be duenjos tarpininkavimo, ir jis apsidžiaugė, kad, pažadėjęs pinigų už tą paslaugą, labai pigiai atsipirko. Abu jaunuoliai suskato puoštis, o donja Brianda ir jos duenja tuo tarpu sėdo į karietą, palikusios doną Chuaną de la Serdą besitaisantį gulti, ir nuvažiavo į Vitorijos namus, išnuomotus Santiljanos, kitaip sakant, Alberto vardu. Ten jas pasitiko Marsela, Vitorijos kambarinė, atliekanti jos pamotės vaidmenį; nusisiautusios mantilijas, jiedvi ėmė laukti sutartą valandą

ateinant dono Sančo. Ištaikiusi progą, Vitorija tuo tarpu slapčiomis padiktavo Santiljanai, arba Albertui, štai tokį laišką donui Chuanui:

Mano ponia donja Brianda, užuot važiavusi į savo draugės namus žiūrėti komedijos, atvyko į mano tėvo namus, pasiryžusi prieš jūsų valią šičia susituokti su donu Pedru. Įspėju jus tikėdamasi, jog sugebėsite laiku pastoti kelią nelaimei, ir drauge noriu pranešti, kad nuo šios dienos atsisakau tarnybos jūsų namuose.

Su šiuo rašteliu Santiljana nuėjo pas doną Chuaną, gavęs nurodymą įteikti jį ne anksčiau kaip pusę dešimtos. Tuo metu atėjo donas Sančas, pasibaladojo, žengė į vidų ir puolė prie savo damos kojų, pamiršęs visas nuoskaudas, ir Vitorija paliko juos vienu du ir išeidama užrakino duris.

Išmušė devynias, ir prie namų atsargiai prisėlino donas Pedras, atradęs juos pagal nurodytus ženklus, ir, pasibaladojęs kaip sutarta, įėjo į vidų. Pasitiko jį Vitorija, nuvedė į tamsų kambarį ir liepė tyliai pasėdėti – netrukus ateisianti jos ponia; jaunuolis pažadėjo netriukšmauti ir ėmė laukti, o Vitorija tuo tarpu nusigobė kyką, nusivilko našlės drabužį ir apsitaisė prašmatniu apdaru. Persirengusi grįžo į tamsų kambarį ir, kalbėdama pašnibždomis, sugebėjo įteigti jam mintį, jog tai donja Brianda rodo jam savo palankumą.

Dabar palikime juos kuriam laikui ir grįžkime pas doną Chuaną. Vos tik jis pradėjo rengtis ruošdamasis gulti, atėjo Albertas su savo ponios laišku. Senis susijaudino ir, Alberto lydimas, nuskubėjo pas korechidorą, gyvenantį kaimynystėje; susisielojęs donas Chuanas pasipasakojo korechidorui, artimam draugui, savo bėdą, šis pašaukė sargybą, visi patraukė Alberto namų link ir, trankiai pasibeldę į duris, žengė į vidų. Labai pravertė žvakė ir žibintas, nes visuose namuose buvo tamsu; tarnas uždegė žvakę ir, šviesdamas kelią, išvedžiojo po visus kambarius; viename jie aptiko doną Sančą ir donją Briandą, ir į korechidoro klausimą, ką jiedu čia daro, donas Sančas atsakė, jog esąs čia su savo žmona, o ji patvirtino jo žodžius. Donas Chuanas buvo bešokąs ant jų su špaga rankoje, bet korechidoras jį sulaikė

įspėjęs, jog duktė esanti anaiptol ne su tuo vyru, kurį turįs galvoje, ir jog tasai bajoras esąs ne kas kitas, kaip donas Sančas de Leiva, sostinėje pagarsėjęs savo prakilnumu ir didžiomis dorybėmis. Donas Chuanas susitaikė su šiomis vedybomis, guosdamasis mintimi, jog duktė vis dėlto neištekėjo už dono Pedro, kurio pradėjo neapkęsti sužinojęs jo nedorybes. Paskui jie žengė prie kito kambario, bet tas buvo užrakintas, o kai jau ketino laužti duris, pasirodė donas Pedras ir pareiškė esąs čia su donja Brianda, savo žmona, ir kad atėjęs į šiuos namus, jos kviečiamas susituokti. Sulig tais žodžiais iš kambario išėjo donja Vitorija ir tarė:

– Jūs apsirikote, done Pedrai, aš ne toji, kurią minite, o donja Vitorija de Silva, kuriai privalote grąžinti nuplėštą garbę; kaip tik dėl to aš ir nuėjau tarnauti už duenją pas donją Briandą.

Įsižiūrėję donas Chuanas de la Serda ir jo gražuolė dukra pažino tariamą duenją; visi suprato, jog ji persirengė kitais drabužiais, gindama savo garbę, ir ėmė iškalbinėti donui Pedrui, o jis, jų paklausęs, vėlei patvirtino duotą žodį; jo pavyzdžiu pasekė ir donas Sančas su savo dama, nusprendę po savaitės iškelti vestuves; svotais buvo Ispanijos grandai, o svočiomis – jų žmonos. Abi poros gyveno laimingai, netrukus susilaukė vaikų – tėvų džiaugsmo ir pasparos.

* * *

Rufinai ir jos kambarinėms labai patiko dono Chaimės gražiai papasakota novelė – taip prisidūrė dar viena grandis prie tų meilės pančių, kurie kaustė širdį Rufinai, kasdien vis karščiau atsiliepiančiai į jaunuolio jausmą. Jis matė, jog laimėjo visišką pergalę ir jog daugiau nebėra ko norėti, ir vis labiau linko prie jos, galutinai apsisprendęs atsimesti nuo Krispino sumanyto kėslo apiplėšti gražuolę, ir dabar tik laukė patogios progos viską išpažinti. Pati Rufina pakišo dingstį, pasiūlydama, prieš tėvui pargrįžtant iš Madrido, pasiimti viską, kas namie vertingiausia, ir bėgti į Valensiją, o kadangi jis tokios aukštos kilmės ir toks įtakingas, tėvas pritarsiąs jų santuokai – mat ji tikėjo, kad donas Chaimė iš tikrųjų toks, kokiu dedasi. Tuomet jaunuolis

norom nenorom turėjo atskleisti savo kortas ir klastą, nukreiptą prieš Rufiną, ir, norėdamas pagaliau apsivalyti nuo melo, taip jai tarė:

– Aukse mano ir širdies valdove! Žinau, kad mylite mane be galo, todėl noriu atvirai, nieko neslėpdamas, su jumis pasikalbėti, išsakyti tai, ko ligi šiol nenumanėte, ir prašyti atleidimo, nes vien tik meilė gali pateisinti mano nusižengimą. Aš kaltas ne tuo, kad jus pamilau, nes neturite valios uždrausti jus mylėti tiems, kas paregi jūsų nežemišką grožį; aš jį paregėjau ir, jo galios parklupdytas, savo noru pasidaviau jo malonei su visomis trimis dvasios spėkomis, – tokią pergalę jums bepigu būtų laimėti ir prieš tvirtesnes širdis nekaip manoji; vos tik išvydau spinduliuojant tas dvynas saules, išsyk tapau jūsų vergas, ir niekuomet to neišsižadėsiu. Dovanokite, kad nukrypstu nuo savo minties, bet šia prakalba noriu pateisinti savo nusižengimą ir užglostyti savo nuodėmę. Aš – ne tas, kurį nupiešiau savo pasakojime; tiesa, gimiau Valensijoje, tik varganoje šeimoje, kuri galėjo didžiuotis nebent dora ir garbe; tėvas gyveno iš savo rankų darbo, buvo amatininkas ir siuvo kurpes. Aš nuo mažų dienų aukštai nešiausi, sunkiu triūsu nenorėjau žeminti savo orumo, tad, kurį laiką pabuvęs Andalūzijoje, nukilau į Kastiliją – man sekėsi, mokėjau sutarti su žmonėmis, užtat netrūko man nei pinigų, nei draugų. Čionai atvykau su tokiu Krispinu, kuris Malagoje sėdėjo kalėjime už nežinia kokį nusikaltimą – to jis man nepasisakė. Esu jam labai dėkingas: pamatęs, jog aš lemtas vaikinas ir noriu su juo draugauti, jis apmokėjo mano kelionę ir paskolino pinigų. Taip visokiomis paslaugomis įsipirkęs į mano meilę, kartą atvirai su manim įšneko ir pasiūlė įsismelkti į jūsų namus, o vėliau ir jam atverti kelią – mat, žinodamas jus esant turtingą, kėslavo su manimi jus apiplėšti; girdėdamas tokias kalbas, galutinai įsitikinau tuo, ką įtariau ir anksčiau – jog Malagoje Krispinas sėdėjo už vagystę. Taip sutarę, prasimetėme peštynėmis, ir aš pasislėpiau jūsų namuose, o šičia taip mielai mane priėmėte ir apdovanojote tokiomis malonėmis, jog išardėte Krispino kėslus, ir štai dabar, atskleidęs jums tą klastą, pasistengsiu atsimokėti tuo pačiu ir pakratyti jo kišenę – neduok Dieve, kad, patyręs tiek gera, atsilyginčiau jums nedėkingumu. Aš atvėriau jums širdį ir, kaip matote, nusimečiau pramanytą titulą, tad elkitės su

manimi kaip tinkama, nes laikau savo pareiga jus globoti ir ginti nuo skriaudikų.

Rufina didžiai nustebo iš jaunuolio lūpų patyrusi, kokį bjaurų kėslą sugalvojo Krispinas, pažinęs ją šičia, Tolede, ir nusprendęs atsiteisti už aną vagystę Malagoje, ir sunerimo, ar tasai nebus Chaimei papasakojęs, kas ji per viena ir kokią likštį jam iškirtusi. Kadangi Chaimė pasisakė, kas toksai esąs iš tikrųjų, ir prisidavė norėjęs ją apgauti, ji taipgi ryžosi prisipažinti melavusi ir keliais žodžiais nusakė, iš kur kilusi, kas buvę jos tėvai ir kas jai nutikę, iki atvykstant į Toledą, – meilė ir vynas atpalaidavo liežuvį, ir jinai išpažino jam viską, ką ligi šiol stengėsi nuslėpti.

Jaunuolis nusidžiaugė, kad Rufina to paties luomo, jiedu pasijuto susiję dar tvirtesniais ryšiais ir nutarė susivesti ir keliauti iš Toledo į Madridą, bet iš pradžių, Rufinos pasiūlymu, turį atkeršyti Krispinui, nes ji negalinti jam dovanoti, kad surezgęs jai tokias pinkles. Chaimė pasišovė pats viską sutvarkyti: prasimetęs draugyste, sugebėsiąs ne tik apsukti Krispiną ir švariai išgrandyti jo kapšą, bet ir įkišti į Toledo kalėjimą, idant ateityje nesusigundytų jiems keršyti. Taigi tą patį vakarą Chaimė nuėjo pas Krispiną, kuris apsidžiaugė netikėtu draugo apsilankymu; Chaimė pradėjo dėstyti, jog pagaliau įsigijęs Rufinos pasitikėjimą ir ji beveik sutinkanti patenkinti jo norus, tik jam reikią pinigų ir jos, ir tarnaičių širdims palenkti – štai įsipirksiąs į jos malonę, ir ji visiškai juo pasikliausianti ir būsianti jo tikra meilė. Krispinas, nors ir užkietėjęs vagis, pakliuvo ant kabliuko – idant Chaimė galėtų švaistytis pinigais, kaip ir dera kilmingam jaunuoliui, pažėrė šimtą auksinių eskudų, tikėdamasis vėliau atsiimti trejopai; monetas pasisėmė iš maišo, kame laikė per penkis šimtus dublonų, anaiptol ne doru triūsu pelnytų; Chaimė gerai nužiūrėjo, kur tasai deda maišą, kimštinai prikimštą geltonų skridinėlių, pasižadėjo švariai jį išdykinti ir netrukus tesėjo sau duotą žodį. Ištaikęs progą, kai Krispinas nunešė virtuvėn dvi kurapkas ir triušį, kad pataisytų jiemdviem vakarienę, Chaimė prišoko prie skrynios, viso to labo saugyklos, įgudusio meistro ranka nutraukė spynos lankelį, atvožė dangtį ir išsiėmė dublonų pripampusį kapšą, idant jis išsibergžtų kitoje vietoje, kur jo savininkas nė

mintimis nebuvo nukilęs. Jiedu gardžiai pavakarieniavo, paskui Chaimė atsisveikino su Krispinu, paguodęs jį viltimi, jog netrukus išsipildys visi jo norai. Po to jis pargrįžo namo, kur Rufina pasitiko jį išskėstomis rankomis; papasakojęs, kas nutiko pas Krispiną, ir kaip tasai savo labu užsimokėjo už kėsinimąsi į jos turtą, Chaimė pažėrė ant stalo dublonus, ir Rufina ilgai jais grožėjosi, nes buvo neabejinga pinigams, o juo labiau – auksiniams. Chaimė pradėjo raginti kuo greičiau nešdintis iš Toledo, kol Krispinas nepasigedo pinigų, tačiau Rufina norėjo padaryti dar vieną šunybę jo buvusiam bendrui, nors meilužio minčiai ir pritarė: ji nusprendė pasitelkti pagalbon Malagos teisingumą ir duoti žinią tenykščiam algvasilui, kruvinam vagių priešui, jog Krispinas slapstosi Toledo, o drauge nurodyti jo žymes ir namus, kur apsistojęs tasai svetimo gero mėgėjas. Jiedu surašė tokį laišką ir ėmė ruoštis kelionei, susižinojo, kad sostinėn kaip tyčia vyksta dvi karietos, susikrovė visus rykus bei dalykus ir, pasiėmę vien tiktai vergę, išvažiavo į Madridą, tą okeaną, kame naršo rykliai ir smulkesnės žuvelės ir kur Rufina ketino slapstytis, kol susižinos, kas nutiko Garajui.

Palikime juos besitaisančius gūžtą ir grįžkime prie algvasilui nusiųsto laiško; vos tik perskaitęs, kas ten parašyta, šis iškart griebėsi darbo: pasišaukė savo parankinius, tą patį vakarą leidosi kelionėn ir atvyko į namus, kur gyveno Krispinas, nei žydas puoselėdamas viltį, jog Chaimė įves jį pas Rufiną ir patieks visus jos pinigus; algvasilas suėmė jį ir uždarė į kalėjimą. Ne per seniausiai vienas malagietis teisėjas ieškojo Krispino Toledo, o neradęs paliko tam algvasilui vagies žymių aprašą, tad jis iškart pažino nusikaltėlį. Patupdęs jį belangėn, algvasilas pasiėmė visą jo labą, Krispino manymu, ir auksines monetas, kurias iš tikrųjų pavogė Chaimė; ir įsimylėjėliams labai pasisekė, kad jis niekuomet to nesužinojo. Griežtai kvočiamas ir kankinamas raitas ant baisingosios medinės kumelės, Krispinas pasirodė netikęs raitelis, išklojo, ką žinojęs ir apie save, ir apie kitus; byla pakrypo į blogąją pusę, ir teismas paskelbė mirties nuosprendį, idant piktadarys pasitampytų kartuvėse po viso miesto akių; ir tuo pasireiškė Viešpaties gailestingumas, nes Krispinas paliko šį pasaulį, atlikęs išpažintį; mat, nors kartuvės – įprasta vieta jo amato žmonėms, vis dėlto

dažniausiai juos ištinka staigi mirtis nuo muškietos kulkos arba špagos dūrio. Krispiną pakorė, bet, per ilgus atsiskyrėlio gyvenimo metus įgudęs pamokslauti, ir ant ešafoto tarė žodį. Jam buvo aišku, jog įdavė jį Chaimė, tačiau, būdamas geras krikščionis, mirties valandą jis atleido neištikimam draugui.

Rufina ir jos meilužis, slapstydamiesi nuo Garajo – bent jau ji, gyveno susituokę Madride, nes iškėlė vestuves tik atvykę. Garajis pabuvojo Alkaloje, kur, kaip buvo girdėjęs, gyveno jo žmona, tačiau neradęs susiuostė su padugnėmis ir gavo ką nusipelnęs: algvasilai užklupo juos nusikaltimo vietoje, visus nuteisė nuplakti rykštėmis ir šešeriems metams išsiųsti į galeras; sukaustytas viena grandine su kitais katorgininkais, jis atsidūrė Tolede, o ten, manydamas, jog Rufina tebegyvena mieste, per laišką paprašė prisiminti, kiek gero jai padaręs, užjausti bėdoje ir išvaduoti iš katorgos, mainais įdavus kokį vergą, nes taip daroma kas mielą dieną. Pasiuntinys su laišku ieškojo Rufinos nurodytoje gatvėje, bet sužinojo iš kaimynų, kad ji išvykusi, ir taip vargeta Garajis, slegiamas pančių, metų ir skausmo, norom nenorom turėjo plakti vandenį ir tarnauti jo didenybei drauge su kitais, anaiptol negeidavusiais tos garbės.

Grįžkime pas Chaimę, gyvenantį Madride aukso dienas; pritapo jis prie geros draugijos, ir nors tarp jų nebuvo kultistų[23], vis dėlto jie labai mėgo pažeisdami įprastinę tvarką kilnoti iš vienos vietos į kitą – aišku, ne žodžius sakinyje, – pinigus ir brangenybes. Kelias vagystes jie padarė su tokia atžvalga, jog teisingumas neužėjo nė pėdų, todėl jie suįžūlėjo ir, nei sparnus įgavę, davėsi po miestą žiūrėdami, ką dar galima nutverti.

Madride vienas trupės vadovas subūrė visus žymiausius Ispanijos aktorius, globojamas įtakingo princo, kuris panūdo sekti praeities valdovų pavyzdžiu, tik su dar didesniu užmoju, nežinia, ar vedamas užuojautos varguoliams, ar ko kito; šiaip ar taip, tas didikas labai rėmė ir šelpė pinigais minėtą trupės vadovą, metų pradžioje jam nusamdė geriausius to meto aktorius, kad kiekvienam vaidmeniui būtų po dublerį ir kad vadovas pats vienas surengtų spektaklį per Devintines – dalyką, ligi tol negirdėtą Madride. Princas supirko savo numylėtiniui

komedijas, kurias jo paties prašymu ir už jo pinigus sukūrė garsiausi sostinės poetai, ir ne šiaip kokias, o be galo meniškas, pritinkamas tai didžiulei trupei, todėl kita trupė, matydama, jog varžytis su ana beviltiška, išvyko iš Madrido į Toledą ir apsiėmė surengti šventinį spektaklį imperatoriškajame mieste. Taigi laimingasis trupės vadovas paliko sostinėje, gavo miesto valdžios užsakymą surengti vaidinimą per Devintines, o norėdamas pasirodyti visu prašmatnumu, paėmė iš anksto visą algą – du tūkstančius sidabrinių eskudų – ir susyk pralobo; nors tuo metu su sidabru buvo striuka, jam pagelbėjo teatro mylėtojai. Nusinešė jis tuos pinigus į viešbutį ir susidėjo savo kambaryje į skrynią. Chaimės gauja užuodė gerą laimikį ir panūdo susiglemžti tuos pinigus, tik neišmanė, kaip prie jų prieiti, ir kiekvienas siūlė vis kitokį sprendimą. Pagaliau jie kreipėsi į Chaimę, jau ne kartą nurodžiusį geriausią išeitį, ir šis pažadėjo viską svariai apgalvoti ir rytojaus dieną pasakyti savo nuomonę. Tą naktį jis pasipasakojo žmonai, kokį žygį sumanę jo draugai, nusiskųsdamas, jog jokia išganinga mintis neateinanti į galvą. Rufina savo bukliu protu veikiai sumetė, jog vienintelis būdas – pasinaudoti Chaimės poetiniu talentu; jiedu apsvarstė viską iš pagrindų, o rytojaus dieną Chaimė išdėstė draugams savo planą, kuris jiems labai patiko, na, o mes tuo tarpu nieko nesakysime – toliau patys pamatysite, kaip viskas vyko.

Po kelių dienų Chaimė persirengė studentu, iš sendaikčių pardavėjo nusipirkęs nešvarų, išdilusį abitą, įprastą poetų drabužį, taipgi nubrizgusį bajaus apsiaustą, užsibalnojo dideliausius akinius, užsivožė plačiakraštę skrybėlę – žodžiu sakant, apsirūpino tam žygiui būtina apranga, atsiėjusią jam dvi nemigo naktis. Šitaip apsitaisęs, Chaimė pasirodė „Plepykloje“, ištaikęs dieną, kai trupė ilsėjosi – tuo metu princo teatre buvo puošiama scena trijų poetų komedijos statymui; jis veikiai susirado trupės vadovą ir, labai mandagiai pasisveikinęs bei pasiteiravęs apie sveikatą, kreipėsi į jį šiais žodžiais:

– Pone trupės vadove, prašom neįsižeisti, aš poetas iš Dievo malonės.

Vadovas buvo pašaipūnas, ne kartą susidūręs su tokiais žmogėnais, todėl atsakė:

– Linkiu jūsų malonybei būti poetu ilgus metus ir dėl to neturiu ko įsižeisti.

– Poezijos abėcėlę išėjau būdamas aktorium Iračėje, kame gavau bakalauro laipsnį, tuo didžiai nudžiugindamas tėvynainius, – pradėjo Chaimė. – Aš esu baskas, nuolankus Dievo ir jūsų malonybės tarnas. Mano gimtinė – Ordunja, ir kilęs esu iš prakilniausios šio senovinio miestelio giminės; vadinuos bakalauru Domingu Choanču, o ši pavardė garsėja visoje Biskajoje; ten, nepaniekinęs Dievo dovanos, dangaus malonėtos poetinio talento pavidalu, stropiai studijavau poeziją ir pagaliau pradėjau pats rašyti komedijas; kai kurios man kainavo nemaža nemigo naktų, bet užtat jos nė iš tolo nepanašios į tas, kurios rašomos mūsų laikais, – kas be ko, jos be galo neįprastos, o turiu jų sukūręs viso labo dvylika. Atvykau štai dabar sostinėn, kame tiek šviesių talentų, idant pasimokyčiau iš jų ir parodyčiau savo meną, ir man labai pasisekė, nes čia susitikau jūsų malonybę ir žymiausią Ispanijoje trupę, kuriai norėčiau pasiūlyti savo komedijas; jeigu jūsų malonybė nieko prieš, galėtume pastatyti bent jau šešetą, na, o dėl honoraro, man regis, sutarsime. Meldžiu jūsų malonybę tarti savo žodį, ką manote apie mano pasiūlymą.

Tas trupės vadovas buvo kitoks nei visi jo kolegos, kurie, tik išgirdę kokį poetą – jeigu jis ne klasikas – siūlant komediją, bėga jo kaip velnias kryžiaus, nepageidauja net jo klausyti, tarsi Dievas, apdovanojęs talentu visuotinę šlovę pelniusius išrinktuosius, būtų išsėmęs savo galią ir neįstengęs apdalyti kur kas didesniu talentu daugybės kitų poetų. Taigi, kaip sakiau, tas vadovas buvo linksmų plaučių žmogus ir laisvalaikiu mėgo tokias pramogas, užtat ir dabar panoro išgirsti, kaip vadinasi basko atvežtos komedijos, iš antraščių tikėdamasis susidaryti nuomonę apie autoriaus išmonę. Į klausimą, kaip vadinasi jo parašytos komedijos, Chaimė, be galo bukliai vaidinąs poetą, išsiėmė popieriaus lakštą su komedijų sąrašu ir perskaitė: „Bakalauro Domingo Choančo, baskų poeto, nūnai jo gyvenamais metais sukurtų komedijų sąrašas, sudarytas iš šių pavadinimų:

Pasiklydusi infanta
Kas turi, tegu žiūri
Duok šen jas visas
Kurpaitės Asturijoje
Liuciperis iš Sajagos
Gyvenk ir norėk
Kiauru drabužiu nesidengsi
Meilė – ne seilė
Taraga, čia kelias į Malagą
Skrofuliozė Prancūzijoje
Kas be dantų – tam riešutų
Biskajos valdonė."

– Štai dvylika mano parašytų komedijų, – tare Chaimė, – bet labiausiai norėčiau pastatyti paskutiniąją, nes ji apie mano kraštą, be to, turi tokią gilią prasmę, tokią intrigą, kad gali sukrėsti ir dešimtį sostinių – kas be ko, juk šitiek darbo į ją įdėjau.

Klausydamasis komedijų sąrašo, trupės vadovas vos tvėrė neprapliupęs juoku, o norėdamas lig valiai pasimėgauti baskų poeto kūryba, tarė:

– Mielasis pone, labai malonu su jumis susipažinti, nors, prisipažįstu, ligi šiolei nesu girdėjęs jūsų vardo; be abejo, jums privalu parodyti savo meną garsingoje Ispanijos sostinėje, ir aš padėsiu kuo galėdamas ir su visa trupe išklausysiu jūsų labiausiai vertinamą komediją, tačiau, kadangi tik pradedate kūrybinį kelią, mokėti už ją, kaip teatre kad įprasta, nemokėsiu; už kitas, kurios man patiks, atsilyginsiu pagal sutarimą, ir galbūt jos taip atitiks mano skonį, jog, nežiūrėdamas sau naudos, statysiu jas ištisus metus. Skaitymą galime surengti šį vakarą viešbutyje, kur gyvenu, ateikite apybrėkšmiu ir pamaloninkite mus savo menu, pasirinkęs patinkamą komediją.

– Pirmiausia skaitysiu jums „Biskajos valdonę", – tarė Chaimė, – ji padės mano šlovės pamatus.

– Aš pastebėjau, – tarė trupės vadovas, – kad jūsų malonybė vadinate ją „valdone", o ne „valdove", labiau vartojamu žodžiu.

– Jūsų teisybė, – atsiliepė tariamasis poetas, – kadangi „valdonė" labai gerai rimuojasi su tokiais žodžiais kaip „ponia", „malonė", „salonas", „godonė" ir kitais, todėl ir pavadinau ją „valdone"; aišku, tai naujadaras, bet, kaip jūsų malonybė žinote, mūsų laikais visi ištroškę naujovių, o to, kas įprasta ir nuvalkiota, nenori girdėti nė prastuomenė.

Trupės vadovas tolyn labyn mėgavosi pramoga, klausydamasis su tokiu išmoningumu kalbančio apsimetėlio poeto. Paprašęs nevėluoti, vadovas atsisveikino su nauja įžymybe. Chaimė tuojau pat perspėjo savo gaują, jog įsipiršo trupės vadovui į svečius, ir pažadėjo savo bendrams, tiems svetimų skrynių kraustytojams, jau apsirūpinusiems kabliais bei visrakčiais, kad šeimininkas jo klausysis ausis ištempęs, kol jie darbuosis prie pinigų podėlio. Vakarop poetu persirengęs sukčius atėjo į viešbutį skaityti savo komedijos. Vadovas jau buvo papasakojęs trupei, koks juokdarys pasirodęs sostinėje ir kokią pramogą jie turėsią tą vakarą, todėl susirinko visi aktoriai ir, susėdę repeticijų salėje, ėmė laukti poeto. Šis kukliai įžengė į vidų, aktoriai pasitiko jį audringais plojimais, pasodino į krėslą prie staliuko su dviem žvakėmis; ir jis, išsitraukęs iš kišenės gražiai įrištą rankraštį, luktelėjo, kol visi nurims, ir pradėjo skaityti:

– „Garsingoji komedija „Biskajos valdonė", surašyta baskų poeto bakalauro Domingo Chuančo.

Veikėjai:

Donas Očoa, bajoras

Donas Garnika, bajoras

Gochenačė Kaušas, jo tarnas".

– Dovanokite, jūsų malonybe, – pertraukė jį trupės vadovas, – argi tarnui negana vieno vardo?

– Ne, pone, – atsiliepė Chaimė, – pirmasis kaip tik yra jo vardas, o antruoju kaip ir nurodoma į jo paskirtį: kaip kaušas reikalingas viralo pasisemti, taip šis veikėjas komedijoje – kvintesencijos.

– Skaitykite toliau, jūsų malonybe, – tarė vadovas.

Ir Chaimė skaitė toliau:

– „Sąmjinda, Biskajos valdonė (šiuo vardu pabrėžiama, kad ji mėgsta sąmojį)

Garibija
Gamboina, jos tarnaitės
Lurdujis, senis rūmininkas
Arsenibja, mažordomas
Kalvė".

– Liaukitės, jūs malonybe, dėl Dievo meilės! – sušuko trupės vadovas. – Nejaugi ir kalvė kalbės?

– Ne, pone, – atsakė poetas, – bet gali praversti komedijoje, prireikus perkalti kai kurias eiles.

– Tai bent nekiškite jos tarp veikėjų, – tarė trupės vadovas.

– Taip ir padarysime, – atsiliepė bakalauras ir perskaitė: – „Trylika valdonės vasalų".

– Trylika? – apstulbo trupės vadovas. – O mažiau negalima?

– Ne, pone, – atsiliepė poetas, – visi jie kilę iš trylikos vietinių dvarų, ir kiekvienas davęs įžadą vesti valdonę, o jeigu vieną kurį nuimsiu, mirtinai įžeisiu jo garbingą giminę. Ne jau, aš noriu žodis žodin laikytis Biskajos istorijos ir nenusižengsiu jai nė per nago juodymą.

– Man bus nelengva surinkti komedijai šitiek žmonių, – tarė trupės vadovas, – ko gero, pritrūks aktorių.

– Pasisamdykite ką nors iš šalies, – tarė poetas, – dėl tokios komedijos kaip manoji verta pakratyti kišenę.

– Ar yra dar veikėjų? – paklausė trupės vadovas.

- Yra, – atsakė apsimetėlis poetas. – „*Item,* septynios mergelės, šokiais pasitinkančios savo valdonę, įvažiuojančią į Biskają".

– Jūsų malonybės komedijoje aibė visokių keistybių, – tarė trupės vadovas. – Kurgi, jūsų malonybės manymu, surasime septynias mergeles, juo labiau sostinėje?

– Pone, neįdėjęs pinigo, negausi pelno, – tarė poetas. – Jei nebus tikrų mergelių, nusamdykite užvadų, tegu suvaidina tikras; nors komedijai išeitų tik į naudą, jei rastute tikrų.

– Paguodėte man širdį, jūsų malonybe, – tarė trupės vadovas. – Tiek aktorių surasiu, nors tektų nusamdyti moterų, dar niekada nežengusių į sceną. Ką gi, jūsų malonybe, teikitės skaityti eiles.

– Tuojau, – atsiliepė poetas ir perskaitė: – „Pirmoje scenoje pasirodo Očoa, pirmasis meilužis, ir Gochenačė Kaušas, jo tarnas, abu kelionės drabužiais, batuoti, pentinuoti, su lietiniais ir skėčiais“.

– Jeigu jau su lietiniais, – tarė trupės vadovas, – tai kam tie skėčiai?

– Jūsų malonybė nežinote, kokia orai būva Biskajoje vasarą: taip užpliaupia, rodos, dangus griūva, niekur nepasislėpsi, o paskui nusigiedrija, ir saulė taip užkaitina, net smegenys ištyžta.

– Tikiu jumis, – tarė trupės vadovas, – skaitykite toliau, jūsų malonybe.

Poetas atsilošė ir, grakščiai mostelėjęs ranka, pradėjo:

Očoa *Biskaja gimtoji štai,*
mielas Gochenače Kauše,
kitokie čia pamatai,
kitokie čia vėjai šiaušia
jos laukus, kiek užmatai
nusidriekusius lig jūros.
Ilgesys, ak, ilgesys
traukia širdį link jos mūrų.

Kaušas *Čia padus tau pakasys,*
ir neliks jokių amūrų.

Očoa *Žavingiausia iš visų –*
tai valdonė šito krašto
Sąmojinda, iš tiesų
aš dėl jos...

Kaušas *...eini iš krašto*
dėl akių jos, dėl kasų!

Očoa *O Garnikos, to varžovo,*
aš nė velnio nebijau –
stosiu greit su juo į kovą,
susiremsiu, protas jau
ruošia niekšui negerovę.

Išardysiu jo planus,
kėslus jo šlykščius sugriausiu –
tegu būna malonus
ir atstoja nuo mieliausios.
Kolei gyvas – niekada
jos mylėti nepaliausiu...
Meilė – tai gyva žaizda,
gydyt ją visų geriausia
aitrinant be paliovos.
Štai ir aš žengiu gimtinėn,
nenuleisdamas galvos,
tikras pamatyt krūtinėj
širdį, apimtą liepsnos...

Kaušas *Pažiūrėkit, kaip pragydo!*
Tau už meilę atseikės...

Očoa *...Kuo?*

Kaušas *Saiku*
paniekos, kančių pavydo.

Očoa *Kaip seniai jau, net klaiku,*
akys tavęs neišvydo,
bet dabar pačiu laiku
mėgausiuos...

Kaušas *...tuo, kas atliko*
po atsakančios puotos.

Očoa *Ši pilis mane sutiko*
meilės kupina karštos,
išsiilgus lyg skalikas
šeimininko, o dama
laukia nesulaukdama,
kol pabelsiu. Šauk sargybą!

Kaušas *Ei, čionai!*

Pasirodo vienas iš trylikos vasalų, vardu Čiavaryja, su žvake ant galvos, ir šaukia nuo pilies kuoro, kurį reikia drauge su pilimi pastatyti scenoje:

Čiavaryja *Kas ten staugia*
it šuva, užėdęs grybų?
Jei tu kiaulė, marš į kinį!
Ką ten nelabasis smaugia?
Algvasilą? Parankinį?

Očoa *Nei rankinį, nei berankį!*
Aš toksai, kad sudorosiu
tą, kuris varnu man krankia.

Čiavaryja *Taip aš tau ir pasiduosiu,*
lai tave perkūnas trenkia!

Kaušas *Tu raminkis, mielas vyre,*
nors supykti ir derėtų.

Očoa *Ak, sugrūst tave į tyrę*
ar įkirst į vieną vietą,
kad jau niekad nestovėtų!“

Klausytojai sumetė, kad, išklausę tokią ilgą penkiolikos lapų komediją, iškris kaip musės, jei ir toliau bus tokios prastos eilės, ir salėje prasidėjo duslus šurmulys. Tariamasis bakalauras to tik ir laukė, trenkė kumščiu į staliuką, net žvakės šoktelėjo, ir suriko:

– Ponai, *tacete, tacete!**

Neragavę dvasinių mokslų, klausytojai nesuprato lotyniškai, triukšmas sugriaudėjo kaip reikiant, žvakės užgeso, kažkieno užpūstos, į poetą pradėjo lėkti kelioniniai batai, maišeliai su smėliu – žodžiu

* Tylos, tylos! *(Lot.)*

tariant, aktoriai padarė vadinamąjį „aklą turgų“, kaip tai įprasta kalėjimuose; kilus sąmyšiui, poetas spruko palikęs komediją ir gerai gavęs į kailį; vėliau jis ne kartą gailėjosi surengęs tą spektaklį, nes savo kailiu patyrė, kokie pavojai tykoja nevykėlių poetų, kurie išdrįsta skaityti eiles pašaipiems ir pagiežingiems žmonėms ir kreipiasi į publikos širdį, tikėdamiesi pelnyti jos dėmesį. Vis dėlto „aklas turgus“ išėjo į naudą – trys Chaimės šaunuoliai nežiopsojo ir švariai susišlavė pinigus, trupės vadovo iš anksto gautus už šventinius spektaklius. Laimikį nunešė į Chaimės namus, ten pasidalijo, ir, kaip buvo sutarta, už žmonos pakištą mintį Chaimė gavo dviem šimtais eskudų daugiau nei kiti.

Rytojaus dieną, prieš eidamas užsisakyti šventinių apdarų, trupės vadovas pasuko į kitą kambarį pinigų, pamatė, jog skrynia atvožta, o pinigų – nė ženklo, iš baimės vos neteko sąmonės; puolė klausinėti žmoną, kas buvo pas juos užėjęs, bet nieko nepešė. Tada jis kreipėsi pagalbos į valdžią, teisingumo tarnai išnaršė visus namus aplink „Plepyklą“, bet veltui darbas. Nusiminęs trupės vadovas nuėjo guostis princui, kad jį apvogę, bet šis tarė sau, jog sukčius jį apgaudinėja, ir nepatikėjo. Iš sielvarto vargšelis atgulė ir besiligodamas susivokė tapęs poeto likšties auka, tačiau nors ir kaip jo ieškota – surasti nepavyko, nes Chaimė su savo bičiuliais spėjo pasislėpti. Pagaliau princas buvo priverstas antrąsyk išmokėti trupės vadovui atlygį – toks dosnumas dabina tuos, kuriems iš prigimties duota daugiau nekaip kitiems.

Atgavęs pagrobtus pinigus iš dosnios globėjo rankos, trupės vadovas veikiai pasveiko. Vis dėlto algvasilai nepaliovė sekę vagių pėdomis ir ieškojo poeto, ir Chaimė, tai žinodamas, pasitarė su žmona, o ši pasiūlė kraustytis iš Madrido – pinigų pakaksią ir kelionei, ir gyvenimo pradžiai naujoje vietoje. Jaunuoliui patiko jos žodžiai, ir iš Madrido jiedu nukilo į Aragono žemę, į garsųjį miestą Saragosą, išsinuomojo ten namą ir kurį laiką vertėsi šilko prekyba. Ten juos ir paliksime, o antrojoje dalyje papasakosiu[24], kaip jiedu iškeliavo iš Saragosos ir kokių smagių pokštų bei išmoningų suktybių prasimanė ponia Sevilijos kiaunė ir Kapšelių meškeriotoja.

DIDYSIS PASAULIO TEATRAS

Istorijos paradoksas: pačiu niūriausiu Habsburgų imperijos laikotarpiu, liepsnojant inkvizicijos laužams, Ispanijoje neregėtai suklestėjo literatūra – prasidėjo vadinamasis Aukso amžius (nuo XVI a. vidurio iki XVII a. vidurio). Riterių romano apogėjuje įvyko tarytum sprogimas, radosi nauji žanrai: pastoralinis romanas (J. de Montemayoro „Septynios Dianos knygos": *Los siete libros de la Diana*, 1559), maurų romanas (anonimas „Abensaracho ir gražuolės Charifos istorija": *Historia del Abencerraje y la hermosa Jarifa*, 1565), bizantinis romanas (N. de Reynoso „Klarėjo ir Florisėjos meilės istorija": *Historia de los amores de Clareo y Florisea*, 1552). Tačiau didžiausią svarbą turėjo pikareskinis, arba vadinamasis šelmių romanas (*isp.* novela picaresca), nulėmęs tolesnį ispanų literatūros vystymąsi. Tai buvo bandymas kitoniška akimi pažvelgti į Ispanijos tikrovę, iš pagrindų pasikeitė ne tik tematika ir herojaus dvasinis statusas, bet ir technika bei stilius, susidarė nauja, savita ispanų *realistinio* pasakojimo rūšis, kurios šaknys jau glūdėjo nacionalinėje tradicijoje ir tik XVI a. antrojoje pusėje, susiklosčius palankioms socialinėms bei kultūrinėms sąlygoms, išleido vešlias atvašas.

Milžiniška Karolio V imperija, kur „niekada nenusileidžia saulė", karinė galybė tiek sausumoje, tiek jūroje sudarė prielaidas istorikams kalbėti apie Ispanijos viešpatavimą pasaulyje, tačiau iš tikrųjų valstybė merdėjo – ekonomika buvo paremta iš Amerikos masiškai įvežamu auksu bei sidabru ir žemės ūkiu, kai tuo tarpu kitose Europos šalyse vystėsi amatai ir gamyba. Esant tokiai ūkio sanklodai, XVI a. Ispanijoje buvo tik dvi visuomenės klasės: bajorija ir valstiečiai. Tie, kurie nepriklausė nei vienai, nei kitai, buvo niekinami, persekiojami ir izoliuojami nuo visuomenės.

XVI a. pradžioje bajorija sudarė dešimtadalį gyventojų skaičiaus, gausesnė nei kitose Europos šalyse, bet sykiu ir uždaresnė: bajorystė paveldima

iš protėvių kaip savotiška dorybė, todėl bajorui priklauso gyventi bajoriškai, tauriai, kaip bajorams pritinka; didžiausia negarbė ir pažeminimas – verstis prekyba, amatais, nes prakilniam, kad ir nuskurdusiam *hidalgo* dera tik valdyti ginklą ir nevalia nieko darytis savo rankomis („...nes prakilnaus luomo žmogui, kokiu ketinu būti, netinka gražiai rašyti“. – „Perėjūno dono Pablo gyvenimo istorija“: *La vida del buscón, llamado don Pablos*). Gimimo nulemta visuomeninė padėtis sąlygojo determinizmą[1]: šelmiu gimęs, šelmiu mirsi, kita vertus, kiekvienam privalu būti ten, kur Dievo skirta, ir tik labi darbai bei geri ketinimai žmogui suteikia galimybę pakilti vienu visuomenės laipteliu („Lasariljas Tormesietis“: *La vida de Lazarillo de Tormes y de sus fortunas y adversidades*, „Rinkonetė ir Kortadiljas“: *Rinconete y Cortadillo*), o mėginimas peršokti kelis laiptus arba atsidurti piramidės viršūnėje žiauriai baudžiamas („Perėjūno dono Pablo gyvenimo istorija“).

Kilmingųjų klasė irgi nebuvo vienalytė, ir XVI a. antroje pusėje vis labiau gilėjo bedugnė, skirianti didikus nuo paprastų bajorų, tolyn gilyn smunkančių į skurdą. Devyni dešimtadaliai bajorijos, ispanų literatūron įėjusios Don Kichoto ar plikbajorio, kuriam tarnavo Lasariljas, paveikslu, vos įmanė sudurti galą su galu. Bajorai ir dvasininkai buvo stambiausi žemvaldžiai, kuriems nieko daugiau nerūpėjo, tik išlaikyti savo rankose žemę ir gauti iš jos kaip galima daugiau pajamų. Valstiečiai tuo tarpu buvo paversti padieniais žemės ūkio darbininkais, bežemiais samdiniais, visiškai priklausomais nuo bajorijos vietininkų – stambių ūkininkų, ūkvedžių ir t. t.

Bepradedantis formuotis miestelėnų sluoksnis, kurį sudarė daugiausia perkrikštai žydai, nuo XVI a. vidurio buvo sunaikintas: trėmimai, prievartinis krikštijimas, laužai eretikams deginti ir turto konfiskavimas inkvizicijos naudai užsmaugė gimstančią buržuaziją, vaidinusią pagrindinį vaidmenį visose ūkio srityse.

Tokioje visuomenėje, klajodamas po Ispaniją, sukasi vadinamasis šelmis *(pìcaro)*, kurio vienintelis siekis ir troškimas – bet kuria kaina prasisiekti, prasimušti į bajorus. Nei amatai, nei žemės ūkis netraukia deklasuotų asmenų, ir menkas miestelėno idealas, kurio siekia Lasariljas, atrodo gėdingas ir vertas pajuokos. Todėl ir kaimas šio žanro romane atsispindi tik tiek,

---

[1] *Carlos Blanco Aguinoga, i.e.* Historia social de la literatura española, t. I. – Madrid, 1979. – P. 302.

kiek jį mato šelmis, keliaudamas iš vieno miesto į kitą, kur jį vilioja lengvas gyvenimas, nes būtent miestuose telkiasi didžioji dauguma aristokratijos su ištisa armija tarnų, gausybė įvairaus plauko žmonių, kurie manosi daugiau ar mažiau teisėtu amatu, ir begalė bedarbių, elgetų bei „tranų", vadinamų šelmiais, svajojančių prasisiekti, tai yra suktybėmis ir apgavystėmis prasismelkti į aukščiausiąjį visuomenės sluoksnį ir naudotis visomis privilegijomis.

XVI a. pabaigoje prasidėjo nepaprastai sunki ekonominė ir socialinė krizė. Brangiųjų metalų įvežimas, begaliniai karai visoje Europoje ir Naujojo Pasaulio kolonizavimas sukėlė ūkio suirutę, pašoko kainos, nusmuko žemės ūkis, verslai ir amatai. Persekiojant ir masiškai tremiant žydus, skatinusius verslus bei amatus, ir maurus, pagrindinius Ispanijos žemdirbius, šalyje liko dvi klasės, kurioms buvo svetima darbo sąvoka: aristokratija ir skurdžių armija. Miestus užtvindė elgetos, nuo viduramžių apgaubti mistinės auros: skurdas buvo laikomas dorybe, o skurdžiai Kristaus pasekėjais, todėl vyravo nuomonė, jog pavargėlio malda greitai išklausoma ir labdariui suteikia ypatingą palaimą. Nuskurdę bajorai, kuriems garbė neleido imtis kokio darbo, studentai, mokesčių nualinti valstiečiai, kareiviai, tarnai, sukčiai, čigonai ir netgi vienuoliai, papildydami šelmių armiją, plūdo į du pagrindinius Ispanijos miestus: Madridą, šalies sostinę, ir Seviliją, didžiausią uostą, kur plaukė aukso ir sidabro prikrauti laivai iš Naujojo Pasaulio.

XVI a. pabaigoje, ypač valdant Pilypui IV, Ispanijoje nepaprastai pakriko moralė, kai kurie istorikai netgi prašneko apie „erotinį pasileidimą", tiesiogiai einantį nuo paties karaliaus ir jo dvaro. Didvyrio riterio idealas, kėlęs dvasią ispanams išsivadavimo iš arabų laikotarpiu, ilgainiui išnyko užleisdamas vietą antiherojui šelmiui, nesiskaitančiam su garbe, sąžine, dorovės varžtais, kitaip sakant, atitinkančiam to meto visuomenės moralę. Sugedę papročiai davė literatūrai ištisą galeriją tipiškų personažų (Selestina, arba Sąvadautoja) ir temų: nuoširdus įsimylėjėlis tampa patvirkusios jaunikių medžiotojos auka („Raišas velnias"), „pakantus" vyras leidžia žmonai prekiauti savo kūnu („Perėjūno dono Pablo gyvenimo istorija") ir t. t. Pakrikus papročiams ir atsipalaidavus dorovės varžtams, radosi nepaprastas pomėgis švenčių ir reginių, Ispaniją užtvindė klajojantys teatrai, paplito kovų su buliais aistra.

Pikareskinis romanas atsirado prasidėjus vadinamajai baroko minties krizei, visose srityse žlungant klasikinio Renesanso idėjoms, kai smuko

moralinės vertybės ir kilo abejonė pažinimo galia: atsidūręs prieš tariamai nepažinų pasaulį, žmogus pasidavė skepticizmui ir nepasitikėjimui, visa tai, ką mato, laikydamas iliuzija ir regimybe. Problemiškas atrodė netgi pats būties klausimas. Tad baroko menininkas užsibrėžė tikslą išsiaiškinti regimybės mįslę ir nusikratyti bet kokių iliuzijų. Toks mėginimas paprastai baigiasi religijos teiginių įsitvirtinimu: vienintelė tikrovė ne čia, bet kitur, iš kur žiūrint mūsų pasaulis atrodo tuštybių tuštybė, apgaulė ir groteskinė komedija. Tokią prasmę turi vadinamasis ispanų *desengaño*, reiškiantis mirties pergalę ir viso, kas žmogiška, netvarumą. Tokiu *desengaño* baigiasi diduma šio žanro kūrinių („Apgaulingos vedybos“: *El casamiento engañoso*, „Perėjūno dono Pablo gyvenimo istorija“), ir būtent jis nulemia kraštutinį Quevedo pesimizmą.

Pikareskinis romanas atsirado ne tuščioje vietoje – pradžia jau buvo padaryta XV a. pabaigoje, plintant sakytinės literatūros formai, vadinamiesiems *fablio* ir viešiems vaidinimams su savo folkloriniais veikėjais, pasirodžius „Selestinai“ (*La Celestina*, 1499–1502), dvidešimt vieno veiksmo tragikomedijai, priskiriamai Ferdinandui de Rojasui. Kita vertus, pikareskinis romanas radosi kaip priešingybė to meto literatūros srovėms, ypač riterių romanui, turėjusiam nepaprastą sėkmę XVI a. pirmoje pusėje Ispanijos atkariavimo laikotarpiu: pavyzdžiui, „Amadis“ ne tik žavėjo savo stebuklingais nuotykiais, bet taip pat buvo kaip tobulo riterio vadovas, garbės kodeksas, ištikimos meilės epas ir gero tono bei galantiškų pokalbių vadovėlis. Šelmis tam tikra prasme buvo klajojantis antiriteris, bado epopėjos antiherojus, gyvenantis suktybių pasaulyje, kur viešpatauja dviveidiškumas, pavydas ir niekšybė ir kur išgyventi įmanoma tik klasta ir apgaule.

Žodis *pìcaro*, kurio etimologija ligi šiol neaiški, pirmą sykį pasitaiko tekste 1525 m. „virėjo parankinio“ prasme, nors 1545 m. jau siejasi su nedorumu, suktumu, apgaule[2]. Tipiškas *pìcaro* kaip literatūrinis personažas – tai žmogus be skrupulų, tranas, kuris ieško lengvo pelno ir stengiasi išvengti atsakomybės[3]. Nors pirmuoju šio žanro romanu laikomas „Lasariljas Tormesietis“, tačiau pirmasis literatūrinis personažas, pavadintas šiuo vardu, pasirodo tik Mateo Alemàno romane „Gusmanas de Alfaračė“ (*Vida del pìcaro Guzmán de Alfarache*, 1599). Vėliau šį terminą perėmė Miguelis de Cervantesas, pirmą sykį pavartojęs jį apysakaitėje „Rinkonetė ir Kortadiljas“.

[2] *A. A. Parker*. Literature and the Delinquent. – Edinburgh, 1967. – P. 4.

[3] *Ibid*. – P. 16–19.

Pikareskinis romanas įėjo į ispanų literatūrą drauge su nežinomo autoriaus apysaka „Lasariljas Tormesietis, jo vargų bei negandų istorija" (*La vida de Lazarillo de Tormes y de sus fortunas y adversidades*, 1554), kuri buvo netrukus išversta į daugelį kalbų, susilaukė sekimų ir cenzūros žirklių – nepageidaudama, kad knyga būtų platinama iš po skverno, inkvizicija sutiko verčiau išleisti apkarpytą versiją (1573). Sprendžiant iš tolydinio antiklerikalizmo, tyčiojimosi iš visų visuomenės vertybių, „Lasariljo Tormesiečio" autorius tikriausiai buvęs perkrikštas[4], vienas tų žiauriai persekiojamų žydų, kurie, kilus „gryno kraujo" psichozei, turėjo arba dingti iš Ispanijos, arba atsiversti į katalikų tikėjimą.

„Lasariljas Tormesietis" – ir *daugelio ponų tarno* istorija, ir sykiu *bado epopėja*. Apysakoje kondensuota forma pasireiškė pagrindiniai naujojo žanro bruožai: ištvėręs gyvenimo audras ir galop pasiekęs tykią užuovėją, šelmis savo lūpomis dėsto gana nesudėtingą savo „darbų bei veikalų" istoriją, kad skaitytojai sužinotų jo nuotykius iš patikimo šaltinio ir sykiu iš to pasimokytų. Kita vertus, tai lyg ironiška kurtuazinio riterių romano ir jų moralinio kodekso parodija[5]. Jau pačioje pradžioje, aiškindamas savo kilmę, Lasaras ironiškai užsimena apie riterių romanuose įsigalėjusią tradiciją sieti herojų gimimą su vandens stichija. Taip ir Lasaras tvirtina esąs „gimęs upėje", todėl turįs teisę vadintis tokiu neįprastu „Tormesiečio" vardu. Pasakodamas apie savo „įšventinimą į šelmius", Lasaras ironiškai priešpriešina niūrią Ispanijos tikrovę spindulingam, sentimentaliam, stebuklų kupinam riterių romanų pasauliui. Jau iš pat pirmų žingsnių, pradėjęs tarnauti neregiui, Lasaras gauna skaudžias gyvenimo pamokas ir, norom nenorom priverstas „žiūrėti savęs", ima miklinti protą, kol pagaliau gudrumu pranoksta savo pirmąjį mokytoją ir jam atsikeršija už patirtas nuoskriaudas. Pristojęs prie kunigo, jis siekia dar didesnio tobulumo, apsukraus šelmio idealo, o tarnaudamas bajorui sužino pagrindinę gyvenimo tiesą: garbė ir pareiga – tik žmonių prasimanyta iliuzija, o tikrovė ir regimybė – du nesuderinami dalykai, nes tai, kas regima, paprastai būna netikra, ir tai, kas tikra, dažniausiai esti neregima[6]. Todėl knygos pabaigoje Lasaras išmaino garbę į patogų gyvenimą ir, susikūręs jaukią pramanytą tikrovę, atsisako tikėti regima tikrove.

---

[4] *Carlos Blanco Aguinoja, i.e.* Historia social de la literatura española, t. I. – Madrid, 1979. – P. 234.

[5] *Angel del Río.* Historia de la literatura española, t. I. – New York, 1963. – P. 225.

[6] *Carlos Blanco Aguinoga.* Op. cit. – P. 237.

Neregio vedlys yra tikras šelmis iš prigimimo: jo tėvas – malūnininkas, už vagystę pasodintas į kalėjimą; motina, apsivogusio vergo negro bendrininkė, gauna šimtą botago kirčių. Tai savotiškas išvirkščias „ugdymo" romano *(Bildungsroman)* variantas, nes jaunas ir naivus Lasaras, įžengdamas į gyvenimą, pradeda iš neregio mokytis elgetavimo: „...per kelias dienas jis išmokė mane savo žargono" ir prisipažįsta: „...po Dievo tas neregys antrąsyk davė man gyvenimą, pats būdamas aklas, apšvietė mane ir nurodė tikrąjį kelią". Be kita ko, Lasaras ir gyvena išvirkščiame pasaulyje, kur neregys yra aiškiaregys, tarnas maitina šeimininką, kunigui svetimas gailestingumas, ir jis, žiauriai prikūlęs tarną, išmeta jį pro duris. Romano veiksmas vystosi smulkių sukčių pasaulyje, kur Lasaras pasižymi savo gudrybėmis, būdingomis šelmiams, tačiau vagiliauja norėdamas numaldyti alkį: „Vargas – didžiausias mokytojas, tai aš jau ne kartą patyriau, užtat dieną ir naktį kvaršinau sau galvą, kaip manytis toliau. Ir, man regis, beieškant išeities, kelią man švietė badas, nes ne veltui sakoma, kad alkis didina protą, o sotis migina, bent jau man taip buvo".

Lasaro, kaip ir paskesniųjų jo brolių šelmių tikslas, pritapti prie visuomenės, iš kurios jis jaučiasi išstumtas dėl „dėmės", nuo pat gimimo Apvaizdos jam uždėtos, todėl kapelionui, įpiršusiam į pačias savo tarnaitę, nusako gyvenimo *credo* tokiais žodžiais: „Didžiai gerbiamas pone, man parankiau glaustis prie gerų žmonių... mat, kaip sakoma, su kokiu sutapsi, tokiu ir pats patapsi". Ir nors savo išpažinties pabaigoje Lasaras giriasi, jog tuo metu gyvenęs „aukso dienas pačioje palaimos viršūnėje", jo padėtis buvo nėmaž nepasikeitusi: vargeta gimęs, ir gyveno kaip vargeta, naudos sumetimais taikstydamasis su *ménage à trois** (pasityčiojimo iš Bažnyčios viršūne[7]) ir didžiuodamasis šauklio vieta – „valdiška tarnyba", anuo metu ispanų laikoma tokia pat gėdinga ir niekinama kaip budelio pareigos. Tačiau Lasaras, kaip ir visi šelmiai, neturi jokio garbės jausmo, garbė ir orumas jam – tuščias garsas, iliuzija. „Dievuliau mano, kiek va tokių klaidžioja po Tavo pasaulį ir dėl menkos niekybės, vadinamos garbe, patiria tiek kančių, kiek niekada neįstengtų iškęsti vardan Tavęs!" Todėl kalbėdamas apie savo poną bajorą, smerkia tą jo bruožą: „...man rodos, bėdos tektam derėjo mažiau pūstis, būti truputį kuklesniam. Tačiau, matyt, bajorų taip jau įprasta – kuo

---

* Gyvenimas trise (*pranc.*).

[7] *Ibid.* – P. 239.

aukščiau kelia nosį, kai kišenėse tuščia". Garbės kritika, pradėta apysakoje „Lasariljas Tormesietis", kuo toliau, tuo labiau plėtojama ir pasiekia viršūnę Quevedo romane, ženklinančiame žanro apogėjų.

Apysakoje „Lasariljas Tormesietis" pirmą sykį šmėsteli išvaizdos tema, gvildenama vėlesniuose šio žanro kūriniuose. Puikiausias pavyzdys – bajoras, kurio išvaizda apgauna Lasarą kaip ir dvi blogos šlovės damas, turėjusias vilčių papietauti jo sąskaita. Išmokytas proto, Lasaras nebetiki išvaizda („Dievaži, dabar, kai susitinku štai tokį kaip mano ponas, orų ir išdidų, gaila jo darosi pagalvojus, kad ir jis turbūt nepriteklių spaudžiamas kaip mano šeimininkas"), tačiau puikiai supranta, jog norėdamas pritapti prie visuomenės turi atrodyti kaip pridera, todėl visas santaupas paaukoja „kilmingo žmogaus apdarui", o išvydęs save šitokiu drabužiu, atsisako verstis ankstesniu amatu: drabužis rodo priklausomybę tam tikram visuomenės sluoksniui, todėl ir verslas turi atitikti žmogaus padėtį.

To meto ispanų literatūrai buvo apskritai būdinga alegorinė pasaulėjauta, teigusi, jog visi žmonės nuo pat gimimo yra „aktoriai" (Pedro Calderono de la Barca „Didysis pasaulio teatras": *El gran teatro del mundo*), o gyvenimas šioje žemėje – „spektaklis", kuriame didysis „režisierius" Dievas paskyrė „vaidmenį", iš anksto nulemdamas jo likimą. Ir kadangi gyvenimas – išmonė, „sapnas" (Calderono „Gyvenimas – tai sapnas": *La vida es sueño*) asmenybės susitapatinimas su „personažu" darosi savaime suprantamas, ir „šelmio" atvejis primena garsiąją „Hamleto" „pelėkautų" sceną, nes ir tie, kurie nėra profesionalūs aktoriai, norom nenorom priversti atlikti Apvaizdos skirtą vaidmenį.

Žaidimas išvaizda ir „persirengimu" itin būdingas Migueliui de Cervantesui, pagarsėjusiam nemirtinguoju „Don Kichotu" (*El Ingenioso Hidalgo Don Quijote de la Mancha).* Jo plunksnai priklauso ir kelios „pamokomos novelės" – tobuli pikareskinių romanų fragmentai. Apysakaitės „Rinkonetė ir Kortadiljas" (*Rinconete y Cortadillo*) herojai – paaugliai, kuriems iš prigimties skirta būti šelmiais, tačiau kad apysaka iš tikrųjų būtų „pamokoma", abu šelmiai atsisako tokio gyvenimo, „nors per savo trumpą amželį ne kažin ką patyręs, Rinkonetė praleido Sevilijoje dar keletą mėnesių; ir jam nutiko nemaža visokių nuotykių, kuriems aprašyti reikėtų daugiau laiko turėti", todėl autorius žada kitą kartą papasakoti „ir jo, ir jo mokytojo Gaujolos gyvenimą bei stebėtinus žygius, taipgi kitus jų negarbingos brolijos darbus, nes visi tie

daiktai verti rimto dėmesio ir gali pasitarnauti pavyzdžiu bei persergėjimu tiems, kurie juos skaitys".

„Apgaulingos vedybos" (*El Casamiento engañoso*) – tipiškas miniatiūrinio pikareskinio romano pavyzdys: pagrindinis veikėjas leitenantas Kampusanas pasakoja savo liūdną patirtį, kaip vedęs tariamai turtingą moterį, sugundęs ją tariamais savo turtais, ir, nuotykio pabaigoje patyręs vadinamąjį *desengaño*, atgailoja kaip šelmiams įprasta suvokdamas, jog vedybos buvusios jam bausmė už nuodėmingą gobšumą ir gašlą, Dievo siunčiama žmonėms kaip pamoka ir persergėjimas. Apysakaitei, apskritai ir visiems šio žanro kūriniams, būdinga teatro kaip pamokomo reginio samprata. Miguelis de Cervantesas nuosekliai laikėsi Renesanso atgaivintos Aristotelio dramos etikos ir estetikos reikalavimų, kurių visiškai nepaisė Lopė de Vega, įtvirtinęs teatre šmaikštų liaudiškumą ir tapęs visišku scenos valdovu, o juo labiau klajojantys teatrai, nes tuo metu, pasak Pablo, „pasidarė madinga trupių vadovams rašyti komedijas, o aktoriams – farsus apie maurus ir krikščionis" („Perėjūno dono Pablo gyvenimo istorija"). Literatūros istorikų nuomone, „Pamokomos novelės", sudarytos išimtinai iš teatrinių situacijų ir epizodų, atitinka dramos žanro reikalavimus ir iš pradžių buvusios parašytos scenai, ir tik vėliau, kai autorius neįstengęs nugalėti savo varžovo Lopės de Vegos, buvusios perdarytos į noveles.

Tame „gyvenimo teatre" tiek leitenantas Kampusanas, tiek donja Estefanija atlieka ir aktoriaus, ir režisieriaus, ir žiūrovo vaidmenis, kuriems pasireikšti M. de Cervantesas kuria atitinkamas situacijas. Vis dėlto pagrindinis vaidmuo tenka donjai Estefanijai, režisuojančiai spektaklius vieną po kito ir meistriškai vaidinančiai čia turtingą nuotaką, čia ištikimą žmoną, čia nuoširdžią draugę, bet ir jai skirta šio žanro herojams numatyta dalia („Neteisus turtas neskelsia") – ji apvagia leitenantą ir pabėga su jo brangenybėmis, kurios pasirodo besančios netikros. Donja Estefanija yra tipiška šelmė, keliaujanti iš vieno pikareskinio romano į kitą, nuo vieno autoriaus pas kitą. Jauna, klastinga, gundanti, „apsibėgusi su velniu", ji nuolat rezga pinkles meilužiui ir apgaudinėja vyrą. Keisčiausia, kad šelmis, patyręs sukčius ir baisus pramaniūgas, paprastai bijosi moterų: ne kartą lieka jų apmulkintas, nes jos dažniausiai pranoksta jį klasta ir suktumu. Be kita ko, ir moters kosmetikos priemonių arsenalas prilygsta tradicinei šelmio persirengimo ir „apsimetimo" technikai.

Vienas įdomiausių šio žanro kūrinių – „Šunų pokalbis" (*El Coloquio de los perros*), kurio pagrindą sudaro ne kokio tarno, o įvairiems šeimininkams tarnavusio šuns išpažintis. Drauge tai ir fantastinis kūrinys, nes, sprendžiant iš burtininkės žodžių, abu šunys yra gyvuliais paversti žmonės, kelioms naktims gavę kalbos dovaną. M. de Cervantesas imasi plėtoti Aukso amžiui itin savitą barokinę idėją: *Gyvenimas – tai sapnas*, – ne veltui veiksmas vyksta naktį ir baigiasi leitenantui pabudus iš miego; burtininkė Kanjisaresa irgi naktį pasakojasi savo gyvenimą (grįžtanti iš raganų puotos paryčiais, tekant saulei, išprašančiai ją iš vaizduotės pasaulio: „...pasak žmonių, vaizduotėje patiriame visa tai, ką, mūsų manymu, patiriame iš tikrųjų"); šuo Berigansa irgi baigia pasakojimą auštant. Šių dviejų apysakų „paslaptis" – *desengaño*, kitaip sakant, *atgaila ir atsivertimas*: Apvaizdos apšviestas leitenantas prisipažįsta buvęs deramai nubaustas už savo nuodėmes, o šuo Bergansa atsižada ankstesnio ydingo gyvenimo ir pasiryžta tarnauti Gėriui. Miguelis de Cervantesas, kaip ir jo pirmtakai, išreiškia ne tiek „realistinę" visuomenės sampratą, kiek Bažnyčios teiginį: Šėtonas viešpatauja pasaulyje, bet tik leidžiant Dievui, kuris šitaip išbando žmones, suteikdamas jiems galimybę pasinaudoti savo laisva valia ir pasirinkti išganymo kelią.

Tą patį klausimą – ar žmogus laisvas? – kelia žymiausias to amžiaus ispanų mąstytojas ir rašytojas Francisco de Quevedo y Villegas. Romanas „Perėjūno dono Pablo gyvenimo istorija" nėra originalus nei tema, nei personažo charakteriu, nei struktūra, tačiau savitas stiliumi ir menine įtaiga, negailestinga žmonių menkystės kritika, didžių aristokratijos vertybių ir krikščioniškųjų dorybių išaukštinimu, taip pat begaliniu kartėliu ir pesimizmu, būdingu ispanų barokui, kurio žymiausias atstovas ir buvo Quevedo y Villegas. Įsitikinęs visa kuo, kas žemiška, menkumu ir pasaulį matydamas kaip groteskinį farsą, Quevedo pripažino mirties idėją vienintele neginčijama tiesa apgaulių iliuzijų fone. Visos tos mintys buvo daugiau ar mažiau paplitusios jo gyvenimo metais, bet Quevedo išreiškė jas su tokia aistra ir nuodinga pašaipa, jog aptemdė palyginti giedrą, tam tikru optimizmu dvelkiantį M. de Cervanteso pasaulį.

Romaną sudaro trys knygos, ir kiekvienoje kartojasi pirmos knygos simbolika: Užgavėnių karnavalas, apvainikavimas Gaidžių karalium, kaukių ir menamų personažų verpetas, svaigus iškilimo pojūtis ir staigus kritimas į *mėšlą*, – visos pagrindinio veikėjo Pablo pastangos prasisiekti nueina veltui: jo pasaulį valdo nepermaldaujami determinizmo dėsniai.

Pastangos prasismelkti į bajorus ironiškai pajuokiamos iš pat pirmųjų mėginimų: tokie bajorai kaip donas Toribijas, su kuriais susideda Pablas, – tik tariami bajorai, o iš tikrųjų tai gauja titulais ir bajorystės raštais apsirūpinusių sukčių ir apsišaukėlių. Permanęs juos ir nusikratęs jų draugijos, Pablas tampa tikru metamorfozės virtuozu, meistriškai keisdamasis vardus bei drabužius ir tuo pat metu atlikdamas skirtingus vaidmenis prieš tuos pačius žiūrovus, kol galiausiai tampa profesionaliu aktorium.

Stengdamasis mėgdžioti aukštesnio luomo atstovus, įsigyventi į naują vaidmenį, tapti „kitu", tai yra savotišku scenos personažu, aktoriumi, Pablas trokšta pats atsižadėti savo asmenybės („...man žūtbūtinai reikia išsižadėti kraujo, tekančio mano gyslomis...) , bet tikrovė griauna jo sumanymą, nes tai, kas tikra, neatitinka to, kas menama. „Persirengimas" jam neturi magiškos galios: kad ir pakeitęs išvaizdą, jis egzistuoja dviem asmenimis – kaip donas Feliksas Tristanas ir donas Pablas, todėl ankstesnis jo ponas donas Djegas Koronelis palyginti nesunkiai išaiškina apgaulę („...jūs kaip iš akies luptas mano buvęs tarnas Pablas, Segovijos barzdaskučio vaikas... Ir stotas, ir kalbėsena, ir manieros...). Šiuo atveju persirengimo aktui, pasak H. Bergsono, netrūksta komizmo elementų, kuriuos itin išryškina apdaro, turinčio estetinę funkciją, neatitikimas žmogui ir jo aplinkai.

Quevedo y Villegas, iš prigimties būdamas dramaturgas, kuria teatrinę situaciją ir suteikia Pablui pasirinkti vieną iš dviejų galimybių: arba atsisakyti aukštesnių siekių ir gyvenimą baigti vargeta, arba įžengti į ankštą kito žanro sceną. Tad herojaus „persirengimas" traktuotinas veikiau kaip „apsimetimas", o ne kaip savojo „aš" atsižadėjimas arba, tikriau sakant, antrojo „aš" atsiradimas pirmojo „aš" atsisakymo kaina.

„Persirengimas" pasidaro visapusiškas, kai vaidmuo artimas Pablo prigimčiai ir papildomas kalbos priemonėmis. Tyčiodamasis iš prasčioko, panūdusio tapti bajoru, autorius primeta jam elgetos vaidmenį, atitinkantį jo kilmę ir būdą: donas Pablas lengvai perima ir savo įsivaizduojamojo „aš" elgseną, ir kalbą („Gailaus tono ir užuojautą žadinančių posakių išmokau iš tokio pavargėlio, puikiai išmanančio šį meną, ir pradėjau manytis duonos kąsnį nauju amatu), tad pasidaro savas ir suprantamas aplinkai ne tik poelgiais, bet ir žodžiais. Ratas užsidaro, šelmis grįžta į savo terpę, ten, kur Dievo ir visuomenės dėsnių jam lemta gyventi („...žmogus niekados neištaiso savo likimo, jei išmaino tik namus, o gyvenimo būdo ir įpročių nemaino.). Negana to, jis

dar Apvaizdos žiauriai baudžiamas: jam nevalia įsikurti mieste, pasiekti bent iliuzinę Lasariljo laimę, – priešingai, jis galutinai smunka, tampa žmogžudžiu ir susidėjęs su prostitute ketina bėgti į Naująjį Pasaulį. Tačiau Quevedo y Villegas nepalieka jokių iliuzijų skaitytojui, nesuteikia šelmiui jokių vilčių ištrūkti iš determinizmo varžtų[8], nes, pasak dono Pablo, „...išėjo dar blogiau, kaip jūsų malonybė pamatys antroje dalyje". Tais žodžiais baigiasi brandžiausias, literatūros istorikų nuomone, ir juodžiausiu pesimizmu dvelkiantis pikareskinis romanas. Ispanija, pagimdžiusi šelmį ir tam tikra prasme pateisinusi jo egzistavimą, Quevedo plunksna pasmerkė jį pražūčiai.

Palyginti su niūriu Quevedo sarkazmu Luiso Vélezo de Guevaros satyra romane „Raišas velnias" (*El diablo cojuelo*) atrodo žaisminga ir nekalta. Autorius sušvelnino tikrovės paveikslą, atsisakydamas žanrui būdingos autobiografinės, „dokumentinės" formos ir suteikdamas pasakojimui stebuklinės pasakos regimybę. Rašytojas naudojasi – tiesa, gana originaliai – tradiciniais motyvais, bet pateikia juos šmaikščiai ir dinamiškai, „šuoliais", primenančiais avangardistinio kino kadrus. Taip *Antrame šuolyje*, nukėlęs stogus, parodo „žmonių rankų, kojų ir galvų paštetą" ir atvirai prabyla apie „teatrą" kaip visuomenės gyvenimo metaforą ir „įsimintinus jo veikėjus": ūžautojus, neištikimą žmoną, vardu donja Padraika, raganą, piestoje grūdančią klijus „vainikėliui" priklijuoti, mergelę, „kurios skaistybė garbės žodžiu remiasi", dabitą tinkleliu užtrauktais ūsais, davatką, įsitrynusią tepalais ir pasinešusią lėkti į raganų puotą, šykštuolį, maiše tupintį ant savo pinigų, pirštu perduriamą bajorėlį, tokį menką, jog atrodo kaip per sieną ištrauktas, ir daugybę kitų, šmaikščiai nupieštų negailestinga satyriko plunksna, ir kiekviena buitinė scenelė – tradicinio pikareskinio romano epizodas. Daugelis personažų jau pažįstami iš kitų šelmių romanų (pusprotis komedijų rašytojas, klajojantys aktoriai, nevykę eiliakaliai), o kai kurios scenos (elgetų lindynė) perėjusios kone visus autorius.

Atsisakęs autobiografinės formos, Guevara drauge atsisako ir tradicinio „šelmio" – nedorų tėvų ydas paveldėjusio prasčioko, daugelio ponų tarno, vienišo perėjūno, sukčiaus ir apgaviko, klajojančio po pasaulį, ir „suteatrina" pasakojimą, paversdamas jį dialogu, o pagrindiniam veikėjui šelmiui velniui įpiršdamas į palydovus plikbajorį studentą, socialine padėtimi artimą šelmiui.

[8] *J. H. Elliot.* La Espagña Imperial. – Barcelona, 1970. – P. 120.

Atsakydamas į studento klausimus, Kipšas atlieka mokytojo vaidmenį ir „velniškai“ kandžiai komentuoja gyvenimą. Tiesa, kai kada autorius Kipšo lūpomis stengiasi išpirkti savo kaltę už negailestingą visuomenės satyrą ir ima įteikliai liaupsinti šios žemės viešpačius (Aštuntas šuolis).

Guevara atsisako ir tradicinės „atviros“ pikareskinių romanų kompozicijos, kuri remiasi tuo, jog gyvenimo išpažintį atlieka pats veikėjas, būdamas dar toli nuo mirties, tačiau pabaigoje jo laukia visuomenės dėsnius pažeidusiems šelmiams neišvengiamas atpildas – sumaištavęs velnias grąžinamas į pragarą, ratas užsidaro, ir tai atsakymas į visų pikareskinių romanų keliamą klausimą: ar žmogus laisvas? kokia jo klajonės šioje žemėje prasmė?

„Raišas velnias“ turėjo didelį pasisekimą ir susilaukė sekimų, kurių garsiausias priklauso prancūzų Švietimo amžiaus atstovo Alaino René Lesage'o (1668–1747) plunksnai. Nenusisekęs advokatas, komedijų rašytojas ir ispanų dramaturgų vertėjas, 1707 m. jis išleido romaną „Raišas velnias“ (*Le Diable boiteux*), paskirdamas jį „ponui de Guevarai, paskolinusiam jam pavadinimą ir kūrinio idėją“, ir galantiškai pripažindamas, jog „šis kūrinys yra tiek jūsų, tiek ir mano“. Iš tikrųjų A. R. Lesage'as perrašė tik pirmą skyrių, o toliau, nuosekliai laikydamasis klasicizmo „trijų vienybių“ reikalavimų, sukūrė visiškai originalų prancūzų rokoko stiliaus romaną, kurio herojus, „gašlos velnias“ Asmodėjas, vėliau tapęs sąvadautojo ir suvedžiotojo sinonimu, smaginasi suvesdamas senius su nepilnametėmis, bekraites nuotakas su jausmingais įsimylėjėliais ir vienvaldiškai viešpataudamas aukštuomenės salonuose. Tai sykiu ir velnias filosofas, prancūzų Švietimo amžiaus dvasia drauge su studentu aptariąs įvairiausius klausimus. Bijodamas rūsčia visuomenės kritika nusibosti skaitytojui, autorius griebiasi ilgų įterptinių novelių, visiškai nutoldamas nuo savo pirmtako fantastinio pasakojimo rėmų.

Sekimas ilgainiui paplito visame pasaulyje ir savo šlove užtemdė originalą, o 1877 m. Madride atsitiko paradoksalus įvykis: jo vertimas (vertimų į ispanų kalbą būta ir anksčiau) pasirodė kaip Vélezo de Guevaros kūrinys.

XVII a. pirmaisiais dešimtmečiais pikareskinis romanas susilaukė nepaprasto pasisekimo, tapo pramogine literatūra. Pasirodė gausybė knygų apie šaunius pramuštgalvių šelmių nuotykius, tačiau drauge susiaurėjo socialinė problematika, susmulkėjo herojus – pikareskinis romanas kaip žanras pradėjo išsigimti. Vienas kitas autorius, laikydamasis tradicinės schemos, dar bandė įvesti šiokių tokių naujovių. Taip atsirado šelmės paveikslas (F. Lopezo de

Ubedos „Šelmė Chustina": *La pícara Justina*, 1605), bet ir čia rašytojo dėmesys kreipiamas daugiau į intrigą negu į socialinę tikrovę. Kritikos nuomone, literatūriniu požiūriu šį romaną pranoko Salaso de Barbadillo (1581–1635) „Selestinos duktė" (*La hija de Celestina*), pelniusi sėkmę šmaikščiai nupieštu šelmės Elenos paveikslu. Vienas charakteringiausių šio pobūdžio kūrinių – Alonso de Castillo Solórzano „Sevilijos kiaunė ir Kapšelių meškeriotoja" (*La Garduña de Sevilla y Anzuelo de las bolsas*, 1647), vėlyvojo pikareskinio romano pavyzdys. Autorius atsisako tradicinio „autobiografinio" pasakojimo schemos, o kartu ir įprasto požiūrio į regimą tikrovę. Nebelieka nei skarmalių, nei tamsių tarpuvarčių, nei skurdo, nebelieka taipgi nei ironijos, nei sarkazmo. Pats autorius, iš šalies, kritiškai žvelgdamas į šelmių pasaulį, tolydžio pamoralizuodamas, išpuoselėta kalba gana monotoniškai dėsto klastūnės Rufinos išdaigas. Buvęs antiherojus čia jau tampa to meto didvyriu – autorius nejučia žavisi Rufinos suktumu, klasta, apsukrumu, – tomis savybėmis, kurios XVII a. vidurio visuomenės gyvenime tapo kone dorybėmis. Pataikaudamas aukštuomenės skaitytojų skoniui, rašytojas įveda dar vieną naujovę – įterptines kurtuazines noveles, neturinčias nieko bendra su pikareskiniu romanu. Betarpiškas ryšys su tikrove – būdingiausias pikareskinio romano bruožas – nutrūksta, ir tai akivaizdus žanro žlugimo įrodymas[9].

* * *

Tuo metu, kai donas Pablas taisosi palikti Ispaniją, norėdamas „išmėginti, ar nepasitaisys (...) dalia, išmainius savo kraštą ir žemę į svetimą padangę", pikareskinis romanas, kaip rašo Teksaso universiteto profesorius ispanistas Stasys Goštautas (*La picaresca porteña*[10]), gimsta Naujajame žemyne. S. Goštauto minimas autorius donas Juanas Mangrovejo de la Cerda, gimęs Madride apie 1600 m. ir vėliau persikėlęs į Peru, nenurodomas jokioje literatūros enciklopedijoje, o jo kūrinys, trumpa apysaka „Apsėstoji" (*La endiablada)*, labai artimas Vélezo de Guevaros „Raišam velniui", niekada nespausdintas ir aptiktas tik XX a. antroje pusėje, buvęs parašytas 1626 m.

Pasak S. Goštauto, pikareskinis romanas buvo pats pastoviausias, jei ne pats seniausias Lotynų Amerikos literatūros žanras, Meksikoje atsiradęs drauge su „Papliauška Sarnientu" (*Periquillo Sarniento*), Peru – žinomas tik

[9] *R. O. Jones*. A Literary History of Spain. – London, 1971. – P. 211.

[10] *Cuadernos Hispanoamericanos*, Septiembre, 1978, Nr. 339. – P. 4.

iš kelių rankraščių, bet nepalikęs jokio pėdsako, ir ypač įsišaknijęs Argentinoje, kur pasirodė drauge su Eugenio'u Cambaceresu (1843–1888), galutinai įsitvirtino su Roberto'u Payró (1867–1928), vystėsi su Roberto'u Arltu (1900–1942) ir perėjo į šiuolaikinį romaną (Eduardo Gudiño Kieffer „Nusidėjelių vadovas" (*Guía de pecadores*, 1972).

Lotynų Amerikos pikareskinis romanas tiesiogiai perėmė XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios ispanų literatūros tradicijas ir tęsė jas jau kitame žemyne, papildydamas savo laiko ir aplinkos dvasia, įvairių rasių maišymosi padariniais ir imigrantų įnašu. Lotynų Amerikos literatūroje nebeliko ispaniškojo šelmio, išmintingo, apsukraus, žadinančio simpatiją ir užuojautą, – tenykštis šelmis žiaurus, negailestingas, antipatiškas, savanaudis, kuriam vieni niekai išduoti draugą, tačiau ir vienur, ir kitur dėmesio centre žemiausių visuomenės sluoksnių gyvenimas, aprašomas liaudies šnekamąja kalba[11].

Per vertimus ispanų pikareskinis romanas labai greitai paplito Vakarų Europoje. Jau 1568 m. Davidas Rowlandas pateikė „Lasariljo" angliškąją versiją, o 1622 m. pasirodo „The Rogue or The Life of Guzman de Alfarache" (*Šelmis, arba Gusmano de Alfaračės gyvenimas*) ir 1657 m. – „The Life and Adventures of Buscón" (*Perėjūno gyvenimas ir nuotykiai*). Literatūros istorikų nuomone, ispanų *picaresca* itin didelės įtakos turėjo Thomas'ui Nashe'ui, pirmo ir vieno įdomiausių anglų pikareskinio romano „The Unfortunate Traveller or The Life of Jack Wilton" (*Nelaimėlis keliauninkas, arba Džeko Viltono gyvenimas*, 1594) autoriui. XVII a., viešpataujant puritonų moralei, smerkiančiai tokio pobūdžio literatūrą, nepasirodė jokių rimtesnių šio žanro kūrinių. Tikrasis pikareskinis romanas Anglijoje siejamas su Defoe („Moll Flanders", 1722) ir Fieldingu („Tom Jones", 1749) ir, be abejo, Smolletu, Lesage'o vertėju ir didžiu Cervanteso vertintoju, išleidusiu „Don Kichoto" sekimą – „Sir Lancelot Greaves" (1760–1762) ir keletą pikareskinių romanų, kurių labiausiai vertinami – „Roderick Random" (1748) ir „Peregrine Pickle" (1751). Kritika pabrėžia šių dviejų romanų itin realistinę pasaulėjautą, labai artimą Quevedo „Perėjūnui".

Silpniausią atgarsį pikareskinis romanas turėjo Vokietijoje, kuri gyveno vieną niūriausių savo istorijos laikotarpių, kai, kilus religiniams konfliktams, šalis ilgam laikui virto visų Europos armijų bekraščiu mūšio lauku.

[11] *Ibid.* – P. 3.

Ryškiausias ir, ko gero, vienintelis vokiečių baroko atstovas buvo Grimmelshausenas, palikęs savo epochos liudijimą – romaną „Simplicissimus“ (1668), kuriam, literatūros istorikų nuomone, didelės įtakos turėjo „Lasariljas Tormesietis“, vokiškai pasirodęs 1651 m., ir ypač laisvai verstas „Gusmanas de Alfaračė“ (1615–1626).

Prancūzijoje ispanų pikareskinis romanas patyrė savotišką metamorfozę – vertimai buvo pritaikyti prie to meto literatūros principų, reikalaujančių meilės ir psichologinės analizės. R. Lesage'as, ispanų literatūros vertėjas ir propaguotojas, Paryžiuje 1732 m. išleido „Gusmano de Alfaračės istoriją, iš naujo išverstą ir išvalytą nuo perdėto moralizavimo“ (*Histoire de Guzman d'Alfarache, nouvellement traduite et purgée des moralités superflues*), atmesdamas religijos temą, kurią, jo manymu, priklauso nagrinėti filosofiniu požiūriu[12], ir pakeisdamas pabaigą. „Perėjūno dono Pablo“ vertėjas La Geneste'as ne tik pakeičia pabaigą, bet ir papildo romaną: Pablas įsimyli turtingo pirklio dukterį, veda ir dorai bei pasiturimai gyvena.

Tokie pakeitimai neturėtų stebinti, turint galvoje to meto prancūzų pasaulėjautą, iš principo skirtingą nei ispanų. Vienintelis tikras prancūzų pikareskinis romanas – tai René Lesage'o „Žilis Blasas“ (*Gil Blas*, 1715–1735). Žilis Blasas nėra tikras šelmis: tai smulkiosios buržuazijos atstovas, priverstas tarnauti, kad išgyventų, ir jeigu jam nesiseka, kaltas ne likimas, bet aistros apakinti žmonės.

Prancūzų pikareskinis romanas prisitaiko prie naujos moralės: Prancūzijoje gimusi pažangos idėja skelbia, jog žmogus, iš prigimties būdamas geras, gali pataisyti savo padėtį visuomenėje, kliaudamasis savo sugebėjimais ir atkakliai siekdamas tikslo. Todėl ir prancūzas šelmis skiriasi nuo ispano: tai smulkiosios buržuazijos atstovas, veiklus, pilnas optimizmo, pasitikintis savimi jaunuolis, tipiškas prasisiekėlis, *parvenu* gerąja to žodžio prasme. Tipiškas šio žanro pavyzdys – Marivaux „Prasisiekęs valstietis“ (*Le paysan parvenu*, 1734–1735), tačiau, kaip matyti iš pavadinimo, tai veikiau naujo tipo romanas, kurio veikėjas Žakobas, „didžiojo gyvenimo teatro“ aktorius, nuoširdžiai įsigyvenantis į savo vaidmenį, vėliau pasirodo prancūzų literatūroje čia kaip Žiuljenas Sorelis, čia kaip Rastinjakas, čia kaip Diurua.

VALDAS V. PETRAUSKAS

---

[12] *Didier Souiller*. Le roman picaresque. – Paris, 1980. – P. 59.

PAAIŠKINIMAI

Anonimas

LASARILJAS TORMESIETIS, JO GYVENIMO VARGŲ BEI NEGANDŲ ISTORIJA

Sprendžiant iš mus pasiekusių leidimų, ši apysaka pasirodė 1554 m. Burge, Alkaloje prie Enareso ir Antverpene. Nė viename iš tų leidimų autoriaus pavardė nebuvo pažymėta. Pirmieji mėginimai nustatyti apysakos autorystę užregistruoti XVII a. pradžioje, būta įvairių hipotezių, tačiau nė viena jų nelaikoma įrodyta. Ginčytina ir apysakos parašymo data, nes apie tai galima spręsti vien remiantis knygoje aprašytais istoriniais įvykiais.

[1] Romėnų rašytojo Plinijaus Jaunesniojo (apie 62 – apie 114) žodžiai, paimti iš knygos „Laiškai“ (III kn., 5 laiškas).

[2] Autorius remiasi romėnų oratoriaus, politikos veikėjo ir rašytojo Marko Tulijaus Cicerono (106-43 pr. Kr.) posakiu, paimtu iš knygos „Tuskulano pokalbiai“ (1,2).

[3] Turimas galvoje ne tikras juokdarys, o riterio tarnas.

[4] Aiški riterių romano parodija: didumos riterių romano herojų kilmė susijusi su vandens stichija.

[5] Čia parodijuojami Evangelijos pagal Joną žodžiai, kuriais Jonas Krikštytojas, Jeruzalės kunigų ir levitų kvočiamas, prisipažįsta nesąs Mesijas.

[6] Čia parodijuojami Evangelijos pagal Matą žodžiai: „...kurie persekiojami dėl teisybės“ (5, 10).

[7] Čia parodijuojami aukščiau minėti Evangelijos žodžiai, kurie šiame tekste įgauna prasmę: „Palaiminti, kurie persekiojami teisingumo“.

[8] Autorius ironiškai parafrazuoja žinomą ispanų patarlę „arrímate a los buenos y serás uno de ellos“. Septintame pasakojime ir sūnus išreiškia savo gyvenimo *credo* tais pačiais žodžiais.

[9] *Komandoras* – čia: ordino riteris, iš karaliaus gavęs išimtinę teisę naudotis visomis tam tikros valdos pajamomis.

[10] Ironiška užuomina į šventojo Petro žodžius: „Sidabro nei aukso aš neturiu, bet ką turiu, tą duosiu“ (Apaštalų darbai, 3, 6).

[11] *Galenas* (apie 130 – apie 200) – romėnų gydytojas.

[12] *Blanka* – senovinė ispanų moneta, pusės maravedžio arba 1/64 realo vertės.

[13] Išganytojo katedros arkivyskupas, atsidėkodamas už tai, kad Lasaras garsina jo vynus, supiršo jį su savo tarnaite ir apipylė malonėmis.

[14] Šeštadieniais Bažnyčia draudė valgyti mėsą, išskyrus gyvulių bei paukščių galvas ir vidurius, kiaulių kojas ir žarnokus.

[15] Kai kurių kritikų nuomone, tai užuomina apie Biblijos šėtoną, pasivertusį žalčiu. Taip ir Lasaras, kaip šėtonas, buvo išvarytas iš „duonos rojaus“.

[16] *Antonijas* – ginklakalys, gyvenęs Tolede XV a. pabaigoje – XVI a. pradžioje.

[17] *Grafas Alarkosas* – populiarių to meto romansų herojus.

[18] *Masijas* – XV a. galisų poetas.

[19] Viduramžiais turėti karvelidę buvo tiktai kilmingųjų privilegija.

[20] *Algvasilas* – teismo ir policijos žemesniojo rango pareigūnas XVI a. Ispanijoje.

[21] Turimos galvoje popiežiaus bulės, šaukiančios į kryžiaus žygį prieš maurus; kiekvienas, jų įsigijęs, gaudavo nuodėmių atleidimą.

[22] Biblijos posakio „Nesgi negeidžiu mirties mirštančiajam“ (Ezekielis, XVIII, 32) ironiška parafrazė.

[23] *Kueljaras* – ginklakalio Antonijo (*žr. 16 paaišk.)* gimtinė.

[24] Šauklio tarnyba, kuria taip didžiuojasi Lasaras, XVI a. Ispanijoje buvo laikoma gėdinga.

Miguel de Cervantes Saavedra

MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA (1547–1616) – gimęs Alkaloje, nusigyvenusio bajoro šeimoje, 1557–1561 m. mokėsi jėzuitų kolegijoje Valjadolide, vėliau Madride. 1569 m. popiežiaus legato svitoje keliavo po Italiją, vėliau įstojo į ispanų kariuomenę ir kovėsi garsiajame Lepanto mūšyje (1571), kur buvo sužeistas. 1575 m. piratų parduotas Alžyro pašai vergijon, tik 1580 m. buvo išpirktas ir sugrįžo Ispanijon. Literatūrinis Cervanteso palikimas milžiniškas: tai „Don Kichotas" (1605–1615), „Pamokomos novelės" (1613), poema „Kelionė į Parnasą" (1614), pjesių rinkinys „Aštuonios naujos komedijos ir aštuonios intermedijos" (1615) ir nebaigtas romanas „Persileso ir Sechismundos klajonės" (1617).

RINKONETĖ IR KORTADILJAS

[1] *...stovėjo šešios galeros...* – M. de Cervanteso laikais galerose irkluodavo katorgininkai, nuteisti už įvairius nusikaltimus.

[2] *...iš pažiūros studentas...* – To meto studentų apdaras buvo panašus į dvasininkų drabužį – jie vilkėdavo ilga sutana arba abitu, duksliu apsiaustu ir nešiodavo plačiakraštę skrybėlę.

[3] *Kvartas* – smulki senovinė moneta, variokas.

[4] *...atsidūrė ant plūdurių...* – pakliuvo į galeras.

[5] Tuo įspaudu ženklindavo savo darbo špagas garsus ginklakalys Chulianas del Rejis, vadinamas „šuniuku" (nes kilimo buvo mauras).

[6] Gaujolos siūlomi vardai mažybiniai. Iš tikrųjų berniukai vadinami pravardėmis: Rinkonas („kampas") nurodo, kad jo savininkas – sukčius, nuošaliame kamputyje apdorojąs savo aukas. Kortadas („karpytojas") – vagis, nukerpąs kapšelius. Visi kiti brolijos nariai irgi turi atitinkamas pravardes.

[7] *Rūpintojėlės* – prostitutės, *valdiški namai* – kalėjimas.

[8] *Vilanas*, arba *Viljanas* – tariamas kortų išradėjas XVI a. Ispanijoje.

[9] *„Grynas turkas"* – vynas.

[10] Žr. Vélez de Guevara „Raišas velnias", 109 paaišk.

[11] *Gandulis* – Sevilijos priemiestis, garsėjęs ypač gardžia duona.

[12] Valyvė iškreipia populiaraus to meto romanso žodžius: „Žvelgia nuo Tarpėjo Neronas... į degančią Romą..." Hirkanų kraštu senovėje vadinta šalis į pietryčius nuo Kaspijos jūros; Valyvė ir čia iškreipia jos pavadinimą.

[13] Grabštas turi galvoje šveicarus samdinius, kurie sudarydavo beveik visų Renesanso laikotarpio valdovų apsaugą.

[14] Valyvė Judą Iskarijotą, pasikorusį ant figmedžio, supainioja su garsiu judėjų karvedžiu Judu Makabiejum.

[15] Čia iškraipomi mitologinių personažų Orfėjo, Euridikės ir Ariono vardai.

[16] Turimas galvoje Amfionas, kuriam skambinant lyra akmenys patys savaime susidėstę į „šimtavarčių" Tėbų sienas.

[17] Iš tikrųjų sanbenitas, drobulė, į kurią įsiaučiami inkvizicijos sprendimu myriop nuteistieji.

[18] *...gyvena du perujiečiai...* – To meto Ispanijoje perujiečiais buvo vadinami Amerikoje pralobę pirkliai.

APGAULINGOS VEDYBOS IR ŠUNŲ POKALBIS

[19] *...ne pro šalį pasistiprinti olja... – Olja* – mėsos ir daržovių troškinys, tradicinis ispanų maistas.

[20] *...vienas vardu Sipionas, o kitas Bergansa – Sipionas* – lotyniško vardo Scipionas ispaniškoji forma; *Bergansa* – iš isp. *bergante* – „šelmis", „perėjūnas". Šiais vardais autorius kaip ir tiesiogiai nurodo abiejų šunų būdą: Sipionas – santūrus ir geras šuo, Bergansa – nepasėda ir nuotykių ieškotojas.

[21] *Alkala* – miestas prie Enareso upės, M. de Cervanteso gimtinė. 1508 m. čia buvo įkurtas universitetas, 1836 m. perkeltas į Madridą.

[22] *...kuris neturėtų Šventojo Pranciškaus aikštėje savo angelo sargo...* – Sevilijoje Šventojo Pranciškaus aikštėje buvo miesto savivaldybė, kur tarnavo vadinamieji „nepaperkamieji vykdytojai", sekantys, kad turgaus kainos atitiktų valstybės nustatytą taksą; juos ir „patepdavo" mėsininkai.

[23] *...piemenaitis Anfrisas, liaupsindamas... Belisardą... – Anfrisas ir Belisarda* – Lopės de Vegos pastoralinio romano „Arkadija" veikėjai.

[24] *...neaplenkė ji nė piemens Elisijo... – Elisijas* – M. de Cervanteso pastoralinio romano „Galatėja" veikėjas.

[25] *Silenas, Diana* ir burtininkė *Felisija* – José Montemayoro pastoralinio romano „Diana" veikėjai.

[26] Poetui Mauleonui, to meto literatūriniuose sluoksniuose pagarsėjusiam nemokšiškumu, buvo priskiriami klasikiniai kvailumo pavyzdžiai.

[27] *...ne viena Antonijų pora...* – Antoniju buvo vadinama „Ispanų kalbos gramatika", 1492 m. sudaryta įžymaus ispanų filologo Antonijo de Nebrijos (1444–1532).

[28] *...savo kiaurų kelnių prašmatnumu...* – anuo metu nešvarūs suplyšę drabužiai buvo laikomi mokslo žmogaus atributu.

[29] *...tirietis, vardu Chorondas...* – šis pasakojimas paskolintas iš romėnų autoriaus Valerijaus Maksimo (I a.).

[30] Sudarkytas lotyniškas posakis *ad perpetuam rei memoriam* (idant tai išliktų amžinai atmintyje); paprastai būdavo įrašomas tik teismo aktuose.

[31] *Rodomontė* – Alžyro karalius, vienas iš pačių narsiausių saracėnų karžygių, aprašytų Ariosto „Pašėlusiame Rolande".

[32] *Licenciatas Sarmientas de Valjadaresas* – istorinis asmuo, 1589 m. buvęs Sevilijos vietininku.

[33] *...ne mažiau lemtinga savininkui negu Sejano žirgas. – Lucijus Elijus Sejanas* – Romos imperatoriaus Tiberijaus ministras, 31 m. nubaustas mirtimi už sukilimo rengimą. Pasak legendos, užrašytos Aulaus Gelijaus (II a.), Sejano žirgas lėmė mirtį visiems savo šeimininkams.

[34] Aprašomas drabužių pakeitimas (*mutatio capparum)* vyksta Velykų laikotarpiu.

[35] *„Darachos puokštė"* – neišlikusi pjesė, parašyta XVI a. antrajai pusei būdinga Rytų tematika.

[36] *...surasti pastovų tašką...* – šiuo terminu vadinta geografinė ilguma, kurios tuo metu dar nemokėta apskaičiuoti.

Francisco de Quevedo y Villegas

FRANCISCO DE QUEVEDO Y VILLEGAS (1580–1645) – gimęs Madride, karaliaus dvare, tėvas buvo princesės Marijos, Karolio V dukters, sekretorius, motina – rūmų dama; mokėsi Alkalos universitete, kur gavo teologijos licenciato laipsnį. 1601–1604 m. gyveno Valjadolide, karaliaus dvare, kur toliau studijavo teologiją ir senąsias kalbas ir padarė pirmuosius „Perėjūno dono Pablo gyvenimo istorijos" apmatus. 1606 m. drauge su karaliaus dvaru persikėlęs atgal į Madridą, vėliau, valdant Pilypui III, buvo Osunos kunigaikščio Pedro Teljeso Chirono i Gusmano asmeninis sekretorius, iki

1620 m. gyveno drauge su juo Italijoje, o jam patekus į nemalonę, apsistojo Madride, vadinamajame „mūzų kvartale“, kur parašė žymiausius savo kūrinius: „Perėjūno dono Pablo gyvenimo istorija“ (1626), „Dievo politika, Kristaus valdžia, Šėtono tironija“ (1626), „Sapnai“ (1627) ir kt. Paskutinius gyvenimo metus praleido Leone, Šventojo Morkaus vienuolyne, tamsioje drėgnoje celėje, kur karaliaus Pilypo IV įsakymu buvo uždarytas už tariamai jo parašytą anoniminį memorialą, kaltinantį karalių dėl Ispanijos smukimo. Vienintelis Quevedo romanas „Perėjūno dono Pablo gyvenimo istorija“ pirmą kartą buvo išleistas Saragosoje, kaip manoma, be autoriaus sutikimo. Šiuo metu žinomos dar trys rankraštinės romano versijos.

PERĖJŪNO DONO PABLO GYVENIMO ISTORIJA

pirma knyga

1 *...ne iš senųjų krikščionių...* – To meto Ispanijoje aukšta kilme galėjo didžiuotis tik senieji krikščionys, tai yra žmonės, kurių giminėje nepasitaikė perkrikštų maurų arba žydų.

2 *...niekados nestokojo gerbėjų eilių...* – dviprasmiška užuomina: gerbėjai ne eiles jai rašė, bet eilėmis stovėjo prie jos guolio.

3 Tai yra buvo vagis, dviem pirštais traukdavo pinigus iš kišenės.

4 Žodžių žaismas: kardinolai siausdavosi raudonomis mantijomis, o nuplaktas Pablo tėvas sruvo krauju.

5 *...tiek pėsčias, tiek raitas...* – Plakamas nusikaltėlis paprastai būdavo vežiojamas raitas ant asilo miesto gatvėmis.

6 *...priverstų viešai parodyti savo meną.* – Pablo motina buvo įtariama raganavimu, o asmenis, kaltinamus raganavimu, vežiodavo ant asilo miesto gatvėmis, prieš tai ištepę degutu ir išvolioję plunksnose.

7 *...ne todėl, kad buvau... pamaldus.* – Bažnyčiose nusikaltėliai naudodavosi prieglobsčio teise.

8 *Kumelė* – viduramžių kankinimo įtaisas.

9 *...nes esąs katinas. – Katinas („el gato“)* vagių žargonu reiškia „vagis“.

10 *...ėjo pasidabinusi vyskupo kepure.* – Inkvizicijos nuteistos tariamos raganos eidavo į bausmės vietą su kyku, panašiu į vyskupo mitrą.

[11] Kai kurių literatūros istorikų nuomone, žodis „Evangelija" čia pavartotas „tiesos" prasme.

[12] *...liepė išsirinkti Gaidžių karalių.* – Tai Užgavėnių karnavalo žaidimas: žemėn įkasamas gaidys ir paliekama kyšoti tik galva, paskui tas vaikas, kuris užrištomis akimis su špaga nukerta jam galvą, paskelbiamas Gaidžių karalium. Raitas „karalius" nukerta galvą gaidžiui, pakabintam ant virvės.

[13] *...netinka gražiai rašyti...* – Dauguma bajorų buvo mažaraščiai ir laikė žeminančiu dalyku aukoti laiką mokslui.

[14] *...nosis paveldėta lyg iš romėnų, lyg iš prancūzų...* – Romėniška nosis, ispanų supratimu, priplota; užuomina apie prancūzišką jos formą perša mintį, kad licenciatas sirgo „bloga liga".

[15] *...jo kurpė galėjo eiti grabu kokiam filistinui.* – Pasak Biblijos, filistinų, senovės tautos, XII a. pr. Kr. nukariavusios Palestiną, valdovas Galijotas buvęs pasakų milžinas, todėl filistinus ispanai vaizdavosi nepaprastai aukšto ūgio.

[16] *...buvo vienu vardu su mūsų mokytoju...* – Kabra (*„la cabra")* ispaniškai reiškia „ožka".

[17] *...įrodysiąs savo bajorišką kilmę...* – Žydai neturėjo teisės į bajoro titulą; kaip žinoma, žydai nevalgo kiaulienos.

[18] *...penktadienio rytą jam ant krūtinės aptikęs kelis trupinius...* – Bažnyčios įsakymu penktadieniais reikėjo laikytis pasninko ir iki pietų nieko nevalgyti.

[19] To meto teisininkai želdindavosi ilgas vešlias barzdas.

[20] Trinitorių ordinas buvo įsteigtas 1198 m. krikščionims iš maurų nelaisvės išpirkti.

[21] Lygiai tiek dienų trunka Gavėnia. Iki Gavėnios abu herojai gavėja Kabros internate, o per pasninką minta maistingais nuovirais ir mėsos sultiniais.

[22] Maurai buvo vadinami šunimis, o vagys – katinais.

[23] *Juanas de Leganesas* – garsus XVI a. matematikas.

[24] *...kelsis iš numirusių tasai Lozorius...* – Lozoriaus vardas ne kartą minimas Quevedo romane kaip tiesioginė aliuzija į Lasarilją Tormesietį.

[25] Matematikais tuo metu buvo vadinami ir astrologai.

[26] Viduramžių medicina patardavo ligoniui suveržti šlaunis ir tampyti už didžiojo piršto, kad praeitų širdies priepuolis.

[27] Pasak Evangelijos, Judas Iskarijotas „pats buvo vagis ir, turėdamas rankose kasą, grobstė pajamas“ (Jn, 12, 6).

[28] *Conquibult* – šeimininkės sudarkyti šventojo Atanazo *Credo* pirmieji žodžiai: „Quicumque vult...“ *Salve, Regina* – „Sveika, Karaliene“ (*lot.*).

[29] Tuo metu buvo paplitęs prietaras, jog Prancūzijos karalius vien rankos palytėjimu išgydo skrofulioze sergančius ligonius.

[30] *Antonijas Peresas* – Pilypo II sekretorius, savo intrigomis kėlęs nerimą karaliaus dvarui po to, kai 1593 m. pabėgo į Prancūziją.

[31] *...jog vienas teatinas...* – Teatinų ordinas buvo įsteigtas Italijoje, Teato mieste; teatinai lydėdavo į paskutinę kelionę nuteistuosius mirti.

antra knyga

[1] *Ostendė* – sukilusių Nyderlandų miestas, kurį ispanai laikė apsiautę 1601–1604 m.

[2] *Chuanelas* – tai yra *Juanelas Turianas* – italų architektas, Pilypui II valdant, 1570 m. pakėlęs Tacho upės vandenis iki Toledo lygio; jo įrenginys veikė trisdešimt metų ir buvo laikomas didžiausiu to meto stebuklu.

[3] *...pasivilkęs buivolo odos koletą...* – *koletas* – odinis drabužis, dengiąs kūną iki juosmens, su šlaunis siekiančiais klostytais skvernais.

[4] Maldos žodžiai: „Kryžiaus ženklu mus išvadavo nuo mūsų priešų“, kurie čia gauna kitą prasmę: „kryžiaus ženklu jo priešų“ paženklintu veidu.

[5] *Machalaonda* – nūnai Machadaonda, Madrido provincijos miestelis.

[6] *Diena* (la jornada) ispaniškai reiškia ir kelią, nueitą per dieną, ir komedijos veiksmą.

[7] *...smulkindamas eskudus...* – Aukso eskudas buvo lygus 442 maravedžiams arba 13 sidabro realų (realas buvo lygus 34 maravedžiams).

[8] *Pragmatika* – karaliaus įsakas, turintis įstatymo galią. Parodijinės pragmatikos buvo mėgstamiausias Quevedo žanras.

[9] *...pasmerkta amžinam konseptizmui...* – *konseptizmas* (nuo „concepto“ – paradoksaliai išreikšta mintis) – viena pagrindinių krypčių XVII a. ispanų literatūroje.

[10] *...išėjo į piemenis.* – XVII a. pradžios poeziją su paplitusiais maurų motyvais amžiaus viduryje išstūmė pastoralinis romanas.

[11] *...nesiželdinęs barzdos eičiau į tyrus!* – Atsiskyrėliai želdindavosi ilgas barzdas, tuo tarpu dvasininkams būdavo privalu skustis barzdą ir ūsus.

[12] *Tetuanas* – Maroko miestas, kur būdavo prekiaujama ispanų belaisviais.

[13] *...nakvojęs... su Linjanu ir... pietavęs su Espineliu... – Pedras Liñanas de Riasa* – XVI a. pabaigos ispanų lyrikas. *Vicentė Espinelis* (1550–1624) – poetas, muzikas, garsaus pikareskinio romano „Marko de Obregono gyvenimo istorija" autorius.

[14] *...matęs doną Alonsą de Ersilją, namie turįs pasikabinęs dieviškojo Figeroa portretą ir nusipirkęs Padilijos kelnes... – Alonsas de Ercilla y Zúñiga* (1533–1594) – epinis poetas, poemos „Araukanai" autorius. *Franciscas de Figeroa* (1536–1620) – „dieviškuoju" vadinamas poetas, pagarsėjęs savo „Pastoraline ekloge". *Pedras de Padilla* – XVI a. pabaigos ispanų poetas.

[15] *Sidas Kampeadoras ir Bernardas del Karpijas* – legendiniai ispanų didvyriai.

[16] *Djegas Garsija de Peredesas* (1466–1530) – Italijos karų didvyris; *Chulianas Romeras* – ispanų karininkas.

[17] *...būsiu pelėda, kuri išgers tą aliejų...* – Pagal liaudies prietarą pelėdos bažnyčiose išgerdavusios aliejų iš lempelių.

[18] *...kautynėse prie Sen Kanteno...* – 1557 m. Pilypo II vadovaujama ispanų kariuomenė Prancūzijoje, prie Sen Kanteno, sumušė prancūzus.

[19] Iš Amerikos gabenamas auksas suplaukdavo į Genujos bankus.

[20] Bezansonas, stambus bankų centras, Quevedo laikais priklausė Ispanijai. Rašytojas klaidingai jį priskiria Italijai.

[21] Pasak Biblijos, Juozapato slėnyje įvyksiąs Paskutinis teismas.

[22] *Grafas de Irlas*, arba *Dirlas* – romansų herojus.

trečia knyga

[1] *...kaip anas karalius prie nuodų.* – Turimas galvoje karalius Mitridatas (123–63 m. pr. Kr.), kuris, bijodamas, kad jo nenunuodytų, pratinosi prie nuodų, gerdamas juos nedidelėmis dozėmis.

[2] Pagal liaudies prietarą žemė tose kapinėse sunaikindavusi palaikus per vieną parą.

[3] *...Šlovindavo doną Chuaną... – Donas Chuanas Austras* (1547–1578) – neteisėtas Karolio V sūnus, laimėjęs pergalę Lepanto mūšyje.

[4] *Luisas Mendesas de Kichada* (miręs 1570 m.) – Karolio V mažordomas.

[5] *...Siguensos universiteto bakalauras...* – Siguensos universitetas dažniausiai būdavo minimas su ironija.

[6] Turimas galvoje Gonsalas Fernandesas de Kordoba (1453–1515), pelnęs šlovę karuose prieš maurus, o vėliau nukariavęs Neapolio karalystę.

[7] *...kalnuose netoli Alkalos.* – Netoli Alkalos nėra jokių kalnų.

[8] T. y. užmuštas akmenimis.

[9] Perkrikštyti žydai inkvizicijos įsakymu turėdavo atlikti atgailą, nešiodami ant pečių raudonos gelumbės šventojo Andriejaus kryžių, užsiūtą ant geltono audinio skiautės.

[10] *Mergužėlė trupučiuką švepliavo...* – Ispanų literatūroje švepliavimas dažnai minimas kaip moterų koketiškumo požymis.

[11] XVII a. brangakmeniai būdavo apdorojami kitais brangakmeniais ir karštu ožio krauju; Quevedo ironizuodamas ožį pakeičia Dievo Avinėliu.

[12] Romanso apie dono Alonso de Agilaro mirtį eilutės.

[13] Čia minimos iš tikrųjų gyvenusios prostitutės, inkvizicijos nuteistos sudeginti už raganavimą.

[14] *...iškreipęs apaštalo Pauliaus žodžius...* – „Tačiau ištvirkavimui išvengti kiekvienas tegul turi sau žmoną..." (Pirmasis laiškas korintiečiams, 7, 2).

[15] *Alonsas Ramónas* – XVI a. ispanų dramaturgas, itin vertintas Cervanteso.

[16] *...skaitęs Garsilasą...* – Turimas omeny Garcilasas de la Vega (1503–1536) – ispanų lyrinis poetas.

[17] Muškietininkais buvo vadinami viršutinio aukšto žiūrovai.

[18] *...kilimo buvo iš Galisijos...* – XVI–XVII a. ispanų literatūroje galisai vaizduojami kaip bukumo ir tamsumo įsikūnijimas.

[19] *...iki išplaukiau į Indijas...* – Pagal seną tradiciją, einančią nuo Kolumbo laikų, taip buvo vadinama Amerika.

[20] *Domingas Tisnadas, Pedras Vaskesas de Eskamilja, Alonsas Alvaresas de Osorijas* – garsūs, romansuose apdainuoti plėšikai; Alonsas Alvaresas buvo drauge ir poetas, mirė pakartas.

[21] *...perėmiau jos spalvas.* – Ironiška užuomina apie riterių romanus: įsimylėjęs riteris nešiodavo savo damos spalvas.

Luis Vélez de Guevara

LUIS VÉLEZ DE GUEVARA (1579–1644) – gimęs nusigyvenusių bajorų šeimoje, Esichoje, „turtingiausiame Andalūzijos mieste“, aprašytame „Raišo velnio“ šeštoje dalyje, mokėsi Osunos universitete, vėliau dalyvavo karo kampanijose prieš turkus, Italijoje ir Alžyre, po to grįžo į Madridą ir tarnavo įvairių didikų rūmuose, karaliaus dvare. 1637 m., apžvelgdamas savo kūrybą, Luisas Vélezas de Guevara pareiškia sukūręs apie keturis šimtus dramų, neįskaitant „romansų, sonetų, decimų, kanconų ir kitokių poetinių niekniekių“. Iki XVII a. pabaigos L. Vélezas de Guevara sėkmingai varžėsi su pačiu Lope de Vega, bet vėliau jį, kaip ir kitus jo amžininkus, užtemdė Calderonas. „Raišas velnias“, vienintelis autoriaus prozos kūrinys, parašytas apie 1637 m., pasirodė Madride 1641 m.

RAIŠAS VELNIAS

[1] *Donas Rodrigas de Sandovalas...* – įžymus valstybės veikėjas, karališkosios tarybos narys valstybės ir karo reikalams.

[2] *...metą, itin pavojingą praeiviams...* – 1639 m. įsaku vasarą po vienuoliktos valandos ir žiemą po dešimtos buvo leidžiama pilti gatvėn pamazgas.

[3] *Prado de San Cherónimo bulvaras* – mėgstamiausia pasivaikščiojimų vieta Madride.

[4] *Mansanaresas* – lėkštas upelis, Charamos intakas, beveik visiškai išdžiūstantis vasarą.

[5] *Eikite, upė pasibaigė* – Mišių pabaigoje kunigo tariamų žodžių *Ite missa est* (Eikite, mišios pasibaigė) parodija.

[6] *Kaip tikras Alkalos studentas...* – Alkaloje prie Enareso upės buvo garsus universitetas, įsteigtas XVI a., o 1836 m. perkeltas į Madridą.

[7] *Eskuderas* – „ginklanešys“, bajoras, tarnaujantis aukštos kilmės didikui. Tokia tarnyba nežemino neturtingo bajoro.

[8] *...daug jūsiškių krito iš tokių pat aukštybių...* – dalis angelų, su Liuciferiu priešaky sumaištavusių prieš Dievą, buvo nutrenkta į pragarą.

[9] *...tvarkyti reikalus Žemutinėse Provincijose...* – Nyderlandų (Žemutinių Provincijų) kova dėl nepriklausomybės sudarė Ispanijai daug rūpesčių

iki galutinio jų atsiskyrimo 1648 m. Žemutinėmis Provincijomis čia ironiškai vadinamas pragaras.

[10] *...kaip vėjas dulka pragaran ir raiši, ir sveiki...* – Parafrazuojama ispanų patarlė: „Ir raiši, ir sveiki kaip vėjas dulka į Santjagą" (į Santjagą keliaudavo maldininkai iš visų kraštų).

[11] *...iš šito stiklinio Alžyro...* – Piratai maurai grobdavo ispanus ir laikydavo juos nelaisvėje Alžyre, reikalaudami išpirkos.

[12] *...pragarmių Gvinėjos...* – Velnias prilygina „juodųjų" velnių gyvenamą pragarą Gvinėjai, iš kur Europon ir Lotynų Amerikon buvo gabenami negrai. Pirmą afrikiečių vergų partiją atvežė į Lisaboną portugalai 1441 metais.

[13] *...nelygu Hirkanijos tigrui...* – Hirkanija, senovės Persijos sritis į pietus ir pietryčius nuo Kaspijos jūros, garsėjo gausybe tigrų.

[14] *...Menipas iš Lukiano dialogų...* – Viename savo dialoge („Pokalbiai mirusiųjų karalystėje") graikų filosofas ir satyrikas Lukianas (125-192) mini filosofą Menipą (I a.), kuris, atsidūręs požemio karalystėje, susipažįsta su jos įžymybėmis.

[15] *...nuo vidurnakčio apsėdusius nuo valgių lūžtančius stalus...* – Penktadienį buvo laikomasi pasninko ir mėsiškus patiekalus leidžiama valgyti tik po vidurnakčio, todėl naktimis būdavo rengiami moralistų rūsčiai pliekiami pokyliai.

[16] *...barzdą, tokią plačią ir vešlią...* – Tuo metu buvo madinga želdintis pleišto formos barzdelę, todėl būdavo tyčiojamasi iš ilgų plačių barzdų, kokias paprastai želdindavosi teisininkai.

[17] *...ant veido tiek razinų...* – Razinos buvo naudojamos kaip kosmetikos priemonė veido spalvai paskaistinti.

[18] *...į raganų puotą tarp San Sebastiano ir Fuentarabijos...* – vietovės Šiaurės Ispanijoje, Pirėnų kalnuose.

[19] *...baisingiau nei vandenynas prie Bermudų salų...* – 1552 m. ispanų keliautojo Chuano Bermudo atrastos salos, laikomos itin pavojingos jūreiviams dėl nuolat siaučiančių audrų.

[20] *Sahaguno statinė* – savo talpa pagarsėjusi vyno statinė, buvusi Sahaguno mieste, Leono provincijoje.

[21] *...pirkliams prie Gvadalacharos vartų...* – Kvartalas prie Gvadalacharos vartų (sudegė 1582 m.) buvo Madrido prekybos centras; ten buvo pačių turtingiausių pirklių krautuvės.

[22] *...su nendrine ietimi rankoj turnyre...* – tokiose pramogose, XVIII a. atstojančiose viduramžių turnyrus, Ispanijoje, Italijoje ir Prancūzijoje turėjo teisę dalyvauti tik bajorai.

[23] *Reimundas Ljuljis* (Ramon Llull, 1235–1315 arba 1316) – katalonų filosofas, poetas ir mistikas, pirmasis europiečių autorius, gimtąja kalba rašęs filosofinius traktatus. Dėstė Paryžiaus, Neapolio, Monpeljė ir kituose universitetuose. Pagrindiniai veikalai – *Ars magna* ir *Arbor scientiae.*

[24] *Stebuklingasis riteris* – Lopės de Vegos komedija, kur vaizduojamas bajoras, prašmatniai gyvenantis svetima sąskaita. Autorius čia pavartoja tą palyginimą kita prasme.

[25] *Bezoaro akmuo* – gurvuolis, paprastai gyvulių (kartais žmonių) skrandyje susidarantis iš plaukų, nagų, maisto atliekų ir t. t. Viduramžių medicinoje buvo laikomas priešnuodžiu.

[26] *...aštuntasis Efeso šventasis...* – Valdant imperatoriui Decijui (201–251), Mažosios Azijos mieste Efese oloje buvo gyvi užmūryti septyni broliai krikščionys; atidarius olą po šimto devyniasdešimt šešerių metų, pasirodė, jog broliai visą tą laiką miegojo.

[27] *...galėtų pretenduoti į Antikristo vardą...* – Pasak padavimų, Antikristas turi gimti dvasininkui suėjus su vienuole.

[28] *...kelia pavydą sukčiams kortininkams...* – Turima galvoje, jog sukčiai kortuodami grimasomis duoda vieni kitiems įvairius ženklus.

[29] *Rechidoras* – miesto arba kaimo valdybos narys.

[30] *Saulės vartai* – Madrido centrinė aikštė.

[31] *...teisiant Alvarą de Luną... – Alvaras de Luna* (1388-1453) – karaliaus Chuano II visagalis favoritas, pavydžių didikų apkaltintas, jog apkerėjo karalių, ir po ilgo teismo proceso nubaustas mirtimi.

[32] *...pradingo Tito Livijaus trys dekados.* – Tito Livijaus (59 pr. Kr. – 17) Romos istoriją sudaro šimtas keturiasdešimt dvi knygos, bet mus pasiekė tik trisdešimt penkios, arba pusketvirtos dekados (dekadą sudaro dešimt knygų), visos kitos žinomos tik iš trumpų santraukų.

[33] *...Boskano ir Garsilaso rinktiniuose raštuose. – Boskanas* (Juan Almogáver Boscán, 1500–1542) ir jo draugas *Garsilasas* (žr. „Perėjūno dono Pablo gyvenimo istorija“ 16 paaišk.) buvo „italų mokyklos“ įkūrėjai: įvedė ispanų poezijon Italijoje naudojamas poezijos formas. Boskanas išvertė iš graikų kalbos Musėjaus (V a. pabaiga – VI a. pradžia) kūrinį apie jaunikaitį

Leandrą, įsimylėjusį Afroditės žynę ir plaukusį pas ją nuo kito Helesponto kranto, kur jis gyvenęs Abido mieste. Garcilasas ta tema parašė sonetą, kurį cituoja donas Kleofas.

[34] *...ten mano Montanja, mano Galisija, mano Biskaja, mano Asturija.* – Šių šiaurės Ispanijos sričių, arabų niekados nenukariautų, gyventojai didžiavosi savo kilme ir grynu krauju.

[35] *Algvasilas* – žemesniojo rango policijos pareigūnas, vykdantis teisėjo arba teismo sprendimus.

[36] *Chetafė* – miestas už penkiolikos kilometrų į pietus nuo Madrido.

[37] *Torechonas* – miestas Madrido provincijoje, Toledo provincijos pasienyje.

[38] *Visagros vartai* – Toledo miesto vartai.

[39] *...nei su pačiu infantu Pedru Portugalu, apkeliavusiu visas septynias pasaulio dalis.* – Infanto Pedro Portugalo, Chuano I sūnaus ir Enrikės Jūrininko brolio, kelionė aplink pasaulį buvo aprašyta 1570 m. išleistoje knygoje „Knyga apie infantą doną Pedrą Portugalą, 1424 m. apkeliavusį visas keturias pasaulio dalis", tačiau ispanai, pripratę prie „septynių dalių" (taip vadinosi garsus karaliaus Alfonso X įstatymų rinkinys), „keturias pasaulio dalis" pavertė „septyniomis".

[40] *Didžiuoju Turku* to meto Europoje buvo vadinamas Turkijos sultonas.

[41] *Nuncijaus namai* – beprotnamis, XV a. pabaigoje pastatytas popiežiaus nuncijaus Fransisko Ortiso Tolede.

[42] *Maltos basiliskas* – pabūklas, priklausęs joanitų ordinui.

[43] *...būdrauja kaip gervė...* – Pasak Plinijaus „Gamtos istorijos", gervių guotui miegant, jo vadas budi.

[44] *Paladionas* – čia: deivės Paladės įsakymu pagamintas „Trojos arklys".

[45] *Buen Retiro parkas* – Madrido parkas, kur yra karaliaus rezidencija. 1632 m. ten buvo pastatytas „Koliziejus", prabangus teatras, iš pradžių skirtas vien karaliaus dvarui, vėliau, 1640 m., atviras ir visuomenei.

[46] *Tostadas Alonsas, arba Alonsas de Madrigalis* (apie 1400–1455) – ispanų teologas, Avilos vyskupas, kurio kūryba buvo išleista 24 tomais.

[47] *Renjifo Diego Garcia* – itin garsaus anuo metu „Ispanų poezijos meno" (pirmas leidimas 1592 m.) autorius.

[48] *...žemėje ir danguje aukščiausio kalno...* – *Kalnu* (isp. Montaña) paprasti žmonės vadina Santandero provinciją.

[49] *...daugelis bajorų kaip pelės ir mėšlavabaliai gimsta purve.* – Aristotelis ir Plinijus gyvybės užsimezgimą negyvoje materijoje laikė galimu dalyku, ypač esant drėgmei. Šis požiūris gyvavo iki XVII a.

[50] *Valtelina* – teritorija Austrijos ir Italijos pasienyje, abiejų valstybių kruvinų susidūrimų vieta XVII a.

[51] *Osunos didysis kunigaikštis* – Pedras Chironas, Osunos kunigaikštis, Neapolio ir abiejų Sicilijų vicekaralius, suvaidinęs svarbų vaidmenį Ispanijai kovojant prieš Venecijos respubliką, remiančią maištinguosius Nyderlandus.

[52] *Ankonos marka* – provincija Adrijos jūros pakrantėje su pagrindiniu Ankonos miestu, 1532 m. popiežiaus Klemenso VII prijungtu prie Bažnyčios valdų.

[53] *...nepalyginamai tauresnis menas negu gydyti skrofuliozę.* – Buvo manoma, jog Prancūzijos karaliai sugeba gydyti skrofuliozę.

[54] *...idant nusibaigdamas prisimintų, kuo nusidėjo...* – Užuomina apie italų polinkį į pederastiją.

[55] *Peralviljas* – miestelis netoli Siudad Realo, kur Šventoji Hermandada, savanorių pašauktinių karinė organizacija, susikūrusi XIII a. kovoti su siautėjančiais feodalais ir vieškelių plėšikais, iš lankų sušaudydavo nusikaltėlius, o lavonams supuvus, kaulus sumesdavo į tam tikrą duobę.

[56] *Loa* – poetinė drama, kurioje apdainuojamas koks įvykis ar kilmingas asmuo.

[57] *...tokio avių kirpėjo iš Esichos...* – *Esicha* – Sevilijos provincijos miestas, Vélezo de Guevaros gimtinė.

[58] *...tam dėl jų širdies negėlė.* – Populiaraus romanso apie Neroną, abejingai stebintį Romos gaisrą, eilutė.

[59] *...danų princesė* – Turima omenyje danų princesė Oriana, Galijos Amadžio mylimoji.

[60] *...sąsiuvinius su Klaramontės komedijos vaidmenimis...* – *Klaramontė* (Andrés de Claramonte, miręs 1610) – ispanų poetas ir dramaturgas, daugelio komedijų autorius, Lopės de Vegos amžininkas, Vélezo de Guevaros bičiulis.

[61] *Amarilė* – garsios ispanų aktorės Marijos de Kordoba (mirė 1678) slapyvardė.

[62] *Giljeno de Kastro... komediją...* – *Giljenas de Kastras* (Guillén de Castro, 1569–1631) – ispanų dramaturgas, dramos „Sido jaunystė“ autorius. Čia minima jo drama „Didonė ir Enėjas“ (1625).

[63] *Ronsevalis* – tarpeklis Pirėnuose, kur, pasak padavimo, buvo sunaikinta Rolando vadovaujama Karolio Didžiojo priešakinė sauga. Ispanų kalboje Ronsevalis tapo kruvinų skerdynių sinonimu.

[64] *...Kastilijos tarybos įsakymu...* – Kad sostinės teatrai nebūtų tušti, Kastilijos taryba įsakydavo klajojančioms trupėms atvykti į Madridą kartais netgi algvasilo lydimoms.

[65] *...lyg chameleonai...* – Buvo tikima, jog chameleonai, daugiausia gyvenantys medžiuose, maitinasi oru.

[66] *...mecenato tėvui, kurio taurumas ir narsa prilygo jo kuklumui...* – Kalbama apie karaliaus Pilypo IV visagalį ministrą Gasparą de Gusmaną, kunigaikštį Olivaresą (1587–1645), faktiškai valdžiusį Ispaniją 1621–1643 m.

[67] *...Alkolėja* – Kordobos priemiestis.

[68] *...portugalų Tacho pakrantėse.* – Senovės rašytojai (Plinijus, Markas Varonas ir kiti), žavėdamiesi portugalų žirgų eiklumu, darė prielaidą, jog kumelės juos pradedančios su vėju.

[69] *...abu Senekas ir Lukaną... – Markas Anėjus Seneka Vyresnysis* (61 m. pr. Kr. – 29) – Romoje pagarsėjęs Retorikos vadovėliu ir Romos istorijos apžvalga. *Lucijus Anėjus Seneka Jaunesnysis*, arba *Filosofas* (4–65), Marko Anėjaus sūnus, Nerono mokytojas, priklausęs stoikų mokyklai ir palikęs nemaža filosofijos traktatų ir eiliuotų tragedijų. *Markas Anėjus Lukanas* (39–65) – Senekos Vyresniojo broliavaikis, poemoje „Farsalija" apdainavęs pilietinį karą tarp Cezario ir Pompėjaus; įsivėlęs į sąmokslą prieš Neroną, nusižudė, kad išvengtų Nerono kankinimų.

[70] *Prisiminęs, ką savajame „Perėjūne" apie tai rašo išmoningasis Kevedas...* – „Perėjūno gyvenimo" pirmos knygos aštuntame skyriuje Kevedas piešia kuoktelėjusį fechtavimo teoretiką, kuris, aprašydamas fechtavimo metodus, remiasi matematika ir visur įžiūri bukus ir stačius kampus, tieses, apskritimus ir pan. Taip Kevedas išjuokė Luisą Pačeką de Narvaesą, „Knygos apie špagos didybę" (1600) autorių, savo pikčiausią priešą.

[71] *...paleido savo juodąją špagą...* – Fechtuojant būdavo naudojamos vadinamosios *juodosios* špagos; *baltosios* buvo kovinės špagos.

[72] *Cheronimas Karansa de Bareda* (Jeronimo Carranza de Barreda) – fechtavimo meno teoretikas, 1569 m. išleidęs garsią knygą „Apie ginklo filosofiją ir jo valdymą".

[73] *Kurpaitė* – antgalis, fechtuojant užmaunamas ant špagos smaigalio.

[74] *...sugaudė lyg kunigaikščių de Kastiljų giminės kape...* – Pasak padavimo, kunigaikščių de Kastiljų giminės kape, kam nors mirus, pasigirsdavo gaudūs smūgiai.

[75] *...Sjera Morenoje išaugintą bulių...* – patys geriausi kovos buliai buvo auginami Sjera Morenoje.

[76] *...nusileido prie Esichos stulpo.* – Daugelyje Ispanijos miestų ir kaimų stovėdavo akmens stulpai arba kryžiai kaip valdžios ir teisingumo simbolis. Toks pat stulpas buvo ir prie Esichos miesto: ant jo buvo užkelta plokštė su miesto herbą laikančio liūto statula; prie tos plokštės būdavo parišami ketvirčiuotų nusikaltėlių palaikai.

[77] *Garsis Sančesas de Badachosas* (Garsi Sanches de Badajoz) – alegorinės poemos „Meilės pragaras“ (XV a.) autorius.

[78] *...pelnė Didžiojo Karvedžio vardą...* – Didžiuoju Karvedžiu buvo vadinamas Gonsalas Fernandesas de Kordoba (1453–1515), įžymus karvedys, pagarsėjęs karuose su maurais ir Neapolio karalystės nukariavimu 1504 m.

[79] *Alhambra* – maurų karalių rūmai Granadoje; *Alkasaba* – tvirtovė *(arab.).*

[80] *Antonijas Mira de Meskva, arba Ameskva* (Antonio Mira de Mescua, 1570–1640) – Aukso amžiaus poetas ir dramaturgas, Vélezo de Guevaros bičiulis, daugelio eiliuotų dramų autorius.

[81] *...rūškanosios Norvegijos tamsybėje...*– užuomina apie pragarą, nes ispanai įsivaizdavo Norvegiją kaip šalį, kur niekada nepateka saulė.

[82] *Koliūras* – didysis dangaus sferos apskritimas, einantis per dangaus ašigalius ir saulėgrįžos ar lygiadienio taškus.

[83] *...planetos juda epiciklais* – viduramžių astronomijos požiūriu, pagrįstu Aristotelio ir Ptolemėjaus geocentrine sistema, žvaigždės, planetos, taipgi saulė ir mėnulis yra devyniose sferose, kurios sukasi aplink žemę skirtingu greičiu, be to, tas judėjimas derinasi su planetų sukimusi epiciklais (mažais ratais).

[84] *Chuanas de Espina* – Vélezo de Guevaros amžininkas, domėjęsis retenybėmis bei astronomija, todėl žmonių laikomas magu.

[85] *...kad Venera raguota.* – 1610 m. Galilėjus atrado, jog Veneros planeta kaip ir Mėnulis turi fazes.

[86] *žr. 77 paaišk.*

[87] *Simonija* – pareigybių pardavinėjimas.

[88] *...jai iš kairės risnoja Astolfas... – Astolfas* – Ariosto poemos „Pašėlęs Rolandas“ personažas, ne tiek narsus, kiek laimės lydimas herojus, atliekantis gausybę žygdarbių su savo sparnuotu žirgu Hipogrifu.

[89] *...raide S ir vinimi paženklintais veidais.* – Tai buvo įdagas, kurį sudarė vinimi („clavo“) perverta raidė S („ese“) reiškiantis „esclavo“ („vergas“).

[90] *...dangaus šviesulių Beltranas.* – Viename romanse apie Ronsevalio mūšį pasakojama, kaip žuvo riteris Beltranas: „Dulkių debesy baisingam dingo riteris Beltranas“. Tas dvieilis vėliau tapo pajuokiamu priežodžiu.

[91] *...neseniai pakrikštytą Karmonos miestą...* – Miesto vardą Karmonai suteikė karalius Pilypas IV 1630 m. už 40 000 dukatų.

[92] *Chiralda* – milžiniškas, Pergalės statulos pavidalo vėjarodis ant Sevilijos katedros bokšto.

[93] *Jeruzalės kryžius* – ypatingos formos kryžius, sukurtas vieno iš Alkalos kunigaikščių kelionei Jeruzalėn atminti; tokiais kryžiais papuošti Alkalos kunigaikščių rūmai.

[94] *...priversti...Vireną vesti... Olimpiją...* – Vireno ir jo pamestos Olimpijos istorija pasakojama „Pašėlusio Rolando“ IX ir X giesmėse, apdainuota ispanų liaudies romansuose.

[95] *Aukso bokštas* – arabų pastatytas 1220 m. ir taip vadinamas dėl aukso atspalvio apdailos.

[96] *Didysis kunigaikštis de Veragva* – Kristupo Kolumbo palikuonis, gyvenantis Sevilijoje, vienas iš Vélezo de Guevaros globėjų.

[97] *...karaliaus tarėjas* – kai kurių didelių Ispanijos miestų (Marčenos, Santjago, Sevilijos) valdyboms vadovavo ne korechidorai, bet karaliaus tarėjai (*asistentes*).

[98] *...kautynėse ties Fuenterabija...* – 1638 m. prancūzai bandė įsiveržti į Ispaniją, bet buvo didvyriškos Fuenterabijos tvirtovės įgulos sutriuškinti.

[99] *Pelajas* (miręs apie 737 m.) – Asturijos kalnuose nuo arabų pasislėpusių didikų ir dvasininkų išrinktas pirmasis karalius, 718 m. laimėjęs mūšį prie Kovadongo ir pradėjęs Ispanijos atkariavimą.

[100] *...markizui de Santiljanai i Kenetei, grafui de Saldanjai i Realiui de Mansanaresui...* – Grafui de Saldanjai Vélezas de Guevara tarnavo 1608–1620 m.

[101] *...markizas de Penjafielis...* – Markizui de Penjafieliui Vélezas de Guevara tarnavo 1620–1622 m.

[102] *...išmone nenusileidžiantis abiem Katonams – Utikiečiui ir Cenzoriui...* – *Markas Porcijus Katonas Utikietis* (95–46 m. pr. Kr.) – Romos tribūnas, respublikonų partijos vadovas, kovojęs su Cezariu. Nusižudė sužinojęs apie Pompėjaus pralaimėjimą prie Farsalijos. *Markas Porcijus Katonas Cenzorius* (234–149 m. pr. Kr.) – Katono Utikiečio prosenelis, senovės Romos valstybės veikėjas, karvedys, oratorius, rašytojas, nepaprastai griežtai kovojęs prieš papročių palaidumą.

[103] *Berberija* – senovinis Šiaurės Afrikos pavadinimas; dabar – Marokas, Alžyras, Tunisas, Tripolis.

[104] *...savo romų, nusižeminusį globėją...* – tai yra šventąjį Pranciškų Asyžietį (1182–1226), įkūrusį pranciškonų ordiną, kurio viena atšaka buvo minoritų („mažesniųjų brolių") ordinas. Minimų („mažiausiųjų brolių") ordiną įkūrė šventasis Pranciškus Paulietis (1416–1508).

[105] *...Vengrijos karalius donas Ferdinandas Austras...* – Ferdinandas III (1608–1657), 1637 m. paveldėjęs Šventosios Romos Imperijos sostą, o 1625 m. vainikuotas Vengrijos karalium.

[106] *...sosto įpėdinis donas Fernandas* (1609–1641) – Pilypo IV brolis, Nyderlandų valdytojas. 1636 m. įsiveržė į Prancūziją, bet, dezertyravus vokiečiams samdiniams, turėjo pasitraukti.

[107] *...pabučiavimais nieko nenustebinsi...* – Karaliaus dvaro etiketo išauklėti ispanai piktinosi anglų ir olandų papročiu susitikus bučiuotis.

[108] *Tikra palaikytum ją nebent tamsoje kaip Navaros monetą...* – Navaroje kaldintos monetos Ispanijoje neturėjo vertės.

[109] *...donas Alonsas Peresas de Gusmanas Gerasis, Tarifos alkaidas.* – 1293 m. maurų kariuomenė, vadovaujama princo dono Chuano, sukilusio prieš savo brolį karalių Sančą Narsingąjį, apsiautė Tarifos miestą, ir princas pagrasino nužudyti alkaido sūnų, buvusį jo pažu, jei donas Peresas nepasiduosiąs. Tačiau, atsakydamas į grasinimus, donas Peresas numetė nuo tvirtovės sienos stiletą, pareiškęs, jog pasirengęs veikiau netekti sūnaus negu išduoti karalių. Įtūžęs princas įsakė, tėvui matant, nužudyti pažą. Šia tema parašyta viena geriausių Vélezo de Guevaros dramų „Karalius svarbiau už kraujo ryšius".

[110] *Álvaro Cubillo de Aragón* (1596–1664) – populiarus to meto ispanų poetas ir dramaturgas, religinio pobūdžio komedijų ir dramų autorius.

[111] *García de Salcedo Coronel* (miręs 1651) – garsus to meto ispanų poetas, priklausęs Gongoros mokyklai.

[112] *Silva* – XVII a. ispanų poezijoje paplitęs tam tikros formos eilėraštis, sudarytas iš rimuotų ir nerimuotų eilučių.

[113] *...su Viljaermosos pažiba, dieviškuoju Aragono Juvenaliu...* – Matyt, turimas galvoje Lupercio Leonardo de Argensola (1563–1613), aragoniečių poeto Bartolomé Leonardo de Argensolos brolis, buvęs kunigaikščio Viljaermosos, vėliau imperatorės Marijos Austrės, vėliau Neapolio vicekaraliaus grafo de Lemo sekretorius. Jo eilėraščius išleido jo sūnus 1634 m.

[114] *Kruskos akademija (Academia della Crusca)* – literatų draugija, įsteigta Florencijoje XVI amžiuje, pagarsėjusi savo *Dizionario*, kurį leisdama kovojo dėl italų kalbos grynumo.

[115] *Antonio de Mendoza* (1590–1644) – ispanų poetas ir dramaturgas, valstybės sekretorius Pilypo IV laikais, Kalatravos ordino komandoras ir inkvizicijos narys.

[116] *...įkurtas karaliaus Ferdinando, jo pašventinimo dieną atsiėmusio iš maurų Seviliją...* – Karalius Ferdinandas III Šventasis sėkmingai kariavo prieš maurus ir atsiėmė beveik visą pietinę Pirėnų pusiasalio dalį drauge su Sevilijos miestu (1248).

[117] *Paulina* – „Paulina“ (nuo popiežiaus Pauliaus III vardo) buvo vadinamas atskyrimo nuo Bažnyčios ediktas, o apskritai reiškė keiksmą, prakeikimą ir pan.

[118] *Gradas* („Laiptai“) – Sevilijos arkikatedros galerija, pasimatymų ir pirklių susitikimo vieta.

[119] *Trakijos giesmininkas* – Orfėjas.

[120] *Arionas* – pusiau legendinis graikų poetas ir muzikantas (VII a. pr. Kr.).

[121] *Amphion* – Amfionas, Dzeuso ir Antiopės sūnus, muzikantas, aptvėręs Tebų miestą siena: jam skambinant lyra, akmenys patys susidėstė į sieną.

[122] *Žirgo šaltinis, Ipokrena* – šventas šaltinis Helikono kalno viršūnėje, ištryškęs sparnuotam žirgui Pegasui kanopa trenkus į uolą. Graikų mitologijoje Ipokrena – mūzų įkvėpimo šaltinis.

[123] *Auto* – trumpa pjesė bibline tema, paprastai vaidinama per atlaidus miesto aikštėse.

[124] *Viljansikas* (villancico) – liaudies dainelė religine tema, paprastai dainuojama per Kalėdas bei atlaidus.

[125] *Cezaris Skaligeras* (1484–1558) – filologas ir kritikas, iš profesijos gydytojas, kilęs iš Italijos, bet gyvenęs Prancūzijoje, daugelio filosofinių ir filologinių traktatų autorius, ypač pagarsėjęs savo „Poetika“.

[126] *...fulgor, livar, numen, purpurear, meta, tramite, afectar, pompa, trémula, amago, idilio...*– visi tie žodžiai, skoliniai iš lotynų ir italų kalbų, vėliau įėjo į literatūrinę ispanų kalbą.

[127] *...vargdienių guodėjas...* – Maitindamas paukštyčius žuvimi iš savo gūžio, pelikanas glaudžia snapą prie krūtinės, todėl buvo manoma, jog jis persiplėšia sau krūtinę ir maitina paukštyčius savo krauju.

[128] *Klaudianas* (IV a. pabaiga) – lotynų poetas, kilęs iš Aleksandrijos, poemų istorinėmis temomis autorius.

[129] *...to reikalauja Paularo vienuolyno nuostatai...* – Kartéziečių vienuolyno (netoli Madrido) nuostatai reikalavo laikytis tylėjimo įžado.

[130] *...su dviem komedijomis nusiųsti į Oraną tarnauti Jo Didenybei...* – Prasikaltę bajorai būdavo baudžiami – su dviem palydovais kariais siunčiami į Oraną, ispanų valdą Alžyre, išpirkti kaltę tarnaujant karaliui.

[131] *„Vienatvės"* – garsiausias ispanų poeto Luiso de Gongoros (1561–1627) vėlyvojo laikotarpio eilėraščių rinkinys, itin gausus kalbos eksperimentų; netrukus po autoriaus mirties jam buvo sudaryti platūs aiškinimai.

[132] *...trijuose pusrutuliuose...* – Trečiu pusrutuliu laikomas pragaras.

[133] *Potosis* – Bolivijos miestas, kurio apylinkėse buvo gausu sidabro rūdos.

[134] *„Mugės ir žalios vėliavos" maištas* įvyko Sevilijoje 1521 m., o pavadintas taip todėl, jog jį pakėlė Mugės kvartalo gyventojai, kurie nešė pagrobtą iš maurų žalią vėliavą. Maišto dalyviai pagarsėjo savo drąsa, kuri vėliau tapo priežodžiu.

[135] *...anglys, degtos iš pragaro ąžuolo, niekad nesibaigia...* – žmonių manymu, velniai iš to ąžuolo dega anglis, naudojamas pragare.

Alonzo de Castillo Solórsano

ALONZO DE CASTILLO SOLÓRSANO (1584–1648?) gimė nusigyvenusių bajorų šeimoje, kurį laiką studijavo Salamankos universitete, 1619 m. iš provincijos miestelio Tordesiljo persikėlė į sostinę ir stojo tarnauti kamerdineriu pas grafą de Beneventę. Madride artimai susipažino su žymiais to meto rašytojais Tirso de Molina, Lope de Vega, išleido novelių rinkinius „Smagūs vakarai" (1625), „Džiugios dienos" (1626), „Atilsio

metas, arba Madrido karnavalai" (1627), „Pramogų naktys" (1631), taip pat komedijų bei romansų rinkinius, bet labiausiai pagarsėjo pikareskiniais romanais „Madrido harpijos" (1631), „Šelmė Teresa nuo Mansanareso" (1632), „Bakalauro Trapasos nutikimai" (1637), „Sevilijos kiaunė ir Kapšelių meškeriotoja" (1642); trys paskutinieji romanai sudaro lyg ir ciklą, nes jų personažai eina iš knygos į knygą, susiję giminystės ryšiais.

SEVILIJOS KIAUNĖ IR KAPŠELIŲ MEŠKERIOTOJA

[1] Žr. aukščiau apie autorių.

[2] *...abiejų Ispanijų...* – Antrąja Ispanija buvo vadinama Meksika, 1522 m. nukariauta Korteso ir prijungta prie ispanų valdų.

[3] *...iš imperijos sostinės Toledo...* – Iki 1560 m. Ispanijos sostinė buvo Toledas.

[4] *...Sarabja kaip visi indėnai...* – Indėnais buvo vadinami pralobę pirkliai, grįžę iš Amerikos.

[5] *...kilimo iš Montanjos – Montanja* – Santandero provincija Ispanijos šiaurėje, likusi laisva nuo arabų. Montanjos gyventojai didžiuodavosi grynu krauju ir sena bajoriška kilme.

[6] *...Midas virto Aleksandru...* – t. y. šykštuolis tapo kilniaširdžiu. *Midas* (715–676 m. pr. Kr.) – Frigijos karalius, pasak legendos iš Dionyzo gavęs galią versti auksu viską, ką paliečia. *Aleksandras Didysis* (356–323 m. pr. Kr.) – Makedonijos karalius, vadinamas kilniaširdžiu.

[7] *Klorinda* – graikų gėlių deivė, vėliau sutapatinta su romėnų Flora.

[8] *Betis* – romėniškas Gvadalkivyro pavadinimas.

[9] Monsalvės dėstomos mintys apie pasakojimo meną, literatūros istorikų nuomone, atitinka paties Castillo Solórsano estetinę programą.

[10] *Marija de Sajas i Sotomajor* (María de Sayas y Sotomayor, 1590–1661) – ispanų rašytoja, kurios novelių rinkinys „Pamokomos ir meilės novelės" po Cervanteso „Pamokomų novelių" laikomos pačiu ryškiausiu ispanų „aukso amžiaus" literatūros novelistikos pavyzdžiu.

[11] *Ana Karo de Maljen* (Ana Caro de Mallen de Soto) – XVII a. pirmosios pusės ispanų rašytoja ir poetė.

[12] *...šviesiausiąjį erchercogą Albertą...* – Turimas omeny *Albertas Austras* (1559–1621) – Vokietijos imperatoriaus Maksimiliano II sūnus.

[13] *Belisa* – pastoralinių romanų herojė.

[14] *...skrynelių su Dievo avinėliais...* – Popiežiaus pašventintos Dievo avinėlio figūrėlės, turėjusios tam tikrą vertę.

[15] *Arnaldas de Viljanova* (Arnaldo de Villanova, 1240–1311) – karaliaus Petro II rūmų gydytojas. *Paracelsus* (Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim, 1493–1541) – Bazelio universiteto profesorius, neigęs viduramžių medicinos autoritetus, nepripažinęs alchemijos, bet vis dėlto pelnęs alchemiko šlovę. *Alkindas* (VIII a. pabaiga – 873) – matematikas, gydytojas, astronomas ir filosofas. *Ramonas Ljuljis* (Ramon Llullis, 1235–1315) – katalonų poetas, filosofas, mistikas; po visą Europą plito Ljuljui priskiriami alchemijos traktatai, nors iš tikrųjų jis smerkė alchemiją.

[16] *Lisardas* – pastoralinių romanų herojus.

[17] *Morijenas* – VI a. sirų vienuolis, alchemikas.

[18] *...laukiant gemant Saulės sūnų, tą, kuris ... nužengė į laivo triumą...* – t. y. auksą, ispanų gabenamą iš Amerikos kolonijų.

[19] *Ambrosijas Kalepietis* (1440 – apie 1510) – augustinų vienuolis, parašęs lotynų kalbos žodyną.

[20] *Kakas* – legendinis plėšikas.

[21] *...Delfų šviesulys...* – Turimas galvoje Saulės dievas Apolonas, kurio šventovė buvo Delfuose.

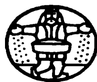
[22] *...Ispanijos globėjo ženklas...* – t. y. Šventojo Jokūbo ordino kryžius.

[23] Kultistai dažnai vartojo neįprastą žodžių tvarką sakinyje.

[24] Antrosios dalies Solórsanas neparašė.

TURINYS

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA

15ª KNYGA

PIKARESKINIAI ROMANAI
IR APYSAKOS

Tituliniame puslapyje
Francisco José Goya y Lucentes (1746–1828) paveikslo
„Laiškas, arba Jaunimas“ (1814–1818) fragmentas

Parengė dailininkas
Linas Spurga

Serijos sudarytojas *Vytautas Visockas*
Vertėjo redakcija
Meninis redaktorius *L. Spurga*
Korektorė *L. Girevičienė*
Maketavo *A. Gaidamavičius*

Užsakymas 998

Leidykla VAGA, Gedimino pr. 50, 2600 Vilnius
Spausdino AB „Vilspa“, Viršuliškių skg. 80, 2056 Vilnius

Pi 48 **Pikareskiniai** romanai ir apysakos/ iš ispanų kalbos vertė Valdas V. Petrauskas. – Vilnius: Vaga, 1999 – 596 p. – (Pasaulinės literatūros biblioteka/ sudarytojas Vytautas Visockas; Dailininkas Arvydas Každailis; kn. 15ª. Literatūra iki XIX a.)

Virš. aut. ir antr. nenurodyti. – Kn. taip pat: Didysis pasaulio teatras/ Valdas V. Petrauskas, p. 557–571. – Bibliogr. baig. str. išnašose.

ISBN 5-415-01371-7

Tai šmaikštūs, sarkazmo kupini pasakojimai apie sukčių ir perėjūnų išdaigas XVI–XVII a. Ispanijoje. Knygoje pristatomi būdingiausi šio žanro kūriniai: nežinomo autoriaus „Lasariljas Tormesietis, jo gyvenimo vargų bei negandų istorija", M. de Cervanteso Saavedros „Rinkonetė ir Kortadiljas", „Apgaulingos vedybos ir šunų pokalbis", Francisco de Quevedo y Villego „Perėjūno dono Pablo gyvenimo istorija", L. Vélezo de Guevaros „Raišas velnias", A. de Castillo Solórsano „Sevilijos kiaunė ir Kapšelių meškeriotoja".

UDK 850-3